

प्रकाशक :

श्रीमती गंगाबाई जैन चेरिटेबल ट्रस्ट.  
सुंदरवन, वीलेपारले (प), मुंबई-५६.

आवृत्ति: प्रथमा

प्रतय: ७५०

मूल्य १०० रुपिया

विक्रम सवत् २०४३

इस्वीसन् १९८६

मुद्रक :  
संगीता प्रिन्टिंग प्रेस,  
५, कपूर कॉटेज, छट्टो रस्तो,  
साताक्रुझ (पूर्व), मुंबई-५५.

संघस्थविर, सुविहितशिरोमणि, आचार्यकुलचूडामणि, व्याख्यानवाचस्पति, सुविशालगच्छाधिपति,

गुरुभगवत,

स्तुति:

त्वत्पादौ यदि  
वावहीमि शिरसा  
त्वत्कर्तुं कोपक्रिया-  
प्राग्भारात् तदपि  
श्रयामि भगवन् ।  
नापर्णता कर्हिचित् ॥



स्तुति

उपकारी गुरु-  
भगवान् ! आपे  
अमारा उपर  
करेला  
उपकारोनु  
करज चूकववा  
माटे अमे आपना  
चरणोने  
मस्तकथी उपा-  
डीने फरीए तोय  
ते करज  
चूकवावानु नथी

१००८ श्रीमद् विजयरामचन्द्रसूरीश्वरजी महाराज



## સ મ પર્ણ

અપાર વાત્સલ્યના નિધાન, જિનશાસનના રહસ્યોના પાન કરનાર, આ વિષમ કલિકાલમાં જડવાદની મેઘઘટાને વેરવિખેર કરવા માટે સદા કટિબદ્ધ, શુદ્ધ જિનમાર્ગના પ્રરૂપક, લૌકિક અને લોકોત્તર મિથ્યાદૃષ્ટિઓ દ્વારા પ્રહાર પામતા જિનમાર્ગની રક્ષા માટે જેઓ પોતાનું સમગ્ર જીવન ન્યેઝાવર કરી રહ્યા છે તે, સેંકડો શ્રમણ ભગવંતોના આશ્રયદેવ, હજારો આવક શ્રાવિકાઓના અધ્યાત્મમાર્ગના એકમાત્ર આધાર, સુવિહિતશિરોમણિ, સંઘસ્થવિર, સુવિશાસનગચ્છાધિપતિ આચાર્યકુલદિવાકર,

૧૦૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી વિજયરામચન્દ્રસૂરિ ભગવંતના પાવન કરકમલોમાં આ ભવભાવના ગ્રંથને સમર્પણ કરીએ છીએ.

અમે છીએ આપના ચરણકિકર

શ્રીમતી ગં. બૈ. ચે. દ્રુટના દ્રુટીઓ

કાન્તિલાલ ચુનીલાલ શાહ

શૈલેષ પ્રાણલાલ કાપડિયા

સુબોધચન્દ્ર નાનાલાલ શાહ



# પ્રસ્તુત ભવભાવના ગ્રંથના બીજા ભાગમાં પોતાના હસ્તકના જ્ઞાનદ્રવ્યનો

## લાભ લેનાર મહાનુભાવો



૨૫૦૦૦-૦૦

પરમઆરાધ્યપાદ, સુવિશાલગચ્છાધિપતિ, સંઘસ્થવિર, વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ, આચાર્યભગવંત, શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારોજએ ૮૦ મુનિભગવંતો તથા ૨૫૦ સાધવી સમુદાયના વિશાળ પરિવારપૂર્વક શાન્તિનગર શ્વેતાશ્વર મૂર્તિપૂજક જ્ઞેન સંઘ, ઉરમાનપુર, અમદાવાદ ઉપાશ્રયમાં સંવત ૨૦૩૯ ની સાલમાં આતુર્માસ કર્યું તે દરમ્યાન થયેલ જ્ઞાનખાતાની ઉપજ માંગી.

૨૦૦૦૦-૦૦

પૂજ્યપાદ પરમશાસનપ્રભાવક, વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ, સુવિશાળગચ્છાધિપતિ, આચાર્યદેવ, શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજની આજ્ઞાથી કાંદિવડી, શંકરગદી આતુર્માસ રહેલ પૂજ્યશ્રીજીના પ્રશિષ્ય પૂ. સુનિરાજ શ્રીજયભદ્રવિ.મ. આદિની નિશ્રામાં આતુર્માસ દરમ્યાન ઉત્પન્ન થયેલ જ્ઞાનખાતાની રકમમાંથી ઉદયાત તિથિ આરાધક વર્ગ, કાંદિવડી (પશ્ચિમ) તરફથી.

૩૦૦૦૧-૦૦

સાધવીજી શ્રી અરૂણશ્રીજી મહારાજની પ્રેરણાથી હરકીશનદાસ શેઠની પોળ (માંડવીની પોળ) અમદાવાદની બહેનોના ઉપાશ્રયના જ્ઞાનખાતામાંથી.

૩૦૦૦૦-૦૦

અ. સૌ. ઇન્દુજ્ઞેન સુમતિલાલના પુણ્યસ્મરણાર્થે દાઘુલાલ લીલાચન્દ (બહાદરપુર - ખાનદેશ) પરિવાર તરફથી.

## પ્રકાશકની વાત

મલધારગચ્છીય, પરમગીતાર્થ, સુવિશુદ્ધપ્રકૃષ્ઠ, આચાર્યશિરોમણિ, શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિવિરચિત ભવભાવના પ્રકરણનો બીજો ભાગ પ્રથમ ભાગના સુદૃઢ પછી માત્ર છ માસના ગાળામાંજ અમે સંઘ સમક્ષ મૂકી શકીશું. એ કદપના તે અમે સ્વરને પણ સેવી ન હતી. અને સેવીએ પણ કેવી રીતે ? બીજો ભાગ કંઈ નાનો સૂનો તે ન જ હતો ને ? પૂરા ૫૦૦ થી ૫૫૦ પાનાનો હતો.

પણ .....

ત્વગર્વનો,

પ્રથમ ભાગના સુદૃઢ પછી અનેક આચાર્યશ્રમણભગવંતો, ભગ્યંતો, શ્રમણીભગવંતો, તથા અનેક સંઘના કાર્યવાહકોની બીજો ભાગ તરત સુદૃઢ કરાવી સંઘ સમક્ષ મૂકવાની માગ અમારી સમક્ષ આવી કે જે માગે કોઈ પણ હિસાબે બીજો ભાગ તરત સુદૃઢ કરાવવાની ફરજ અમારા પર લાદી. અને એ ફરજના યોગે આજે બીજો ભાગ આપ સૌ સમક્ષ અમે રજૂ કરી શક્યા બીજે.

અને. . . .

આ ચરમતીર્થપતિના શ્રી સંઘે શુભ કાર્યો વ્યવસ્થિત રીતે અને પ્રામાણિકતાથી કરનાર કોઈ પણ વ્યક્તિ કે સંસ્થા હોય તો જોઈએ તેટલું ધન આપવામાં પાછું વાળીને જોયું છે જ ક્યારે? અમારા આ ગ્રંથ માટે પણ શ્રી સંઘે પાછું વાળીને જોયું જ નથી.

પ્રથમ ભાગના સૂદ્રણના ભાવ કરતાં આ યીજ ભાગના સૂદ્રણના ભાવ યમણો થઈ ગયા હતા. કાગળના ભાવ વ્યાસમાને પહોંચ્યા હતા. (ગ્રંથ જાણ અને શ્રેષ્ઠ કાગળ ઉપર જ છાપેલા એવા અમારો નિર્ણય હતો.) આ યધી સ્થિતિ તે તે સંઘના ભાઈઓ સમક્ષ અમે રંજૂ કરી ત્યારે અમને એમજ કહેવાયું કે કાગળના ભાવ ગમે તે હોય, સૂદ્રણ અતિ ઝાંધું હોય તો પણ, મહોં માગ્યા ભાવ આપીને પણ, આ કામ શ્રેષ્ઠપણે થવું જ જોઈએ અને તેથી તેમના આગ્રહ અને સ્નેહ સમક્ષ પરવશ થતીને અમે આ કામ શરૂ કર્યું અને પાર ઉતર્યા.

એક વાત સાચી ન બતાવું તે ય ઠીક નથી. આ સંસ્થા જેમના સહયોગ વગર ચાલત જ નહિ તેવી એકજ વ્યક્તિ છે અને તે મારા મિત્ર સુબોધભાઈ શાહ, સંસ્થાની આ એક વ્યક્તિનો મને સહારો ન હોત તો અમે આ સંસ્થા કેવી રીતે ચલાવત? હોરત ન પામતા. અમારી સંસ્થાનો સ્થાદ્ ગણો તો આ ઉપરોક્ત એકજ જણ છે.

સુરભી શ્રી સુબોધભાઈની ધગશ અને મહેનત વગર આ કામ શક્ય જ ન હતું. તેમની ચીવટ અને જ્ઞાન-અનુભવને દીધેજ આટલું ઝડપી, સ્વચ્છ અને ક્ષતિવગરનું આ સૂદ્રણ થઈ શક્યું છે. તેથી સૌથી વધુ જરૂરના હુકદાર તેઓજ છે. તેમની ચીવટનો હું આભાર માનું છું.

મને થાય છે કે હાશ ! દરિયો તર્યા, પણ ત્યાં તો આગળ આગળ નવા નવા અંથો લાઈને લાગાડીને ઉભા જ છે. મારી મતિ કામ નથી કરતી કે આ નાનકડી સંસ્થા આ યધાં કામ કેવી રીતે કરશે ?

અમારું ટ્રસ્ટ પુષ્કળ નાનું છે. સંપાદક વગેરેને આપવાના પૈસા જ્ઞાનજ્ઞાતામાંથી ચાલતા નથી. જ્ઞાનજ્ઞાતું માત્ર કાગળ, પ્રિન્ટીંગ વગેરે માટે જ ચાલે છે. પણ સંઘનો અમારા ઉપર પુષ્કળ પ્રેમ છે. આંખો મીંચીને અમે સંઘ જે દ્રરમાવશે તે જ કરીશું.

વિશેષ વિવેચનનો આ કાલ નથી. દૂંકમાં મારી વિગત મેં રજૂ કરી છે.

અમારા સૌના પરમઉપકારી, આચાર્ય મુકુટમણિ, વર્તમાનકાલના મહાપ્રભાવક, શ્રી તીર્થંકરભગવંતની ગરહાજરીમાં શ્રી તીર્થંકરદેવની ઝાંખી કરાવતા, આચાર્ય શ્રી શ્રી શ્રી (શું લખું ? તેમને જોઉં છું. અને મને શબ્દો જડતા નથી.) વિજયરામચન્દ્રસૂરિ ગુર ભગવંતની મહાન કૃપા વિના અમે આ કામ કરી શક્યા જ ન હોત. હું તો તેમના પગમાં પડું છું.

બીજા મારા પૂજ્ય પિતાશ્રી સુનિરાજ શ્રી પુણ્યદર્શન વિજયજીમહારાજ કે જેમણે દીક્ષા લેતાં પૂર્વે મને આ સંસ્થા વારસામાં આપી. ( સાચું કહું ! મને આમાં કંઈ પણ જાણકારી કે અનુભવ ન હતો પણ તેમણે મારા ખભા ઉપર આ ભાર મૂક્યો ) તેમને પણ પગે પડું છું. તેમના મારા પર અગણિત ઉપકાર છે.

સંપાદક શ્રી સુબોધભાઈ શાહ અને સુરભી વડીલ શ્રી કાન્તિલાલ ચુનીલાલ શાહ ના માર્ગદર્શનથી જ આ સંસ્થા ચાલી શકી છે. બસ, આ બધાના ઉપકારો અને સંઘની માયા-મમતાએ મને આપની સમક્ષ આ ગ્રંથ લખતે રજૂ કર્યો છે.

ગ્રંથરાજ મારા હાથમાં છે, આપ ભગવાન શ્રીસંઘ આને આપના પાવન કરકમલોમાં સ્વીકારો અને મને ધન્ય કરો.

કાર્તિક શુક્લ એકાદશી  
બુધવાર, વિ. સં. ૨૦૪૩

શ્રીલેષ પ્રાણલાલ કાપડીયા



## સંપાદકીય

પ્રસ્તુત ભવભાવના [ દ્વિતીય વિભાગ ] અથ જ્યારે સંપૂર્ણ મુદ્રિત થઇને શ્રી ચતુર્વિધ શ્રમણસઘ સમક્ષ મૂકાયો છે ત્યારે મારી સ્થિતિ, જેમ એક દરિયો તરનાર દરિયો તરીને પાછળ નજર નાખે અને તેને તાજુખી થાય કે 'આટલું બધું પાણી હું તર્યો' અસલ એવી છે જે મેં સ્વપ્નેય કદર્યું પણ ન હતું તે મારા પરમેશ્વરે જાણેલું હતું.

આ અંથના મુદ્રણ પાછળ મને જશ આપવાની પ્રકાશકની વાતનો હું પૂરા આદરપૂર્વક ઇન્કાર કરું છું. આ સંપાદનની ઘણી બધી ક્ષતિઓ મારી આંખ સામે છે. સંપાદનોની સુચારુતાઓ મેં જોઈ છે, પણ હું એ માટે ઘણા નાનો પૂરવાર થયો છું એટલે સર્વ થશ જેમણે મને આપ્યો તેમને જ પરત કરી દઉં છું.

સંપાદન અને મુદ્રણ બંને ત્યારે જ સારા થાય કે એક વ્યક્તિ તેનીજ પાછળ લાગેલી હોય, તેને અથોપિઝર્ન ન માટે બીજા કોઈ વ્યવસાય લેવાનો ન હોય, સંપાદનની રીતોની જાણકારી હોય, પ્રેસની પૂરી અનુકૂલતા હોય, સાથીદારોની સહાય હોય. મારા માટે આમાંનું કશું જ ન હતું. છતાંય, મેં “પ્રાંચુલમ્બે ફલે લોમા-દુદ્ધવાહુરિવ વામન.” આ કવિ કાલિદાસની પંક્તિનું જ અતુસરણ કર્યું. અને મારા પરમગુરુદેવ, આચાર્યકુલમણિ, શ્રી શ્રી વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજની અપાર કૃપાથી હું આ ગ્રંથનું સંપાદન કરી શક્યો છું.

ગ્રંથની ખૂંબીઓનું વર્ણન પ્રસ્તાવનાકારે ખૂંબજ રૂપે શબ્દોમાં કરેલું જ છે એટલે એ પિષ્ટપેષણ કરવાનો કંઈ અર્થ જ ન હોય. માત્ર એટલું જ કહીશ કે આ ગ્રંથ વાંચ્યા પછી ખરેખર મને એમ થયું છે કે આ ગ્રંથ ન વાંચ્યો હોત તો ઘણું અધૂરું રહી જાત. આપને પણ એમ જ થશે.

અન્બકારની શૈલી, ઉપદેશ આપની વખતનું માર્દવ, કથાઓનું નૈવિધ્ય, ક્યાંય ન સાંભળી હોય તેવી કથાઓ, (ગ્રંથકાર ક્યાં ક્યાંથી કથાઓ શોધી લાવે છે એનું અચૂક મને તો થયેલું જ) શ્લોકોની રચના પણ જાણે ગદ્ય રચના હોય તેવી પદ્ધતિ, આ બધું હું કહું તે કરતાં આપ ગ્રંથ હાથમાં લો અને સ્વાધ્યાય શરૂ કરો એટલે આપને મારાથી વધુ ખ્યાલ આવશે જ.

પ્રથમ ભાગમાં પાઠાન્તરો, પ્રતિપરિચય વ. માટે બધું લખાઈ ગયું જ છે, એટલે એ બધી વાતો બાબુ પર મૂકી માત્ર એટલું જ કહીશ કે—આ ગ્રંથ પાછળ ખરેખરા યશના ભાગીદાર સ્વ. આગમપ્રભાકર મુનિરાજ શ્રી પુણ્ય વિજયભાઈ મહારાજ છે. કે જેમણે જેસલમેર જેવા દૂરદૂરના ભાંડારોમાં સચવાયેલી જીર્ણ પ્રતિઓ કઢાવીને તેના પરથી ખૂદ અને પાઠાન્તરો લખને એક સુંદર ગ્રંથ કોપી તૈયાર કરી, અને તેથીજ મારા જેવા અબૂઝનું કામ એકદમ સરળ બની ગયું. જો આ સ્થિતિ ન હોત તો આ ગ્રંથ જે રીતે છપાયો છે તે રીતે આપ ચતુર્વિધ શ્રી શ્રમણસંઘના કરકમલોમાં પહોંચી શકત કે કેમ ! તે એક વિચારણીય બીના છે.

બીજી એક વાત— આ ગ્રંથના સંપાદન માટે જેમણે અમને પોતાની પ્રતિઓ વાપરવા આપી તે લા. દ. ભા. સં. વિદ્યામંદિર, અમદાવાદ. શ્રીપાલનગર જ્ઞાનભંડાર, મુંબઈ. પાટણ જૈન જ્ઞાનભંડાર, નગીનદાસ પૌષ્પશાળા, પાટણ. આ સર્વ ગ્રંથભંડારોના વ્યવસ્થાપકોના અમે પુષ્કળ ઝકણી છીએ. હું તેમની પ્રત્યે મારી કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરું છું.

પ્રાન્તે—એટલું જ કહીશ કે આ સંપાદનમાં થયેલી ક્ષતિઓ તરફ નજર ન કરતાં આ ગ્રંથરાજનો ઉપયોગ કરી, આપ આપના સમ્યગ્દર્શનને નિર્મલ કરો અને પરમકૃપાવંત, શ્રી જિનરાજના માર્ગને જીવનમાં યથાશક્ય આચરી, પ્રાન્તે પરમપદ શ્રી નિર્વાણપદને આત્મસાત્ કરો એજ અલ્પાર્થના.

વિ. સં. ૨૦૪૩  
કાર્તિક શુક્લ પૂર્ણિમા  
રવિવાર

મુખ્યોપાયન્દ્ર નાનાલાલ શાહ



# भवभावनागाथासु अनित्यत्वादिभावनाक्रमः

भावनानां

क्रमः

गाथांकः

भावनानां नाम	गाथांकः	भावनानां नाम	गाथांकः
द्वादशभावनानामानि	७-८	कर्माश्रयभावना	४३१-४४२
प्रथमा अनित्यभावना	१०-२५	(आश्रयभावना)	४४३-४५०
अशरणभावना	२६-५४	संवरभावना	४५१-४५६
एकत्वभावना	५५-६०	निर्जराभावना	४५७-४६३
अन्यत्वभावना	७७-८१	उत्तमगुणभावना	४६४-५००
संसारभावना		बोधिप्राप्तिभावना	५०१-५२४
[भवभावना] तत्र	८२-४०३	भावनाफलम्	५२५
नरकभवः	८२-१७८	ग्रन्थकर्तृनाम	५२६-५२७
तिर्यग्भवः	१७९-२५०	एतत्प्रकरणपठनादिफलम्	५२८-५२९
मनुष्यभवः	२५१-३२५	एतद्ग्रन्थपठनेन केषां लाभः ?	५३०
देवभवः	३२६-४०३	गाथासंख्यानिर्देशः	५३१
अशुचित्वभावना	४०४-४२५	ग्रन्थस्यैर्यर्थम् आशंसा	
लोकस्वभावभावना	४२६-४३०		

॥ बार ॥

## —: प्रस्तावना :—

### भवभावनाग्रन्थपरिचयः प्रयोजनञ्च

भावभैषजिकैर्दिष्टं भेषजं शुद्धभावनम् ।

भवरोगभिदे भूयाद् भव्यानां 'भवभावना' ॥

अनन्तोपकारिभिराकालं परार्थव्यसनिभिर्जगद्वन्द्यचरणद्वन्द्वारविन्दैः श्रीमत्तीर्थकृद्भिर्मरनादिनिधने चतुर्गतिमयेऽस्मिन्नसारे संसारे स्वकर्मवशेनानादितः परिभ्रमतां प्राणिनां भवभ्रमणं निवारयितुं प्रवर्तितमिदं धर्मतीर्थम् । अनेकभवान्जितपुण्यप्राग्भारेण जगज्जन्तुजाताभयप्रदं तत्समासाद्य श्रीमतां तीर्थकृतां परमतारकवचनैर्भवस्वरूपं विज्ञाय भवोद्विग्नानां भवभ्रमणोच्छेदायाप्रतिमप्रज्ञाप्रकर्षान्वितैरनेकशास्त्रकृत्परमर्षिभिरनेकं ग्रन्था विरचिता । परमोपकारिग्रन्थकारपरमर्षीणां पुण्यप्रसादतः समुपलब्धेषु ग्रन्थेषु मलधारगच्छीयश्रीमद्देहमचन्द्रसूरिभिः खोपज्ञवृत्त्या विनिर्मितमिदं 'भवभावनाप्रकरणं' सुविदितमेव विदुषाम् । अस्यान्वर्थान्मनैर्वाभिधेयं प्रतीयते । द्वादशसहस्राधिकश्लोकप्रमाणग्रन्थेऽस्मिन् प्राधान्येन भवभावनासविस्तरं निरूपिता । अपरा अपि भावनातदनुकूलत्वेन निरूपिता इति प्रकरणमिदं भवभावनात्वेनोच्यत इति स्वयं ग्रन्थकृतैर्वाभ्यधायि । इतः प्राक् प्रकाशितेऽस्य ग्रन्थे भागे प्रथमाऽनित्या भावना भाविता । तत्पूर्वं 'संसारभावणाचालणी' इति सोहिज्जमाणभवमग्ने । पावन्ति भवजीवा नट्टं व विवेकवररणं' । ४॥ अनया गाथया प्राधान्येन भवभावनाया विधेयतामुपदर्श्य "अनित्यादिरूपतया निःसारोऽयं संसारो, दुःखहेतवश्चेह योपिदादिभावाः सकलदेहिनां, निजनिजकार्या-

भिकांक्षी चात्र सर्वो जनः, किम्पाकफलोपमाः पर्यन्तदारुणाः खलु विषयाः, अकृतरमणीयानि प्रेमाणि, अपरित्यजन्त-  
मपि प्राणिनं परित्यजन्त्यवश्यमभीष्टसंयोगा, अनिच्छन्तोऽप्यापतन्त्यनिष्टसंप्रयोगा, रोगशतसम्पातोपद्रुतान्यसुमतां शरीराणि,  
जराराक्षसीविधुरितोऽयं सर्वेषां यौवनाभिमानी, विलसति सर्वत एव निपातावसरापेक्षी मृत्युमहावैरिको, नास्ति च  
नि शेषदुःखद्वप्रशमाम्बुवाहं सकलसुखसन्दोहपरमनिबन्धनं धर्मं विहाय प्राणिनामन्यदिह शरणमित्यादिरूपेण भवस्वरूपमेव  
परिभावयद्भिः श्रीमन्नेमिजिनादिभिरपि मुनीश्वरैर्धर्मगुरुष्वैः परोपदेशानपेक्षं स्वयमेव प्रतिबुद्धैस्तत्सर्वजनप्रसिद्धं सदनुष्ठानं  
विहितमत तीर्थकरादीनामपि सत्पुरुषाणां संसारार्णवमुत्तिष्ठूणां भवभावनैव महातरणी बभूव, ततोऽन्यैरपि मुमुक्षुभिः  
सैवाश्रयणीये”ति प्रतिपादयता ग्रन्थकृता स्पष्टमेव भवभावनायाः प्राधान्यं न्यदर्शि । यथा च श्रीमदरिष्टनेमिस्वामिना  
भवस्वरूपं परिभाष्य सदनुष्ठानमनन्यसाधारणमनुष्ठितं तथा प्रतिपिपादयिषया संवेगातिशयजनकं नवभवसम्बद्धं  
तच्चरितमभिधाय प्रथमस्य भागस्यान्तिमे चतुर्थे खण्डे प्रथमाऽनित्या भावनाऽभिहिता । तदभिधाने च प्रथमं भागं  
समाप्य द्वितीयेऽस्मिन् भागे, शरीराद्यनित्यवत्त्वालिङ्गितानां श्रीवीतरागप्रणीतधर्ममन्तरणान्यः कोऽपि स्वजनादिः शरणं  
नाऽस्तीति दर्शयन् प्रथमं द्वितीयामशरणत्वभावनामाह । तत्र ‘रोयजरा.....॥२९॥’ इति गाथाया आरभ्य ‘इय  
नाऊण.....॥५४॥’ इति गाथान्तेन ग्रन्थेन रोगजरासृत्त्युमुखगताना बलदेववासुदेवचक्रवर्तिप्रमुखसर्वसंसारिणामशरणत्वं  
युक्त्या समर्थ्य श्रीजिनशासनमेव शरणार्थिना समाश्रयणीयमित्यावेदितम् । चौरारिजलज्वलनाद्यारब्धानां कार्याऽपि कम्य-  
चिच्छरणत्वे क्वचित्प्रतीयमानेऽपि रोगादिमुखगताना न कश्चित् स्वजनादिः शरणमिति सर्वेषामेवानुभवपथारूढम् ।  
सत्यप्येवं रोगादिसमाक्रान्तैस्तन्निवारणाय विचित्रं चेष्ट्यते तन्मोहविलसितमेव । इत्थञ्च मोहाधीना अशरणशरण्यं  
श्रीजिनशासनमनासेव्य रोगादिनिवारणाय यथा प्रयतन्ते, यथा च प्रयत्नशतेनाऽपि रोगादिवियोगो तेषां न जायत इत्यादि  
स्पष्टं प्रतिपादितम् । रोगादिविषये स्वात्मानमशरणं विज्ञाय रोगजराभरणवल्लीविच्छेदके श्रीजिनधर्मे प्रयतितव्यमिति  
गजपुरराजपुत्रज्ञातेनोपदिष्टम् ।

स्वकृतकर्मफलविपाकमनुभवतां न कोऽपि शरणं सम्पद्यत इत्युपदर्श्य तद्वेदने नापरः कोऽपि सहायमात्र भवतीति दर्शयितुमशरणत्वभावनानन्तरमेकत्वभावना भाविता । ‘एकको... ॥५॥’ इत्यत आरभ्य ‘इय एककोच्चिय ... ॥६९॥’ इत्यन्ताभिर्गाथाभिरिमां तृतीयामेकत्वभावना भावयता, “समर्जयति कर्माण्येक एव, तत्फलमप्येक एव भुङ्क्ते, जन्ममरणे एकस्यैव, परभवगमनमप्येकाकिन एव, स्वजनानां मध्ये रोगाभिहतः सन्नेकाक्येव क्लिश्यते । न च स्वजनस्तस्य रोगं विभजति न वा पनयति, तथा सति कः कस्य स्वजनः को वा कस्य परजनः ? । वस्तुतोऽयं मम स्वजनो यश्च परजन इति मोहविजृम्भितमेव, परत्वेतत्सर्वमविचार्य मूढमनस स्वकल्पितस्वजनानां कृतेऽनेकपापानि समुपाज्य नरकादिषु सहन्ते दारुणा विविधा वेदनाः । एवं सति यो ‘मम स्वजनविस्तारो महानिति’ गर्वितः सन् पापानि समाचरति तस्याधिकतरं कर्मबन्धं विहाय नान्यत्फलं दृश्यत” इत्यादि स्पष्टरीत्या प्रतिपादितं ग्रन्थकृता । अनया रीत्या जीवस्यैकत्वं प्रतिपाद्य तत्सन्निकृष्टशरीरादिकमपि जीवाद्वयदिति प्रतिपादयिषया ‘अन्नं इमं ... ॥७०॥’ इत्यादिगाथाभिर्द्वादशभिश्चतुर्थीमन्यत्वभावनां प्रतिपादयता जीवशरीरयोर्भिन्नं स्वरूपं युक्त्या समर्थितम् । जीवाच्छरीरस्यान्यत्वे सिद्धे जीवभिन्ने शरीरादौ मूर्च्छा नैव विधेया किन्तूदासीनभावो विधेय इत्युपदिश्य यस्याः प्राधान्येन निरूपणमिहोद्दिष्टं तथा भवभावनाया निरूपणप्रारम्भे चतसृषु प्रागुक्ताऽनित्यादिभावनासु भावितासु भवस्वरूपं भावनीयमित्यभिहितम् । भावितेन तेन विरागोत्पत्तेस्तद्धेतुविपश्चासेवनेन मोक्षावाप्तिरिति सैवेह सविस्तरा निरूपिता । ‘नारयतिरिय ... ॥८२॥’ इत्यत आरभ्य ‘इय भूतं विसयसुहं. .... ॥४०३॥’ इत्यन्तेन ग्रन्थेन भाव्यमानायासस्या भावनायां नरकगतिं भावयता ग्रन्थकारपरमर्षिणा नरकस्वरूपं, नरकावासानां सङ्ख्या, नारकजीवानां शरीरादिमानं, परमाधार्मिकानां स्वरूपं, तत्कृता नारकाणां छेदनभेदनविदारणादिवेदना, परस्परवेदना, शीतादिवेदना, नारकाणां दीनता, परमाधार्मिकैर्नारकाणां पूर्वपापस्मरणं, नरकगतिहेतवो, नेत्रनिमेषमात्रमपि सुखस्याभाव, एवं सत्यपि सम्यग्दृष्टेः शुभविचारो, मिथ्यादृष्टेश्च तद्विपरीत इत्यादिकं सुविशदरीत्याऽऽवेदितम् । यदाकर्णनमपि तत्त्वश्रद्धानू पापेभ्यस्त्रासयद् । मांसभक्षणजीवधातादिपापानि

भव  
भावना  
प्रकरणे

नरकदुःखहेतुत्वेन निदर्शयता गुर्वादिना समुपकृतेऽपि तान्येवासेव्य जीवा नरकं प्रयान्तीत्यत्र तत्त्वाश्रद्धैव प्रधानकारण-  
मन्यथा दुःखभीता दुःखनिमित्तानि जानाना अपि तान्येवाऽऽसेव्य कथं दुःखधोरे नरकं प्रयायुः ? , सम्यग्दर्शनादिक-  
मनासाद्य स्वदुष्कर्मविपाकमनुभूय नरकगतेरुद्धृत्ता जीवाः प्रायस्तिर्यञ्चो भवन्ति, यतो हि नारका मनुष्येषु, गर्भज-  
पर्याप्तेष्वेव जायन्ते, न पुनर्नारकेषु देवेषु वोत्पद्यन्ते, गर्भजपर्याप्तमनुष्याश्च सङ्ख्यातमात्राः स्वल्पा एव, नारकास्त्व-  
नुसमयमसङ्ख्याता अप्युद्धृत्तन्तेऽत एकसमयोद्धृत्तानामपि तेषां सर्वेषां मनुष्येषु स्थानाभावेन र्वापेक्षयाऽऽसङ्ख्येयगुणेषु  
तिर्यक्ष्वेव बहवस्ते जायन्त इति नरकगतिभावनानन्तरं तिर्यगेतिर्भावविता । तत्र च तिर्यग्भेदा, एकेन्द्रियेषु पृथ्वीकाये  
स्फोटनादिदुःखमष्काये पानादिना, तेजस्काये खोटटनादिना, वायुकाये बीजनादिना, तरौ च छेदनादिना दुःखं, निगोद-  
स्वरूपं, बुल्लकभवमानं, पुत्रादिरेहेनाज्ञानादिना चैकेन्द्रियेषु जन्मेत्यादि प्रतिपाद्य विकलेन्द्रियस्वरूपेण मह तत्रोत्पत्तिहेतु-  
त्वेन श्रीजिनधर्मोपहासादयो निरूपिताः । गजमुगोपशूकरमहिषादितिरश्चां बुधादिवेदना यद्यपि प्रतीता एव किन्तु  
मेघकुमारादिभिस्ताः प्राग्भवे यथा सोढास्तथा तास्तेषा पुण्यचरितवर्णनेन वर्णिताः । प्रान्ते च जलचरमत्स्यादेः खचर-  
शुकाद्विपक्षिणाञ्च विविधवेदना निदर्शिताः । उन्मार्गदेशना, मार्गप्रणाशो, गूढचित्ता, निदानादिसशल्यत्वं मायारम्भपरि-  
ग्रहाः, शीलव्रते सातिचार इत्येते तिर्यग्गतिहेतव इति विज्ञायाऽपि तत्र प्रवर्तमानानां न ता विहायापरा गतिः सम्भाव्यते ।  
एवं तिर्यग्गतिभावनानन्तरं नरगतिं भावयता मनुष्याणां गर्भावासे महद् दुःखं, बाल्यकालेऽज्ञानमूलं कष्टमयजीवनं, तारुण्ये  
चार्थादिसमुपार्जनाद्विन्ता, वार्द्धक्ये परवशतादिदुःखं व्याधिरोगशोकादिसन्ताप इत्यादीनि प्रतिपादितानि दुःखानि  
सर्वेषां प्रतीतानि । अनया रीत्या भावितायां मनुष्यगतिभावनायां, देवगतिं भावयता ग्रन्थकृता, देवलोकादिस्वरूपं

तत्रोत्पत्तिक्रमः, प्राथमिकं देवकृत्यं, विशिष्टसुखसाधनानि, देवत्वे श्रीतीर्थकरसमवसरणवैयावृत्यादि सारमित्यादि प्रतिपाद्य देवानां विषादेष्यामात्सर्गवियोगादिदुःखानि निरूपितानि । छद्मस्थसंयमदेशविरत्यकामनिर्जराबालतपआदयो देवगतिहेतव इत्यस्य प्रतिपादने प्रतिहेतु दृष्टान्तमुपदर्शयता, बालतपसा देवत्वं प्राप्तस्य तामलितापसस्य चरित्रे 'एवदण्णं अन्ने जीवा सिज्झंति जिणमण् निरया (अट्ठ) । जावइयं तामलिणा विहियं किर बालतवकट्ठं' इति गाथया शुद्धविधेश्च महत्त्वं यदभिहितं तन्निरन्तरं स्मरणार्हम् । एवञ्च दुःखरूपं दुःखहेतुकं दुःखानुबन्धि भवरवरूपं परिभाव्य षष्ठीमशुचित्वभावनां परिभावयता सर्वजनप्रतीतं शरीराशुचित्वं प्रदर्श्य 'इयखणपरियत्तं . . ॥४२४॥' इति गाथया श्रीजिनधर्मप्रसाधनोपकारकवस्तुन एव शुचित्वमभिहितम् । तदनन्तरं लोकस्य पञ्चारितकायमयत्वेन, केवलज्ञानिभिरवलोक्यत इति कृत्वा लोकस्य संसाररूपत्वेन च द्विविधा लोकस्वरूपभावना धर्मध्यानस्थैर्याय भाविता । धर्मध्यानार्थमेव भावनीयामष्टभीमाश्रवभावनामभिदधता 'मायालोभकषायमिश्रपरिणामो रागः, क्रोधमानमिश्रपरिणतिर्द्वेषः, पंचेन्द्रियाणि हिंसालीकभाषणचौर्यमैशुनपरिग्रह्रात्रिभोजनमिथ्यात्वाविरतियोगा, एतानि सर्वाण्यपि कर्मण आश्रवद्वाराणी'ति संवेगवासितान्तःकरणमुमुक्षुणा संसारक्लेशविसरविच्छेदाय भावनीयमित्युक्त्वा रागादयो यथा कर्ममाश्रवणे निमित्तानि भवन्ति तथा सदृष्टान्तं भाविताः । भावितेष्वश्रवेषु तन्निरोधिनीं नवमीं संवरभावनां निरूपयताऽऽश्रवद्वाराणां निरोधनायेन्द्रियाणामप्रशस्तविषयाणां निरोधे जायमानः कषायनिरोध एवोपायः । तेनैवापथ्याहारनिपेधेन रोगा इव सर्वेऽप्याश्रवा मूलत एव निरुध्यन्त इति स्पष्टमावेदितम् । इत्थञ्च संवरेण नव्यकर्मबन्धनिरोधे चिरबद्धसत्तान्तर्वर्त्तिकर्मणो निर्जरायै दशम्यां निर्जराभावनायां तद्धेतुभूतास्तपोविशेषा भाविताः । स्पष्टमेवास्या भावनायाः परिभावे चिरसंचितानां पापकर्मणां निर्जरया मोक्षप्राप्ति-

स्तदर्थं चैव तपोविशेषाणां प्रवृत्तिरिति प्रतिपादितं ग्रन्थकृता । अन्यत्राऽपि तपोविधायकशास्त्रेषु तपसा क्लिष्टकर्म-  
निर्जरया मोक्षप्राप्तिरेव निरूपिता । केचिदुपदेशकादयः संसारसुखार्थमिदानीं तपआदिधर्ममुपदिशन्ति । शास्त्रप्रसिद्ध-  
पुण्यपुरुषाणां दृष्टान्तैश्च “ धर्मस्य संसारसुखेच्छयाऽपि विधाने न कश्चिद् दोषलेशोऽपीति ” निरूपयन्तः “संसारसुखार्थ-  
यदि धर्मो नाचरणीयतर्हि किमधर्म आचरणीय ” इत्यादिकमपि सन्मार्गदेशकान्प्रति निरर्थकमाक्षिपन्ति । तेषामपूर्व-  
मेव तर्ककौशल्यमपूर्वमेव च पाण्डित्यम् । यतो हि न कश्चित् सन्मार्गदेशकः केनाऽपि हेतुनाऽधर्मोचरणं कदाप्युपदिशेत् ।  
वस्तुतः संसारसुखार्थं न कस्यचित् कश्चिदुपदेशोऽपेक्षितो, विनाप्युपदेशं तत्प्रति जनानां पटुत्वात् । संसारसुखस्य  
दुःखरूपतां प्रतिपादयद्भिः शास्त्रकृद्भिर्न संसारसुखार्थं किञ्चिदुपदिष्टम् । को नामोन्मत्तं विहायैकान्ततो हेये प्रवृत्ति-  
मुपायं वोपदिशेत् ? संसारसुखार्थं धर्ममुपदिशता शास्त्रविरोधादयो यथा भवन्ति तथान्यत्र प्रपञ्चितमिति केवलं प्रस्तावना-  
विस्तारे नेह प्रयत्यते ।

अथ च तपसा कर्म निर्जरयताप्युत्तमगुणेषु बहुमानः कार्योऽन्यथा तपसो तथाविधफलाभावेन तद्वैयर्थ्यं स्यादिति  
गुणभावनां भावयता ‘ धन्ना कलत्त...॥४५७’ इत्यत आरभ्य गाथाप्रकेन ग्रन्थकृता गुणबहुमान एव व्यक्तीकृत ।  
उत्तमगुणानां मध्ये सर्वोत्तमो गुणः श्रीजिनधर्मप्राप्तिरेव, तत्सदभाव एवापरेषां सद्भावोऽन्यथा तेषां विद्यमानत्वे ऽपि

गुणाभासत्वमेवेत्यादि बोधिभावनायां भावयित्वा ग्रन्थान्ते भावनाभावनफलं प्रतिपादयता ग्रन्थकारपरमर्षिणा येन भावेन ज्ञानिना कर्मबन्धाभावः स भावः सुन्दरतया निरूपितः ।

अधिगतश्रीजिनशासनानां जीवाना महता पुण्यप्राग्भारेण परमकारुणिकैः पूर्वमहर्षिभिरियं 'भवभावना' तत्समानि चाऽन्यान्येतेकानि ग्रन्थरत्नानि विषमेऽप्यस्मिन् काले करकमलं यावत् प्रापितानि । एतेषामध्ययनाध्यापनादिना तत्त्वज्ञानमात्मपरिणतिरूपमेव फलम् । अधीतेष्वपि ग्रन्थेष्वेतादृशेषु न चेदध्यात्मदशा जागृयात् तर्हि विफल एव ग्रन्थाभ्यासायासोऽवसेयः । चन्दनभोक्तुर्नागरस्य चन्दनभारवाहिनः खरस्य च निदर्शनमिहाऽवधेयम् । ग्रन्थस्य प्राप्तिः, परिचयः, परिशीलनमित्यादि सर्वं ग्रन्थार्थानुशीलनरूपायां परिणतावेव सफलं भवेद् । इत्थं ग्रन्थार्थानुशीलनं भव्यात्मनां परमात्मस्वरूपमुन्मीलयेदिति दृढमाशावशं गतः—

— सुनिचन्द्रगुप्तविजयः

जैन उपाश्रयः, वापी [ द. गुज ]

वि. सं. २०४२, श्रावणकृष्णैकादश्यां रवौ वासरे ॥





## विषयानुक्रमः

विषयः	पृष्ठम्	विषय	पृष्ठम्
अशरणभावनावर्णनम्	१-४४	पर्यन्तजीवानां दुःखवर्णनम्	१२०-१२८
एकत्वभावनावर्णनम्	४५-५०	विकलेन्द्रियगतिवर्णनम्	१२८
अन्यत्वभावनावर्णनम्	५१-५८	पंचेन्द्रिय तिरश्चां वेदनाः	१२८-१९६
भवभावनावर्णनम् तत्र च	५९-१०८	स्थलचरदुःखानि	१९६-२००
नरकगतिवर्णनम्, नारकाणां		जलचरदुःखानि	२०१-२०४
शरीरं, दुःखानि, विविधा वेदनाः		खेचरदुःखानि	२०८-२७४
तिर्यग्गतिवर्णनम् तत्र च		मनुष्यगतिवर्णनम् तत्र च	
निगोदतः प्रारभ्य एकेन्द्रिय-		मनुष्याणां अपाराणि दुःखानि	
			१०९-१२०

विषयः	पृष्ठम्	विषयः	पृष्ठम्
देवगतिवर्णनम्, तत्र देवानां	२७५	विविध तपसां वर्णनम्	४२६-४३१
संतापाः वेदनाः दुःखानि च	३२७	उत्तमगुणभावनावर्णनम्	४३२-४५०
अशुचिभावनावर्णनम्	३३०-३४०	जिनशासनबोधिप्राप्तिभावनावर्णनम्	४५१-४७४
लोक वभावभावनावर्णनम्	३४१-३४६	एतासां भावनानां भावनेन	
आश्रवभावना, तत्र च	३४७-४०१	किं फलम् ? कया रीत्या	
कपायवशानामिन्द्रियवशगानां च		कर्मक्षयश्च इत्येषां विषयानां	
दुःखानां प्रकटीकरणम्		वैशद्ये न वर्णनम्	
संवरभावनावर्णनम्	४०२-४०८	अस्यग्रन्थराजस्य फलम्, उपसंहारश्च	४७५-४७७
निर्जराभावनावर्णनम् तत्र	४०९-४२५	प्रशस्तिः	४७८-४७९



# भवभावनाग्रन्थे निर्दिष्टानां कथानां सूची



कथानाम	पृष्ठम्	कथानाम	पृष्ठम्
[तत्र च प्रथमे विभागे]		सोमचन्द्रकथा	१५
श्री नेमीश्वरचरित्रम् [तत्र च]		नन्दनूपतिकथा	२३
तेषां पूर्वभवाः, वसुदेवचरित्रम्,		कुचिकर्णकथा	२८
नेमीश्वरचरित्रम्, कृष्णचरित्रम् च	१-३५७	तिलकश्रेष्ठिकथा	२९
भुवनभानुकैवलिन कथितं		सगरचक्रिकथा	३१
स्वीयं चरित्रम्, तत्र च	३६९-४९०	वसुदत्तकथा	४१
अनेका कथा.		मधुनूपतिकथा	४८
[द्वितीये विभागे]		धनश्रेष्ठिकथा	५४
चन्द्रसेननृपकथा	३	भीमनृपकथा	९०

कथानाम	पृष्ठम्
कुंजरनृपकथा	१०२
अत्रलकथा	१०६
धनप्रियवणिककथा	११४
प्रियंगुवणिककथा	१२१
धनदेवश्रेष्ठिवृषभकथा	१२९
कंबलशबलवृषभकथा	१३३
चूलककथा	१३७
समुद्रवणिककथा	१४०
अंगारमर्दक (अभट्ट्य) कथा	१४५
मधुविप्रकथा	१५१
पुष्पचूलकुमारकथा	१५९
सूरराजपुत्रकथा	१८३
मेघकुमारकथा	१९१

कथानाम	पृष्ठम्
सुमित्रगृहपतिकथा	१९९
सुदत्तसार्थवाहकथा	२०२
त्रयाणां वणिजां कथा	२०६
श्रीतिलकसुतपद्मकुमारकथा	२१४
बलसारनृपकथा	२२०
मम्मणवणिककथा	२२५
नृपविक्रमराजपुत्रकथा	२३३
कौशाम्बीविप्रकथा	२५५
जिनदत्तश्राद्धकथा	२५९
धरणिघर-सुनन्दकथा	२६७
श्वेताम्बिकानरनाथकथा	२८०
धनंजयश्रेष्ठिकथा	२९०
जंबूककथा	२९५

कथानाम  
तामलितापसकथा  
भुवनश्रेष्ठपुत्रकथा  
गोशालककथा  
कदम्बविप्रकथा  
सुकोशलमुनिकथा  
सूरविप्रकथा  
उज्जितकुमारकथा  
वणिगदुहिताकथा  
लोभनंदकथा  
रामराजपुत्रकथा  
श्रेष्ठपुत्रकथा  
गंधप्रियकुमारकथा  
मधुप्रियकथा  
महेन्द्रकुमारकथा

पृष्ठम्  
२९९  
३०२  
३१९  
३३८  
३४२  
३५०  
३५३  
३५७  
३६२  
३६५  
३७०  
३७४  
३७५  
३७७

कथानाम  
ललितांगकथा  
धनाकरवणिककथा  
वज्रसारकथा  
शिवनामकवणिकपुत्रकथा  
सुन्दरकथा  
विजयनरेन्द्रकथा  
चिलातीपुत्रकथा  
अतिमुक्तकथा  
कुरुदत्तमहर्षिकथा  
धनुमुनिकथा  
रकन्दमुनिकथा  
सुन्दरश्रेष्ठिन. पुत्रस्य कथा  
अमरकेतुपुत्रीकथा  
सनत्कुमारचक्रिकथा

पृष्ठम्  
३८१  
३८५  
३९०  
३९३  
३९६  
४०४  
४०६  
४२२  
४२५  
४२७  
४२९  
४३८  
४४६  
४५५

# भवभावनाप्रकरणे द्वितीयो विभागः ॥

[ तत्र च द्वितीया अशरणभावना ]



आह—ननु भवतु सर्वस्यापि देहादिवस्तुनोऽनित्यता, तथाऽपि तदाऽऽलिङ्गितानां जिनधर्म-  
मन्तरेणाऽन्यः कोऽपि कुटुम्बस्वजनादिः शरणं भविष्यति, किं जिनधर्मानुष्ठानेन इत्याशङ्क्य द्वितीया-  
मशरणत्वभावनां विभणिषुराह—

रोगजरामच्चुमुहागयाण बलचक्किंकेसवाणं पि । भुवणेऽवि नत्थि सरणं एकं जिणसासणं मोत्तुं ।

रोगाश्च जरा च मृत्युश्च तन्मुखागतानां—तदाऽऽलिङ्गितानां बलदेवकेशवचक्रिणामपि जिनशा-  
सनादन्यो भुवनेऽपि न शरणम्, अतस्तदेव शरणतयाऽऽश्रयणीयं, तस्करिपुजलज्वलनाद्यारब्धानां  
भवेदपि कोऽपि कस्यापि शरणम् इति विशेषतो रोगजामृत्युग्रहणमिति भावः ॥ तत्र च उवर-  
श्वासादिरोगग्रस्तानां कुटुम्बं शरणं न भवति, नापि तदुःखं विभज्य गृह्णाति इति दर्शयति—

जरसासकाससोसाइपरिगयं पेच्छिऊण घरसामिं । जायाजणणिप्पमुहं पासगयं झूरई कुडुम्बं ॥

न विरिंचिइ पुण दुक्खं सरणं ताणं च न हवइ खणं पि ।

वियणाओ तस्स देहे नवरं वडुंति अहियाओ ॥२८॥

जाया-भार्या । उपघातनिषेधमात्रक्षमं शरणं । उपघातहेतुविनाशादिकरं तु त्राणं । कुडुम्बरोदनादिदर्शनप्रभवाऽऽर्त्तभावेन तस्य देहे वेदना अधिकमेव वर्द्धन्ते । शेषं सुगमम् ॥ बहवः स्वजनास्तर्हि रोगग्रस्तस्य शरणं भविष्यन्ति इत्याह—

बहुसयणाण अणाहाण वाऽवि निरुवायवाहिविहराणं ।

दुण्हं पि निव्विसेसा असरणया विलवमाणानं ॥२९॥

बहुस्वजनानामनाथानां वा-देवकुलादिपतितकार्पटिकादीनां निर्गतो निरुपक्रमतया स्फोटने उपायो येषां ते निरुपाया व्याधयस्तैर्विधुराणां-अतिपीडया चिह्नलीकृतानामुभयेषामपि विलपताम-शरणता निर्विशेषैव । ननु बहुषु स्वजनेषु कोऽपि वैद्यमानयति, कोऽप्यौषधं प्रयच्छति, कश्चिन्निवात-गृहादिकमर्पयतीत्येवं व्याध्यपगमोऽपि दृश्यते, अतः प्रत्यक्षविरुद्धमिदं-‘दुण्हं पि निव्विसेसा’

इत्यादीति चेत् सत्यं, भवत्येवं सोपक्रमव्याधीनां, निरूपक्रमरोगाणां तु कदर्थनैवानिरिच्यते, नान्यत् फलं, अत एवेह व्याधीनां निरुपायता विशेषणं कृतं, तस्मान्नेह स्वजना अपि शरणमिति ॥ विभवस्तर्हि शरणं भविष्यतीत्याह—

विहवीण दरिद्राण य सकम्मसंजणियरोयतवियाणं । कंदंताण सदुक्खं को णु विसेसो असरणत्ते ? ।

गतार्थैव, नवरमत्राप्यौपसर्गिकरोगे विभवात् स्यादप्युपकार इति स्वकर्मसंजनितत्वविशेषणमिति ॥ अथोदाहरणद्वारेण रोगाशरणत्वं दर्शयति—

तह रूप्पं तह विहवो तह चउरंगं बलं तहा सयणा । कोसंबिपुरीराया न रक्खिओ तह वि रोगाण ।

‘तथा’ शब्दः सर्वत्रातिशयख्यापनपरो द्रष्टव्यः, शेषस्त्वच्चरार्थः सुगमो, भावार्थस्तु कथानकादुच्यते, तच्चैदम्—

इह चैव भरहवासे एत्थेव य मज्झिमम्मि खंडम्मि । पुब्बदिसाए विज्झइ जउणानइसंगसोहिह्हा ।

कोसंबी नाम पुरी ब्रुहसुसियाइं निवाण वि घराइं ।

जीइ न नज्झइ संखा अहव घरे कस्स वि सिरीए ॥२॥

राया य चंदसेणो तीसे आखंडलो व्व सुपसिद्धो । कयदाणवारिहरिसो विबुहपिओ विहियगुरुसेवो ।



तस्स अपरिमियगोत्तस्स आसि पुत्तो सुलोयणो नाम । चाई सूरो दक्खो कलालओ विणयसंपन्नो ।  
अह् अन्नया भरेणं वसंतसमयम्मि संपयट्ठम्मि । बाहिं गमणनिमित्तं राया लोएण विन्नत्तो ॥५॥  
वत्तिखत्तेणं तेण वि सुलोयणो पेसिओ तहिं दाउं । भंडारियाण सिक्खं वेच्चेज्जह् भणइ जं एसो ॥  
अह् सोऽवि गओ बाहिं दाउं भोत्तुं च कीलितं सुइरं । संपत्तो सट्ठाणे नियत्तितं तो निओईहिं ॥७॥  
तस्स वए निवपुरओ वच्चिजंतम्मि दिन्नमिति कहियं । लक्खं दीणाराणं मग्गणमेत्तस्स एक्कस्स ॥८॥  
तो कुविणं रत्ना भणिओ कुमरो विरूवमिह् कज्जे । एरिसअसव्वयं तुह को पूरेहिति इच्चाई ॥९॥

अवमाणिओ तओ सो निसाइ पढम्मि चेव जामम्मि ।

सयणीयगओ चिंतइ पेच्छु मए कोविओ ताओ ॥१०॥

सत्त्वं उयारभावो गुणो सचिक्कमसमज्जियधणस्स । परदविणभोइणो पुण जायइ सो चिय महादोसो ।  
लंघियबालत्ताणं न रेहए पिउसिरीए परिभोगो । जणणीथणपाणं पिव इयराणवि होइ हसणिज्जो ॥  
तम्हा अज्जप्पभित्तिं सभुयज्जियमेव कणयमाईयं । भोत्तव्वमेवमाई विचिंतितं अड्डरत्तम्मि ॥१३॥  
कुमरो अलक्खिओ चिय खगसहाओ विणिगओ तत्तो । थेवदियहेहिं पत्तो कत्थइ रजंतरे एसो ॥  
तत्थ य पुरस्स कस्सइ बाहिं इक्कम्मि वणनित्तं जम्मि । धाउव्वाइयविंदं दिट्ठं धाउं धमेमाणं ॥१५॥

तो 'वसुधारा इहं पडउ' त्ति पयंपिऊण सो कुमरो । कयसम्ममाणो तेहिं उवविट्ठो एगदेसम्मि ॥  
 तो धाउवायभासाइ पुब्बिया तेण ओसहाईणं । सयलाउवि हु सामग्गी निउणेणं ताण पासम्मि ॥  
 वायपवन्नाण य तुम्ह केत्तिओ वट्टए इहं कालो ? सिद्धी य अत्थि का वि हु अन्नम्मि वि एवमाईए ॥  
 पुट्टे साहिप्पाओ महाणुभावो य कोउवि एसु त्ति । कलिऊण तेहिं कहिया जहट्टिया ओसहाईया ॥  
 बालत्ताउ जुवत्तं तारुत्ताओ य कोउवि बुड्हत्तं । पत्तो य धमणखित्तो पिउदविणखओ किलेसो य ॥  
 सेलसमाणो य इसो छारुक्खुड्डो तहा वि पुण एसा । सिद्धी एत्थ महायस ! सुन्नं पुण जह अरन्नम्मिणं ॥  
 इय परिकहिंए तेहिं ईसिं हसिऊण जंपई कुमरो । सह ओसहीहिं नागं वंगं संबं च खिविऊण ॥२२॥  
 आरोवेउ मुसाए धमेह मह चेव इह नियंतस्स । तो तेहिं य तह विहिंए पुनुदएण य कुमारस्स ॥  
 जायं निम्मलकणयं सयलं आणंदिंएहिं तो तेहिं । भणियं अम्ह महायस ! एहिं चिय ओसहेहिं सया  
 धममाणानं कालो बोलीणो एत्तिओ परं सिद्धी । जा तुम्हाणं कहिया इण्हिं पुण तुह पभावेण ॥२५॥  
 जाया सुवन्नसिद्धी पुन्ना अम्हं मणोरहा सब्बे । तत्तो य कुमारेण वि किरिया पडिहत्थिया एसा ॥  
 जायं प्रभूयकणयं तत्थ चिय तो महंतपडिवत्तिं । काउं तेहिं कुमरो धरिओ अइगुरुनिबंघेण ॥२७॥  
 अह पाडिऊण कणयं कुणइ विलासे तहिं चिय पुरम्मि । आराहंति इमेउवि हु देवयमिव तं नरिंदसुयं

अहं अन्नया पयदो दुब्बयणेहिं खलो व्व भुवणयलं । तरुनिगरं पि दहंतो हेमंतो हिमनिवाएहिं ॥२९॥  
जत्थ य लोहो कुन्दो 'पियंगुकुसुमं च खलसरूवाइं । लद्धुं विसेसलच्छिं हिमदडुवणं हसंति व्व ॥  
जालाउलजलणाणं रयणिविरामम्मि सीयपहएण । करपल्लवेहिं कीरन्ति मंडवा जत्थ लोएण ॥३१॥  
पीणघणुन्नयथणमंडलाण नियपणइणीण सरिऊण । पहिएहिं नियत्तिज्जइ दूरगएहिं वि जहिं सिग्घं ॥  
जिन्ननिकेयकल्लिजे दरिहडिंभाइं जालिउं जलणं । कलहंति ठाणकल्ले पेह्लावेह्लिं कुणंताइं ॥३३॥  
जत्थ दरिहघरुभवसंकंदणकलहंतवीणाहिं । सीएण विणा वि सया उज्जागरओ धणीणं पि ॥३४॥  
जत्थडवि य सीयभीओ व्व दिणयरो हिमगिरिस्स दूरेण । वच्चइ नहेण सिग्घं तणयंतो वासरे निच्चं ॥  
हिमसेलमणुसरंतो सणियं सणियं निसासु पुण चंदो । वंक्कत्तणेण वच्चइ काऊण य हिमसमिद्धाओ ।  
निस्सजणं दूहदाओ कुव्वइ दीहाउ ताओ निच्चं पि । अहवा जडाण मज्झम्मि वड्डिया हुंति चिवरीया ।  
घणघुसिणतेल्लरल्लयनिवायपियतरुणकामिणीओ य । मसिणंबराइं अग्गी य वल्लहो जत्थ लोयस्स ॥  
हम्मयलं हरिणंको हारो नीराइं सण्हवत्थाइं । न्हाणं च चंदणं चिय पायं मुक्काइं सन्वेण ॥३९॥  
तत्थ य बहुमोलसुयंधगंधकासाइपसुहवत्थेहिं । विहियाइं \*सुप्पइत्तियपसुहाइं सीयरक्खाइं ॥४०॥  
गहिऊणं सो कुमरो साहेउं ताण कारणं किं पि । निगंतुं संपत्तो कमेण कुरुविसयमज्झम्मि ॥४१॥

१. पियंगुलइयाए—वा० ॥ २. दूसहाओ—सर्वासु ॥ ३. 'रु भरेली डगली'—इत्यर्थः ॥

तत्थ य कत्थ वि रत्ते एक्कं उद्धट्ठियं तरुतलम्मि । पेच्छइ पहाणतुरयं हिमेण कट्ठं व निचेट्ठं ॥४२॥  
 तत्तो विम्भियहियओ जा वच्चइ तत्थ ताव पेक्खेइ । वरनेवत्थं आहरणभूसियं अहिणवसुरं व ॥४३॥  
 रुक्खस्स थुडे उट्ठंभिज्जण सुत्तं हिमेण निचेट्ठं । एक्कं चिय सरिसवयं पुरिसं करगहियहरिवग्गं ॥४४॥  
 तत्तो संभतेणं कुमरेण सुलोयणेण तस्सुवरिं । खिविज्जण \*सुण्णइत्तियमरणिं च सरेण णिम्महिउं ॥  
 पज्जालिओ हुयासो तत्तो जाओ रूणेण संचेट्ठो । तुरएण समं एसो उवविट्ठो नियइ पासाइ ॥४६॥  
 दट्ठुं सुलोयणं तो आलिङ्गइ सह्रिसं समुट्ठेउं । घेत्तूण संभमेण य उववेसइ अप्पणो पासे ॥४७॥

भणइ अकारणबंधव ! मह जीवियदायगा कओ तुज्जे ? ।

को देसो ? किं व कुलं ? तुमए य पवित्तियं कहसु ॥४८॥

तत्तो सुलोयणो वि हु साहइ सिरिचंदसेणरायस्स । कोसंबिपुरीपहुणो सुलोयणो नाम पुत्तोऽहं ॥७९॥  
 देसाण दंसणत्थं परिभममाणस्स आगयस्सेत्थ । मज्झ वरकप्पतरुणा तुमए सह दंसणं जायं ॥५०॥  
 तुम्हाणं पि हु कत्तो अणुचियठाणम्मि संभवो एत्थ ? । इय साहेह रहस्सं जइ न तओ आह तं एसो ।  
 नत्थि अकहणिज्जं तुह गयउरपहुणो जए पसिद्धस्स । सिरिपुरिसदत्तरणो सूरु नामेण पुत्तोऽहं ॥५२॥

\* 'रु भरेली डगली'—इत्यर्थः ।

कासीविसए य गओ मज्झ पिया विग्गहेण तत्सेन्थ । सहसमुहे पवहंते सेन्ने विनियत्तमाणस्स ॥५४॥  
विविहतरुगहणयाए निसितिमिरभरेण कह वि मग्गस्स । मुहो भमिज्जण चिरं संतो सीएण अभिभूओ ।  
एत्थ वि अहं निवन्नो सिल व्व जाओ अचेयणो तत्तो । दिन्नं जीवियमेत्तो निक्कारणबंधुणा तुमए ॥  
ता मज्झ अवत्था वि हु एसा पुत्तेहिं नूण संजाया । जं तुमए सह जायं गुणनिहिणा दंसणं एत्थ ॥  
अन्नोऽन्नसंकहाए इय चिट्ठताण ताण महईए । वेलाइ समणुपत्तं सूरस्स कुढावए सेन्नं ॥५८॥  
तत्तो गयडरनयरे गया समं तेण दोन्नि वि कुमार । समसवभावसमग्गा अन्नोऽन्नसिण्णाहपडिबद्धा ॥५९॥  
तो सूरें प्पिडणो कहिओ सव्वो सुलोयणुवयारो । पडिवन्नो पुत्तत्तेण सोऽवि रण्णा सिणंहेण ॥६०॥  
सूरकुमारावासस्स सन्निहाणम्मि गरुयपासाए । वसइ सुलोयणकुमरो रम्मम्मि समप्पिए रत्ता ॥६१॥  
तेण विणा सूरुोऽवि हु न चिट्ठए नेय भोयणाईणि । आयरइ कहं पि हु तेण दोऽवि अन्नोऽन्नमणुरत्ता ।  
कीलंति भमंति समं सुयंति वच्चंति नरवइसमीवे । तंबोलाहारविलेवणाइं समगं पि भुंजंति ॥६३॥  
जिणसासणे य कुसलो सूरुो जिणवयणभावियमई य । तत्तो सुलोयणं पि हु गुरुपासे नेइ निच्चं पि ॥  
तो तस्स वि जिणधम्मो तह कह वि हु परिणओ 'जहा अमरा ।  
सक्कंति न खोभेउं तो दोन्नि य होंति समसीला ॥६५॥

इहरा वि ताण पीई आसि परं धम्मदाणतुट्ठाणं । तह कह वि गया बुडिंढ जह विभिहज्जंति देवा वि । ६५  
 तत्तो सुलोयणेण वि विणयाइगुणेहिं रंजियम्मि निवे । अइगुरुपडिबंधेणं मोयावेज्जण पियराइं ॥ ६६ ॥  
 निययट्ठाणम्मि समप्पिज्जण रत्तो सुलोयणकुमारं । पव्वज्जं पडिवन्नो सूरो सुगुरुण मूलम्मि ॥ ६७ ॥  
 निस्सारिण गेहाओ कुपुरिसेणं बुद्धाभिभूएण । गहियं वयं ति इति अवजसस्स भीएण न हु गहियं ।  
 तइया सुलोयणेणं वयं मणे निच्छियं पुणो एवं । समयंतरे मए वि हु कायव्वमसंसयम्मिं ति ॥ ६९ ॥  
 तत्तो विणयाइगुणेहिं रंजिओ नरवरो पुरिसदत्तो । सामंतमंतिलोओ सव्वोऽवि सुलोयणे रत्तो ॥ ७० ॥  
 अह पुरिसदत्तरणा वच्चंतेणं कयाइ परलोयं । रज्जं सुलोयणस्सवि दिन्नं अइगुरुयत्तोसेण ॥ ७१ ॥  
 अह वित्थरियपयावो सुलोयणो पत्थिवो तहिं जाओ । अणुरत्तमंडलो गरुयविक्रमो पसरियं जसोहो ।  
 सूरोऽवि हु गीयत्थो जाओ पत्तो तहिं च चिहरंतो । वंदइ सुलोयणनिवो तं भत्तीए सुणइ निच्चं ॥ ७३ ॥  
 कुव्वइ य तदुवइहं धम्मं नीईय पालए रज्जं । अन्नदिणे कोसंबीनयरीओ आगओ तत्थ ॥ ७४ ॥  
 पिउणो पट्ठाणमंती अइसंभमविहियगरुयसम्माणो । उवविट्ठो निवपुरओ कसिणमुहो संभमेण तओ ।

पुढो रत्ना किं सचिव ! कारणं जेण दीससि सखेओ ? ।  
तेण भणियं कहिज्जइ आयन्नउ अवहिओ देवो ॥७६॥

सिरिचंदसेणरत्ना आइइमिणं जहा जए विहवं । अजंति सुपुरिसा ते उ तेण बहुएण वि कहिं पि ॥७७॥  
लब्धंति न किं तु मए होऊणं इयरकिविणयजणसस । सरिसेण भुवणसारो तुमं असारत्थकज्जेण ॥७८॥

सुलहत्थकए अइदुल्लहो य निग्गुणधणसस कज्जेण ।

अवमाणिओडसि जं गुणनिहाण ! तं आसि अइगरुयं ॥७९॥

मणदुक्खं पुब्बं पि हु सारीरं पि हु उवट्ठियं इण्हिं । तं किं पि जं न कहिउं सहिउं च न तीरए कहवि ॥  
जम्हा बाहइ देहे कासो महाजरो दाहो । पवलं च कुच्छिदिट्ठीसुहसूलमपरिणइं चेव ॥८१॥  
कोढो अरिसाओ तह भगंदरो अरुइ कंडु उयरं च । कणच्छिवेयणा वि य समकालमिमं महारोगा ।  
ता तुच्छजणसरित्थं आयरियं वच्छ ! तुह मए सव्वं । होऊणं सप्पुरिसो तं पुण जीवंतएणिण्हिं ॥८३॥  
कुण दंसणं मए सह वारं एक्कं तओ मरंतसस । अवरत्तओ न जायइ मज्झ त्ति निसामिउं राया ॥८४॥  
वाहजलभरियनयणो पभणेइ सुलोयणो इमा नाव । लोयट्ठिइं पिऊइं होंति सुपुत्तेहिं सुहियाइं ॥८५॥  
विहियं पुण विवरीयं मए इमं जेण बालकालाओ । दुक्खं चिय परिविहियं ताण कुणंतेण अणभिमयं ॥  
इच्चाइ जंपिऊणं काउं सुत्थं च सयलकुरुदेसे । विज्जे जोइसिए मंतवाइणो गिण्हिउं सव्वे ॥८७॥

मग्गम्मि वि जे एए पत्ता ते गिण्हउं गओ एसो । जणयस्स पए पणमइ विणणं सोऽवि परितुट्ठो ।  
सिरिचंदसेणराया परमं आणंदसोक्खमणुपत्तो । आलिंगह नियपुत्तं ठवइ य रज्जम्मि निययम्मि ॥८९॥  
पारद्धा य चिणिच्छा वेज्जाईहिं पि ताण रोगाणं । न य एक्कस्सवि रोगस्स सक्किओ काउमुवयारो ॥९०॥  
इय लोइयकिरियाए विहियाए जाणिऊण य असज्झो । तत्तो सुलोयेणं जिणधम्मं चोइओ ताओ ॥९१॥  
न य किं पि जाणइ इमो पडिओ गुरुवेयणासमुग्धाए । तह वि हु भइगभावे ठविओ दावाविओ दाणं ।  
जिणवेइएसु पूयं कारविओ तो समग्गसयणेसु । चउपासुवविट्ठसुं चउरंगबले य रज्जाणं ॥९३॥  
दोणहं पि पेच्छमाणे तह विहवे तेसु वेज्जमाईसु । कंदंतो विलवंतो सरणविरहिओ महाराया ॥९४॥  
उवसंहरिओ रोगेहिं पाविओ निहणमह समुच्छलिओ । अक्कंदो लोयाणं विहिओ देहस्स सक्कारो ।  
तत्तो सुलोयेणेणवि दट्ठूण असरणयं तहा तत्थ । नामेण पुंडरीओ रज्जे ठविओ निययपुत्तो ॥९६॥  
रज्जं संठविऊणं तो गच्छइ गयउरंमि कुरुविसए । कमलक्खं नामेणं तत्थ वि रज्जे ठवइ पुत्तं ॥९७॥

गिण्हइ सयं तु दिक्खं संविग्गो सूरमुणिवरसयासे ।

दोन्नि वि कयपच्चज्जा धुयकम्मंसा गया सिद्धिं ॥९८॥

॥ इति कौशाम्बीपुरीराजकथानकं समाप्तम् ॥

—३३३३३३—



अथ 'ग्रथोद्देशं निर्देश' इति जराविषयमशरणत्वं विभणिषुराह—

सविलासजोव्वणभरे वट्टतो मुणइ तणसमं भुवणं । पेच्छइ न उच्छरंतं जराबलं जोव्वणदुमग्गिं  
जराया बलं-परिकरभूतं वायुश्लेष्मेन्द्रियवैकल्यादिकं, इदं च यौवनद्रुमस्याग्निरिव, यथा  
ह्यग्निर्दग्ध्वा भस्मावशेषं द्रुमं करोति, एवं जराबलमपि पलितावशेषं यौवनं विदधातीति भावः ॥  
किमित्यसौ तन्न पश्यतीत्याह—

नवनविलाससंपत्तिसुत्थियं जोव्वणं वहंतस्स । चित्तेऽवि न वसइ इमं थेवंतरमेव जरसेन्नं ॥३३॥  
स्तोकमन्तरं पतने यस्य तत्तथा, कतिपयदिनपर्यन्तपातुकमित्यर्थः, उपलक्षणं चैतद् यतोऽज्ञाना-  
दिभ्योऽपि केषांचिदेतच्चित्तं न वसति । ततः किमित्याह—

अह अन्नदिणे पलियच्छलेण होऊण कणमलूमि ।

'धम्मं कुणसु' ति कहंतिय व्व निवडइ जरधाडी ॥३४॥

प्रकटार्थः ॥ निपतन्त्यास्तर्हि तस्या रत्नकः कोऽपि भविष्यतीत्याह—

निवडंती य न एसा रक्खिजइ चक्किणोऽवि सेन्नेण ।

जं पुण न हुंति सरणं धणधन्नाईणि किं चोत्तं ? ॥३५॥

सुगमा ॥ ततः किमित्याह—

बलिपलियदुखलोयं गलंतनयणं धुलंतमुहलालं । रमणीयणहसणिज्जं एई असरणस्स बुद्धत्तं ॥  
सुबोधा ॥ अन्यथा स्थितस्य वस्तुनोऽन्यथा करणे इन्द्रजालिनीव समर्था जरेति दर्शयति—

जरइंदयालिणीए का वि हयासाए असरिसा सत्ती ।

कसिणा वि कुणइ केसा मालइकुसुमेहिं अविसेसा ॥३७॥

अमरकुलाञ्जनपुञ्जकृष्णानपि केशाँस्तथा कथमपि जरेन्द्रजालिनी शुक्लान् करोति यथा ते मालती-  
कुसुमैर्निर्विशेषा भवन्ति, मस्तकनिबद्धमालतीकुसुमानां तेषां च शुक्लत्वेन विशेषो नावगम्यत  
इत्यर्थः ॥ राज्ञसीव जरा अन्यामपि यां विडम्बनां करोति तां दर्शयति—

दलइ बलं गलइ सुइ पाडइ दसणे निरुंभए दिट्ठिं ।

जरखखसी बलीण वि भंजइ पिट्ठिं पि सुसिलिडं ॥३८॥

गतार्था ॥ तथा—

सयणपराभवसुन्नत्तवाउसिंभाइयं जरासेन्नं । गुरुयाणं पि हु बलमाणखंडणं कुणइ बुद्धत्ते ॥३९॥

जरागृहीतस्य अवश्यमेव प्रायः पुत्रकलत्रादिस्वजनपरिभवः शून्यत्वं वायुः श्लेष्मादयश्च भवन्तीति विवक्षया एते जरासैन्यत्वेनोक्ताः, ते च महात्मनामपि बलमभिमानं च खण्डयन्ति, सर्वकार्याक्षिप्तमाननादेयांश्च कुर्वन्तीत्यर्थः ॥ जराभीताश्चाविवेकिनस्तन्निवारणंऽनुपायान् कुर्वन्तीति दर्शयति—

जरभीया य वराया सेवन्ति रसायणाङ्किरियाओ । गोवंति पलियवलिङ्गङ्कवनियजम्ममाईणि ।

जराभीताश्चाविवेकिनो वराका गन्धकादिरसायनानि सेवन्ते, तैश्च सेवितैरपि जरा नापगच्छति, अपगमे वा समयान्तरे पुनरपि भवतीत्ययमनुपायो, सैकान्तिकत्वादनात्यन्तिकत्वाच्च । तपःसंयमादिविधानं तु तदपगमे सम्यगुपायो, मोक्षावाप्तौ अवश्यमेव जरोच्छेदहेतुत्वेनैकान्तिकत्वान्मोक्षप्रतिपात्ताभावेन पुनर्जरायाः सम्भवाभावाच्चात्यन्तिकत्वाद्, अन्ये तु महामूढा लोहकीटादिखरटनेन पलितानि गोपायन्ति, वलीश्च वस्त्रादिना गण्डौ-कपोलौ तयोर्वृद्धत्वेन पतितौ कूपौ मौलिवस्त्रादिना वेष्टयन्ति, निजजन्म चिरकालीनमप्यासन्नकालं कथयित्वा गोपायन्ति, आदिशब्दादप्या अप्येवंप्रकारा मोहचेष्टा द्रष्टव्याः ॥ किं पुनस्ते एवं कुर्वन्ति ? न पुनः सम्यगुपाये लगन्तीत्याह—

१-२. गोप०—वा ॥

न मुणंति मूढहियया जिणवयणरसायणं च मोत्तूणं ।  
सेसोवाएहिं निवारिया वि दुक्कइ पुणोऽवि जरा ॥४१॥

गतार्था ॥ तर्हि जराभीतानां यत् सम्यक् कृत्यं तद्भवन्तोऽप्युपदिशन्वित्याशङ्क्य सहृष्टान्तं  
तदुपदिशन्नाह—

तो जइ अत्थि भयं ते इमाइ घोराइ जरापिसाईए । जियसत्तु व्व पवज्जसु सरणं जिणवीरपयकमलं  
प्रकटार्था । नवरं जितशत्रुरित्ययं गुणत एव द्रष्टव्यो, बहूनां शत्रूणामनेन जितत्वात्, नामतस्तु  
सोमचन्द्राभिधानोऽसौ मन्तव्यः, शास्त्रान्तरे च क्वचिद् गुणमाश्रित्य जितशत्रुतयाऽसौ लिखितो दृष्ट  
इतीहापि तथैवोक्तः, आवश्यकतादिषु तु सोमचन्द्रनामतयैव प्रसिद्धः, अनेन न जराभीतेन प्रथमम-  
ज्ञानात्तापसी दीक्षा प्रतिपन्ना, पश्चात्तु श्रीमन्महावीरचरणयुगलमनुसृतं, तदैव च सम्यगुपायता द्रष्टव्या  
इति संक्षेपार्थः ॥ विस्तरार्थस्तु कथानकेनोच्यते, तच्चेदम्—

पोयणपुरमासि पुरं जत्थ वसंतिं सुयं सिरिं मुणिं । रयणायेरेण संपेसिय व्व दीसंति रयणोहा ॥१॥  
तत्थ य बंधवकुसुयाण आसि सोमो व्व सोमचंदनिवो । देवी य धारिणी तस्स वल्लहा सयलगुणकलिया  
रत्तो य अन्नया सा गयस्स ओलोयणम्मि विउरंती । केसे पलियं दट्ठुं पभणइ देवाऽगओ दूओ ॥३॥

तो संभंतो राया सव्वत्तो जोयए विचिंततो । अंतैउरट्टियस्सवि मज्झ असंभालिओ दूओ ॥४॥  
किह पत्तो ? इह पडिहारमाइणो किं न संति मह दारे ? इय संभंतं दट्ठं देवं भणइ हसिउं ॥५॥

भणिहिसि जं न वि कहियं एसाऽहं आगय ति कुण धम्मं ।

इय भणत्थं पलियं जराइ दूओ व्व पेसविओ ॥६॥

तं दट्ठं सो चिंतइ विणिच्छिओ एस जं इमो दूओ । जरक्खसीइ सा वि हु मुहर चिय मरणघाडीए ।  
तं नत्थि जं न पावंति परिभवं जन्तुणो जरागहिया । जीवंता वि मयच्चिय रहिया धम्मत्थकामेहिं ।  
एत्तो चिय वयगहणं कयं अदिट्ठंमि निययपलियम्मि । अम्हाण पुव्वपुरिसेहिं मज्झ पुण हीणसत्तस्स ।  
एमेव गओ एत्तियकालो दिट्ठं च अत्तणो पलियं । बालो पसन्नचंदो अज्ज वि इण्हि पि मह पुत्तो ॥१०॥  
ता हंत किं करेमो ? इच्चाइ निवस्स चिंतयंतस्स । अइबहुविसायविहुरियमणस्स गलियाइ अंसूणि ॥  
तो उत्तरीयवत्थंचलेण देवीइ ताइं फुसिऊण । भणइ जइ देव ? लज्जा तुम्हाणं बुइ भावेणं ॥१२॥  
ता न कहिस्सं कस्सइ रहस्समेयं तओ निवो भणइ । का एत्थ देवि ? लज्जा मणुयाण अवट्ठिए भावे ?  
एयं तु अत्थि गरुयं मह लज्जाकारणं निहीणस्स । जं न गओऽहं नियपुव्वपुरिसमग्गेण विमलेण ॥१४॥  
तम्हा पसन्नचंदो जाव पयापालणक्खमो होइ । ता तुममेयं पालसु अहं तु दिक्खं पवज्जामि ॥१५॥

अहं देवी भणइ निवं किं जोणहा ससहरस्स वि परोक्खे ।

चिट्ठइ कत्थइ दिट्ठा व केण रविणो पहा भिन्ना ? ॥१६॥

ता न सुएणं कज्जं तुग्भाणुमयं मए वि कायव्वं । इय नाउं निव्वंधं तीसे ठविउं सुयं रज्जे ॥१७॥

तावसदिकखं राया पडिवज्जइ धारिणीइ सहिओऽवि । थेवदियहो य तीए गव्वे आसि त्ति तो समए ॥

जाओ पुत्तो तयणंतरं च सा जोइसेसु मरिऊण । देवित्तेणुप्पन्ना काउं वणमहिसिरूवं च ॥१९॥

खिवइ कुमारस्स मुहे दुद्धं नेहेण अइगओ विद्धिं । सो वक्कलेहिं ठइओ तो वक्कलचीरिनामो त्ति ॥२०॥

अहं कइवयवरिसंते रूवं ललियं अणुत्तरं तस्स । निसुयं पसन्नचंदेण राइणा तो य पच्छन्नं ॥२१॥

वेसाणं धूयाओ अहिणवसंजायजोव्वणभराओ । अइसयरूववईओ तावसरूवाइं कारविउं ॥२२॥

संजोइऊण खंडाइं पवरदव्वेहिं मोयए ताण । हत्थे दाऊण तओ बहुपाइक्काइकलियाओ ॥२३॥

संपेसियाउ तहियं समिहाईणं गए कुलवइम्मि । वक्कलचीरिस्स फलाणुगारिणो मोयए ताओ ॥२४॥

देति तओ भंजेउं पुच्छइ कत्थाऽऽसमम्मि जायंति । एरिसमइरफलाइं ? तो ताओ भणंति एयाइं ॥२५॥

पोयणपुराभिहाणे फलाइं जायंति आसमे निच्चं । तत्थ निवासी अम्हे वि तावसा ता तुमं पि तहिं ॥२६॥

आगच्छ जेण भंजसि सया वि एरिसफलाइं तह ताओ । सुकुमालुन्नयथणीलणेण लोभंति एगंते ॥२७॥

तावसभंडं गहिउं तत्तो संचळिओ स ताहिं समं । एत्तो रुक्खारुढेहिं चारपुरिसेहिं वाहरियं ॥२८॥  
 आगच्छए रिसी सो तत्तो सह परियणेण भीयाओ । ताओ पलाइऊणं गयाउ इयरोडवि पयमगं ॥२९॥  
 अणुसरमाणो वच्चइ न य मिलिओ ताण नेय पियरस्स । मग्गम्मि परिभमंतो दिट्ठो एक्केण रहिएण ॥३०॥  
 करुणाए तेण य रहे चडाविओ पुच्छिओ य तं कत्थ । वच्चिहिसि ? तेण भणियं पोयणपुरआसमे गंतुं  
 भंजिस्सं महुरफलाइं सच्चमिच्चाइ साहियं तस्स । रहियस्स य भज्जाए अभिसुहमेसो भणइ उज्जू ॥३१॥

ताय ! अभिवादएड्हं सा पभणइ पिययमं किमेयं ति ? ।

सो आह एस वसिओ निम्महिंले आसमे निच्चं ॥३३॥

तो पियरं चिय जाणइ तेण तए न हु इमस्स रुसियच्चं ।

रहियस्सावि सयासम्मि मोयगा आसि पवर त्ति ॥३४॥

दिन्ना तेण वि एए तस्स विमुक्को य परिसरे नेउं । पोयणपुरस्स मज्झे पत्तो गेहंगणे कह वि ॥३५॥

वेसाए एक्काए लोयपसिद्धाए रिद्धिकलियाए । नरवेसिणी य एक्का धूया तीसे घरे अत्थि ॥३६॥

नेमिस्सिएण कहिओ पुच्चं पि हु सो पलोइओ ताहिं । वत्थाहरणेहिं विहसिओ व ण्हाओ विलित्तो य ।

उप्पण्णसुरायाए धूयाए कारिओ स रयणीए । पाणिग्गहणं तत्तो गिज्जइ वाइज्जए धणियं ॥३८॥  
 रत्नोडवि तयं कहियं वक्कलचीरी जहा अरत्नम्मि । अम्मेहिं सह विउत्तो पियरेण य भमइ रत्नम्मि ॥३९॥  
 तत्तो य अइमहंतं दुक्खं जायं पभायसमए य । हक्कारिऊण भणिया गणिया कुविण नरवइणा ॥४०॥  
 मह एरिसम्मि दुक्खे नूणं तुम्हं मणोरहा पुत्ता । जं एवं वाइज्जइ गाइज्जइ हइतुइहिं ॥४१॥  
 तो तीए भीयाए कहियं नेमित्तिआइवयणं से । तावसकुमरस्स य आगमाइ परिसाहियं सच्चं ॥४२॥  
 देवस्स कुमरदुक्खं अम्मेहिं न जाणियं तओ खमह । पुब्बिं पि जेहिं दिट्ठो ते रत्ता पेसिया पुरिसा ॥  
 पच्चभिनाउं तेहिं वि आणीओ सह वट्ठए सो तेहिं । आलिंणिओ य रत्ता सहस्सिमद्धासणे ठविओ ॥४४॥  
 अन्नाणं पि हु नरवइधूयाणं गाहिओ तओ पाणिं । जुवरायपए ठविओ भुंजइ विउले इमो भोए ॥४५॥  
 एत्तो य तच्चिओए पिउणो रोवंतयस्स अच्छीणि । अंतरियाइं नीलीए तह जह पेच्छइ न किं पि ॥४६॥  
 संवच्छरेसु तत्तो गएसु बारससु रयणिविरमंमि । वक्कलचीरी कहमवि पियरं सरिऊण भूरेइ ॥४७॥  
 मोयावेइ नरिंदं सो पभणइ जुगवमेव वच्चाओ । महईसामग्गीए गया तओ दोडवि पिउपासे ॥४८॥  
 विहियपणामा लगा चलणेसुं जाव ताव कुलवइणो । पुत्ते परामुसंतस्स गरुयआणंदसल्लिणेण ॥४९॥  
 अच्छीहिंतो नीली नडा तो पेच्छए इमो सच्चं । पुच्छइ पसन्नचंदं सच्चवेसिं कुसलवत्ताइ ॥५०॥



वक्कलचीरी वि गओ मज्झे उडवस्स अप्पणा बद्धुं । ठइयाइं वक्कलाइं छोडेउं झाडाए रेणुं ॥५१॥  
 झाडंतो य विंचित्तइ एरिसकिरिया मए विहियुबुवा । संभरइ जाइसरणेण तो वयं पुब्बमणुच्चिन्नं ॥५२॥  
 पडिलेहियाइं तत्थ य वत्थाइं संभरेइ दियलोए । सुत्ते य विउलभोए संभरिज्जणं तओ झत्ति ॥५३॥  
 गुरुसंवेयमुवगओ अप्पणं निंदए विसयमूढं । पडिवन्नो भावेणं चारित्तं खवगसेहिं च ॥५४॥  
 तो खवियघातिकम्मो केवलनाणेण पेच्छुए सव्वं । देवयविइन्नलिंगो जाओ पत्तेयबुद्धो त्ति ॥५५॥  
 पडिबोहए य पियरं पसन्नचंदं च सावयं कुणइ । सिरिवीरजिणसयासे गओ तओ गिण्हउं पियरं ॥५६॥  
 दिक्खवाविओ य सिक्खवाविओ य सिरिवीरजिणवरेणेसो । वक्कलचीरी सिद्धो पिया वि गंतूण दियलोयं ॥  
 सिज्झिस्सइ धुयकम्मो भोत्तूण सुदेवमणुयसोक्खाइं । इय जरदुहवारणयं सिरिवीरजिणिंदपयकमलं ॥  
 प्रसन्नचन्द्रस्य दीक्षाग्रहणं, मनसा संग्रामं, ततो निवृत्तस्य केवलोत्पत्तिः, इदं त्विह न लिखितमति-  
 प्रतीतत्वादप्रस्तुतत्वाच्चेति ॥

॥ इति जितशत्रुार्जिकथानकं समाप्तम् ॥



तदेवमुक्तं रोगजराविषयमशरणत्वम्, अथ मृत्युविषयं तद् विभणिषुराह—

समुवद्वियमि मरणे ससंभमे परियणम्मि धावते । को सरणं परिचिंतसु एकं मोत्तूण जिणधम्मं ? ।

समुपस्थिते मरणे, निरुपक्रमे इति शेषः, सोपक्रमे तु तस्मिन् भवन्ति विभवस्वजनादयोऽपि शरणं ॥ जिनधर्मोऽप्यनन्तरभावेन परम्परया वा मृत्युवर्जिते स्थाने नयतीत्येतावता शरणमुच्यते, तद्भव एव सद्यः सोऽपि तं निवारयितुं न शक्नोति, अत एवाह—

सयलतियलोयपहुणो उवायविहिजाणगा अणंतबला ।

तित्थयरा वि हु कीरंति कित्तिसेसा कयंतेण ॥४४॥

उत्कृष्टो हि धर्ममस्तीर्थकराणां, परं सोऽपि तद्भव एव न मृत्युं निवारयितुमलं, उपायांश्च संभविनः सर्वानपि केवली जानाति, परं समुत्पन्नकेवलैस्तीर्थकरैरपि स कोऽप्युपायो न दृष्टो येन मृत्युः सद्य एव निवार्यते, एवमनन्तबलादिविशेषणानामपि सफलताऽभ्यूह्या ॥ अथ शान्तास्तीर्थकरा इति प्रभवत्येषां मृत्युः, ये तु शक्रचक्रवर्तिवासुदेवा रौद्रास्तेषामसौ न प्रभविष्यतीत्याशङ्क्याऽह—

बहुसत्तिजुओ सुरकोडिपरिखुडो पविपयंडमुयदंडो । हरिणो व्व हीरइ हरी कयंतहरिणाऽहरियसत्तो ।

हरिः—इन्द्रोऽप्यधरितसत्त्वः कृतान्तकेशरिणा हरिण इव हियते ॥

छत्रवंडवमुहसामी नीसेसनरिंदपणयपयकमलो । चक्रहरोऽवि गसिज्जइ ससि व्व जमराहुणा विवसो ।  
जे कोडिसिलं वामेक्ककरयलेणुक्खिवंति तूलं व । विज्झवइ जमसमीरो तेऽवि पईव व्वऽसुररिउणो ।

ये त्रिपृष्ठादिवासुदेवाः कोटिशिलां वामैककरतलेन तूलमिवोत्क्षिपन्ति, तानप्यसुराणाम्-  
अश्वग्रीवादीनां रिपून् वासुदेवान् प्रदीपानिव विध्यापयति यमसमीरः ॥ ततः किमित्याह—

जइ मच्चमुहगयाणं एयाण वि होइ किं पि न हु सरणं । ता कीडयमेत्तेसुं का गणणा इयरलोएसु ? ।

सुगमा ॥ अपरं च निरूपक्रमे मृत्यौ समुपस्थिते सर्वमिदमनर्थकमिति दर्शयति—

जइ पियसि ओसहाइ बंधसि बाहासु पत्थरसयाइ । कारेसि अगिहोमं विज्जं मंतं च संतिं च ॥  
अन्नाइं वि कुंटलविट्ठाइं भूओवघायजणगाइं । कुणसि असरणो तह वि हु ङंकिज्जसि जमभुयंगेण ।

सुगमे ॥ येऽपि कुटुम्बधनधान्यादयस्तेऽपि निश्चितं मुमूर्षोर्न कस्यचिच्छ्रणमिति दर्शयति—

सिंचइ उरत्थलं तुह अंसुपवाहेण किं पि रुयमाणं । उवरिद्धियं कुडुम्बं तं पि सक्खेक्कतस्सिच्छं ॥

धणधन्नरयणसयणाइया य सरणं न मरणयालम्भि ।  
जायंति जए कस्स वि अन्नत्थ वि जेणिमं भणिगं ॥५२॥

किमन्यत्र भणितमित्याह—

अत्थेण नंदराया न रक्खिओ गोहणेण कुइअन्नो । धन्नेण तिलयसेट्ठी पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ।

सुगमा ॥ कथानकानि तूच्यन्ते—

पाडलिपुत्ते नगरे नंदो नामेण आसि नरनाहो । तस्स य नीइविरुद्धो अतिलोभो पसरिओ कह वि ॥१॥  
तेण य अणहुंताइं आयट्ठाणा कयाइं दव्वस्स । विद्धिं च गेइ पुब्बिहियाइं सब्वाइं अइलुद्धो ॥२॥  
सब्वाइं वयट्ठाणाइं तह य संकोइयाइं लोयं च । दंडइ लूसइ उब्भाविउं असंतं पि अवराहं ॥३॥  
नाणाविहे उवाए चिंतंतो अत्थुवज्जननिमित्तं । सुयइ विउज्झइ य तथा गिण्हइ य तहिं च सयलत्थे ॥४॥  
इय अन्नायपवन्नेण तेण संपील्लिऊण जणनिवहं । अयसस्स निहाणाण य भरियं सयलं पि भूवलयं ॥५॥  
विहिओ हाहाभूओ लोओ सब्बोडवि हीरियासेसो । किं बहुणा ? निट्ठवियं नाणयनामं पि नियदेसे ॥६॥  
चम्ममयणाणएणं ववहारो तो पयट्ठिओ तेण । सुयइ विउज्झइ भमइ य सबालुवुट्ठो जणो तत्थ ॥७॥

१. आर्यट्ठाणाइं कुणइ दव्वस्स । विद्धिं गमेइ पुब्बि-सर्वासु ।

मरणं चिय चिंततो तस्स कुभूमीवइस्स लुद्धस्स । दिंतो अक्कोसेऽवि य छुन्नं पयडं च निस्संको ॥८॥  
 दुड्हो अमग्गगामी अवयणकारी य मंतिमाईहिं । नाउं मायंगो इव उवेहिओ चेदुए कुमई ॥९॥  
 अत्रान्तरे अवध्यापुरीमहाराजेन बहूनां राज्ञां समीपे तदन्तिकेऽपि केनचित्तुच्छप्रयोजनेन निरूपितः—  
 कुलीनः शीलसंपन्नो, वाग्मी दक्षः प्रियंवदः । यथोक्तवादी स्मृतिमान्, दृतः स्यात् सप्तभिर्गुणैः ॥१॥  
 एतैः सप्तभिर्दृतगुणैर्युक्तो भद्रमूर्तिः बहुपारिच्छदान्वितः समायातः पाटलीपुत्रनगरविषये । तत्र च  
 प्रतिग्रामं प्रतिनगरं प्रतिमानुबं च शृणोति नरेन्द्रं प्रति समाख्यातुमप्यशक्यानि विरक्तप्रजादुर्भा-  
 षितानि, पश्यति तत्कृतां देशस्यावस्थां, अवलोकयति प्रायः शून्यीभूतानि सर्वस्थानानि । ततः परि-  
 ब्राजकादिमठादीनपि शून्यान् दृष्ट्वा चिंतयत्यसौ—नन्वेतैरपि स्वस्थानानि किमिति त्यक्तानि ?  
 दुष्टोऽपि राजा निरपराधमुनीनां क्षताभावे किं कर्तुमीष्टे ? अथवा नीतिविरुद्धमेव चिन्तितमिदं  
 मया, यत एवं नीतिः—अपराधो न मेऽस्तीति, नैतद् विश्वासकारणम् । विद्यते हि नृशंसेभ्यो, भयं  
 गुणवतामपि ॥१॥ मुनिरस्मि निरागसः कुतो मे, भयमित्येष न भूतयेऽभिमानः । परवृद्धिषु बद्धमत्स-  
 राणां, किमिव ह्यस्ति दुरात्मनामलङ्घ्यम् ? ॥२॥ इत्यादि विचिंतयन् गतो राज्ञः समीपे । दृष्टो  
 मीलितशेषद्रविणोऽपि प्रजाविरागहतो निःश्रीको राजा, कृतयथोचितप्रतिपत्तिरुपविष्टस्तदग्रतः । ततः

सुचिरं स्थितो यावन्न किञ्चित्पति तावद् भ्रुवमुत्थिष्य प्रोक्तं राज्ञा-किमिति राज<sup>१</sup>द्वारिको न किञ्चित्पति ? तेनोक्तं-अप्राप्तकालं वचनं, बृहस्पतिरपि बुबन् । अवज्ञां लभते लोकादपमानं च शाश्वतम् ॥१॥

देवेनानुज्ञातैरिदानीं विज्ञप्यते, किन्त्वप्रसादो न विधेयो, यतः-

मुलभाः पुरुषा राजन्नपथ्यप्रियवादिनः । अप्रियस्य तु पथ्यस्य, वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥१॥  
वैद्यसां वत्सरामात्याः, यस्य राज्ञः प्रियंवदाः । शरीरधर्मकोशेभ्यः, क्षिप्रं स परिहीयते ॥२॥

नानियुक्तेन वक्तव्यं, व्यवहारे कथंचन । नियुक्तेन तु वक्तव्यमपक्षपतितं वचः ॥३॥  
सभायां न प्रवेष्टव्यं, वक्तव्यं नासमञ्जसम् । अब्रुवन् विब्रुवन् वाऽपि, नरो भवति किल्बिषी ॥४॥

तत्र च देव ? मया युष्मदीयदेशं प्रविशता यः प्रजाविरागः श्रुतो, यच्चापकर्षितवित्तस्य जनस्य दौःस्थ्यमवलोकितं तद्देवस्यापि सर्वं विदितमिति संभाव्यते, तत्रेयं नीतिरपि सुपरिचितैव, यथा-  
कामः क्रोधस्तथा लोभो, मानो हर्षो मदस्तथा । षड्वर्गमुत्सृजेदेनं, त्यक्ते तस्मिन् सुखी नृपः ॥१॥  
अनादेयं न गृहीयात्, परिक्षीणोऽपि पार्थिवः । आदेयं न समृद्धोऽपि, सूक्ष्ममप्यर्थमुत्सृजेत् ॥२॥

१. 'द्वौवारिको-वा. J. ॥

अन्यायोपात्तवित्तेन, लोकद्वयविरोधिना । ये लोभयन्ति राजानं, वैरिणस्ते न मन्त्रिणः ॥३॥  
यशःशरीरं भूपानामिच्छन्ति परमार्थतः । नष्टे तस्मिन् किमर्थेन ? किं वा राज्यविभूतिभिः ? ॥४॥  
यदि धर्मः कृतो दम्भादर्थो न्यायव्यतिक्रमात् । ततः क्लेशमकीर्त्तिं च मुक्त्वाऽन्यत् किं प्रसिध्यति ?

द्वे वाससी प्रवरयोषिदपायशुद्धा, शय्याऽऽसनं करिवरस्तुरगो रथो वा ।

काले भिषगिन्यमिनाशनपानवृत्ती, राज्ञः पराक्यमिव शेषमवैहि सर्व ॥६॥

अनन्तैः पार्थिवैर्भुक्ता, कालेनोर्वी धनानि च । मीलितानि परं त्यक्त्वा, गतास्ते स्वकृतैः सह ॥७॥  
तस्मात् कुरुष्व तं धर्ममितस्ते योऽन्यजन्मनि । सहायः स्यान्मृतं ह्येता, नानुगच्छन्ति सम्पदः ॥८॥  
इत्यादि तद्वचः श्रुत्वा कोपावेशाद्शनगृहीतजिह्वाग्नौ 'राजमहाराजदौवारिकोऽयं' मिति तस्याप्रभव-  
द्वुत्थाय प्रविष्टोऽपवरकमध्ये, पतितो दीर्घ निःश्वस्य खट्वायाम्, 'अपात्रभृतोऽयमनर्हः सदुपदेशाना'  
मिति विचिन्त्य दूतोऽपि गतः स्वनरपतिसमीपमिति ॥

एत्तो य नंदराया इह लोए चिय उइशपावेण । गहिओ रोगायंकेहिं तिन्ववियणाहिं सुबहूहिं ॥१॥  
तत्तो विलवइ कंदइ धाहावइ कारवइ चिगिच्छाओ । अहियं चिय वियणाहिं घेप्पइ ओवाइयाइं जणो ।  
देइ जहा मा एक्को एसो जीवउ इमम्मि जियलोए । तेएण देवयाणं सीलेण महासईणं च ॥३॥



इच्छा इ जंपमाणे लोए रत्नखमो सुओ तेण । नामेण जयाणंदो बहुबुद्धिजुओ विणीओ य ॥४॥  
 रत्नं समप्पिज्जं धरिउं बाहाइ सवहपुव्वं तं । तह पुत्त ! करेज्ज अहं जह सलह्जामि लोएण ॥५॥  
 इय वोत्तणं घोरे पडिओ सो वेयणाससुग्घाए । नंदो पंचत्तगओ मोत्तुं सव्वं पि तं दविणं ॥६॥  
 पिउवयणसंकडे निवडिएण पुत्तेण चिंतियं हंत ! । किं पिउणा किर विहियं सुहं जणो जेण सलहेज्जा ॥  
 इच्छा इ चिंतयंतो अदुट्ठभावोऽवि निययवुद्धीए । रक्खावेइ समग्गे जलासए तो भणइ लोओ ॥८॥  
 किं एयं ? तो रक्खगपुरिसा पभणंति देह करमिण्हि । नीरस्स वि तो लब्भइ पाउं नेउं च गेहम्मि ॥९॥  
 तत्तो पभणइ लोओ नंदो चिय ता वरं इमाहिंतो । गहिए वि तेण अत्थे जं न निरुद्धाइं नीराइं ॥१०॥  
 इय लोयाओ सलहं गाहेज्जं पिउस्स सव्वत्थ । होइ निराभारो किर पिउवयणाओ जयाणंदो ॥११॥  
 तत्तो य करट्ठाणाइं फेडए समहियाइं सव्वाइं । कुव्वइ य वयं उचियं सव्वत्थ उयारचित्तण ॥१२॥  
 पालइ नीईइ पयं जाओ सव्वोऽवि धणकणसमिद्धो । नंदइ लोओ सव्वत्थ पत्थिवे तम्मि नीइपरो ॥  
 इय रक्खिओ न नंदो अत्थेहिं गओ इहं पि चइज्जण । तप्पच्चयपावेहिं अणुभविही भवदुहमणंतं ॥१४॥

॥ इति नन्दाख्यानकं समाप्तम् ॥



मगहाविसए गामो आसि पसिद्धो सुघोसनामो त्ति । जत्थ धणसंखरहिओ लोओ निद्धणयवग्गोऽवि ॥  
कुइअ णो नाम तहिं निवसइ गाहावई बहुसमिद्धो । जो अज्जुणो एव निच्चं चिट्ठइ गोविंदपडिबद्धो ॥२॥  
तेण वि य मीलियाइं कमेण गावीण सिंगलक्खाइं । गोवालसहस्साणं विरिंचिउं ताओ सयलाओ ॥३॥  
अप्पइ रक्खणहेउं तह वि हु मिलियाण ताण कज्जम्मि । बाहिं कलहंति इमे अह कुवियण्णो विभज्जिऊणं ।  
इक्कंमि गोउले संठवेइ, कसिणाउ ताउ सञ्वाओ । धवलाणं रत्ताणं हलाहियाणं रवालीणं ॥५॥  
गोहुमवन्नाण तहा नवप्पसूआण गब्भवंतीणं । उभयवियलाइयाणं पिहो पिहो गोउलं ठवइ ॥६॥  
सयलाइं अरन्नाइं तस्स चिय गोउलेहिं रुद्धाइं । हिंइइ य कमेण इमो सञ्वेसु वि तेसु मुच्छाए ॥७॥  
पोसेइ तरुणवच्छे जुज्झावइ मत्तवसहविंदाइं । उवजीवए सयं चिय घयदुद्धदहीण गिद्धप्पा ॥८॥  
अणदिणे कुइयणो तत्थ अजिन्नेण तह कह वि पुण्णो । जह सरइ पाणियं हेट्ठओ वि उड्डं पि तं चेव ॥  
उच्छलिओ य महंतो दाहो गावीओ तन्नएहिं समं । हिंइइ फंसंतो नियकरेहिं मुच्छाइ अभिभूओ ॥  
हा गोउलाइं हा दित्तवसहनणयकुलाइं रम्माइं । घयदुद्धगोरसाणि य पुणोऽवि किर कत्थ लब्धिभिहिइ ? ।  
इच्चाइ पलवमाणो न रक्खिओ गोह्णेण कुइयन्नो । मरिउं तिरिएसु गओ भाम्ही य भवे अणंतम्मि ॥

॥ इति कुचिकर्णख्यानकं समाप्तम् ॥

अयलउरं नाम पुरं जत्थ सया धन्नसंगहरूईणं । विरमइ महिडिहयाणं न कया वि हु न्नभावकहा ॥१॥  
 तत्थ वि य महारंभो सेट्ठी परिवसइ तिलयनामो त्ति । संगहइ सो य तिलमुग्गमासनिप्फाववीही य ॥  
 गोधूमचणयत्तूरिमउट्टचउलयमसूरजुन्नलया । कोहवकुलत्थकंगूजवसणगोयारमाईणि ॥३॥  
 धन्नाइं तओ जाए दुब्बिभक्खे विक्किणेइ सयलाइं । सगडाइं च सहस्से वहेइ तप्पच्चयं एसो ॥४॥  
 जलहिम्मि पवहणेणं पेसइ धन्नाइं अन्नदीवम्मि । पंचिंदियजीवाण वि होइ बहो तस्स आरंभे ॥५॥  
 गेहे य तस्स अंते बहिम्मि धन्नेहिं पूरिए निच्चं । भणहणमाणण असंखधन्नकीडाण कोडीहिं ॥६॥

जो परियणो समग्गो स वेढिओ भमइ अप्पणा तह य ।

ताव चिय परिओसो होइ मणे तिलयसेट्ठिस्स ॥७॥

देतस्स य लेतस्स य इय धन्नाइं इमस्स बहुकालो । समइक्कंतो अह अन्नया य कोऽवि हु किरियस्स ।८।  
 नेमित्तिओ कहेई जह अहुणा किर निमित्तसउणेहिं । निच्छइयं दुब्बिभक्खं होही तो तेण लुद्धेण ॥९॥  
 घरसंत्तिं समग्गं दविणं धन्नाण संगहे खित्तं । अन्नं कलंतरेण कइऊणं पि णेगगुणं ॥१०॥

धन्नाण संगहे ब्रिय खित्तं तत्तो य दुट्ठभावो सो । जावाऽऽसाए विनडिओ चिट्ठइ ना वासकालम्मि ॥  
तह वरसिउं पवत्तो जह फुट्ठेउं तड त्ति सो हिययं । मरिऊण गओ नए मिच्छत्तारं भमाईहिं ॥ १२ ॥  
भमिही भवं अणंतं धन्नेहिं अरक्खिओ तिलयसेट्ठी । भणइ जहा न सरणं पुत्ता वि हु सगरचक्किस्स ।

॥ इति तिलकश्रेष्ठिआख्यानकं समाप्तम् ॥



बारसजोयणदीहा नव विच्छिन्ना पुरी अउज्झत्ति । आसि इह भरह्वासे निवेसिया अमरनाहेण ॥१॥  
 धाणुक्करयले चिय मगगया जीइ न उण अन्नत्थ । सिरिजिणहराई मोत्तुं दीसंति न सावयजणा वि ।  
 जियसत्तू तीइ निवो जुवराया तह सुमित्तनामोत्ति । बलकेसव व्व अन्नोऽन्नसंगया दोऽवि महिवलयं ।

पालंति समगं पि हु तत्तो जियसत्तुणो हवइ पुत्तो ।

सिरिअजियजिणवरिंदो चउदसवरसुमिणपरिकहिओ ॥४॥

वीयस्स सगरचक्की तहेव वरसुमिणसूइओ जाओ । तत्तो सुमित्तसहिओ जियसत्तू गिण्हए दिक्खं ।५।  
 सिरिअजियजिणवरिंदो राया सगरो य होइ जुवराया । तत्तो य कुमारभावे अट्टारस पुव्वलक्खाइं ॥६॥  
 पुव्वंगेणऽहियाइं रज्जे तेवन्नपुव्वलक्खाइं । संचिट्ठिज्जण तित्थं पवत्ताए अजियजिणनाहो ॥७॥  
 तो बारसमे वरिसे संपुत्ते अजियजिणवरिंदस्स । केवलनाणं जायइ उज्जोइयसयलं तियलोक्कं ॥८॥  
 सगरो य कुणइ रज्जं चउदस रयणाइं तस्स सिद्धाइं । सयलं च भरह्वासं पसाहियं तो तहिं जाओ ।  
 विक्खवायचक्कवट्ठी तो भुंजंतस्स तस्स वरभोए । जायाइं पहाणाइं सट्ठिसहस्साइं पुत्ताणं ॥१०॥

जणहुकुमारो तेसु य उत्तमगुणसंजुओ सुओ जेढो ।  
तेण वि य जूयविसयम्मि रंजिओ कह वि सगरनिवो ॥११॥  
तो सो पभणइ पुत्तय ! जायसु मणवंछियं वरं किंपि ।  
इयरोऽवि भणइ इच्छामि ताय ! तुब्भेहिंऽणुन्नाओ ॥१२॥

सह दंडाईरयणेहिं परिगओ बंधवेहिं सयलेहिं । वियरेउं इह भरहे सयलं वसुहं पलोयंतो ॥१३॥  
तत्तो य चक्कवट्ठी अन्नं सामंतंतिपरिकलियं । दाऊण ताण बहुयं विसज्जए मंगलसएहिं ॥१४॥  
तत्तो जणहुकुमारो बंधूणं सद्विसहसपरियरिओ । अरहंतचेइयाणं ठाणे ठाणम्मि पवराओ ॥१५॥  
पूयाओ कारवेंतो वंदंतो तह य गुरुयभत्तीए । दाणाइं वियरंतो पयाउ सम्माणयंतो य ॥१६॥  
कमसोऽवि य रमणिजं नाणादुमसंडमंडियं पवरं । कत्थवि कंचणमइयं फलिहमयं रयणकलियं च ॥१७॥  
चउजोयणविच्छिन्नं उच्चत्ते अट्टजोयणपमाणं । सुरविज्जाहरकिन्नं पत्तो अट्ठावयं सेलं ॥१८॥  
तस्स नियंवे सिबिरं सयलं मोत्तूण तो गया उवरिं । कइवयपरिवारजुया सट्ठिं पि हु बंधवसहस्सा ॥१९॥  
जोयणदीहं अद्धं तु वित्थडं तिन्नि गाउउच्चत्तं । रयणमयं तह नियनियपमाणउसभाइजिणपडिमं ॥२०॥  
भाइसयथूभकलियं सिरिभरहनरिंदकारियं तत्थ । वंदंति चेइयहरं चउदारं परमरमणिजं ॥२१॥

अट्टावयसेलसमं अन्नं ठाणं न अत्थि इह भरहे । अम्हेवि कारवेमो जत्थेरिसजिणहरं रम्मं ॥२२॥  
 तम्महा इमस्स रक्खं विलुप्पमाणस्स भाविपुरिसेहिं । चिंतेमो जं अम्महं पुब्बनरेहिं कयमिमं पि ॥२३॥  
 इय भणिज्जं गिण्हइ देवसहस्सेणऽहिट्ठियं सुदढं । हत्थेण दंडरयणं जण्हुकुमारो तओ तेहिं ॥२४॥  
 सब्बेहिं संबंधूहिं सहिओ अट्टावयस्स चउपासं । भामेइ तयं तेण य वियारिया जोयणसहस्सं ॥२५॥  
 उंडत्तणेण भूमी तत्तो य उवहुयाइं भवणाइं । नागकुमारसुराणं ते भीया सरणमल्लीणा ॥२६॥  
 जलणप्पहस्स तेण वि विन्नाया अवहिणा सगरपुत्ता । तो कुविएणाऽऽगंतुं भणिया रे रे किमाढत्तं ? ।  
 किं ठिइलौवं काउं तुब्बेहिं विढत्तमेत्थ ववसाए ? । कस्सिणाहितुंडियाए कंडुयह किमप्पयं अहवा ? ।  
 अप्पवहाए निययं होइ बलं उत्तुणाण लोयम्मि । नियपक्खबलेणं चिय पडइ पयंगो पईवम्मि ॥२९॥  
 मग्गट्ठिईइ गुरुणो ण कुणंति अइक्कमं जुगंतेऽवि । किं उवलज्जो केण वि मग्गुत्तिन्नो रहो रविणो ॥३०॥

इयरे जं किंचि बलं लहिज्जण समुच्छलंति तुच्छप्पा ।

सम्मं न ठवंति पयं असारपक्खा वि जह सलहा ॥३१॥

दुस्सीलेहिं सुएहिं पावइ वयणिज्जयं पिया वि लहुं । किरणा तवंति लोयं वयइ अदट्ठव्वयं सूरो ॥३२॥  
 कज्जं कुणंति गरुया भमर व्व परस्स अणुवरोहेण । अन्ने उ मूसगा इव कज्जाभावेऽवि परदुहया ॥३३॥

तम्हा सगरस्स सुया तुव्भे सुवणम्मि विस्सुगुणस्स । तेणेक्कं खमियमिणं न पुणो एवं खमिस्सामि ॥  
तो जण्हुणा वि भणियं अम्हाण न तुम्ह भवणभंगत्थं । नागाह्वि ! आरंभो एसो अट्ठावयस्स पुणो ॥  
जिणभवणरक्खणट्ठा विहिया परिहा तहिं च तुम्हाणं । जं अवरद्धं अन्नाणदोसओ तमिह खमियव्वं ॥  
तो उवसमिउं जलणप्पहे गए चित्तियं तहिं तेहिं । पूरिहिइ इमा परिहा कालेण पुणो वि जलरहिया ॥  
इय चित्तिऊण जण्हू दंडेणं दारिऊण महिवीढं । आणेइ तहिं गंगासलिलं पक्खिवइ परिहाए ॥३८॥  
तत्तो जलपूरेणं नागकुमाराण ताइं भवणाइं । पुणरवि उवहुयाइं तत्तो जलणप्पहो कुविओ ॥३९॥  
सह नागकुमारेहिं समागओ तत्थ जत्थ सगरसुया । कुविएण य तो तेणं तह ते अवलोइया सव्वे ॥  
जह हुंति छारकूडा सव्वेडवि हु जीविण परिमुक्का । उच्छलइ तओ सेने सयले हाहारवो करुणो ।४१।  
तो तह विलवंति तहिं कुमराणंस्तेउरीओ सयलाओ । सामंतमंतिलोओ जह रुयइ समं पसुगणेहिं ॥  
तत्तो बहुसोयजुयं सेन्नं कह कह वि संबहेऊण । सव्वं पि निराणंदं वयइ अउज्झाइ आसन्ने ॥४३॥  
आवासेऊण ठिया बुद्धा सव्वेडवि मंतिसामंता । मंतंति तहिं कह भो ! साहेयव्वं इमं रत्तो ? ॥४४॥  
जओ-अच्छउ ता निययपहू वावाइज्जइ जमेत्थ अन्नोडवि । पेच्छंताणं धीरा तं पि हु सहिउं न सक्कंति ।  
ता साहेमो अम्हे निव्वग्गा चक्किणो कहं एयं ? । अम्हे अक्खयेदेहा सव्वेडवि मया पुणो कुमरा ॥४६॥

तं किं पि एह कजं पुव्वज्जियदड्ढदिव्वजोएण । मरणं पि जत्थ अरिहं असुंदरं जीवियव्वं पि ॥४७॥  
तो अम्महं पि सयं चिय जालोलिकरालहुअवहे पडिडं । जुज्झइ पयंगलीला न उणो सुयमरणवज्जरणं ॥  
अहवा समए बुक्काण तेण किं एत्थ बालचरिएण ? । भवियव्वमिमं नासो तेसिं गरिहा य अम्हाणं ॥  
इय मंतंताण इमाण आगओ तत्थ माहणो एक्को । भणिया ते तेण अहो कि एवं आउलीभूया ? ॥५०॥  
धीरा होह अहं चिय साहिससं चक्कवट्ठिणो एयं । इय भणिऊण अणाहं मडयं घेत्तुं गओ एसो ॥५१॥  
रायदुवारं महया सदेणं पलवमाणओ एसो । पुच्छाविओ निवेणं पभणइ एक्को सुओ मज्झं ॥५२॥  
अहिणा डक्को सोडवि हु जाओ निच्चेट्ठओ तओ एयं । जीवावसु तो राया गारुडिए पेसए तत्थ ॥५३॥  
वाहेऊणं मंते तेहिं वि नाओ जहा मओ एसो । किंतु अइछुंदसो माहणो त्ति तो तं चिबोहेडं ॥५४॥  
तेहिं भणियं न कोडवि हु मयपुव्वो जत्थ मंदिरे ताओ । रक्खं आणेह तओ जीवावेमो इमं डसियं ॥  
रणा पुरी समग्गा तओ गवेसाविया तहा गामा । तं पि न लद्धं गेहं मयाण संखा जहिं अत्थि ॥५६॥  
तत्तो रत्ता भणियं मज्झ वि वंसंमि कुलगरा सत्त । तत्तो उसहजिणिंदो भरहो बाहुबलिमाईया ॥५७॥  
राया आइच्चजसो सोमजसो जा असंखकोडीओ । रायाण मया उ सिवे पयम्मि केई गया अन्ने ॥५८॥  
दियलोए संपत्ता जियसत्तू जेट्ठबंधवो पिउणो । सिद्धो मज्झ पिया वि हु गओ सुरेसुं सुमित्तोडवि ॥



ता जमिह् अणंतेणं जणेण साहारणं तुह सुयस्स । मरणं माहण ! तत्थ चि किं तुह एणण सोएण ॥६०॥

तो माहणेण भणियं नरवर ! तहवि हु इमो सुओ एक्को ।

मज्झ तओ अइदुसहं मरणं रक्खह इमस्स जओ ॥६१॥

दीणाण सुसुद्धरणं भयंमि रक्खा गुरूण विणओ य । दप्पुद्धराण समणं दाणं दारिहतवियाणं ॥६२॥

सत्त्वस्स पियं वयणं बंधुसिणेहो कयन्नुया सच्चं । सप्पुरिसाण इमाइं पगईसिद्धाइं लोयम्मि ॥६३॥

तो नरवइणा भणियं माहण ! रक्खाए अविसओ मच्चू ।

न य सिज्झंति गुरूण वि जाइं असज्झाइं कजाइं ॥६४॥

सो नत्थि चिय भुवणे वि कोइ जो खलइ तस्स माहप्पं । सच्छंदयारिणो भुवणवेरिणो हयकयंतस्स ॥

सीयंति सयलसत्थाइं तत्थ न कमंति मंतंतंताइं । अद्धिं पहरंते मरणे किं पोरिसं कुणड ॥६६॥

किंचजइ तस्स चैव एक्कस्स होज्ज संसारगोयरगयस्स । मरणं न उणो अन्नस्स जंतुणो हयकयंताओ ॥

तो जुज्जइ रोयणापिट्ठणाइं काउं इमस्स लोयस्स । अह पुण सामन्नं चिय मरणं भुवणे किमेएण ? ॥६८॥

तो माहणेण भणियं जइ एवं नरवरिंद ! तुमएडवि । सट्ठिसहस्ससुयाणं मयाण सोओ न कायन्वो ॥६९॥

तो जाव बुन्नहियओ सो तं चिंतेइ हा किमेयं ति ? । कयसंकेया ता तत्थ आगया मंतिसामंता ॥७०॥

सत्त्वं पि जहावत्तं कहियं तो तेहिं चक्कवट्टिस्स । सोऊण तयं राया मुच्छाविहलंघलो पडिओ ॥७१॥  
लद्धूण चैयणं तो सह अवरोहेण पागयनरो व्व<sup>१</sup> पलवइ करुणं राया विसुमरियासेसपुब्बुत्तो ॥७२॥

तो माहणेण भणियं सुपुरिस ! सुमरेसु निययभणियाइं ।

अवलंबसु धीरत्तं किं बालविचिट्ठिएणिमिणा ? ॥७३॥

परवसणंमि सुहेणं संसारानिच्चयं कहइ लोओ । नियबंधुयणविणासे सव्वस्स चलंति बुद्धीओ ॥७४॥

तुम्हारिसा वि सुपुरिस ! सोयपिसाएण जइ गसिज्जंति ।

ता साह तुमं चिय धीर ! धीरिमा कं समहियउ ? ॥७५॥

सप्पुरिस चिय वसणं सहंनि गरुयं पि धीरमाहप्पा । धरणि चिय सहइ जए वज्जनियायं न उण तंतू ॥  
होइ गरुयाण गरुयं वसणं लोयम्मि न उण इयराण । जं ससिरविणो घेप्पंति राहुणा न उण ताराओ ॥  
कुणइ वियारं कालो वि नेयपुरिसाण फुरियतेयाणं । उसिणत्तणं न मंचइ जलणो सिसिरेडवि नियपगइं ।  
तुम्हारिसाण सुपुरिस ! सयमवि विन्नायसयलभावाणं । मोत्तूण नियविवेयं को अन्नो देउ उवएसं ? ॥  
नियजीविण जेहिं जिणभवणं रत्तिवज्जण य विढत्ता । सासयकित्ती लोए किह सोच्चा तुज्झ ते पुत्ता ? ।

इच्छाह विष्णवर्णं सोऽऊणं सगरचक्रिणा भणियं । सच्चं अवितहमेयं मूढाणं चेद्वियं सेसं ॥८१॥  
 एत्थंतरम्मि अट्ठावयस्स आसन्नवत्तिणो लोगा । परिहं भरिऊणं निगगायाइ गंगाइ अभिभूया ॥८२॥  
 पोक्कारयंति सगरस्स अगगओ तेण सिक्खमभिदाउं । जण्हुकुमारस्स सुओ भगीरही पेसिओ तत्थ ॥८३॥  
 सामंतमंतिसहिण तेण गंतुं तहिं विहेऊण । तिन्नुवासे जलणप्पभाइ आराहिया नागा ॥८४॥  
 तेसि अणुन्नाइ नओ सुरसिन्ध तेण दंडरयणेण । भंजंतेणं सेले भूमिं च वियारयंतेण ॥८५॥  
 अट्ठावयाउ नीया भिंदंती सेयकूडवरसेलं । कइलासगंधमायणहिरिमंतनगेसु य कमेण ॥८६॥  
 तो मज्जेण कुरूणं सागेयं दाहिणेण फुसमाणी । अवरेण कोसलाणं तदुत्तरेणं पयागस्स ॥८७॥  
 कासीण दाहिणेणं कत्थइ विंझस्स मज्झयारेणं । मगहाण उत्तरेणं अंगाणं दाहिणेणं च ॥८८॥  
 बहुदेसगामनयरे फुसमाणी दाहिणेण गंतूण । वलिया पुब्बाभिमुहा गंगा सह नइसहस्सेहिं ॥८९॥  
 नीया पुब्बसमुदं विहिया पूया पुणोऽवि नागाणं । जत्थ समुदे मिलिया तं गंगासायरं भणियं ॥९०॥  
 गंगा जण्हुकुमारो जं आणइ तेण जण्हवी भणिया । नीया य भगीरहिणा जम्हा भागीरही तेण ॥९१॥  
 नाण्हिं वि मिलिऊणं भगीरही जाइ पूइओ सगिहं । तं रज्जे ठविउणं गिण्हइ दिक्खं सगरचक्की ॥९२॥

१ पूइओ गओ सगिहं—सर्वत्र ॥

सिरिअजियजिणसयासे तवमणुचरिऊण सिद्धिमणुपत्तो । रज्जं पालेइ भगीरही वि अह अन्नया कं पि ॥  
अइसयनाणि पुच्छइ किमहं एक्कोत्थ नाह ! उव्वरिओ ? ।

किं वा सट्टिसहस्सा कुमराण मया य समकालं ? ॥९४॥  
तेण भणियं नराहिच्च ! पुट्ठिं देवाण वंदणनिमित्तं । अट्ठावयम्मि सेले चलिओ संघो बहू सो य ॥९५॥  
गामस्सेक्कस्स बहिं आवासं गिण्हए तहिं गामे । पडिणीओ सव्वोडवि हु लोओ तो लउडलेट्ठहिं ॥९६॥  
पट्ठणइ वयइ असव्वभं निंदइ खिसइ य तत्थ पुण एक्को । कुंभारो तं वारइ लोयं सव्वं ससत्तीए ॥९७॥  
भइगभावो य इमो आणेउं देइ तत्थ संघस्स । भंडगनीरणइंधण तह सालणगाइयं सव्वं ॥९८॥  
तत्तो गयम्मि संघे तम्मि भवे चेव तस्स गामस्स । संघासायणपावं समुइच्चं किं पि तेणेक्को ॥९९॥  
गामपुरिसो विहेउं चोरिक्कं कत्थइ सलोहोडवि । गंतुं तत्थ पविट्ठो न अप्पिओ 'राउलंतस्स ॥१००॥  
कोवं गएण रत्ता तओ पलीवाविओ इमो गामो । दट्ठा सट्टिसहस्सा लोयाणं सो य कुंभारो ॥१०१॥  
सकुडुंबो उव्वरिओ जमन्नगामं तया गओ आसि । गामजणो य समगो मरिउं महिसीए पोट्टम्मि ॥  
एक्कम्मि कीडयाणं सट्टिसहस्साइं कह वि जायाइं । करिचरणचंपियाइं मयाइं तत्थ वि य समकालं ॥

१. रायतंतस्स—सर्वत्र ॥

इय समुदाइयकम्मस्स दोसओ समगमेव जायंति । पायं मरंति य समं ते संसारम्मि भममाणा ॥१०४॥  
 कत्थइ वाहिग्घत्था कत्थइ रत्ते दब्बग्गिगनिहड्ढा । कत्थइ सत्थेण हया इय ते भमिउं भवं घोरं ॥१०५॥  
 केणइ कम्मवसेणं सगरस्स सुया इहं संसुप्पत्ता । आगंतूणं नारयतिरिमणुदेवाण मज्झाओ ॥१०६॥  
 कुंभारोऽवि हु मरिउं बीयम्मि भवे महड्ढिओ वणिओ । जाओ तइयम्मि भवे राया एवं कमेणेसो ॥  
 एत्तो अपंतंरभवे वेमाणियसुरवरत्तणं लद्धुं । जाओ तुमं पि इहइं भगीरही सगरसुयपुत्तो ॥१०८॥  
 संघासायणकम्मस्स सेसमिह किं पि जं गयं उदए । तेण मया ते कुमरा सव्वेऽवि तुमं तु संघस्स ॥  
 भत्तिफलेणुव्वरिओ राया जाओ त्ति इय स नियचरियं । सोऊणं संविग्गो गहिऊण वयं गओ सिद्धिं ॥

॥ इति सगरसुताख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ हृष्टान्तगर्भमशरणन्वभावनोपसंहारमाह—

इय नाऊण असरणं अप्पाणं गयउराहिवसुओ व्व ।

जरमरणवेल्लिविच्छित्तिकारए जयसु जिणधम्मे ॥५४॥

इति-पूर्वोक्तेन प्रकारेण रोगजरामृत्युविषयेऽशरणमात्मानं ज्ञात्वा रोगजरामरणवल्लीविच्छेदकारके यतस्व त्वं जिनधर्मे, क इव ? गजपुरराजसूनुखि ॥ कः पुनरसौ ? इति, उच्यते—  
कुरुजणवए पसिद्धं नयरं नामेण गयउरं आसि । जत्थुववणकमलसरेसु चैव सउणाण.संपाओ ॥१॥  
भीमरहो नाम तहिं राया चंदो व्व कुवल्याणंदो । देवी सुमंगला तस्स ताण पुत्तो य गुणकल्लिओ ॥  
वसुदत्तो नामेणं तेण अहीयाउ थेवदियहेहिं । सव्वाओऽवि कलाओ नियबंधवमित्तपरियखिओ ॥३॥  
कुव्वइ सुहुमवियारं कलासु निसुणेइ सुद्धसिद्धंतं । सेवइ सुणीण चरणे वंदइ जिणचेइयाइं च ॥४॥  
इय बुद्धिपगरिसेणं देहेण य वद्धमाणओ एसो । बुद्ध्यणसलाहणिज्जो संपत्तो जोव्वणं रम्मं ॥५॥  
परिणाखिओ य रत्ता नरिंदधूयाउ पवररूवाओ । कारविया य निवेणं सव्वासिं ताण पासाया ॥६॥  
अह ताहिं समं कुमरो वसुदत्तो अइमहंतपासाए । भुंजइ विउले भोए अहिणवदेवो व्व सुरलोए ॥७॥

एवं वचंतस्मी काले सो अन्नया वरकुमारो । ओलोयणम्मि चिट्ठइ अवलोयंतो नयरमग्गं ॥८॥  
तो पिच्छइ नरमेगं सत्त्वंगे कुट्टवाहिपरिघत्थं । मच्छीहिं भिणिहिणंतं खीणसरं दीणभावं च ॥९॥  
तस्स अणुमग्गओ चिय पेच्छइ पवणेण भग्गतणुमज्झं । बुडूं जट्टिविलग्गं पुरिसं धुलमाणमुहलालं । १०।  
भुल्लंतदेहचम्मेण वेढियं अट्ठिपंजरवसेसं । सुइदिट्ठिदुब्बलं पक्खलंतचलणं अडवडंतं ॥११॥  
तस्स वि य पिट्ठओ पुण खंधे चउजणेहिं उक्खित्तं । पेच्छइ पुरिसं कं पि हु पुरओ वज्जिरविरसत्तूरं ॥  
तो परिचिंतइ कुमारो पेच्छ अहो असरणत्तणं लोए । चोराईहिं विलुत्तो लोओ अम्महं परिकेहेइ ॥१३॥  
रोगजरामच्चूहिं इमेहिं पुण लुप्पमाणदेहाणं । अम्हाणं पि न सरणं विज्जइ लोयाण किं भणिमो ? । १४।  
तो अंतरंगएरिसविलसिरबलवंतसत्तुपक्खम्मि । जं विसयमुच्छिएहिं चिट्ठिज्जइ तं विमूढत्तं ॥१५॥  
इच्चाइ चिंतिज्जणं गओ कुमारो पिऊण पासम्मि । तत्तो कयंजली भणइ ताइ अम्मो ! असरणोऽहं । १६।

तो मह भीयस्स करेह ताय ! जह होइ इह सणाहत्तं ।

तत्तो रण्णा भणियं किह वच्छ ! तुमं भणसि एवं ? ॥१७॥

एयाउ करिघडाओ परबलमहणीओ तुह सहीणाओ । एयाइं साहणाइं जलनिहिक्होलभीमाइं ॥१८॥

तुह अप्पायत्ताईं तह दप्पियपवरसुहडकोडीओ । रहियसणाहा य रहा एए समरम्मि दुज्जोहा ॥१९॥

लच्छी य घरे विउला अणिट्टिया तुज्झ चैव हत्थगया ।

किह होसि तं अणाहो वच्छु ! असरणो व इय रज्जे ? ॥२०॥

तुह चैव य साहीणे नाहो सरणं तुमं चिय जयस्स । भुंजसु विउले भोए निच्चित्तो सह सभज्जाहिं । २१।  
तो कुमरेणं भणियं अत्थि इमं ताय ! करिघडाईयं । किंतु असारं सब्बं देहुट्टियसत्तुरक्खाए ॥२२॥  
रोयजरामच्चूहिं अभिभूयं जेण अज्ज पुरिसतिगं । दिट्ठं मए सयं चिय रायपहे तं च करुणाए ॥२३॥  
रक्खवेडं मह चिंता जाया एएहिं करिघडाईहिं । किंतु परं ते दूरे तिन्नि जणा जाव अइनिउणं ॥२४॥  
चिंतेमि अप्पयं पि हु न तीरए ताण रक्खिउं कह वि । ता एरिससत्तुबले उच्छुरिए ताय ! निरुवाओ ।  
रेहइ न नीइकुसलो बुद्धिजुओ पुरिसयारकलिओ य । तो चिंतेमि उवायं अणुजाणह मं पसीउण । २६।

अह सोयगगरगिरो गलन्तनयणो पिया य जणणी य ।

पभणंति वच्छुवाओ इह जिणदीक्खाइ न हु अन्नो ॥२७॥

सा य तुह दुक्कर चिय सुकुमालतणुस्स भोगललियस्स ।

न हि सहइ मालईए कुसुमं पविकहिणकरमलणं ॥२८॥

तो पभणइ वसुदत्तो एवं चिय तं जहा भणह तुब्भे । किंतु न धीराण जए दुक्करसुहसियविरियाण ॥२९॥



नरए य परवसेणं सहियाओ वेयणाओऽणंताओ । इहइं पि किं न विसहइ जीवो एत्थागयं दुक्खं ? ॥३०॥  
इच्चाइनिउणजुत्तीहिं ताइं पडिबोहियाइं पियराइं । तह तेण जह इमेहिं णुत्ताओ गिण्हए दिक्खं ॥३१॥  
उग्गं काऊण तवं रोयजरामरणवह्निविच्छेयं । विहिज्जणं विहयरओ वसुदत्तो सिद्धिमणुपत्तो ॥३२॥

॥ इति गजपुराजसूनुवसुदत्ताख्यानकं समाप्तम् ॥

तत्समाप्तौ च समाप्ता द्वितीया अशरणत्वभावनेति ॥

यदि नाम स्वकृतकर्मफलविपाकमनुभवतां शरणं न कोऽपि सम्पद्यते, तथाऽपि तद्वेदने द्वितीयः सहायमात्रं कश्चिद् भविष्यति, एतदपि नास्तीति दर्शयितुमशरणत्वभावनाऽनन्तरमेकत्वभावनामाह—

[ अथ एकत्वभावना ]

एक्यो कम्माइं समज्झिणेइ भुंजइ फलं पि तस्सेक्यो । एकस्स जम्ममरणे परभवगमणं च एकस्स ॥

सयणाणं मज्झगओ रोगाभिहओ किलिस्सइ इहेगो ।

सयणोऽवि य से रोगं न विरिंचइ नेय अवणेइ ॥५६॥

सुगमे । नवरं 'न विरिंचइ' त्ति न विभज्य गृह्णाति, नाप्यपनयति । तथा—

मज्झम्मि बंधवाणं सकरुणसद्वेण पल्लवमाणानं । मोत्तुं विहवं सयणं च मच्चुणा हीए एक्को ॥  
पत्तेयं पत्तेयं कम्मफलं निययमणुहवंताणं । को कस्स जए सयणो ? को कस्स व परजणो एत्थ ? ।

स्वकृतकर्मफलं ह्यनुभवतां प्राणिनां यदा कोऽपि विभागं न गृह्णाति नापि तद्वेदनं निवारयितुं शक्नोति तदा कः कस्य स्वजनः परजनो वा, ? न कश्चित्, मोहविलसितमात्रमेवेदमिति भावः ॥ अथ सहानुयायी कोऽपि स्यात्, तदपि नेत्याह—

को केण समं जायइ ? को केण समं परं भवं वयइ ? ।  
को करस दुहं गिण्हइ ? मयं च को कं नियत्तेइ ? ॥५६॥  
गतार्था ॥ एवं च सति केयमन्यजनशोचनेत्याह—

अणुसोयइ अन्नजणं अन्नभवंतरायं च बालजणो ।  
न य सोयइ अप्पाणं किलिस्समाणं भवे ण्कं ॥६०॥

सुगमा । <sup>१</sup>एवमेकत्वेऽपि देहिनां मूढतामुपदर्शयति—

पावाइं बहुविहाइं करेइ सुयसयणपरियणमिच्चं ।  
निरयम्मि दारुणाओ एक्को च्चिय सहइ वियणाओ ॥६१॥

कूडक्कयपरवंचणवीससियवहाइ जाण कज्जम्मि । पावं कयमिण्ह ते ण्हाया धोया तडम्मि ठिया ।

इदानीमिति पापविपाकवेदनाकाले ॥

एक्को च्चिय पुण भारं वहेइ ताडिज्जए कसाइहिं । उप्पण्णो तिरिण्सुं महिसतुरंगाइजाइसुं ॥६३॥

१ पृथगेकत्वे—सर्वत्र ॥

इदकुडुंबस्स कए करेइ नाणाविहाइं पावाइं । भवचक्कम्मि भमंतो एक्को च्चिय सहइ दुक्खाइं ॥६४॥  
सुगमे ॥ योऽपि मम स्वजनविस्तारो महानिति गर्वितमनास्तन्निमित्तं पापानि करोति तस्याप्य-  
धिकतरकर्मबन्धं मुक्त्वा नान्यत् फलमीक्ष्यते, दुःखांशग्राहकस्य द्वितीयस्यानुपलम्भादिति दर्शयति—

सयणाइवित्थरो मह एतियमेतो ति हरिसियमणेण ।

ताण निमित्तं पावाइं जेण विहियाइं विविहाइं ॥६५॥

नरयतिरियाइएसुं तस्स वि दुक्खाइं अणुहवंतस्स ।

दीसइ न कोऽवि बीओ जो असं गिण्हइ दुहस्स ॥६६॥

गतार्थे ॥ आस्तां शेषः, चक्रिणोऽपि न कश्चिद् द्वितीय इति दर्शयति—

भोत्तण चक्किरिद्धिं वसिउं छक्खंडवसुहमज्झम्मि । एक्को वच्चइ जीवो मोत्तुं विहवं च देहं च ॥६७॥  
एक्को पावइ जम्मं वाहिं वुटुत्तणं च मरणं च । एक्को भवंतरेसुं वच्चइ को कस्स किर बीओ ? ॥६८॥

१. दड्ढकुं-ज. । दट्ठकुं—मु० ॥

उत्तानार्थे ॥ अथ दृष्टान्तोपदर्शनगर्भाभेकत्वभावनामुपसंहरन्नाह—

इय एक्को चिय अप्पा जाणिज्जसु सासओ तिहुयणेऽवि ।  
थक्कंति महुनिवस्स व जणकोडीओ विसेसाओ ॥६६॥

सुबोधा । <sup>१</sup>कथानकं तूच्यन्ते(ते)—

कासीजणवयमज्ज्ञे नयरी वाणारसि त्ति सुपसिद्धा । दोसायरो ससि चिय जीइ सराणं च जडसंगो ॥  
सिरिपासनाहजम्मणपवित्तियाए इमीइ नरनाहो । नामेण मह् महुसूयणो व्व जो सच्चहामपिओ ॥२॥  
परबलवीरो नामेण तस्स एक्को अहेसि पाइक्को । लक्खं भंजइ वित्तीइ बाह्वीओ सया एसो ॥३॥

अह कुरुजणवयपहुणा समं महाविग्गहो महुनिवस्स ।

जायइ कह्या वि तओ नियनियदेसाण सीमाए ॥४॥

संवहिज्जणं दोन्नि वि समागया किंतु महुनिवो थेवो । बहुया य परे तेसुं जलहिजलेसुं व वइरिबलं ॥५॥  
सत्तगमुट्टिसमाणं खत्तियधम्माणुवित्तिओ तहवि । न नियत्तइ महुराया तो खुभिओ अण्णादियहम्मि ।

१. आख्यानकं—वा० ॥

परवलवीरेण समं मंतइ सो आह देव ! होसु थिरो । अज्ज रयणीइ सव्वं सुत्थं काउं समप्पेमि ॥७॥  
 तो करहाणं उवरिं सव्वेसिं तेण रयणिसमयम्मि । खित्ताउ सारीओ थोवं थोवं बलं तत्तो ॥८॥  
 बहुएहिं तूरेहिं गाढं वज्जंतढक्कमाईहिं । पढवियं सव्वत्तो गयउरसामी पुणो जत्थ ॥९॥  
 सुद्धिं सम्मं काउं गंतूणं निवडिओ सयं तत्थ । पाणगाहं राया सो निग्गहिओ तओ तेण ॥१०॥  
 तत्तो नायगरहियं सेन्नं सयलं पि लूसियं तेण । गयतुरयरहा कोसो सव्वं गहियं महुनिवेण ॥११॥  
 परवलवीरस्स इमो तुट्ठो दिन्नं बहुं दविणजायं । मंडलमाईयं पुण कइया वि ण गिण्हए एसो ॥१२॥  
 तो महुनिवस्स चित्ते संलग्गा वासणा इमा गाढं । जह चउरंगम्मि बले पाइक्का चेव सारंगं ॥१३॥  
 एएहिं चिय जिप्पइ बुद्धीइ इमाण चेव संचलइ । सैसं तुरगाइयं तो एए चिय निवाण हिया ॥१४॥  
 इय वासणावसेणं पाइक्के संगहेइ सो सुहडे । ता जाव मेलियाओ कोडीओ इमाण एएण ॥१५॥  
 तो तेसिं समवायं दट्ठणं तूसए सया एसो । वलदरिसणं च गिण्हइ अभित्तो ताण अणवरयं ॥१६॥  
 किं बहुणा ताणं चिय कहाइ तह दरिसणेण चेट्टाए । रंजिज्जइ महुराया तेहिं चिय वेढिओ भमइ ॥१७॥  
 अह अन्नया विसूई उप्पन्ना तस्स नरवइस्स दढं । तो तीइ समक्कंतो मज्झ बलं मज्झ वरसुहडा ॥१८॥

मह रजं मह विहवो मह परिवारमि एत्तिओ लोओ । इय पलवंतो सब्वेसि ताण सुहडाण चउपासं ।  
सेल्लसरसवलभल्लयकरालकुंतहत्थाणं । मिलियाण नियंताणं परिसुक्को जीचिएणेसो ॥२०॥  
एक्को क्षिय तो नरए सहेइ तिब्वाइं दुक्खलक्खाइं । महुराया इहइं चिय ठियाउ सुहडाण कोडीओ ॥

॥ इति मधुनृपाख्यानकं समाप्तम् ॥

॥ तदेतत्समाप्तौ तृतीया एकत्वभावना समाप्ता ॥

भवत्वेकाकी जीवः, परं य एते शरीरविभवादयः पदार्थाः ते जीवेन सहातिसन्निकृष्टत्वादति-  
बलुभत्वाच्चाभिन्ना भविष्यन्ति, अतस्तदर्थे पापान्यपि करोत्वयं, नैतदेवमित्युपदेष्टुमेकत्वभावनाऽ-  
नन्तरमन्यत्वभावनामाह—

[ अथ अन्यत्वभावना ]

अन्नं इमं कुडुम्बं अन्ना लच्छी सरीसमिवि अन्नं । मोतुं जिणिंदधम्मं न भवंतरगामिओ अन्नो ।

प्रकटार्था ॥ किमिति देहादयो जीवादन्त्ये न तु जीवस्य आत्मभूताः ? इत्याह—

विन्नाया भावाणं जीवो देहाइयं जडं वत्थु । जीवो भवंतरगई थक्कंति इहेव सेसाइं ॥७१॥

भावानां—जीवाजीवपुण्यपापादिपदार्थानां विज्ञाता—बोधस्वरूपो जीवः, यत्तु देहधनधान्यादिकं  
वस्तु तज्जडम्—अचेतनस्वरूपं, चेतनाचेतनयोश्च कथमेकत्वं स्यादिति भावः । जीवश्च भवान्तरं गच्छति,  
शेषाणि तु शरीरादीन्यत्रैव तिष्ठन्तीत्यतोऽपि जीवाच्छरीरादयो भिन्नाः, भेदे ह्येकस्य गमनमपरेषां  
चावस्थितिरिति युज्यते, नान्यथेति भावः ॥ अपरमप्यन्यत्वकारणमाह—

जीवो निच्चसहावो सेसाणि उ भंगुराणि वत्थूणि । विहवाइ बज्झहेउब्भवं च निरहेउओ जीवो ।

नित्यस्वभावो जीवः, कदाचिदप्यविनाशात्, शेषाणि तु शरीरादिवस्तूनि भङ्गुराणि—विनश्वराणि,



अग्निसंस्कारादिनाऽत्रैव विनाशाद्, विभवादिकं च वस्तु बाह्यदृष्टहेतुसमुद्भवं, जीवस्त्वनादिसिद्धो निर्हेतुकः, नित्यानित्ययोः सहेतुकनिर्हेतुकयोश्च भेदः सुप्रतीत एवेति ॥ भेदे हेत्वन्तरमप्याह—

बंधइ कम्मं जीवो भुंजेइ फलं च सेसयं तु पुणो । धणसयणपरियणाई कम्मस्स फलं च हेउं च ।

जीवो मिथ्यात्वादिहेतुभिर्ज्ञानावरणादिकं कर्म बध्नाति, तत्फलं च समयान्तरे भुङ्कते, शेषं तु धनस्वजनपरिजनशरीरादि कर्मणः फलं-कार्यं, शुभाशुभकर्मोदयवशेनैव तस्य जायमानत्वात्, तथा हेतुः कारणभूतं च कर्मणः, तन्ममत्वादिना तत्प्रत्ययकर्मबन्धस्य जीवे समुत्पद्यमानत्वाद्, अतो भिन्नस्वभावत्वाजीवधनादीनां भेदः ॥ यदि नामैवं भेदस्ततः किमित्याह—

इय भिन्नसहावत्ते का मुच्छा तुज्झ विहवसयणेसु ? । किं वावि होल्लिमेहिं भवंतरे तुह परित्ताणं ? ।

सुबोधा ॥ किंच—

भिन्नते भावाणं उवयारव्वयारभावसंदेहे । किं सयणेसु ममत्तं ? को य पओसो परजणम्मि ? ।

एवमुक्तयुक्तिभ्योऽयःशलाकाकल्पे अन्यत्वे व्यवस्थिते भावानां-जीवशरीरस्वजनविभवादीनां किं तव भोः ! स्वजनेषु-पुत्रादिषु ममत्वं ?, कश्च प्रद्वेषः परिजने, नन्वेवं सति सर्वत्रौदासीन्यमेव युक्तं

अथैवं ब्रूयात्-पुत्रादयः प्रौढीभूताः पुरस्तादुपकारिणो भविष्यन्तीति तेषु ममत्वं, परे तु नैवमिति तेषु प्रद्वेप इत्याशङ्क्याह-‘उच्यारे’ त्यादि, उपकारश्चापकारश्चोपकारापकारौ तद्भावस्य सन्देहस्तत्र सति इदमुक्तं भवति-पुत्रोऽपि बृहत्तरीभूतः पितरं घातादिना अपकरोति, परोऽपि हि प्रातिवेशिकादि-बृहदुन्नतौ सत्यामुपकरोति, तत् कोऽत्र कस्मादुपकारापकारनिश्चयः ? इत्यतो न युक्तौ स्वपरभावेन रागद्वेषाविति ॥ इतोऽपि न युक्तं विभवस्वजनादिषु ममत्वं कुतः, ? इत्याह—

पवणो न्व गयणमग्रे अलखिखओ भमइ भववणे जीवो ।

ठाणे ठाणम्मि समुज्झिऊण धणसयणसंघाए ॥७६॥

यथा पवनो-वायुर्गगने चक्षुषा अलक्षितो भ्रमति तथा जीवोऽप्यमूर्त्तत्वात् सर्वेन्द्रियैरनुपलक्षितो भववने परिभ्रमति, किं कृत्वा ? इत्याह-‘ठाणे’ इत्यादि, अतः कियत्सु स्थानेषु मूर्च्छा कर्त्तव्येति भावः ॥ तथा—

जह वसिऊणं देसियकुडीइ एक्काइ विविहपंथियणो । वच्चइ पभायसमए अन्ननादिसासु सन्वोऽवि ॥  
जह वा महत्तरुत्तवे पओससमए विहंगमकुलाइ । वसिऊण जंति सुरोदयम्मि ससमीहियदिसासु ॥

अहवा गावीओ वणम्मि एगओ गोवसन्निहाणम्मि । चरिउं जह संझाए अन्नन्नघरेसु वच्चंति ॥  
इय कम्मपासबद्धा विविहट्टाणेहिं आगया जीवा । वसिउं एगकुडुम्बे अन्नन्नगईसु वच्चंति ॥८०॥

अतः स्वजनादिषु कः प्रतिबन्धो विधीयतामिति भावः, शेषं सुगमं । नवरं विविधस्थानेभ्य इति पंचमी ॥ अथोपसंहारपूर्वकमुपदेशमाह—

इय अन्नत्तं परिचिंतिऊण घरघरणिसयणपडिबंधं । मोत्तूण नियसहाए धणो व्व धम्मम्मि उज्जमसु ।

सुगमा । कथानकं तूच्यन्ते (ते)—

इह चेव भरहवासे अत्थि पुरं दसउरं ति नामेणं । महिमहिलाइ मुहं पिव वररयणं दीहरच्छं च ॥१॥  
धणसारो नामेणं गुणओ वि हु अत्थि तत्थ वरसेट्ठी । तस्स धणो नामेणं पुत्तो पगईइ थिरसत्तो ॥२॥  
सो जोव्वणम्मणुपत्तो परिणीओ तत्थ विजयसेट्ठिस । जसमइनामं धूयं सा य सया तस्स किर भत्ता ॥  
अह काले वच्चंते धणसारो उवरए धणो चेव । सह जसमईइ जाओ घरस्स सामी समग्गस्स ॥४॥

तो तह विणायं कुव्वइ धणस्स सा जसमई जहा सब्बो ।  
लोओडवि विम्हइज्जइ धणस्स पुण भत्तए किमिह ? ॥५॥

तत्तो य इमो चिंतइ मज्झ घरं जस्स एरिसी घरिणी । हिययाउ अवइरित्ता विणयपरा सीलकलिया य ।  
सयणाणा य सव्वेसिं जहोचियं देइ वत्थमार्इयं । धणसंतियं तओ चिय सलहिज्जइ सा इमेहिं पि ॥७॥  
तत्तो रंगियहिंयओ परिभमइ धणो गुणेहिं भज्जाए । घरघरणिसयणपडिबद्धमाणसो चिट्ठइ सया वि ॥  
तस्स य बहुबुद्धिजुओ विमलो नामेण अत्थि वरमित्तो । सावयधम्मम्मि दढो तस्संसग्गीइ तो जाओ ।  
भइगभावम्मि धणोऽवि अब्बया आह तं विमलमित्तो । भइ ! न भज्जा तुह सुंदरा इमा ता पयत्तेण ॥

रक्खेज्जसु अप्पाणं मा भणिहिसि जं न मज्झ केणावि ।

कहियमिणं विसमाणि य महिलाचरियाइं जं भणियं ॥११॥

महिला हु रत्तमेत्ता उच्छुक्खंडं व सक्करा चैव । हरइ विरत्ता सा जीवियं पि कसिणाहिगरल व्व ॥१२॥  
गंगाए वालुयं सायरे जलं हिमवओ य परिमाणं । जाणंति बुद्धिमंता महिलाहियं न याणंति ॥१३॥  
इय सोउं विम्हइओ धणोऽवि चिंतेइ हा ! किमेयं ति । नासंबद्धं जंपइ मह मित्तो ता जुगंतेऽवि ॥१४॥  
एसा य जहा दीसइ तहा वि जइ वभिचरंति नारीओ । ता कत्थ समासासो कीरउ ? इय सद्धिओ जाव ।  
सो चिट्ठइ ता समयवि भज्जाए उत्तरीयमन्नदिणे । पेच्छइ विडस्स पासे कहमवि नयरे परिभमंतो ।  
तो अत्ति गिहे गंतुं पभणइ भजं तु उत्तरीयं जं । अमुगं चिट्ठइ तेणऽत्थि मज्झ कज्जं इहं किं पि ॥१७॥

ता तं आणसु तुरियं अहं खुद्धा संकिया भणइ एसा । सहियाए मग्गेउं नीयं चिट्ठइ तहिं इण्हि ॥१८॥  
तो किं काहिसि तेणं अन्नाइं वि मज्झ तुह पसाएण । चिट्ठति उत्तरीयाइं तेहिं सारेसु नियकजं ॥१९॥  
सो भणइ मह न कजं अन्नेणं ता सहिं नियं मज्झ । दंसेसु जेण गिण्हामि मग्गिउं तं चिय सयं पि ॥  
तो भीया भूळोढा करेइ वढोत्तराइं अन्नाइं । जाव इमा ताव धणेण निच्छियं मित्तपरिकहियं ॥२१॥  
परिचिंतियं च हियए अन्नासत्ताए हंत एयाए । एत्तियदिणाइं जं मारिओऽमिह नाहं स लाभो मे ॥२२॥  
इहरा धम्ममक्काउं विमले पत्ते वि धम्मबंधुमि । मरिउं पसु न्व अहयं आसि गओ दुग्गइपहम्मि ॥२३॥  
घरघरणिसयणपडिबद्धमाणसो जं ठिओ अहं मूढो । सो अन्नाणंधेणं भूयाणं वाइओ वंसो ॥२४॥  
दिट्ठा एरिसरूवा वि गेहिणी अप्पणो अवइरित्ता । भत्तूरियाण जायइ लेट्टण वि कणयपडिबत्ती ॥२५॥  
ता जाव परिहरेउं लजं इण्हि इमा न नासेइ । मूलाउ चैव ममं ता नियकजं अणुट्टेमि ॥२६॥  
इच्चाइ चिंतिऊणं विमलं घेतूण साहुमुलम्मि । गंतूण धणो गिण्हइ दिक्खं संविग्गपरिणामो ॥२७॥  
अचिरेणं चिय गिण्हइ सुत्तं अत्थं च जाव गीयत्थो । संजाओ ददधम्मो अखोभणिजो सुराणं पि ॥२८॥  
ततो पडिबजेउं एगल्लविहारपडिमसुब्बिग्गो । भवचारयाउ एसो विहरइ गुरुणा अणुन्नाओ ॥२९॥  
अहं अन्नया पयदो सिसिरो हिमकणविमिस्सपवणेण । कंपावियपाणिगणो नासियकमलो य सव्वत्थ ॥

कुनरिंदो ब्व सुदुसहो निट्टवियासेससउणसंघाओ । परिविहियपत्तसाडो कयजणगलबाहुबंधो य ॥ ३१ ॥  
 सियकुसुममिसेण जहिं पाडलकुंदा हसंति तरुनिवहं । परिसडियपत्तकुसुमं कंपंतं पहियनिवहं च ॥ ३२ ॥  
 सरियाण सरवराण य जत्थ जलाणं चलत्तामचलत्तं । हिमपिंडीभूयाणं लक्खंति न निउणमइणोऽवि ॥ ३३ ॥  
 घणघुसिणविलित्ताणं पीणुन्नयघणपओहरजुआणं । पियकामिणीण संगं जत्थ पहाए वि न चयंति ॥ ३४ ॥  
 इय तंमि सिसिरसमए विहरंतो सो कहिं पि धणसाहू । अडवीए संपत्तो अत्थमिए ठाह उस्सग्गं ॥ ३५ ॥  
 रयणीइ निरावरणो हिंमेण जाओ सिलो ब्व निबंदो । मसएहि य सत्त्वंगं पारद्धो भक्खिउं एसो ॥ ३६ ॥  
 तत्तो भावेइ मणे जीव ! सरीरं तुमाउ अन्नमिणं । भक्खं च दंसमसगाइयाण एयं इमे तत्तो ॥ ३७ ॥  
 जइ भुंजंति सयं चिय भक्खंते तुह न जुल्लइ पओसो । एएसु वारणं वा जमंतरायं हवइ एयं ॥ ३८ ॥  
 घरणिसयणाइएसुं जह सुहदुक्खे अणुग्गहविद्याओ । तुह न भवइ तह जाणसु अन्नत्तणओ सरीरेऽवि ।  
 जा य इह तदुवसग्गे पीडा तुह साऽवि कम्मसंजणिया । कम्मं च वेइयव्वं पुरओऽवि हु ता वरं एत्थ ।  
 जिणधम्मसद्दाएहिं विवेयभावे मणे फुरंतम्मि । अप्पाए वेयणाए वेइल्लइ तं बडुं सिग्गं ॥ ४१ ॥  
 पलियअयरोवमाइं नरए झीणाइं तुह अणंताइं । एयं तु दुहं होही तुह केच्चिरमिति-थिरो होउं ॥ ४२ ॥  
 अवलंबिऊण सत्तं सहसु खणं जीव ! तं तु उवसग्गे । एए जं थेवेण वि साहेसि समीहियं कज्जं ॥ ४३ ॥

इय भावंतो एसो रयणिं सयलं पि दंसमसएहिं । निच्चसिऊण विहिओ असोणिओ तह थ सीएण ॥४४॥  
भिन्नो बाहिं अडिभतरे य मुक्को समगकम्मेहिं । पाणेहि य अंतगडो होऊणं केवली सिद्धो ॥४५॥

॥ इति धनाख्यानकं 'समाप्तम्' ॥

॥ चतुर्थी अन्यत्वभावना च समाप्ता ॥

तदेवमनित्यत्वादिकाः प्रोक्ताश्चतस्रो भावनाः, तासु च भावितासु भवस्वरूपं भावनीयं, तद्भावेन विरागोत्पत्तेस्तद्धेतुविपक्षासेवनेन मोक्षावाप्तेरित्यनेन सम्बन्धेन इदानीं भवभावनोच्यते, इयमेव चेह सविस्तरा, अत एतदभिधानेनैव ग्रन्थोऽयं प्रसिद्धः, भवश्च नारकतिर्यङ्नरामरगतिभेदा-  
च्चतुर्विध इत्यतो नारकगतिस्वरूपं प्रथमं परिभावनीयमिति दर्शयति—

नारयतिरियनरामरगईहिं चउहा भवो विणिद्धिओ । तत्थ य निरयगईए सरूवमेवं विभावेज्जा ॥८२॥

गतार्था ॥ कथं परिभावयेद् ? इत्याह—

रयणप्पभाइयाओ एयाओ तीइ सत्त पुढवीओ । सव्वाओ समतेणं अहो अहो वित्थरंतीओ ॥८३॥

तस्यां—नरकगतौ एता रत्नप्रभादिकाः सप्त पृथिव्यो भवन्ति, तद्यथा—रत्नप्रभा शर्कराप्रभा वालुकाप्रभा पङ्कप्रभा धूमप्रभा तमःप्रभा तमस्तमःप्रभा । एतासु च मध्ये रत्नप्रभा प्रत्यक्षत एव दृश्यते, अतस्तत्प्रत्यक्षतया प्रत्यक्षपरामर्शिना एतच्छब्देन सर्वा अपि निर्दिष्टाः । एताश्च सर्वा अपि समन्तात् सर्वासु दिक्ष्वायामविष्कम्भाभ्यामधोऽधो विस्तारवत्यो द्रष्टव्याः । तद्यथा—रत्नप्रभा उपरितन समवर्त्ति-  
न्याकाशप्रदेशप्रतरङ्ग्ये आयामविष्कम्भाभ्यां सर्वत्रैकरज्जुः, ततश्चाधोऽध एषा विस्तारवती तावद्



यावच्छुर्कराप्रभा आयामविष्कम्भाभ्यां सर्वत्र रज्जुद्वयं, एवं बालुकाप्रभा निखो रज्जवः, पङ्कप्रभा चतस्रः; धूमप्रभा पञ्च, पष्ठी षड्, सप्तमष्टवी सप्त रज्जवः आयामविष्कम्भाभ्यामिति स्थूलमानं, सूक्ष्मं तु तत् शास्त्रान्तरेभ्योऽवसेयमिति । एतासु च सप्तपृथिवीषु नगरकल्पा अधरोत्तरगत्या व्यवस्थिताः प्रसन्ता भवन्ति । तद्यथा-रत्नप्रभायां त्रयोदश, शर्कराप्रभायामेकादश, बालुकाप्रभायां नव, चतुर्थी सप्त, पञ्चम्यां पञ्च, षष्ठ्यां त्रयः, सप्तम्यां त्वेकप्रस्तटः उक्तं च-‘तिरेक्कारस नव सप्त पञ्च तिन्नि य तद्देव एको य । पत्थडसंखा एसा सत्तसु वि क्रमेण पुढवीसु ॥१॥,’ एतेषु च नगरकल्पेषु प्रस्तटेषु तदन्तर्गताः पाटककल्पा नरकावासा भवन्ति, तत्सङ्ख्यां सप्तस्वपि पृथिवीषु क्रमेणाऽऽह —

तीस पणवीस पनरस दसलम्बा तिन्नि एग पंचूणं । पंच य नरगावासा चुलसीलम्बाइं सन्वासु ।

रत्नप्रभायां त्रयोदशस्वपि प्रस्तटेषु त्रिशल्लक्षानि नरकावासानां भवन्ति, एवं यावत् षष्ठपृथिव्यां त्रिष्वपि प्रस्तटेषु पञ्चभिर्नरकावासैर्न्यूनमेकं लक्षं नरकावासानां भवति, सप्तम्यां त्वेकस्मिन् प्रस्तटे पञ्चैव नरकावासाः । मीलितस्तु सर्वेऽपि चतुरशीतिलक्षानि भवन्ति ॥ अथैषां नरकावासानां संस्थानादिस्वरूपमाह—

ते णं नरयावासा अंतो वट्टा बहिं तु चउरंसा । हेट्ठा खुल्लुपसंठाणसंठिया परमदुग्गंथा ॥८५॥

असुई निच्चपइडियपूयवसा मंसरुहिरचिक्खिस्सुत्ता ।

धूमप्पभाइ किंचि वि जाव निसग्गेण अइउसिणा ॥८६॥

पाठसिद्धे, नवरं मांसवसादिवस्तूनि तत्र परमार्थार्थिकप्रवर्त्तितानि द्रष्टव्यानि, स्वरूपेण तेषां तत्राभावात् । चतुर्थीपञ्चम्यादिषु तु परमार्थार्थिकरहितासु मांसादिविकुर्वणाभावेऽपि स्वरूपेणैव ते अनन्तगुणदुर्गन्धा भवन्ति । अपरं चाद्यासु तिष्ठषु पृथ्वीषु चतुर्थ्या च बहवो नरकावासा धूमप्रभाया-  
मपि कियन्तोऽपि नरकावासाः, ते स्वभावेनैवोष्णा भवन्ति, तच्चौष्ण्यं कियति माने इति वक्ष्यति ॥

परतः का वार्ता इत्याह—

परओ निसग्गओ चिय दुस्सहमहासीयवेणाकलिया । निच्चंधयात्तमसा नीसेसदुहायरा सव्वे ।

धूमप्रभायाः कियद्भूयोऽपि नरकावासेभ्यः परतो ये तस्यामपि पृथिव्यां नरकावासा ये च षष्ठीसप्तम्योः येऽपि चतुर्थ्या कियन्तोऽपि नरकावासास्ते स्वभावेनैव दुस्सहमहाशीतवेदनाकलिताः ।

शैत्यमानमपि वक्ष्यति । इदं तु सर्वेषां साधारणं स्वरूपं, किमित्याह—‘निचिंधयारे’ त्यादि, केवलमन्ध-  
कारदुःखयोरधोऽनन्तगुणत्वं द्रष्टव्यम् ॥ औष्ण्यशैत्यमानमाह—

जइ अमरगिरिसमाणं हिमपिंडं कोऽवि उसिणनरासु ।  
खिवइ सुरो तो खिपं वच्चइ विलयं अपतोऽवि ॥८८॥  
धमियकयअग्गिवन्नो मेस्समो जइ पडेज्ज अयगोलो ।  
परिणामिज्झइ सीएसु सोऽवि हिमपिंडरूवेण ॥८९॥

असत्कल्पनेयम्, अकृतपूर्वत्वादित्थं, प्रायः प्रयोजनाभावाद् । अयं चेह परमार्थः—स्वादिरांगाररूपस्य  
बहुरिह यदौष्ण्यं ततोऽनन्तगुणं तदौष्ण्यं नरकेषु । यच्चेह मन्दमन्दपवनान्वितायां पौषमाघवृष्टौ उत्कृष्टं  
शीतं ततोऽनन्तगुणं तच्छीतं नरकेषु । एते च द्वे अप्यौष्ण्यशैत्ये स्वस्थाने अवस्थिते कदाचिदपि  
नापगच्छतः, अधोऽधोऽनन्तगुणे च द्रष्टव्ये ॥ आद्यासु चतसृषु नरकपृथ्वीषु अतिकठिनवज्रकुड्यानि  
सर्वत्र भवन्ति, तेषु च आलककल्पान्यतीव संकटमुत्तानि घटिकालयानि भवन्तीति दर्शयति—

अइकट्ठिणवज्जकुट्ठा होति समंतेण तेसु नरएसु । संकडमुहाइं घडियालयाइं किर तेसु भणियाइं ।

गतार्था ॥ तेषु नारका यद्विधायोत्पद्यन्ते तदाह—

मूढा य महारंभं अइघोरपरिगहं पणिंदिवहं । काऊण इहज्जाणि वि कुणिमाहाराइं पावाइं ।  
पावभरेणक्कंता नीरे अयगोलुउ व्व गयसरणा । वच्चंति अहो जीवा निरण घडियालयाणंतो ॥

सुबोधे ॥ कियन्मानं पुनस्तेषां तत्र शरीरं भवतीत्याह—

अंगुलअसंखभागो तेसि सरीरं तहिं हवइ पढमं । अंतोमुहुत्तमेत्तेण जायए तं पि हु महल्लं ॥

इदमुक्तं भवति—सर्वास्वपि नरकपृथ्वीषु नारकाणां भवधारणीयं शरीरं जघन्यतोऽङ्गुलासङ्ख्येय-  
भागः उत्कृष्टं तु प्रथमपृथिव्यां सप्त धनूंषि हस्तत्रयमङ्गुलषट्कं च, द्वितीयायां तु ततो द्विगुणं, तद्यथा-  
पञ्चदश धनूंषि सार्द्धहस्तद्वयं च, तृतीयायां तु ततो द्विगुणं, तद्यथा-एकत्रिंशद्वन्ध्वेको हस्तः, एवं  
पूर्वस्या उत्तरस्यां द्विगुणता द्रष्टव्या यावत् सप्तमपृथिव्यां पञ्च धनुःशतान्युत्कृष्टं भवधारणीयशरीरं,  
इदं चोत्कृष्टमानमन्तर्मुहूर्त्तात् सर्वत्र भवति । उत्तरवैक्रियं तु सर्वास्वपि जघन्यतोऽङ्गुलसङ्ख्येयभागः,

उत्कृष्टं तु तद्भवधारणीयोत्कृष्टात् सर्वत्र द्विगुणं यावत् सप्तमपृथिव्यां धनुःसहस्रमुत्कृष्टमुत्तरवैक्रिय-  
मिति ॥ ननु अन्तमुद्भूताद्यादि तदीदृशंबृहद् भवधारणीयं शरीरं भवति तर्हि घटिकालयेषु ते निराबाधं  
कथं मान्तीत्यत्राह—

पीडिमुद्भू सो ततो घडियालयसंकडे अमायंतो । पीलिज्जंतो हत्थि व्व घाणए विरसमारसइ ॥६४॥

घटिकालयसङ्कटे पीड्यते-बाध्यतेऽसौ, घटिकालयस्यातिसंकटत्वात् तस्य चातिमहत्त्वादिति, हस्तिनं  
च घाणके प्रायो न कश्चित् प्रक्षिपति, केवलमभूनोपमेयं, यद्येवं कश्चित् कुर्यादिति ॥ तं च तथोत्पन्नं  
दृष्ट्वा परमार्थमिकसुरा यत् कुर्वन्ति तद्दर्शयति—

तं तह उप्पणणं पासिऊण धावंति हट्टतुट्टमणा । रे रे गिण्हह गिण्हह एयं दुट्ठं ति जंपंता ।६५।  
ओल्लिज्जंतं तह संकडाउ जंताओ वंससलियं व । धरिऊण खरे कडुंति पल्लवमाणं इमे देवा ।६६।

यथा मोचिकः फरकनिमित्तं यन्त्रादंशशालिकामाकर्षति, शेषं सुगमं ॥ के पुनस्ते परमार्थमिका  
देवाः ? इत्याह—

अंबे अंबरिंसी चैव, सामे य सबले ति य । रुद्धो वरुद्ध काले य, महाकाले ति आवरे ॥६७॥  
असि पत्तेधणू कुंभे, बालू वेयरणि ति य । खरस्सरे महाघोसे, पनरस परमाहम्मिया ॥६८॥

अम्बाः-अम्बजातीयदेवाः अम्बरर्षयः-अम्बरर्षिजातीयाः एवं श्यामाः शबलाः रुद्राः <sup>२</sup>उपरुद्राः कालाः  
महाकालाः असिनामानः पञ्चधनुर्नामानः <sup>३</sup>कुम्भजातीयाः बालुकाभिधानाः वैतरणीनामानः खरस्वरा  
महाघोषाः, एते पञ्चदश परमाधार्मिका देवाः अत्राखेटिका इव क्रीडया नारकाणां वेदनोत्पादका  
इति ॥ एते च नरकपाला देवास्तेषामभिमुखं किं जल्पन्तो धावन्ति ?, किं चाग्रतः कुर्वन्तीत्याह—

एण य निरयपाला धावन्ति समंतओ कल्लयलंता । रे रे तुरियं मारह छिंदह भिंदह इमं पावं ॥  
इय जंपंता वावल्लभल्लिसेल्लेहिं खगकुंतेहिं । नीहरमाणं विंधंति तह य छिंदंति निक्करुणा ॥१००॥

सुगमे । नवरं पापं-पापिष्ठं “अन्नेडवि निरयपाला” इति पाठोऽयुक्त एव लक्ष्यते, अनागमिक-  
त्वाद्, अम्बादिपञ्चदशदेवजातिभ्योऽन्यस्य नरकपालस्यागमे कचिदप्यश्रवणाद्, अतः शोधनीयोऽसौ

पाठ इति ॥ घटिकालयान्निपतन्नारक्तस्तैः पापक्रीडारतैः देवैः क्व क्षिप्यत इत्याह—

निवडंतोऽवि हु कोइ वि पढमं खिणइ महंतसूलाए । अफ्फालिज्जइ अन्नो वज्जसिलाकंटयसमूहे ॥  
अन्नो वज्जगिगिचियासु खिणए विरसमारसंतोऽवि । अंबाईणऽसुराणं एत्तो साहेमि वावारं ॥१०२॥

स्पष्टे । नवरमेते अम्बादिजातीया देवाः प्रायो भिन्नव्यापारेण नारकान् कदर्थयन्ति, यतस्तेषां  
पृथग्व्यापारं द्वितीयसूत्रकृदङ्गादिषु तीर्थकरणधरैः प्रतिपादितं कथयामि ॥

तत्राम्बजातीयानामयं व्यापारस्तद्यथा—

आराइएहिं विंधंति मोगगराईहिं तह निसुंभंति । धाडंति अंबरयले मुंचंति य नारए अंबा ॥१०३॥

अम्बजातीया देवा नारकमम्बरतले दूरं नीत्वा ततश्चाधोमुखं मुञ्चन्ति, पतन्तं च वज्रमयारादि-  
भिर्विधयन्ति, मुद्गरादिभिस्ताडयन्ति, तथा ‘धाडंति’ त्ति क्रीडया नानाभयानि सन्दर्शयन्तः  
सारमेयानिव तानुत्त्रासयन्ति, दूरं यावत् पृष्ठतो धावन्तः पलायनं कारयन्तीत्यर्थः ॥

अथाम्बर्षिव्यापारः—

निहए य तह निसन्ने ओहयचित्ते विचित्तखंडेहिं । कप्पंति कप्पणीहिं अंबरिसी तत्थ नेरतिण् ॥

खड्गमुद्गरादिना निहतौस्तथा निषण्णौस्तद्घातमूर्च्छया पतितानुपहतमनःसंकल्पाद्विश्वेत्तनी-  
भूतान् सूचिकोपकरणाविशेषसदृशीभिः कल्पनीभिः विचित्रैः स्थूलमध्यमसूक्ष्मखण्डैस्तत्राम्बर्षयो  
नारकान् कल्पयन्ति ॥

अथ श्यामानां व्यावृत्तिमाह—

साडणपाडणतोत्तयविंधण तह रज्जुतलपहारैहिं । सामा नेरइयाणं कुणंति तिक्वाओ वियणाओ ।

सातनम्—अङ्गोपाङ्गानां छेदनं पातनं—घटिकालयादधो वज्रभूमौ प्रक्षेपणं तथा तोत्रकेण-वज्रमय-  
प्राजनदण्डेन वेधनम्—आराभिरुत्पादनं एतैः सातनादिभिस्तथा रज्जुपादतलप्रहारैश्च श्यामा नारकाणां  
तीव्रवेदनां कुर्वन्ति ॥

अथ शबलानां कृत्यमाह—

सबला नेरइयाणं उयरओ तह य हिययमज्झाओ । कडुंति अंतवसमंसफिफिसे छेदिउं बहुसो ॥



शबला नारकाणां विरसमारसतां हृष्टा उदरं पाटयित्वा हृदयं च छित्त्वाऽसत्यपि तच्छरीरेषु तद्भयोत्पादनार्थं वैक्रियाणि कृत्वा समाकृष्ट्याऽन्वयसामांसानि तथा अन्वान्तर्वर्तीनि मांसविशेष-  
रूपाणि फिफिसानि दर्शयन्ति ॥

रुद्राः किं कुर्वन्तीत्याह—

छिंदति असीहिं तिमूलमूलमुद्गसत्तिकुंतुमरेसु । पोयति चियासु दहति निद्वयं नारए रुद्रा ॥

सुगमा । नवरं सूचिः वज्रमयी सूलिकाविशेषरूपा द्रष्टव्या ॥

उपरुद्राः किं व्यवस्यन्तीत्याह—

भंजति अंगुवंगाणि ऊरू बाहू सिराणि करचरणे । कर्पति खंडखंडं उवरुद्रा निरयवासीणं ॥०८॥  
प्रकटार्था ॥

कालाः किमाचरन्तीत्याह—

मीरासु सुंठिणसुं कंडसु य पयणगेसु कुम्भीसु । लोहीसु य पल्वंते पयंति काला उ नेरइए ॥  
मीरासु—वज्राग्निभृद्दीर्घबुल्लीषु सुंठकेषु—वज्रमयतीक्ष्णकीलकेषु मांसमिव तन्मुखे प्रक्षिप्य

कन्दुषु-तीव्रतापेषु उल्लूरिकोपकरणविशेषेषु-मण्डकादिपाकहेतुषु कुम्भीषु उष्ट्रिकाकृतिषु-लौहीषु-  
अतिप्रतप्तायसकवल्लिषु प्रलापान् कुर्वतो नारकान् जीवनमत्स्यानिव कालाः पचन्ति ॥

महाकालानां व्यवसायमाह—

छेत्तूण सीहपुच्छागिर्द्विणि तह कागणिप्पमाणाणि । खावंति मंसखंडाणि नारए तत्थ महकाला ।

महाकालास्तत्र नारके नारकान् मांसखण्डानि खादयन्ति, छित्त्वा पृष्ठयादिप्रदेशान्, कथंभूता-  
नित्याह—पुच्छाकृतीनि, तथा काकणी—कपर्दिका तत्प्रमाणानि ॥

असिनरकपालानां चेष्टितमाह--

हतथे पाए ऊरू बाहु सिरा तह य अगुवंगाणि ।

बिंदंति असी असिमाईण्हि निच्चं पि निरयाणं ॥११॥

सुबोध । पत्रधनुर्देवानां क्रीडितमाह--

पत्तधणुनिरयपाला असिपत्तवणं विजव्वियं काउं ।

दंसंति तत्थ छायाहिलासिणो जंति नेरतिया ॥१२॥

तो पवणचलिततरुनिवडिहिं असिमाइहिं किर तेसिं । करणोठ्ठनासकरचरणऊरूमाइणि छिदंति ।

अस्याद्याकारपत्रप्रधानं वनं वृक्षसमूहरूपमसिपत्रवनं, शेषं प्रकटार्थ ॥

कुम्भिभनाम्नामसुराणां विजृम्भितमाह--

कुंभीसु पयणगेसु य सुंठेसु य कंदुलोहिकुम्भीसु । कुम्भीओ नारए उक्कलंततेल्लाइसु तलंति ॥११४॥

इयं व्याख्याताथैव । नवरं शुण्डके कृत्वाऽपिक्वथयतैलादिषु तलन्ति इति दृश्यं । 'कंदुलोहिकुम्भीसु' त्ति लोहस्यैयं लौही सा चासौ कुम्भी च कोष्ठिकाकृत्तिरिति, कन्दुकानामिवायोमयीष कोष्ठिका-  
स्वित्तर्यः ॥

वालुकाख्या यद्विदधति तदाह--

तडयडरवफुट्ठे चणय व्व कयंववालुयानियरे । भुजंति नारए तह वालुयनामा निरयपाला ॥११५॥

कदम्बवृक्षपुष्पाकृतिर्वालुका कदम्बवालुका तन्निकरे भ्राष्ट्रवालुकातोऽनन्तगुणतप्ते, शेषं स्पष्टं ॥

चैतरणीनरकपालक्रियामाह---

वसपूयरुहिरकेसट्टिवाहिणिं कलयलंतजउसोत्तं । वेयरणिं नाम नइं अइस्वारुसिणं विउव्वेउं ॥११६॥  
वेयरणिनरयपाला तत्थ पवाहंति नारए दुहिए । आरोवंति तहिं पि हु तत्ताए लोहनावाए ॥११७॥

कलकलायमानं उत्कलितं जत्तिवव-लान्नेव ओतः--प्रवाहो यस्याः सा कलकलायमानजतुओतास्तां  
तथाभूतां, शेषं सुखावसेयं ॥

म्वरस्वरविनियोगं दर्शयति---

नेरइए चेव परोप्परं पि परसूहिं तच्छयंति दढं । करवत्तेहि य फाडंति निदयं मज्झमज्झेण । ११८।  
वियरालवज्जुकंदयभीममहासिंबलीसु य खिवंति । पलवंते खरसद्वं खरस्सरा निरयपाल ति ।

परस्परमिति अन्यमन्यस्य पार्श्वीत् तमपीतरस्य समीपादित्येवं परस्परस्यापि नारकान् परशुभिः  
तजयन्ति, सर्वत्वगाद्यपहरणेन तत्तनूकारयन्तीत्यर्थः, शेषमुत्तानार्थं ॥

महाघोषविलसितमाह---

पसुणो व्व नारए वहभएण भीए पलायमाणे य । महघोसं कुणमाणा रुंभंति ताहिं महाघोसा ।

स्वयमेव नानाविधतीव्रकदर्थनादिभिर्नारकान् कदर्थयित्वा ततस्तत्कदर्थनाभयेन पलायमानान् महाघोषास्तत्रैव वधस्थाने पशूनिव संपिण्ड्य निरुन्धन्ति-नान्यत्र गन्तुं ददति । तदेवमेतेषामम्बादीनां भवनपतिदेवाधमानां दिङ्मात्रोपदर्शनार्थं संक्षेपतो दर्शितः कदर्थनाव्यापारो, विस्तरतः सर्वस्य सर्वायुषाऽपि कथयितुमशक्यत्वाद्, एते च तत्पापपरिणतिप्रेरिता एव नारकान् व्याधा इव कदर्थयन्ति, ततश्च तेऽपि तत्प्रत्ययं कर्म बद्ध्वाऽत्र मत्स्यादिनिर्यञ्जूपद्य नरकेषु पतन्ति, अन्यैश्च तेऽपि कदर्थयन्त इति ॥ आह-नन्वेवमेते नारकाः करपत्रादिपाटनतिलशश्छेदनादिभिः कथं न

त्रियन्त इत्याह

तह फालिया वि उक्कत्तिया वि तलिया वि छिन्नभिन्ना वि ।

दड्ढा भुग्गा मुडिया य तोडिया तह विलीणा य ॥१२॥

पावोदएण पुणरवि मिलंति तह चैव पारयरसो व्व ।

इच्छता वि हु न मरंति कह वि हु ते नारयवराया ॥१२॥

छेदन  
भेदने-  
व्वपि  
नारकाणां  
मरणा-  
भाव-  
कथनम्

यद्यपि प्राणान्तकारिण्यस्ता वेदनास्तत्करास्फालिताश्च ते मर्तुं वाञ्छन्ति तथापि न त्रियन्ते  
वराकाः दीर्घायुःस्थितैर्वेद्यासातकर्मणश्च सद्भावात्, शेषं सुगमं । तर्हि ते तथा कदर्थ्यमानाः किं  
चेष्टन्त इत्याह—

पभणंति तओ दीणा मा मा मारेह सामि ! पहु ! नाह ! ।

अइदुसहं दुक्खमिणं पसियह मा कुणह एताहे ॥१२३॥

एवं परमाहम्मियपाएसु पुणो पुणोऽपि लग्गंति । दंतेहि अंगुलीओ गिण्हंति भणंति दीणाइ ।

‘एत्ताहे’ त्ति इत ऊर्ध्वं, शेषं स्पष्टं । अथ निस्त्रिंशत्तरकपालानां निर्वचनमाह—

तत्तो य निरयपाला भणंति रे अज्ज दूसहं दुक्खं ।

जइया पुण पावाइं करेसि तुट्ठो तया भणसि ॥१२५॥

सुखोधा । तद्गणितमेवाह—

णत्थि जए सब्वन्नू अहवा अहमेव एत्थ सब्वविऊ ।

अहवा वि खाह पियह य दिट्ठो सो केण परलोओ ? ॥१२६॥

नत्थि व पुण्णं पावं भूयऽब्भहिओ य दीसइ न जीवो ।  
इच्चाइ भणसि तइया वायालत्तेण परितुट्ठो ॥१२७॥

नास्ति जगति सर्वज्ञ इत्यादि भट्टाभिप्रायेणोक्तं, 'अहवा वि' इत्यादि तु नास्तिकमतेनाभिहितं ।  
आह-ननु ते परमाधार्मिकाः किं स्वयं सम्यग्दृष्टयो येनेदृशानि वचनानि वक्ष्यमाणानि च मांसभक्षण-  
जीवघातादिपापानि नारकाणां नरकदुःखहेतुत्वेन कथयन्ति ? नैतदेवं, किन्तु तेषामयं कल्पो यदीदृशं  
सर्वं तैस्तेषां कथनीयं, न च स्वयं मिथ्यादृष्टिरीदृशं न प्ररूपयति, अभव्यांगारकमर्दकाचार्यादिषु तथा  
श्रवणादिति ॥

अन्यदपि पूर्वचेष्टितं यत्तेषां ते स्मारयन्ति तदाह —

मंससस्मि य गिद्धो जइया मारेसि निग्घिणो जीवे ।  
भणसि तया अम्हाणं भक्खमियं निम्मियं विहिणा ॥१२८॥

वेयविहिया न दोसं जणेइ हिंस ति अहव जंपेसि । चरचरस्स तो फालिऊण खाएसि परमंसं ।

लावयतितिरअंडयरसवसमाईणि पियसि अइगिद्धो ।

इण्हि पुण पोक्कारसि अइदुसहं दुक्खमेयं ति ॥१३०॥

‘अम्हाणं भक्खमिणं’ इत्यादि सामान्यजनपदोक्तिः, ‘वेयविहिया’ इत्यादि तु यज्ञेषु पशुघात-विधायिनां जल्पितं, अक्षरार्थस्तु प्रकट एव ॥ स्मारितो लेखतः प्राणातिपातः, अथ मृषावादमाह —

अलिण्हि वंचसि तया कूडक्यमाइण्हिं मुद्धजणं । पेसुन्नाईणि करेसि हरिसिओ पलवसि इयाणिं ।

अलीकैर्वचयसि तदा-पूर्वभवे सुग्धजनं, कथंभूतैः ? इत्याह—कूटक्रयादिभिः, आदिशब्दात् कूटसाध्यादिपरिग्रहः, शेषं सुगमं । अदत्तादानमाह—

तइया खणेसि खत्तं घायंसि वीसंभियं मुससि लोयं । परधणलुद्धो बहुदेसगामनगराइं भंजेसि ॥

तेण वि य पुरिसयारेण विणडिओ मुणसि तणसमं भुवणं ।

परदव्वाण विणासे य कुणसि पोक्करसि पुण इण्हि ॥१३३॥



मा हरसु परधणाइं ति चोइओ भणसि धिठ्याए य ।  
सव्वस्स वि परकीयं सहोयरं कस्सइ न दव्वं ॥१३४॥

मा गृहाण परधनानीति गुर्वादिना प्रेरितो धृष्टतया वशेत्तरं करोषि । कथंभूतमित्याह-सर्वस्यापि द्रव्यं परकीयमेव भवति, न तु जायमानेन सह द्रव्यं केनापि जायते येन तत्तस्यात्मीयं भण्यते, अन्यस्य तु परकीयं, शेषं सुबोधं ॥ मैथुनमाह--

तइया परजुवईणं चोरियरमियाइं मुणसि सुहियाइं । अइरत्तोऽवि य तासिं मारसि भतारणमुहे य ।  
सोहग्गेण य नडियो कूडविलासे य कुणसि ताहिं समं ।  
इण्हिंह तु तत्ततंबयधिउल्लियाणं पलाएसि ॥१३६॥  
परकीय म्भिय भज्जा जुज्जइ निययाइ माइभगिणीओ ।  
एवं च दुव्वियइत्तगव्विओ वयसि सिक्खविओ ॥१३७॥

‘धिउच्छ्रियाणं’ ति पुत्तलिकानां, दुःशीलस्त्रीणां तु नरकगतानां तेऽपि पुत्तलका द्रष्टव्याः, शेषं स्पष्टं । अत्रापि वद्योत्तरं ‘परे’ त्यादि स्पष्टा । परिग्रहमाह—

पिंडेसि असंतुट्ठो बहुपावपरिग्गहं तथा मूढो । आरंभेहि य तूससि रूससि किं एत्थ दुक्खेहिं ? ।

आरंभपरिग्गहवज्जियाण निव्वहइ अम्ह न कुटुम्बं ।

इय भणियं जस्स कए आणसु तं दुहविभागत्थं ॥१३६॥

बहुपापबन्धहेतुभूतपरिग्रहो बहुपापपरिग्रहस्तं, शेषं सुगमं ॥ अत्रापि गुर्वादिशिद्धितेन यद्विशोत्तरं भणितं तदाह—‘आर’ मित्यादि गतार्था । रात्रिभोजनमाह—

भरिडं पिपीलियाईण सीवियं जइ मुहं तुहउम्हेहिं । तो होसि पराहुत्तो भुंजसि रयणीई पुणमिडं ।

‘पराहुत्तो’ ति पराङ्मुखः रजन्यां--निशीथे मण्डकेङ्कुरिकादिकं आ स्पृष्टमिदं, वञ्चिता ये निशि न भुञ्जते, न बुद्धो हि तैस्तदाऽऽस्वाद इत्येवं प्रशम्य प्रशम्य भुङ्क्ते, शेषं सुगमं ॥

पूर्वभवसुरापायिणोऽधिकृत्याह---

पियसि सुरं गायंतो वक्खणंतो भुयाहिं नच्चंतो । इहतत्ततेलंतंबयतऊणि किंपियसि न ? हयास !

सुबोधा । अमात्यादिराजनियोगे तलारादिकर्मणि च कुतपापस्मरणार्थमाह---

सुलारोवणनेत्तांवहारकरचरणेयमाईणि । रायनिओए कुंदत्तणेण लंचाइगहणाइं ॥१४२॥

नयरारक्खियभावे य बंधवहहणणजायणाईहिं । नाणाविहपावाइं काउं किं कंदसि इयाणिं ? ।

राज्यनियोगे-अमात्यपदादिके स्थितः सुलारोपणनेत्रोद्धारादीनि नानाविधपापानि कृत्वा कुण्ठत्वेन तत्रैव लज्जादिग्रहणानि च कृत्वेति सम्बन्धः ॥ नगरारक्षिकभावे च बन्धवधादिनाना-  
विधपापानि कृत्वा क्रन्दसीदानीं, ननु सहस्र निभृतो भूत्वा स्वकृतकर्मफलभूतानि दुःखानीति भावः ॥ सामान्यजनं ग्रामकूटादिजनं च नरकगतमधिकृत्याह---

पापानि  
कृत्वाकथं  
क्रन्दसि ?  
इति  
कथनम्

गुरुदेवाणुवहासो विहिया आसायणा वयं भगं । लोओ य गामकूडत्तणाइभावेसु संतविओ । १४४

ततः किं क्रन्दसीदानीमिति प्राक्तनमिहापि सम्बध्यते । अथोपसंहारपूर्वकमात्मनिर्दोषतां  
ख्यापयन्तः प्राहुः

इय जइ नियहत्यारोवियस्स तस्सेव पावविडविस्स ।

भुंजसि फलाइं रे दुट्ठ ! अम्ह ता एत्थ को दोसो ? ॥ १४५ ॥

इति रे दुष्ट ! यदि त्वं फलानि सुदुच्छे तदाऽस्माकं कोऽत्र दोषः ? कस्य फलानीत्याह--पापान्येव  
विटपी-वृक्षः पापविटपी तस्य पापविटपिनः । कथंभूतस्येत्याह--‘तस्यैव’ ‘नत्थि जए सत्त्वणू’  
इत्यादिपूर्वोक्तप्रकारप्रसिद्धस्यैव, पुनः कथंभूतस्येत्याह--निजहस्तारोपितस्य, स्वयंकृतस्येति भावः ।  
एतानि च नैः स्मारितपूर्वभवदुष्कृतानि भवप्रत्ययजातिस्मरणेन नारकाः स्वयमपि जानन्ति, अवधिना  
तु न किञ्चिदवगच्छन्ति, तस्योत्कृष्टतोऽपि तेषां योजनमात्रत्वादिनि, इत्याद्युक्तप्रकारेण  
पूर्वभवदुष्कृतानि स्मारयित्वा नरकपालाः पुनरपि नारकाणां यत् कुर्वन्ति तदाह—

इच्चाइ पुव्वभवदुक्कयाइं सुमराविउं निरयपाला । पुणरवि वियणाउ उईरयंति विविहण्यारेहिं ।

गतार्थ । ता एव वेदनाः प्रदर्शयति —

उक्कत्तिज्जण देहाउ ताण मंसाइं चडफुडंताणं । ताणं चिय वयणे पक्खिवंति जलणम्मि भुजेउं ।  
रे रे तुह पुव्वभवे संतुट्ठी आसि मंसरसएहिं । इय भणिउं तस्सेव य मंसरसं गिणिहउं देंति ।

स्पष्टार्थ । प्रकारान्तरेण वेदनोदीरणमाह—

चउपासमिलिअवणदवमंहंतजालावलीहिं डज्झंता । सुमराविज्झंति सुरेहिं नारया पुव्वदवदाणं ।

वैक्रियवनदवं स्वयमेव कृत्वा तत्र दह्यमानाः नारकाः क्रन्दन्तः परमाथार्मिकसुरैः पापद्धर्मादिकाल-  
प्रवर्त्तितं पूर्वभवदवदानं स्मारयन्ते ॥ तथा—

आहेडयचेट्ठाओ संभारेउं बहुण्याराओ । बंधंति पासएहिं खिवंति तह वज्जकूडेसु ॥१५०॥  
पाडंति वज्जमयवागुरासु पिट्ठंति लोहलउडेहिं । सुलुगगे दाऊणं भुजंति जलंतजलणम्मि ॥१५१॥

उल्लंघिऊण उप्पिं अहोमुहे हेड्डजलियजलणम्मि । काऊण भडित्तं खंडसोऽवि कत्तंति सत्थेहिं ॥१५२॥  
 पहरंति चवेडाहिं चित्तयवयवघसीहरूवेहिं । कुट्टंति कुहाडेहिं ताण तणुं खयरकट्टं व ॥१५३॥  
 कयवत्तुंडवहुविहविहंगरूवेहिं तिकखचंचूहिं । अच्छी खुड्डंति सिरं हणंति चंडंति मंसाइं ॥१५४॥

सुगमाः । नवरं चित्रकवृक्वज्रतुण्डपद्म्यादिरूपाणि परमार्थमिकविक्रियाकृतानि द्रष्टव्यानि ॥  
 प्रकारान्तरेण वेदनामाह—

अगणिवरिसं कुणंते मेहे वेउव्वियम्मि नेरइया । सुरकयपव्वयगुहमणुसरंति निज्जलियसव्वंगा ।  
 तत्थ वि पडंति पव्वयसिलासमूहेण दलियसव्वंगा । अइकरुणं कंदंता पण्डपिट्ठं च कीरंति ।

इदमुक्तं भवति परमार्थमिका नारकाणामुपरि निरन्तरं वज्राग्निकणवृष्टिं कुर्वन्तमग्निमेघं वैक्रियं  
 कुर्वन्ति, तत्र च कृते तदाहनिज्ज्वलितसर्वाङ्गानां तेषां वैक्रियं पर्वतं कृत्वा दर्शयन्ति, ततो नारका  
 अग्निवृष्टिप्रतीकारार्थं तद्गुहामनुसरन्ति, तत्रापीत्यादि सुगमं ॥ यैश्च पूर्वभवे करभसैरिभवृषभरासभ  
 तुरङ्गादितिरश्चामतिभारः क्षिप्तः तेषां यत् कुर्वन्ति तदाह—

तिरियाणऽभारोवणाई सुमराविऊण खंधेसुं । चडिऊण सुरा तेसिं भरेण भंजंति अंगाईं । १५७।

गतार्था । नवरं पर्वतादिसमभारमात्मानं कृत्वा तत्स्कन्धेष्वारोहन्ति, वज्रमयाराभिर्गृह्णन्ति कशादिभिश्च ताडयन्तीति दृश्यं । प्रकारान्तरवेदनानां सूत्रत एव पातनामाह—

जेसिं च अइसएणं गिद्धी सदाइएसु विसएसु । आसि इहं ताणं पि हु विवागमेयं पयासंति । १५८

गतार्था । तत्र शब्दरूपविषयगृद्धिविपाकमेकगाथया प्राह—

तत्ततउमाइयाई खिवंति सवणेसु तह य दिट्ठीए । संतावुव्वेयविघायहेउरूवाणि दंसंति ॥ १५९॥

येषां मधुरगीतपरयुक्त्याद्यनुकूलमन्मनभाषितादिशब्देषु पूर्व गृद्धिरिहाऽऽसीत् तेषां श्रवणेषु तां स्मारयित्वा उत्कलिततप्ततैलादीनि क्षिपन्ति, येषां तु परयुक्त्यादिरूपविषये चदननयनाधरपल्लवकटाक्ष-क्षेपप्रेक्षितकक्षावक्षोजनाभिमण्डलत्रिवलीतरंगितोदरकाञ्चीपदोरुस्तम्भाद्यवलोकने गृद्धिरतिशयेन आसीत् तेषां दृष्टेर्महासन्तापकारीणि परमोद्वेगजनकानि सर्वथा स्फोटनस्वरूपविघातहेतुभूतानि

रूपाणि विस्फुर्जत्स्फुलिङ्गमालाज्वालाकरालानि तप्तताम्रमयपुत्तलिकादीनि दर्शयन्ति ।  
अथ गन्धरसगृद्धिविपाकमाह—

वसमंसजलणमुम्भुरपमुहाणि विलेवणाणि उवर्णेति । उप्पाडिऊण संदंसएण दसणे य जीहं च ।

ततो भीमभुयंगमपिवीलियाईणि तह य दव्वाणि ।

असुईउ अणंतगुणे असुहाइं खिवंति वयणम्मि ॥१६१॥

येषां तु सुरभिगन्धातिशयगृद्धानां कर्पूरकस्तूरिकोन्मिश्रकृष्णागरुश्रीखण्डविलेपनादिष्व्वासक्ति-  
रासीत्तेषां वयुषि वसामांसज्वलनमूर्धुरपूयादिविलेपनान्युपनयन्ति-कुर्वन्ति, येषां तु मद्यमांसरजनी-  
भोजनादिरसगृद्धिरासीत् तेषां संदंशकेन दशनान् जिह्वां चोत्पाद्य ततो भीमभुजङ्गमपिपीलिकादीनि  
वदने क्षिपन्ति, तथा द्रव्याणि वैक्रियाणि कृत्वा वदने क्षिपन्ति, कथंभूतानि?—अशुचीनि-जुगुप्सनी-  
यानि महादुर्गन्धानि, किमुक्तं भवति ?—अशुचेर्विष्टायाः अनन्तगुणेनाशुभानि ॥

अथ स्पर्शगृद्धिविपाकमाह—



सोर्वन्ति वज्रकंटयसेज्जाए अगणिपुत्तियाहिं समं । परमाहम्मियजणियाउ एवमाईउ वियणाओं ।

परकलत्रतन्वादिकोमलस्पर्शगृह्णान् स्वापयन्ति, क्वेत्याह-वज्रकण्टकशय्यायां, कथमित्याह-अग्नि-  
प्रतप्तास्ताभ्रमयाः पुत्रिकाः-पुत्तलिकाः अग्निपुत्रिकाः ताभिः सह । तदेवं परमाधार्मिकजनितवेदनानां  
दिङ्मात्रम् उपसंहरन्नाह-परमाधार्मिकजनिता एवमादिका वेदनाः अन्या अपि श्रुतसागरादवसेया इति  
शेषः, इह सर्वासामपि तासां प्रतिपादयितुमशक्यत्वाद् ग्रन्थविस्तरप्रसङ्गाच्चेति ॥

अथ परस्परोदीरितवेदनामाह—

एस मह पुव्वेरेरि त्ति नियमणे अलियमवि विगप्पेउ ।

अवरोणरं पि घायन्ति नारया पहरणाईहिं ॥१६३॥

इदमिह तात्पर्यं-यः पूर्ववैरिको नाभवत् तमप्यधिकृत्यापरनारकोऽयं मम पूर्ववैरिक इति  
कर्मवशादलीकमपि विकल्प्य, अपिशब्दात् पूर्ववैरिकेऽपि कथमप्येकस्थानोत्पन्ने सत्यमपि, ततः  
परस्परमपि, धनन्ति नारकाः वैक्रियप्रहरणमुष्टिपाण्यर्थादिभिः ॥ अथ चेत्रानुभावजनितवेदनामाह—

सीउसिणाई वियणा भणिया अन्ना वि दसविहा समए ।

खेत्ताणुभावजणिया इय तिविहा वेयणा नए ॥१६४॥

अन्याऽपि क्षेत्रानुभावजनिता शीतोष्णादिका वेदना दशविधा भणिता समये-आगमे व्याख्या-  
प्रज्ञप्त्यादिलक्षणे, तथा च तत्सूत्रम् (ग्रन्थाग्रं ८०००) “नेरइया णं भंते ! कतिविहं वेयणं पच्चणुभवमाणा  
विहरंति ?, गोयमा ! दसविहं, तं० सीयं उस्सिणं खुहं पिवासं कंडुं परज्झं जरं दाहं भयं सोगं” तत्र  
शीतमौष्ण्यं च प्रागेव व्याख्यातं । क्षुत्पुनस्तेषां सदाऽवस्थिता सा भवति या समग्रजगद्भान्यभोजनेऽपि  
न निवर्त्तते, न च तेषां कावलिक आहारो भवति, केवलं ते तथाबुभुक्षिता आकाशात् आहारद्रव्याणि  
गृह्णन्ति, तानि च पापोदयेनाशुचेरनन्तगुणाशुभानि महाविशूचिकाजनकानि च ग्रहणमागच्छन्ति,  
ततस्तैरत्रत्यमूढविशूचिकातोऽनन्तगुणदुःखा विसूचिका भवति, ततस्तदुःखमन्तमुर्हत्तमनुभूय तदन्ते  
पुनस्तादृशाहारद्रव्यग्रहणं, पुनस्तथाविधमेव दुःखं, पुनरन्तमुहूर्त्तात् तद्ग्रहणमित्येवमाहारोऽपि  
वराकाणां संततमनन्तदुःखहेतुः । पिपासा तु सा काचिद् भवति याऽसत्कल्पनया निःशेषजलधिजल-  
पानेऽपि न व्यावर्त्तते । कण्डूस्त्रु वपुषि तेषां सा निरन्तरमुपजायते या तीक्ष्णक्षुरिकोत्कर्त्तितानामपि न

विश्राम्यति 'परज्ज्ञं' ति पारवश्यं । ज्वरस्त्वत्रत्यमाहेन्द्रज्वरादनन्तगुणस्तत्रामरणान्तं कदाऽपि न विरमति । दाहोऽप्यनन्तगुण एवमेव । भयशोकौ तु सदाऽपि यथोक्तवेदनाकदर्थ्यमानानां किं कथ्येते ? । तदेवं त्रिविधामपि वेदनां प्रतिपाद्योपसंहरति—इयं त्रिविधे'त्यादि, इति-पूर्वोक्तप्रकारेण परमाधार्मिकजनिता परस्परोदीरिता क्षेत्रानुभावजनिता चेति त्रिविधा वेदना नरके आद्यपृथ्वीत्रयलक्षणे, परतस्तु परमाधार्मिकाणामभावात् तज्जनितां मुक्त्वा शेषा द्विविधैव भवति, परं सा द्विधाऽपि स्वभावैर्नैवावर्णागूर्वतिन्या अनन्तगुणेति ॥ एताभिश्च वेदनाभिः कदर्थितास्ते नारकाः कथंभूतास्तत्र निवसन्तीत्याह—

ततो कसिणसरीरा बीभच्छा अमुङ्गो सडियदेहा । नीहरियअन्तमाला भिन्नकवाला लुयंग्गा य ॥

दीणा सब्वनिहीणा नपंसगा सरणवज्झिया ग्गीणा ।

चिद्धति निरयवासे नेरइया अहव किं बहुणा ? ॥१६६॥

सुगमे ॥ पूर्वकोट्यायुः सहस्रवदनोऽपि च नरकवेदनाः सामस्त्येन वक्तुं न शक्नोत्यतः संक्षेपमाह—

अच्छिनिमीलणमेतं नत्थि सुहं दुक्खमेव अणुबद्धं । नरए नेरइयाणं अहोनिंसिं पच्चमाणाणं ॥  
प्रतीतिार्थं । एवं च नरकवेदनाऽभिभूताः सम्यग्दृष्टयो नारका यच्चिन्तयन्ति तदाह—

तत्थ य सम्मद्विडी पायं चिंतंति वेयणाऽभिहया ।

मोत्तुं कम्माइं तुमं मा रूससु जीव ! जं भणियं ॥१६८॥

स्वयमेवोपात्ताशुभकर्मणामेव सर्वमप्येतत् फलं, अतस्तानि सुकत्वाऽन्यस्य कस्यापि मा रुषस्त्वं,  
यद्-यस्मात् परममुनिभिर्भणितं, शेषं सुगमं ॥ किं मुनिभिर्भणितम् ? इत्याह—

सब्बो पुव्वकयाणं कम्माणं पावए फलविवाणं । अवराहेसु गुणेसु य निमित्तमेतं परो होइ ॥१६९॥  
धारिस्सुइ एंतो जलनिही वि कल्लोलभिन्नकुलसेलो ।

न हु अन्नजम्मनिम्मियसुहासुहो देवपरिणामो ॥१७०॥

प्रतीतिार्थं ॥ तथा—

अकयं को परिभुंजइ ? सकयं नासेज्ज कस्स किर कम्मं ? ।  
सकयमणुभंजमाणे कीस जणो दुम्मणो होइ ? ॥१७१॥

स्वयमकृतं शुभाशुभं कर्म क इह जगति परिमुहुक्ते ? , न कश्चिदित्यर्थः । यच्च स्वयमेव कृतं कर्म तद् एवमेवावेदितं कस्य किल नश्यति-अपगच्छति ? , न कस्यचिदित्यर्थः । एवं च स्वकृतमेव कर्म्मालु-  
सुन्नानो लोकः किमिति दुर्मना भवति ? , किं सम्यग् न सहत इत्यर्थः ॥ तथा—

दुप्पत्थिओ अमित्तं अप्पा सुप्पत्थिओ हवइ मित्तं । सुहदुक्खकारणाओ अप्पा मित्तं अमित्तं वा ॥

लोके तावदिदं प्रतीतमेव यः सुखकारणं तत् मित्रं, यस्तु दुःखकारणं सोऽमित्रः, एवं च सति आत्मैवात्मनो मित्रममित्रं च सुखदुःखयोरंतरङ्गकारणत्वात् । कदा पुनरयमात्मा आत्मनो दुःख-  
कारणं सन्नमित्रो भवति, कदा वा मित्रमित्याह-दुष्प्रस्थितः कुमार्गप्रवृत्त आत्मा दुःखकारणत्वादा-  
त्मनोऽमित्रः, सुमार्गानुगश्च मित्रं सुखकारणत्वादिति । अपरामपि सम्यग्दृष्टिचिन्तामाह—

वारिज्जंतो वि हु गुरुयणेण तइया करेसि पावाइं ।

सयमेय किणियदुक्खो रूससि वे जीव ! कस्सिण्हि ? ॥१७३॥

सत्तमियाओ अन्ना अट्टमिया नत्थि निरयपुद्गवि त्ति ।

एमाइ कुणसि कूडुत्तराइं इण्हि किमुव्वियसि ? ॥१७४॥

सुयोधे ॥ एवंविधया शुभचिन्तया वेदनादिभिश्च ताभिर्निर्जीर्णकर्मणां सम्यग्दृष्टिनारकाणां पुरतो यद्भवति तदाह—

इय चिंताए बहुवेयणाहिं खविज्जण असुहकम्माइं । जायंति रायभवणाइएसु कमसो य सिज्झंति ।

सुगमा ॥ मिथ्यादृष्टीनां तर्हि का वार्त्ता ? इत्याह—

अन्ने अवरोप्परकलहभावओ तह य कोवकरणेणं । पावंति तिरियभावं भमंति तत्तो भवमणंतं ॥

अन्ये तु मिथ्यादृष्टिनारकाः परस्परकलहभावतः परस्परवेदनोदीरणेन तथा परमार्थार्मिकादीना-

मुपरि गाढकोपकरणेनाशुभं कर्म बद्ध्वा मत्स्यादितिर्यच्छूतपद्यन्ते, ततश्च पौनःपुन्येन तेऽप्येव नरकादि-  
षूतपद्यमाना अनन्तभवं भ्रमन्ति केचिद्दूरभव्याः, आसन्नभव्यास्तु केऽपि कियन्तमपि कालं ततः  
सिद्ध्यन्ति, अभव्यास्तु भवमेव केवलं भ्रमन्तस्तिष्ठन्ति, न तु कदाचित् सिध्यन्ति । अब्राह्म विनेयो-  
ननु प्राणिघातमांसभक्षणमहारम्भादिकैः प्रागुक्तहेतुभिः कियन्तो जीवास्तेषु नरकेषूत्पन्नपूर्वाः ?,  
उच्यते, सर्वेपि जीवाः प्रत्येकमनन्तशः, परं दिङ्मात्रोपदर्शनार्थमुदाहरणत्रयमुच्यते, तद्यथा—

पाणिवहेणं भीमो कुणिमाहारेण कुंजरनरिंदो । आरंभेहि य अयलो नरयगईए उदाहरणा ॥७७

तत्र कोऽयं भीम इति ?, उच्यते,

[ भीमाख्यानकम् ]

कंपिष्ठपुरं नयरं पंचालाजणवयस्मि सुपसिद्धं । जत्थ तरुणीपओहरगलत्थिओ दुत्थिओ हारो ॥१॥  
सिरिदामो नाम तहिं राया बहुकोसदेससुसमिद्धो । सुत्ताहारस्स व सहइ जस्स सच्छत्त सरलत्तं ॥२॥  
पउमावइपमुहाओ देवीओ तस्स पवररूवाओ । पउमावइइ पुत्तो जेद्धो नामेण भीमो त्ति ॥३॥  
कूरो साहंकारो मायासीलो य तह महालोभो । नित्तिंसो निहुज्जो निहक्खिन्नो भयविमुक्को ॥४॥

कमलिनिनामा देवी अन्ना तस्सऽत्थि वरनरिंदस्स । भाणू रामो पउमो कित्तिथणो नाम अणुक्रमसो । ५।  
 तीसे चउरो पुत्ता पुरिसत्था इव जणस्स अइइट्ठा । रयणागरा इव तहा बहुगुणरयणा गभीरा य ॥ ६॥  
 वररूवलक्खणधरा सत्तधणा अहव एत्थ किं बहुणा ? भीमो विसं इमे पुण अमयं चिय सब्बलोक्यस्स ॥  
 मत्तिसागरो त्ति नामेण तस्स रत्तो य अत्थि वरमंती । उप्पत्तियाइचउविहवुद्धिजुओ सावओ निउणो ।  
 तस्स य सुमई विमलो बहस्सई मइधणो य नामेण । चत्तारि सुया बहुवुद्धिसंजुया गुणसमिद्धा य ॥ ९॥  
 तत्तो भीमो सावक्कबंधुणो कुट्टए पवडूंतो । सामंतमंडलाहिवपुत्ते वि न छुड्डइ कहिं पि ॥ १०॥  
 मइसागरस्स वि सुए सुमइं मोत्तण सैसए तिन्नि । तह बाहए सया वि हु जह ते सहिउं न तीरंति ॥ ११॥  
 अह नायममच्चैणं भीमस्स दुचेट्ठियं तयं सब्बं । देहस्स लक्खणाणि य निरिक्खए निउणदिट्ठीए ॥ १२॥  
 तो चिंतैइ अमच्चो पेच्छुसु कह संकडं समावडियं ? । जं एस सुओ नूणं होही रत्तो विणासयरो ॥ १३॥

तो जइ न कहेमि इमं तस्स हवइ तो उवेहिओ सामी ।

अह व कहेमि तहा पुण मरणं पि हु अप्पणो नूणं ॥ १४॥

संकेमि भीमजणणीपासाओ ता किमेत्थ मह जुत्तं ? । अहवा किं एणं ? उवेहियच्चो न ता सामी ॥ १५॥  
 इच्चाइ चिंतिज्जणं अन्नदिणे ठाविज्जण एगंते । पभणइ निवं अमच्चो देव ! इमा सुब्बए नीई ॥ १६॥



पढमं पि आवयाणं चिंतेयव्वो नरेण पडियारो । न हि गेहम्मि पलित्तं अवडं खणिउं तरइ कोइ । १७।  
भीमो य आवईए गरुयाए तुम्ह मज्झ वि निमित्तं । संभाविज्झइ तम्हा जइ निव्विसओ न इण्हि पि ॥  
कीरइ एसो तत्तो होइ असज्झो सदेहस्वयवोऽवि । खंडिज्झए विणट्ठो सडमाणो के य पुत्ताई ? ॥ १९ ॥  
नियदेहसंभवोऽवि हु वाही निच्छुब्भए तओ सिग्घं । रेणुब्भवं पि खिप्पइ देहे परमोसहं लोए ॥ २० ॥  
किच्चं व अकिच्चं पि हु अविसंको जो करेइ निक्करुणो । तस्स विसेसेण न वीससंति दुट्ठस्स नरवइणो ॥ २१ ॥  
सुवियारियमवियारं भत्तं पाणं अचेयणं पि निवा । उवजुंजंति सचेयणसुवियारं किं पुण सुयाई ? ॥ २२ ॥  
निवसेल्ल सह परेहिं दोसविमुक्केहिं धम्मसहिंएहिं । दोसेसु निव्विसंके चएल्ल नियएवि निवधम्मो ॥ २३ ॥  
इच्चाइ नीइमग्गे सच्चिवेण हिंएसिणा समुवइट्ठे । भणइ निवो मह पुत्तो अल्ल वि बालो तहा भोलो । २४।  
न मुणइ सच्चिव ! वियारं तो सच्चिवो तस्स जुत्तिलक्खेहिं । ठावइ दोसबहुत्तं पयंपणं तओ जाव ॥ २५ ॥  
सो बुज्झइ नो कहमवि तो चिंतइ नूण एस भवियब्बं । एवं चिय किं पि इमं नेहविमूढो इमो राया ॥  
बीहइ कुमारजणीइ जंपिउं तेण किं पि न समत्थो । संवरणं काज्जं नमिउं तो उट्ठिओ सच्चिवो ॥  
तत्तो कलाण गहणे सोऽवि सहज्झाइणो समग्गेवि । उज्झाएण समं चिय निस्संको कुट्ठए तत्तो ॥ २८ ॥

रणो भण कौडवि हु न जंपए किंपि तो अणुक्कमसो । दुस्सिक्खियकिंपिकलो आरूढो जोव्वणं भीमो ।  
 कमलिणियुत्ता वि अमच्चुत्तसहिंया कलाउ उचिएणं । सयलाओ सिक्खिअणं संपत्ता जोव्वणं कमसो ॥  
 तो भीमेण समग्गं बहुण्यारं उवहुयं नयरं । 'उप्पाडिओ नरिंदो पउरेण वि तस्स रावाहिं ॥३१॥  
 भीमस्स देइ देसं कुमारमुत्तीइ पेसए तत्थ । सो य तहिं वच्चंतो हक्कारइ सच्चिवजेट्टसुयं ॥३२॥  
 एत्तो य अमच्चो वि हु नाअणं नरवरं तह विमूढं । अन्नमुवायं निच्चं चिंततो चिट्ठए जाव ॥३३॥  
 आगंतुं तो पुट्ठो सुमइडभिहाणेण जेट्टपुत्तेण । हक्कारइ मं भीमो को आएसो तहिं मज्झ ॥३४॥  
 तो भणियममच्चेणं वच्चसु तं वच्छ ! तत्थ पच्छन्नं । तस्स सरूवं सयलं जाणावेज्जसु तहा रज्जं ॥३५॥  
 गिण्हिहिइ इमो नूणं तो जइ सक्केसि वच्छ ! तं रत्तो । मज्झ वि करेज्ज रक्खं विसज्जिओ एवमार्इयं ॥३६॥  
 सिक्खविडं तो वच्चइ भीमेण समं पि सो तहिं देसे । पत्तो य अमच्चेण वि कमलिणीदेवीइ जेट्टसुओ ॥  
 भाणू सह विमलेणं नियपुत्तेणं नरिंदपासाओ । मोयाविओ समग्गे देसे दट्ठुं विमलपासे ॥३८॥  
 बहुमोहुरयणसारं संबलयं अप्पिअण भणियं च । जइया सुणेह अम्हे संगहिए भीमकुमरेण ॥३९॥  
 मोयावेज्जह तइया जइ सक्कह इय विसज्जिया दोडवि । अन्नेडवि केइ कत्थइ कमलिणियुत्ता नियसुया य ।

भीमोऽवि हणइ देसै रज्जजिगीसाइ कुणइ अप्पवसे । लोओऽवि कुणइ रावं उवेहए तह वि नरनाहो ॥  
तस्स सरूवं छुण्णं पिउणो सुमई वि साहए सन्वं । किं कुणइ तह वि एसो मूढेणं पत्थिवेण समं ! ॥  
पायं सन्वेसु तओ सो अप्पवसीकएसु देसेसु । एइ पिउसन्निगासे पभूयसेन्नेण परिकलिओ ॥४३॥  
अइमूढो राया वि ह तह वित्थरसंजुयं सुयं एतं । सोउं वारंतस्स वि सचिवस्स विणिगओ समुहो ॥  
तो गहिओ हत्थेणं भीमेण अमच्चसंजुओ बाहिं । दुन्नि वि पक्खित्ता कट्ठपंजरे अह सयं रज्जे ॥४५॥  
उवविट्ठो सुमई वि हु कुणइ अमच्चत्तण तओ भीमो । 'विलसेइ सयलदेसं कूरो अह अन्नदियहम्मि ॥४६॥  
भणइ इमे उल्लालह अगणीए कट्ठपंजरेण समं । अह सुमई भणइ तयं अपसिद्धी देव ! तुह एवं ॥४७॥  
एवं ठियाण एसिं किं जीवइ ? अह तहावि मारेसि । भूमीइ कट्ठपंजरमेयं तो देव ! पच्छुन्नं ॥४८॥  
असुगत्य निक्खणावसु तओ विरहिया य भत्तपाणेहिं । वाएण य परिहीणा इमे सयं चिय मरिस्संति ॥  
सोऊण इमं तेण वि विहियं तह चेव सुमइणा वि तहिं । पाडाविउं सुरंगं नीया दोन्नि वि नियघरम्मि ॥  
जाओ य सयं तत्तो महापमत्तो स भीमनरनाहो । पारद्धीए निरओ घायंतो भूयलक्ख्वाइं ॥५१॥  
निवसइ अडवीए चिय पायं भुंजइ सुएइ तत्थेव । सिंचाणसुणयचित्तयपमुहेहि य कुणइ पारद्धिं ॥५२॥

कालिजायाइं गिण्हइ काण वि हिययाउ निहओ गिद्धो । भुंजइ काण वि अट्ठीइं गरुयमंसाइं काणं पि ॥  
 लावयतिस्तिरमाईण बहुयरसए वसं च आवियइ । लक्खणुणं तं मूढो सयं कडं देइ लोयस्स ॥५४॥  
 गत्तो य भाणुविमला परिभसमाणा महाडइं एक्कं । संपत्ता तेहिं तहिं दिट्ठो विज्जं जवेमाणो ॥५५॥  
 बिहक्खवेवेण हुयासणम्मि जलियम्मि जोइओ एक्को । तो कुमरेणं भणियं किं भइ ! इमं समारद्धं ॥५६॥  
 तेण भणियं महायस ! पभूयकालो गओ इहं मज्झं । सुगुरुवएसुवलद्धं एयं विज्जं जवंतस्स ॥५७॥

तो भणइ भाणुकुमरो तं जइ मह भइ ! जोगगया अत्थि ।

ता देसु जेण साहेमि जीवियं वा वि हु चएमि ॥५८॥

तो जोइएण सप्पुरिसपगइमभिणिच्छिउं तयं दिट्ठा । सा विज्जा तो तेण वि गहियं बिहत्तिं हत्थे ॥५९॥  
 विज्जं जविउं खित्तं एक्कं बीयं तओ य पुण तइयं । वाराए चउत्थीए दिट्ठा झंपा सयं नत्थ ॥६०॥  
 पट्ठीए विमलेण वि जा पडिया दोउवि तत्थ चिट्ठंति । ता डावागयल्लगो भाणू पेच्छइ तहिं एक्कं ॥६१॥  
 केवलवररणमयं महाविमाणं पुरंतकिरणोहं । सन्निहियं रयणुज्जलकुंडलमसिणीकयकवोलं ॥६२॥

१. \*वएससुलद्धं—J. ॥

हाराविराड्यवच्छत्यलं च पेच्छइ सुरंगणं एकं । सुपसणवयणसुलयमणं व सिद्धीइ करणम्मि ॥६३॥

तो भणियं तीइ अहं सिद्धा तुह वच्छ ! भणसु जं देमि ।  
भणिया कुमरेण तओ साहगजोइयमिणं देवि ! ॥६४॥

कुणसु कयत्थं सा भणइ वच्छ ! नामं पि मा इमस्स तुमं ।  
गिण्ह अउण्णस्स इहं वराडियाए अजोगस्स ॥६५॥

ता भाण भणइ तयं जइ एवं देवि ! वरविमाणमिणं । सिद्धिं मए निरूवसु आरूढो जं अहं एत्थ ॥६६॥  
देसे पेच्छामि समं विमलेणं तो य पणभए एसा । सिद्धं चिय वच्छ ! इमं अन्नं पत्थसु तुमं किं पि ॥  
तो भणियं कुमरेणं देवि ! पउत्तिं कहेसु मह पिउणो । तीए वि कट्ठपंजरखिवणाई वइयरो सब्बो ॥६८॥  
कहिओ तो कुमरेणं सप्पणयं जोडिऊण करकमलं । भणिया जइ देसि इमं ठावसु रत्तम्मि मह जणयं ।

भीमस्स वि जो उचिओ विणिओगो सो सयं पि कायव्वो ।  
पिउवायगस्स उ सुहं तस्साहं पुण न पेच्छामि ॥७०॥

देसे य बहू अज्ज वि दट्ठुं कोज्जलं महंतं मे । अब्बुवगयं इमीए एयं कहियं च कुमरस्स ॥७१॥  
पन्नत्तिमहाविज्जा अहयं तो साहिऊण तुह वयणं । विणियत्ता अन्नं पि हु सब्बं उचियं करिस्सामि ॥

इय भणिऊणमदंसणमावद्धा देवया तओ कुमरो । सह विमलेणारूढो तम्मि विमाणम्मि रयणमए ॥७३॥  
 पेच्छइ य तयं भरियं रयणेणं तो कहेइ सयलं पि । जं देवयाइ भणियं जोगिस्स तओ वि करुणाए ॥  
 मोक्कालिओ सो गिण्हसु नियइच्छाए इमाइं रयणाइं । तो हिट्ठेण इमेणं गहिया एक्का महामोद्धा ॥७५॥  
 अह उप्पइओ कुमरो तेण विमाणेण विमलपरियरिओ । भमइ समीहियदेसे जोई वि हु आगओ थेंवं ।  
 ता रिक्कं चिय पेच्छइ मोट्टं तो निंदए य अप्पाणं । भाणू वि नियविमाणे दट्ठु ताइं पि रयणाइं ॥७७॥  
 सोएइ तं पुणो पुण एत्तो गंतूण देवयाइ तहिं । भीमस्स भुए दोन्नि वि उक्खणिउं रुक्खसाहाए ॥७८॥  
 उल्लंबिओ अहोमुहमहो सया पज्जलंतजलणस्स । चिट्ठेइ धूमपाणं कुब्बंतो तम्मि रज्जे य ॥७९॥  
 पुणरवि ठविओ राया सिरिदामो नेव सह अमच्चेण । कहिऊण ताण दोण्ह वि पुत्तपउत्तिं गया देवी ॥  
 तो करुणाए राया उत्तारावेइ रुक्खसाहाओ । दावइ य भोयणं तो निएइ उल्लंबियं पुण तं ॥८१॥  
 उत्तारावइ पुणरवि पुणोऽवि उल्लंबियं नियइ भीमं । तो विणियत्तो भोयणमेत्तं चिय दावए निच्चं ॥८२॥  
 अह मइसागरमंती तस्स सुया कमलिणीइ कुमरा य । सलहिज्जंति जणेणं पिउघाई जीववहओ य ॥८३॥  
 धिक्कारिज्जइ भीमो अणुहवइ इहं पि तिन्वदुक्खाइं । एत्तो य देवयाए कहियं भाणुस्स तं सब्बं ॥८४॥  
 उत्तरसेहीय तया वेयइनगस्स कह वि अहिबइणो । कद्धा आसि तया तो पन्नत्तीए तहिं नीओ ॥८५॥

तो गयणवद्धहपुरे भाणकुमारस्स सयलदेवीहिं । मिलिऊणं परिविहिओ विज्जाहरचक्कवट्ठीपए ॥८६॥

अहिसेओ विज्जाउ वि सिद्धा सयलाउ पढियमेत्ताओ ।  
विमलस्स वि सिद्धाओ काउ वि ठविओ य सच्चिवत्ते ॥८७॥

पुत्तेण नएणं विक्कमेण थेवेहिं चेव दियहेहिं । विज्जाहरा वि सब्बे तेणाऽऽणाकारिणो विहिया ॥८७॥  
परिणीयाओ ताणं धूआओ उवायणाणि विविहाणि । गहियाणि पवरकरितुरयरणवरवत्थपमुहाइं ॥८९॥

किं बहुणा सब्बं चिय रज्जं पिउसंतियं व तस्स तयं ।  
तह परिणयं गयाओ जह विज्जाओ वि परिओसं ॥९०॥

चारणमुणीण पासे विमलेण समं सुणेइ जिणधम्मं । संगोवंगं दोणहंपि परिणओ सो य पुत्तेहिं ॥९१॥  
तो नंदीसरमाइसु महाविदेहाइजिणसमोसरणे । पूयाउ कुणंति जिणे थुणंति निमुणंति धम्मं च ॥९२॥  
अह अन्नया विरत्ता संसाराओ समत्थपुत्ताणं । दाऊण नियपयाइं दुन्नि वि गिणहंति पव्वज्जं ॥९३॥  
तत्तो भाणू जाओ थेवेहिं पि उ दिणेहिं गीयत्थो । कुब्बंतस्स य गाढं तवं सररीरे वि निरवेक्खवं ॥९४॥  
ओहिमणपज्जावाइं उप्पन्नाइं तओ य चउनाणी । संजाओ निययपए गुरुणा विणिवेसिओ एसो ॥९५॥  
तत्तो सह गच्छेण वि विहरंतो भाणुमुणिवरो पत्तो । कं पिछपुरे कइया वि सुरकए कणयकमलम्मि ॥९६॥

उवविट्ठो उज्जाणे कहेइ धम्मं जणस्स सो विमलं । मइसागरेण सहिओ तुट्ठो सिरिदामनरनाहो ॥९७॥  
 सन्वाए इड्ढीए आगच्छइ तस्स वंदणनिमित्तं । भत्तीइ तं च नमिडं विमलाइसुत्ताहुसंजुत्तं ॥९८॥  
 मइसागरेण सहिओ राया उवविसइ उचियदेसम्मि । केवलहरिसमओ इव जाओ सो दंसणे तस्स ॥९९॥  
 रामो पउमो तह कमलिणी य मइसागरस्स पुत्ता य । सुमइप्पसुहा भत्तीइ पणमिडं हरिसभरियंगा ॥  
 उवविट्ठा तो भणियं सुणिणा नरनाह ! नेहनियडेहिं । निविडनिबद्धा जीवा अन्नाणंधा विमूढा य ॥१०१॥  
 कज्जाकज्जं न सुणंति न य हियं अप्पणो य अहियं वा । तो कोसियारकीडो न्व कम्मकोसेण अप्पणं ॥  
 परिवेदिज्जण गाढं इह चैव य जंति निहणमइदीणा । भममाणा य भवोहे भीमाइं सहंति दुक्खाइं ॥  
 तम्हा सइ सामत्थे लद्धं सद्धम्मसुगुरुसामग्गिं । सग्गापवग्गसुहकारणम्मि धम्मम्मि जइयन्वं ॥१०४॥

तो भणियं नरवइणा जह आइट्ठं सुणिंद ! तह सन्वं ।

किं तु पसिज्जण साहह मज्झुवरि तहा य अइगरुओ ॥१०५॥

मइसागरे पओसो जुक्को रिद्धीय तह य पाणाणं । सह सुमइणा य पीई भीमस्स किमेत्थ य निमित्तं ।  
 तो भणियं सुणिवइणा मगहाविसए धणालओ नाम । गामो य तत्थ सीहो नामेणं गामकूडो त्ति ॥१०७॥  
 सो य पगईइ कूरो अन्नायरओ नरिंदलोयाणं । लंचादाणबलेणं सन्वेसिं मन्नणिज्जो य ॥१०८॥



दत्तो नामेण य तस्स सेवओ आसि छुंदयारि त्ति । तत्थ वि गामे अन्नो नंदो नामेण कोडुबी ॥१०९॥  
 रिद्धिसमिद्धो गेहे बाहिं लक्खिज्जए न इयरेहिं । नंदस्स य आसन्नं मज्झे गामस्स विक्खाओ ॥११०॥  
 वच्छो नाम कुडुम्बी निवसइ दक्खो तहा बिसिद्धो य । अन्नदियहम्मि नंदं<sup>१</sup> अइसिरि नाज्जण सीहेण ।  
 उब्भाविज्जण अलियं च सव्वहा किं पि तत्थ सम्बन्धं । उद्दालिज्जण गहिया तस्स समिद्धी समग्गा वि ॥  
 दत्तो य भणइ मलजउययाण एयारिसाण रिद्धीए । तुम्हारिसे विमोत्तुं उदारपुरिसे जए अन्नो ॥११३॥  
 को ठाणं ? तो सव्वं गिण्हिज्जह किं पि मा चएज्जासि । अह तेण धणे गहिए जाओ चित्तब्भमो तस्स ॥  
 वच्छेण तओ एउं करुणाए कहकहं पि संठविओ । बुज्झविज्जण वि सीहं कालेण य पाविया रिद्धी ॥  
 तो सीहो अन्नाणि वि दत्तेणऽणुमोइयाइं पावाइं । काउं निरयम्मि गओ तेण समं चिय महाडुक्खे ॥  
 तो भमिउं संसारं सीहो तं नरवरिंद ! संजाओ । केणइ कम्मवसेणं दत्तो मइसागरो मंती ॥११७॥  
 नंदो भमिज्जण भवं जाओ भीमो सक्कम्मववसवत्ती । मइसागरस्स पुत्तो वच्छो जाओ सुमइनामा ॥  
 चिरभवसंचियक्कम्मस्स सेसमिह तो गयं जमुदयम्मि । तेण गहिज्जण रज्जं तुब्भे गिण्हइ इमो दोऽवि ॥  
 सुमई य वच्छजीवो पुव्वुवयारी तओ तहिं पीई । इय नियक्कम्मफलं चिय जीवा भुंजंति नरनाह ! ॥

भयवं ! भीमो मरिउं वच्चिहिइ कहिं ति पुच्छिए रत्ता । सूरी पभणइ नरवर ! एत्तो तइयहम्मि दियहम्मि ॥  
तेत्तीससागराऊ अपइट्ठाणम्मि निरयवासम्मि । मरिऊण सत्तमाए पुढवीए नारओ होही ॥१२२॥  
इय सोउं संविग्गो रामं रज्जम्मि ठावए राया । पउमं जुवरायपए सुमइं तु ठवेइ सच्चिवत्ते ॥१२३॥

तो मइसागरसहिओ कमलिणिपमुहाहिं तह य भज्जाहिं ।  
णिण्हइ दिक्खं राया सिरिदामो परमसंविग्गो ॥१२४॥

तत्तो काऊण तवं उग्गं थेवेहिं चेव दियहेहिं । गुरुणो सीसा य तहा सिद्धा सव्वेऽवि विहुयरया ।१२५।  
भीमोऽवि हु मरिऊणं सत्तमपुढविं गओ समुब्बओ । तत्तो भमिऊण भवं महाविदेहम्मि सिज्झिहिइ ॥

॥ इति भीमाख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ कुञ्जरनरेन्द्राख्यानकमुच्यते—

सिंहपुरं नामेणं नयरं बहुरिद्धिनीइपरिकलियं । जत्थ परलोयतत्तिं कुणंति धम्मियजणा चैव ॥१॥  
सीहगिरी नाम तहिं विक्खाओ नरवरो गुणसमिद्धो । जो सावओऽवि परमो सञ्जावयविरहिओ निच्चं ॥  
रज्जमणुपालयंतस्स तस्स अह अन्नया समुप्पन्ना । चिंता जह मज्झ निरत्थयाइं वच्चंति दियहाइं ॥३॥  
जइ होइ कह वि पुत्तो ता तं पयपालणे निउंजेउं । गिण्हामि सयं दिक्खं चएमि एयाइं पावाइं ॥४॥  
एयं च कहइ चित्तं चित्तमइनामयस्स मंतिस्स । सावयधम्ममिम्म समुज्जयस्स अह अन्नया रत्तो ॥५॥  
अइवल्लहा सुरूवा विजया नामेण अगमहिंसि त्ति । रयणिविरामे पेच्छइ पविसंतं निययउयरम्मि ॥६॥  
भीमभुयंगं तत्तो नीहरिउं कुंजरं डसेमाणं । भीया तओ विबुद्धा रत्तो साहेइ तं सुमिणं ॥७॥

राया वि कहइ मंतिस्स भणइ तं सोऽवि देव ! न हु एसो ।  
होहि सुमिणो पसत्थो जम्हा होही सुओ एत्थ ॥८॥

किंतु स तुम्हाण न सुंदरोत्ति जं डसइ जायमेत्तोऽवि । धम्मस्स कुणइ विग्घं तम्हा णियभायणेज्जस्स ।  
सुंदरनामस्स इमं रज्जं दाज्जण धिप्पए दिक्खा । जाए इमंमि पुत्ते सोऽवि हु गिण्हिज्जऊ दिक्खं ॥१०॥

तो चित्तमइसमेओ राया रज्जम्मि सुंदरं ठविउं । पव्वज्जं पडिवज्जइ गम्भोऽवि हु वडूइ कमेण ॥११॥  
 अन्नम्मि दिणे देवी विजया पसवेइ दारयं पवरं । तो सुंदरो करावइ वद्धावणयं पुरे सयले ॥१२॥  
 अह चित्तइ एणं ङसिओ किर कुंजरोत्ति जणणीए । सुमिणे दिट्ठं तम्हा एयस्स वि कुंजरो नाम ॥१३॥  
 ठाविज्जउ अप्पं चियं जं ङसइ ण पव्वए य अन्नस्स । इय चिंनिऊण ठवियं बारसमदिणे इमं नामं ॥१४॥  
 अणुदियहं तो वडूइ कुंजरकुमरो तयं तु पुण रज्जं । पालइ सुंदराया संपुन्ने जाव छुम्मासे ॥१५॥  
 सामंतमंतिपउरे मेलेउं तो करेइ अहिसेयं । तस्स समप्पइ य तयं एयाणं आयरेणेसो ॥१६॥  
 पभणइ य तस्स माउलयवग्गमेण भाइणेज्जेण । नियएण सह भलेज्जह पव्वज्जमहं तु घेच्छामि ॥१७॥  
 इय रज्जं संठविउं गओ तहिं जत्थ विहरए देसे । सीहगिरी रायरिसी ता तग्गुरुणो सयासम्मि ॥१८॥  
 जिणदिक्खं गिण्हइ सुंदरोऽवि अह सो पवडूइ कमेण । कुंजराया तत्तो संपत्तो जोव्वणं तस्स ॥१९॥  
 अभिओगकम्मबद्धो सिरिओ नामेण किर महाणसिओ । सो बाहिं पट्टविउं पावनरे अइपभूए वि ॥२०॥  
 माराविऊण हरिणे सूयरससए य संबरे रोज्जे । लावयत्तित्तिरपमुहे आणावइ पइदिणं चेव ॥२१॥  
 अह तेसिं मंसाइं उवक्खवेऊण परमजत्तेण । सिंघवसुंठीपिप्पिलिमिरिहिं भाविऊणं च ॥२२॥  
 देइ नरिंदस्स तहा अहयरसभावियाइं काइं पि । काऊण देइ तत्तो वन्नंतो भुंजए गिद्धो ॥२३॥

जह जह राया तह स महाणसिओ वि चडइ उक्करिसं ।  
लावयतिरिरसए मंसाणि य बहुपयाराणि ॥२४॥

जत्तेणुवक्खडेउं कडुतित्ताईहिं भाविऊणं च । निच्चं पि देइ अह अन्नया य केणावि संपत्तं ॥२५॥  
सज्जोमयडिंभरुयं सिरियस्स समप्पियं समाणेउं । तं तेण उवक्खडियं तुट्ठमणेणं पयत्तेणं ॥२६॥  
दिन्नं नरवइणो गुरुयगिद्धिचडिण णंजिउं तेण । पुट्टं कहियं सिरिण डिंभमंसंति सुइसूले ॥२७॥  
तो भणियं एयं पि हु करेज्ज णिच्चं पि तो महाणसिओ । पुब्बमयं कइया वि हु मारावेज्ज वा छुन्नं ॥२८॥  
काज्ज संधियं नरवरस्स इच्छाइ देइ तह निच्चं । एयं अन्नाणि य अप्पणाडवि भुंजइ जहिच्छाए ॥२९॥  
अन्नदिणे विहरंतो सीहपुरे नम्मि नंदणुज्जाणे । भयवं केवलनाणी समागओ सुणिगणाइन्नो ॥३०॥  
सुरइयकणयकमले उवविट्ठे तम्मि सयलपुरलोओ । रायाणं सिरियं पि य मोत्तुं भत्तीइ संपत्तो ॥३१॥  
तो तेण हरिसम्मिहयसंवेयकरी समगगल्लोयस्स । विहिया सद्धम्मकहा तयंतरे पडरलोपण ॥३२॥  
पुट्टं भयवं ! रत्तो सिरिसीहगिरिस्स विजयदेवीए । पुत्तुववाए सुमिणे दिट्ठो भुयगो त्ति को हेऊ ? ॥  
तो भणियं केवलिणा देवाणुपिया ! कलिंगविसयम्मि । दो गाहावइपुत्ता सुसीमनामंमि गामंमि ॥३४॥

आसि तहिं जो जेढो तस्स सिवो नाम लहुययस्स पुणो ।

विहिंयं नामं अम्मापिज्झिं कमलमुहनेत्तस्स ॥३५॥

कमलो त्ति तओ कहमवि जोव्वणपत्तो कयाइ सो कमलो । चुओ सिवभज्जाए विणासिओ तेण कुद्धेण ।  
तो कोवगओ मरिउं कमलो परिभमइ किं पि संसारं । रोगाइणाडभिभूओ कयाइ नियआउयखएण । ३७  
मरिऊण कमेण सिवो वि थेवमाहिंङिऊण संसारं । केणइ कम्मवसेणं इह सीहगिरिनिवो जाओ ॥३८॥  
कमलो वि सुयत्ताए उववन्नो पुव्ववेरिओ तम्हा । एसो कुंजराया सिरिसीहगिरिस्स नरवइणो ॥३९॥

भुयगो त्ति तया सुमिणम्मि सूइओ पुच्छए पुणो पउरो ।

भयवं ! किं पभविस्सइ तस्स य वियरायवरमुणिणो ? ॥४०॥

एसो कुंजराया ? तो पणभइ केवली जइ निएइ । किंतु स मुखं पत्तो विहुणियकम्मो महाभागो ॥  
इय सोउं संविग्गा बह्वे दिक्खं तहिं पवज्जति । अन्ने उ देसविइं चयंति अन्ने उ मिच्छत्तं ॥४२॥  
नीसेससंसयतरुं मोडेउं विहरिओ तओ नाणी । परिसा वि नियट्ठाणं गया तओ वइयरो एसो ॥४३॥  
नाओ कुंजरन्ना तओ पओसं गओ जणे सयले । पव्वइयस्स जणस्स य किं मह एयाए तत्तीए ? ॥४४॥  
राया सिरिओ य तओ भोत्तुं मणुयाइमंसमाकंठं । मरिउं विसूइयाए दो वि गया छुट्टपुढवीए ॥४५॥

॥ इति कुञ्जराजाऽऽख्यायिका ॥

अथ अघलाख्यानकमुच्यते—

छगलउरं नाम पुरं पसुप्पिओ पसुवइ व्व जत्थ जणो ।  
छागलिओ नाम तहिं एक्को परिवसइ वाणियओ ॥१॥

अच्चंतमहामिच्छादिट्ठी वि हु असुयसाहुवयणो वि । जो सुद्धधम्मगहणं काउं वियरइ परेसिं पि ॥२॥  
तह दूरगयारंभो निच्चमहारंभकरणनिरओ वि । विक्केइ छा लियाओ लक्खं गुलियं च दंते य ॥३॥  
उक्खलमुसले लोहं घरट्टनिस्साहसयलसत्थाइं । चित्तयचम्मं कट्टं महुमयणतिलाइं धन्नाइं ॥४॥  
गेण्हइ विक्किणइ सया करेइ नह मज्जविक्कयं निच्चं । कारेइ उच्छुवाडे विढवावइ पोसिइत्थीओ ॥५॥  
विक्केइ गोमणुयाइं वणसंडे खंडिज्जण तह चेव । खेत्तेसु हलसयाइं वहंति तह वाणिउत्तेहिं ॥६॥  
सगडाइं पवहणाइं वाहावइ निक्कसेइ इंगाले । चमरीकेसे पुइसाइए य विक्किणइ निच्चं पि ॥७॥  
तत्तो लोओ पणभइ पावयरेणावि केण वि न एसो । आरंभेण घलिज्जइ पेच्छुह वणिओ असंतुट्ठो ॥८॥  
इय जायम्मि पवाए सयलपुरे अन्नया पवडुहंते । अच्चंतमहालोभम्मि पेसिया तेण पावेण ॥९॥  
बाहिम्मि बहू पुरिसा वित्तिं दाज्जण ते य आपणंति । कागीणं मोरीणं कुक्कुडिचगिसारसीणं च ॥१०॥

१. सद्धम्मगहणं—ने० J. ॥

हंसीणं सउणीणं तित्तिरलावीण चक्कवाईणं । तह कीरिमाइयाण य भरिउं पिडियाओ बहुयाओ ॥११॥  
 अंडाण विचित्ताणं तत्तो सो ताइं आमयाइं पि । काणि वि तलिऊणं विक्किणेंइ अन्नाइं भुंजेउं ॥१२॥  
 इय निच्चं पि कुणंतं दट्ठुं तं भणइ सयलपुरलोओ । नूण अघल्लो एसो लग्गो जमिमम्मि वि अकज्जे ॥  
 तत्तो अघलो त्ति गयं पसिद्धमेयस्स तत्थ अभिहाणं । तह वि हु पिडिगसयाइं अंडाणं विक्कए निच्चं ॥  
 अह बहुरोयग्गहिओ इहइं पि हु वेयणासमुग्घाए । पडिओ रुद्धज्जाणे वट्ठंतो रुद्धपरिणामो ॥१५॥  
 मरिऊणं तइयाए पुढवीए नारओ समुप्पन्नो । सत्तयराऊ तत्तो पुरओ भमिही भवं घोरं ॥१६॥

॥ इति अघलाख्यायिका ॥





तदेवं नरकगतिमुक्त्वा उपसंहरन् तिर्यगतेः सम्बन्धं चोपदर्शयन्नाह—

एवं संखेवेणं निरयगई वन्निया तओ जीवा । पाएण होंति तिरिया तिरियगई तेणओ वोच्छं । १७८।

एवं संक्षेपेण नरकगतिर्वर्णिता, 'तओ' चि तस्याश्च नरकगतेरुद्रवृत्ता जीवाः प्रायो--बाहुल्येन तिर्यश्चो भवन्ति यतस्तेन कारणेन 'अओ' चि अतो-नरकगतिवर्णनादूर्ध्वं तिर्यग्गतिं वक्ष्ये, इत्यक्षर-घटना । अत्र आह-ननु नरकगतेरुद्रवृत्ताः किमिति बहवस्तिर्यच्छूत्पद्यन्ते, न मनुष्येषु ? उच्यते, नारका मनुष्येषु गर्भजपर्याप्तेष्वेव जायन्ते, ते च संख्यातमात्राः स्वल्पा एव सदैव प्राप्यन्ते, नारकास्त्वनुसमयमसंख्याता अप्युद्भूतन्ते, अत एकसमयौद्रवृत्तानामपि नारकाणां मनुष्येषु स्थानं नास्ति, किं पुनरन्येषां, ततो बहवस्तिर्यच्छूत्पद्यन्ते, तेषां नारकेभ्योऽसंख्येयगुणत्वात्, शुभभावेन च मनुष्येषूपत्तिः, अशुभभावाश्च ते प्रायो जीवा इति बहवस्तिर्यच्छूत्पद्यन्त इति । तेनेत्यभिधानाद्यत इत्यर्थोल्लब्धं, यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धादिति ॥

॥ इति नरकगतिभावना समाप्ता ॥



अथ यथाप्रतिज्ञानमेवाह—

एगिंदियविगलिंदियपंचिंदियभेयओ तहिं जीवा । परमत्थओ य तेसिं सरूवमेवं विभावैज्जा ॥

एकेन्द्रियाः—पृथिव्यन्तेजोवायुवनस्पतिकारूपाः तत्र पृथिवीकायिकाः द्विविधाः—सूक्ष्मा बादराश्च । तत्र सूक्ष्माः सर्वलोकव्यापिनः सातिशयज्ञानगम्याः, बादरास्तु रत्नप्रभादिसप्तपृथिव्याश्रिताः भवननगरविमानेषत्प्राग्भाराश्रिताश्च; एवमष्कायिकादयोऽपि सूक्ष्मबादरभेदभिन्नाः सर्वेऽपि द्रष्टव्याः । तत्र सूक्ष्मा अन्तेजोवायवः सूक्ष्मपृथ्वीकायिकवद्वक्तव्याः, वनस्पतयोऽपि सूक्ष्माः तथैव, केवलमेते एकस्मिन्नपि शरीरे अनन्ता उत्पद्यन्ते अत एते साधारणशरीराः, अन्ये तु संसारिणो जीवाः सर्वेऽपि बादरनिगोदान् मुक्त्वा प्रत्येकशरीरिणोऽसंख्येयाश्च, बादरनिगोदास्तु साधारणशरीराः अनन्ताश्च । बादराष्कायिकास्त्ववश्यायहरतनुहिमकरकर्महिकामेघोदकतडागसरित्समुद्राधुदकरूपाः । बादरतेजः-कायिकास्तु मुर्मुराङ्गारज्वालोल्मुकादयः । बादरवायुकायिकास्तु ये लोकस्य शुषिरे सर्वत्र वान्ति मन्दपटु-पटुतरपटुतमवातोल्मुत्कलिकाक्षंझामंडलिकांगुजावातादयः प्रतीताः बादरवनस्पतयस्तु बादरनिगोदाः—

सत्त्वा य कंदजाई सूरणकंदो य वज्रकंदो य । अल्लहलिहा य तथा अल्लं तह अल्लकच्चूरो ॥१॥

इत्यादयो द्रष्टव्यास्तथा—

चक्कागं भजमाणस्स, गंठी चुन्नघणो भवे । पुढविसरिसेण भेएण, अणंतजीवं वियाणाहि ॥१॥  
गूढसिरसंधिपव्वं, समभंगमहीरयं च छिन्नरुहं । साहारणं सरीरं तत्त्विवरीयं च पत्तेयं ॥२॥

इत्याद्यागमपठितलक्षणसूचिताश्च मन्तव्याः । तथा तृणौषधिलतागुल्मवल्लीद्राक्षाखजूरिनालिकेरी-  
निम्बाम्रादयः तन्मूलकन्दस्कन्धत्वकूशाखाप्रवालपत्रपुष्पफलबीजादयश्च, प्रत्येकशरीरिणो बादरवनस्प-  
तयः, विकलेन्द्रियास्तु द्वित्रिचतुरिन्द्रियभेदात् त्रिविधाः, तत्र कृमिशङ्खजलूकाऽलसमातृवाहकादयो  
द्वीन्द्रियाः, कुन्थुपिपीलिकापिशुकयूकोद्देहिकामत्कोटकमत्कुणादयस्त्रीन्द्रियाः, वृश्चिकभ्रमरपतंगमशक-  
मक्षिकादयश्चतुरिन्द्रियाः, पंचेन्द्रिया द्विविधाः-संमूर्च्छजा गर्भजाश्च, तत्राद्याः प्रथमवृष्टिजलसंमूर्च्छित-  
ददुर्वादयो बाह्यिकादयश्च मन्तव्याः, गर्भजास्तु गजगोमहिष्युष्टुरंगादयः एतद्भेदभिन्नास्तस्यां  
तिर्यग्गतौ जीवा भवन्ति, तेषां च सुखदुःखे समधिकृत्य स्वरूपमेवं-वक्ष्यमाणरूपं परमार्थतो-निश्चयतो  
विभावयेत् परिभावेयदिति ॥

किं पुनस्तत् स्वरूपमित्याह—

तिर्यग्  
गतौ  
स्थितानां  
जीवानां  
स्वरूपम्

पुढवी फोडणसंचिणमलणखणगाइदुत्थिया निच्चं ।  
 नीरं पि पियणतावणघोलणसोसाइकयदुक्खं ॥१८०॥  
 अगणी खोदणचूरणजलाइसत्थेहिं दुत्थियसरीरा ।  
 वाऊ वीयणपिट्ठणउसिणाणिलसत्थकयदुत्थो ॥१८१॥  
 छेयणसोसणभंजणकंडणदददलणचलणमलणेहिं ।  
 उल्लूरणउम्मूलणदहणेहि य दुक्खिया तरुणो ॥ १८२॥

तदेवमेते पृथिव्यादयः स्फोटनादिदुस्थिता निश्चयतः सदैव दुःखिता एव, व्यवहारतस्तु चिन्ता-  
 मण्यादीन् पूज्यमानान् दृष्ट्वा वृत्तादिकं वा किंचिद् यत्नतो रक्ष्यमाणमभ्यर्च्यमानं वा समवलोक्य  
 कश्चिदतत्त्ववेदी सुखितानप्येतान् मन्येतेति 'परमत्थओ य तेसि'मित्युक्तं, अक्षरार्थस्तु सुगम एव ।  
 अथ निगोदाः कीदृशाः भवन्तीत्याह—

१ इति—सर्वासु ।

गोला होंति असंखा होंति निगोया असंख्या गोले ।  
एकैकौ य निगोदो अणंतजीवो मुणेयव्वो ॥१८३॥

असंख्येयानां साधारणजीवशरीराणां समानावगाहनावगाढानां समुदायो गोलक इत्युच्यते, अत एवाऽऽह— 'होंति निगोये'त्यादि, अनन्तानां जीवानां साधारणमेकं शरीरं निगोद इत्यभिधीयते, ते चैवंभूता निगोदा एकैकस्मिन् गोलकेऽसंख्येया भवन्ति । एकैकश्च निगोदः अनन्तजीवः अनन्ता जीवा यत्रासावनन्तजीवो मुणितव्यः, एते च गोला द्विविधाः—सूक्ष्मा बादराश्च, तत्र सूक्ष्माः प्रत्येकमंगुला-संख्येयभागमात्रावगाहिनोऽसंख्येयाश्चतुर्दशरज्ज्वात्मकेऽपि लोके निरन्तरं भवन्ति, बादरा अपि बृहत्तरांगुलासंख्येयभागावगाहिनोऽसंख्येयाः पृथिव्यादिमात्राश्रिता भवन्ति, एते च उल्लिखेवालसूत्रा-द्रकादिरूपा मन्तव्याः, अत एवैते सर्वलोके न भवन्ति, मृत्तिकाजलाद्यभावे तेषामसम्भवाद्, अत्र बहु वक्तव्यं तत्तु नोच्यते ग्रन्थगहनताप्रसंगादिति ॥ एते च निगोदजीवाः सूक्ष्माः बादराश्चान्त-मुर्हृत्तीयुष एव सम्भवन्ति, अस्य चान्तमुर्हृत्तस्यासंख्येयभेदास्तत्र च षट्पंचाशदधिकावलिकाशतद्वय-मानं क्षुल्लकभवग्रहणमप्यायुर्बहूनामेतेषां भवतीत्याह—

एगूसासम्मि मओ सतरस वाराउणंतखुतोऽवि । खुह्वगभवगहणाऊ एएसु निगोयजीवेसु ॥१८४॥

एतेषु निगोदजीवेषु परिवसन् जीवोऽत्र नीरोगस्वस्थमनुष्यसम्बन्धिन्धन्येकस्मिन्नाप्युच्छ्वासनिः-  
श्वासे जुलुकभवग्रहणायुः सन् सप्तदश वारा मृतः, एकोच्छ्वासनिःश्वासस्थूलमानेनैतावतां जुलुकभव-  
ग्रहणानां भावात्, सूक्ष्मेक्षिकया त्वागमादवसेयं, कियतीर्वारास्तत्रैव पुनः पुनरुत्पद्येत्यं मृतः ?  
इत्याह—अनन्तकृतवोऽपि—अनन्तशोऽपि, अनन्तवारा अपीत्यर्थ इति ॥

एतेषु चैकेन्द्रियेषु जीवा यथोत्पद्यन्ते तथा दर्शयन्नाह—

पुत्ताइसु पडिबद्धा अन्नाणपमायसंगया जीवा । उप्पज्जंति धणप्पियवणिउ व्वेगिंदिएसु बहं ॥

‘बहुं’ ति मृत्वाऽपि पुनः पुनस्तत्रैव बहुत्पद्यन्ते, अनन्तवाराः पौनःपुन्येन तेऽप्येव जायन्त इत्यर्थः,  
शेषं सुगमं ॥

कथानकं तूच्यते—

॥ धनप्रिय कथानकम् ॥

मल्लभ्मि कुसुद्वज्जणवयस्स सोरियपुरं महानगरं । मारिज्जइ रोसो चिय हिययं चिय हीरए जत्थ ॥१॥  
तत्थ य धणधन्नसुवन्नरयणसामी महिड्डिहसंपन्नो । नामेण अत्थओ चिय धणप्पिओ अत्थि वाणियओ ॥  
सो य सयारंभपिओ मिच्छद्धिदी घरम्मि विह्वम्मि । गहिणीए पडिबद्धो अन्नाणंधो गमइ दियहे ॥३॥  
तस्स य धणवइनामा गिहिणी पगइए भइया किंतु । ताण न विज्जइ पुत्तो तस्स कए दुक्खियाइं बहं ॥  
अह तत्थ कोइ पुरिसो समागओ अन्नया परिभमंतो । वणिणा पुट्ठो एसो किं दिट्ठं कोउयं किं पि ? ॥५॥  
तेण भणियं इओ चिय आसन्ना विज्जए महाअड्डे । नामेण दीहसाला आययणं तीए नेमिस्स ॥६॥  
विज्जाहरेहिं विहियं रमणिज्जं तस्स चैव आसन्ने । भट्टारियाए चिट्ठइ आययणं जंबुनामाए ॥७॥  
तत्थेइ बहू लोगो पुत्तेहोवाइएहिं गरुएहिं । जाणिस्सह तुज्झेऽवि हु अहवा कज्जस्स सिद्धीए ॥८॥  
इय कहिऊण गओ सो सेट्ठी धणवइ य ण्हायाइं । सेयाइं पहाणाइं वत्थाइं नियंसिउं दोऽवि ॥९॥  
सिरिखंडेणाऽऽलिहिउं तं देविं पूययंति भत्तीए । पवरकुसुमेहिं बलिणा सुयंधधूवेण तत्तो य ॥१०॥  
पाएसु निवडिऊणं भणंति ते जइ य अम्ह होज्जाहि । पुत्तो तुह आययणे आगंतुं तो विभूइए ॥११॥

१ 'लहि'—वा० ॥

काहामो जत्तं वित्थरेण अत्थव्वयं बहुं काउं । तत्तो तद्दियहे चिय गब्भो जाओ धणवईए ॥१२॥  
 सा य कमसो पसूया जाओ य सुयंगमो महाभीमो । तो भीयं सब्वं चिय दूरेण पलाणमुत्तसिउं । १३॥  
 अह आदन्नो सेट्ठी पूएइ पुणोऽवि देवयं तं पि । बहुसुरभिकुसुमकप्परधूवनेवज्जमाईहिं ॥१४॥  
 तो पणभइ देवि ! इमं किं संजायं जणे महऽच्छरियं । अह पत्ते अवयरिउं पभणइ देवी निसामेह । १५॥  
 पुत्तो एसो दिन्नो तुम्ह मए किंतु पुव्वजम्मम्मि । रयणं सबक्किसंतियमवहरियं धणवईइ तओ ॥१६॥  
 तट्ठाणे परिसुक्कं तव्वणं उवल्लखंडमेगं ति । अइदुक्खियं सबक्किं रुयमाणिं किच्छुगयपाणं ॥१७॥  
 दट्ठूणं वीसइमे पहेरे तो तम्मि चेव ठाणम्मि । करुणाइ धणवईए पुणोऽवि मुक्कं तयं रयणं ॥१८॥  
 तं सकयकम्ममिणिं गयसुदए देवयाइ तो एसो । तक्कम्मचोइयाए विहिओ पच्छाइउं सप्पो ॥१९॥  
 मणुओऽवि तुम्ह पुत्तो विगए कम्मम्मि वीसवरिसंते । नियवररूवधरं चिय पुत्तं पेच्छिस्सह इमं तो ॥

तेहिं भणियं इओ चिय पभिई जा तं पि वीसइमवरिसं ।

किं कायव्वं अम्मेहिं ? इय पसिऊणं पसाहेसु ॥२१॥

तो देवीए भणियं इणिं एयं करेज्जह तओ य । पुरओ एवं च अगगओ एवमाईयं ॥२२॥



साहेऊणं भणियं एयस्स विसं न सब्बहा अत्थि ।

न वि य डसिस्सइ कं पि हु तो न भयं सब्बहा कज्जं ॥२३॥

अप्पच्चओ य वयणे न मज्झ केणावि एत्थ कायव्वो । जम्हा अइसयनाणी एयं सव्वं मए पुट्ठो ॥२४॥  
इय भणिऊणं देवी सट्ठाणमुवागया तओ ताइं । सिक्खावियाइं तीए जह तह कुव्वंति सयलं पि ॥२५॥  
दुद्धं पायंति करंडयम्मि तत्तो खिवंति तं भुयगं । वद्धावणयं विहियं अइगरुयमहूसवेण तओ ॥२६॥  
छट्ठीपमुहाणि कुणंति तस्स सयलाइं चेव किच्चाइं । आणंदियाइं देवयवयणेणं ताइं पियराइं ॥२७॥  
नामं च जंबुदिन्नो त्ति ठावियं तस्स तेहिं बाहिं तु । चक्खुदरेणं पुत्तो दंसिज्जइ नेति जंपंति ॥२८॥  
इय वासाइं दुवालस बोलीणाइं तओ य रूववइं । कोवि ह वणिओ दाउं उवट्ठिओ तस्स नियधूयं ॥२९॥

तत्तो धणप्पिणं भणियं गिण्हामि अहम्मिं कन्नं ।

जइ य अदिट्ठस्स वि मह सुयस्स तं देसि परिणेउं ॥३०॥

अंगुच्छलएणं चिय तह परिणिस्सइ इह ठिओ चेव । मज्झ सुओ तो कन्नापिउणा वि विचिंतियं एयं ।  
अप्पुव्वं ताव इमं सयलं पि हु किं पि किंतु ता एसो । अम्हाण जाइमज्झे धणप्पिओ इट्ठिसंपन्नो ॥३१॥  
तम्हा मह धूयाए खूणं होही न खाणपाणेहिं । होही घरवासोडवि हु जइ पुट्ठाइं सरीरंमि ॥३३॥

इच्चाइ चिंतिऊणं नागसिरी नाम अट्टवारिसिया । सा तस्स तेण दिन्ना कन्ना तह चेव परिणीया ॥३४॥  
 तत्तो धणप्पिएणं दिन्नं तीसे सयलमाभरणं । वरकणयरयणघडियं मुत्ताहलहारकयसोहं ॥३५॥  
 अह एइ जाइ एसा ससुरगिहे पेच्छए न भत्तारं । तो जाव तं पि पुन्नं वीसइमं वरिसमाणुकमसो ॥३६॥  
 अह सासुयाए भणिया नागसिरी पुत्ति ! दीवयं देसु । वासहरे सेज्जं पि हु गंगापुलिणं व विच्छिन्नं ॥  
 वरहंसतूलिकलियं आलिंणवट्ठिओवहाणेहिं । जुत्तं करेसु पउणं तहेव सव्वं कयं तीए ॥३८॥  
 तत्तो धणप्पिएणं वीडयकलियाइं पडलयाइं तहिं । मोयावियाइं तह सुरहिकुसुमकलियाइं अन्नाइं ॥  
 कप्पूराइचिमीसं सिरिखंडविलेवणं च सिप्पीसु । कसिणागुरुधूमाओ ठवियाओ धूवघडियाओ ॥४०॥  
 तो भणिया नागसिरी एगंते ठाविउं धणवईए । नीहरिही पुत्ति ! करंडयाउ एक्को जुवा एत्थ ॥४१॥  
 तस्स भयं कायव्वं न तए सोऽवि हु तए समं भोए । भुजिस्सइ अविसंको तो संभोयावसाणम्मि ॥४२॥  
 घेत्तुं करंडयाओ कंचुलियं पन्नगस्स अइगरुयं । सिग्घं चिय जालेज्जसु अविसंका दीवयसिहाए ॥४३॥  
 इच्चाइ देवयाए कहियं सिक्ख्याविया इमा सव्वं । काऊणं सिंगारं वरवत्थविलेवणाईहिं ॥४४॥  
 तो वासहरे गंतुं दारे दाऊण निच्चलकवाडं । सुरसुंदरि व्व एसा चिट्ठइ लीलाइ सेज्जाए ॥४५॥  
 जह सासुयाइ कहियं जायं तह चेव तत्थ सव्वं पि । तीए वि तहा विहियं अह संजाए पहायम्मि ॥

अहिणवसुरो न्व दिट्ठो पुत्तो जणएहिं पवररूवधरो । आणंदियाइं तत्तो वद्धावणयं करावैति ॥४७॥  
 पच्छा संविहिज्जणं गुरुविच्छड्डेण जंति सयलाइं । जत्ताए करणत्थं जंबूदेवीइ भवणम्मि ॥४८॥  
 तो वेच्चिज्जण बहुयं दविणं भत्तीइ कारिया जत्ता । जंबूदिन्नो पाएसु पाडिओ भारियाइ समं ॥४९॥  
 सिरिनेमिजिणिंदस्स वि विहिया जत्ता धणप्पियं मोत्तुं । हरिसियहियएहिं सेसएहिं सुकयत्थमप्पाणं ।  
 मन्नंतेहिं तत्तो गयाइं सव्वाइं निययठाणम्मि । तो साहुणीण पासे धम्म सोऊण सद्धाए ॥५१॥  
 धणवइनागसिरीओ जायाओ सावियाउ पवराओ । जंबूदिन्नो वि हु निसुणिऊण धम्मं जिणाभिहियं ॥  
 साहूण सन्निगासेणुव्वयधारी सुसावओ जाओ । चिट्ठइ धणप्पिओ पुण घरवामोहेण वामूढो ॥५३॥  
 जाया य सुया चउरो जंबूदिन्नस्स तो अणुक्कमसो । चिट्ठइ धणप्पिओ ताण नेहवामोहसंमूढो ॥५४॥  
 सावयधम्मं सुइरं पालेउं धणवई य पज्जंते । काऊण सुद्धभावेण अणसणं अद्धमासीयं ॥५५॥  
 चउपलियाऊ जाओ सोहम्मे सुरवरो महिइओ । जेट्ठं सुयं कुडुंबे ठावेउं जंबुदिन्नो वि ॥५६॥  
 अइसयनाणीण गुरुण सन्निहाणम्मि गिण्हए दिक्खं । सह नागसिरीइ तओ पढेइ सुत्तं थविरमूले ॥  
 नागसिरी वि अहिज्जइ सुत्तं मूले पवत्तिणिपयाणं । उगगं काऊण तवं दोन्नि वि सिद्धाइं तो कमसो ॥  
 धम्माधम्मविसेसो धणप्पिणं कया वि न हु नाओ । अन्नाणमोहमूढो ठिओ सया सुगगसेलो न्व ॥५९॥

मह पुत्ता मह लच्छी मह गेहिणिगेहमाइयाइं च । इय अट्टवसट्टमणो मरिउं एणिंदिएसु गओ ॥६०॥

सुचिरं भमिऊण भवं महाविदेहम्मि सुकुलसंपत्तिं ।  
लहिउं दिक्खं गहिउं सिज्झिस्सइ सोऽवि धुयकम्मो ॥६१॥

॥ इति धनप्रियाख्यानकं समाप्तम् ॥



उक्ताः सोदाहरणा एकेन्द्रियाः, अथ विकलेन्द्रियस्वरूपमाह—

विगलिंदिया अवत्तं रसंति सुन्नं भमंति चिदंति ।

लोलंति घुलंति लुठंति जंति निहणं पि छुहवसणा ॥१८६॥

विकलेन्द्रियाः—द्वित्रिचतुरिन्द्रियरूपाः कृमिशंखमत्कोटककीटिकाअमरमल्लिकादयः करणपाटवाभावादव्यक्तं रसन्ति-शब्दयन्ति, मनसोऽभावादप्रेक्षापूर्वकारितया शून्यं एवमेव भ्रमन्ति कदाचिदेकस्थान एव तिष्ठन्ति, कर्दमादौ लोलंति, घुलंति-प्रतिपदं स्वलन्ति, निम्नोन्नतादौ लुठन्ति, लुदात्ताः घृततैलोष्णावश्रावणादिषु पतिता निधनमपि-विनाशमपि यान्तीति ॥

यैर्हेतुभिरेतेषु जीवा ब्रजन्ति तान् सोदाहरणानाह—

जिणधम्मुवहासेणं कामासत्तीइ हिययसट्ठयाए । उम्मगदेसणाए सया वि केलीकिलत्तेण ॥१८७॥

कूडक्कयअलिणं परप्पिाएण पिसुणयाए य । विगलिंदिएसु जीवा वच्चंति पियंगुवणिओ व्व ॥

सुगमे ॥ कथानकं तूच्यते—

॥ प्रियंगुवणिगाख्यानकम् ॥

पोयणपुरं ति नामेण पुरवरं जतथ धम्मसत्थाणं । अत्थेसु असंतुट्ठो लोओ न उणाइ दविणत्थे ॥१॥  
तत्थ य प्रियंगुनामो वणिओ परिवसइ इडिढसंपन्नो । अइसयमिच्छदिट्ठी जिणधम्मसुवहासनिरओ य ॥२॥  
रूयाइसयसमिद्धा पियमइनामाइ तरुणभज्जाए । कामासत्तो चिट्ठइ सदसीलो अलियवाई य ॥३॥  
परपरिवाई पिसुणो कूडक्कयकरणकूडमाणरओ । सिक्खविओ पुण केणइ भणइ केलीकिलत्तेण ॥४॥  
मन्नामि दंसणं पिययमाइ एक्कं सुहं सरागोऽवि । पावइ जेण जिणाईण दंसणाइं तु सयलाइं ॥५॥  
केवलदंभफलाइं दिट्ठो सो केण एत्थ सुरलोओ ? । केणावि निरयवासो दिट्ठो दिट्ठीए परिकहह ॥६॥

को ताओ आगओ ? जाव अत्थि गेहम्मि भोज्जमिह किं पि ।

तुम्हाण वि ता विलसेह खाह पियह य विगयसंका ॥७॥

पासंडियवयणेहिं तु भोलिया मा य लद्धभोगाणं । वंचेह अप्पयं एवमाइ उवइसइ उम्मगं ॥८॥  
अह पियमईइ पुत्तो जाओ अइपवरलक्खणोवेओ । वद्धावयणं कारइ पियंगुसेट्ठी तओ तुट्ठो ॥९॥  
नामं च देवदिन्नो त्ति ठावियं तस्स तेहिं तुट्ठेहिं । चिट्ठइ सुहेण धाईहिं लालिओ पंचहिं कमेण ॥१०॥

वड्डुंतो सो पत्तो कुमारभावं अईव रूवधरो । लेहायरियस्स समप्पिओ य विप्पस्स तो एसो ॥११॥  
बावत्तारिं कलाओ अहिज्जए तस्स अंतिए कमसो । एत्तो य सत्थवाहो महिड्डिओ सुंदरो नाम ॥१२॥  
वसइ तहिं चिय तस्स य वररूवा बालपंडिया धूया । पन्नाए नामेण य सरस्सई अत्थि एसा वि ॥१३॥  
तस्सेव अंनिए बंभणस्स इत्थीजणस्स उचियाओ । गिण्हइ कलाओ भज्जं अहडन्नया कुट्टए विप्पो ।१४।  
तो देवदिन्नपमुहा वारंति अहिज्जगा तयं सव्वे । एक्का सरस्सई उण चलिया ठाणाओ वि न तत्थ ।१५।  
तो भणइ देवदिन्नो नं कीस उवेहिया तओ एसा । कुट्टिजंती उज्झाइणि त्ति ? तो भणइ एसा वि ॥

किमिमीण कुमहिलाणं तत्तीए ? तो भणइ विम्हइओ ।

इयरोऽवि किह कुमहिला एसा ? सा भणइ निसुणेसु ॥१७॥

सा किं महिला भणइ भत्तारं जा न निययदासं व । तलहट्टवेइ पाए आवयवडियस्स साहेज्जं ॥१८॥  
तस्स वि न कुणइ इच्चाइ जंपियं तीइ तं निसामेउं । अच्चगलत्तगव्वियहियया<sup>१</sup> एस त्ति भावेउं ॥१९॥  
नूणं विवाहिज्जणं उज्झेयव्वा इमा मए तह य । दिट्ठीए न निएसं जेणऽणहुंजइ सगव्वदुहं ॥२०॥  
इय चिंतिउं च तुसिणीइ संठिओ देवदिन्नवणिपुत्तो । सोऽभिप्पाओ तीएऽवि लक्खिओ तस्स समईए ।

१ इच्चाइ—सर्वत्र ॥

तत्तो अहिज्जिज्जणं कलाओ कालेण दो वि सगिहेसु । चिट्ठंति तस्स कन्नाओ तो तहिं एंति बहुयाओ ॥  
 पियरं पि देवदिन्नो भणावए जह सरस्सई नाम । परिणावसु मं धूयं इह सुंदरसत्थवाहस्स ॥२३॥  
 एक्को छिय पुत्तो अइदुलंघवयणो तहा समुच्चिओ य । संबंधो तो तेणं भणाविओ सुंदरो एवं ॥२४॥  
 तेण वि धूया पुट्ठा भणियं तीए वि ताय ! किमजुत्तं ? तो गरुयपमोएणं पसत्थदियहम्मि एयाणं ॥२५॥  
 वित्तं पाणिग्गहणं तो सा पुणरवि न देवदिन्नेण । दिट्ठीए वि हु दिट्ठा पिउणा मायाए मेत्तेहिं ॥२६॥

तं नत्थि जं न भणियं कस्स वि वयणं न मन्निनयं तेण ।

चिट्ठइ सरस्सई वि हु अक्खयसीला पिउघरम्मि ॥२७॥

तत्तो जोन्वणपत्तो आरुहिउं पवहणे अइबहूणि । घेत्तुं कयाणगाइं पारसकूले गओ एसो ॥२८॥  
 तत्तो पियंगुवणिणा सरस्सई नियघरम्मि आणीया । विणएणं ससुराइं चिट्ठइ सुस्सूसमाणी सा ॥२९॥  
 पारसकूलं पत्तो बहुणा कालेण देवदिन्नोऽवि । रयणाइं घेत्तणं तो राया भेट्ठिओ तत्थ ॥३०॥  
 पन्वाइया य एक्का वसइ तहिं बहुयबुद्धिकवडाणं । नितयब्भूया सा वि हु समागए संकडे रन्नो ॥३१॥  
 तह कह वि कहइ बुद्धिं जह राया आवईउ नित्थरिउं । रिउनरवरे जिणेउं गिण्हइ रिद्धीओ ताणं पि ॥  
 तो देइ बहुं दव्विणं कुणइ पसायं नराहिवो तीसे । उवविट्ठा अत्थाणे सा दिट्ठा देवदिन्नेण ॥३३॥



तो बीययम्मि दिवसे निमंतिउं तीए नियगिहे एसो । भंजाविओ सगोरवमइसयवरभक्खभोजेहिं ॥  
गुत्ते कहिं पि देसे तस्सावासे थावावियं तीए । सयमवि सुवन्नथालं तो भुत्तुं गेहपत्तस्स ॥३५॥  
पट्टविउं माणुस्सं भणावियं अम्ह कणयवरथालं । एणं नट्टं तं पुण आणीयं तुम्ह तणएण ॥३६॥  
केणावि ता करेज्जह् निययावासम्मि तस्स सारंति । सव्वोडवि देवदिन्नेण परियणो चड्डिहउं पुट्टो ॥३७॥  
आवासो य गविट्टो लद्धं तं नेय कत्थ वि इमेण । अह रायकुलदुवारे मिलिया पव्वाइया गोसे ॥३८॥

सो तीए तहिं धरिओ संजाओ तत्थ गुरुविवाओ ति ।  
पव्वाइयाए भणियं जइ कहमवि तुज्झ आवासे ॥३९॥

पावेमि अहं थालं ता तुह रिद्धिं समग्गमवि अहयं । गिण्हामि तहा दासो जावज्जीवं तुमं मज्झ ॥४०॥  
अह नवि पावेमि तयं तह मह रिद्धी तुह चिय समग्गा । जावज्जीवं च अहं दासी सुस्सूसिया तुज्झ ॥  
आमं ति देवदिन्नेण जंपिए सक्खिणो कया तीए । तो तेणं चिय सद्धिं आवासे तस्स संपत्तो ॥४२॥  
तत्तो गवेसिज्जणं पढमं ता अन्नअन्नठाणेंसु । पच्छा चिरेण गहियं तेहिं चिय जेहिं तं थवियं ॥४३॥

१. चड्डिहउं—वा० जे० J. ॥

अहं रिद्धी सञ्चा वि हु गहिया सा तीइ देवदिन्नस्स ।  
दासो य इमो विहिओ कुणइ कुकम्माइं तग्गेहे ॥४४॥

चिन्तेइ देवदिन्नो तो रिद्धी मह गया इमा ताव । पाणेहिं वि गंतव्वं इहइं चिय सरणरहियस्स ॥४५॥  
न य कोऽवि परित्ताणे एत्थ समत्थो समग्गपुहईए । तह वि कहावेमि इमं जहवत्तं ताव नियपिउणो ।  
तत्तो लिहिं लेहो सवित्थरो तेण पेसिओ पिउणो । तइंसणे य एसो लग्गो धाहाहिं पलवेउं ॥४७॥  
पुट्ठं सरस्सईए किं ताय ! इमं ति ? तेण तो कहियं । सब्बं पि जहावत्तं तो भणियं तीइ जइ एवं ॥  
तो वीसत्था चिट्ठह तुब्भे मोयाविउं अहं एमि । आणंदिएण तेणं अह विहिया तीइ सामग्गी ॥४९॥  
तत्तो कयाणगाणं भरिज्जं पवहणं पुरिसवेसं । काऊण गया एसा नीसेसनवह्णपरिवारा ॥५०॥  
पत्ता पारसकूलं तह चैव य सो य भेट्ठिओ राया । पञ्चाइया य ववहारिओ त्ति आमंतिओ तेण ॥५१॥  
कणयमओऽवि य डोवो तस्सावासे थवाविओ तह य । हेराविओ य एओ सरस्सईए वि पच्छन्नं ॥५२॥  
अह तीइ गिहे भोत्तुं सरस्सईए समागयाए उ । रयणीए तीइ घरे अइगुरुहुहयअंबिलिए ॥५३॥  
एसो खिवाविओ तो पभायसमयम्मि राउलदुवारे । संजायमि विवाए विहियपइन्नाइ तह चैव ॥५४॥  
धरिएसु सक्खिणेसुं गयाइं सञ्चाइं तस्स आवासे । पञ्चाइया पलोयइ डोयं कत्थह न पेच्छेइ ॥५५॥

तत्तो सन्वो लोओ पत्तो पव्वाइयाइ गेहम्मि । डोए य अंबिलीए पत्ते सा जायइ विलक्खा ॥५६॥

तो सन्वा वि हु रिद्धी गहिया तीसे कया य सा दासी ।

भणिओ य देवदिन्नो तं सि ममं दासिदासो त्ति ॥५७॥

पडिवन्नमिणं तेणं तत्तो तलहट्टए पइदिणं पि । विणएणं तच्चरणे कुणइ य पव्वाइया कम्मं ॥५८॥  
नामेण सोमदत्तो अउज्झनयरीइ आगओ एसो । ववहारिओ त्ति सयले लोए एवं पयासेडं ॥५९॥  
विक्किणइ सयलभंडाइं सा तहिं देवदिन्नवणिओडवि । नियदेसे ता गमणं होहि त्ति मणंमि परितुट्ठो ॥  
तो संवहिउं एसा जाव नियत्तइ सयम्मि देसम्मि । मोयावइ पव्वाइयमंगेण निहोरवेण निवो ॥६१॥  
तो मोत्तूणं एयं सरस्सई वच्चए सदेसम्मि । मग्गे य वयंतीए पयडेउं रमणिज्जरूवं ॥६२॥  
काऊणं सिंगारं उव्वभडमइविम्बियावहं तीए । भणिओ य देवदिन्नो उवलक्खसि मं तुमं न उण ? ॥  
अह विम्हइओ चिट्ठइ जाव सतोसो तओ इमा भणइ । धूया सुंदरसत्थाहसेट्ठिणो तुह अहं भज्जा ॥  
बालत्ते परिणेउं मुक्का तुमए सरस्सई नामं । जिणधम्मं कुणमाणी ठिया अहं एत्तियं कालं ॥६५॥  
इण्हि तु ससुरएणं निसामिउं आवयं तुह समीवे । पेसवियाडहं एत्तो परओ तं चेव जाणेसि ॥६६॥

इय सोऽं स विलक्खो किं पि सहरिसो तहा सल्लो य ।

जा चिट्ठइ सो तीए ता भणिओ नाह ! न विसाओ ॥६७॥

कायब्बो संसारे तं किं पि हु नत्थि संविहाणं ति । जं संभवइ न तम्हा होयब्बं धीरचित्तेहिं ॥६८॥

अह तह्णिपभिईए सरस्सई देवदिन्नभत्तारं । आराहइ विणएणं भुंजंताइं विउलभोए ॥६९॥

सट्ठाणे पत्ताइं कमेण तो ताण तत्थ पच्चोणिं । आगच्छंति सहरिसा पिया य ससुरो य अइदूरं ॥७०॥

विहियं वद्धावणयं गरुयपमोएण दोसु वि कुलेसु । भणिओ य देवदिन्नो सरस्सईए तओ एवं ॥७१॥

एत्तियमेत्तो अवही गिहवासे आसि नाह ! मह सो य । पुण्णो तम्हा मुंचसु दिक्खं गेण्हामि जेणाहं ॥

पाएसु लग्गिज्जणं भणिया सा तेण मा पिए ! भणसु । समए दिक्खं जम्हा गिण्हस्सामो वयं जुगवं ॥

तत्तो सरस्सईए पडिबोहेउं सुसावओ विहिओ । भत्तीइ देवदिन्नो जिणधम्मं कुणइ संविग्गो ॥७४॥

इय धम्मं एयाणं कुणमाणणं सलाहणिजं ति । अमराण व तो भोगे भुंजंताणं सया विउले ॥७५॥

जाया पुत्ता बह्वे गिहवासं पालिऊण तो सुहरं । ठविउं जेट्ठे पुत्ते कुडुम्बभारं पि दोहिं पि ॥७६॥

गहिया दिक्खा विहिणा पियंगुसेट्ठिस्स पुण सुयाईणं ।

संसग्गीए वि धम्मो न परिणओ गरुयकम्मस्स ॥७७॥

काञ्चन तवं विजलं पज्जते अणसणं विहेज्जण । पुत्तो सुण्हा य गयाइं देवलोए महिङ्खिम्मि ॥७८॥

पुब्बुत्तदोसद्व्हो पियंगुवणिओ य पुण किलिङ्खप्पा ।

मरिज्जण गओ विगल्लिंदिएसु भमिही भवं पुरओ ॥७९॥

॥ इति प्रियङ्गुवणिगाख्यानकं समाप्तम् ॥



उक्ताः सोदाहरणा विकलेन्द्रियाः, अथ पंचेन्द्रियानधिकृत्याह—

पंचिदियतिरिया वि हु सीयायवतिव्वल्लुहपिवासाहिं । अन्नोऽन्नगसणताडणभारुवहणाइसंतविया ॥

पञ्चेन्द्रियतिर्यञ्चोऽपि, न केवलमेकेन्द्रियादय इत्यपिशब्दार्थः, शीतातपादिभिः सन्तापिता वर्तन्ते, ततस्तेषामपि कुतः सुखमिति भावः ॥ पञ्चेन्द्रियाश्च जलस्थलखचरभेदात् त्रिधा, तत्र व्यवहारे प्रायः स्थलचरा वृषभरासभादयः उपयुज्यन्ते, ततस्तानधिकृत्य तावदाह—

पिट्ठं घट्ठं किमिजालसंगयं परिगयं च मच्छीहिं । वाहिंसुंति तथा वि हु रासहवसहाइणो अवसा ।

वाहेऊण सुवहुयं वद्वा कीलेसु छुहपिवासेहिं । वसहतुरगाइणो खिझिऊण सुइरं विवुंति ॥१६१॥  
 आराकसाइघाएहिं ताडिया तडतड ति फुट्ठंति । अणवेखियसामत्थे भरम्मि वसहाइणो जुत्ता ॥  
 धणदेवसेट्ठिवसहो कंबलसबला य एत्थुदाहरणं । भरवहणखुहपिवासाहिं दुखिया मुक्कनियजीवा ॥

सुगमाश्चतस्रोऽपि गाथाः, कथानकं तूच्यते—

मग्गसिरकिण्हदसमीइ गिणिहं वीरजिणवरो दिक्खं । दिवसें मुहुत्तसेसें कुमारगामं समणुपत्तो ॥१॥  
 रयणीइ तहिं सहिउं गोबुवसग्गं पभायसमयम्मि । सक्कभणिण सद्धिं सिद्धत्थसुरेण विहरेइ ॥२॥  
 कोल्लागसन्निवेसे करेइ बहुलस्स वंभणस्स गिहे । छुट्ठस्स पढमपारणयमह तओ पिउवयंसाण ॥३॥  
 दूइजंतगतावसउडवे ठाऊण रयणिमेगं ति । सेसमुउवद्धकालं विहरित्ता अन्नठाणेसु ॥४॥  
 आगंतूणं पुणरवि उडवे तेसिं पि तावसाणं च । वासारत्तं कुच्चइ अह जायं ताण अचियत्तं ॥५॥  
 तो वरिसयालमज्जे वि अइगए पढमअद्धमासम्मि । अट्टियगामम्मि गओ खममाणो अद्धमासेण ॥६॥  
 पढमं च वड्डमाणगनामो ग्रामो य सो अहेसि ति । जह पुण अट्टियगामो ति भन्नए तह निसामेह ॥  
 धणदेवो नामेणं सेट्ठी भरिउं समग्गभंडाणं । सगडाणं पंच सए समागओ तस्समीवम्मि ॥८॥

वेगवई नाम नई आसि पसिद्धा दुरुत्तरा विसमा । अइदूरेणुपुलिणा थक्का तत्तो बहू वसहा ॥९॥  
एक्को सबभावजुओ सुसमतथो तत्थ आसि वरवसहो । तो सो जुप्पइ सगडेसु तेसु सबवे समुद्धरइ । १०।  
अह तस्सामत्थेणं उत्तिन्नाइं कमेण सगडाइं । सव्वाइं सोऽवि तुट्ठो तो मज्झाओ अइभरेण ॥११॥  
भूमीइ तओ पडिओ जाव न वच्चइ पयं पि ता सेट्ठी । धणदेवो सोएणं मुंचंतो अंसुजलनिवहं ॥१२॥  
तस्सऽग्गओ विमोत्तुं पउरं चारिं तहेव नीरस्स । भरिज्जण विउलकुंडं गओ अकामो तओ तत्थ ॥१३॥  
चारीए निट्ठियाए नीरे य छुहाए तह य तण्हाए । गिम्हस्स भरो त्ति तया बाहिज्जइ गोणओ बाढं ॥

पुरओ य वद्धमाणगगामजणो वहइ तस्स निच्चं पि ।

तणपाणियाइं न य तस्स देइ किंचि वि तओ एसो ॥१५॥

तदुवरि गओ पओसं अकामतण्हाछुहाहिं मरिज्जण । नामेण सूलपाणी जाओ जक्खो कउवओगो । १६  
पेच्छइ निययकलेवरमह सो मारिं विउव्वए गामे । बहुयम्मि मए लोए सेसो अन्नऽन्नगामेसु ॥१७॥

वच्चइ पलाइज्जणं तत्थ वि य गयं विणासए तं सो ।

तो पुणरवि सब्वजणो समागओ तम्मि गामम्मि ॥१८॥

असणाइ चउविहं पि हु काऊण बलिं जणा तओ भीया । ण्हाया कयबलिपूया सियपवरोह्हाइं वत्थाइं ॥  
 परिहेउं उड्डमुहा धूयकडुच्छुयकरा पर्यंपंति । अम्हेहिं जं न सम्मं पयट्ठियं कस्सइ सुरस्स ॥२०॥  
 सो खमउ अम्ह इणिं सरणविरहियाण होउ सरणं ति । होऊण अंतरिक्खे तो जक्खो भणइ तं लोयं ।  
 तुब्भे हु निरणुकंपा दुट्ठमणा जं इहं बलीवद्दो । तण्हाबुहाभिभूओ पेच्छुंत्ताण वि मओ तुम्ह ॥२१॥

तस्संतेण य वच्चह तणभरियभरा सनीरवहणा य ।

किंचि वि तस्स न दिन्नं तयवत्थस्स वि य गोणस्स ॥२३॥

तो नत्थि तुम्ह मोक्खो भीया पभणंति ते तओ देवं । खमह पसिऊण एयं दिट्ठो कोवो य तुम्हाणं ॥  
 इणिं पसायबुद्धिं इच्छामो तो भणेइ सो देवो । मयलोयअट्ठियाइं मेलेउं निहणिउं हेट्ठा ॥२५॥  
 देउलियं कारावह तम्मज्झे सुलपाणिजक्खस्स । पडिमं ठवेह जुत्तं तेण बलीवद्दस्वेण ॥२६॥  
 तेहिं तह चिय सिग्घं कयं तहिं इंदसम्मनामो त्ति । पूयारओ वि ठविओ जो पूयइ दीवयं देइ ॥२७॥  
 तो उवसंता मारी ताणि य दट्ठूण अट्ठियाणि तहा । अट्ठियागामो त्ति इमो होइ पसिद्धो जणे सयले ॥  
 तत्थ य देउलियाए रत्तिं वसियं विणासए जक्खो । तो कोइ तीइ न वसइ रयणीए भएण एयस्स ।२९।



भयं तु महावीरो वारंतस्स वि समग्गगामस्स । पूयारयस्स य तथा बोहिं नाऊण एयस्स ॥३०॥  
निययसरीख्वसग्गे जाणंतोऽवि हु ठिओ तहिं गंतुं । रयणीए तो जक्खो कुविओ अट्टट्हासेण ॥३१॥  
खोभेइ जाव न खुभइ तो हत्थिपिसायसप्परूवेहिं । तह उवसग्गइ दुट्ठो जह तीरइ नेव कहिउं पि ॥

तह वि हु न चलइ झाणाओ जाव ता तिन्वसत्तवियणाओ ।  
सत्तसु ठाणेसु करेइ इक्कमेक्कं पि जीयहरिं ॥३३॥

सिरकन्ननासदंतेसु अच्छिपट्ठीसु तह नहेसुं च । ताहिं पि जाव न चलइ भयवं झाणाओ ता एसो ॥  
पाएसु निवडिऊणं पुणो तं खमेइ उवसंतो । सिद्धत्थेण य कहियं धम्मं सोऊण पडिबुद्धो ॥३५॥  
पडिबज्जइ सम्मत्तं मारिं परिहरइ तदिणप्पभिइ । गंधोदयकुसुमेहिं वारिसइ भत्तीइ जिणपुरतो ॥३६॥  
वाएइ दंडुहिं तह करेइ गीयं मणोहरं तुट्ठो । गलगज्जिसीहनायं च मुयइ तो तत्थ काऊण ॥३७॥  
पढमं वासारत्तं भयवं विहरति इमाओ ठाणाओ । मोरायसन्निवेसे तो वच्चइ सयलसुरमहिओ ॥३८॥

॥ इति धनदेववृषभाख्यानकं समाप्तम् ॥

अथ कम्बलशबलोदाहरणमुच्यते—

महुरा नामेण पुरी सोवन्नसुपासजिणमहाथूभा । जीए गिरिमेहलाए सब्वत्थ वि कीलियं हरिणा ॥१॥  
जिणदासो नाम तहिं पुत्तो सिट्ठिस्स बालभावेऽवि । संविग्गो गुरुमूले अभिग्गहं गिण्हए एवं ॥२॥  
मासस्स पडिवयाए बंभं बीयाए मोक्कलं तत्तो । तइयाए पुण बंभं पुणो चउत्थीए मोक्कलयं ॥३॥  
एवं एगंतरिए पडिवन्ने बंभचेरभावम्मि । नामेण अरिहदासिं सुसावियं परिणिओ एसो ॥४॥  
तीए वि एगंतरियं बंभं नवरं समारभेज्जण । बीयाइ तीइ नियमो संभोगदिणम्मि दोहिं पि ॥५॥  
नायं नियमसरूवं परोप्परं तो स अरिहदासीए । भणिओ जावल्लीवं एवं मह होइ बंभवयं ॥६॥  
ता तं करेमि सहलं दिक्खं घेत्तूण मं तुमं सुयसु । तो सत्तेण इमीए जिणदासो रंजिओ हियए ॥७॥

चिंतइ महऽविन्नाए नियमे अलियं पि जइ इमा भणइ ।

मज्झ वि पडिवयमाई नियमो को किं भणइ तत्तो ? ॥८॥

किंतु न सत्तमिमीए सुक्कं तो लग्गिज्जण चरणेसु ।

भणियं मह अन्ना वि हु जइ वि हु भज्जा पिए ! हवइ ॥९॥

तह वि हु जावल्लीवं बंभं चिय तो वयं वयं समए । जुगवं चिय घेच्छामो इण्हि मा कुणसु निब्बंधं ॥

तस्सुवरोहेण तओ ठिआ इमा उवरएसु पियरेसु । जायं आहेवचं घरस्स दोण्हं पि तो ताण ॥११॥  
 संखिविज्जण दुवालस वयाइं गिण्हंति सुगुरुसूलम्मि । सच्चित्तमंबंभं चिय जावल्लीवं पि नियमंति ॥१२॥  
 सब्बं चउप्पयं संगहं च धन्नाण चोप्पडाणं च । पच्चक्खंतऽवरेऽवि हु संकिन्नेऽभिग्गहे लेति ॥१३॥  
 तत्तो पइदियहं चिय संखुज्जलसालितंदुले दालिं । घयदुद्धगोरसाणि य किणंति साराइं अत्थेण ॥१४॥  
 अहं गोउलिणी एक्का आणेउं देइ अरिहदासीए । वरसुरहिघयं दुद्धं च गोरसं सा वि ते तत्तो ॥१५॥  
 कुणइ पडिबोहिज्जणं भइयभावम्मि धूवमाइणं । दाणेण य अणुकूलइ तो गोवी जत्तओ गलइ ॥१६॥  
 पाणीयमिंघणाइं कणे य सोहेइ इय दुवेण्हं पि । जाओ संगयभावो अहज्झया ताण गोवाणं ॥१७॥  
 जाओ घरे विवाहो तो सेट्ठी तह य अरिहदासी य । आमंतियाइं तेहिं वक्खेवं किं पि उद्दिस्सिउं ॥१८॥  
 न गयाइं किंतु दिन्नं जं उवउज्जइ विवाहकज्जम्मि । तंदुलमाई तह वेसवारवरगंधधूवाइं ॥१९॥  
 वत्थाहरणाइं तहा कुंकुमतंबोलकुसुममाईणि । तो नियलोए सोहा संजाया ताण अइगरुई ॥२०॥  
 तुट्ठेहिं गोवेहिं तिवरिसिया अइसरिच्छवरूवा । कंबलसबलऽभिहाणा उवणीया तेसि दो वसहा ॥२१॥  
 जिणदासेणं भणिगं नियमो मह चउपयस्स सयलस्स । तस्स परोक्खे गोवो गओ घरे बंधिउं तो ते ॥  
 तदोद्धूण विंचितइ जिणदासो जइ घराओ मेहेमि । निस्सारेउं एए तो घेतुं वाहए लोओ ॥२३॥

अह फासुएहिं चेदुइ जिणदासो चारिपाणिएहिं इमे । अट्टमिचउदसीसुं पोसहिओ कुणइ उववासं ॥२४॥  
 वाएइ पोत्थयं चिय कंबलसबला वि तं निसामेंति । उवउत्ता गिणहंति न तम्मि दिणे चारिपाणियं ॥  
 आसन्नभवभावं णाउं सविवेयचिट्ठिणिमिणा । ताणुवरिं पडिबंधो जाओ जिणदासहिंए तो ॥२६॥  
 अह पोसइ सविसेसं भंडीरमणो य तत्थ वरजक्खो । आसि तओ अन्नदिणे तन्नभवणे जायए जत्ता ॥२७॥  
 मित्तेण वाहहेउं सेट्ठिमणापुच्छिऊण तो नीया । कंबलसबला वाहाए वाहिया अन्नमन्नेहिं ॥२८॥  
 बहुयवइहेहिं समं जित्तं सव्वत्थ तेहिं चेव परं । अणुचियवाहभरेणं तुट्ठा सुकुमारया दो वि ॥२९॥  
 अह कीलयम्मि बद्धा अचरंता पाणियं च अपियंता । दिट्ठा जिणदासेणं विद्वाणा पुच्छए य तओ ॥३०॥  
 कहियं भज्जाए जहा वाहाए वाहिया कुमित्तेण । अच्चावत्थं नाउं तो ताणं देइ जिणदासो ॥३१॥  
 पच्चक्खाणं चउविहआहारम्मी तहा नमोक्कारं । तो ते सुहभावगया नागकुमारेसु उववन्ना ॥३२॥  
 सेयचियानयरीओ एत्तो सिरिवद्धमाणसांमि त्ति । सुरभिपुरं वचंतो गंगं उत्तरइ नावाए ॥३३॥  
 सीहो य तिविदुभवे विणासिओ आसि जो स भमिऊणं । संसारं उववन्नो नागाहिंवि सुदाहो त्ति ॥  
 पुव्वरिउभाववसओ तं नावं सह जिणेण बोलेउं । जाव पवन्नो एसो कंबलसबलेहिं ता दिट्ठो ॥३५॥  
 तो ते चिंतंति जहा उवसगंगं वारिमो जिणिंदस्स । लद्धा तस्स पसाएण कत्थ वच्चिहइ देविट्ठी ? ॥३६॥

अहं गंतूणं एक्षो नावं उत्तारए तहा बीओ । निद्धाडेइ सुदाढं महिडिढयं पि हु जओ एसो ॥३७॥  
वट्टेइ चवणसमए कंबलसबला य अहिणबुप्पन्ना । काडं जिणस्स महिमं तो तेऽवि गया नियडाणं ॥

॥ इति कम्बलशबलाख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ महिषानधिकृत्याह—

निद्वयकसपहरफुडंतजंघवसणाहिं गलियरुहिरोहा । जलभरसंपूरियगुरुतडंगभञ्जंतपिटंता ॥१६४॥  
निगयजीहा पगलंतलोयणा दीहरंछियगीवा । वाहिञ्जंता महिसा पेच्छसु दीणं पलोयंति ॥१६५॥

सुगमे ॥ केन पुनः कर्मणा एवंभूतं महिषत्वमवाप्नुवन्ति जीवा इत्याह—

विहियपमाया केवलसुहेसिणो चिन्नपरधणा विगुणा ।  
वाहिज्जन्ते महिसत्तणम्मि जह खुड्डओ विवसो ॥१६६॥

इहानन्तरभवे दुःखदारुसंदोहदावानलकल्पां जिनदीक्षां गृहीत्वा केचिद् वराकाः विहितप्रमादाः—  
सदनुष्ठानपरिहृतादराः क्षुत्पिपासाशीतोष्णादिपरीषहभीरवः केवलं मृष्टानेषणीयरसशुद्धाप्कायपरि-  
भोगोत्कृष्टधौतोपधिकोमलशय्यांचित्रशालिकानिवासनानाभ्यङ्गादिजनितं सुखमेवेच्छन्तः—प्रार्थयमाना  
विगुणा-निर्गुणा एव सन्तो हृदयवासनाशून्या दम्भादिमात्रेण केनापि चीर्णपरधना महिषादिभाव-  
माप्नुवन्ति, तत्र च प्राप्ते वाह्यन्ते जलभृततडंगादीनि, यथा बूलक्को विवशः-परवशः ॥

कः पुनरसाविति, उच्यते—

नामेण वसंतपुरं नयरं परिवसइ जत्थ जणनिवहो । सुरसंघाउ व्व सुवेससंगओ सक्कयसुकओ ॥१॥  
देवपिओ नामेणं सड्हो परिवसइं तत्थ से भज्जा । जोव्वणभरे विवन्ना पुत्तो से अट्टवारिसिओ ॥२॥  
भणियं देवपिणं वच्छ ! तुमं बहुयदविणसंपन्नं । अप्पेउं सयणाणं गिण्हिस्समहं वयं इण्हि ॥३॥

न तरामि खंत ! अहयं तुमं विणा अच्छिउं तओ सद्धिं ।

तुमए वि अहं पि वयं गिण्हिस्सं भणइ इय पुत्तो ॥४॥

तो पिउणा पडिसिद्धो अणेगहा सो अणेगजुत्तीहिं । जा मुयइ न निब्बंधं दाउं धम्मेण तो विहवं ॥५॥

पुत्तेणं चिय सद्धिं गिण्हइ दिक्खं तओ इमो किं पि । जाओ पोढो जंपइ न तरामि उवाहणाहिं विणा ।

भमिउं खंत ! तओ सो करुणाइ समण्णए इमाओडवि ।

भणइ तओ उवरितला फुडंति सीएण तो तस्स ॥७॥

दिन्नाइं खासडाइं भणइ तओ अन्नया य गिम्हम्मि । बाहिज्जइ मह सीसं उस्सिणेणं तो पिया तस्स ॥  
सीसदुवारियमणुजाणए तओ सो भणेइ न तरामि । खंत ! अहं हिंडेउं भिक्खायरियाइ तो खंतो ॥९॥  
उवविट्टस्स वि एयस्स आणिउं देइ इच्छियं भिक्खं । तो भणइ खंत ! न तरामि सोविउं भूमिसंथारे ॥  
तो कट्टफलहंकंवल्लयसेज्जमणुजाणए तओ भणइ । न तरामि खंत ! लोयं सहिउं अह मुंडइ खुरेण ॥११॥  
अण्हाणएण न तरामि अच्छिउं फासुएण नीरेण । अंगं से पक्खालइ इय जं जं भणइ सो खुड्डो ॥१२॥  
तं तं नेहनिबद्धो गुरुसाहूणं निसेहमाणानं । कुणइ पिया इय काले वच्चंते अन्नया भणइ ॥१३॥

\*अविरइयाइ विणाऽहं तरामि न हु अच्छिउं तओ खंतो ।

पभणइ सढो अजोग्गो सिग्घं नीहरसु वसहीए ॥१४॥

निस्सारिओ य एसो कम्मं काउं न याणए किं पि । भट्टवउ त्ति जणेण य धिक्कारिज्जइ समग्गेण ॥१५॥

अइदुविखओ भमंतो तत्तो भिक्खं कहिं पि छुणदियहे । खीणतणू अवितित्तो पावभरेणं समक्कंतो । १६  
 अइमेत्तं भोत्तणं मओ अजिण्णेण अट्टझाणगओ । महिसो जाओ कत्थइ वाहिज्जइ गुरुतडंगाइ ॥ १७ ॥  
 तस्स पिया उण सव्वं तक्कज्जकयं असंजमं गुरुणो । पुरओ आलोएउं निंदेऊणं च पज्जंते ॥ १८ ॥  
 काऊण अणसणं अइसुहेण भावेण गरुयरिद्धीसु । देवेसु समुववन्नो पउंजए जाव अवहिं ति ॥ १९ ॥  
 ता खुड्डयं नियच्छइ उववन्नं महिसयं ति तो देवो । मा भमउ भवं एसो इय करुणाए गओ तत्थ ॥  
 \*भामहरूवं काउं गिण्हइ अत्थेण ताण हत्थाओ । तो अडवीए नेउं पाहणभरियाओ गोणीओ ॥ २१ ॥  
 आरोविऊण पिट्ठीइ तस्स महिसस्स वज्जमइयाहिं । उप्पाडंतो आराहिं भणइ न तरामि खंताहं । २२ ।  
 रहिओ उवाहणाहिं भमिउं इच्चाइ सव्वमवि जाव । अविरइयाए विणाऽहं तरामि न हु अच्छिउं खंत ! ।  
 तत्तो महिसो आरानिवायअइभारवेयणक्कंतो । निछालियगगीहो सुणेइ एयाइ वयणाइ ॥ २४ ॥

तो चिंतइ एयाइ वयणाइ मएऽवि कत्थ वि य पुब्बि ।

सयमेव य भणियाइ निसुयाइ व इय कुणंतस्स ॥ २५ ॥

ईहापोहं जायइ जाईसरणं तओ य संविग्गो । निंदइ अप्पाणं अह पउंजए सुरवरो ओहिं ॥ २६ ॥  
 नाओ तदभिप्पाओ सुररूवं पयडिउं तओ देवो । साहइ नियवुत्तंत भारं चऽवणेइ तं तस्स ॥ २७ ॥

चर्चडालरूप-इत्यर्थः ।



सचिसेसदेसणाए तत्तो पडिबोहए तयं महिसं । अइसंविगो तो सोऽवि अणसणं गिण्हए तत्थ ॥२८॥  
निज्जामिओ सुरेणं तत्तो सुहभावमुवगओ संतो । वेमाणियदेवेसुं उववन्नो सो महिइूसु ॥२९॥

॥ इति लुलुकाख्यानकम् ॥



न केवलं प्रमादिनः संयता एवं महिषत्वमवाप्नुवन्ति, किन्तु गृहस्था अपि सद्धर्मप्रमादिनः कुटुम्ब-  
कार्ये अलीकभाषणपरवंचनादिपापानि कृत्वा आर्त्तोपगताश्च मृत्वा महिषत्वमासादयन्ति, तत्र च  
मारणादिविडम्बनाः सहन्त इति दर्शयति—

काउं कुडुंबकज्जे समुद्वणिओ व्व विविहपावाई । मारेउं महिसत्ते भुंजइ तेण वि कुडुंबेण ॥११७॥

गतार्था ॥ कथानकं तूच्यते—

नामेण तामलिच्ची नयरी जीसे समुद्वेलाए । सुत्तीहिं फुडंतीहिं कीरइ मुत्ताहलुवयारो ॥१॥  
तत्थ य मिच्छदिट्ठी आरंभरई अलीयवाई य । कूडक्कयकूडतुलापरवंचणनियडिनिरओ य ॥२॥

केवलसंचयसीलो निहक्खिन्नो अईव किविणो य । नामेण समुहो वसइ वाणिओ दोसकुलभवणं ॥३॥

बहुला नामेण य तस्स भारिया नियडिकवडनिविडमणा ।

किविणा करचंडा कूरमाणसा कलहसीला य ॥४॥

तत्तो धम्मो हियए हट्ठे समुहवणियस्स । पावववहारनिरओ सया वि सो चिट्ठए नवरं ॥५॥

गेहे बहुला उण पंगणे वि दिट्ठेहिं भिक्खुमाईहिं । पज्जलड कया वि न देइ किं पि तो तीइ दारे वि ॥६॥

न चडइ कोऽवि हु निच्छारयम्मि काओ वि न पडइ कयाइ । ताण महेसरदत्तो नामेणं विज्जए पुत्तो ॥

तस्स कए मूढाइं दोन्नि वि संचंति धन्नधणमाई । पुत्तस्स भारिया गंगिल त्ति नामेण सह तीए ॥८॥

बहुला कलहइ निच्चं न देइ तीसे तहाविहं किं पि । भोयणमाई तह धरइ ताडिया दूरदूरेण ॥९॥

तह वि हु सा शुत्तमई भूई भूई त्ति वाहरइ बहुलं । पुत्तोऽवि तो पसिद्धा भूई भूई त्ति लोएऽवि ॥१०॥

न सुयइ गिहं कयावि हु वीससइ न कस्सई तओ वहुया ।

चिंतइ पत्ते नियवारयम्मि अहमवि भल्लिस्सामि ॥११॥

देवयमिय आराहड भत्तारं रंजए य विणएण । तत्तो कुडुम्बकज्जे कयबहुपावो महामूढो ॥१२॥

पच्छा समुहवणिओ रोगायंकेहिं पीडिओ बाढं । अट्ठवसट्ठोवगओ मरिऊणं महिसओ जाओ ॥१३॥

पुत्तो घरस्स सामी जाओ गिहसामिणी य से भज्जा । तो तेणं हणिऊणं डोएणं मत्थए भूई ॥१४॥  
दूरेण ताडिया अह गिहस्स दारम्मि चिट्ठइ निविट्ठा । तह दट्ठूणं पढियं तत्तो दियराइणा एयं ॥१५॥

तद्यथा-

कम्मऽक्खणिय न गेहु सुयंती, बहुयइं सहुं जुज्झि लुगंती ।

मुणिवर पेक्खवि मुहु मोडंती, देंती त्राडा फोडिहिं जंती ? ॥१६॥

गेहममत्तिण पावु कुणंती, धम्म मुणि वि न कयाइ धरंती ।

एम्बह निक्खणियम्मी हूई, अच्छइ बारि बइट्टी भूई ॥१७॥

अह पुण्वसामिभावं सुमरंती परभवे च पेच्छंती । अट्टज्झाणोवगया मरिऊणं सा वि गिहदारे ॥१८॥  
उक्कुरुडियाइ जाया सुणिया तो गंगिलाइ सामित्तं । जायं अकंटयं जणयविहववित्थरियमाहप्पो ॥  
अइगरुयसत्थवाहो महिड्डिओ बहुजणम्मि विक्खाओ । होइ महेसरदत्तो वि अन्नया गंगिला तत्थ ॥२०॥  
सच्छंदं वियरंती गुरुयणरहिया निरंकुसा कुमई । घडियकुसंगा नियरुवजोव्वणुम्मायओ जाया ॥२१॥  
अन्नासत्ता तत्तो पइडिअ अइपसंगभावम्मि । एसा तं परपुरिसं आणइ गेहे वि निस्संका ॥२२॥  
अन्नदिणे भोत्तूणं सो पुरिसो गंगिलं तहिं चेव । जा चिट्ठइ गोटीए ता पविसंतेण दाराओ ॥२३॥  
अवल्लोइओ महेसरदत्तेणं तो भएण सो तस्स । नीहरिउं नासंतो निहओ छुरियाइ अह गंतुं ॥२४॥

थेवपएसं पडिओ चिंतइ हृद्धी कयं मए पावं । तो नियदुच्चरिएहिं निहओ इमिणा अहं दुट्ठो ॥२५॥  
 इय भइयभावगओ मरिऊणं गंगिलाइ उयरम्मि । नियपक्खित्तं बीए पुत्तत्ताए समुप्पन्नो ॥२६॥  
 भत्ता य गंगिलाए सुहचावहेण कवडकुसलाए । अलियाइं जंपिउं पत्तियाविओ तो उ सो गवभो ॥  
 वड्डइ पइदियहं चिय कमेण जाओ य सो तओ पुत्तो । मह बीएण महेसरदत्तो जाणइ इमो जाओ ॥  
 तो परितुट्ठो कारइ वद्धावणयं कमेण सो पुत्तो । जाओ वरिसपमाणो वडूतो अन्नदियहे य ॥२९॥  
 जायं संवच्छरियं समुद्वणियस्स तो तहिं दिवसे । तज्जीवो चिय महिसो किणिओ पुत्तेण मंसट्ठा ॥३०॥  
 अहं विरसमारसंतो मारेउं भोयणम्मि लोयस्स । दिन्नो तओ महेसरदत्तो उवउत्तसेसं तं ॥३१॥  
 मंसं काऊणं भायणम्मि उवविसइ भोयणट्ठाए । पुत्तोऽवि य उच्छंगे चिट्ठइ विणिवेसिओ तेण ॥३२॥  
 सा वि बइला सुणिया तदारं मुंचए न कइया वि । वीणेऊण महेसरदत्तो तो मंसमज्झाओ ॥३३॥  
 पक्खिवइ समंसाइं तदभिमुहाइं समगगअट्ठीणि । साऽवि हु सुणिया खायइ तुट्ठा एयाइं एत्तो य ॥३४॥  
 अइसयनाणी साहू समागओ तत्थ मासपारणए । उवउत्तेण इमेण य नायं सब्बं पि तं तत्तो ॥३५॥  
 संवेयमुव्वहंतो विणिग्गओ ताउ झत्ति गेहाओ । संभंतो य महेसरदत्तो पिट्ठीइ धावेउं ॥३६॥

पभणइ भयवं ! भिक्खा किं न हु गहिया ? भणेइ तो साहू ।

भइ ! असमंजसं तुह घरम्मि दट्ठूण संविग्गो ॥३७॥

नीहरिओऽहं तत्तो किं तं भयवं ति ? पुच्छिए तेण । साहू कहेइ मंसं तुह पिउणो चेव ता एयं ॥३८॥  
माया य तुब्भ सुणिया निवेसिओ वेरिओ य उच्छुंगे । कह भयवं ति इमेणं पुट्ठो साहू सजुत्तीयं ॥  
साहूइ सव्वंपि इमं तं सोऊणं गओ य संवेगं । तस्संतोऽवि महेसरदत्तो पडिवज्जाए दिक्खं ॥४०॥  
सम्मं काऊण वयं सुरलोयं उवगओ तओ एसो । भमिहंति भवं बहुला समुद्वणिओ य कम्ममेहिं ॥

॥ इति समुद्रवणिग्महिषाख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ उष्ट्रमधिकृत्याह—

उयरे उंटकरं पटीए भरो गलम्मि कूवो य । उज्झं मुंचइ पोक्करइ तहा वि वाहिज्जए करहो ॥१६८॥  
नासाए समं उटं बंधेउं सेल्लियं च ग्विविऊण । लज्जूए अ ग्विविज्जइ करहो विरसं रसंतोऽवि ॥१६९॥

गिम्हमि मरुत्थलवालुयासु जलणोसिणासु सुषंती ।  
गरुयं पि हु वहइ भरं करहो नियकम्मदोसेण ॥२००॥

निस्त्रोऽपि सुगमाः । नवरं यो गलिरुष्टो भवति स चिन्तभरो मार्गे प्रतिस्थानमुपविशति, ततस्तस्य किलोदरे तीक्ष्णास्थिसङ्घातरूपमुष्णकलेवरं बध्यते, तेन च बद्धेन दूयमान उपवेष्टुं न शक्नोति, गले च घृतादिभृतः कुतपको बध्यते ॥

केन पुनः कर्मणा जन्तवः करभेषु जायन्त ? इत्याह—

जिणमयमसद्वहंता दंभपरा परधणेक्कलुद्धमणा । अंगारसूरिमुहा लहंति करहत्तणं बहुसो ॥२०१॥

इह केचिदभव्याः दूरभव्या वा व्रते परिगृहीते आचार्यकेऽपि प्राप्ते जिनमतमश्रद्धानाः दम्भमात्र-  
प्रधानाः परधनैकलुब्धमनसः वस्त्रपात्रौषधमृशहारादिद्वारेण परधनभक्षणपरा इत्यर्थः, किमित्याह—  
करभत्वमनेकशो लभन्ते, अंगारमर्दकाचार्यप्रमुखा इव, कः पुनरयमङ्गारमर्दकाचार्य इति ?, उच्यते—  
गज्जणयं नाम पुरं गज्जह जं दंतिगज्जिववएसा । सह इंदपुरेण कुलीणलोयजुत्तेण सकुलीणं ॥१॥

नामेण विजयसेणो सूरौ गच्छेण परिवुडो तत्थ । संपत्तो अणुकमसो विहरंतो मासकप्पेण ॥२॥  
अहं तस्स सुसीसेहिं दिट्ठो सुमिणम्मि सूररो एक्को । पंचहिं गयकलहसएहिं परिवुडो तो पभायंमि ॥३॥  
कहिओ सुमिणो गुरुणो तेहि वि भणियं सुसीसपरिवारो । कोई कुगुरू एही अज्ज इहं थेववेलाए ॥४॥  
तो सोडवि अविरओ कप्परुक्खसमलंकिओ समंतेण । एरंडतरु व्व तथा सणिच्छुरो इव महादुडो ॥५॥  
सोमग्गहरियरिओ सह पंचसएहिं महरिसीणं च । नामेण रुद्धेवो आयरिओ आगओ तत्थ ॥६॥  
वत्थन्वेहिं कया से अब्भुट्टाणाइयाइ पडिवत्ती । संझाए आगंतुगआयरियपरिक्खणत्थं च ॥७॥  
इंगाला विक्किन्ना काइयभूमीइ तो नियत्तंति । कसरक्कं सोऊणं दाउं मिच्छुक्कडं तह य ॥८॥  
काऊण अभिन्नाणं तंमि पएसम्मि जीवसंकाए । आगंतुगमुणिणो तो समुट्ठिओ रुद्धेवगुरू ॥९॥  
मइ ते इंगाले सोउं कसरक्कए सउवहासं । जंपइ इमेऽवि जीवा अरहंतेणं अहो भणिया ॥१०॥  
वत्थन्वयसाहूहिं पच्छन्नाटिण्हिं तं समग्गं पि । दट्ठूण साहियं नियगुरूण तो तेऽवि सुयनिहिणो ॥११॥  
आगंतुगमुणिणो देसणाए बोहेन्ति तह य साहंति । जह आगिईए एयाए चेट्ठिणं च तह इमिणा ॥१२॥  
नूणमभव्वो एसो लक्खिज्जइ परिहेरेह ता एयं । मा तुब्भेऽवि अणत्थे पाडिस्सइ कत्थइ एसो ॥१३॥  
अहं तेहिं वि साहूहिं उवायओ सो कमेण परिहरिओ । तो उवसंपल्लेउं अन्नगुरूणं इमे सन्वे ॥१४॥



काज्जं अकलंकं सामन्नं देवलोयमाणुपत्ता । तत्तो य खुया सञ्चे इह चेव य भरहवासम्मि ॥१५॥  
 नयरंमि वसंतउरे दिलिमनरिंदस्स बहुयभज्जाणं । जाया पंचसयाइं पुत्ताणं पवररूवधरा ॥१६॥  
 तो जोव्वणमणुपत्ता कणगज्झयराइणा गयउरम्मि । धूयासयंवरांमंडवम्मि आमंतिया सञ्चे ॥१७॥  
 तत्थ गएहिं इमेहिं दिट्ठो बहुपिट्ठिभारअक्कतो । गलए निवद्धक्खओ आरसमाणो महाविरसं ॥१८॥  
 पामागहिओ करहो जुन्नसरीरो सुदुक्खिओ तत्तो । पुणरुत्तं करुणाए निरिक्खमाणेण सञ्चेसिं ॥१९॥  
 जायं जाइसरणं सओहिनाणं तओ वियाणंति । सो एसो अम्ह गुरू महाणुभावो अभव्वो त्ति ॥२०॥  
 पेच्छह विचित्तभावं कम्माणं जेण नाणसंपत्तिं । लद्धुं पि तारिसं वीयरायवयणं पि न हु इमिणा ॥२१॥  
 सदहियं संसारं दुक्खनिहाणं सया वि परिभमिही । इय करुणाए तं मोइज्जण करहं इमे सञ्चे ॥२२॥  
 अज्जसमुइसयासे दिक्खं गिण्हंति परमसंविग्गा । सिज्झिस्संति कमेण य निट्ठवियसमग्गकम्मंसा ॥

॥ इत्यंगारमर्दकाचार्याख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ पशुमधिकृत्याऽऽह—

जीवंतस्स वि उक्कत्तिउं छविं छिदिऊण मंसाइं । खद्दाइं जं अणज्जेहिं पसुभवे किं न तं सरसि ॥

कोऽप्यात्मीयजीवमनुशास्ति-अनादिसंसारं परिभ्रमतो हंत तव यत् पशुभवे जीवतोऽप्युत्कृत्य  
त्वचं छित्त्वा मांसान्यनार्यैर्मांसभक्षणशीलैः पापिष्ठैर्भक्षितानि, तत् किं न स्मरसि ? नन्वागम-  
अद्भावान् स्मर, तत् स्मृत्वा च तथा कुरु यथा पुनरपि पशुत्वं न प्राप्नोषीति भावः ॥

अपरामप्यनुशास्तिगाथामाह—

गलयं छेत्तूणं कत्तियाइ उल्लंविऊण पाणेहिं । धेतु तुह चम्ममंसं अणंतसो विक्कियं तत्थ ॥२०३॥

पाणैः-शौनिकैरधोमुखमुपर्युल्लंघ्य-उद्बध्य तत्रेति पशुभव एव । शेषं सुगमं । अपरमपि पशुभवा-  
नुभूतं दुःखं स्मरयति—

दिन्नो बलीण् तह देवयाण विरसाइं बुब्बुयंतोऽवि ।  
पाहुणयभोयणेसु य कओ सि तह पोसिउं बहुसो ॥२०४॥

सुयोधा ॥ तथा—

धम्मच्छलेण केहिं वि अन्नाणंधेहिं मंसगिद्धेहिं । निहओ निरुद्धसदो गलयं वलिऊण जन्नेसु ॥

कैश्चिदित्यनार्यवेदवचनवासिनैर्धिग्वर्णैः “अग्निहोत्रं जुहुयात् स्वर्गकामो, वेदविहिता हिंसा न दोषाय, यज्ञे निहताः पशवः स्वर्गमुपगच्छन्ति, यज्ञयाजको दिवं गच्छति शान्तिं चाप्नोती”त्यादिवचनैर्धर्मव्याजेनाज्ञानान्धैः परमार्थोदर्शितैः “न हिंस्यात् सर्वभूतानि, त्रसानि स्थावराणि च ।” इति ॥ “एतत् त्रयं शिञ्जेत दानं दमं दया”मिति, तथा “पठ्यते मानवे धर्मे, यतिधर्मविद्याविदम् ॥ दशलक्षणको धर्मः, सेवितव्यः प्रयत्नतः ॥१॥ धृतिर्दया दमोऽस्तेयं, शौचमिन्द्रियनिग्रहः । धीर्विद्या सत्यमक्रोधो, दशमं धर्मलक्षणं ॥२॥ दश लक्षणानि धर्मस्य, ये विप्रास्तमधीयते । अधीत्य चानुवर्तते, ते यान्ति परमां गतिम् ॥३॥” इति, ‘पञ्चैतानि पवित्राणी’त्याद्यनेकयोक्तान्यात्मीयागमवचनान्यप्यपरिभावयद्विर्मासगृद्धैर्व्रीहीणां मुखं भृत्वा बद्ध्वा च निरुद्धशब्दो ग्रीवां वलित्वा यज्ञेषु निहतोऽसीति ॥

किमिति पशुभवेऽनार्यैर्भक्षितः ? किमर्थं च बलिविधानेषु दत्त ? इत्याह—

ऊरणयच्छगलगाइ निराउहा नाहवस्त्रिया दीणा ।

भुंजंति निग्घिणेहिं दिस्संति बलीसु य न वग्घा ॥२०६॥

ऊरणको-गङ्गुरकः, छगलकः प्रसिद्धः, आदिशब्देन हरिणशशकादिपरिग्रहः, अत एव निर्घृणैर्भुज्यन्ते, एत एव च बलिषु दीयन्ते, कुतः ? इत्याह-यतो निरायुधा नाथवर्जिताः दीनाश्च, न तु व्याघ्रसिंहादयः, न खरदंष्ट्राद्यायुधत्वात् स्वयमपि महापराक्रमवत्त्वेन भयजनकत्वादिति ॥

अयं च पशुघातस्तेषां पुरस्तादनन्तदुःखफल इत्याह—

पसुघाएणं नरगाइएसु आहिंङ्किण पसुजम्मे । महुविप्पो व्व हणिस्सइ अणंतसो जन्नमार्इसु ॥

यः पशुघातं करोति-ऊरणकच्छगलकादिविनाशं विधत्ते स तेन हेतुभूतेन नरकादिषु दारुण-दुःखेष्व-समन्तात् पुनः पुनरुत्पद्यमानो हिण्डित्वाऽन्तराऽन्तरा पशुजन्मनि प्राप्ते स्वयमपि यज्ञादिषु अनन्तशो हन्यते, क इवेत्याह-मधुविप्र इव ॥

पशुभवे  
अनार्यैः  
कुतस्य  
वधस्य  
वर्णनम्

कः पुनरसाविति ?, उच्यते—

रायगिहं नाम पुरं जतथ अमाणो जणो अदाणो य । सम्माणदाननिरओ वि नह सुही पसमकलिओऽवि ॥  
ततथ य पुरोहिओ नरवइस्स विप्पो महु त्ति सुपसिद्धो । सच्छुंदयाविमुक्को जो सच्छुंदोवि सयकालं ॥२॥  
तस्स य जालिणि नामा भज्जा पुत्तो य ताण वसुनामा । धूया य तेसि विहवा गंगा नामेण अत्थि गिहे ॥  
वेयज्झयणनिमित्तं देसंतरमुवगओ वसू तत्तो । धूया सुइवायया अब्भोवन्ति च्चिय भमेइ ॥४॥  
गेहे पुरोहियस्स व छाणं छुइइ सया वि मायंगी । अब्भोवन्ती हिंडइ तो सत्तवं ताण सा धूया ॥५॥  
कुणइ दुगुंछं च बहुं महुविप्पेण वि पुरस्स बाहिम्मि । अइगरुयजन्नसाला चउदिसिरमणिज्जवणसंडा ॥६॥  
कारविया तीइ सया नियजन्ने कुणइ बहुयपसुघायं । काऊण नरिंदस्स वि एवं चिय कुणइ बहुजन्ने ॥७॥

अह अब्भगलसुइवायविणडियं पासिऊण तं धूयं ।

पियराइं तह वि लोओ अन्नो वि हु भणइ सयलं पि ॥८॥

रेहइ पमाणमेत्तं कीरंतं अगगलं तु उवहासं । जणइ तओ य दुगुंछं किमेत्तियं कुणसि तं ? भहे ! ॥९॥  
इय वारिज्जंती वि हु अहियं चिय सा करेइ सुइवायं । मरिऊण अन्नया तीइ चैव मायंगियाइ इमा ॥१०॥  
उयरे धूयत्ताए उववन्ना तो इमीइ जायाए । गहियाए एइ गिहं मायंगी तस्स विप्पस्स ॥११॥

पुन्वभवे य पिऊणं पाणेहिंतीडवि वल्लहा आसि । धूया तो तेणेव य पुन्ववसिणेहेण तं दट्ठुं ॥१२॥  
बोळावंति सया वि हु देति य चोलुल्लुगाइ उक्किटं । न कुणंति तहा खूणं अन्नेहिं वि खाणपाणेहिं ॥१३॥  
अह पोढीभूयं तं विजणं नाउं छिवंति हत्थेहिं । गेण्हंति य उच्छंगे तह खेळावंति तुडाइं ॥१४॥

वडुंते य पसंगे पविसइ सा ताण गेहमज्झेडवि ।

भुंजइ य भायणेसु वि महुविप्पो जालिणी य तओ ॥१५॥

सेसदिएहिं तमवभत्थिऊण जा वारियाइं वि कहिं पि । थक्कंति न ता तेहिं पि सब्बहा ताइं चत्ताइं ॥  
तो विन्नायं रत्ता एयं कुविण्ण तेण मेलविडं । बंभण<sup>१</sup>सिद्धा पुट्टा विणिग्गहो को इमस्स इहं ? ॥१७॥  
तेहिं भणियं नराहिव ! खायरअंगारभरियगत्ताए । खित्तो एसो सुद्धिं पावेइ न अब्बहा कह वि ॥१८॥

तह चेव कारियं नरवरेण तो सो पसूण घायफला ।

निरयम्मि गओ भज्जा वि मरइ पविसित्तु तं पि चियं ॥१९॥

तं चिय पुरोहि्यपयं जायं अन्नस्स तो अहिज्जेउं । जाव वसू आगच्छइ ता निसुणइ वइयरं सब्बं ॥२०॥  
तो खेयमुन्वहंतो गरुयं अन्नम्मि संठिओ गेहे । गमह दियहाइं अह सो पुरोहि्यं जाव तं अन्नं ॥२१॥

विलसंतं पेच्छइ तह य चिंतए तं अहिंजियं निययं । तो भणइ <sup>१</sup>अवभवद्वा गहिया एक्केण नियपिउणा ॥

कह चंडालविटालो तेण कओ सन्वजणविरुद्धोऽवि ।

इय चिंतिउं पुणो पुण चडइ पओसम्मि तस्सुवरिं ॥२३॥

तो जाव चिंतए जइ निएमि तं कत्थइ तओ सीसं । गिहामि सहत्थेणं इय वहमाणो मणे गाढं ॥२४॥

वेरं मरिऊण भवं भमिउं तो हत्थिणाउरे नयरे । उप्पन्नो सो विप्पो तिविक्कमो नाम कुणई य ॥२५॥

जन्ने महुविप्पोऽवि हु नरगाइसु हिंङिऊण तत्थेव । जाओ छुगलो दिट्ठो तिविक्कमेणं कह वि एसो ॥२६॥

उप्पन्नपओसेणं गहिउं जन्नम्मि मारिउं सुत्तो । नो पुणरवि महुविप्पो परिभममाणो भवे लद्धुं ॥२७॥

पसुजम्मं पुत्तेणं <sup>२</sup>वहिओ कत्थइ कहिं पि अन्नेहिं । दिन्नो बलीसु अतिहीण तह य भोजं कओ पुट्ठो ॥

जन्नेसु हओ एमेव मारिउं भुंजिओ अणज्जेहिं । वाराओ अणंताओ अणेगसो नियसुएणावि ॥२९॥

तो जाव महुस्स सुओ नंदिउरे वंभणो समुप्पन्नो । नामेण रुद्धेवो मिच्छदिट्ठी महाकूरो ॥३०॥

चिट्ठेइ अन्नया सो य दिक्खिओ सह सुयाइवग्गेण । जन्नम्मि वहनिमित्तं बद्धो दूरम्मि आणेउं ॥३१॥

चिट्ठइ इक्को य पसू समागओ तो पुरस्स तस्स बहिं । भयवं केवलनाणी बहुसीसगणेहिं परियरिओ ॥

१. मउकं—सर्वासु ॥ २. निहओ—सर्वासु ॥

तो भिक्खावेलाए सिक्खं दाऊण तत्थ संघाडो । गीयत्थदक्खसाहूण पेसिओ सो तहिं गंतुं ॥३३॥  
 बुब्बुयमाणस्स पसुस्स देसणं कुणइ महरवयणेहिं । एक्को साहू तह पभणए य किं भद्द ! बुब्बुयसि ? ॥  
 तुमए सयमवि पुड्वि निहया जन्नंमि पसुगणा बहवे । महुविप्पभवे एसो य तुज्झ पुत्तो पुरा आसि ॥  
 नामेण वसू तह कारणेण इमिणा य वेरपडिबद्धो । भमिऊणं संसारं नामेणं रुद्धेवो त्ति ॥३६॥  
 इह विप्पो संजाओ तुमं पि नरगाइएसु ठाणेसु । अणुहविऊण अणंतं दुक्खं जन्नेसु हम्मंतो ॥३७॥  
 अन्नेहि वि हम्मंतो पसुजम्मे बहुविहप्पयारेहिं । तो जाव अणंतभवे एएण वि नियसुएण तुमं ॥३८॥  
 हणिओ अणेगवारे एत्तो छुट्ठंमि पुण भवे निहओ । आभीरेण इमेण वि तुमं पसू मंसलुद्धेण ॥३९॥  
 पंचमभवे य असुगेण तह चउत्थे हओ सि असुगेण । तइए उण असुगेणं अणंतरे पुण हओ एवं ॥४०॥  
 असुगेण इह भवे उण वहहेउं आणिओ सि जन्नम्मि । तेणेव नियसुएणं ता किं वेइज्जमाणम्मि ॥४१॥  
 सयमेव कए कम्मे खेयं उव्वहसि ? ईय सुणंतस्स । तं तस्स साहुवयणं जाईसरणं समुप्पन्नं ॥४२॥  
 छुब्भवविसयं तप्पच्चएण सेसं पि सहहह सव्वं । पडिवज्जइ सम्मत्तं संविग्गो ताण पासम्मि ॥४३॥  
 गिण्हइ अणुव्वयाइं निंदइ अप्पाणयं असुहकारिं । चित्तम्मि परावत्तइ पुणो पुणो जिणनमोक्कारं ॥४४॥  
 एत्थंनरम्मि धावंति बंभणा किलकिलैतिया सव्वे । पभणंति कोडवि एसो किं भो ! तुम्हाण सेवडओ ॥

इय पभणंतेहिं सुहं भरियं वीहीण तरस तह बद्धं । निहओ निरुद्धसद्दो सुहभावगओ तओ एसो ॥४६॥  
 वेमाणियदेवेसुं सम्मदिट्ठीसु तह महिड्ढीसु । उववन्नो तो पत्तो वंदेउं केवलिं भयवं ॥४७॥  
 अहं नमिउं भोज्जण य भत्तीए पभणए इमं भयवं ! । तुम्ह पसायमहादुमकुसुमं पत्तं मए एत्तो ॥४८॥  
 जं करणिजं आइसह तंपि तो कहइ केवली धम्मं । सो तं तह त्ति पडिवज्जिऊण पणभेइ मुणिनाह ! ॥  
 किं एस रुहदेवो पडिवुज्जिभस्सइ ? भणेइ तो नाणी । तुह सत्तीए महया किच्छेणं सावओ होही ॥५०॥  
 इय कहिउं सो भयवं विहरइ अन्नत्थ बंभणकुडुंबे । देवोऽवि कुणइ कोढं सयलंमि वि तो विहेऊण ॥  
 सुणिरूवं तत्थ गओ पुट्ठो तेहिं पि सुणसि तं किं पि । आमं ति तेण भणिए फेडसु कोढं ति अम्हाणं ॥  
 इय भणिए भणइ मुणी जइ जायह सावयाइं तो ताइं । पभणंति वरि मरामो न इमं ढंढं पवज्जामो ॥  
 तो गाढं पीडेउं गओ सुरो आगओ य कालेण । मुणिवेसेण अलीयं पडिवज्जेउं तओ ताइं ॥५४॥  
 जायाइं सज्जाइं न कुणंति य सावयत्तणं तत्तो । देवेण पीडियाइं अब्भहियं चिय तओ ताइं ॥५५॥  
 कालंतरेण पुणरवि तह विहियं सावयत्तणं अलियं । पुणरवि य पीडियाइं इय जाव अणेगवाराओ ॥५६॥  
 तो महया किच्छेणं भएण साहूण चरणमूलम्मि । निसुणंताणं धम्मं च परिणतं जिणमयं तेसिं ॥५७॥  
 सिद्धिअस्संति क्रमेणं महुदेवो उण तओ चुओ संतो । गंतुं महाविदेहे सिद्धिअहिइ अणंतरभवम्मि ॥५८॥



अथ हरिणमधिकृत्याऽऽह—

रन्ने दवगिगजालावलीहिं सवंगंसंपलित्ताणं ।  
हरिणाण ताण तह दुक्खियाण को होइ किर सरणं ? ॥२०८॥

सुगमा । हरिणमेवाधिकृत्याऽऽत्मानुशास्तिमाह—

निद्वयपारद्वियनिसियसेल्लिनिभिन्नखिन्नदेहेण । हरिणत्तणंमि रे सरसु जीव ! जं विसहियं दुक्खं ॥  
बद्धो पासे कूडेसु निवडिओ वागुरासु संमूढो । पच्छा अवसो उक्कत्तिऊण कह कह न खद्धो सि ? ॥

सरपहरवियारियउयरगलियगन्धं पलोइउं हरिणिं ।  
सयमवि य पहरविहुरेण सरसु जह जूरियं हियए ॥२१॥

मायावाहसमारुद्धगोरिगेयज्जुणीसु मुज्झंतो । सवणावहिओ अन्नाणमोहिओ पाविओ निहणं ॥

दृष्टुं कूडहरिणिं फासिंदियभोलिओ तहिं गिद्धो । विद्धो बाणेण उरम्मि दुम्मिउं निहणमणपत्तो ॥

चित्तयमइंदकमनिसियनहरखरहरविहुरियंगस्स ।

जह तुह दुहं कुरंगत्तणंमि तं जीव ! किं भणिमो ? ॥२१४॥

सुगमाः । नवरं मायाप्रधानो व्याधो मायाव्याधः, 'कूडहरिणिं' ति इह किलाऽऽलेटिकाः स्वयं  
वृक्षाद्यन्तरिताः प्रलम्बितातिसूक्ष्मद्वरिकाबद्धां निजहरिणीमटव्यां हरिणानुद्दिश्य मुंचन्ति, तां  
दृष्टुं वेत्यर्थः इति ॥ तथा—

वइविवरविहियझंपो गत्तासूलाइ निवडिओ संतो ।

जवचणयचरणगिद्धो विद्धो हियम्मि खद्धो य ॥२१५॥

इह कस्मिंश्चिद्देशे यवचनकक्षेत्राणि हरिणाश्चरन्ति, तद्रक्षणार्थमुच्चा घनाश्च वृतयः क्रियन्ते, ताश्च  
वृत्तीः किल केचिद् मांसभक्षणशीलाः क्रूरात्मानः क्वचिदेकस्मिन् प्रदेशे किञ्चिन्नीचैस्तराः कुर्वन्ति,  
अभ्यन्तरे चाधः संकीर्णा उपरि विशाला मध्यनिखातातितीक्ष्णखादिरकीलकरूपशूलिका गर्त्ताः खनन्ति,

तेषु च नीचवृत्तिरूपेषु वृत्तिविवरेष्वगात्य परमार्थमजानानाः केऽपि मुग्धहरिणाः झंपां दत्त्वा प्रविशन्ति,  
ततो गत्तांसु पतिनाः सन्तः शूलाभिर्हृदये विध्यन्ते, ततस्तैर्भक्ष्यन्त इति भाव इति । अपरं च-मत्ताश्च  
हरिणाः किल शृंगाघातैः वृक्षाणां घ्नन्तः परिभ्रमन्ति, ततश्च कस्मिंश्चिद् वंशजात्यादौ गुपिते वृक्षे  
विलग्नशृंगा वेष्टतो अग्रयन्त इति दर्शयति—

मतो तत्थेव य नियपमायओ निहयस्सवगयसिंगो ।

सुवहुं वेष्टतो जं मओऽसि तं किं न संभरसि ? ॥२१६॥

गतार्था । नवरं 'तत्थेव य' च्छि तत्रैव हरिणजन्मनि ॥ तथा—

गिम्हे कंताराइसु तिसिओ माइणिहयाइ हीरंतो । मरइ कुरंगो फुटंतलोयणो अहव थेवजले ॥२१७

हरिणो हरिणीए कए न पियइ हरिणी वि हरिणकज्जेण ।

तुच्छजले बुड्डमुहाइ दो वि समयं विवन्नाइ ॥२१८॥

सुगमे ॥ इह च हरित्वेन सर्वेऽपि जीवा अनन्तशः उत्पन्नपूर्वाः, केवलमुदाहरण-  
मात्रमुपदर्शयन्नाह—

एत्थ य हरिणत्ते पुष्फचूलकुमरेण जह समझेण ।  
दुहमणुभूयं तह सुणसु जीव ! कहियं महरिसीहिं ॥२१६॥

सुगमा । कथानकं तूच्यते—

पुरमासि पुष्फभट्टं मालइकुसुमोक्कर न्व रेहंति । मुत्ताहलनिवहा जत्थ बहुगुणा जणसमुवउत्ता ॥१॥

<sup>१</sup>तत्थऽत्थि पुष्फदंतो राया जेणं जिया परिभमंति ।

आगासि पुष्फदन्ता न य नीव्वो न य कलंकजुओ ॥२॥

नामेण पुष्फदंता देवी एयस्स साविया परमा । तीसे य पुष्फचूली पुत्तो तह पुष्फचूला य ॥३॥  
तेण समं जुयलेणं जाया धूया समत्थि वरूवा । ताण य भाहिंडाणं जा पीई सा न कहिउंपि ॥४॥

१. “नामेण पुष्फकैऊ तत्थ निवो गहयगुणगणघविअं । दट्ठुं जस्स सरीरं दोसा रोसेण व पणट्ठा” ॥२॥ इत्येवं द्वितीया  
गाथा सर्वासु प्रतिपु वर्तते ॥

तीरइ जम्हा सह कीलियाइं पंसूइ तह य कुमरत्ते ।

सह गहियाओ कलाओ सहंति न कयाऽवि य वियोयं ॥५॥

तो जोब्बणपत्तेसुं राया चिंतेइ जइ विओएमि । तो निच्छएण मरणं पावंति तओ जणे एयं ॥६॥  
कहिउं तह ववएसं काउं अन्नं पि किंपि एयाइं । अन्नोऽन्नं परिणावेइ वारयंतीइ मायाए ॥७॥  
तो तेण वि खेणं देवी पब्बयइ उवरए य निवे । सो चेव पुप्फचूलो राया जाओ तहिं नयरे ॥८॥  
सद्धिं च पुप्फचूलाइ विसयसोक्खाइं अणुहवंतस्स । देवी काऊण वयं उववन्ना देवलोयम्मि ॥९॥  
जाव पउंजइ अवहिं ता पेच्छइ ताइं नियअवच्चाइं । तो चिंतइ मा नरयं विसयपसत्ताइं वचंतु ॥१०॥  
धूयाए य सिणेहो अब्भहिओ उवरि पुप्फचूलस्स । एयं चिय सचिसेसं तो पडिबोहेमि इय गंतुं ॥११॥  
रयणीइ तीइ सुमिणे नरये दंसेइ वन्नियसख्वे । अह भीसणदुक्खाइं दट्ठुं निरयाण सा भीया ॥१२॥  
इय निचं रयणीए सुमिणे सा नियइ भीसणसख्वे । नरए तो नरवइणो कहिऊणं तित्थिया तत्थ ॥१३॥  
सहाविया तओ ते नरवइणा पुच्छिया य किंस्वा । नरया ? इय कहह तो भणंति केई इहं चेव ॥१४॥

परवसय चिय नरओ सुणओऽवि हु जेण भमइ सच्छंदं ।

जो सुणयाओ वि अहिओ नरनाह ! सया परायत्तो ॥१५॥

न लहइ भोक्तुं सोउं व काउमन्नं व किंपि सेच्छए । नेरइयाओ किमन्नं सो भन्नड ? ता इमो नरओ ॥  
 अन्नेहिं पुणो भणिगं नरओ इह चेव राय ! दारिहं । नीसेसपरिभवाणं ठाणं दुक्खेक्कनिलयं च ॥१७॥  
 केहिं पि पुणोऽभिहियं इह चेव य दीसए इमो नरओ । चंडालाई तह दीहरोगिणो गुत्तिखित्ताई ॥१८॥  
 कुंभीपाणो नरओ इय केई अन्नमन्न पुण अन्ने । जंपंति तओ नाउं सुमिणविसंवाइवयणे ते ॥१९॥  
 पुहईसरो विसज्जइ अन्नियपुत्ता तओ तहिं अत्थि । आयरिया जिणसासणकुसला बुड्ढा य गीयत्था ॥  
 हक्कारिज्जण पुट्ठा नरयसरूवं इमे नरिंदेण । तेहिं पि पुव्ववन्नियरूयं सब्बं पि परिकहियं ॥२१॥

तो भणइ पुप्फचूला किं तुज्जेहिं पि सुमिणओ दिट्ठो ? ।

जेण विसंवयइ न अक्खरं पि तुब्भेहिं परिकहियं ? ॥२२॥

तित्थयरगणहरेहिं दिट्ठा नाणेण एरिसा निरया ।

सुमिणो उण न हु कोइ वि दिट्ठो इय सूरिणा भणिए ॥२३॥

वंदेऊण विसज्जंति ताइं देवो य अन्नरयणीए । दंसैइ देवलोए जहट्टिए तीइ सुमिणम्मि ॥२४॥

अन्नन्नासु वि रयणीसु पेच्छए जाव सा महच्छरियं । तं सुरवराण सोक्खं हरिसियहियया तओ कहइ ॥  
 नरवइणो तो सोऽवि हु सदेउं तित्थिए तह च्चेव । पुच्छेइ केरिसा ते विज्जंते देवलोय त्ति ? ॥२६॥

केहिं पि तओ भणियं नरिंद ! तुम्हारिस चिय सतंता । सयलसुहनिलयभूया सावाणुगहसमत्था य ।  
इह चैव देवलोगा भणियं अन्नेहिं पुण मदीनाह ! । आरोगो विउसत्तं अरिणत्तं सुयणुसंगो य ॥२८॥  
अपरायत्तं सियपवरवत्थमिदुन्नभोयणं तह य । एसो चिय सुरलोओ अन्नं पुणवत्तमेत्तं ति ॥२९॥  
जंपंनि पुणो अन्ने सयलं पि सणिच्छियं इहं जाणं । संपज्जइ ते देवा तव्विवरीया उ नेरइया ॥३०॥  
वइकुंठाई सग्गा केई इय एवमाइ अन्नोडन्नं । सुमिणेणं च विरुद्धाई निसुणिउं ताण वयणाई ॥३१॥  
अन्नियपुत्तायरिए पुच्छइ सो केरिसा य सुरलोया ? । देवगईए इहं.चिय भणिससमाणा तओ तेहिं ॥३२॥  
कहिया य देवलोया सवित्थरा भणइ पुप्फचूला तो । किं तुब्भेहिं सुमिणो दिट्ठो ? तो वेइ सूरी वि ॥३३॥  
तं चैव उत्तरं अह भणेइ सा ते मणम्मि संविग्गा । किह गम्मइ सुरलोए ? कहं न वच्चिए नए ? ॥  
तो भणइ सुणिवरिंदो गम्मइ धम्ममेण देवलोएसु । पावेण पुणो नए जीवदयाई य पुण धम्मो ॥३५॥

[ अपभ्रंश भाषायाम् ]

तथाहि—

कउ सुरवहुथोरधणपेह्णसुह लहहिं ? , कउ रयणायरमेहल मेइणि उव्वहहिं ?  
कउ ससहरकरधवलजसिण तिहुयणु भरहिं ? , जाव न जिणु अराहहिं जीवहं दय करहिं ॥३६॥

जइ इच्छहु सुरलच्छिसुहाइं निरंतरइं, जइ भवगयइं न इच्छहु दुक्खपरंपरइं ।  
ता जीवहं सुहु दिज्जइ दुक्खु न दावियइ, दिज्जइं दुक्खइं दुक्ख सुहइं सुह पावियइं ॥३७

जं दिज्जइ तं पावियइ, परभवि, एउ जणि सच्चउं बुच्चइ ।

दुक्खिं दुक्खु सुहेण सुहुं, तं दिज्जइ जं अप्पणु रुच्चइ ॥३८॥

जो निदाइ दवग्गिजलंत वणंतरिहिं, जो पउ पियइ पणोछिउ पुछि पओहरिहिं ।

जो जीवणुमणु कालकूडु कवल्लिहिं गसइ, सो जिणधम्मि पमायइ विसइहि अभिरमइ ॥३९

जलथलगय मं जीव विणासहु, निप्फलु धम्म दयाइ विणु सहु ।

कुमयकुहेडयनडिय म होसहु, पिज्जउ जिणउवएसु महोसहु ॥४०॥

लद्धा दियह म हारवहु, दुलहउ माणुसजम्म म मुज्झहु ।

जिणउवएसिण करहु जण (अजिज्जउ), जीवदयावरधम्म जिं सुज्झहु ॥४१॥

असियइ भक्खु जं पेउ तं पिज्जइ, सच्चउं अपिसुणु पिउ जंपिज्जइ ।

इंदियवग्गु समग्गु वि दम्मइ, तो लीलइं सुरलोयहु गम्मइ ॥४२॥

१. दुक्खिं दुक्खु सुहिसुहुंपावि०—वा० जे० J. ॥ २. दुक्खइं—सं०—२ ॥ ३. इ जु अ—वा० जे० J. ॥



जिणभासिउ सच्चउ चवहु, मणु पसरंतउ पावि निवारहु ।

मं वंचउ पर उवयरहु, दुलहउ माणुसजम्म म हारहु ॥४३॥

परधणु परकलत्तु जो वज्जइ, तसु जसुपडहउ तिहुयणि वज्जइ ।

सयलामरबहुमन्नियसासणु, सुरवइ तासु देइ अद्धासणु ॥४४॥

खुडियसीलगुणु पेहुणुमेहुणुगिद्धमइ, पुरिसु परव्वसु पडइ अहोसुहु अहरगई ।

तो परिहरि परदारु दारु नारयपुरहं, जेण रम्मि सोहम्मि होह पड सुरवरहं ॥४५॥

परधणु परतिय परिहरहु, विसयपमाउम्माउ न किज्जइ ।

परसंताविं सोक्खु कउ, न तं उग्गमइ जं लि पयरिज्जइ ॥४६॥

जो सपरिग्गहु सुहु परिमाणइ, सो सुरवरहं सुहइ परिमाणइ ।

संति विहविं मण संतोसहु, लोहाउरहं एउ संतोसहु ॥४७॥

दय किज्जइ, न हरिज्जइ, निहणज्जइ मयणु, सच्चउं पिउ जंपिज्जइ, पिज्जइ गुरुवयणु ।

निसिभोयणु परिवज्जहु कयबहुकुगइहुहु, संतोसिं मणु तोसहु, पोसहु सुगइ सुहु ॥४८॥

१. दुल्लहमाणु—सं०२॥ २. संतइ विहवइ—जे० सं०२°J.॥

इय वीयरायसेवानिरयाणं दाणसीलकलियाणं ।

न ह्यु होति दुल्लहाइं सुरलोयनरेसरसुहाइं ॥४९॥

जो उण हिंसइ जीव अलिउ जंपइ वयणु, । परधणु परतिय भुंजइ, संतोसइ न मणु ।

कोहमाणमायाउरु लोहपवंचपरु, सो निवडइ निरयावडि दुत्तरि अवसु नरु ॥५०॥

नरयवालजायणहं घणहं जो देइ ऊरु, जो उडुइ निवडंतिहिं वज्जासणिहिं सिरु ।

जो नियमंसइ सुइरु नरइ असणहं मणइ, । सो मंसरसिहिं गिद्ध जीव निइउ हणइ ॥५१॥

तसु विट्ठलिम विसइइ तुच्छिम उच्छरइ, उम्मिलइ मणदुट्ठिम छुट्ठिम वित्थरइ ।

इहलोए विं निहीणु दीणु जो चप्फलउ, तासु होइ परलोउ नरयदुक्खप्फलउ ॥५२॥

तसु धीरिम ओसरइ निहीरिम अणुसरइ, निक्करुणिम संग लइ जु परधणु अवहरइ ।

इहलोए वि तस सुंदरु दुक्कर संपडइ, परभवि नरयमहंधयारि दुत्तरि पडइ ॥५३॥

जो परधणु परदारु पवंचइ, सो संपय सोहग्गु पवंचइ ।

जो अकरुणमणु परु संतावइ, सो न होइ सुहपरु संतावइ ॥५४॥

जसु न चित्ति संतोषु परिगह मइ बहुय, वालइ न य आरंभ कइया इवि जो लहुय ।  
निसिभोयणरसगिद्धउ आलंबणरहिउ, अचिरेण वि सो होइ नरयनयरह पहिउ ॥५५॥  
मिच्छत्तपरायत्ता गिद्धा मंसेसु जीववहनिरया । अइगरुयारंभपरिगहेहिं निवडंति नरएसु ॥५६॥  
सोऊण पुष्पचूला इय ताण सुणीसराण वयणाइं । जणणीए दंसिए नरयदेवलोए य सुमरंती ॥५७॥  
संवेयगया सह नरवरेण ते वंदिउं विसज्जेइ । पइभीईए न भणिउं किं पि तरइ गमइ दियहाइं ॥५८॥

अवरहं दिणि दिप्पंतरयणमणिपल्ललिइ, वाररमणिमणिकिंकिणिकलकलयलकलिइ ।  
कप्पूरागुरुनिम्महंतपरिमलबहलि, चित्तसालभवणोवरिं निवसंतह विमलि ॥५९॥  
अह विमहय विष्कारियनयणविसालियइं, लीलइं चित्तु विचित्तु निहालिउ बालियइं ।  
कहिं वि नविरसामंतमउडमसिणियचलणु, नियइ नाहु अत्थाणभवणि रिउभडदलणु ॥६०॥  
कहिंवि नियइ अइमणहरि रइहरि रइकलिउ, जलकीलइ कीलंतु कंतु पियघरणिजुउ ।  
कहिंवि गइंदि निविट्टु दिट्टु मयजलपवहि, पणइहिं पणमिजंतु जंतु निवु रायपहि ॥६१॥

तुरयथइसंधट्टि कहिं वि बहियालिठिउ, अद्धासियवरबाहु नाहु तहिं सच्चविउ ।  
कत्थइ नियडिनिनुक्क बहुयनरपरियरिउ, नियइ रमंतु भमंतु सुद्ध पारद्विपिउ ॥६२॥

तसु भयविह्वलं पयद्वितरलखलंतगह, हरिणिमिहुणु ओसुन्न वुन्न भयनट्टमइ ।  
 जाव नियइ तं बाल अवालमियंकमुहु, गरुयसिणेहुम्मिह्ल फुल्लवयणंबुरुहु ॥६३॥  
 दिट्ठपुव्वमेयं ति कहिंतु वाहुलिय, जाइसरणकयसोयपमोयसमाउलिय ।  
 ता वुट्ठिभयकरपह्व मोहत्तमावडिय, अहह ! म म त्ति भणंतहं सा भूमिहिं पडिय ॥६४॥  
 अत्त आउलपियपरियणकयवियणाणिलिण, आसासिय पियफरिससरिसचंदणजलिण ।  
 किं सामिणि ! दइए ! त्ति कंत परियणि भणिय, गिर निसुणंत समुट्ठिय गुरुसंभमभरिय ॥६५॥  
 ताव सिहिणसिहरोवरि दाहिण करु ठविवि, वामकरेण कडिहु विसंटुलु संठविवि ।  
 हिययायंकपयाससासपन्वालियइं, अवहियकज्जु सलज्जु भणिज्जइ बालियइं ॥६६॥

खणदंसियसुरसिरिवित्थराइं, खणसुन्नरत्नविरसाइं ।  
 पयाइं ताइं कम्मिदयालिणो नाह ! ललियाइं ॥६७॥  
 दट्ठण चित्तलिहियं मयमिहुणं सुहय ! हिययलिहियं व ।  
 जायं जाइसरणं इणमो ता नाह ! साहेमि ॥६८॥  
 अहवा ता न कहिस्सं, सुवणच्छरियं पि अत्तणो चरियं ।  
 परवसणदूमियमणा, इणमो ता नाह ! पुच्छिस्सं ॥६९॥

आयइपियअपरिगह तणजललुद्धां परअवराहविहुणइं दीणइं सुद्धांइं ।  
मयमिहुणइं अक्खेडयवाडय<sup>१</sup> रुद्धांइं, कीस नाह ! हम्मंति सहावविमुद्धांइं ॥७०॥  
भणइ नरिंदो अह तं, एयांइं मयांइं मयसिलिं वच्छि ! । मंसरसपिएहिं पिए !, आहारद्दाए हम्मंति ॥  
अह परवसणासणिपडणकंपिरपाणिपवाल । करुणामयरससरसमण, भणइ फुडक्खरु बाल ॥७२॥  
एइ तुम्ह पिय ! चक्ककुलिसकमलंककर मरणभयत्तहं सत्तहं हिययासासकर ।  
अहह नाह ! अवराहविहुणहं मयकुलहं, किं<sup>२</sup> रणवीर ! सरीरि वहंति वहाउलह ॥७३॥  
दण्णुभडसंकडरणरंभणवियड, करडिकरडतडपाडणसोडीरिमपयड ।  
तुम्ह नाह ! भयतरलविलक्खहं रक्खकर, सरणविहुणहं दीणहं, किं वहरंति कर ॥७४॥  
सुक्काउहहं अदोसहं सरणुविमग्गिरहं, पडु ! पहरंति अणारिय सभयपलायरहं ।  
जइ य अणारियचरिउ चरंति भवारिस वि, ता तिहुयणि सण्णुरिसलीह ! फेडिय फुसिवि ॥  
सुयणाणुंकपियांइं, विमणांइं विमुक्कजीवियासांइं । पुरिसो पोरिसमाणी को नाम मयांइं मारेजा ? ॥७६॥

१. 'लुद्धां'—सर्वत्र ॥ २. वरवीर !—सं०२॥

हरिण चरंति वणंतरिहि, अविहियपरसंताव । ताहं वि कह वाहिंति कर, सज्जण सरलसहाव ? ॥७७॥

सच्चउं जं जिउ सरसमंसरसगिद्धिपरु, सच्चउ जं रुचंतउ मुच्चइ तं न सुकरु ।

किंतु नाह ! चिंतिज्जउ नरइं निरंतइं, अइनिरु तिक्खइं दुक्खइं होति दुरुत्तरइं ॥७८॥

पसु दोरुंडंवि हरिसियउ, निसुणिवि साहुक्कारु । नवि जाणइ नारयदुहहं, दिन्नउं संचक्कारु ॥७९॥

हरियंकुरजलभोगणइं, हरिणइं हणहिं हयास । अप्पु न चेयहिं नीसुइय, वलिकियविसयपिवास ॥८०॥

जइ य जीहलेहडिमइं धीरिम पम्हुसवि, इय निक्करुणु करंति कम्म तुम्हारिस वि ।

सरिस कलिय पसु पुत्तउ रायरिसित्तणउं, ता दहि उंडइ बुड्डउ महिपालत्तणउ ॥८१॥

दीणेषुं पसारंता, वाचारंता नियउयरभरणट्ठा । दाणत्ताणसमत्थे हत्थे गरुया वि लहुइंति ॥८२॥

फुसिय मणसिम सीहह वि, तसु अवहत्थि ववत्थ । पेट्टडाई कम्मट्ठियहं, धिइ जं वाहइ हत्थ ॥८३॥

हरियंकुरइं चरंति सरंति वणंतरिहिं, अपरिगहइं पियंति जलइं सरिसरवरिहिं ।

तह वि हरिण कयकरुण अकरुणिहिं मारियहिं, गुणहिं लोय अविवेय न लयणहं पारियहिं ॥८४॥

१ ताहम्बि—भं० २ ॥

परपरिओससुहासाइ देति दुक्खवज्जियं धणं धीरा ।

किं पुण अभयपयाणं तवो वरिठं गरिठं च ॥८५॥ (अं० ९०००)

देइ मरंतह कणयकोडि जइ कोइ नरु, अहव इ देइ दयावरु जीविउ तहिं अवरु ।

तो अवहत्थिय कणयकोडि सुविसत्थमई, सब्बु नाह ! पिअजीविउ जीविउ पर महइ ॥८६॥

जइ इच्छहि आरोगसारु जीविउ सुचिरु, जइ इच्छहि पिय ! रायलच्छिविच्छुडु थिरु ।

इच्छहि तुलियअणंगु अंगु जइ भुवणवरु, ता पिय ! जीवह अभयदाणु दिज्जउ पवरु ॥८७॥

जइ वणि भमियइं भरेसि सभयकयवंचियइं, हरिणजम्मि जइ सरसि सरसकिलिक्किंचियइं ।

ताइं नाह ! जइ महरइं मुणिवयणइं सरहिं, ता महुमंसु पमायहिं जीवह दय करहिं ॥८८॥

असुइविलीणु मंसु मा आहारहि, दुलहउ मणुयजम्मु मा हारहि ।

जो नरु सुरमहुमंसु न पासइ, सो पिय ! नरयदुवारु न पासइ ॥८९॥

अह सो अउव्वसंलावजायसंको नरीसरो भणइ ।

अव्वो ! कह णं अउव्वं सुयणु ! तए नाडयं घडियं ? ॥९०॥

अहं सा दरहसियफुरंतदंतकरधूसराहरा भणइ । जाईसरणविरज्जंतकंपिरच्छं नियच्छंती ॥९१॥

पुव्वक्कयनियकम्मसिप्पिविसयावडिउ, अम्हेहिं वि संसारक्वाडनाडउं द्रडिउ ।

हरिणुमिहुणु अवलोयवि मइं संभरिउ जिह, नियजाईसरणेण नाह ! साहेमि तिह ॥९२॥

अत्थि एत्थु महिमंडलि महिमंडलतिलउ, विंज्जसेलु रमणिज्जमज्झु गुज्झयनिलउ ।

करिकरमोडियचंदणरसपरिमलसुहउ, दीहरसिहरोसारियरविरहवरतुरउ ॥९३॥

रम्मवणंतचरंतसुहासिरकणयमउ, सुरविज्जाहरसेविउ नं गिरिकणयमउ ।

नम्मयाइ आलिंगिउ तंगिमगुणकलिउ, नं सुयुरिसु कलजंपिरसउणसयाउलिउ ॥९४॥

उन्नयसीयपओहरभारालिंगियउ, नरसुरवरमणुरासु रासु नं वणि गयउ ।

सइ वियसंतविलासपलाससयावरिउ, नं महिरावणु रावणु सुरमच्छरभरिउ ॥९५॥

तत्थ भमिरसच्छंदमयंधमयाउलउं, तरुणहरिणमणहरणहरिणिसयसंकुलउं ।

कुडिलतंगुसिंगगङ्गुरंगाहिद्वियउं, वसइ किं पि मयजूहसमूह परिद्वियउ ॥९६॥



तासु मल्लिञ्ज अन्नोऽन्नसिणेहाबद्धमणु, अमुणियविरुद्ध्वेउ सुसंगयसरलतणु ।  
नियनिवभरइसुहरसअगणियसुरमिहुणु, जलतणकयसंतोसु वसहिं<sup>१</sup> तहिं मयमिहुणु ॥९७॥  
हियवभंतरभरिउव्वरंतअन्नोऽन्ननेहपडिबद्धा । अह नाह ! आसि अम्हे भवंतरे तेण रुवेण ॥९८॥  
तहिं अन्नोऽन्नालोयणलोयणकयसुहहं, नवनवपीइरसुम्मुह सम्मुहमणसुहइं ।  
निययेपेम्मसोहगोहामियजयहं वणि, वोल्इ काणु मरालहं नं सरकमलवणि ॥९९॥  
ताइं सरल तण सिंसिरइं नइकच्छुंतरइं, दरसोविरजगिरणइं ताइं वणक्खरहं ।  
पिय परिमासपिवास बिउणरोमंचियइं, अज्ज वि नाह ! सरामि ताइ किलकिंचियइं ॥१००॥  
अह अवरज्जु वरज्जुइउज्जोइयगयणु, चल्लिरचरणनहंसुसयलपल्लवियवणु ।  
कमरत्तुप्पलजुयलिण दिविडिक्कंतु महि, महरिसि कोइ समागउ संठिउ विंज्झमहि ॥१०१॥  
निम्मलमणिसिलवट्ठिनिविट्ठ पगिट्ठतणु, तवतणुयंगु अणंगपयंगगाइइदहणु ।  
सो अम्हिहिं विम्हयरसमहुरपलोयणिहिं, अवलोइउ पहरिसरसभरिणहिं लोयणिहिं ॥१०२॥  
उवसमं रसरवितेयनिभत्थियतमपडलु, तह वि वियडकंदप्पदप्पसाडण सुहडु ।  
तवविसेसचम्मट्टिसेस तणु जइ वि तसु, तहविंदियभडभंडणखंडणलद्धुजसु ॥१०३॥

१. वरमं—जे० J. ॥ २. रसनिब्भत्थियमच्छरतमपडलु—सर्वासु पाठः ॥

तसु पणमिरसुरसिद्धमउडमणिमसिणकम, तह वि य कीडपयंग वि पेच्छइ अप्पसम ।  
जइ वि जाइकुलरूवणाणतवसिरिसहिउ, तह वि अट्टमयकरडिकरडपाडणपहिउ ॥१०४॥

उज्झियसयलविरोहा निव्वत्थियमच्छरा मुणिवरस्स । हरिहरिणाई सावयगणा वि पासं न मुंचंति ॥  
अव्वाहय गुण सुवुरिसहं, कासु न हियउ हरंति ? । मुणिसंगय ते पसुगण वि, जं निव्वहर चरंति ॥  
ता नाह ! किं न संभरसि तस्स राएसिणो सुभणियाइं । एयाइं अमयनीसंदबिंदुसंदोहसरिसाइं ॥

जाव न जरकडपूयणि सव्वंगिउ गसइ, जाव न रोगमुयंगु उग्गु निहउ डसइ ।  
ताव धम्मि मणु दिज्जउ किज्जउ अप्पहिउ, अज्जु कि कळि पयाणउं जिउ निच्चप्पहिउ ॥

धम्मु सो ज्जि सचराचरूजीवहं दयसहिउ, सो गुरु वि घरघरणिसुरयसंगमरहिउ ।  
उज्झियविसयकसाउ देउ जो मुक्कमलु, एहु लेहु रयणत्तउ चिंतियदिन्नफलु ॥१०९॥

देवह धम्मह धम्मियहं, स्वमदमदयह परिक्ख । बहुएहिं अंवासज्जुएहिं सित्त बहेडारुक्ख ॥११०॥

वीयराउ जो न पियरमणिरुद्धत्तणु, जो अरोसु भयमुक्कु विमुक्काउहगहणु ।  
जो अमोहु अन्नोऽन्नव्वाहयवयणुपहु, सो तुम्हं आमरणु सरणु जिण होउ पहु ॥१११॥

अकयमलक्खएहिं नवि लक्खिउ, रमणिकडक्खिहिं जो नवि लक्खिउ ।

जो निब्बुइपुरगमणमहारहु, पणमहु सो जिणु जम्मु म हारहु ॥११२॥

एमाइ धम्ममइयं अम्हे सोउं महेसिणो वयणं । वियलंतमइविमोहं हिययविसुद्धाई बुद्धाई ॥११३॥

ता अम्हिहिं पडिवन्नु भवन्नवसंतरणु, नट्टारसदोसु निरंजणु जिणु सरणु ।

मन्निय जावल्लीविय जीवहं नाह ! दय, अमुणियमंसरसेहिं वि मंसनिवित्ति कय ॥११४॥

पुणु परिहरियविरोहहं पसमसमगलहं, सज्झायउक्कुणिसवणदलियदुम्मइमलहं ।

अम्ह य मुणिपयपंकयकयसेवापरहं, दिवस सउन्नहं जंति नयरि जिह नायरहं ॥११५॥

अह—कया वि मुणि मेह्लिवि गउ तं अम्ह वणु, नियपयपंकयरेणुपवित्तीकयसुवणु ।

नं जाणिवि मुणिमुक्कहं उम्मिहियभयहं, गिम्हयालु खयकालु पराइउ वणिमयहं ॥११६॥

तहिं रवियरजलिउम्ह गिम्ह तण्हाउरइं, उप्पेक्खिय खत्तियनर भयसंकाउरइं ।

सुक्कतालुगलकंठइं कंठागयजियइं, गिरिपरिसरपरिसक्कणदीणइं खिजियइं ॥११७॥

कहिं वि कुवियहरिनहरचवेडक्कियइं, कहिं वि दावजालोलिझलक्कु लिक्कियइं ।

कहिं वि असुह्लिरभिह्लभह्लिमुहसुक्काइं, कहिं वि महह्लोरह्लिपुह्लिकमचुक्काइं ॥११८॥

कहिं वि पसरंततण्हा मायणिहयजलमइ णडियाइं । भमियाइं नाह ! अम्हे समयं जलमग्गिरमणाइं ॥

ताव भमंतिहि दिट्ठु पउररयमलकलितु, गिरियडकडयपहि ट्ठिउ किं वि निज्जरसलितु ।  
तं अवलोइवि दोहिं वि मणि चिंतिउ कह वि, एउ सलितु न पडुप्पइ अम्हहं एक्कह वि ॥१२०॥

तो पभणइ आयरिण हरिणु पियनेहघणु, तुहुं पिउ नीरु किसोयरि ! मज्झ न अत्थि मणु ।

पडिबोहइ तणुयंगि कुरंगि वि एह वहइ, समसिणेह रइरम्मह पिम्मह एह गइ ॥१२१॥

इय पुणरुत्तु वि बुत्तउं पियइ न एक्कयरु, कासु न होइ सिणेह देह संतावयरु ।  
अह समच्चित्तइं ताइं सलिलि ओणमवि सिरु, दोन्नि वि तुंढिहिं बुद्धिहिं जाव चिरु ॥१२२॥

हरिणो हरिणीए कए न पियइ हरिणी वि हरिणकजेण । तुब्बुजले बुद्धुमुहाइं दो वि समयं विवन्नाइं ॥

तइया वि आसि कहियं अम्हाण महेसिणा जहा तुज्जे । उप्पज्जिस्सह पुरओ जुयलेणं रायगेहम्मि ॥

तेण अम्हि नियकम्मधम्मसंचोइयइ, आयहं माणुसजम्मि रम्मि संजोइयइं ।

ता जइ तं मयमिहुण ताइं भमियइं भरहि, ताइं वि जइ सुणिचयणइं दुरियहरइं सरहिं ॥१२५॥

ता अवराहविहूण दीण मं हणहि जिय, अलियवयणु परिहरहि हरहि मं परहं सिय ।

मं परमहिल निहालि वालि मणु परिग्गहहं, सुरमहुमंसं मं असहि जेण थिरु सुहु लहह ॥१२६॥

अहं अञ्चलभुयतव्वयणजायसोयप्पमोयतरलमणो । विसयसुहसिहिलराओ राया वि फुडक्खरं भणइ ॥

जाणवि जं पसियच्छि ! लच्छिसज्जणसुहउ, भवसायरि नरजम्भु रम्भु अइदुल्लहउ ।

विणु धम्मिं लद्धु वि सु निरत्थउ मइं गणित, जाणवि अन्न न धम्म वि मेहिवि जिणभणित ॥१२८

किंतु तरुणहरिणच्छि ! लच्छिविच्छि च्छु, जग्गुणवणसयजज्जर विहडइ देहबलु ।

ता माणहुं रायसिरि निसेवहुं विसयसुहु, दिट्ठु अदिट्ठह कारणि अवहेरइ अबुहु ? ॥१२९॥

भुंजामो विसयसुहुं धम्मस्स मयच्छि ! पच्छिमो कालो । मुद्धे ! अद्धुवसंकाइ को धुवाइं परिच्चयइ ? ।  
तो दसणुग्गयकरकुसुमट्टिविडिक्कियसुहसोह । तसु पडिक्कलवि भणइ पिय, दरसिहिलयउवरोह ॥१३१॥

जइ अकालि कवलंतु न रोगभुयंगु पिय !, हुंत जइ य जमकरणनिवारणि कावि क्रिय ।

ता माणह रायसिरि निसेवहि विसयसुहुं, अन्नह एउ मणंतु हसिज्जसि नाह ! तुहुं ॥१३२॥

रायलच्छि छड्डिज्जइ दुक्करु दुल्लहिय, नाह ! घरणि मणहरणि दुमेहिय वल्लहिय ।

इय सुणंतु जमदंडि पयंडि पराइयइ, विस रसंतु अयंडि मड्डु छड्डावियइ ॥१३३॥

कूवंतरकुसथं विलंबिनराहमह, सिरिपडंतमहुविप्पुसआसायणसमह ।

विसयसुहह नीसारह कारणि केव जणु, न गणइ सिरि निवडंतउ दारुणदुक्खघणु ॥१३४॥

વિસયસુહૃમોહિયમણો ન મુણહ તિવલાહં નરયદુઃખલાહં । નિયહ વરાઓ કાઓ પિંડં ન ય લડડયપહારં ॥  
તણગયજલલવેલવહ, કારણિ વિસયસુહસ્સુ । હિમગિરિસરિસુ પડંતુ સિરિ, ન ગણહ દુઃખસહસ્સુ ॥  
જં ચ પિય ! જંપિયમિણં દિદ્ધમદિદ્ધક્કણ ય કો ચયહ ? । તમજુત્તં ધમ્મફલં દીસહ જં કારણાણુગયં ॥  
સુકુલુગ્ગમપિયસંગમસોહગ્ગારોગસંપયસુહાહં । ધમ્મફલાહં નરવર ! કિં ન વિસિદ્ધાહં દિદ્ધાહં ? ॥૧૩૮

સુહિસંપયઘરઘરિણીસહિં જં રહસુહ માણહ, તંપિ દિદ્ધ સ્વણદિદ્ધનદ્ધુ તડિતરણુ ન જાણહ ।  
પડ અજ્જુ અવરજ્જુ પડ હય જણુ ઉપ્પેક્કલહ, અવિયાણિયજમભડચડકક નિવડંત ન પેક્કલહ ॥

જો જાણહ સો જાહસહ, તસુ નરયહમં મગ્ગુ ન જાણિડ ।

પડ ભણંતુ વિ નરહ ગડ, નિયકયકમ્મરજ્જુ સંદાણિડ ॥૧૪૦॥

સુરકિંકરુ પરિભવવિમણુ, ચિંતહ એમ્વ હયાસુ । ધમ્મિ નિરુજ્જસુ આસિ હં, તેણ હ્યડ સુરદાસુ ॥૧૪૧  
દેવત્તણિ તુલ્હેવિ પરુ, જં આણવહ સુરેસુ । કિં કીરહ સો વયરિયહં, ધમ્મપમાયહ દોસુ ૧૪૨॥  
સુરભવિ હીણતણ નિયવિ, જૂરહ એમ્વ વરાડ । નરભવિ લદ્ધહ જિણવયણિ, વલિ કિડ ધમ્મિ પમાડ ॥

ઇદ્ધિસાયસોહગ્ગજસત્થિડ, કય ગુરુપરિહ્વુ કુમયકયત્થિડ ।

તેણ જાડ હહ ભવિ સુરકિન્નિવસુ, પરિહરણિજ્જુ જેમ્વ સુરકિન્નિવસુ ॥૧૪૪॥

૧. 'હિન્દિ-વા' ॥ ૨. સરોસુ—સર્વત્ર ॥

जिणवरधम्मसु कहवि हउं पाविउ, चुक्कउ तासु पमाइण पाविउ ।  
तेणुप्पन्नु अमरकम्ममारउ, अह कयंतु कुविउ किं मारउ ? ॥१४५॥  
सुहलवलंपड केवि सढ, सिढिलिहिं धम्मसु महेसि । लद्धी हारहिं नीसुइय को'डी कागिणिरेसि ॥ १४६॥

गिमहउम्हि हउं चिरमायाविउ, तत्तु तवेण किंतु मायाविउ ।  
जलवज्जिइ सरवरि जिह वग रउ, नवरि तेत्थु कप्पासु नव गरउ ॥१४७॥  
तो नाह ! तं करेज्जसु, जं किंचि वि अत्तणो हियं मुणसि ।  
अहयं तु पवज्जिस्सं जिणदिक्खं अणुमया तुमए ॥१४८॥

तो भणइ नरवरिंदो किं धम्मो होइ न हु गिहत्थाणं ? । वियलंतचरणमोहा संविग्गा तो पिया भणइ ॥  
घरपारंभनिरुंभिय, वोलइ जम्मसु वि जाहं । जीवदया वरु धम्मसु कउ होइ गिहत्थहं ताहं ॥१५०॥

पियघरघरिणिपरिग्गहविसमगहगहिउ, अलिउ पयंपइ वंचइ परु करुणिमरहिउ ।  
जइ गिहत्थु सुहमग्गि सग्गि वचइ कुमइ, तो मुणिवर ओहद्विय घद्विय नरयगई ॥१५१॥

१. 'डि वि कां-सर्वासु ॥

ता पिय ! पावारं भवियं भियकलिमलह, घरवासह दुहवासह सरवि बहुच्छलह ।  
पडिवज्जिवि जिणमग्गु भग्गु दोग्गइपवहु, अजरामरपुरगमणुक्कंठिउ चित्तु महु ॥१५२॥  
जाइसु सुत्थिइ देसि तहिं, मइ ढोह्हा ! मोक्कहि । अमुणिय जमभडदडवडउ, पडइ जु अज्जु कि कळि ॥

अह सो मुणिवि दइय अन्नेहिय, विसयविरत्त नाइ अन्नेहिय ।  
निब्भरधम्मणुरायपरव्वस, जाणवि नं किर हुइय परव्वस ॥१५४॥

सरलंगुलिनहसुत्तिमुहवारियवाहपवाहु । सौउग्गमगगिरगिरइं, पभणइ पिय नरनाहु ॥१५५॥  
लज्जामि अहं भिक्खं गिण्हंतीए तए परगिहेसु । ता जइ मे अंतेउरमज्झे चिय विहरसि तओऽहं ॥१५६॥  
मुंचामि तीइ भणियं एवं होउ त्ति तो निवो भणइ । मोत्तूण वयं मज्झ वि अन्नं परिकहसु जं किच्चं ॥  
तो भणइ पिया गिण्हसु सम्मत्तं ताव नाह ! गुरुमूले । जीवदयामूलाइं गिहिव्वयाइं च जं भणियं ॥  
जाइं सुपत्तपयाणइं गुरुदेवच्चणइं, बंभचेर सच्चव्वय परधणवज्जणइं ।  
निम्ममत्त तवचरण मण्हियसाहणइं, ताइं अहिंसाधम्मह सयलइं साहणइं ॥१५९॥

१०. मह-सर्वत्र ॥



जो जीवदय न मेहइ बोहइ सच्चवइ, जो परधण परदारु सराउ न सच्चवइ ।

लोहमहगहगहिउ न अप्पउं वेलवइ, सो लीलइ ओसीरइ भीमभववेलवइ ॥१६०॥

इच्चाइ पियाए सुहासियाइं सोऊण नरवरो तीए । अन्नियआयरियाणं पयमूले तो विभूईए ॥१६१॥

दिवखं दावेइ सयं पि गिण्हए गिहिवए ससम्मत्ते । तो कुणइ पुप्फचूला वयं पवित्तिणिसयासम्मि ॥

अह अन्नया दुभिक्षं नाउं आगंतुयं ठिया तत्थ । अन्नियपुत्तायरिया जंघाबलवल्लिया गच्छं ॥१६३॥

एगागिणोडवि होउं अन्नत्थ विसज्जयंति करुणाए । जायम्मि उ दुडिभक्खे बहु परियडिउं अचायंता ॥

भुंजंति पुप्फचूलाउवणीयाइं पि भत्तपाणाइं । अह अन्नया कुणंतीइ नीइ दुक्करतवच्चरणं ॥१६५॥

गुरुणो वेयां वच्चं कुणमाणीए विसुद्धभावाए । पयडियलोयालोयं उप्पन्नं केवलं नाणं ॥१६६॥

तो जं जं पाउगं मणिच्छियं जं च भत्तपाणाइं । तं तं देइ गुरुणं नाउं नाणेण आणेउं ॥१६७॥

अन्नदिणे आणीए मणिच्छिये ओसहाइए गुरुणा । भणिया अज्जे ! नाओ मणोगओ मज्झ कह भावो ? ॥

१. उत्तरइ— J. जे ॥ २. अन्नियपुत्तायरियाण पयमूले विभूईए—इतिरूपमुत्तराईं सर्वासु— ३. °वच्चं च कुब्ब—

माणीए सुद्धं—वा० J. । जे० ॥

नाणेण तीइ भणिए किं तं पडियाइ अहव विवरीयं ? ।

इय पुच्छियम्मि गुरुणा अप्पडिवाइ ति सा भणइ ॥१६९॥

तत्ता संविग्गो सो भणेइ मिच्छामिदुक्कडं जमिह । आसायणा मए केवलस्स विहिया अयाणेण ॥  
आढत्तो य करेडं खेयं जह सीसिणी वि मह एसा । अचिरंगीकयदिक्खा इत्थीमेत्तं पि सिज्झहिइ ॥  
चिरच्चिव्वओ वि अहं जरजिन्नं देहपंजरं एयं । वहिऊण न याणे केत्तियं पि भमिहामि संसारं ? ॥१७२॥  
तो केवल्लिणा भणियं मा खेयं कुणह जेण तुब्भेडवि । सुरसरियमुत्तरंता सिज्झस्सह इह भवे चेव ॥  
इय सोऊणं सूरी तब्बेलं चेव चलइ आसन्नं । गंगं नाऊण तओ सणियं सणियं वयंतो य ॥१७४॥  
पत्तो तीए सो आरुहइ जाव नावाए ताव तब्भारं । न सहइ नावा बुडुइ उवविसइ जहिं जहिं एसो ॥  
कुविएहिं नाविएहिं तो खित्तो पेळ्ळिऊण सुरसलिले । मिच्छुक्कडं भणंतो जलजीवाणं तओ एसो ॥१७६॥  
सुविमुद्धभावपत्तो अंतगडो केवली तहिं जाओ । तदेहस्स य पूया विहिया देवेहिं तुट्टेहिं ॥१७७॥  
तो तं पयागनामं तित्थं जायं तहिं जणपसिद्धं । गंगासलिले बुड्ढा लहंति सुगइं ति लोए य ॥१७८॥  
तप्पभिइं चिय जाया दढं पसिद्धी चिरं च विहरेडं । अज्जा वि पुप्फचूला सिज्जा धुयसयलकम्मंसा ॥  
राया वि पुप्फचूलो आराहेडं अगंडियसरूवं । सम्मं सावयधम्मं वच्चइ वेमाणियसुरेसु ॥१८०॥



अथ सूकरमधिकृत्याऽऽत्मानुशास्तिमाह—

पञ्जलियजलणजालासु उवरि उल्लंविऊण जीवंतो ।

भुतोऽसि भुंजिउं सूयसत्तणे किह न तं सरसि ? ॥२२०॥

अधःप्रज्वलज्ज्वलनज्वालानामुपरि अधोमुख उल्लम्ब्य जीवन्नेव भर्जित्वा सूकरत्वे यद् भुक्त्वोऽस्य-  
नार्यैः तत् कथं न स्मरसि ? ॥

तथा—

गहिऊण सवणमुच्छस्त्रिऊण वामाओ दाहिणगयम्मि ।

सुणयम्मि तओ तत्थ वि विद्धो सल्लेण निहण गओ ॥२२१॥

इह किलाखेटिकानां सम्बन्धी श्वा सूकरे दृष्टे धावित्वा दक्षिणं वामं वा कर्णं दशनैर्गृहीत्वा  
दक्षिणाङ्गमे वामाङ्गा दक्षिणे पार्श्वे सूकरपृष्ठोपरिभागेन क्षंपां दत्त्वा गच्छति, ततो दन्तगृहीतं कर्णं

॥ १८२ ॥

गाढमाकृष्य तिष्ठति, तथा च सूकरः पदमपि चलितुं न शक्नोति, ततोऽध्वारोहः समागत्य सूकरं सेह्येन हत्वा विनाशयति ॥

इह च मायादिदोषप्रधाना जन्तवः शूकरत्वेनोत्पद्यन्ते, तत्र च पुत्रादिभिरपि भक्ष्यन्त इति संसारसमंजसं दर्शयन्नाह—

उपपन्नस्स पिउस्स वि भवपरियत्तीइ सूयरत्तेण । सद्धाइ भंजमाणो रायसुओ बोहियो मुणिणा ॥

इह कस्यचिद्वाजपुत्रस्य सम्बन्धी पिता कर्मवशाद् भवान्तरे सूकरत्वेनोत्पन्नः, तस्य च सम्बन्धीनि दीर्घवर्धरूपाणि वृष्टिमांसानि भुंजानः पुत्रो मुनिना प्रतियोद्धित इत्यन्तरार्थः ॥

भावार्थस्तु कथानकेनोच्यते, तच्चेदम्—

उसहपुरं नाम पुरं जं दीसइ सेयवसहपिट्ठं व । चंदकरधवलधवलहरधवलमीसरनिवेसं च ॥१॥  
राया य भाणुनामो तं पालइ जस्स सेसगुणवग्गो । चंदो व्व कलंकेणं महल्लिज्जइ किचिणभावेण ॥२॥  
एत्तो य सूरनामा रायसुओ दाइएहिं निच्छूहो । भज्जाए चंदवयणाए अणुगओ सीलकलियाए ॥३॥  
एगागी भममाणो बुच्छो तत्थागओ तओ भाणुं । नरनाहं ओलगगइ वराडियं पि हु न सो देइ ॥४॥

अह सो पभणइ भजं पिए ! अदाया इमो महीवालो ।  
ता चिट्ठ इमंमि तुमं गच्छामि अहं अउज्झाए ॥५॥

शुकरत्वे  
उत्पन्नस्य  
पूर्वभव-  
पितुः  
मांस-  
खादकस्य  
सूरराज-  
पुत्रस्य-  
कथा

॥ १८४ ॥

तो सा भणइ न एवं तत्थ गओ जेण अन्नमहिलासु । रत्तो मं विम्हरिहिसि ता जुगवं तत्थ वच्चासो ॥  
पत्तिज्जावंती वि हु तो जा कहमवि न पत्तियइ एसा । कुलदेवया इमेणं विणएणाऽऽराहिया तत्तो ॥७॥  
पच्चयखाए होउं तीए दिव्वाण सुरभिगंधाण । कुसुमाण चउसरं ताण अप्पियं एक्कमेक्कंति ॥८॥  
भणियं सीसे बंधह जस्स मिलायंतिमाइ कुसुमाइ । सो जाणिज्जउ इयरं अन्नासत्तं तहिं जायं ॥९॥  
इय देवयचिहिए पच्चयम्मि मोक्खुओ पिओ तीए । तेण वि वरधवलहरं गुत्तं एक्कं तहिं घेत्तुं ॥१०॥  
सुक्का सदासचेडी एसा असणाइनिव्वुइं काउं । पत्तो य अउज्झाए सयं निवेणं तहिं दिट्ठो ॥११॥  
अइगोरवेण दिन्नं विउलं दविणं च चिट्ठइ सुहेणं । ओलगंतो नरवरमिद्धं वत्थाइयं पवरं ॥१२॥  
भज्जाए संपेसइ अहंनया सव्वहा वि कुसुमाइ । तुट्ठाइं न अत्थेण वि कत्थइ लब्भंति तो रत्ता ॥१३॥  
सन्निहियनरा पुट्ठा कत्थइ दीसंति किमिह कुसुमाइ ? । तो ते भणंति अन्नत्थ देव ! कत्थइ न दीसंति ॥  
किंतु कुओऽवि हु एसो अमिलाणेहिं सुयंधकुसुमेहिं । दीसह बद्धेहिं सिरे निचं पि हु सूरराउत्तो ॥१५॥  
तो तव्वइयरमेसो पुट्ठो रत्ता इमेण वि समगं । कहियं जहट्ठियं चिय तो विम्हइओ नरवरिंदो ॥१६॥

चिंतइ किमेरिसाई इत्थीइ वि हुंति सीलसत्ताई ? । जं चिरपउत्थदइए विरूवतरुणत्तभावेऽवि ॥१७॥  
 खोभिज्जइ न परेणं ? ता पच्चयमप्पणो करिस्सामि । तस्स य किंनरगंधव्वनामया गायणा दोन्नि ॥१८॥  
 नामेण कोइला गायणी य कंठेण विलियअमराई । सोऊण ताण गेयं च अक्खिविज्जंति सुणिणोऽवि ॥  
 रूयं सोहग्गं चिय अणुत्तरं ताण गायणाण तहा । जंपंता य वियड्ढा कुणंति पउलोमियं पि वसे ॥२०॥  
 तिन्निवि ताई निवेणं पच्छन्नं पेसियाई उअसभपुरे । गंतूण चंदवयणं विरहनिबद्धेहिं गीएहिं ॥२१॥  
 तह अक्खिवंति ताई रूणं पि जह मेळए न पासाओ । तो अइसयअक्खित्तं नाउं तं गायणा एयं ॥२२॥  
 पत्थंति अणायारं सुद्धसहावं पि कह वि एगंते । तो नायं तीइ जहा दुहा एए न सुहभावा ॥२३॥  
 अह संवरणं काउं तयभिमुहं सा भणेइ किमजुत्तं ? । कळे तित्ति वि तुम्हे एज्जह रयणीइ संवहिउं ॥२४॥  
 तो हिट्ठाई गयाई इमीइ सुत्ततंतूहिं । खट्ठा वणाविज्जणं ठविआ भूमिहरउवरिम्मि ॥२५॥  
 वीयदिणे रयणीए काऊणं ताई पवरसिंगारं । तत्थाऽऽगयाई तत्तो भणियाई दासचेडीए ॥२६॥  
 पुरओ उवविसिऊणं चिट्ठह जा सामिणिं पहुप्पेमि । सुत्तवुणियखट्ठाए वत्थेण च्छाइयाए य ॥२७॥  
 उवविट्ठाई तिन्नि वि पडियाई भूमिगेहमज्झम्मि । चिट्ठंति दुक्खियाई तल्लुव्वेहिं कुणंताई ॥२८॥  
 तो भोयणवेलाए कोइवकूरं इमाण तिण्हं पि । अद्धठवेण खिवावइ करवयमेगं च नीरस्स ॥२९॥

तो बहुदिनेहिं ताणं जाया कप्पासपूणियव्व तण । पंडरया एत्तो छिय राया चिंतइ अउज्जाए ॥३०॥  
 अन्नत्थ पेसियाणं न होह कहाया वि एत्तियविलंबो । मह गायणाण इण्हिं तु कारणेणेत्य होयव्वं ॥३१॥  
 तो अन्नदिणे भणिओ तेणेगंतंमि सूररायसुओ । तुह भजं सीलवइं वयमिच्छामो सयं दट्ठुं ॥३२॥  
 तो सूरेणं भणियं जं देवो आणवेइ अह दो वि । अकहेउं पच्छन्नं गओ (आ) तहिं वाहणे सिग्घे ॥३३॥  
 अग्गे गंतुं सूरेण भारियाए तयं समगं पि । कहियं तीए वि कहिओ सब्बो वि हु पुव्ववुत्तंतो ॥३४॥  
 तो सूरेणं भणियं किच्चं इण्हिं किमेत्थ ? तो एसा । पभणइ राया रयणीइ एत्थ आणेज्जह तओ सो ।  
 रायसमीवम्मि गओ इयरीए ताइं भूमिहरयाओ । तित्थि वि कडुवेऊण गायणाइं वरे पट्टे ॥३५॥  
 ठवियाइं कयसिणाणाइं कुसुममालाहिं अच्चियाइं च । सूरुोऽवि निवं आणइ रयणीए गए पढमजामे ॥  
 कहियं भज्जाए भणइ सा वि पाडेह ताव पाएसु । तिण्हं पि देवयाणं देवालयपट्टवियाणं ॥३८॥  
 तो सूरुो नरवइणो दावेउं ताइं सयमवक्कंतो ! नरवइणाऽवि इमाइं दिट्ठाइं सियसरीराइं ॥३९॥

सियवत्थाइं सियकुसुममालओमालियाइं सब्बत्तो ।

पाएसु जाव पडिही ता भणियं तेहिं अइसणियं ॥४०॥

किन्नरगंधव्वा कोइला य अम्हे तओ तुमं देव ! । मा निवडसु पाएसुं तो रत्ना ताइं पुट्ठाइं ॥४१॥

तेहिं वि कहियं सब्वं कुड्डंतरीण तं च सूरेण । निसुयं राया वि तओ निन्निवि एयाइं घेत्तूण ॥४२॥  
 चंदवयणाइ पासे वच्चइ सूरेण सह तओ नमिउं । एए सूरसमक्खं वन्नइ से सीलबुद्धीओ ॥४३॥  
 तत्तो राया तह गायणाइं सूरो य चंदवयणा य । पगयाइं अउज्झाए तुट्ठेण य नरवरिंदेण ॥४४॥  
 सूरस्स चंदवयणाए तह य विउलं पसायवरदाणं । दिन्नं सुहेण कालो वच्चइ एयाण तो तत्थ ॥४५॥  
 अह अन्नदिणे सूरो पारद्धिं कुणइ बाहिरुजाणे । गिण्हेइ जरढसूयरसट्ठाइं मारिउं तत्तो ॥४६॥  
 जलणेण पएउं बाहिरे वि परिभुंजमाणओ एसो । दिट्ठो अइसयनाणेण सुणिवरेणं तओ भुत्ते ॥४७॥  
 भणियं हद्धी भवविलसियाइं पेच्छह जहिं सपुत्तोडवि । भुंजइ पिउमंसाइं मारेउं निगिघणो तत्तो ॥४८॥

को कुणइ इमं सुणिवर ! भणिए सूरेण तो सुणी भणइ ।

इहिं ताव तुमं चिय कहमिव ? अह सुणिवरो आह ॥४९॥

जो तुज्झ पिया नामेण दढरहो सो सकम्मदोसेण । इय सूयरभावेणं जाओ तुमए य सो भुत्तो ॥५०॥  
 बहुपच्चहिं कहिए सुणिणा एयम्मि जुत्तिकलियम्मि । सो निंदइ अप्पाणं पुणो पुणो तेह य संविग्गो ॥  
 गेहम्मि गओ बीए दिणम्मि घेत्तूण भारियं निययं । एइ सुणिणो सयासे सोडवि हु तज्जोग्गयं नाउं ॥  
 पभणेइ अइदुलंभा जीवाणं माणुसाइसामग्गी । जो एयं पि हु लद्धुं हारइ रसगिद्धिसाईहिं ॥५३॥



सो भमइ अणंतभवे दुःखतो नरयतिरियमाईसु । एए य कामभोगा जे पडिहासंति रमणिजा ॥५४॥

तिरिएहिं अंतयाइहिं तह य साहारणा सया तेऽवि ।

जइ रमइ विसिद्धोऽवि हु तेसु तया तस्स इयरेहिं ॥५५॥

को होज विसेसो ? तह भवे य भममाणएहिं जीवेहिं ।

भुत्ता अणंतसोऽवि हु भोगा दुक्खं च तज्जणियं ॥५६॥

सुरलोयसंभवेण वि सुहेण भुत्तेण जइ अणंतेण । संतोसो न हु जाओ ता इमिणा मणुयसोक्खेण ॥५७॥

तुच्छेण किच्छुसज्जेण दुक्खलक्खाणुविद्धणं च ।

किह सो होहिइ ? जत्थ य हम्मंति सुएहिं पियरोऽवि ॥५८॥

पियरेहिं सुया तत्थ य संसारे अभिरमंति किह धीरा ? । इच्चाइ मुणिसस सुहासियाइं सोऊण एयाइं ॥

संविग्गाइं तस्सेव पायमूलम्मि मुणिमइंदस्स । भवहुयवहनवजलहरवुट्ठिं गिण्हंति जिणदिक्खं ॥५९॥

सूरो तस्स समीवे पासे अज्जाण चंदवयणाऽवि । उग्गं काऊण तवं कम्मविसुद्धाइं सिद्धाइं ॥६१॥

॥ इति सूरराजपुत्राख्यानकं समाप्तम् ॥

—३३३३३३३३—

अथ हस्तिनमधिकृत्याऽऽह—

लुद्धो फासंमि करेणुयाए वारीए निवडिओ दीणो ।  
झिझइ दंती नाडयनियंतिओ सुक्खरुक्खम्मि ॥२२३॥  
विंझरमियाइं सरिउं झिझंतो निविडसंकलाबद्धो ।  
विद्धो सिरम्मि सियअंकुसेण वसिओ सि गयजम्मे ॥२२४॥  
सोऊण सीहनायं पुंविं पि विमुक्कजीवियासस्स ।  
निवडंतसीहनहरस्स तत्थ किं तुह दुहं कहिमो ? ॥२२५॥  
भिसिणीविसाइं सल्लइदलाइं सरिऊण जुन्नघासस्स ।  
क्वलमगिण्हंतो आरियाहिं कह कह न विद्धो सि ? ॥२२६॥  
पडिकुंजरकटिणचिहुट्टदसणखयगलियपूयकहिरोहो ।  
परिसक्किरकिमिजालो गओ सि तत्थेव पंचत्तं ॥२२७॥

जुहवइत्ते पञ्जलियवणदावे निखलंबचरणस्स । मेहकुमारस्स व दुहमणंतसो तुह समुप्पन्नं ॥२२८॥

इहादृव्यां वृहत्करिणः किलैवं ध्रियन्ते-वारिनामिका महती गच्छा खन्यते, इयं चासारकाष्ठैस्तृण-  
रेण्वादिभिश्चाच्छ्राव्यते, तस्याश्च अपरभागे करेणुका ध्रियते, तत्स्पर्शं च बुब्धो वनकरी धावति, स च  
रागान्धो गर्तामिपश्यंस्तस्यामधो निपतति, तन्मध्ये च बुभुक्षितं तमनेकदिनानि धरन्ति, ततोऽतिसन्नम-  
किंचित्करं सन्तं ततः समाकृष्य राजसमीपं नयन्ति, तत्र च शुष्कवृक्षे चर्ममयमहानाडकनियंत्रितो  
दीनः प्रतिदिनं क्षीयते ॥ 'दंती'ति गजमेवाधिकृत्याऽऽत्मजीवं कश्चिदनुशास्ति-शितं-तीक्ष्णमंकुशं, शेषं  
सुगमं ॥ तथा—'सोज्ज' सुगमा ॥ 'भिसिणी' सुगमा ॥ अपरं च—'पडिकुंजर' प्रतिपक्षहस्ती तस्य  
सम्बन्धिनौ कठिनो चिहुट्टो-शरीरैकदेशसन्निमग्नौ यो दन्तौ तल्लनितक्षतेभ्यो गलितः पूयरुधिरौघो  
यस्य स तथा, अत एव तेषु क्षतेषु परिभ्रमत्कृमिजालो गतोऽसि तत्रैव-गजजन्मनि पञ्चत्वं-  
मरणभावमिति ॥ अथ गजमेवाधिकृत्योदाहरणगर्भात्मानुशास्तिमाह—यथा मेघकुमारस्य गजयूथ-  
पतित्वे वनदवे प्रज्वलिते निष्कचवरस्थण्डिलस्थस्य निरालम्बोत्तिष्ठत्तैकचरणस्य दुःखमुत्पन्नं तथा तवापि  
जीव ! तथाविधं दुःखमनन्तशः समुत्पन्नं, अत एव तदवगम्य तथा यतस्व यथा पुनरप्येवंविधदुःख-

भाग् न भवसीति भावः ॥ कः पुनरसो मेघकुमारः ? कथं ग्रूथाधिपतेस्तस्य दुःखमुत्पन्नमिति, ?  
उच्यते—

मगहाजणवयमज्झे रायगिहं नाम पुरवरं आसि । जत्थ सयत्थो वि सया संखाईओ जणो वसइ ॥१॥  
पडिहार चिय सेवति जत्थ निचं परस्स दाराइं । तह लोयाण पओसो जत्थ अकज्जे न अन्नोऽन्नं ॥२॥  
तत्थ य सेणियनामा नरनाहो जो दढोऽवि सम्मत्ते । मिच्छं विप्पडिवन्नो सिरिवीरजिणंदसमणसु ॥३॥

तस्स य रत्तो भज्जा, धारिणीनामा इमा य कइया वि ।

पेच्छइ पच्छिमरयणीइ, सियकरिं अइगयं वयणे ॥४॥

नेमिस्सिएहिं रत्तो कहिओ तो पवरपुत्तजम्मो स्ति । अह धारिणीइ गव्भो परिवइहइ तहिणारद्धं ॥५॥  
तो तइयगम्मि मासे अकालमेहेसु दोहलो जाओ । चिंतइ जइा अकाले उन्नयमेहेसु सब्वत्तो ॥६॥  
अणुगम्मंती सेणियरत्ता तह करिवरम्मि आरूढा । सिरि धरियधवलछत्ता जइ रायगिहे परिभमामि ॥  
तो पुज्जइ दोहलओ मज्झ इमं अज्ज दुग्गडं मन्ने । इय चिंताए तीसे पइदियहं खिज्जाए अंगं ॥८॥  
अह नरवरेण गाढं पुट्ठा परिकहइ दोहलं एसा । अभयकुमारस्स निवोऽवि साहए सोऽवि उवउत्तो ॥९॥  
पोसहसालाए ठिओ अट्टमभत्तेण पुव्वसंगइयं । सोहम्मवासिदेवं आराहइ तो इमो तीसे ॥१०॥

पूरइ अकालमेहेसु दोहलं तो कमेण एसाडवि । पसवइ पुत्तं वररूवलक्खणं उच्चियसमयम्मि ॥११॥  
दोहलयं अणुसरिडं मेहकुमारो त्ति से कयं नामं । परिवडिडुओ य कमसो कलाओ सिग्घं अहिजेइ ॥  
अह जोव्वणमणुपत्तो अहिलसणिज्जं सुरंगणाणं पि । तो परिणइ धूयाओ नरेसराणं सुरूवाओ ॥१३॥  
तत्थागओ कयाइ वि सिरिवीरजिणेसरो विहरमाणो । तस्संतिए सोडं जिणधम्मं सावओ जाओ ॥१४॥

अह विहरिज्जण भयवं, पुणरवि तत्थाडगओ तओ दिक्खं ।

मेहकुमारो गिण्हइ संविग्गो तस्स पासम्मि ॥१५॥

अहरायणियाइ तओ निसाइ संथारए खिवंताणं । साहूणं संजाओ मेहकुमारस्स संथारो ॥१६॥  
वसहीदुवारमूले वायणसंपुच्छणाइक्केसु । निंताण अइंताण य साहूण पयाइसंघट्ठो ॥१७॥  
हत्थे पाए सिरमाइएसु तहकह वि मेहसाहुस्स । संजाओ जह निदा न आगया सयलरयणिं पि ॥१८॥  
अह चिंतेइ गिहत्थं मं आढाइंसु साहुणो सब्बे । इण्हि पुण निस्संका किह पेच्छ कयत्थयंति दहं ? ॥१९॥  
तम्हा पभायसमए आपुच्छेडं जिणेसरं वीरं । गच्छामि गिहं अज्ज वि किं नट्ठं ? चिंतिडं एवं ॥२०॥  
समवसरणोवविट्ठे सिरिवीरजिणम्मि वच्चए जाव । ता भयवया सयं चिय भणिओ तुह मेह ! रयणीए ॥

अल्ल अभिप्पाओ एरिसो त्ति, जाओ तओ इमो भणइ ।

आमं ति तओ भणियं, जिणेण सो भइ ! न हु जुत्तो ॥२२॥

गुरुसत्ताणं तुम्हारिसाण परिणयजिणिंदवयणाणं । जमणाइभवे चिट्ठउ नरगाइदुहं समणुभूयं ॥२३॥  
एत्तो अणंतरम्मी तइयम्मि भवम्मि जं नए दुक्खं । अणुभूयं तदवेक्खाए एत्थ तुह किं दुहं भइ ! ॥२४॥

तो मेहेणं भणियं किं तत्थ मए जिणिंद ! अणुहूयं ।

दुक्खं ति ? तओ पभणइ जिणो निसामेह एक्कमणो ॥२५॥

इह चैव भरह्वासे वेयड्ढगिरिंदपायमूलम्मि । वणयरऽभिहियभिहाणो तुमं सुमेरुप्पभो नाम ॥२६॥  
आसि गइंदो एत्तो तइयभवे भइजाइसंपत्तो । जूहसहस्साहिक्खं सत्तंगपइट्ठिओ पवरो ॥२७॥  
गिरिनिज्झरकंदरकाणेषु वरकलभकलभियाहिं समं । तस्स रमतस्स तओ पसुइयचित्तस्स कइया वि ॥  
जणसुहूयंमि वसंते समइक्कंतंमि मच्छरेणेव । संतावमावहतो खलो व्व गिम्हो पवत्तेइ ॥२९॥  
जो पयइ पयाओ सया भुवणागरणम्मि पक्खिवेऊण । चंडंसुहुयवहेणं धममाणो चंडपवणेहिं ॥३०॥  
हारमणिचंदचंदणखोमजलद्वाजलासयवणाइं । जलजंतगिहाणि य जत्थ सेवए सायरो लोओ ॥३१॥  
पिक्कफलभरसमोणयसहयारवणेषु वीसमंताणं । पहियाण जत्थ जायइ विग्घो गमणम्मि सुइरं पि ॥३२॥

एक्का वि सत्तली मयणपरवसं जत्थ कुणइ कामियणं । किं पुण परिमलवासियदियंतवरपाडलसहाया ॥  
जो सियमल्लियकुसुमच्छलेण हसइ व्व सयलपंथिजणं । हाहाहेति कुणंतं लुढमाणं रुक्खल्लयासु ॥३४॥  
जंबूकुसुमुक्केरो पाडिज्जइ सजणिएहिं वि फलेहिं । अंगसमुत्था वि विसंवयंति पडिक्कलसमयम्मि ॥३५॥  
धूलीकयंवकुसुमाण परिमलो तवइ विरहिणीवग्गं । झिज्जंति जामिणीओ दुल्लणमेत्तीउ व कमेण ॥३६॥  
ददुं च दिवसनाहं बचंतं उत्तरोत्तरपएसु । परिमुक्कदक्खिणासं हरिसेण विवड्हिया दिवसा ॥३७॥  
कयकमलदलत्थरणाइं कयलिलवलीलयाहरत्थाइं । कीलंति जत्थ मिहुणाइं सिसिरसरियाइतीरेसु ॥३८॥  
वायंति वाओलीओ रत्नाइं जलंति वणदवग्गीहिं । परिसडइ पत्तनियरो वणाण कुमईण व गुणोहो ॥  
नारीउ व्व दिसाओ रयस्सलाओ जणंति उब्बेयं । परिभमइ दरिदुलं छुहोसिणेणं च संतत्तं ॥४०॥  
तत्थ परिवड्डमाणे गिम्हस्स भरे कयाइ सब्बत्तो । रत्नम्मि पलित्ते वणदवेण खरपवणपहएण ॥४१॥  
सब्बदिसासु वि धूमाउलासु डुब्बंनसावयगणेसु । आकुंचियघोरकरो ऊसियपुच्छो भयत्तत्थो ॥४२॥  
भंजंतो तरुनिवहं वल्लिवियाणाडं चूरयंतो य । लहिनियरं सुयंतो सो जूहवई जराजिन्नो ॥४३॥  
नियहत्थिहत्थिणीहिं समं पलाणो सरं गओ एक्कं । तत्थ य नीरं तुच्छं तमपावंतो कले खुत्तो ॥४४॥  
तो पंकवहुत्तेणं बुड्डुत्तेण य न सक्कए तत्तो । उत्तरिउं सो ताहे पुब्बिं निययाओ जूहाओ ॥४५॥

निच्छूढेणं दिट्ठो एक्केणं तत्थ गयवरिंदेण । तिक्खदसणेहिं विट्ठो वेरं सरिऊण तो तेण ॥४६॥  
 सत्त अहोरत्ताइं तन्वियणाए तओ समक्कंतो । वीसुत्तरवाससयं सव्वाउं पालइत्ताणं ॥४७॥  
 अट्टज्झाणोवगओ बंधित्ता आउयं तिरियजोगं । पज्जंते मरिऊणं इह चेव य भरहवासम्मि ॥४८॥  
 विंझगिरिपायमूले चउदंतो पवरलक्खणसमग्गो । सत्तसयजूहनाहो सो जायइ गंधहत्यि त्ति ॥४९॥  
 मेरुप्पभो त्ति नामेण भमइ गिरिसेलकाणणाईसु । गिमहंमि अन्नया वणदवग्गि गुरुसंभमो जाओ ॥५०॥  
 इय अग्गिसंभमो दिट्ठपुब्बओ कत्थई मए ? एवं । ईहं कुणमाणस्स य जाईसरणं समुप्पन्नं ॥५१॥  
 पढमम्मि पवत्ते पाउसम्मि पत्ते अह कत्थई पएसम्मि । बहुएहि हत्थिमाईहिं रुक्खत्तणकट्टमाईणि ॥५२॥  
 उद्धरिउं एगंते एडावेऊण मंडलं गरुयं । कारेइ अत्तजूहट्टयाए दवसंभमे ठाउं ॥५३॥  
 मड्डिमवासारत्ते वीयं पि हु मंडलं करावेइ । वासारत्तसमत्तीइ कारए मंडलं तइयं ॥५४॥  
 तत्तो गिमहम्मि पुणो जाए दवदहणसंभमे स करी । तह चेव पलाणो पढमथंडिले जाव संपत्तो ॥५५॥  
 ता नं सयलं रुद्धं चित्तयवयवघहरिणमाईहिं । तह वीयं पि हु रुद्धं करुणाए तं पि परिहरिउं ॥५६॥  
 तइयम्मि ठिओ गंतुं परिवारसमन्निओ तओ पायं । कंडुयणत्थं उक्खिक्खइ जाव ता तस्स ठाणम्मि ॥  
 आगंतूण पविट्ठो ससओ दिट्ठो य तेण करुणाए । पाओ तत्थ न ठविओ उक्खिक्खिऊण वि ठिओ धीरो ॥



तत्तो य तयणुकंपाहेउं मणुयाउयं उवनिवद्धं । संसारो य परित्तो विहिओ अह सो वणदवग्गी ॥५९॥  
राइंदियाइं जलिउं अड्ढाइज्जाइं उवसमं वयइ । अग्गिभयविप्पमुक्का तत्तो सावयगणा सब्वे ॥६०॥  
वच्चंति थंडिलाइं मोत्तुं अह सोऽवि करिवरो जाव । चलिओ ताव किलंतो जुन्नसरीरो रुहिरभरिओ ॥

पडिओ धस त्ति धरणीयलम्मि राइंदियाइं तो तिन्नि ।

विसहइ सियालभक्खणपमुहाओ तिन्ववियणाओ ॥६२॥

वाससयं पालेत्ता सब्वाउं तं च वेयणं सम्मं । अहियासित्ता जाओ तुममिहइं सेणियस्स सुओ ॥६३॥

तो जइ तिरियभवम्मि वि सम्मं अहियासिया तए वियणा ।

पाओ य न निक्खित्तो ससयस्सुवरिं च करुणाए ॥६४॥

ता इण्हिं साहूणं वरबंभधराण चरणमाइहिं । संघट्ठणं पि न सहसि कीस तुमं ? जेण तिरियदुहं ॥६५॥  
आसज्ज केत्तियम्मिं अणंतगुणनिज्जराफलं तह य । इय सोऊणं मेहो जाईसरणेण तं सब्बं ॥६६॥  
संभरइ सयं चेव य तत्तो आणंदजलभरियनयणो । दाउं मिच्छादुक्कडमभिग्गहं गिण्हए एवं ॥६७॥  
मोत्तूण अन्धिमेत्तं सन्धावयवेसु साहुवगगेण । संघट्ठिज्जंतेण वि न मए मणदुक्कडं कज्जं ॥६८॥

इय पालिऊण सम्मं अभिग्गहं अखलियं च सामन्नं ।  
विजयविमाणम्मि सुरो जाओ बहुखवियकम्मंसो ॥६९॥

चविऊण सो महप्पा तत्तो सुकुलम्मि पाविउं जम्मं । निद्धोइयकम्मरओ महाविदेहम्मि सिज्झिहइ ॥

॥ इति मेघकुमाराख्यानकं समाप्तम् ॥



तदेवं स्थलचराणां लेशतः स्वरूपमुक्तं, अथ शेषजलचरोपलक्षणार्थं मत्स्यमधिकृत्यात्मानुशास्ति-  
गर्भं तत्स्वरूपमाह—

जाले बद्धो सत्थेण छिंदिउं हुयवहम्मि परिमुक्को । भुत्तो य अणुवेहिं जं मच्छभवे तयं सरसु ॥  
छेत्तूण निसियसत्थेण खंडसो उक्कलंततेल्लम्मि । तल्लिऊण तुट्ठहियएहि हंत भुत्तो तहिं चेव ॥२३०॥

जीवंतोऽपि हु उवरिं दाउं दहणस्स दीणहियओ य ।

काऊण भडित्तं भंजिओऽसि तेहिं चिय तहिं पि ॥२३१॥

अन्नोऽन्नगसणवावारनिरयअइकूजलयाराद्धो ।  
तसिओ गसिओ मुक्को लुक्को दुक्को य गिलिओ य ॥२३२॥  
वडिसगगनिसिआमिसलवलुद्धो रसणपरवसो मच्छो ।  
गलए विद्धो सत्थेण छिदिउं भंजिउं भुत्तो ॥२३३॥  
पियपुत्तोऽवि हु मच्छत्तणंपि जाओ सुमित्तगहवइणा ।  
वडिसेण गले गहिओ मुणिणा मोयाविओ कह वि ॥२३४॥

पंचापि सुगमाः ॥ नवरं 'तहिं चैव' त्ति तस्मिन्नेव मत्स्यभवे 'तेहिं चिय' त्ति तैरेवानार्यैः 'तहिं पि' त्ति तस्मिन्नेव मत्स्यभवे, अन्योऽन्यग्रसनव्यापारनिरताश्च तेऽतिक्रूजलचराश्च तैरारब्धो मत्स्यः कदाचित् व्रस्तः, ततो धावित्वा तैर्ग्रस्तो-गिलितुमारब्धः, पुनर्देवयोगात् गिलितुमशक्तैः कथमपि मुक्तः, ततो भीत्या कापि जलमध्ये लुक्को-नष्टः, पुनर्देवप्रतिकूलतया कथमपि 'दुक्को' त्ति प्राप्तो गिलितश्चेति, वडिशं-प्रलम्बवंशाग्रन्यस्तलोहमयचक्रकीलकरूपं, तत्र लोहकीलकाग्रे न्यस्तो योऽयमा-मिपलवस्तत्र लुब्धश्चासौ रसनपरवशश्चासौ मत्स्यश्चेति ॥

इह च मत्स्यभवे समुत्पन्ना जीवाः पित्रादिनाऽपि भक्ष्यन्त इतिसंसारसमंजसतां दर्शयति—‘पित्रे’  
त्यादि, अक्षरार्थः प्रकटो, भावार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चेदम्—

पउमसरो नामेणं गामो आसी कलिंगविसयम्मि ।

जो रायहंसभोजो तह पउममसरो व्व सिरिनिलओ ॥१॥

तत्थ य सुमित्तनामो निवसइ गाहावई जणपसिद्धो । तस्स अउन्नस्स कयाइ जायए गुणजुओ पुत्तो ॥  
पाणेहिंतो वि पियो एसो जणयस्स तेण तन्निवरेहे । खणमवि न अच्छिउं तरइ एस चिट्ठइ समीवत्थो ॥

सन्निहिण सया वि हु इमो अहिजाविओ तओ पिउणा ।

विद्धिं गमिओ बहुभक्खभोजदाणेहिं दुह्लिओ ॥४॥

तेण विणा य सुमित्तो न भुंजए न य सुएइ कहया वि । तम्मयचित्तो चिट्ठइ परिचत्तासेसवावारो ॥५॥  
अह सोलसमे वरिसे तिब्बायंकेण पीडिओ एसो । अट्टज्झाणोवगओ मरिउं तस्सेव गामस्स ॥६॥  
बाहिं विउलम्मि दहे मच्छो जाओ तओ सुमित्तस्स । तम्मरणजणियसोओ उम्मायकरो समुब्भूओ ॥  
अह बहुदिणपजंते सुहिसयणाईहिं सो विगयसोगो । विहिओ कहकह वि पयट्ठिओ य लोयस्स ववहारे ॥

अह अन्नया कया वि हु बडिसं घेतूण सो गओ कह वि । तत्थ दहे जत्थ सुओ चिट्ठइ मच्छो ससुप्पन्नो ।  
तो तेण इमो गहिओ गलम्मि बडिसेण कडिठओ जाव ।  
ता अइसइणा सुणिणा दिट्ठो अह तेण वाहरियं ॥१०॥  
मा साहसं ति मा साहसं ति सोऊण तं सुमित्तोऽवि । विम्भिहयचित्तो वंदइ तं साहुं भणइ य किमेयं ॥  
तुब्भे जंपह?सुणिवर! तो भणियं साहुणा सुणसु भद! । तुह पुत्तो बिय एसो मरिउं मच्छो ससुप्पन्नो ॥  
तत्तो संभंतेणं जलमज्झे झत्ति तं खिवेऊणं । भत्तीए पणमिऊणं पुट्ठो साहु कहह भंते ! ॥१३॥  
को एस बइयरो ? साहुणा वि कहियं सवित्थरं तस्स । बहुएहिं पच्चएहिं जुत्तीहि य जाव सो सम्मं ॥  
पडिबुद्धो सोऊण य धम्मं साहुस्स तस्स पासम्मि । दिक्खं घेतूण गओ वेमाणियदेवलोएसु ॥१५॥

॥ इति सुमित्राख्यानकं समाप्तम् ॥

—३३३३३३३३—

अथ सामान्येन अनुशास्तिगर्भ खचराणां स्वरूपमाह—

पक्खिबभवेसु गसंतो गसिञ्जमाणो य सेसपक्खीहिं । दुक्खं उप्पायंतो उप्पन्नदुहो य भमिओ सि ॥

खरचरणचवेडाहि य चंचुपहारेहिं निहणमुवणेंतो ।  
निहणिज्झंतो य चिरं ठिओ सि ओलावयाईसु ॥२२६॥  
पासेसु जलियजलणेसु कूडजंतेंसु आमिसलवेसु ।  
पडिओ अन्नाणंधो बद्धो खद्धो निरुद्धो य ॥२२७॥  
पडिकुक्कुडनहरपहारफुट्टनयणो विभिन्नसव्वंगो ।

निहणं गओ सि बहुसों वि जीव ! परकोउयकएण ॥२२८॥

झीणो सरिउं सह पिययमाए रमियाइं सालिछेत्तेसु । खित्तो गोत्तीइ व पंजरट्ठिओ हंत कीरत्ते ॥  
भमिओ सहायाखणेसु पिययमापरिगएण सच्छंदं । सरिऊण पंजरगओ बहुं विसन्नो विवन्नो य ॥  
गहिओ खरनहरबिडालियाए आयट्ठिऊण कंठंमि । चिह्वंतो विलवंतो खद्धो सि तहिं तयं सरसु ॥  
तत्थेव य सच्छंदं मुद्दियलयमंडवेसु हिंदंतो । जणएण पासएहिं बद्धो खद्धो य जणणीए ॥२२९॥

तिस्रोऽपि पाठसिद्धाः ॥ अथ विशेषतः कुर्कुटमधिकृत्याह—कौतुकिना केनापि योधयमानेषु कुर्कुटेषु प्रतिपक्षभूतस्य कुर्कुटस्य ये तीक्ष्णा नखरास्तत्प्रहारैः स्फुटितनयनो विभिन्नसर्वाङ्गश्च परकौतुक-निमित्तमनन्तशोऽपि निधनं-विनाशं गतोऽसि जीव !, तदेतच्चेतसि विचिन्त्य तथा कुरु यथेदृशस्थानेषु नोत्पत्स्यसे हति भावः ॥ अथ शुक्रमधिकृत्याह—कीरत्ते त्ति शुक्रजन्मनि ॥ 'तहिं' त्ति शुक्रजन्मन्येव । शेषं स्पष्टं ॥ अत्रापि संसारासमंजसतोपदर्शनार्थं जनकजनन्यादिभिर्बन्धनभङ्गणादीनि शुक्रस्य दर्शयन्नाह—तत्रैव शुक्रभवे महाटव्यां द्राक्षालतामंडपेषु हिण्डमानः, शेषं सुगमं, कथानकं तूच्यते—कंचणपुरं ति नामेण पुरवरं पुण्ड्रदिसिवहूंसोहं । कंचणघडियाहरणं व जणइ जं सयलसिरिनिलयं ॥१॥ तत्थ वि य सत्थवाहो वसुदत्तो नाम रिद्धिमं वसइ । नामेण वसुमई तस्स भारिया सयलगुणकलिया । वरुणो नामेण य पाणवहूहो ताण अत्थि जेट्टसुओ । पत्तो य जोव्वणं सो कइया वि गओ वणिज्जेण ॥ नो अज्जिऊण पउरं दविणं तुहो नियत्तितो तत्तो । पत्तो महाडईए सट्ठलसिहाभिहाणाए ॥४॥ तत्थ य रोगायंको तिब्बो देहम्मि तस्स संजाओ । तव्वियणाए गाढं अक्कंतो सोऽवि चिंतेइ ॥५॥ हा देव्व ! किं अयंडे पहरियमेवं ? जओ अरन्नम्मि । एयम्मि महाभीमे न घरं न पिऊणि नो सयणा ॥

एसो य दुहविहत्तो विहवो हा हा कहं मए रहिओ ? ।  
सा भज्जा सा माया सो जणओ कत्थ दीसिहिइ ? ॥७॥

इच्चाइ अट्टाणं पडिवन्नो तीए चेव अडवीए । मरिऊण समुप्पन्नो रायसुयत्तेण सो अवसो ॥८॥

विहवोऽवि तओ विलयं गओ बहू केत्तिओ य पुण पिउणो ।

दुक्को जणणीइ पुणो सोउं मरणं तह सुयस्स ॥९॥

तहकह वि हु संघट्ठो हियए जाओ जहा मरेऊण । अट्टज्झाणोवगया विडालियत्तेण उप्पन्ना ॥१०॥  
वसुदत्तोऽवि हु काउं मयकिच्चाइं सुयस्स गयसोगो । संजाओ कालेणं गओ वणिज्जेण तो कमसो ॥११॥  
देसंतरंमि गंतुं कयाणयाइं च विक्किणेऊण । लद्धट्ठो विणियत्तो समागओ तीए अडवीए ॥१२॥  
जीइ सुओ संचिट्ठइ रायसुयत्तेण पुब्बमुप्पन्नो । दिट्ठो य समुवविट्ठो सो चिय सहयारसाहाए ॥१३॥  
तत्तो निययनरेहिं पासपओगेण केणई तत्थ । खित्तो गहाविउं पंजरम्मि सो सत्थवाहेण ॥१४॥

नीओ निययघरम्मि य पढाविओ आयेरेण अइबहुयं ।

अन्नदियहम्मि सुत्ते सयलम्मि जणम्मि रयणिभरे ॥१५॥

जणणीविडालियाए चरणं खिविऊण कहवि छिड्डेण । आयडिहऊण सो पंजराउ खद्धो चडफडंतो ॥



तम्मरणम्मि य सोओ सुयमरणाओऽवि सत्थवाहस्स । संजाओ अब्भहिओ अहऽन्नया आगओ तत्थ ॥  
केवलनाणी तस्संतिए य गच्छइ समग्गपुरलोओ । वसुदत्तसत्थवाहोऽवि वयइ संसयनिरासत्थं ॥१८॥  
पुट्ठो य तेण नाणी भयवं ! किं मज्झ एत्तिओ नेहो । कीरस्स तस्स उवरिं भणइ तओ केवली भइ ! ॥

सो तुज्झ सुओ पुब्बि आसि तहा जीइ भक्किवओ साऽवि ।

जणणी चिडालिया एवमाइ सब्वं पि सोऊण ॥२०॥

संविगो वसुदत्तो धम्मं सोऊण केवलीपासे । पव्वज्जं पडिवज्जइ सुयं कुडुम्बे ठवेऊण ॥२१॥

॥ इति वसुदत्तसार्थवाहाख्यानकं समाप्तम् ॥



तदेवं तिरश्चामतिबहुत्वात् प्रत्येकं सर्वेषां स्वरूपस्याभिधानमशक्यत्वादुपसंहरन्नाह—

इय तिरियमसंखेसुं दीवसमुद्देसु उडुमहलोए ।

विविहा तिरिया दुक्खं च बहुविहं केत्तियं भणिमो ? ॥२४३॥

हिमपरिणुसरिसखेरेसु सीयलसमीरसुद्धियंगा । हिययं फुडिऊण मया बहवे दीसंति जंतरिया ॥

वासारत्ते तरुभूमिनिस्सिया रत्नजलपवाहेहिं । बुज्झंति असंखा तह मरंति सीएण विज्झडिया ॥

को ताण अणाहणं रत्ने तिरियाण वाहिविहरणं ।

भुयगाइडंकियाण य कुणइ तिगिच्छं व मंतं वा ? ॥२४६॥

वसणच्छेयं नासाइविंधणं पुच्छकन्नकप्परणं । बंधणताडणडंभणदुहाइं तिरिएसुणंतंताइं ॥२४७॥

मुद्धजणवंचणेणं कूडतुलाकूडमाणकरणेण । अट्टवसट्ठोवगमेण देहघरसयणचिंतंताहिं ॥२४८॥

कूडकयकरणेणं अणंतसो नियडिनडियचित्तेहिं । सावत्थीवणिण्हिं व तिरियाउं बज्झए एयं ॥

‘इये’ त्यादि, सुगमा ॥ किमिति सर्वेषामपि तिरश्चां स्वरूपमभिधातुं न शक्यत इत्याह—  
‘हिमे’ त्यादि, यद्-यस्मात् कारणाच्छीतकाले बहवस्तिर्यचो मृता दृश्यन्ते, वर्षासु चासंख्येया जल-  
प्रवाहेणोद्यन्ते अत्रियन्ते च, उपलक्षणत्वादौष्ण्यादिना बहवो अत्रियन्ते, अतस्तेषां सर्वेषामपि तिरश्चां  
स्वरूपं प्रत्येकमभिधातुं न शक्यत इति ॥ पुनरपि तिरश्चां सामान्यदुःखमाह—‘को ताणे’त्यादि,

सुगमा ॥ यदुक्तं 'दुक्खं च बहुविहं केत्तियं भणिमो' तद्भावयति 'वसणे'त्यादि, सुबोधा ॥  
कैहेतुभिः पुनरेतत्तिर्यगायुः सामान्येन बध्यत इत्याह—'मुद्धे'त्यादि, 'कूडे'त्यादि, सुबोधे ॥

कथानकं तूच्यते—

सावत्थीनाम पुरी जीए अंतो जिणिंदभवणाइं । बाहिं तु काणणाइं विचित्तसावयगणड्ढाइं ॥१॥  
तत्थ य वणियाण सुया सोमो वरुणो महेसरो चेव । मेत्तीए पडिवद्धा चिद्धंति सया वि अविउत्ता ॥२॥  
अह अन्नया कुडुंवे अनिब्बहंतंमि तिन्नि वि वयंति । जुगवं चिय दविणोवज्जणत्थमन्नम्मि देसम्मि ॥३॥  
हट्टवणिजं तत्थ य कुणंति तिन्नि वि महानियडिबहुला । वंचंति मुद्धलोयं कूडक्कयकूडमाणेहिं ॥४॥  
महया अट्टज्झाणेण कह वि तो बहुयएण कालेणं । लक्खाइं पंच दविणस्स अज्जियाइं इमेहिं तहिं ॥५॥  
रयणाइं पंच किणिज्जा तेहिं तो पट्टिया सदेसम्मि । अवरोप्परमेक्केक्कं वंचेउं इच्छए ताइं ॥६॥  
घेत्तुं रयणाइं जाव नियपुरिं पाउणंति ते सव्वे । ता बाहिं उज्जाणे सहयारतरुस्स मूलम्मि ॥७॥  
णिहणेज्जं ताइं नियनियगेहाण सुद्धिकरणं । वंचंति तत्थ देसे य केणइं तरुलयाइंहिं ॥८॥  
अंतरिणं दिट्ठा निहणंता तो गएसु एसु । खिविज्जा तयणुरूवे पाहाणे पंच तद्देसे ॥९॥  
नीयाइं रयणाइं रयणीए ताण वणिसुयाणं पि । मज्झाओ सोमेणं आगंतुं तयणुगारीणि ॥१०॥

अन्नाहं उवलखंडाहं पंच खिचिऊण तत्थ पुरिमिह्णे । गहिउं पंच वि उवले गए घरे तो समागंतुं ॥११॥  
वरुणेण वि तह विहियं महेसरेणावि तह कयं तत्तो । जोयंति जा पभाए पाहाणे ताव पेच्छंति ॥१२॥

पच्छा मिलिउं तिन्नि वि विलक्खवयणा गया तमुज्जाणं ।

खणिऊण जा निरिक्खंति ताव पेच्छंति पाहाणे ॥१३॥

तो भणइ एत्थ एक्को किं एयं ? बीयओऽवि तह चेव । तइओ वि भणइ एवं तत्तो कलहंति अन्नोऽन्नं ॥  
अट्टज्झाणोवगणा तो रयणे चेव ज्ञायमाणा ते । तिरियाउं बंधेउं उववन्ना रासहत्ताए ॥१५॥  
तत्थ दुहं अणुहविउं कालं एगिंदिएसु तो गंतुं । ठंति अणंतं संखेज्जयं तु बेईदियाईसु ॥१६॥

॥ इति श्रावस्तीवणिगाख्यानकं समाप्तम् ॥



नदेवं तिर्यग्गतिस्वरूपमभिधाय मनुष्यगतिप्रस्तावनामाह—

कालमणंतं एगिंदिएसु संखेज्जयं पुणियरेसु । काऊण केइ मणुया होति अतो तेण ते भणिमो ॥

इह केचिज्जीवा एकेन्द्रियेष्वनन्तं कालं स्थित्वा इतरेषु च त्रसेषु संख्येयं कालमवस्थितिं विधाय  
अतः-अस्यास्तिर्यग्गतेरुद्धृत्य मनुष्या भवन्ति, तेन कारणेन तान् मनुष्यान् स्वरूपतो भणामीति ॥

॥ इति तिर्यग्गतिभावना समाप्ता ॥



यथाप्रतिज्ञातमेवाह—

कस्मेयरभूमिसमुब्भवाइभेएणऽणेगहा मणुया ।  
ताण वि चिंतसु जइ अत्थि किं पि परमत्थओ सोक्खं ॥२५१॥

गब्भे बालत्तणयंमि जोव्वणे तह य बुद्धभावास्मि ।  
चिंतसु ताण सरूवं निउणं चउसु वि अवत्थासु ॥२५२॥

मोहनिवनिविडबद्धो कत्तोऽवि हु कड्डुं असुइगब्भे ।  
चोरो व्व चारयगिहे खिप्पइ जीवो अणप्पवसो ॥२५३॥

सुक्कं पिउणो माऊए सोणियं तदुभयं पि संसट्ठं । तण्णढमयाए जीवो आहारइ तत्थ उप्पन्नो ॥२५४  
 सत्ताहं कललं होइ, सत्ताहं होइ अब्बुयं । अब्बुया जायए पेसी, पेसीओ य घणं भवे ॥२५५  
 होइ पलं करिसूणं पढमे मासम्मि बीयए पेसी । होइ घणा तइए उण माऊए दोहलं जणइ ॥  
 जणणीए अंगाइं पीडेइ चउत्थयम्मि मासम्मि । करचरणसिरंक्करा पंचमए पंच जायंति ॥२५७॥  
 छट्ठमि पित्तसोणियमुवचिणइ सत्तमंमि पुण मासे । पेसिं पंचसयगुणं कुणइ सिराणं च सत्तसए ॥  
 नव चेव य धमणीओ नवनउइं लक्ख रोमक्खवाणं । अब्बुट्ठा कोडीओ समं पुणो केसमंसूहिं ॥  
 निष्फन्नप्पाओ पुण जायइ सो अट्टमम्मि मासम्मि । ओयाहारइहिं य कुणइ सरिंरं समग्गं पि ॥  
 दुन्नि अहोरत्तसए संपुन्ने सत्तसत्तरी चेव । गब्भगओ वसइ जिओ अब्बमहोरत्तमन्नं च ॥२६१॥  
 उक्कोसं नवलब्भवा जीवा जायंति एगगब्भम्मि । उक्कोसेण नवण्हं सयाण जायइ सुओ एक्को ॥  
 गब्भाउ वि काऊणं संगामाईणि गरुयपावाइं । वच्चंति केऽवि नरयं अन्ने उण जंति सुरलोयं ॥२६३

नवलक्ष्णाण वि मज्जे जायइ एगस्स दुण्हव समत्ती । सेसा पुण एमेव य विलयं वच्चंति तत्थेव ॥  
सुयमाणीए माऊइ सुयइ जागरइ जागरंतीए । सुहियाइ हवइ सुहिओ दुहियाए दुक्खिओ गब्भो ।  
कइया वि हु उत्ताणो कइया वि हु होइ एगपासेण । कइया वि अंबखुल्लो जणणीचेट्ठाणुसारेण ॥  
इय चउपासो बद्धो गब्भे संवसइ दुक्खिओ जीवो । परमतिमिसंधयारे अमेज्झकोत्थलयमज्झे व्व ॥  
सुईहिं अग्निवन्नाहिं, भिज्जमाणस्स जंतुणो । जारिसं जायए दुक्खं, गब्भे अट्टगुणं तओ ॥२६८॥

पित्तवसमंससोणियमुक्कट्टिपुरीसमुत्तमज्झम्मि ।

असुइम्मि किमि व्व ठिओ सि जीव ! गब्भम्मि निरयसमे ॥२६९॥

इय कोइ पावकारी बारस संवच्छराइं गब्भंमि । उक्कोसेणं चिट्ठइ असुइप्पभवे असुइम्मि ॥२७०॥

तत्तो पाएहिं सिरेण वा वि सम्मं विणिग्गमो तस्स ।

तिरियं णिग्गच्छंतो विणिवायं पावए जीवो ॥२७१॥

गब्भट्टुहाइं दट्ठुं जाईसरणेण नायसुरजम्भो । सिरितिलयइभतणओ अभिगहं कुणइ गब्भत्थो ॥

मनुष्या द्विविधाः—कर्मभूमिजा अकर्मभूमिजाश्च । कर्मभूमिजा भरतपंचकैरवतपंचकमहाविदेह-  
पंचकभेदात् पंचदशविधाः, पुनरप्यार्यानार्यादिभेदतो द्विविधादिका द्रष्टव्याः । अकर्मभूमिजा अपि  
हैमवतपंचकहरिवर्षपंचकरम्यकपंचकहैरण्यवतपंचकदेवकुरूत्तरकुरूपंचकभेदात् त्रिंशद्विधाः, षट्पंचा-  
शदन्तरद्वीपभेदभिन्नाश्च । एवं संमूर्च्छजगर्भजपर्याप्तापर्याप्तादयोऽपि समयोक्तता भेदा द्रष्टव्याः,  
इत्येवं तावदनेकविधा मनुष्या भवन्ति, तेषामपि चिंतय सम्यक् स्वरूपं यदि परमार्थतः किमपि  
सौख्यमस्तीति ॥ क्व विषये पुनरमीषां स्वरूपं चिन्तनीयमित्याह—पाठसिद्धा ॥ तत्र गर्भावस्था-  
स्वरूपं विस्तरतः स्वयमेवाह—‘मोहे’त्यादि, मोहो—मोहनीयं कर्म स एव नृपो—राजा मोहनृपः,  
उपलक्षणं चैतन्नामादिकर्मणः तेन मोहनृपेण निबिडं यथा भवत्येवं रागद्वेषस्नेहमनुष्यगतिमनुष्यानु-  
पूर्व्यादिबन्धनैर्बद्धो—नियंत्रितः, कुतोऽपि नरकतिर्यगादिगतिभ्यः समाकृष्ट्यानात्मवशश्चौर इव  
चारकगृहेऽशुचिस्वरूपे गर्भे क्षिप्यते जीव इति ॥ गर्भोत्पन्नः किमाहारयतीत्याह—‘सुक्ते’त्यादि, तच्च  
तदुभयं च तदुभयं—शुक्रशोणितलक्षणं संसृष्टं—मिलितं तत्र गर्भे उत्पन्नो जन्तुरभ्यवहरति ।  
कथेत्याह—तच्च तत् प्रथमं च तत्प्रथमं तद्भावस्तत्ता तया तत्प्रथमतया, प्रथमसुत्पन्न इत्यर्थः ॥ ततः



केन क्रमेण शरीरं निष्पद्यत इत्याह—‘सत्ते’त्यादि, सप्ताहोरात्राणि यावत् कललं शुक्रशोणितसमुदायमात्रं भवति । ततः सप्ताहोरात्राण्यर्बुदं भवति, ते एव शुक्रशोणिते किञ्चित्स्त्यानीभूतत्वं प्रतिपद्येते इत्यर्थः । ततोऽपि चार्बुदात् पेसी—मांसपिण्डकारूपा भवति, तस्याश्चानन्तरं घनं—समचतुरस्रं मांसखण्डं भवति । इह च तत् शुक्रशोणितमुत्तरोत्तरपरिणाममासादयत् प्रथमे मासे मगधादेशप्रसिद्धं पलं कर्षोर्न भवति, त्रयः कर्षा भवन्तीत्यर्थः । द्वितीये मासे मांसपेसी घना—घनस्वरूपा भवति, समचतुरस्रं मांसखण्डं जायत इत्यर्थः । तृतीये तु मासे मातुः दौहदं जनयति । शेषं सुगमं, यावन्नवनवतिलक्षाणि रोमकूपानां भवन्ति, श्मश्रुकेशैर्विना, तैस्तु सह सार्द्धास्तिष्ठः कोट्यो रोमकूपानां जायन्ते । अष्टमे तु मासे शरीरमाश्रित्य निष्पन्नप्रायो जीवो भवति । शुक्रशोणितसमुदाय ओज उच्यते, तस्यौजस आहारः ओज आहारः, आदिशब्दाल्लोमाहारादिपरिग्रहः, तैः सर्वैरप्याहारैः समग्रमपि शरीरं करोति । गर्भगतश्च जीवः सार्द्धसप्तसप्त्यधिके द्वे अहोरात्रशते वसति, सार्द्धसप्तदिनाधिकान्नव मासान् यावद् वसतीत्यर्थः ॥ कियन्तः पुनर्जीवाः एकस्याः स्त्रिया गर्भे एकहेलयैवोत्पद्यन्ते ?, कियतां च पितृणामेकः पुत्रो भवतीत्याह । एकस्याः स्त्रिया गर्भे जघन्यतः एको द्वौ त्रयो वा उत्कुष्टतस्तु नव लक्ष्णाणि जीवानामुत्पद्यन्ते, निष्पत्तिं प्राय एको द्वौ वा गच्छतः, शेषास्तु स्वल्पं जीवित्वा तत एव म्रियन्ते ।

तथा उत्कृष्टानां नवानां पितृशतानामेकः पुत्रो जायते । एतदुक्तं भवति-कस्याश्चिद् दृढसंहननायाः कामातुरायाश्च योषितो यदा द्वादशमुहूर्तमध्ये उत्कृष्टो नवभिः पुरुषशतैः सह संगो भवति तदा तद्वीजे यः पुत्रो जायते स नवानां पितृशतानां पुत्रो भवति ॥ गर्भादपि केचिज्जीवा नरकं गच्छन्ति, केचित् पुनर्देवलोकमिति दर्शयति-गतार्था, नवरं पूर्वं भविकवैक्रियलब्धिसम्पन्नः कोऽपि राजपत्न्यादिगर्भे समुत्पन्नः प्रौढतां च प्राप्तः परचक्रमागतं श्रुत्वा गर्भं एव व्यवस्थितो बहिर्जीवप्रदेशान्निष्कास्य वैक्रिय-करितुरगरथपदातीन् विधाय संग्रामं कृत्वा रौद्राध्यवसायसम्पन्नो गर्भादपि मृत्वा नरकं याति । कश्चित् पुनर्मातृमुनिसमीपे धर्मश्रवणं कुर्वत्याः तद्गर्भे स्थितो धर्मं श्रुत्वा शुभाध्यवसायसम्पन्न एव मृत्वा देवलोकं गच्छतीति ॥ नन्वेकस्याः स्त्रिया गर्भे उत्कृष्टतो ये नव लक्षा जीवानामुत्पद्यन्ते तेषु कियन्तो निष्पद्यन्ते कियन्तश्च तत्रैव म्रियन्त इत्याह-व्याख्यातार्थव ॥ कथं पुनर्गर्भे जीवस्तिष्ठतीत्याह-प्रकटार्थाः ॥ कियद्दुःखं पुनर्गर्भे भवतीत्याह-वृद्धपुरुषस्याग्निवर्णतप्तायःसूचिभिर्निरन्तरं भिद्यमानस्य यादृशं दुःखमुत्पद्यते तस्मात् गर्भस्थितजीवस्याष्टगुणं भवति, द्वादशवह्णारदेशना चेयं, निश्चयतस्तु ततोऽधिकमूनं वा भवतीति ॥ गर्भदुःखान्येवाधिकृत्यात्मनःशान्तिमाह [इतः प्राक् “गन्धमाओ

१. °तु देवं—सर्वासु ॥

नीहरंनस्स, जोणिजंतनिपीलणे । सयसाहसिसयं दुक्खं, कोडाकोडिगुणंपि वा ॥१॥” इत्याधिका गाथा क्वचित् मूले] सुखावसेया ॥ एवं दुःखितः कियन्तं कालं गर्भे वसति ? इत्याह—इत्थेवं दुखिनः कोऽपि पापकारी जीवो वातपित्तादिदूषिते देवादित्तंभिते वा गर्भे द्वादश संवत्सराणि निरन्तरं तिष्ठति । कथंभूते गर्भे ? इत्याह—शुक्रशोणितादिभ्योऽशुचिद्रव्येभ्यः प्रभवः—उत्पत्तिर्यस्य स तथा तस्मिन्निति । अशुचिस्वरूपे च शुक्रशोणिताशुचिमूत्रजंबालाविले इत्यर्थः । भवस्थितिश्चैषा, कायस्थितिं त्वाश्रित्य कोऽपि द्वादश वर्षाणि जीवित्वा तदन्ते च मृत्वा तथाविधकर्मवशादत्रैव गर्भस्थितकलेवरे समुत्पद्य पुनर्द्वादश वर्षाणि जीवनीत्येवं चतुर्विंशतिं वर्षाण्युत्कृष्टतो गर्भे जन्तुस्तिष्ठति । एतत् सूत्रगाथाया-मनुव्रतमपि स्वयमपि द्रष्टव्यमिति ॥ गर्भाच्च योनिमुखेन निर्गमस्य सम्यक्स्वरूपस्य इतरस्य च स्वरूपमाह—ततो गर्भाद्योनिमुखेन पादाभ्यां शीर्षेण वा तस्य—गर्भजीवस्य सम्यग् निर्गमो भवति । अथ कथमपि तिर्यग्व्यवस्थितो निर्गच्छति तदा जननी गर्भश्च द्वावपि विनिपातं—विनाशं प्राप्नुतः ॥ अथ गर्भदुःखानां भवनिर्वेदहेतुतां दिदर्शयिषु रूढाहरणमाह—अन्तरार्थः प्रकट एव । भावार्थस्तु कथानके-नोच्यते, तच्चेदम्—

मगद्दविसयपसिद्धो कोह्मगो नाम सन्निवेसो त्ति । जो सज्जणालभोऽवि हु असज्जणारद्धपहभंगो ॥१॥

सिरिदत्तो नाम तहिं निवसइ कुलउत्तओ धणसमिद्धो । जिणधम्मभावियमई जाणियसंसारपरमत्थो ॥  
 तस्स य कयाइ भज्जा पंचत्तं उवगया तओ एसो । तेणं चिय वेरगेण गिण्हए जिणमयं दिक्खं ॥३॥  
 अह सुत्तमहिज्जेउं करेइ सो दुक्करं तवोकम्मं । सम्मं बावीसपरीसहे य विसहइ जियकसाओ ॥४॥  
 संजमइ इंदियाइं कयसंतोसो तहेव उवसग्गे । अहियासइ अवलंबियगुरुसत्तो . भावियभवोहो ॥५॥  
 अह विहरंतो कइया वि एस गामस्स कस्सइ वहिम्मि । वीरासणेण रयणीए संठिओ पेयभूमीए ॥६॥  
 एत्तो सम्महिट्ठी मिच्छादिट्ठी य जे सुरा मित्ता । सोहम्मदेवलोए तो सम्महिट्ठिदेवेण ॥७॥  
 भणियं सिरिदत्तमुणी मंदरसिहरं व खरसमीरेहिं । झाणाओ न चालिज्जइ अमरेहि वि सक्कसहिएहिं ॥८॥  
 तं सोऊणं इयरो असहहंतो सुरो समणुपत्तो । तस्स मुणिस्स सयासे<sup>१</sup> सुद्धसुसंधापरिक्खट्ठा ॥९॥  
 नत्तो अणिमिसनयणो कत्थइ परमक्खरम्मि सो लीणो । दिट्ठो तेण महप्पा मायंगेणं व मयराओ ॥१०॥  
 तो भीममट्ठहासं रक्खसरूवेण मुंचए अमरो । करिरूवेण गलत्थइ डसइ भुयंगस्स रूवेण ॥११॥  
 जालइ दवानलं चउदिसिं पि जालोलिभरियनहविवरं । पाडेइ भामिऊणं पयंडपवणेहिं सच्चत्तो ॥१२॥  
 उदहइ धूलिवरिसेण विच्छुयाईहिं डसइ<sup>१</sup> सच्चवंगं । तत्तो तदभिप्पायं जा पेच्छइ ओहिनाणेण ॥१३॥

१. सुड्डभिसंधी परिकखट्ठा—सर्वासु ॥

साहू वि ताव चिंतइ एसो तुह जीव ! सत्तकसवट्ठो । सुत्थावत्थाए वयं पालइ सच्चोऽवि किं चोजं ? ॥  
बहुकालवेयणिलं कम्मं अचिरेण चैव कालेण । वेयावइ कोऽवि तुमं ता परमसुहि ति भावेज्ज ॥१५॥  
को उवसमी न लोए अविल्लमाणे कसायहेउम्मि । जायम्मि य तम्मि पुणो जस्सोवसमो स उवसंतो ॥  
सहियाइ अणंताइ दुहाइं नरए अणंतयं कालं । तह वि न छिन्नो एसो भवदुहविडवी पवडुंतो ॥१७॥

इण्हिं च मुहुत्तं चिय दुक्खमिणं सहसि जइ थिरो होउं ।  
ता भवजलहिं तरिउं पावेसि परं पयं जीव ! ॥१८॥

खामेमि जीवरासिं खमामि अहयं पि सयलजीवाणं । मेत्ती मे सच्चत्थ वि इमम्मि अमरे विसेसेण ॥  
इय सुहभावणभावियचित्तं नाऊण तं सुणिं अमरो । नमिऊणं भत्तीए खामेइ पुणो पुणो तुट्ठो ॥२०॥

भणइ य साहु महायस ! तुह सत्तं जस्स मह कुणंतैऽवि ।

एरिसमुवसगगणं मणं मणागं पि न हु खुभियं ॥२१॥

इच्चाइ थुणेऊणं वरिसेउं गंधसलिलकुसुमेहिं । काऊण गीयवाइयमुवसंपजित्तु संमत्तं ॥२२॥  
वच्चइ सो सुरलोयं देवो पालेइ जिणमयं धम्मं । सिरिदत्तमुणी वि चिरं परिवालेऊण परियायं ॥२३॥  
काऊण अणत्सणं गुरुसमाहिजोगेण अंतसमयम्मि । सत्तमकप्पम्मि सुरो संजाओ इड्डिसंपन्नो ॥२४॥

एत्तो य आसि भरहे सागेयपुरम्मि पुहइविक्खाए । सिरित्तिलओ नामेणं इब्भो जिणसासणाभिरओ ॥  
 नामेण जसमई तस्स भारिया जिणवरिंदधम्मरया । गब्भम्मि तीइ चइउं सत्तमकप्पाओ सो देवो ॥  
 उप्पन्नो पुत्तत्ताइ सुक्कजंबालसोणियसमूहे । अह अट्टमम्मि मासे जिणधम्मं निसुणमानीए ॥२७॥  
 जणणीए सोऽवि निसुणइ तं धम्मं लहुययाए कम्माणं । तो तस्स समुप्पन्नं जाईसरणं तओ सरिउं ॥  
 ताई सुरसोक्खाइं गब्भदुहाइं च ताईं दट्ठण । निब्बेयगओ गेण्हइ अभिगहं सो जहा एत्तो ॥२९॥  
 निग्गयमेत्तेण मए पन्वज्जाजोगयं उवगएण । स च्चेव गिणिह्यन्वा नियमो पुण गेहवासस्स ॥३०॥  
 अह समयम्मि पसूया पुत्तं सा जसमई कुलपवित्तं । वद्धावणयं कारइ सिरित्तिलओ वित्थरेण तओ ॥  
 ठावइ य तस्स नामं बारसमदिणे मट्ठसवं काउं । पउमो त्ति तो पवड्डइ पंचहि धाईहिं परिकल्लिओ ॥  
 पत्ते य उच्चियसमए श्रेवदिणेहिं पि तहिं अहिज्जेइ । बावत्तरिं कलाओ जणेइ जह विम्हयं लोए ॥३३॥  
 तो भुवणसलहणिज्जे उम्मिह्ठंते वि जोन्वणभरंमि । निच्छइ निब्बेयगओ सुमिणम्मि वि रमणिसंबंधं ॥  
 अह अन्नया य बाहिं सागेयपुरस्स कोइ चउनाणी । सहसंबवणुज्जाणे समागओ पवरसुणिकल्लिओ ॥३५॥  
 वंदणहेउं तस्स य वच्चंते सयलनयरलोयम्मि । पउमोऽवि रहारूढो गओ तहिं वरविभूईए ॥३६॥  
 निसुयम्मि य तस्संते धम्मं संवेयसुवगएण तओ । नमिज्जण गुरू भणिओ भयवं ! पुब्बं मए विहिया ॥

पञ्चजा सुरलोए तह अणुह्याइ ताइ सोक्खाइ । गब्भे य तं विसहियं दुक्खं निरओवममणंतं ॥३८॥  
 एयं च जं कहिज्जइ तुब्भं तं सञ्चमेव पुणरुत्तं । जं जाणह सयमेव हि सञ्चं नाणेण तुब्भे वि ॥३९॥  
 तो काऊणमणुग्गहसुत्तारह मं भवंबुनिलयाओ । भणइ गुरू वि न जुत्तो एत्थ पमाओ सुबुद्धीणं ॥४०॥  
 तत्तो अम्मापियरो मोयावित्ताण ताण पासम्मि । सूरीण वयं गहियं पउमेण महाविभूइए ॥४१॥  
 [ 'धम्मं सुच्चा भवभयउब्बिग्गो लेइ तत्थ पञ्चजं । अम्मापिऊहिंणुमओ विहरइ गुरूणा सवेरग्गो ] ॥  
 अह थेवदिणेहिं चिय अहिज्जिऊणं सुयं समग्गं पि । विउलं काऊण तवं खविऊणं घाइकम्माइ ॥४३॥  
 पावियकेवलनाणो सुइरं पडिबोहिऊण भव्वजणं । खविऊण सेसकम्मं संपत्तो तं पयं परमं ॥४४॥

॥ इति श्री पद्मकुमाराख्यानकं समाप्तम् ॥



तदेवमभिहितं सोदाहरणं गर्भावस्थास्वरूपं, अथ जन्मतः प्रारभ्य बाल्यावस्थामभिधित्सुराह—  
 अइविस्सरं रसंतो जोणीजंताओ कह वि णिफडइ । माऊए अप्पणोऽवि य वेयणमउलं जणेमाणो ॥

१. गाथेयं नास्ति—सर्वासु ॥

गर्भ-  
 दुःखानि  
 दृष्ट्वा  
 पद्मकुमा-  
 रेण  
 गृहीता  
 प्रव्रज्या

॥ २१८ ॥

भय-  
 भावना  
 प्रकरणे

सुगमा ॥ ननु नवमासमात्रान्तरितमपि प्राक्तनं भवं जीवः किं न स्मरति ? इत्याह—

जायमाणस्स जं दुक्खं, मरमाणस्स जंतुणो । तेण दुक्खेण संतत्तो, न सरइ जाइमप्पणो ॥२७४

जायमानस्य हि जीवस्य योनियंत्रनिष्पीडितस्य तावत्तृतीत्रं दुःखमुत्पद्यते, तथा प्रायो म्रियमाणस्यापि, तेन दुःखेन तथा उपलक्षणत्वाद् गर्भवासदुःखेन च मूर्च्छितो-ज्ञानावरणादिकर्मोदयवशवर्त्ती प्राक्तनभवसम्बन्धिनीं 'जातिं' जन्म न स्मरति जीवः । ननु य एते पुत्रादयो जायमाना दृश्यन्ते ते किं गर्भेऽपि व्यवस्थिताः तद्भावेन ज्ञायन्ते आहोश्चिन्न ? इति अत्रोच्यते, ज्ञायन्ते, कथमिति चेदागमात्, कथं भूतादित्याह—

दाहिणकुच्छीवसिओ पुत्तो वामाए पुण हवइ धूया ।  
उभयंतरम्मि वसिओ नपुंसओ जायए जीवो ॥२७५॥

सुगमा ॥ जातस्तर्हि बालः सुखी भविष्यतीत्याह—

छुहियं पिवासियं वा वाहिग्घत्थं च अत्तयं कहिउं ।  
बालत्तणम्मि न तरइ गमइ रुयंतो च्चिय वराओ ॥२७६॥



खेलस्वरंरियवयणो मुत्तपुरीसाणलित्तसव्वंगो । धूलिभुरुंडियदेहो किं सुहमणहुवइ किर बालो ? ॥

खिवइ करं जलणम्मि वि पक्खिवइ मुहंमि कसिणभुयगं पि ।

भंजइ अभोत्तपेत्तं बालो अन्नाणदोसेण ॥२७८॥

उल्ललइ भमइ कुक्कुयइ कीलइ जंपइ बहुं असंबद्धं । धावइ निरत्थयं पि हु निहणंतो भूयसंघायं ॥  
इय असमंजसचेट्टियअन्नाणऽविवेयकुलहरं गमियं । जीवेणं बालत्तं पावसयाइं कुणंतेण ॥२८०॥

सुखावसेया एव ॥ बालस्य दुःखितत्वे उदाहरणमाह—

बालस्स वि तिक्वाइं दुहाइं दट्ठूण निययतणयस्स । बलसारपुहइवालो निव्विन्नो भवनिवासस्स ॥

सुबोधो, कथानकं त्वभिधीयते—

ललितपुरं नामेणं नयरं ललणाण जत्थ ललिण्हिं । विजियाउ व अमरीओ वंसंति न अप्पयं लोए ॥१॥  
वलसारो नाम तहिं राया नीसेसपुहइविक्खाओ । भुयवलजियरिडणोऽवि हु सोहामेत्तं बलं जस्स ॥२॥

सयलावरोहसारा ललियंगी नाम पणइणी तस्स । संपज्जइ एयाणं सयलं पि समीहियं रज्जे ॥३॥  
 किंतु निरवच्चया नरवइस्स बाहइ सया वि नियचित्ते । अह अन्नया निसाए निसीहसमयम्मि निसुणेइ ॥  
 वीणावेणुसणाहं महुरं गेयज्झुणिं पुरुज्जाणे । उट्ठेउं सयणाओ गओ तओ तत्थ नरनाहो ॥५॥  
 पेच्छइ य जिणाययणं कुणमाणे खेयरे य पेच्छुणयं । तो कोउयअविखत्तो जा पेच्छइ तत्थ खणमेगं ॥६॥  
 ता ते पूयाईयं किच्चं काऊण जिणवरिंदस्स । आसन्ने उज्जाणे गंतुं कीर्त्ताति कयलिहरे ॥७॥  
 अह तस्स नियंतस्स वि समागयं तत्थ खेयराण बलं । तन्नायगेण तत्तो पुरिमेहो हक्किओ खयरो ॥८॥  
 आओहणं पलगं दुण्हं पि हु ताण खेयरबलाणं । दूरं गयाइं दोन्नि वि तत्थ ठिया खेयरी एक्का ॥९॥  
 पेच्छंतस्स य रत्तो खणेण एक्को समागओ खयरो । जा गिण्हस्सइ तं खेयरिं ति ता तीए पोक्करियं ॥  
 तो हक्किओ निवेणं स खेयरो मज्झ भो ! नियंतस्स । पाविज्जइ अवहरिउं न इत्थिया नाहपरिहीणा ॥

अह कडिद्वयकरवालो राया खयरो य दोउवि रणकुसला ।

जुज्झंति विविहकरणंहिं वग्गमाणा महासुहडा ॥१२॥

विज्जाओ य नरिंदे न कम्मंति हयाओ गरुयपुन्नेहिं । निहओ खणेण खयरो घाएहिं निवो वि हु पडिद्धो ॥  
 तयवत्थं रायाणं दट्ठं सरिउं च निययभत्तारं । विलवेइ खेयरी आगओ य अह तीए भत्तारो ॥१४॥

आसासिज्ज पुट्ठा भज्जा तं वइयरं तओ तेण । कहियं च तीए सब्बं अह खयरो नरवरिंदस्स ॥१५॥  
जत्तेण वणतिगिच्छं करेइ दिव्वोसहीहिं सिग्घं । सज्जसरीरं च निवं काउं विणएण तो भणइ ॥१६॥

दिन्नं तए महायस ! मह जीवं तदुवरिं च किं भणिमो ? ।

ता ससमीहियमाइससु किं पि साहेमि जं इण्हि ॥१७॥

तो नरवइणा भणियं एत्तोऽवि हु किं समीहियं अन्नं । जं दंसणमुवजायइ तुम्हारिससुपुरिसेहिं समं ॥  
किंतु जइ साहणिज्जं कहेसु ता किं इमंति तो ग्वयरो । पभणइ न किंपि तुम्हं असाहणिज्जं निसामेह ॥  
वेयड्ढे विज्जाहरचक्खिस्स सुवन्नकेउनामस्स । मालइदेवीए चंदसेहरो नाम पुत्तोऽहं ॥२०॥

एसा य मए नामेण कुमुइणी निययमाउलयधूया । परिणीया एयाए गिद्धो खेयरनरिंदस्स ॥२१॥  
पुत्तो मियंकनामो अन्नोसंतो सया वि छिड्डाइं । अज्ज इहं संपत्तो स मए सह जुज्झिउं लग्गो ॥२२॥  
जुज्झंतेणं तेणं अवहरणत्थं इमीइ पट्ठविओ । मगरद्धओ त्ति नामो नियबंघु सो तए निहओ ॥२३॥

निन्नासिओ मयंको मएवि समरम्मि किंतु सब्बो वि ।

मह ववसाओ विहलो हवेज्ज जइ मह पिया कह वि ॥२४॥

हीरिज्जंती तुमए न रक्खिया होज्ज ता तए मज्झ । रक्खंतेणं एयं दिन्नं जीयं च रज्जं च ॥२५॥

इह्रा इमीइ हरणे असंसयं जीवियं चएमि अहं । ता मह जीविरज्जाइसोक्खदाया सि तं चैव ॥२६॥  
 अतुलोवयारयारी जीवियदाया व तं चिय नरिंद ! । आइससु पसीऊण जं तुब्भ पियं करेमि अहं ॥२७॥  
 तो जा न भणइ किंचि वि राया तो पुच्छिऊण पत्तत्तिं । निरवच्चयाए खेयं नरवइणो जाणिउं खयरो ॥  
 वत्थंचलंमि बंधेइ मूलियं बहुपभावपरिकलियं । पभणइ जह देवीए ललियंगीए इमा देया ॥२९॥  
 ता होही तीइ सुओ इय भणिऊणं तहेव रयणाइं । तस्स घरे खिविऊणं बहुमोळाइं पभूयाइं ॥३०॥  
 निययट्ठाणम्मि गओ खयरो राया वि वच्चए सगिहं । विट्ठिए य खयरभणिए तस्स सुओ होइ कालेण ॥  
 रूवाइगुणोवेयं कुमरं सोऊण रंजिओ राया । दसदेवसियं कारह वद्धावणयं अइमहंतं ॥३२॥  
 बारसमदिणे नामं करेइ कुमरस्स सुवणसारी त्ति । अह तम्मि मासमेत्ते संजाए गरुयसोक्खेण ॥३३॥  
 सो कोइ समुप्पन्नो पयंडपवणो न जेण थेवं पि । लहइ रइं अंगाइं बाढं भजंति सयलाइं ॥३४॥  
 गीवाए समं वयणं मोडेउं कीराए पराहुत्तं । गुदमरिसाहिं निरुद्धं वेगनिरोहेण तो उयरं ॥३५॥  
 अप्फुरियमइसएणं सासो वयणे न माइ पवहंतो । सुहभंगकारिणीओ विरमंति न जंभियाओ खणं ॥

१. अहं । तच्चायम्मि य कत्तो मह तं रज्जं व रट्ठं वा ॥२५॥ ता मह जीवियरज्जाइसोक्खदाया सि तं चिय नरिंद ! J. जे. ॥

दाहो सोसो सूलं सुहवयणसिरच्छिक्नुच्छिवियणाओ । तह जायंति जहा तं वेळुंतं पासिइं सयलो ॥  
 संनिहियपरियणो नरवई य संतेउरो तह सदुक्खं । विलवइ जह सयलेहिं वि रुन्नं सामंतपउरेहिं ॥३८॥  
 इय विलवंताण इमाण तह य कारंतयाण निस्संखे । उवयारे अणुहविउं तिब्वाइं दुहाइं सो बालो ॥३९॥  
 पेच्छंताण वि पंचत्तमुवगओ तो नरेसरो झत्ति । मुच्छानिमीलियच्छो पडिओ धरणीए निच्छेदो ॥४०॥  
 तत्तो खणेण लद्धं चेयणं उट्ठिओ सपुरलोओ । संतेउरो सभिच्चो पलवेइ समंतिसामंतो ॥४१॥  
 तो काउं मयकिच्चं सुयस्स कालेण सो विगयसोगो । पुच्छइ अइसयनाणीं कंप्पि सुओ मज्झ किं एसो ॥  
 अप्पाऊ संजाओ ? बालेण वि किंच तह महादुक्खं । अणुहूयं अह तेणं भणियं नरनाह ! पुव्वभवे ॥४३॥  
 अइसयमिच्छादिट्ठी वणिओ एसो अहेसि नियधम्मे । अन्नाणकट्टनिरओ सया वि किं पुण सगिहकज्जे ।  
 धम्मच्छलेण य तहा छुव्विहभूओवमइओ आसि । तह अलियवयणनिरओ अप्पाऊ तह य रोगी य ॥  
 तेण इमो संजाओ इच्चाइ निसामिऊण नाणिस्स । वयणाइं सो नरिंदो सुयनिव्वेएण पव्वइओ ॥४६॥  
 तो पालिऊण सम्मं पव्वज्जं पंचमम्मि कप्पम्मि । जाओ महिड्डियसुरो महाविदेहम्मि सिज्झिहिइ ॥४७॥

॥ इति बलसारनरेन्द्राख्यानकं समाप्तमिति ॥

तदेवं बालत्वे न किञ्चित् सुखमिति प्रतिपादितं, तारुण्ये तद्भविष्यतीति चेत् इत्याह—  
तरुणतणम्मि पत्तस्स धावए दविणमेलुणपिवासा । सा का वि जीई न गणइ देवं धम्मं गुरुं तत्तं ॥

तो मिलइ कह वि अत्थे जइ तो मुज्झइ तयं पि पालंतो ।

बीहेइ राइतक्करअंसहराईण निच्चं पि ॥२८३॥

वडुंते उण अत्थे वडुइ इच्छा वि कह वि तह दूरं ।

जह मम्मणवणिओ इव संतेऽवि धणे दुही होइ ॥२८४॥

तिस्रोऽपि पाठसिद्धाः ॥ कथानकं तूच्यते—

रायगिहं नाम पुरं तुरयखुरुक्खयरएण जत्थ जणो ।

पेच्छेल्ल न किञ्चि वि जइ समेल्ल गयमयजलं न तयं ॥१॥

तं सेणियनरनाहो पालइ जस्सारिविगसेण्णाण । दिट्ठी खगगलयाऽवि य दुसहा नीलुप्पलदलाभा ॥२॥

सयलंतैउरसारा देवी तस्सासी चेल्लणा नाम । जा सुहडकरट्ठियअसिलयव्व परपुरिसडुद्धरिसा ॥३॥

अहं तीए समं राया चिट्ठइ ओलोयणंमि कह्या वि । एत्तो य दुज्जणेण व लोयं गिम्हेण संतविं ॥४॥  
दट्ठण सज्जणो इव पाउसकालो महीइ अवयरिओ । आसासंतो लोयं सुवईहिं व नीरधारहिं ॥५॥  
आसासिज्जण लोयं सयलं पि महापयावपरिकलियं । हंतूण व गिम्हरिउं धीरं गज्जंति तत्थ घणा ॥६॥  
कसिणसुयंगस्स व जस्स डसिउकामस्स विरहिणीवग्गं । जीहाउ व सव्वत्तो समं चमक्कंति विज्जओ ॥  
पसमियसंतावोऽवि हु जो देंतो विरहिणीण संतावं । एगसहावं वत्थं नत्थि चिय कहइ लोयम्मि ॥८॥  
नीउन्नएसु वि समं वरिसंतेहिं घणेहिं अणवरयं । साहिज्जइ समरूवा समुन्नया होंति सव्वस्स ॥९॥  
नीयंगमाहिं बहुजडजुयाहिं उम्मग्गपत्थियाहिं च । भज्जंति जत्थ मग्गा कुसीलमहिलाहिं व नईहिं ॥  
अहंखयपयावोऽवि हु पच्छाइज्जइ घणेहिं जत्थ रवी । अहवा कालवसेणं मलिणाण वि फुरइ माहप्पं ॥  
उन्नयपओहरेसुं पाउसलच्छीए हारलइय व्व । रेहइ बलायपंती घोहंती मणहरा जत्थ ॥१२॥  
धाराकयंबगंधो नवमालइमउलपरिमलुम्मीसो । कासुयमणेसु मयणं दीवंतो भमइ सव्वत्थ ॥१३॥  
नच्चंति सिंहंडिगणा पामरवग्गो य पसुइओ भमइ । रमणिज्जा सव्वत्तो उडिभन्ननवंकुरा पुहई ॥१४॥  
तंमि अलक्खियंजलथलंविसेसभावम्मि पाउसे राया । देवीइ समं पेच्छइ अवलोयंतो नयरवाहिं ॥१५॥  
पूरागयसरियाए वहमाणीए महंतकट्ठाइं । अवकरिसियकूलाए दिट्ठीइ वि दुरवल्लोयाए ॥१६॥

कयकच्छोदयमेकं पुरिसं कडाहं गरुयकट्टेणं । कड्हंतं अइदुहियं तो देवी भणइ नरनाहं ॥१७॥  
सचं सुव्वइ एयं मेहेण समा हवंति रायाणो । भरियाहं भरंति दहं रित्तं जत्तेण वज्जंति ॥१८॥

तो भणियं नरवइणा किं एवं ? देवि ! तं पयंपेसि ।

अह पभणइ सा पेच्छह किह एसो दुक्खिओ दमगो ? ॥१९॥

भीसणसरियाबुब्भंतकट्टकड्हणकिलेसमुव्वहइ । ता जइ सुहियं एयं करेसि किं पुज्जए न तुह ? ॥२०॥

सदाविओ तओ सो नरवइणा पुच्छिओ य कोऽसि तुमं ? ।

किंच किलिस्ससि एवं ? अह सो पभणेइ देव ! अहं ॥२१॥

मम्मणनामा वणिओ इह वत्थव्वो बलहजुयलकए । एयं च किलेसं अणुहवामि तो भणइ नरनाहो ॥२२॥  
तुह देमि बलहसयं तो चयसु किलेसमेयमह एसो । पभणइ देव ! न याणहं अज्ज वि तुज्जे मह बलहे ॥  
जं गरुयकिलेसेणं धणकोडीओ मए समज्जेजं । पडिपुट्ठो चिय वसहो एक्को रयणेहिं निम्मविओ ॥२४॥  
बीओ उण किंचूणो चिट्ठइ तप्परणत्थमहेमवं । विसहेमि किलेसं तो निवेण भणियं मह बलहे ॥२५॥  
नियए दंसेह तओ देवीए समं घरे निवं नेजं । दंसेइ सो बलहे रयणमए तो नराहिवई ॥२६॥  
पभणइ मह भंडारे एक्कं पि हु नत्थि एरिसं रयणं । तम्हा बीयबलहस्स पूरणे तं चिय समत्थो ॥२७॥



कट्टेहिं च इमेहिं तुमं पि एयं न पूरिडं तरसि । ता साहेसु कहं पुण पूरेयव्वो तएवि इमो ॥२८॥  
सो भणइ उवाया देव ! एत्थ बहवे मए समारद्धा । चिट्ठंति जेण जलथलमग्गेसु बहूइं भंडाइं ॥२९॥  
पेसवियाइं हेडाओ तह य बद्धाउ गयतुरंगाणं । किसिसंगहपमुहेसु य विहिओ जत्तो उवाएसु ॥३०॥  
तो भणियं नरवइणा जइ एवं भइ ! ता किमेयम्मि । कट्ठागरिसणविसए तुच्छोवायम्मि लग्गोडसि ? ॥  
तो भणइ मम्मणोडवि हु मह देव ! सरीरयं किलेससहं । वावारंतररहिण तो इमं पि हु समारद्धं ॥

आह तओ नरनाहो संतेडवि हु एत्तियम्मि विहवम्मि ।

किं दुहमणुहवसि तुमं एत्तियमेत्तं ? महाभाग ! ॥३३॥

जो दाणभोगणरहिओ विहवो किं तेण अह धणी इमिणा ।

कणयायलसत्ताए सब्वोडवि तओ धणी होज्जा ॥३४॥

दाणं भोगो य तथा विहवस्स फलं विणा य पुण तेहिं ।

नासो चिय अवसिस्सइ तस्स न अन्ना गई जम्हा ॥३५॥

केवलकिलेसभावं अणुहविऊणं धणं कयं जेहिं । पावं चिय तप्पच्चयमुवचिणिडं ते भमंति भवं ॥३६॥  
धणसंचया य विहिया भवं भमंतेहिणंतठाणेसु । चत्ता य अपरिमुत्ता अदिन्नदाणेहिं जीवेहिं ॥३७॥

तम्हा धणमुवभुंजसु करेसु तह तस्स पत्तविणिओगं । किं वसहंपूरणेणं कज्जविरहिण तुह इमिणा ? ॥  
 अह सो भणइ नरिंदं जाणामि इमं अहं पि नवरि सुहं । न लहेमि कह वि वसहं अपूरिऊणं इमं देव ? ॥  
 अह देविं भणइ निवो उवएसं एरिसा न अरिहंति । तिवखा वि खगगधारा वज्जे कुंठत्तणमुवेइ ॥४०॥  
 सट्ठाणम्मि नरिंदो गच्छइ तो मम्मणेण वि कमेण । चिरकालं अणुहविजं दुहाइ सो पूरिओ वसहो ॥४१॥

॥ इति मम्मणवणिगाख्यानकम् समाप्तम् ॥

तदेवं सत्यपि विभवे प्रवर्द्धमानाकांक्षाः प्राणिनो दुःखिता एव भवन्तीति प्रतिपादितं, व्याधि-  
 विधुरिताश्चान्ये दुःखिता भवन्तीत्यभिधितसुराह—

लुद्धं पि धणं भोतुं न पावए वाहिविहुरिओ अन्नो । पत्थोसहाइनिरिओ ति केवलं नियइ नयणेहिं ॥

पथ्यं चौषधं च आदिशब्दात् शस्त्रकर्मादिपरिग्रहस्तन्निरत इति कृत्वा तल्लब्धमपि धनं हृदये  
 महदार्त्तध्यानमुद्ग्रहन् केवलं नेत्राभ्यामेव निरीक्षते, न तु खादितुं पानुं वा तच्छुक्नोति, तथा च सति  
 महद् दुःखं तस्योपजायत इति भावः । शेषं सुगमं ॥ अपरस्त्वगत्यदुःखेन दुःखितो भवतीति

दर्शयति—

जइ पुण होइ न पुत्तो अहवा जाओऽवि होइ दुस्सीलो ।  
तो तह झिज्जइ अंगे जह कहिउं केवली तरइ ॥२८६॥

स्पष्टार्थैव ॥ अन्ये पुनः सत्यपि विपुलतरविभवे विद्यमानायामपि च रूपादिसम्पत्तौ कुष्ठादिरोगै-

स्तथा विधुरीक्रियन्ते यथा सर्वजनशोचनीयां दशामानुवन्तीति सोदाहरणमुपदर्शयन्नाह—

अन्ने उण संजुत्ता रत्तुप्पलपत्तकोमलतलेहिं । सोणनहसयललक्खणलक्खियकुम्भमुन्नयपणहिं ॥२८७  
सुसिलिङ्गुदुग्गुक्खा एणीजंधा गइंदहत्थोरू । हरिकडियत्ता पयाहिणसुरसलिलावत्तनाभीया ॥२८८  
वरवइखलियमज्झा उन्नयकुच्छी सिलिङ्गमीणुयरा । कणयसितायलवच्छा पुरगोउरपरिहभुयदंडा ॥  
वरवसहुन्नयखंधा चउरंगुलकंबुगीवकलिया य । सद्वूलहणू बिंबीफलाहरा ससिसमक्खोला ॥२८९॥

कुंददलधवलदसणा विहगाहिवचंचुसरलसमनासा ।

पउमदलदीहनयणा अणंगधणकुडिलभूलेहा ॥२९१॥

रूपादि-  
सम्पत्ति-  
समूहस्य  
रोगादि-  
भिः  
नाशस्य  
वर्णनम्

रुद्रमणंदोलयसरिससवण अद्भिंदुपडिमभालयला ।

भरहाहिवछत्तसिरा कञ्जलघणकसिणिमिउकेसा ॥२६२॥

संपुन्नससहरमुहा पाउसगज्जंतमेहसमघोसा । सोमा ससि व्व सुरा व सप्पहा कणयमिव रुइरा ।२६३  
पाणितलाइसु ससिमूरचक्कसंखाइलक्खणोवेया । वज्जरिसहसंधयणा समचउरंसा य संठाणा ॥

लायन्नरूवनिहिणो दंसणसंजणियजणमणाणंदा ।

इय गुणनिहिणो होउं पढ्मे च्चिय जोव्वणारंभे ॥२६४॥

तह विहुरिज्झंति खणेण कुट्टखयपमुहभीमरोगेहिं ।

जह होंति सोयणिज्जा निवविक्कमरायतणओ व्व ॥२६५॥

अन्ये तु प्रथम एव यौवनारम्भे शोणा-आरक्ता नखा येषु तानि च तानि सकललक्षणलक्षितानि  
कूर्मवदुन्नतानि च पदानि पादा इत्यर्थः तैः संयुक्ता भूत्वा क्षणमात्रेणैव कुष्ठक्षयादिरोगैस्तथा विधुरी-

क्रियन्ते यथा राजतनयनृपविक्रमवत् सकलजनशोचनीया भवन्तीति नवमदशमगाथयोः सम्बन्धः ।  
कथंभूतैः पदैरित्याह—रक्तोत्पलपत्रवत् कोमलानि तलानि येषु तानि तथा तैः । पुनरपि कथंभूता  
भूत्वा ते रोगैर्विधुरीक्रियन्ते ? इत्याह—सुखिलक्षौ गूढौ गुल्फौ—चरणमणिबन्धौ येषां ते तथा, एणी-  
हरिणी तस्या इव जंघे येषां ते तथा, गजेन्द्रस्य ह्रस्वः—करस्तद्वद्वृत्तौ चानुपूर्वीहीनावुरू येषां ते तथा,  
हरिः—सिंहस्नस्येव विस्तीर्ण कटीतटं येषां ते तथा, 'सुरसलिला' सुरसरिद् गंगेत्यर्थः तस्या आवर्त्तो जल-  
अमणरूपः दक्षिणावर्त्तः, प्रदक्षिणा सुरसलिलावर्त्तवन्नाभिर्येषां ते तथा, चरं—रूपलक्षणसंपन्नतया प्रधानं  
वज्रवद्—इन्द्रायुधवत् संक्षिप्तं मध्यं येषां ते तथा, उन्नतकुक्षयः, तथा शिलष्टं—सुसङ्गतं मीनस्य-  
मत्स्यस्येव उदरं येषां ते तथा, कनकशिलावद् विस्तीर्णं वत्सो येषां ते तथा, पुरस्य—नगरस्य गोपुरं—  
प्रतोलीद्वारं तत्र योऽसौ परिधः—अर्गला तद्वत् प्रलम्बत्वाद् भुजदण्डो येषां ते तथा, वरो वृषभस्येवोन्न-  
तत्वात् स्कन्धो येषां ते तथा, चतुरंगुलप्रमाणा या कम्बुः—शंखो वृत्ततया त्रिरेखांकिनत्वेन तदुपमया  
ग्रीवया कलितास्ते तथा, शार्दूलस्य—व्याघ्रस्येव हनुः—चिबुकं येषां ते तथा, बिम्बी—गोल्हा तत्फलवदा-  
रक्तोऽधरो येषां ते तथा, शशी—चन्द्रः सम्पूर्णतया कान्तियुक्तत्वेन च तत्समौ कपोलौ येषां ते तथा,  
कुन्दवद् धवला दशना येषां ते तथा, विहंगाधिपो—गरुडस्तबंचूवत् सरला ऋज्वी समा-सर्वत्रा-  
विषमस्वरूपा नासा येषां ते तथा, पद्मदलवद्दीर्घनयनाः, आरोपितानङ्गधनुरिव कुटिले अरेखे येषां

ते तथा, रतिरमणः—कामदेवः तस्यान्दोलकसदृशौ श्रवणौ येषां ते तथा, अद्धेन्दुप्रतिमं भालतलं येषां ते तथा, पश्चात् पदद्वयस्य कर्मधारयः, भरताधिपः—चक्रवर्ती तच्छत्राकारं शिरो येषां ते तथा, कज्जलं च घनाश्च—मैघास्तद्वत् कृष्णाः मृदवश्च केशा येषां ते तथा, शेषं सुबोधं ॥

नृपविक्रमराजपुत्राख्यानकं तूच्यते—

अत्थि इह जंबूदीवे भारहवासम्मि पायडगुणोहं । कुसुमपुरं नामेणं नयरं बहुरिद्धिपरिकलियं ॥१॥  
जं विसभासियईसरनिसेवियं साहुगुणसमाइन्नं । केलाससेलसिहरं व सहइ वरसुज्झफलिहहरं ॥२॥  
हरितिलओ नाम तहिं हरो ब्व वरभूइरेहिरो राया । तस्स य गोरी नामं देवी अंतेउरप्पवरा ॥३॥  
ओवाइएहिं जाओ पुत्तो निवविक्कमो त्ति एयाण । पत्थुयसुत्तनिरुवियरूवाइगुणेहिं परिकलिओ ॥४॥  
अइवल्लहो जणाणं रन्नो देवीए हिययआणंदो । गहिंडं कलाकलावं संपत्तो जोव्वणं एसो ॥५॥  
अह गुरुयविभूईए परिणइ बत्तीस रायकन्नाओ । तस्स निमित्तं पियरे कारेंति मणोहरुत्तुंगे ॥६॥  
बत्तीसं पासाए मज्झे उत्तुंगभवणपरिकलिए । तेसु पियाहिं समाणं जा किर सो भुंजिही भोए ॥७॥  
ताव सहसा पसरिओ से सरीरंमि सव्वंगं सेयकोढो, संभूया अईव तिब्बा सीसडब्बिवेयणा,  
समुइन्ना तिब्बा दंतपीडा, संजाओ गलरोगसमुदओ, उस्सलियाइं जीहतालूणि, फुडं खंडसो उट्टउडं,

उन्मिह्रियाओ नासियारसाओ, पञ्जरिओ सवणेसु पूयप्पवाहो, वियंभिया कंठमि गंडमाला,  
थंभियाओ पवणेण सुयाओ, अवगया करयलच्छवी, गलियाओ अंगुलीओ, पविद्धं नहजालं, पइहा  
दारुणा सासकासाइणो हिययनिसिसया रोगा, समुच्छलियं कुच्छीमहासूलं, पवडिहयं जलोदरं,  
थद्धीहूओ सव्वहा पट्ठीवंसो, थक्कं सव्वप्पयारेहिं पबलवाएण कडियलं, समुट्टिया तिब्बदुक्खयारिणो  
गुदकीलका, संभयं महाभगंदरं, सयराहं मुक्काओ मंसेण जंघाओ, अलक्खीभूयाओ चरणंगुलीओ,  
समुद्धाइओ सोसो, पयडीभूओ सव्वंगिओ महादाहो, न सक्कइ वयणं जंपिउं, न खमइ पयं पि  
संचलिउं, न तीए बहुजणपयत्तेण वि उवविसिउं, केवलं रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे अरइदुक्ख-  
सागरावगाढे सव्वहा जीवियव्वनिव्वन्ने खणं पि जीवइ त्ति । तओ संभंतेहिं अम्मापियरेहिं हक्कारिया  
वेज्जा, समाहूया मंतवाइणो, उवयरिओ बहुप्पयारकिरियाहिं, दिन्नाइं नाणाविहओसहाइं, पउत्तो  
पभूययिहीहिं मंततंतवाओ, कारियाइं संतिकम्माइं, बद्धा बाहुमूलेसु महप्पभावा महग्घमणयो,  
निव्वत्तियाइं भूइकम्माइं, न संजाओ मणागं पि विसेसो, केवलं बहुयरमेव संवडिहओ रोगसंघाओ ।  
तओ असज्झो त्ति परिचत्तो चिगिच्छगाईहिं, विसन्नो राया, सुन्नत्तमुवगया जणणी, बुद्धाओ भारि-  
याओ, दीणत्तणमणुपत्तो परियणो, धसक्किओ सयलजणवओ, मुक्का य सव्वेण य सव्वहा तस्स  
जीवियासा ।

एत्तो य तत्थ नयरे धणंजओ नाम अत्थि वरजक्खो । सन्निहिणपाडिहेरो गच्छइ सयलं पि तत्थ पुरं ॥  
 तो तिब्बवेयणासमुदयम्मि पडिण्ण इच्छियं तस्स । कुमरेण रोगविगमे सयं महिस्साण दाहं ति ॥९॥  
 सयलपुरेण य सहिओ जत्तं काहामि गुरुविभूईए । तह भंजिस्सामि अहं पइदियहं तुह कयपणामो ।१०॥  
 एत्थंतरम्मि बहुसमणपरिगओ तिजयपयडणिक्करवी । नामेण विमलकित्ती समागओ केवली तत्थ ॥११॥  
 तो सयलविभूईए सब्वं पि पुरं पराइ भत्तीए । तेसिं वंदणवडियाए गच्छमाणं नरिंदेण ॥१२॥  
 दिट्ठं पासायनलड्डिण्ण अइविम्भिहएण तो हियए । काऊण बहुवियप्पे पुट्ठो एक्को निययपुरिसो ॥१३॥  
 पुब्बं विन्नायतयागमेण तेण वि निवस्स सब्वं पि । कहियं सोउं च तयं उट्ठइ तत्तो निवो झत्ति ॥१४॥  
 तो आरुहिउं वरवारणम्मि सह मंतिमंडलीएहिं । जा चलिओ तत्थ इमो ता निसुयं तं कुमारेण ॥१५॥  
 तो चितियं इमेणं दिट्ठेसु वि नूण तारिसनरेसु । नासंति सयलोया रविकरंफास ब्व तिमिरोहा ॥१६॥  
 अह पावस्स न होही मज्झ इमं तह वि फिट्ठिही पावं । नियवाहिहेउपमुहे पुच्छस्सम्मिमे य संदेहे ।१७॥  
 इच्चाइ तेण हियए ठविउं तत्तो भणाविओ राया । देव पसायं काउं किच्छेण कि नेसु तत्थ मए ॥१८॥

बाहजलभरियनयणेण कह वि तं निवइणा वि पडिवन्नं ।

तो जंपाणारूढो सोडवि हु नीओ कह वि तत्थ ॥१९॥



तत्तो सुवन्नकमलम्मि संठिओ सो मुणीसरो तेहिं । अमरनरखेयराणं देसंतो उत्तमं धम्मं ॥२०॥  
 दिट्ठो नरवइकुमरेहिं गरुडपवियंभमाणहरिसेहिं । तो विणएणं नमिऊण उच्चियदेसम्मि उवविट्ठा ॥२१॥  
 अह केवलिणा कहिओ धम्मो निवपमुहसयलपरिसाए । तं सोऊणं समए सुएण अब्भत्थिओ राया ॥  
 पभणइ सगगयं खलियवयणपसरो मुणीसरं भयवं ! । एएण मह सुएणं किं अन्नभवे कयं कम्मं ? । २३॥  
 जेण महारोगानलदड्ढो दुहसायरम्मि अवगाढो । न लहइ रइं खणं पि हु पच्चक्खाओ य वेजेहिं २४॥  
 तो मुणिवइणा भणियं अवहियचित्तो नरिंद ! निसुणेसु । अवरविदेहे रयणत्थलं ति पवरं पुरं अत्थि ॥  
 पउमक्खो नाम निवो तत्थ य नीएक्कमंदिरं आसि । पडिणीओ धम्माणं नाहियवाई महापावो ॥२६॥  
 अह अन्नया तवस्सी खंतो दंतो जिइंदिओ सोमो । सुजसो नामेण मुणी ठिओ बहिं तस्स नयरस्स ॥२७॥  
 सो ज्ञायंतो हिययम्मि किंपि परमक्खरं गिरि व्व थिरो । काउस्सगम्मि ठिओ पारद्धिविणिग्गयनिवेणं ।  
 दिट्ठो तो तेण अहेउजलियकोवानलेण मूढेण । तस्स उरे पक्खित्तं सेहं पट्टीए निहरियं ॥२९॥  
 तत्तो पहारवेयणमुच्छांमीलंतलोयणो साहू । भूनिस्सियजीवाणं वहसंकाए अभिक्खं पि ॥३०॥  
 पभणंतो मिच्छादुक्कडं ति धरणीए निवडिओ सहसा । हाहारवो विमुक्को अह तत्थ विसिड्डलोएण ॥३१॥  
 तत्तो राया कुविओ आहत्तो मारिउं जणं सव्वं । जा न नियत्तइ कहमवि तत्तो सामंतमंतीहिं ॥३२॥

तच्चरियविरत्तेहिं बंधेउं कटुपंजरे खित्तो । तस्स सुओ संठविओ रज्जे नामेण पुंडरिओ ॥३३॥  
निससारिऊण सुक्को पउमक्खो भमइ तत्थ एगागी । धिक्कारं पावंतो नियदुच्चरिएहिं सब्वत्थ ॥३४॥  
सुजसो पुण सुणिवसहो सिद्धाणाऽऽलोइऊण दुच्चरियं । उच्चरिऊण वयाइं खामेउं पाणिणो सब्वे ॥३५॥  
नियकम्मफलं एयं न परो अवरज्झइ त्ति भावंतो । समभावो सब्वत्थ वि विसेसओ तंमि नरनाहे ॥३६॥  
पच्चक्खिऊण सब्वं आहारं पणयंपंचपरमेट्ठी । मरिऊणं सुहभावो पत्तो सब्वट्ठसिद्धम्मि ॥३७॥  
राया पुण किच्छेणं भिक्खामेत्तं पि पावए दुहिओ । तह वि य पडिणीयत्तं न मुंचए साहुवग्गम्मि ॥३८॥  
अह तत्थेव य नयरे काउस्सग्गम्मि संठिओ कह वि । तेणुज्जाणे दिट्ठो सोमो नामेण मुणिसीहो ॥३९॥  
तो रोसारुणनयणेण लउडिघाएण पट्ठिदेसम्मि । हणिऊणं पक्खित्तो भूमीए सो महाभागो ॥४०॥  
तो भणियं मिच्छाउक्कडं ति उट्ठित्तु काउस्सग्गम्मि । पुणरवि ठिओ पुणोऽवि हु पावेणं पाडिओ तेण ॥  
एवं पुणो पुणोऽवि हु वट्ठंतो निग्घिणो इमो मुणिणा । आभोइऊण नाओ विउलेणं ओहिनाणेण ॥४२॥  
पवयणपडिणीयत्ते साहुविघाइत्तणे य विघाए । धूमसिहाउ वमंतो मुहेण तो भणइ सो कुविओ ॥४३॥  
रे दुट्ठ ! सो महप्पा सुजसो अन्नं य साहुणो तुज्झ । जइ एवं अवराहे खमिहिंति सिवेक्ककरसियमणा ॥  
न उणो खमामि अहयं ता नूणं अन्नं न भवसि अणज्ज ! । इच्चाइ जंपिऊणं सत्तट्ठ पयाइं ओसरिउं ॥४५॥

मोत्तण तेयलेसं निहडूढो सो निवो महापावो । मरिज्जुक्कोसाज सत्तमपुढवीसु उप्पन्नो ॥४६॥  
साहू पुण आलोइयपडिक्कंतो चिन्नसुद्धपच्छित्तो । सुइरं चरिज्जण तवं उप्पन्नो तियसलोयम्मि ॥४७॥  
पउमक्खो पुण तत्तो अहाउयं पालिज्जण उब्बट्ठो । होउं सयंभुरमणे मच्छो मरिज्जण तत्तोऽवि ॥४८॥  
अपइट्ठाणे जाओ उक्कोसाज तहेव नेरतिओ । मच्छो होज्जण पुणो जाओ छुट्ठीइ पुढवीए ॥४९॥

तओ वि उब्बट्ठिज्जणं चंडालइत्थियत्ताए, नओ पुणोऽवि छुट्ठीए पुढवीए, तओ उरगेसु, तओ धूमप्पभाए, तओ मच्छेसु, तओ पुणोऽवि धूमप्पभाए, तओ सीहेसु, तओ पंक्कप्पभाए, तओ मच्छो होज्जण पुणरवि पंक्कप्पभाए, तओ ओलावयपक्खीसु, तओ वालुयप्पभाए, तओ पक्खीसु उववज्जिज्जण पुणोऽवि वालुयप्पभाए, तओ पुणो २ सिरीसवेसु उववज्जिज्जण दो वारे सक्करप्पभाए, तओ एवं मच्छेसु उववज्जिज्जण दो वारे रयणप्पभाए, तओ पक्खीसु, तओ एगिंदियविगल्लिंदिएसु, तओ हीणपंचिंदिय-  
तिरियमणयदेवेसु, तओ पुणोऽवि तिरियनारागाइसु । एवं कत्थइ दड्ढे, कत्थइ च्छिन्ने, कत्थइ भिन्ने, सव्वत्थ वि सत्थोवहए, महादाहपल्लिच्छिन्ने चैव मरणमणुहविंसु, एवमणंताओ ओसप्पिणीओ अणंत-  
जम्ममरणाभिहुओ ठाणे ठाणे अणाइक्खणीयसमणुभूयाणंतदुक्खो संसारजलहिमवगाहिज्जण एत्तो अइक्कंताणंतरे भवे वसंतउरे नयरे सिन्धुदत्ताभिहाणगाहावइकुलंसि पुत्तत्ताए उववज्जित्ता मज्झिमवए

य तावसवयं पडिवज्जित्ता तत्थ य अन्नाणतवं काऊण सो एस तुह सुयत्ताए उववन्नो त्ति । तन्नं  
 देवाणुप्पिया ! एस अणाइमिच्छुद्धिदी इसियायए पवयणपडिणीए तिब्बकम्मं समज्जिऊण अणंतेसु  
 भवेसु तस्स फलसमुदयं अणुहविऊण इयाणिं इमिणा बाह्वियणपयारमेत्तेण तस्स चेव कम्मस्स फलसेसं  
 किं पि समणुहवइ त्ति, इय थोवदियहेहिं चेव अणुहूयतक्कम्मसेसे सुच्चिही इमेहिं रोगेहिं ।  
 इअ सोऊणं कुमरो, भयसंवेगेहिं आउल्लिजंतो । तक्खणमेव य रोगेहिं किं पि परिमुक्खदेहो य ॥५०॥  
 नमिऊण मुणिं जंपइ सामिय ! अन्नाणमूढहियएण । दुट्ठेण मए विहियं जं घोरं एरिसं पावं ॥५१॥  
 ता तस्स विघायविहाणपच्चलं किं पि कहसु पसिऊणं । देवगुरुधम्मतत्तं अन्नाणंधस्स मह नाह ! ॥५२॥  
 तो केवलिणा देवो सब्वन्नू सेसवित्थरो कहिओ । सम्मत्तजुओ धम्मो दुविहो जीवाइतत्तं च ॥५३॥  
 पडिवन्नं कुमरेणं सम्मत्तं तह अणुब्बयाईओ । धम्मो पच्चक्खायं तिविहं तिविहेण मिच्छुत्तं ॥५४॥  
 भद्दगभावं राया वि उवगओ पणमिऊण भत्तीए । तं मुणिवरं पविट्ठो नयरं कुमरेण सह हिट्ठो ॥५५॥  
 अन्नत्थ विहरिओ केवली वि भत्तीए रायतणओऽवि । पूयंतो सब्वन्नं देतो साहूण दाणाइं ॥५६॥  
 रहजत्ताइपभावणनिरओ चेईहरेसु सयकालं । निच्चं पि सुयहराणं मूले धम्मं निसामंतो ॥५७॥  
 वजंतो जत्तेणं परतित्थिक्कुत्तिथिसेवणाईयं । मुक्को रोगेहिं बहिं अंतोऽवि य असुहकम्मेहिं ॥५८॥

तो इण्हि चिय जायं मच्चंतो अप्पयं दहसरीरो । सयलजणसलहणिजं थिरसम्मत्तो कुणइ धम्मं ॥५९॥  
अह अन्नया स जक्खो अवयरिज्जं धणंजए पत्ते । पभणइ तुज्झ सरीरं कुमार ! पउणं मए विहियं ॥६०॥  
ता महिससयं तं देसु मज्झ जं इच्छियं पुरा तुमए । जतं पइदियहं वंदणं च जइ सच्चवयणो सि ॥६१॥

अह ईसि विहसिज्जणं भणिओ कुमरेण सो महाजक्खो ।

मोत्तूण पसायं तस्स नाणिणो नत्थि भुवणेऽवि ॥६२॥

अन्नो जेण सरीरं विहियं रोगेहिं वज्जियं मज्झ । न य कुंथुस्स वि इण्हि अहियं चिंतेमि मणसा वि ॥  
न नमइ य मज्झ सीसं मोत्तुं रागाइदोसपरिमुक्कं । देवं पंचमहव्वयसुत्थे साहू य अन्नस्स ॥६४॥  
इच्चाइ जंपिए निवसुएण विप्फुरियकोवदुप्पेच्छो । जंपइ जक्खो जइ एवमुवगयं तुज्झ रे दुट्ठ ! ॥६५॥  
ता कूडधम्मवामोहियस्स अल्लिएक्खायनिरयस्स । जइ मोडेमि न सिग्गं माहप्पमहीरुहं तुज्झ ॥६६॥  
ता न सुरोऽहं न सरीरगं च तुह संजयं मए विहियं । इच्चाइ जंपिज्जणं कहिं पि तत्तो गओ जक्खो ॥  
निवतणओवि अणाउलचित्तो धम्मं करेइ थिरसत्तो । जक्खोऽवि नियइ छिइडे दंसेइ य भीसणसयाइं ॥

न य तस्स किं पि पहवइ सत्तेक्कधणस्स धम्मनिरयस्स ।

वहइ पओसं तत्तो अहिययरं तम्मि कुमारम्मि ॥६९॥

तस्स य नयरस्स बहिं अमरनिकेयाभिहाणउज्जाणे । अत्थि मणिकणयरइयं विसालमुच्चं जिणाययणं ॥७०॥  
 कल्लाणगाइदिवसे महिमं काऊण तत्थ सो कुमरो । बहुपरियणसंजुत्तो कहिं पि संझाइ विणियत्तो ॥७१॥  
 तस्स य जक्खस्स धणंजयस्स मगंमि संठियं भवणं । जा अखिवंतो दिट्ठिं पि चल्लिओ तं विलंघेउं ॥  
 ता धाविऊण कुट्ठेण तेण जक्खेणकुमरपरिवारो । सब्बोऽवि थंभिओ उव्वमेइ रुहरं च वयणेहिं ॥७३॥

तों होऊणं गयणम्मि हक्किओ गुज्झगेण सो कुमरो ।  
 रे कूडधम्मगन्विय ! मज्झ पणामं पि न करेसि ॥७४॥

महिससयं ता मे देसु इच्छियं इहरहा सपरिवारं । तुममेव मारिऊणं देमि बलिं भूयवग्गस्स ॥७५॥

तमपेच्छंतो कत्थइ सामरिसो गुज्झगं भणइ कुमरो ।  
 जइ आउयं पि बलियं ता मारिज्झइ न कोऽवि तए ॥७६॥

अह कह वि तं पि तुट्ठं ता जाए इहरहा वि मरियब्बे ।  
 को मइलइ जिणधम्मं पत्तमणंताउ कालाओ ? ॥७७॥

तो अमरिसजुत्तेणं उक्खिविउं गुज्झगेण सो कुमरो । अण्णालिओ सिलाए आसन्नमहीहरणयाए ॥७८॥

१. महिसाईयं—जे० ज. ॥

तो मुच्छ्रावसधुर्मन्तलोग्यो वेयणाए अभिभूओ । चेद्वारहिओ कट्टं व संठिओ तत्थ खणमेगं ॥७९॥  
अहं कहं वि चेयणाए लद्धाए भणइ पुणरवि स जक्खो । जइ जीवघायभीरू न देसि रे ! महिसए मज्झ  
ता मा देसु तथा वि हु पणाममेत्तं करेसु महं निच्चं । तो परिवारसमेयं अज्ज वि सुहियं करेमि तुमं ॥८१॥  
आराहिओ य विणएण देमि रज्जं अहं चिय नराणं । आणेमि विउललन्धिं आरोगाईणि य सुहाणि ॥  
मोत्तूण ममं तम्हा को देवो तिहुयणेऽवि किर अन्नो ? । जस्स कए अप्पाणं मुल्लो एवं विडंबेसि ॥८३॥  
ता भणिओ कुमरेणं दयालुओ तुह न देमि तो महिसे । सा पुण जीवदया मे उवइडा जेण देवेणं ॥८४॥  
तं वंदामि नमंसामि तं च तस्सेव किं करो अहयं । जो पुण तुमं सयं चिय जीवे पत्थेसि वहहेउं ॥८५॥  
तस्स पणामं पकरेमि कहं अहं ? जेण इयरलोए वि । पूइज्जंति दयालू जइणो न हु मच्छुवहगाई ॥८६॥  
अन्नं च ममं सुहियं करेसि कत्तो ? तुमं महाभाग ! । रागद्वोसवसद्वो दुहिओ सि जमप्पणा चेव ॥८७॥

रागो य अप्पए निग्गुणे वि तुह पणमिएसु य जणेसु ।

अम्हारिसेसु दोसो ससिकरविमले य जिणधम्ममे ॥८८॥

रागाद्वोसवसित्तं च पाणिणं सुणसु सयलदुहहेउं । न य मम कज्जं रज्जाइएहिं भवदुक्खहेऊहिं ॥८९॥  
न य ताइं तए दिज्जंति किंतु जम्मन्तराहसुकएणं । तं पुण जायइ सम्मं सुकयं जिणसासणरयाणं ॥९०॥

सिवसोक्त्रे य निविटं मज्झ मणो तं च कह तुमं देसि ? । सयमेव भवदुहदो भवदुहमुक्कं जिणं मोत्तुं ॥

तम्हा नमिज्ज जिणं नमिज्जए तिहुयणेऽवि को अब्बो ? ।

न हि कमइ लवणतोयं पीए दुद्धोयहिजलम्मि ॥९२॥

अट्ठाणे य पसंससि अप्पाणं गरुयअंतरे भुद्धो । नहि अंबयाण सद्धा नियत्तए अंबिलीयाहिं ॥९३॥

ईसिवियसंतमालइकलियामयरंदपाणपरितुट्ठो । कत्थ वियारिज्जइ सोऽवि महुरो कइरकुसुमेहिं ॥९४॥

लीलाकरेणुकरगहियसरससल्लइदलगगदुल्ललिओ । कह हीरइ करिकलहो अइनीरसफरुसघासेहिं ? ॥९५॥

जइ य तुमं वरदेवो देवगुणा संति तुज्झ सव्वेऽवि । ता कारेसि पणामं बलिमड्ढाए ममं कीस ? ॥९६॥

नहि अप्पणोऽवि गरुया गुणे पयासंति अप्पणा चेव । एमेव पत्तभूयं सरियाओ सरंति सरिनाहं ॥९७॥

का गुणगुरूण हाणी बहु मन्निज्जंति जइ न इयरेहिं ? ।

किं झिज्जइ रविणो जइ न बहुमओ सो उलूयस्स ? ॥९८॥

इय तेण कओ जक्खो निरुत्तरो गरुयनिउणवयणेहिं । तो परिकुविओ एसो विउव्वए कुमरदेहम्मि ॥

सीसऽच्छिक्खन्नउरदंतनिसिसया वेयणाओ तिन्वाओ । जा एक्का वि ह्नु जीयं हरेइ नियमेण इयरस्स । १००

तद्दुक्खसल्लियतणू संजाओ सव्वहा विगयचेट्ठो । गुरुसत्तसारघडिओ तह वि सयं चिन्तए कुमरो । १०१



रे जीव ! तए पत्तो निब्बुइपुरपत्थिण सत्थाहो । देवो सिरिसव्वन्नू अपत्तपुव्वो भवारत्ते ॥१०२॥  
ता इमिण चिय चित्तट्ठिण मरणं पि तुज्झ कट्ठाणं । एयंमि पुणो सुक्के होसि अणाहो जियंतोऽवि । १०३  
केत्तियमेत्तं च इमं दुक्खं तुह जिणमए अपत्तम्मि । पावियअणंतपोगलपरियदुहस्स नएएसु ? ॥१०४॥  
इय तस्स अवट्ठं अवहीए जाणिज्जा सो जक्खो । अहियं कुविओ गयणे सिलं महंतं विउव्वेइ । १०५॥

भणइ य 'कुमार ! इण्हि सपरियणो भो ! तुमं विणस्सिहिसि ।  
अज्ज वि पणाममेत्तेण देमि जीयं च रिद्धिं च ॥१०६॥

तो वीसत्थं कुमरो पभणइ मह भंगुरं बहिं देहं ।

जइ वि विणासिहिसि तुमं मिच्छाभिनिवेसओ कहऽवि ॥१०७॥

तह वि हु जिणचलणुप्पलीणस्स महंतरंगदेहस्स । न तए न य सक्केणं अत्तेण वि कीरए नासो ॥१०८॥

तम्मि ये अविणट्ठे मज्झ किं पि ण विणस्सए तुमं तम्हा ।

जं रुच्चइ कुणसु तयं को तुज्झ निवारओ एत्थ ? ॥१०९॥

इय नाज्जणं कुमरस्स साहसं निच्चलं च सम्मत्तं । विम्हइयमणो चिंतइ जक्खो विहडंतमिच्छत्तो ॥११०॥

पेच्छह कह सत्तमिमस्स कह व धम्मस्स निच्चला बुद्धी ? । मह पुण अणज्जकजाणुवत्तणं पेच्छह अउब्बं ॥  
 जीवदयालु त्ति इमो सरीरकज्जेडवि न हणए जीवे । मह पुण कजाभावेडवि ताण हणणंमिडसग्गाहो ॥  
 ता दूरे चिय चिट्ठउ सो देवो जो इमस्स थोयब्बो । एएण वि विज्जिओडहं गुणेहिं सत्तेक्कसारेहिं ॥ ११३ ॥  
 तो जुत्तं चिय एयं जं केवलगुणविणिम्मिओ एसो । ण कुणइ मज्झ पणामं गुणलेसेणावि मुक्कस्स ॥ ११४ ॥  
 इय निम्मलकुमरगुणोहरंजिओ संभमेण सो जक्खो । संहरिऊणुवसग्गे नमिउं च कमेसु तस्सेव ॥ ११५ ॥  
 पभणइ धन्नोडसि तुमं जयम्मि सलहिज्जसे तुमं चेव । इय वीयरायचलणेसु जस्स तुह निच्चला भत्ती ॥  
 अज्जप्पभिई मज्झ वि सो चिय देवो गुरू वि सो चेव । तत्तं पि तं पमाणं जं धीर ! तए चिय पवन्नं ॥  
 एत्तो य अहं निद्देसकारओ तुज्झ चेव गुणनिहिणो । धम्मगुरू मज्झ तुमं जाओ सि जओ परमबंद्यू ॥  
 एवं शुब्बंतोडवि हु मज्झत्थो चेव चिट्ठए कुमरो । तो नमिउं भणइ सुरो जइ वि महप्पा निरीहो सि ॥  
 तह वि हु विसमदसाए सुमरेज्ज ममं अणुगगहं काउं । होइ निरीहाण वि उत्तमाण पणएसु कारुत्तं ॥ १२० ॥  
 अह भणियं कुमरेणं भइ ! तए उज्जमं कुणंतेण । जिणधम्ममे अम्हाणं सव्वं पि कयं किमन्नेण ? ॥ १२१ ॥  
 तो कुमरगुणावज्जियहियओ तं खामिउं बहुं जक्खो । सट्ठाणं अणुपत्तो गओ कुमारोडवि नियगेहं ॥  
 अह अन्नया नरिंदे जाए जससेसयम्मि संठविओ । निवविक्कमो कुमरो रज्जम्मि महासमिद्धम्मि ॥ १२३ ॥

जाओ सामी महिकामिणीए सो चउसमुहरसणाए । पसरियपरमपयावो पयट्टियासेसनयमगगो ॥१२४॥  
रम्मेहिं जिणहरेहिं चिट्ठसियं तेण सयलमहिवलयं । पाएण सब्वलोगो विहिओ जिणसाहुपयभत्तो ॥  
एत्तो य अत्थि राया कलिंगविसयाहिवो जमो नाम । देवयवरलंभवसा न हारए सो य समरम्मि ॥  
तो लूडंतो विसए पत्तो निवविक्रमस्स सीमाए । आगंतूण य समुहं रुद्धो सो माणिणा तेणं ॥१२७॥

दुक्को य तस्स पढमे दिणम्मि निवविक्रमस्स सेणाणी ।

<sup>१</sup>सो हयपहओ विहिओ जमेण नट्ठो य सो झत्ति ॥१२८॥

तो आदन्नो निवविक्रमोऽवि नाऊण तस्स वरलद्धिं । काउं तिन्नुववासे सुमरेइ धणंजयं जक्खवं ॥१२९॥  
पत्तो य तक्खणेणं सो तत्थ निवेइयं च तं सब्वं । भणियं च तेण नरवर ! केत्तियमेत्तं च किर एयं ? ॥  
तम्हा पभायसमए दुक्कसु तं चेव समरंगम्मि । अजिइंदियं व मयणस्स नेमि तुह जेण वसमेयं ॥१३१॥  
अह खोभंतो नियबलभरेण भुवणं पि तस्स वयणेण । दुक्को रणम्मि सूरुो राया निवविक्रमो तस्स ॥  
तस्स य सेन्ने अमरेण तह कयं जह न कस्स वि सरीरे । पहवइ परबलमुक्कं तोमरकुंताइयं सत्थं ॥१३३॥  
निवविक्रमबलमुक्कं तु इयरसेन्नम्मि करिवराईणं । तणलेट्ठु माइयं पि हु परिणमइ सुरिंदसत्थं व ॥१३४॥

१. भग्गो बीयदिणाइसु निहया अन्ने वि सेणाणी—जे० ज. ॥

इय जुज्झंताण खणेण चेव जाओ जमो विरलसेवो । तो बंधिऊण निवविक्कमेण गहिओ हहेणेसो ॥  
दीणेहिं वयणेहिं पभणइ देवेण मह वरो दिवो । तस्स बलेणं एयं पावेण मए कयं सव्वं ॥१३६॥  
नवरं तस्स वि एयं पज्जवसाणं वरस्स ता इण्हि । मुंच पसायं काउं न पुणो एवं करिस्सामि ॥१३७॥  
निवविक्कमेण भणियं मणिमंतोसहिसुरादिया चेव । होति सफला न मुच्चइ पुरिसो जा नियययुत्तेहिं ॥

नासंति चक्किणो वि हु तव्विगमे सोलसामरसहस्सा ।

रयणनिवहोऽवि जायइ विहलो को एत्थ पडिबंधो ॥१३९॥

किंतु न पहेरेमि अहं सत्तूसु चि दीणयं पवन्नेसु । इय मुक्को सि करेज्जसु पुणोऽवि जं सिखियं तुमए ॥  
दाऊण कणयतुरयाइ किंपि सम्माणिऊण सो मुक्को । निवविक्कमोऽवि वलिउं पत्तो नियरायहाणीए ॥  
पालइ य महिं सोक्खेण तम्मि निहंसकारए जक्खे । बहुमुरजुए कुणंते सन्निज्झं विसमकज्जेसु ॥१४२॥  
बाहिं निग्गच्छंतो नयराओ अन्नया स नरनाहो । वरकुंजरखंधगओ नरवरभडकोडिपरियरिओ ॥१४३॥  
ऊसियतीरणमालं सित्तं वणघुसिणचंदणरसेण पेच्छइ गेहं इव्वभस्स नयरसेट्ठिस्स धणयस्स ॥१४४॥

पमुइयचित्तो पविसइ य तत्थ सिंगारिओ नयरलोओ ।

गहियऽक्खवत्तवरयणकणयमणिनिम्मियाहरणो ॥१४५॥

हरिसुत्तालपहोलिरथणवद्वलंततुद्वहारलओ । रमणीयणोऽवि नच्चइ ऊसियसुयरणिरमणिवलओ ॥१४६॥  
 लियकलकंठरवाओ गायंति मणोहरं अविहवाओ । पविसंति पाउलाइं कयसुहयरनट्टगेयाइं ॥१४७॥  
 अंगणसंठवियसुवन्नपुन्नकलसेहिं रुद्धसंचारो । दारट्टिओ पहिट्ठो सवणसुहं पढइ बंदियणो ॥१४८॥  
 दिज्जंति महादाणाइं तत्थ खज्जंति विविहखज्जाइं । पिज्जंति पाणयाइं संमाणिज्जंति विद्धज्जणा ॥१४९॥  
 मणिकणयसिंगियाहिं छुंटिज्जइ कुंकुमेण सयलजणो । कुसुमविलेवणंतबोलपउरवत्थाइं दिज्जंति ॥१५०॥

तह तस्स घरे सब्बो हरिसपसत्तो जणो परिभमइ ।

अप्पाणयं पि न जहा सुणेइ जाओ अणप्पवसो ॥१५१॥

तह दट्ठणं रत्ता पुट्ठं किं हरिसकारणं एत्थं ? । कहियं केणइ कल्लमि देव ! पुत्तो इहं जाओ ॥१५२॥  
 इय सोऊणं राया बाहिं काऊण आसवाहणियं । नयरुज्जाणसिरिं चिय जा दट्ठणं पडिनियत्तो ॥१५३॥  
 ता पेच्छइ तम्मि घरे सो चिय लाओ महंतसद्धेणं । रोयइ करुणसरेणं हा हा किमियं ति जंपंतो ? ॥  
 वच्छत्थलाइं पिट्ठइ विलवइ सुच्छइ पडेइ उट्ठइ य । ताडइ सीसे तोडेइ भूसणे फाडए पोत्ते ॥१५५॥  
 इय गहगहियदेहं परव्वसं तं जणं निएऊण । विम्भियहियओ राया पुच्छइ हा ! किमिह जायं ति ? ॥  
 अह केणइ विन्नत्तं देव ! अपुत्तस्स धणयसेट्ठिस्स । जो उप्पन्नो पुत्तो कहं पि ओवाइयसएहिं ॥१५७॥

सो केणइ रोगेणं उवसंहरिओ इहं खणद्धेणं । तयणु धसक्खियहियओ अत्थमिओ धणयसेट्ठी वि । १५८  
 इय असमंजसमाहन्निज्जण वेरगगसुवगओ राया । पभणइ हद्धी ! भवविलसियाण पज्जंतविरसाणं ॥ १५९ ॥  
 जेहिं चिय वयणेहिं गीयं तेहिं पि रुज्जए एण्हि । ता नूणमिंदयालं पि एरिसं न हवइ विचित्तं ॥ १६० ॥  
 तो विन्नत्तं सच्चिवेण देव ! गम्मउ पुरो इहं जाव । नीहरइ न सबजाणं कसायचीरेहिं चिंचइयं ॥ १६१ ॥  
 तत्तो विरत्तचित्तो भवस्स राया गओ सयं गेहं । दिवसं रत्तिं च गमेइ कह वि तं चैव चिंततो ॥ १६२ ॥  
 एत्थंतरम्मि सम्मत्तदायगो केवली विहरमाणो । पुणरवि पत्तो नाज्जण निवइणो चरणसमयं ति । १६३ ॥  
 वद्धाविओ नरिंदो हिट्ठेणुज्जाणपालएण तओ । विउलं च पारिओसियदाणं वियरइ निवो तस्स ॥ १६४ ॥  
 बंदणहेउं मुणिणो य तस्स गरुयाइ नियविभूइए । चंदोदयउज्जाणे गओ नरिंदो पमोएण ॥ १६५ ॥  
 काउं पयाहिणतियं विहीइ नमिज्जण उचियदेसम्मि । उवविट्ठस्स सपरिसस्स तस्स नाणी कहइ धम्मं ॥

अह अवसरम्मि राया पुच्छइ भयवं ! गिहम्मि धणयस्स ।

अइविम्हयसंजणयं कह तं असमंजसं जायं ? ॥ १६७ ॥

तो भणियं केवलिणा वियंभियं अंतरंगलोयस्स । केत्तियमेत्तं पुच्छसि अणंतचरियस्स ? नरनाह ! । १६८

कः पुनरसौ भगवन् ! अन्तरंगलोकः ?, केवलिना प्रोक्तम्—महाराज ! श्रूयतामवहितैः,

समस्तीह भवावर्त्तपुरे मोहराजो नाम नरेन्द्रः, ततो राज्ञा सकौतुकं किञ्चिदौत्सुक्यमवलम्ब्य प्रोक्तम्-  
भगवंस्ततः ततः ? केवलिनोऽभ्यधायि-महाराज ! तस्य नरपतेरतीव बह्वभः सदा सन्निहितो गवल-  
गरलब्ध्यालजीमूतकान्तिः प्रकृतिसमुद्धतात्मा समुन्नतहृदयो विकटगतिर्मिथ्याभिमानो नाम महा-  
सुभटः समस्ति, येनाऽऽक्रान्तमूर्त्तयः प्राणिनोऽमी विदधत्यवस्तुष्वपि वस्तुबुद्धिं, विकल्पयन्ति  
क्षणभंगुराण्यपि स्थेयांसि, पश्यन्त्यसारमप्यात्मानमिन्द्रचक्रवर्तिभ्योऽप्यधिकं, ( ग्रं० १०००० )  
वृत्यन्ति सोन्मादं, गायन्ति सोत्कण्ठं, न निरीक्षन्ते समदृष्ट्या, निष्ठीवन्ति निजस्कन्धस्याप्युपरितन-  
भागेन, भ्रमन्ति विकटं, गणयन्ति तृणवत् परं; सर्वथा विडम्बनाप्रायशब्दाद्युपभोगप्रमत्ता न चेत-  
यन्त्यात्मानं, परित्यजन्ति धर्ममकुत्थानि, ततः परलोकवार्तामप्यचिन्तयन्तः कुर्वन्ति, तास्ताः संविग्न-  
जनशोचनीयाः प्राकृतजनोपहासपदवीसमापन्नाश्चेष्टाः, ततः प्रथमं स मिथ्याभिमानसुभटस्तेन राज्ञा  
धनदश्रेष्ठिगृहे पुत्रजन्मसमये प्रेषितः, ततो नगराग्निर्गच्छता महाराजेन यद् गीतनर्त्तनादिचेष्टितं तस्य  
श्रेष्ठिनो गृहे दृष्टं तत् सर्वं तत्प्रेरितेनैव तेन श्रेष्ठिना विहितं, नात्मवशेन; अपरं च-तस्यैव मोहमहा-  
नरेन्द्रस्यान्तरङ्गः शोकनामा सुभटः समस्ति, यद्वशीकृता एते देहिनः प्रकृष्टसत्त्वनिधयोऽपि सद्यः  
प्रकटयन्ति दैन्यं, कुट्टयन्ति शिरांसि, ताडयन्ति उरांसि, मूर्च्छन्ति मुहुर्मुहुः, लुठन्ति शुद्धवसुधांतले,

रुदन्ति निवादितवदनाः, शोचन्ति प्रसारितचरणाः, आक्रन्दन्ति विस्वरं; ततो हा तात ! हा मात !  
रित्यादि प्लुत्कुर्वन्तः कुर्वन्ति तास्ताः सद्बुद्धिजनशोचनीयाश्चेष्टाः, ततो मिथ्याभिमानसुभटस्य पृष्ठत  
एवासौ शोकनामा सुभटस्तस्यैव बालकस्य मरणसमये तेनैव महीभृता प्रेषितः, ततः प्रविशद्भिर्दृष्टं  
भवद्भिः क्रन्दनादिकं चेष्टितं यद् गृहे तस्य तत् सर्वं तद्विजृम्भितम् ॥

कियच्चेदं महीनाथ !, तस्य राज्ञो विचेष्टितम् । भवार्वतपुरे भङ्गैर्विचित्रैर्जृम्भते हि सः ॥१॥

यतः प्रेषयति कापि, रतिहास्यभटौ समम् । पृष्ठतोऽरतिशोकाख्यौ, दुष्टः प्रेषयति क्षणात् ॥२॥

कापि हर्षभटं प्रेष्य, विषादं प्रेषयत्यसौ । क्वापि स्नेहं समादिश्य, द्वेषमादिशति क्षणात् ॥३॥

विश्रम्भभृत्यं व्यापार्य, तत्रैव तनुते भयम् । मदमादिश्य कुत्रापि, दैन्यमाविष्करोत्यसौ ॥४॥

मत्सरेष्याजुगुप्सादिस्वभृत्यैरपरैरपि । विश्वं विडम्बयत्येष, राजन् ! नानाविडम्बनैः ॥५॥

अन्यच्च किं बहूवर्तेन ? , त एव न विडम्बिताः । अनेन दुष्टभूपेन, ये निर्धृतिपुरीं गताः ॥६॥

ततोऽतिगुरुसंवेगभावितेन महीभृता । मोहचेष्टिनभीतेन, प्रणम्याभिहितो गुरुः ॥७॥

मिथ्यात्वोदधिमग्नोऽहं, भगवन्नुद्धृतस्त्वया । विधेहि करुणाम्भोधे !, प्रसादमधुनाऽपि तम् ॥८॥

मोहराजभटोद्गीतिमत्क्रान्तां सुखावहाम् । द्रुतं गच्छामि येनाहं, तां पुरीं निर्धृतिं पराम् ॥९॥



ततः केवलिना प्रोक्तं, युक्तमेतद् भवादृशम् । ब्रज त्वं तत्र मत्साधुसार्थमासाद्य सत्वरम् ॥१०॥  
ततो हृष्टो महीपालश्चन्द्रसेनाभिधं निजम् । पुत्रं राज्ञे समादिश्य, दत्त्वा दानमनल्पकम् ॥११॥  
धनं जयादिकैर्देवैर्मण्डलेशादिकैर्नरैः । कृते महोत्सवे हृष्टैर्जिनचैत्येषु सर्वतः ॥१२॥  
व्रतं जग्राह तस्यान्ते, विधिना योगिनां पतेः । समं सामन्नमन्याद्यैर्लोकेरन्तःपुरेण च ॥१३॥  
ततो सुनीशनिर्दिष्टसम्यग्मार्गेण निवृत्तिम् । गतः पुरीमसौ सर्वमोहव्यापारदूरगाम् ॥१४॥

॥ इति नृपविक्रमराजचरितम् ॥



अन्ये तु विभवानि सम्पन्ना अपि जरासमागमेन दूयन्त इति दर्शयति—

अन्ने उण सर्वगं गसिया जरक्खसीइ जायंति ।  
रमणीण सज्जणाण य हसणिज्जा सोअणिज्जा य ॥२६७॥

अन्धे तु तरुणा विभविनो रूपादिगुणान्विता अपि भूत्वा पश्चादकस्माज्जराक्षसीग्रस्ता रमणीनां

१. कृतो महोत्सवो—जे० ॥ २. प्रभोः—वा० ॥

हसनीयाः सज्जनानां शोचनीयाश्च जायन्त इति ॥ तदेवं ये विभवनयपराः विभविनो नीतिमन्तश्चेत्यर्थः, तेषामपि, न केवलं गर्भवासो वा बालत्वं वा, तारुण्यमपि विडम्बनास्पदमेव, ये तु दारिद्र्योपहता अनीतिमन्तश्च तेषामनीतिमतां पर्युवतिरमणपरद्रव्यहरणवधैरकलहनिरतानां दुर्नयधनानां नित्यं यानीह भवेऽपि दुःखानि तानि को वर्णयितुं शक्नोतीति दर्शयन्नाह—

इय विहवणयपराण वि तारुणं पि हु विडंबणट्टाणं ।  
जे उण दारिहहया अनीइमंताण ताणं तु ॥२६८॥

परजुवइरमणपरद्रव्यहरणवहवैरकलहनिरयाणं । दुन्नयधणाण निच्चं दुहाई को वन्निउं तरइ ? ॥

गतार्थे ॥ अनीतिमतां स्वरूपमुक्तं, अथ दारिद्र्योपहतानां लेशतो दुःखमुपदर्शयन्नाह—

नत्थि घरे मह दव्वं विल्सइ लोओ पयट्ठइ छणो ति । डिंभाइं रुयंति तहा हट्ठी किं देमि घरिणीण् ?  
देति न मह दोयं पि हु अत्तसमिद्धीइ गव्विया सयणा ।  
सेसा वि हु धणिणो परिहवंति न हु देतिं अवयासं ॥३०१॥

अञ्ज घरे नत्थि घयं तेल्लं लोणं व इंधणं वत्थं ।  
जाया व अञ्ज तउणी कल्ले किह होहिइ कुडुम्बं ? ॥३०२॥

वड्डइ घरे कुमारी बालो तणओ विट्ठणइ न अत्थे । रोगबहुल्लं कुडुम्बं ओसहमोल्लाइयं नत्थि ।३०३।  
उड्डोया मह घरिणी समागया पाहुणा बहू अञ्ज । जिन्नं घरं च हट्टं झुरइ जलं गलइ<sup>१</sup> सव्वंपि ॥

कलहकरी मह भज्जा असंवुडो परियणो पहू विसमो ।  
देसो अथारणिज्जो एसो वच्चासि अन्नत्थ ॥३०५॥

जलहिं पविसेमि महिं तरेमि धाउं धमेमि अहवा वि । विज्जं मंतं साहेमि देवयं वा वि अच्चेमि ॥

जीवइ अञ्ज वि सत्तू मओ य इडो पहू य मह रुडो ।

दाणि ग्गहणं मग्गंति विहविणो कत्थ वच्चासि ? ॥३०७॥

इच्चाइमहाचिंताजरगहिया निच्चमेव य दरिद्रा । किं अणुहवंति सोक्खं ? कोसंबीनयरिविणो व्व ॥

१. सयलं पि—सर्वत्र ॥

नवापि गाथाः पाठसिद्धाः । कौशाम्बीनगरीविप्राख्यानकं तूच्यते—

वच्छाजणवयमज्ज्ञे कोसंबी नाम अत्थि वरनयरी । जा रायहंसचक्केहिं सहइ सह जउणसरियाए ॥१॥  
आजम्मदरिदो तीइ माहणो वसइ सोमिलो नामं । तो तस्स भोयणाई सम्मं संपडइ न कयाइ ॥२॥  
करयरइ सया भज्जा रुयंति अणवरयमेव डिंभाइं । पत्थंतोऽवि न पावइ इच्छियकणभित्रखमाईयं ॥३॥  
अह दुक्खिए गमंते कालं एयम्मि गुत्तिवणी भज्जा । पभणइ आणह मोलुं कओ वि मह घयगुडाईणं ॥४॥  
तत्थ असंपज्जंते एयम्मि वि सो विणिग्गओ तत्तो । तस्स उवज्जणहेउं दुक्खत्तो भमइ देसेसु ॥५॥

तह भममाणस्स य तस्स उयरभरणं पि जा न संपडइ ।

निव्विन्नो ताव गओ कत्थइ विज्जामहे भमिरो ॥६॥

एक्को य उवज्झाओ बहूण चट्ठाण वित्थरेण तहिं । परिकहइ नीइसत्थं तत्थ य अत्थो इमो पगओ ॥७॥  
जाई रूयं विज्जा तिन्नि वि निवडंतु कंदरे विवरे । अत्थो छिय परिवडूउ जेण गुणा पायडा होंति ॥८॥  
विहवुल्लोएण विणा दारिदमहंधयारपिहियाइं । सेसगुणघवियाइं वि नज्जंति न पुरिसरयणाइं ॥९॥  
अलियं पि जणो धणवइत्तयाण सयणत्तणं पयासेइ । परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ झीणाविहवेण ॥१०॥

होतीइ होंति अणहोंतया वि जंतीइ जंति हुंता वि । 'जीई नीसेसगुणा जयउ जयउ सा पुणो लच्छी ॥  
नीसेसमणोरहपूरणवखमं सयललोयसामन्नं । साहीणं जाण धणं ते चिय जीवंति जियलोए ॥१२॥

किह जियइ दरिद्रो तेसु तेसु कजेसु विहवपरिहीणो ।

जो नियइ सयलदिसिमंडलाइं सुन्नाइं दीणमणो ? ॥१३॥

दुलहंमउन्नाण धणं दुलहं धणवज्जियाण सम्माणं । सम्माणवज्जियाण य नराण दुलहं खणं पि सुहं ॥  
धणजीविण मुक्कं दरिद्रमडयं अमंगलभएण । न छिवंति नूण धणिणो दूरेणं चिय परिहरंति ॥१५॥  
तम्हा अज्जिणह धणं पयत्तओ जेण विबुहयाईयं । अणहोंतयं पि पावह गुणनिवहं सयललोयंमि ॥१६॥  
एमाइ अवहियमणो सोउं सब्वं दरिद्रविप्पोडवि । पभणइ जाणामि इमं अहं पि सयमाणुहवेणावि ॥१७॥

किंतु पसिऊण तं किं पि कहह जेणडज्जिणेमि धणमहयं ।

अह भणइ उवज्झाओ एयं पि कहिजए सत्थे ॥१८॥

खेत्तं उच्छूण समुहसेवणं जोणिपोसणं चेव । निवईणं च पसाओ खणेण निहणंति दारिहं ॥१९॥

धणमत्थि त्ति वणिज्जं किंचि वि अत्थि त्ति करिसणं कुणइ ।

सेवा सयलाभावे साहसमवि अप्पणो भावे ॥२०॥

१. जीइ समं नीसेसा गुणगणा जयउ सा लच्छी—सर्वासु ॥

इच्चाइ निसामेउं जुत्तं महं साहसं ति कयबुद्धी । भमिरो विप्पो पेच्छइ सदाणभोगं अववसायं ॥२१॥  
 जोइयमेक्कं आराहए तयं परमविणयकिच्चेहिं । चिरकालेण य तुट्ठो सो जोई भणइ तं विप्पं ॥२२॥  
 कीस ममं ओलग्गसि ? भो विप्प ! पयंपए तओ एसो । आजम्मदरिद्दोऽहं दुहिओ सेवेमि तुह चरणे ॥  
 तो जोइएण नीओ सो कत्थइ पव्वयम्मि दुग्गम्मि । उवदंसियं च विवरं तहिं करे अप्पिओ कप्पो ॥२४॥  
 काहियं य जहुवसग्गा अमुगा अमुगा य एत्थ होहिंति । तेसिं न बीहियव्वं तुमए तह ठाणपत्तो य ॥२५॥  
 समिरुक्खपत्तमइएण खेल्लएणं रसं च घेततूणं । तंबयम्मिमं भरेज्जसु महारसेणावि तेणेह ॥२६॥  
 लोहाई धाज्जओ कणगं होहिंति तो महिइणीओ । होहिंसि तं छेततूणं दारिद्धतवं समूलं पि ॥२७॥  
 इय सिक्खवं घेततूणं साहसमवलंबिज्जण सो विप्पो । घेततूण भणिग्रविहिणा रसं विलाओ विणिक्खवंतो ॥  
 तो जोइएण भणिओ रक्खेज्जसु भो महापयत्तेण । अइदुलहं रसमेयं दारिद्धदुहाण नित्थरणं ॥२९॥

विप्पेण पडिवन्नं एयं तत्तो पुणोऽवि सिक्खविओ ।

पडिवन्नं च पुणो वि हु पुणो खणद्धेण सिक्खविओ ॥३०॥

इय जोइयम्मि एयम्मि सिक्खवंते पुणो पुणो चेव । पावोदएण विप्पस्स तह मणे उट्ठिओ कोवो ॥३१॥

१. निम्महणं—सर्वत्र ॥

जह सागपत्तकयदुन्नएण चत्तो रसो समग्गो वि । तो नाऊण अजोगो परिचत्तो जोइएणेसो ॥३२॥  
गामाणुगाममह सो भममाणो भिक्खमवि अपावंतो । दारिदुक्खिओ दीणमाणसो आगओ गेहे ॥३३॥  
भज्जाइ पुच्छिओ जा केहेइ सो पुव्ववइयरं सव्वं । तो भणियं तीइ अभग्ग ! ववसिओ कह तुमं एवं ?

जइ तुह चैव हियत्थं सिक्खा सा जोइएण तुह दिन्ना ।

तो कह गओ सि कोवं पाविट्ठ ! अयाणुय ? कयग्घ ! ॥३५॥

किंतु न अट्ठीसु वि तुज्झ लक्खणं अत्थि जेण कह्या वि । दारिदुहसएहिं एएहिं खणं पि सुच्चिहिंसि ॥  
इय भज्जाए निब्भत्थिज्जण बहुएहिं दुसहवणेहिं । गेहाओ निच्छूहो सो विप्पो निग्गओ दीणो ॥३७॥  
पच्छायावपरद्धो निंदंतो अप्पयं भमइ देसे । दारिदुहाभिहओ छुहाए निहणं समणुपत्तो ॥३८॥

॥ इति कौशाम्बीविप्राख्यानकं समाप्तम् ॥



तदेवं सर्वप्रकारैस्तारुण्यावस्थायां सुखाभावमुपदर्शयौपसंहरन् वृद्धावस्थां चाभिधातुकाम आह—

इय विहवीण दरिद्वाण वा वि तरुणत्तणे वि किं सोक्खं ? ।  
दुहकोडिकुलहरं चिय बुद्धत्तं नूण सव्वेसिं ॥३०६॥

स्पष्टा ॥ यथा च वृद्धत्वं दुःखकोटिकुलगृहं तथा प्रागेव दर्शितमित्याह—

एयस्स पुण सरूवं पुण्विं पि हु वन्नियं समासेणं ।

वोच्छामि पुणो किंचि वि ठाणस्स असुन्नयाहेउं ॥३१०॥

सुगमा । नवरं एतस्य वृद्धत्वस्य पूर्वमशरणत्वभावनायां 'अह अन्नदिणे पलियच्छलेणे'त्यादौ ॥  
यथाप्रतिज्ञातमेवाह—

थरहरइ जंघजुयलं शिञ्जइ दिठी पणस्सइ सुई वि । भञ्जइ अंगं वाएण होइ सिंभोऽवि अइपउरो ॥  
लोयमि अणाएज्जो हसणिज्जो होइ सोयणिज्जो य । चिट्ठइ घरम्मि कोणे पडिउं मंचमि कासंतो ॥  
बुड्ढत्तंमि य भज्जा पुत्ता धूया वधूयणो वा वि । जिणदत्तसावगस्स व पराभवं कुणइ अइदुसहं ॥

तिस्सोऽपि सुगमाः । नवरं वृद्धत्वे एतत् प्राक्तनगाथाद्वयेऽपि सम्बध्यते ॥

जिनदत्ताख्यानकमभिधीयते—

सावत्थी नाम पुरी जीए सयामत्तकरिघडाए ब्व । मग्गणसिलीमुहेहिं उवजीविज्जंति दाणाइ ॥१॥



जिणदत्तो नाम तहिं सेढी परिवसइ इडिहसम्पन्नो । जो सावओऽवि निच्चं आवइरहिओ गमइ कालं ॥  
तस्स य बहुओवाइयसएहिं चउरो सुया समुप्पत्ता । थेवदिणेहिं कलाओ गहिऊण कमेण परिणीया ॥

जोव्वणपत्ता य गिहं चिंतंति कुणंति सयलववहारं ।

किं बहुणा ? निययपिया विहिओ सब्वथ निच्चित्तो ॥४॥

जिणदत्तस्स य मित्तो विमलो नामेण विज्जए तत्थ । भणिओ एण नओ जिणदत्तो एयमेगंते ॥५॥  
बुड्हत्ते तुह पुत्ता विसंवइस्संति ता न सब्वं पि । धणमेयाणं तुमए कहियव्वं इहरहा पच्छा ॥६॥

सोइहिसि बुड्हभावे जिणदत्तो भणइ मह सुया एवं ।

काहिंति न कहया वि हु विमलो तं भणइ किं बहुणा ? ॥७॥

पेब्बिहिसि तुमं सयमवि अवगन्नेऊण तो तयं मित्तं । जिणदत्तेणं कहिओ विहवो सब्वोऽवि पुत्ताणं ॥  
तेहिं वि नियमज्जाओ भणियाओ समुरयस्स अणुदियहं ।

भोयणसयणाईहिं विणयमखुण्णेण कुव्वंति ॥९॥

तो अइसयबुड्हत्ते कासंतो जाव चिहए एसो । सुण्हाओ वि जाएहिं सुएहिं पत्ताओ पोढत्तं ॥१०॥  
ता सिढिलंति अणुदिणं तं विणयं समुरयस्स सब्वाओ । तो सीयंतो एसो साहइ पुत्ताण नियदुक्खं ॥

तो भज्जाओ तज्जंति जाव ता समुदएण एयाओ । वड्ढंति कलयलंतीओ एस अहवुड्ढभावेण ॥१२॥  
अम्ह कयं विवरीयं गिण्हइ सयलं पि जं कुणंतीणं । विणयं अक्खुण्णेणं अम्हाणं मंखए एवं ॥१३॥

तो पुत्तेहिं सामत्थिज्जण छुत्तो निरुविओ पुरिसो ।  
धुत्तीहिं लक्खिओ सो भज्जाहिं पुणोऽवि तो विणयं ॥१४॥

कुब्बंति तह बिय समुरयस्स तस्स य अलक्खभावेण । भोयणतंबोलाई पुरिसस्स कुणंति उवयारं ॥

तो सो सेट्ठिसुयाणं सविसेसं कहइ जह वराईओ ।  
न कुणंति किं पि खुण्णं विणएण इमीओ समुरस्स ॥१६॥

तव्वयणभाविएहिं पुट्ठो तेहिं वि पिया तओ तेण । उव्वेइएण पुब्बि भणियं न कुणंति मह किं पि ॥१७॥

मायाविणीओ एयाओ दुब्बिणीयाओ मह न एयाहिं ।  
निब्बाहो कोऽवि हु तो सुएहिं परिचिंतियं नूणं ॥१८॥  
जह कहियं भज्जाहिं तह चेव तयं जओ इमो वियलो ।  
गिण्हइ विवरीयं चिय तो तेहि वि सिद्धिओ एसो ॥१९॥

रंजियभत्ताराओ विणयं सुण्हाओ परिहरंति दढं । परिहवमुप्पायंति य दुब्बयणाईहिं एयस्स ॥२०॥

अञ्चंतदुही एसो सयणाणं तो कहेइ नियदुक्खं । पुत्ताऽवि हु सयणाणं कहंति तव्वइयरं सव्वं ॥२१॥  
तो सयणेहि वि एसो उवेहिओ परिकहेइ मित्तस्स । तेण वि भणियं एयं कहियं पुब्बि पि तुज्झ मए ॥  
ता इण्हि पि उवायं काहामि अहं करेसि जइ भणियं । होही सरीरसुत्थं न उणो धम्मव्वयाईयं ॥२३॥  
तो जिणदत्तो पभणइ एयं पि करेह ताव मह इण्हि । अह सिक्खं दाऊणं नियगेहं वच्चए विमलो ॥२४॥  
ठिक्करियाओ काउं टंकागाराउ नउलयं भरिउं । जिणदत्तस्स समण्णइ सिक्खवइ पुणो वि सव्वं पि ॥  
तो जा घरगोळारीए कोणए तुट्टमंचए पडिओ । चिट्ठइ कासंतो ताव केणइ तत्थ कळेण ॥२६॥  
जेट्ठा सुण्हा पत्ता तो भणिया तेण जह इमं भदे ! । टंकाण सहस्सं नउलयम्मि चिट्ठइ मह पासे ॥२७॥  
निहणेऊणं कोणे एत्थ धरिस्सामि ता तुमं चेव । गिणहेज्ज मह परोक्खे पच्छिमकालो जमम्हाणं ॥२८॥  
तो परिचिंतइ एसा संभवइ सक्किणत्तणं बुड्ढे । ता होही आभरणं कणएण इमेण मह सव्वं ॥२९॥  
इय चिंतिऊण विणयं पुब्बिक्खाओ करेइ सविसेसं । भोयणतंबोलाई सव्वं पि हु देइ एयस्स ॥३०॥  
ता बीयवहू चिंतइ वट्ठइ एवं अपासगा न इमा । इय चिंतिउं इमा वि हु वच्चइ ससुरस्स पासम्मि ॥  
तीसेऽवि तह चिय सो कहेइ कुव्वइ इमा वि तह विणयं । एवं चिय वत्तव्वं तइयचउत्थाण वि बहूणं ॥  
अहमहमिगया तत्तो विणयं एयाण तह कुणंतीणं । अइसुत्थो संजाओ जिणदत्तो गमइ दियहाइं ॥३३॥

पंचत्तमुवगणं तम्मि अन्नया नीहरंतए बाहिं । सजरसरीर त्ति मिसं काऊण ठिया वट्ठ जेट्ठा ॥३४॥

दंकाणं गहणत्थं जरो इमीओ त्ति ठाइ बीया वि ।

सेसाउ वि किं पि मिसं काऊण गिहे चिय ठियाओ ॥३५॥

गहिऊण कुसिं जेट्ठा पहावई जाव दंकागहणत्थं । ता धावइ बीया वि हु तइयचउत्था वि य तहेव ॥३६॥  
बालेहिं वेढिऊणं आभिद्वाओ परोप्परं ताओ । अह एगाए भणियं पेच्छह ता दंकाए तुब्भे ॥३७॥  
जइ संति विभइऊणं तो गिण्हज्जह तओ कयं एवं । लद्धो य निउलओ छोडिया य गंठीओ तुडाहिं ॥  
पत्थरिऊणं चीरं जाव विरेयंति निउलयं तत्थ । ता खडहड त्ति निवडंति ठिक्करिओ चिय न उण दंका ॥  
तोडियपणयं किह वाहियाउ अम्हे निएह सन्वाओ । अहवा जं अम्हाणं उचियं तं चिय कयं तेण ॥४०॥  
एयं वोत्तु विलक्खाओ ताओ वच्चंति निययठाणेसु । इय बुड्हत्ते पुत्ताइया वि पियरं परिह्वंति ॥४१॥

॥ इति जिनदत्ताख्यानकं समाप्तम् ॥



तदेवं गर्भवासबालत्वतारुण्यवार्द्धक्यलक्षणासु चतसृष्वप्यवस्थासु चिन्त्यमानं मनुष्येष्वपि न

किञ्चित् सुखमस्ति, यदपि राजादयः केचिदात्मनस्तन्मन्यन्ते तदपि मिथ्याभिमानमात्रोपकल्पितमेव,  
नतु तत्त्वत इति दर्शयति—

चउसुं पि अवत्थासुं इय मणुएसु वि विचिंतयंताणं । नत्थि सुहं मौत्तूणं केवलमभिमाणसंजणियं

गताथैव ॥ नन्वागमे मनुष्याणां दश दशाः श्रूयन्ते, अत्र तु चतस्र एव ताः प्रोक्ता इति कथं न  
विरोधः ? इत्याह—

मणुयाण दस दसाओ जाओ समयम्मि पुण पसिद्धाओ ।

अंतव्भवन्ति ताओ एयासु वि ताओ पुण एवं ॥३१५॥

याः पुनः समये दश दशा मनुष्याणां प्रसिद्धास्ता एतास्वपि चतस्रस्वस्थास्वन्तर्भवन्तीति न  
विरोधः, न हि बालतरुणवृद्धत्वेभ्योऽन्यत्र काचिद्दशा वर्तत इति भावः । कथं पुनस्ता दश दशाः  
समयेऽपि प्रसिद्धाः ? इत्याह—‘ताओ पुण एवं’ ति ताः पुनर्दश दशा एवं-वक्ष्यमाणगत्या विज्ञेया  
इति ।

ता एवाऽऽह—

मनुष्याणां  
चतस्रसु  
अवस्यासु  
एकस्या-  
मपि  
सुखा-  
भावः

बाला किङ्का मंदा बला य पन्ना य हाइणि पवंचा ।

पब्भारमुम्मुही सायणी य दसमी य कालदसा ॥३१६॥

बालत्वदशा दश वर्षाणि, क्रीडादशा दश वर्षाणीत्यादि ॥ एतासामेव दशानां प्रमाणसहितं

स्वरूपमाह —

दसवरिसपमाणाओ पत्तेयमिमाओ तत्थ बालस्स ।

पढमदसा बीया उण जाणेज्जसु कीलमाणस्स ॥३१७॥

तइया भोगसमत्था होइ चउत्थीए पुण बलं विउलं । पंचमियाए पन्ना इंदियहाणी उ छट्ठीए ॥  
सत्तमियाइ दसाए कासइ निट्ठहइ चिक्कणं खेलं । संकुइयवली पुण अट्ठमीए जुवईण य अणिट्ठो

नवमी नमइ सरीरं वसइ य देहे अकामओ जीवो ।

दसमीए सुयइ वियलो दीणो भिन्नस्सरो खीणो ॥३२०॥

पाठसिद्धा एव ॥ कियद्भ्यो वर्षेभ्यः पुनरुर्ध्व स्त्री गर्भं न धारयति पुरुषश्चाबीजो भवतीति प्रसंगतो निरूपयितुमाह—

पणपन्नाइ परेणं महिला गर्भं न धारए उयरे । पणसत्तरीइ परओ पाएण पुमं भवेऽबीओ ॥३२१॥

सुखावसेयैव ॥ कियत्प्रमाणायुषां पुनरेतन्मानं द्रष्टव्यमित्याह—

वाससयाउयमेयं परेण जा होइ पुव्वकोडीओ । तस्सद्धे अमिलाणा सव्वाउयवीसभागो उ ॥३२२॥

वर्षशतायुषामैदंयुगीनानामैवैतद् गर्भधारणादिकालमानमुक्तं द्रष्टव्यं । परेण तर्हि का वार्त्तत्याह—  
'परेण जा होइ पुव्वकोडीओ' इत्यादि, वर्षशतात् परतो वर्षशतद्वयं त्रयं चतुष्टयं चेत्यादि यावन्महा-  
विदेहादिमनुष्याणां या पूर्वकोटिः सर्वायुष्के भवति तस्य सर्वायुषोऽर्द्ध यावदम्लाना-गर्भधारणक्षमा  
स्त्रीणां योनिर्द्रष्टव्या, पुरुषाणां तु सर्वस्यापि पूर्वकोटिपर्यन्तस्यायुषो विंशतितमो भागोऽबीजो  
भवति ॥

तदेवं मनुष्यगतावपि सारं न किञ्चिद् दृश्यते, किं सर्वथा ?, नेत्याह—

तम्हा मणुयगईए वि सारं पेच्छामि एत्तियं चेव ।

जिणसासणं जिणिंदा महरिसिणो नाणचरणधणा ॥३२३॥

सुगमा ॥ किमेतावेदेव सारं ?, नेत्याह—

पडिवस्सिज्जण चरणं जं च इहं केइ पाणिणो धन्ना । साहंति सिद्धिसोक्खं देवगईए व वच्चंति । ३२४

यच्चेह मनुष्यगतौ धन्याः केचित् प्राणिनश्चरणं प्रतिपद्य सिद्धिसुखं साधयन्ति, देवगतौ वा केचिद्  
व्रजन्ति, एतदपि सारमिति ॥ येनैवेह जिनशासनादयः सारभूताः येनैव चेह केचित् मोक्षादौ गच्छन्ति  
तेनैव कारणेन प्रकृतिभद्रकत्वाद्विगुणोपेत एव मनुष्यायुर्बध्नाति, न निर्गुण इत्येतदेवाह—

तेणेव पगइमहो विणयपरो विगयमच्छरो सदओ । मणुयाउयं निबंध्य जह धरणिधरो सुनंदो य ॥

गतार्थेव । धरणिधरसुनन्दाख्यानकं तूच्यते—

वीरउरं नाम पुरं भरहपसिद्धं सिरीइ कुलभवनं । सुव्वंति भारहे च्चिय नरकलहा जत्थ लोएहिं ॥१॥  
तं वइरसीहराया पालइ सीहो व्व विजियपरकलहो । तस्स य भज्जा नामेण रुप्पिणी पवरगुणकल्लिया ॥



तीसे य गुञ्चिणीए संजाओ दोहलो कयाइ इमो । सामंताणं रुहिरेण ण्हाणमुवगण्णयामि अहं ॥३॥  
तो दुग्घडो त्ति नाऊण साहए नेय नरवरिंदस्स । अह अन्नया निवेणं नाओ पुट्ठा निबंघेणं ॥४॥  
संखुद्धेणं मंतिस्स साहिओ तेण निवइपासाए । ओलोयणम्मि ठविया सामंता उयरगाईसु ॥५॥  
बंघेऊण अलत्तयसस्स भरियाउ सुहुमख्खाओ । देवीए वि हु तीए भूमिठियाए सिराओ तओ ॥६॥  
मोत्तूणं सा ण्हविया भारुंडविहंगमेण तो दिट्ठा । उक्खिविऊणं नीया आमिसबुद्धीइ तेणावि ॥७॥  
तत्तो चलणेण सचेयण त्ति नाउं महाअरणम्मि । सुक्का कंपंतणू भएण जा चिट्ठए तत्थ ॥८॥  
ता कत्तोऽवि महातरुसिहराओ खणंतरम्मि उत्तरिउं । आगच्छंतो समुहो दिट्ठो एक्को नरो तीए ॥९॥  
तो बहुययरं भीया संकंती सीलभंगमवि तत्तो । आसासिया इमेण वि भइ ! मा मज्झ बीहेसु ॥१०॥  
कंपिळपुरे नयरे तुज्झ पिया नरवरो भरहनामो । नामेण मलयकेऊ सामंतो तस्स सुपसिद्धो ॥११॥  
तस्स वि य चंदसेणो पुत्तो निडणो य सो कलाहिं दढं । तो रायसुया सब्बे गिण्हंति कलाओ तस्संतं ॥  
तुमाए वि तस्स पासे अहिजियं सुयणु ! बालभावम्मि । पुब्बभववेरिएणं केणावि सुरेण सो तत्तो ॥१३॥  
अवहरिऊण सभज्जो महाअरत्ते इमम्मि पक्खित्ते । सावयभएण काउं एयस्स महल्लरुक्खस्स ॥१४॥

१. सा तो पुट्ठा—सं०२ ॥

साहासु घरं चिट्ठइ तरुफलनिज्झरजलेहिं चित्तिं च । कुणइ तुमं तेणावि हु विमहइयमणेण इह दिट्ठा ॥  
 ओयरिउं रुक्खाओ तो एइ तुहंतिए अहं सो य । ता मा बीहेसु कहेसु निययआगमणवुत्तंतं ॥१६॥  
 तो सत्थीभूयाए तीए उवलक्खिज्जाण सो कहिओ । नियवुत्तंतो नीया तो सा एएण नियगेहे ॥१७॥  
 जणयं च तओ पडिवज्जिऊण वच्छल्लुकारिणं निच्चं । जणणिं च तस्स भज्जं पवज्जिउं रुप्पिणी तत्थ ॥१८॥  
 चिट्ठइ सुहेण गवभो य वड्ढए पसवई य कालेण । पुत्ताणं जुयलं पवररूवलक्खणगुणोवेयं ॥१९॥  
 समए नामं ठवियं सीहो जेढो त्ति सिंघुरो लहुओ । वड्ढंति सुहेण तओ देता मणलोयणाणंदं ॥२०॥  
 पत्ता य कुमारत्ते कलाओ पासम्मि चंदसेणस्स । सिक्खंति परिभमंति य विगयभया तम्मि रत्तम्मि ॥  
 खेह्हुंति समं हत्थीहिं वरघसीहाइणोडवि तासंति । निहणंति चित्तगाई न उणो केणइ खल्लिज्जंति ॥२२॥  
 अह जोव्वणपत्ताणं पुण्डिह्हुभवाभिओगपडिवज्जं । निवडइ दिट्ठीइ इमाण सेयचउदंतकरिज्जुयलं ॥२३॥  
 सयमवि अप्पियपट्ठिम्मि तंमि ते आरुहंति वरकुमरा । उदयायलसिहरगया ससिसूरा इव विरायंति ॥  
 अह अन्नया भमंता आरूढा तंमि दंतिजुयलम्मि । पेच्छंति सत्थमेगं भीयं बुन्नं तहिं रत्ते ॥२५॥  
 सत्थजणेणं तेडवि हु दिट्ठा परिचिंतियं च हिययम्मि । किं ससिसूरा एए सक्का व सुरा व खयरा वा ? ॥  
 होंता व केइ नूणं अम्हाण इमीए आवईए इमे । नित्थारकारणं चिय होहिंति विचिंतिऊणेबं ॥२७॥

सत्थाहिवो अणगं द्योयणं वत्थरयणमार्हयं । घेतुं उवट्ठिओ सह पभूयवणिएहिं पोक्करइ ॥२८॥  
 रक्खेह देव ! अम्हे रुद्धा भिहेण दुजयनसिण । सो भणइ देह अद्धं कयाणगाणं समग्गाणं ॥२९॥  
 इहरा लूसेज्जं गिण्हस्सं सयत्तमेव तो कुमरा । पभणंति सत्थवाहं सत्थं पल्लानिउं गच्छ ॥३०॥  
 भिहेण भल्लिस्सामो तह विहिए तेण धाविओ भिहो । ओयरिज्जं विसमाउ सेलसिहराउ सेन्नजुओ ॥  
 कुमरेहिं हक्किओ सो भणेइ डिंभा ! मरिस्सह अवस्सं । मज्झ बलं न वियाणह विलूडियाणेयरट्ठस्स ॥  
 तो कुमरेहिं भणिओ भिहो सयत्ताइ होंतु सुत्थाइं । रट्ठाइं अल्ल मरणेण तुज्झ नियदुन्नयकएण ॥३३॥  
 अह पहरिउं पवत्ता कुद्धा भिह्हा सरेहिं समकालं । छिप्पंति कुमारा तेहिं नेय गयमुवरिं भामंता ॥३४॥  
 तो तेहिं दंतीहिं खणेण तं पेहियं सयलसेन्नं । निहओ अभिमाणेण अणोसरंतो य भिह्वइ ॥३५॥  
 पल्ली अणायगा विविहरिद्धिकलिया अहिट्टिया तेहिं । रायाणो संजाया तहिं पसिद्धिं गया दूरं ॥३६॥  
 कुव्वंति तहिं रज्जं सह जणणीए य चंदसेणेण । निमुया य पसिद्धीओ कयाइ निववइरसीहेण ॥३७॥  
 सेयचउदंतकरिणो निमुया तह तेण ताण पासम्मि । तो ताण मग्गणत्थं पेसइ दूयं कुमरपासे ॥३८॥  
 गंतुं च भणइ दूओ करिणो अप्पेह मग्गए देवो । कुमरा वि भणंति न तेण अप्पिया अम्ह धरणत्थं ॥

तो दूएणं भणियं डिंभाण भयावहेहिं हत्थीहिं । किं तुम्हाण इमेहिं गिंदुयमाईसमुच्चियाणं ? ॥४०॥  
 अह भणियं कुमरेहिं वणवासं वज्जिऊण न हु अन्नं । जुल्लइ बुड्ढाणं पि हु ता जइ राया सयं चेव ॥४१॥  
 तं पडिवल्लइ ता जुत्तमेव अहवा न तो तमम्हेवि । एरिसमइं हडेण वि वणाण अतिहिं करिस्सामो ॥४२॥  
 इच्चाइ जंपिऊणं दूओ अवमाणिऊण निच्छूढो । साहइ निवस्स गंतुं सविसेसकुमारभणियाइं ॥४३॥  
 कुविओ तओ नरिंदो ताणुवरि समागओ बलसमग्गो । पेसइ पुरओ कुमराण भट्टमेसो पढइ गंतुं ॥४४॥  
 सिरिवइरसीहराया सीहो इव जयइ जस्स सदेण । वियलियमयाउ रिउकरिघडाओ विहडंति अवसाओ ।  
 गंधकरिणोऽवि न सहंति जस्स गंधं पि मुक्कजीयासा । का जंबुएहिं किर तस्स होल्ल गणणा मइंदस्स ? ॥

दिव्वम्मि पराहुत्ते अहव न विहडंति कस्स बुद्धीओ ? ।

सयमवि हुयवहजालावलीइ न पडंति किं सलभा ? ॥४७॥

इच्चाइ पढंतो रुप्पिणीइ भट्टो निसामिओ कह वि । उवलक्खिओ य तो तस्स कारियं गरुयसम्ममाणं ॥

पुट्टा य सुया तीए विरोहकारणमिमेहिं परिक्हियं ।

अह रुप्पिणीइ भणियं एस पिआ वच्छ ! तुम्हाणं ॥४९॥

तेहिं भणियं कहं पि व ? अह सा वि सपच्चयं कहइ सव्वं ।

कुमरेहिं तओ भणियं न टलामो तह वि एयस्स ॥५०॥

जेण भणिस्सइ लोओ काबुरिसा नत्तयं घडेज्जण । एए ठिय त्ति तो सा वच्चइ नरनाहखंधारे ॥५१॥  
उवलक्खिया निवेणं सगगएणं तओ इमा पुट्टा । अणुहयवइयरं परिकहेइ सयलं नरिंदस्स ॥५२॥  
हरिस्सपरव्वसहियओ तत्तो राया कुमारपासम्मि । चलिओ उक्कंठाए कइवयबलसंजुओ अह सा ॥५३॥  
गंतं सुयाण साहइ तेऽवि हु समुहा अइंति नरवइणो । वियलंताणंदजलो आलिंगइ ते तओ राया ॥५४॥  
कुमरेहिं तओ रिद्धी सयला वि समप्पिया नरिंदस्स । तेण वि तुट्ठेण इमा दिन्ना अन्ना वि तेसिं पि ॥५५॥  
राया देवी कुमरा सहियाइ चंदसेणमाइहिं । वीरउरम्मि गयाइ वद्धावणयं कुणइ राया ॥५६॥  
कइवयदिणपज्जंते सीहं रज्जंमि संठवेज्जण । जुवरायए ठविउं सिंधुरकुमरं च पव्वइओ ॥५७॥  
सीहो वि पयावपरक्खमेहिं अह साहिउं बहुं पुहइं । पालइ पसंतडमरं रज्जं उवभुंजइ सुहाइ ॥५८॥  
अह अन्नया पलोयइ पासायसिरट्ठिओ रहाइहिं । बहुजाणवाहणेहिं आरूढं विहियसिंगारं ॥५९॥  
नयराउ नीहरंतं पूयाहत्थं पभूयपउरज्जणं । पुच्छइ सन्निहियनरं कं वि हु वच्चइ कहिं लोओ ? ॥६०॥

सो भणइ देव ! बाहिं उज्जाणे केवली समोसरिओ । जोईसरो त्ति नामं वच्चइ तत्संतियं लोओ ॥६१॥  
 तत्तो सन्निवड्डीए राया वि हु वंदणत्थमेयस्स । संसयवोच्छेयकए य वच्चए बंधवाणुगओ ॥६२॥  
 विणएण तओ धम्मं सोउं समयम्मि पुच्छए भयवं ! । अम्हे जाया अडवीइ पसवतुल्लाडवि किं एयं ॥  
 पत्ता रिद्धिसमुदयं ? तो नाणी भणइ निसुणसु नरिंद ! धायइसंडे भरहे सिरिडरनामम्मि नयरम्मि ॥  
 गाहावइस्स पुत्ता धरणिधरो नाम तह सुनंदो य । अवरोप्परपडिबद्धा पीईए दोडवि चिट्ठंति ॥६५॥  
 पगईए भइया जिणवरिंदमाईण सयलदेवाणं । भत्ता तद्धम्मं पि हु सयलं पि सलाहयंति तया ॥६६॥  
 कुलविद्धाणं अम्मापिऊण पासंडियाण सन्वेसिं । विणएणं चिय वट्ठंति सयलजीवेसु दयकलिया ॥६७॥  
 मच्छररहियाण निसग्गओडवि वेरं न ताण केणावि । दीणाण दुक्खियाणं पासंडीणं च दाणाइं ॥६८॥  
 देंति अयिसेसओ चिय अणुकंपाए तहा य पणमंति । साहूणं अन्नेसि वि वयधारीणं विणयजुत्ता ॥६९॥  
 इय वच्चंते काले बहुयम्मि अहंइया पुरुज्जाणे । चिट्ठइ काउसग्गे कोई मुणी परमझाणत्थो ॥७०॥  
 आहेडियाण सो दिट्ठिगोयरे आगओ तओ पावा । उग्गिणणपहरणा तस्स अभिसुहा धाविया सन्वे ॥  
 अहं धरणिधरसुनंदा कहमवि एत्थंनरे तहिं पत्ता । पभणंति भो ! न कलं अकज्जमेयं महाभागा ! ॥७२॥  
 किं अवरुद्धं एएण साहुणा तुम्ह ? इच्छइ जमेवं । हंतुं इमं अपावं हियनिरयं सयलजीवाणं ॥७३॥

किं वा निहण इमेण तुज्झ सिञ्चिहिइ वंछियसकज्जं ? । इहपरलोयविरुद्धं ता कुब्बह मा इमं तुब्भे ॥  
अहवा जीवंताणं अम्हाण न हम्मए इमो साहू । किह तीरइ दट्ठुं बुड्ढबालमुणिदीणजुवइवहो ? ॥  
इच्चाइ ते भणंता भरिउं सेछाण पाडिया तेहिं । भीया पलाइज्जणं गया तओ न निहओ साहू ॥७६॥  
तो धरणिधरसुनंदा चिंतंति अहो ! नियच्छह जमेयं । कल्लणं संजायं जमसारेणं सजीएण ॥७७॥  
मुणिजीवियस्स रक्खा विहिया सपरोवयारकारिस्स । कल्लेडवि हु मरियव्वं न जओ अजरामरा अम्हे ॥  
ता जइ एरिसकज्जम्मि अज्ज मरियव्वमागयं अम्ह । ता किमजुत्तं जायं ? बहुलाभे अप्पल्लेयम्मि ॥७९॥  
इय सुहभावगया ते मरिउं तुब्भे इहं ससुप्पणा । तेण य भद्दगभावेण साहुरक्खाइधम्ममेण ॥८०॥  
इह पत्थिवाइरिद्धी सुहाइं पत्ताइं तह इमेणावि । जम्मेणं पाविस्सह अजरं अमरं पयं परमं ॥८१॥  
इय सोज्जणं राया बंधवज्जणणीहिं संजुओ तस्स । नाणिस्स सगासे गिणिहज्जण दिक्खं गओ सिद्धिं ॥८२॥

॥ इति धरणिधरसुनन्दाख्यानकं समाप्तम् ॥

॥ नतस्समाप्तौ च संसारभावनायां मनुष्यगतिः समाप्ता ॥



मनुष्येभ्यश्च समृद्ध्यायुष्कादिभिर्देवाः प्राधान्यभाज इति मनुष्यगतेरुपरि देवगतिं विभणिषु-

रिदमाह—

देवगई चिय वोच्छं एत्तो भवणवइवंतरसुरेहिं । जोइसिएहिं वेमाणिएहिं जुत्तं समासेण ॥३२६॥

सुगमा । भवनपतयश्च दशविधा भवन्ति, तेषां च द्विसप्ततिलक्षाधिकाः सप्त कोटयो भवनानि भवन्तीति दर्शयति—

दसविहभवणवईणं भवणाणं होति सव्वसंखाए । कोडीओ सत्त बावत्तरीए लब्बेहिं अहियाओ ॥

गतार्था । नवरं भवनपतीनां दशविधत्वमित्थं भावनीयं—“असुरा नाग सुवन्ना विज्जू अग्गी य दीव उदही य । दिसि वाउ तहा थणिया दसभेया होति भवणवई ॥१॥” त्ति ॥

अथ भवनानामेव संस्थानादिस्वरूपमाह—

ताइ पुण भवणाइ बाहिं वट्टाइ होति सयलाइ । अंतो चउरंसाइ उप्पलकन्नियनिभा हेट्ठा ॥३२८॥

सव्वरयणामयाइ अट्टालयभूसिएहिं तुंगेहिं । जंतसयसोहिएहिं पायारेहिं व गूढाइ ॥३२९॥

गंभीरखाइयापरियाइ किंकरणेहिं गुत्ताइ । दिप्पंतरयणभासुरनिविट्ठगोउरक्काडाइ ॥३३०॥

१. च भवनानां द्विसप्ततिलक्षाधिकाः सप्त कोटयो भवन्तीं—सं० २ ॥

२. सप्त भवनकोटयो भवन्ति इ—वा० ने० ॥



दारपडिदारोरणचंदणकलसेहिं भूसियाइं च । रयणविणिम्मियपुत्तलियखंभसयणासणेहिं च ॥  
कलियाइं रयणरासीहिं दिप्पमाणाइं सोमकंतीहिं । सव्वत्थ विइन्नदसद्धवन्नकुसुमोवयाराइं ॥ ३३३  
बहुसुरहिदव्वमीसियसुयंधगोसीसरसनिसिताइं । हरियंदणबहलथवक्कदिन्नपंचंगुलितलाइं ॥ ३३४  
उज्झंतदिव्वकुंदुरुत्तुक्ककिण्हागुरुमधमघंताइं । वरगंधवट्ठिभूयाइं सयलकामत्थकलियाइं ॥ ३३४  
पुक्खरिणीसयसोहियउववणउज्जाणरम्मदेसेसु । सकलत्तामरनिव्विवरविहियकीलासहस्साइं ॥ ३३५  
ठाणट्ठाणारंभियगेयज्झुणिदिन्नसवणसोक्खाइं । वज्झंतवेणुवीणामुइंगरवजणियहरिसाइं ॥ ३३६  
हरिसुत्तालपणच्चिरमणिवलयविहूसियऽच्छरसायाइं । निच्चं पमुइयसुरगणसंताडियदुंदुहिरावाइं ॥  
दसदिसिविणिग्गयामलरविसमहियतेयदुरवलोयाइं । बहुपुन्नपावणिज्जाइं पुन्नजणसेवियाइं च ॥

पत्तेयं चिय मणिरयणघडियअट्टसयपडिमकलिणं ।

जिणभवणेण पवितीकयाइं मणनयणसुहयाइं ॥ ३३६ ॥

‘बहिर्वृत्तानी’त्यादीनि मनोनयनसुखदानीत्येतत्पर्यन्तानि भवनानां विशेषणानि । तत्र च दीप्यमानरत्नभासुराणि निविष्टानि-स्थितानि गोपुरेषु-प्रतोलीद्वारेषु कपाटानि येषु तानि तथा । द्वारेषु प्रतिद्वारेषु च तोरणैश्चन्दनकलशैश्च भूषितानि । तथा रत्नविनिर्मितैः पुत्तलिकास्तंभशयनासनैश्च भूषितानि । तथा रत्नराशिभिः कलितानि, सौम्यकान्तिभिर्दीप्यमानानि । वितीर्णा दत्ता दशार्द्धवर्णैः—पञ्चवर्णैः कुसुमैरुपचारा येषु तानि तथा । बहुसुरभिद्रव्यमिश्रितेन सुगन्धगोशीर्षश्रीखंडरसेन निषिक्तानि हरिचन्दनस्य बहलस्तवकैर्दत्तानि पञ्चांगुलितलानि येषु तानि तथा । शेषं सुखोद्धेयमिति ॥

अथ व्यन्तरनगराणां संख्यां स्वरूपं चाह—

तह चैव संठियाइं संखाइयाइं रयणमइयाइं । नयराइं वंतराणं हवंति पुव्वुत्तरूवाइं ॥३४०॥

‘तह चैव संठियाइं’ति बहिर्वृत्तान्यन्तश्चतुरस्राण्यधस्तु पद्मकर्णिकानिभानि भवनानि यथा प्रोक्तानि तथैवैतान्यपि संस्थितानि, केवलं संख्यायामेतान्यसंख्येयानि द्रष्टव्यानि, शेषं तु स्वरूपं पूर्ववदिति ॥

अथ ज्योतिष्कविमानान्याह—

फलिहरयणामयाइं होंति कविदृढसंठियाइं च । तिरियमसंखेझाइं जोइसियाणं विमाणाइं ॥३४१॥

‘तिरियं’ ति तिर्यग्लोकः, तस्माद् बहिरेतानि न भवन्तीत्यर्थः । शेषं सुबोधं ॥ अथ संख्याया  
वैमानिकदेवानां विमानानि निरूपयितुमाह—

तेवीसाहिय सगनउइसहस चुलसीइसयसहस्साइं । वेमाणियदेवाणं होंति विमाणाइं सयलाइं ॥

एतानि च यथाक्रमं सौधर्मादिष्वित्थमवसेयानि । बत्तीस अट्ठवीसा बारस अट्ठ चउरों सयस-  
हस्सा । पण्णा चत्तालीसा छुच्च सहस्सा सहस्सारे ॥१॥ आणयपाणयकप्पे चत्तारि सयाऽऽरणच्छुए तित्ति  
सत्त विमाणसयाइं, चउसु वि एएसु कप्पेसु ॥२॥ एक्कारसोत्तरं हेट्ठिमए सत्तोत्तरं च मज्झिमए ।  
सयमेगं उवरिमए पंचेव अणुत्तरविमाणा ॥३॥ एतैः सर्वैरपि मिलितैर्यथोक्ता विमानसंख्या भवति ॥

अथैषामेव विस्तरादिस्वरूपमाह—

संखेसुवित्थराइं होंति असंखेसुवित्थराइं च । कलियाइं रयणनिम्मियमंहत्तपासायपंतीहिं ॥३४३॥

धयचिंवेजयंतीपद्मायमालाउलाहं रम्माहं । पउमवरवेइयाहं नाणासंठाणकलियाहं ॥३४४॥

वन्नियभवणसमिद्धीओऽणंतगुणरिद्धिसमुदयजुयाहं ।

सुणमाणाण वि सुहयाहं सेवमाणाण किं भणिमो ? ॥३४५॥

प्राकाररूपा पद्मवरवेदिका विद्यते भेष्वित्यर्शआदित्वादचूप्रत्ययः, वृत्तत्रयस्त्रादिभिर्नानासंस्थानैः कलितानि-संयुक्तानि, शेषमनिगूढार्थं ॥ निरूपिता लेशतो देवलोकः, अथ येन विहितेन जीवा-स्तेषूपपद्यन्ते तदुपदर्शयन्नाह—

छउमत्थसंजमेणं देसचरित्तेणऽकामनिज्जरया । बालतवोकम्मेण य जीवा वच्चंति दियलोयं ॥३४६॥

छुद्धस्थानां संयमः छुद्धस्थसंयमः तेन जीवा देवलोकं व्रजन्ति । निवृत्तच्छुद्धानो जीवा मोक्षमेव गच्छन्तीति छुद्धस्थसंयमग्रहणं । तथा देशविरत्या अकामस्य-अनभ्युपगमवतो निर्जरा अकामनिर्जरा तथा च । बालतपःकर्मणा च देवलोकं गच्छन्ति जीवा इति । 'अथ यथाक्रममुदाहरणानि दर्शयन्नाह—

१. अत्र—सर्वासु ॥

सेयवियानरनाहो सेढी य धणंजओ विसालाए । जंबूतामलिपमुहा कमेण एत्थं उदाहरणां ॥

छद्मस्थसंयमेन श्वेतम्बिकानरनाथो दिवमुपययौ, देशविरत्या तु धनंजयश्रेष्ठी, अकामनिर्जंरया तु जंबुकः—शृगालः, बालतपःकर्मणा च तामलिः । प्रमुखग्रहणेन अनंताः सर्वत्रान्येऽपि द्रष्टव्याः । क्रमेण—यथासंख्यलक्षणेनैतान्युदाहरणानि द्रष्टव्यानीति । तत्र कोऽयं श्वेतम्बिकानरनाथ इति, उच्यते—सेयविया नाम पुरी जा इह भरहम्मि निच्चमुच्चहइ । ससिनिम्मलभवणेहिं नरलोयजसं व कयपुंजं ॥१॥ विजओ नामेण तहिं राया जिणिऊण जेण सत्तूणं । विहियाइं वणाइं वि सुहयराइं मणपरिणयवयाणं । सागरमित्तो नामेण तत्थ सेढी महिड्ढीओ वसइ । जलहिम्मि पवहणेणं वच्चइ कहया वि सो तत्तो ॥ पेच्छइ दीवं एक्कं वणेहिं रम्मं समुदमज्झम्मि । निज्जामयाण पासे पुच्छइ को एस रमणिज्जो ॥४॥

दीसइ दीवो त्ति ? कहिति ते वि एसो सुवन्नदीवो त्ति ।

रुक्खेहिं चिय रम्मो न उणो इह माणुसं वसइ ॥५॥

तो सेढी भणइ इहं गिण्हामो नीरसिंधणं तह य । पेच्छामो रमणीयत्तणं च एयस्स भमिऊण ॥६॥ तत्तो नंगरिऊणं वहणं मज्झम्मि अइगया तस्स । गहिउं जलाइयं जाव तत्थ कोऊहलक्खित्ता ॥७॥

भुञ्जता फलमाई इओ तओ परिभमंति तो सेढी । एक्कहओ भमंतो पेच्छइ एक्कमि तरुमूले ॥८॥  
 सोमत्तणेण सोमं व तेयसा दिणयरं पिव फुरंतं । रूवेण निरुवमं चिय बालयमेक्कं गुणेक्कनिहिं ॥९॥  
 तो विन्नाओ तेणं असरिसकुलसंभवो इमो कोइ । केणइ कम्मवसेणं इह पक्खित्तो त्ति न सुणेमो ॥१०॥  
 इच्चाइ चिंतिऊणं गहिओ अवसारिऊण सो तेण । आणेऊण ग छुन्नो समप्पिओ निययभज्जाए ॥११॥  
 आसि मह गूढगन्धा भज्जा सा अज्ज पसविया पुत्तं । एवं पगासिऊण य वद्धावणयं कयं तेण ॥१२॥  
 देसंतरंमि तत्तो गंतुं पुणरवि समागओ एसो । सेयवियानयरीए पुणरवि वद्धावणं कुणइ ॥१३॥  
 दिन्नो य सागरेणं ति नाम पुत्तस्स तेण संठवियं । सागरदत्तो त्ति तओ सुहेण परिचड्ढए एसो ॥१४॥

नरवइसुयसमुच्चियकीलणेहिं कीलइ न वणियसरिसेहिं ।

न य चरइ बालचरिण्हिं नेय पागयसरिच्छेहिं ॥१५॥

किंतु गरुत्तणेणं वट्ठंतो जणइ सो महच्छुरियं । गिणहइ अचिरेणं चिय कलाओ सयलाओ समयम्मि ।

किंतु भणिज्जंतस्स वि न आयरो वणिज्जारिहकलासु ।

रायसुयसमुच्चियाओ सिक्खइ जत्तेण पुण ताओ ॥१७॥

रायसुण्हिं चिय सह करेइ संगं न पागयजणेहिं । अह संघडिओ सुजसो रायसुओ सह अहिजंतो ॥

भुंजइ कीलंइ परिभमइ तेण सहिओ य उववणाईसु । तेण समं चिय वच्चइ विजयनरिंदस्स पासम्मि ॥  
तच्चरियाइं नियंतो निवो वि तो विम्हइज्जइ मणेण । करितुरयाइविणोदं तस्स सयासाउ कारेइ ॥२०॥

धणुसिक्खाइ परिक्रवइ कयाइ असिधेणुयाइ तह खग्गे ।

किं बहुणा सव्वासु वि कलासु निव्वडइ तस्संते ॥२१॥

वयणपडुत्तं सत्तं गंभीरत्तं खमा बलं बुद्धी । थिरया उदारयाई अन्नं पि हु तस्स गुणनिवहं ॥२२॥  
दट्ठुं भणइ नरिंदो सागरदत्तो न एस गुणजलही । गुणसागरो चिय इमो वत्तव्वो सयललोएण ॥२३॥  
एवमणुत्तरगुणरंजिओ निवो तं न मुंचइ खणं पि । अंतैउराइपरिसंठिओऽवि अइवह्हत्तेण ॥२४॥  
एत्तो य नरिंदसुया रयणवई नाम अत्थि गुणरूवं । दट्ठुं च जीइ मन्ने सहस्सनयणो हरी जाओ ॥२५॥  
गुणसागरकुमरम्मि य अणुरागो तीइ गाढमुप्पन्नो । विन्नाओ य निवेणं कह वि तओ चितए एवं ॥२६॥  
ठाणे मज्झ सुयाए अणुराओ किंतु वणिसुतो एसो । तेण न धूयं दाजं इमस्स मह चित्तमुच्छहति ॥२७॥  
गुणनिवहो य न एसो दीसड पुरिसंतरम्मि तेण पुणो । देमित्ति फुरइ बुद्धी जं जुत्तं तं तु निच्छयओ ॥  
न मुणेमि एवमाई चित्तेउं साहए निवो एयं । मंतिस्स समगं पि हु सो पभणइ देव ! न हु एसो ॥२९॥  
वाणिअओ किंतु महारायकुले कत्थई समुप्पन्नो । वणियधरे पुण कहमवि समागओ तं न याणामो । ३०।

न हि वणिगाणां एए हुंति गुणा कह वि चंदकरधवला । न य पोरुसं पि एयं जुत्तिखमं वणिगजाईसु ॥  
 तम्हा सागरमित्तं सेट्ठिं पुच्छेह एत्थ परमत्यं । हक्कारिज्जण पुट्ठो रत्ता सो सामदंडेहिं ॥३२॥  
 तो कहइ जहतथमिमो सब्वं एत्थंतरम्मि सीमालो । न कयाइ सिद्धपुब्बो लूडइ पच्चंतभूमीओ ॥३३॥  
 आएसं तस्सुवरिं मग्गइ गुणसायरो तओ राया । संवाहिउं विसज्जइ गंतुं अचिरेण सोऽवि तयं ॥३४॥  
 बंधेऊणं गिण्हइ दुग्गेण समं तओ नरिंदेण । वद्धावणयं विहियं गरुयपबंधेण देसेसु ॥३५॥  
 कहिओ य तहा सब्वो गुणसायरवइयो परियणस्स । देसो य तस्स गुरुओ दिन्नो धूया य पडिवन्ना ॥  
 जा अज्जवि तं परिणइ न एस ता केणई अदिट्ठेण । अवहरिऊणं खित्तो सो जलहिजलम्मि भीमम्मि ॥  
 रयणवई वि हु खित्ता अवहरिउं पव्वए अरन्नम्मि । गुणसायरो समुहे निवडंतो दिव्वजोएण ॥३६॥  
 घरणिंदेणं पत्तो नीतो तो तेण निययभवणम्मि । वत्थरयणाइएहिं सम्माणेऊण तो भणिओ ॥३७॥  
 वइरोयणत्तणेणं बंधू नं होसि अम्मह जं इहइ ! धणरिंदो आसि तुमं चिट्ठामि अहं जओ इण्हि ॥४०॥  
 ता भणसु पियं जं तुह करेमि गुणसायरेणं तो भणियं । कत्थ अहं उप्पन्नो एत्तो गंतूण ? इय कहसु ॥  
 तो धरणिंदो पभणइ निसुणसु अवहियमणो खणं होउं । रोहीडगम्मि नयरे अन्नायपरो महाबुद्धो ॥४२॥  
 धरणो नाम नरिंदो आसि तहा तम्मि चेव नयरम्मि । नामेण नंदणो आसि वाणिओ रिद्धिसंपन्नो ॥



गाढा य तस्स गिद्धी गुडुमि मंकोडयस्स व धणंमि । नाएण अनाएण व गिण्हइ राया वि जणरिद्धिं ॥  
तो नंदणो वि कहया वि तेण हरिज्जण सयलसब्बस्सं । विहिओ निद्धणचंगो तओ गहिळत्तणं पत्तो ॥४५॥  
परिभमइ सयलनगरे कत्थ गयं मह धणं ति इच्चाइ । जंपंतो डिंभसएहिं परिगओ दुम्मणो दीणो ॥४६॥  
तत्तो चिरकालेणं कह वि नरिंदेण चैव सो दिट्ठो । तयवत्थो भममाणो नयरे तो चिंतियं हियए ॥४७॥  
पेच्छु मए जह विहियं अन्नायरएण लुद्धहियएण । जसमालिन्नं नियवंससंभवाणं नरिंदाणं ॥४८॥  
अवराहवज्जियस्स वि इमस्स वणिगयस्स तह य अन्नाणं । अवराहविरहियाणं अपावभावाण बहुयाणं ॥  
अवहरियाओ रिद्धीओ ताओ जह वल्लहाउ मह बाढं । तह अन्नस्स वि इहरा तव्विरहे कह इमावत्थं ॥

पत्तो एसो त्ति ? तओ न मज्झ सरिसो जयम्मि वअणिज्जो ।

जमसासयरिद्धीणं निमित्तमिय ववसियमकज्जं ॥५१॥

इच्चाइ चिंतिज्जणं वेरगेणं इमेण वि नरिंदो । तावसदिक्खं गिण्हइ अन्नाणतवं च कुणइ बट्ठं ॥५२॥  
पज्जंतकयाणसणो धरणिंदो एत्थ चैव उप्पन्नो । कहमवि सज्जो जाओ नंदणवणिओऽवि कालेण ॥५३॥  
घेत्तूण परिब्बायगदिक्खं सोहम्मकप्पवासीसु । देवसु सागरोवमठिईसु जाओ महाक्करो ॥५४॥  
धरणिंदो निययाउं परिपालेउं इओ समुब्बट्ठो । कुसुमत्थलम्मि नयरे अभिचंदणराहिघरम्मि ॥५५॥

पुत्तो जाओ तत्तो नंदणजीवेण वेरिणा हरिउं । सोहम्मसुरेण समुहमज्झदीवम्मि पक्खित्तो ॥५६॥  
 सो य तुमं संपत्तो सागरमित्तेण जा इह पुणोऽवि । अवहरिउं पक्खित्तो तेणेव सुरेण जलहिम्मि ॥५७॥  
 रयणवई वि हु हरिउं अरन्नसेलम्मि तेण परिचत्ता । दिट्ठा य तरुणविज्जाहरेण एक्केण सा तत्थ ॥५८॥  
 ग्गगगिणिं सुरूवं तं अहिणवज्जोन्वणं निएऊण । गिद्धो परिणयणत्थं पत्थइ जत्तेण सो इण्हि ॥५९॥  
 सा य तुमं मोत्तूणं न अन्नपुरिसं मणेऽवि अहिलसइ । तो तुममेव सरंती चिट्ठइ अवमन्निउं खयरं ॥६०॥  
 तो धरणिंदो गुणसायरेण भणिओ करेसु तह इण्हि । जह खयरं निजिणिउं रयणवई नेमि पिउपासे ॥  
 तत्तो धरणिंदेणं विज्जाओ पढियमेत्तसिद्धाओ । बहुकज्जसाहणीओ दिट्ठाउ महप्पभावाओ ॥६१॥  
 अह विज्जावलसहिओ आरुहिऊणं महाविमाणम्मि । गंतूण तत्थ जिणिऊण खयरं रयणवइसहिओ ॥  
 तेणावि खेयरेणं बलसहिएणं पवन्नपयसेवो । गुणसायरो कुमारो सेयवियाए समणुपत्तो ॥६४॥  
 तत्तो विजयनरिंदो बद्धावयणं समग्गजणसुहयं । कारइ तस्सागमणे सुत्थीकयमग्गजणोहं ॥६५॥  
 विज्जाहरस्स कहिओ पन्नत्तीए कुमारवुत्तंतो । तेणावि भूमिवइणो सब्बो वि निवेइओ एसो ॥६६॥  
 तो सामंतार्णिं सब्बेसिं बहुमयं नराहिवई । कारइ पाणिग्गहणं रयणवईए तयं कुमरं ॥६७॥  
 सम्माणिऊण खयरं विसुज्जाए देइ तह कुमारस्स । विउलं देसं करितुरयरयणधणधन्नमार्इयं ॥६८॥

तो रयणवईह समं सो विसयसुहाई सेवए कुमरो । विणयाइगुणेहिं जणो य रंजिओ सह महीवइणा ॥  
नयमज्जाणे अह अन्नवासरे केवली समणुपत्तो । तव्वंदणानिमित्तं वच्चइ राया सपुरलोओ ॥७०॥  
गुणसायरो कुमारो पुत्ता अंतेउरं नरवइस्स । रयणवई वि य वच्चइ वंदणहेउं मुणिवइस्स ॥७१॥  
तो केवल्लिणा कहिओ धम्मो परिसाइ नरवरिंदस्स । नरवइणा वि हु गुणसायरस्स चरियं मुणी पुट्ठो ।  
तेण वि कहियं सव्वं चरियं पुव्वभवसंजुयं तस्स । तो सोऊणं राया धरणिंदाडभिहियवयणाइं ॥७२॥  
सइहइ समग्गाइं परमं संवेयमुवगओ तह य । गुणसायरं कुमारं रज्जे ठविउं विभूईए ॥७३॥  
ससुओ सकलत्तोडवि य कहवयसामंतमंतिपरियरिओ । पव्वज्जं पडिवज्जइ सिज्झइ य कमेण धुयकम्मो ॥  
गुणसायरोडवि राया जाओ नीसेसवसुहविक्खाओ । विक्कमपभावअक्कंतसयलमहिमंडलनरिंदो ॥७४॥  
केवल्लिणो य सयासे धम्मं सम्मत्तमूलमह एसो । पडिवज्जिऊण पालइ सम्मं तित्थं पभावेइ ॥७५॥  
एत्तो य पुरे कुसुमत्थलम्मि अभिचंदपत्थिवो कह वि । धरणिंदकेवलीहिं कहियं अवहरणमाईयं ॥७६॥  
नियसुयगुणसायरायवइयरं मुणइ सयलमवि तत्तो । नियज्जं तस्सेव य दाउं अभिगिण्हए दिक्खं ॥  
रज्जाइं दोन्नि वि तओ वड्हंतपयाववुद्धिनयविहवो । गुणसायरो नरिंदो सुइरं पालेइ धीरप्पा ॥७७॥  
अह अन्नदिणे केणइ वंतं परितुट्ठमाणसो सुणओ । दिट्ठो भुंजंतो तेण कत्थई मंदिरगणं ॥७८॥

अह चिंतियं मणेणं जारिसओ एस मंडलो नूणं । अहयं पि तारिसो चिय वंताइं धीरपुरिसेहिं ॥८२॥  
रज्जाइं जेण भुंजामि तुट्ठचित्तो अचिंतियसरूवो । अच्छरियं जं पुरिसं भणंति मं सुणयचरियं पि ॥८३॥

अहवा अयाणुओ लोभसंगओ किं जणो भणइ न इमो ? ।

पुरिसा उण ते चिय धीरमाणसा विजयअभिचंदा ॥८४॥

जेहिं विसयन्नमेयं भुत्तं अविवेयओ चिरं नाउं । उच्चक्किज्जण वमियं विवेयमहुसारगुडियाहिं ॥८५॥  
ता इण्हि पि हु मग्गं ताण पवज्जामि धीरपुरिसाणं । इहरा निरत्थयं चिय भमिहामि भवं महाघोरं ॥  
इच्चाइ चिंतिज्जणं जयंतसुरसेणनामधिज्जाणं । नियपुत्ताणं दिन्नाइं दोऽवि रज्जाइं विउलाइं ॥८७॥  
तो पिउगुरुणो पासे केवलिणो वित्थरेण जिणदिक्खं । गुणसायरो नरिंदो गिण्हइ सह मंतिपमुहेहिं ॥  
कालेणं गीयत्थो होउं सुत्तं अहिज्जिउं बहुयं । एगल्लविहारेणं विहरइ सगुरूहिंऽणुणाओ ॥८९॥  
इय विहरंतो कइया वि कस्सई पुरवरस्स बाहिंमि । वीरासणेण चिट्ठइ सुसाणभूमीइ रयणीए ॥९०॥  
दिट्ठो सोहम्मसुरेण वेरिणा तेण किं पि ज्ञायंतो । समयपरमक्खरं निच्चलट्ठिओ सेलसिहर च्च ॥९१॥  
तो वेरमणुसरंतो तत्थ वि सो आगओ महादुट्ठो । धूलिवरिसेण साहू थलीकओ सो अणज्जेण ॥९२॥  
दब्बेण भावओऽवि य अविवन्नं तो मुणित्तु तं धीरं । आरद्धो सुसलपमाणनीरधाराहिं वरिसेउं ॥९३॥

अंतो बहिं च नीरेण तेण रयमवगयं समग्गं पि । धीरस्स तस्स जायं मणं च तो निम्मलं देहं ॥९४॥  
अहं वरिसंतंमि सुरे नीरूपीलम्मि वडिहए दूरं । तत्थाकंठनिमग्गस्स तस्स साहुस्स अहरदलं ॥९५॥  
नयणसिलीमुहघणपम्हकेसरं पसमसिरिकयावासं । रेहइ कमलं पिव देहनालपरिसंठियं वयणं ॥९६॥  
तत्तो समीहमाणोऽवि बोलिउं जाव तरइ न हु अमरो । तमणंतपभावं साहुपुंगवं ताव परिकुविओ ॥  
करिसीहसुयंगमविच्छुयाइरूवेहिं तह कयत्थेइ । जह तं अचलियझाणं दट्ठुं सयमेव विम्हइओ ॥९८॥  
सीसऽच्छिक्कन्ननासाइवेयणं तो विउव्वए गाढं । पीडिजंतो साहू वि तीइ परिचिंतए एवं ॥९९॥  
नियहत्थसमारोवियक्कम्ममहातरुफलाइं तं जीव ! समयम्मि उवणयाइं भुंजसु मा रूससु परस्स ॥१००॥

को तुज्झ कुणइ दुक्खं ? , को य सुहं ? अप्पण चिय कयाइं ।

समयम्मि इमाइं परिणमंति किं खेयहरिसेहिं ? ॥१०१॥

पुरओ य वेइयव्वं कम्ममवस्सं इमं इयाणिं पि । वेयावंतो अमरो बंधु चिय तुज्झ न हु सत्तू ॥१०२॥  
जं अविवेयसहाया चिरक्कम्मं वेयमाणया जीवा । अप्पं वेयंति नवं बहुं तु बंधंति पइसमयं ॥१०३॥  
जिणवयणकयविवेया वेयंति बहुं नवं न बंधंति । तम्हा जिणवयणुब्भवविवेयसहियस्स तुह इण्हि ॥१०४॥  
वेयणमुइरयंतो मित्तो चिय एस जीय ! तो मित्तिं । भावेज्जसु सव्वत्थ वि इमम्मि अमरे विसेसेण ॥१०५॥

सुहृभावणाइ एवं पमत्तअपमत्तऽपुव्वकरणेसु । गंतुं अनियट्ठिंमि य उवसमसेहिं समारभइ ॥१०६॥  
 गंतुं सुहुमसरागे उवसामेडं सभेयमोहणियं । उवसंतवीयराओ एक्कारसमे गुणट्ठाणे ॥१०७॥  
 केवलिसरिसचरित्तो जाओ निक्कलुसमाणसो सुद्धो । थिमियंबुरासिकप्पो थोयव्वो सक्कचक्कीणं ॥१०८॥  
 एत्थंतरम्मि खविज्जण बहुयकम्माइं सव्वहा क्षीणे । मणुयाउयम्मि अमरो सव्वट्ठमहाविमाणम्मि ॥१०९॥  
 संजाओ तत्तोऽवि हु महाविदेहम्मि सिज्झिही गंतुं । एत्थ भवे उण एत्तियगुणसामग्गिं पवन्नोऽवि ॥  
 छुडमत्थसंजमेणं उत्तमदेवत्तमेव संपत्तो । केवलिसंजमिणो छिय जीवा सिज्झंति जं सव्वे ॥१११॥  
 गुणसायरायरिसिं इय कालगयं वियाणिडं अमरो । उवसंतो कूरोऽवि हु परितुट्ठो तस्स चरिण ॥११२॥  
 सम्मत्तं च पवन्नो गंधोदयकुसुमवरिसमाईहिं । तस्स शरीरं सक्कारिज्जण सट्ठाणमणुपत्तो ॥११३॥

॥ इति श्वेतविकानरनाथकथानकं समाप्तम् ॥



अथ देशविरतिचारित्रेण देवत्वप्राप्तौ श्रेष्ठिधनञ्जयाख्यानकमुच्यते—  
नामेण कुणाला एत्थ पुरवरी जीए पुरिसमिहुणाणं । सुरमिहुणेहिं विसेसो नयणनिमेसेण होइ फुडो ॥१॥  
धणओ नामेण तहिं सेट्ठी चत्तारि तस्स अंगरुहा । विणयाइगुणसमगो धणंजओ नाम ताण लहू ॥२॥

सो य समए कलाओ अहिजमाणो तहा कुणइ विणयं ।  
अज्जावयस्स जह सो पेच्छइ तं निययतणयं व ॥३॥

देइ तह तस्स जोइणिसाइणिभूयाइनिग्गहकरीओ । विज्जाओ अणेगाओ अहइत्तया नयरमज्झमि ॥४॥  
परिभम्ममाणो एसो संपत्तो कह वि जूयसालाए । कोऊहलेण जूयं निरिक्खए जाव उद्धठिओ ॥५॥  
तो सो दिट्ठो जूईयरेहिं नाओ य ईसरसुओ त्ति । भणिओ य भइ ! तुह संतियं इमो रमइ जूईयरो ॥  
तुसिणीओ चिट्ठेडं संचलिओ जा खणंतरे एसो । ता समकालं जूईयरेहिं भणियं इमं एत्थ ॥७॥  
हारसि पंच सयाइ दम्माणं ताण गहणयं देसु । गहियाओ कराओ मुहियाओ एवं भणेऊण ॥८॥  
गेहम्मि गओ तो सो पिउणा नायम्मि वइयरे बाढं । निब्भत्थिओ गहेडं वत्थाणि य खिवइ ओयरए ।  
तत्तो वसणविरहिओ नग्गो चित्तेइ पेच्छु जो पुरिसो । नियववसायविरहिओ परिहवणीओ हवइ एवं ।  
ता वत्थं परिहिस्सं नियववसायजियं चिय न अन्नं । तो भाउज्जायाहिं भणिओ अन्नेहिं वि सुबहुयं ।

परिहृइ कह वि न वत्थं तओ पओसम्मि परियणे सयले ।  
वक्खित्ते नीहरिउं धणंजओ वच्चइ बहिम्मि ॥१२॥

वच्चंतो य कमेणं वक्कलचीराइनियसणे काउं । कुच्चंतो तणुवित्तिं वणप्फलाईहिं कइया वि ॥१३॥  
नयरीए विसालाए बाहिं उज्जाणदेसमणुपत्तो । तत्थ य अत्थमिए दिणयरम्मि तिमिरंमि पसरंते ॥१४॥  
एगस्स महातरुणो पविसेउं गरुयकोट्टरंमि ठिओ । सावयभएण तत्तो अभिमंचंतीओ हुंकारं ॥१५॥  
इत्थीओ सभोगाओ सोलस गयणाउ अवयरंऊण । तस्सेव महातरुणो उवविट्ठाओ अहोदेसे ॥१६॥  
तत्तो खणंतरेणं बद्धो बाहाहिं पच्छहुत्ताहिं । सायारतरुणपुरिसो आणीओ पवरनेवत्थो ॥१७॥  
कत्तियकराउ तो तस्स ताओ समुवाट्टियाओ सच्चाओ । सुमरसु सइट्ठदेवयमिय जंपंतीउ भीमाओ ॥  
पेच्छइ य तं समग्गं धणंजओ रुक्खकोट्टरनिविट्ठो । तो चितइ पेच्छु अहो ! भदायारो नरो कोई ॥१९॥  
कजं विणा विणासं एसो पाविहिइ मह नियंतस्स । ता रक्खेमि इममहं नियअज्झावयपसाएण ॥२०॥  
अह जोइणीण मंतं धणंजओ सुमरिऊण रुक्खाओ । निक्खंतो हक्कंतो खरियाउ करेइ सच्चाओ ॥२१॥  
तो मोइऊण पुरिसं पुच्छइ तं वइयरं समग्गं पि । तेण भणियं महायस ! आसन्ना पुरवरी एसा ॥२२॥  
अत्थ विसाला नामं तीए अरिकेसरि त्ति नामेणं । राया तस्स सुओइहं इंदो नामेण एयाहिं ॥२३॥



आणीओ गहिऊणं पभायसमयाओ रक्खिओ इण्हि । हम्मंतो निक्कारणबंधव ! मोयाविओ तुमए ॥२४  
ता कहह पसीऊणं के तुब्भे ? आगया कहं एत्थ ? । तत्तो धणंजओऽवि हु नियवुत्तंतं कहइ तस्स ॥२५  
अह भणइ इंदकुमरो मह पुत्तेहिं समागओऽसि तुमं । ता वच्चाओ नयरिं तो चीराइं पहाणाइं ॥२६॥  
घेततूण जोइणीणं परिहेइ धणंजओ लउडिहत्थो । आरुहइ रासहीए बीयाए इंदकुमरो त्ति ॥२७॥  
पुरओ काउं सेसाओ ते गया नयरिपोलिदारम्मि । रासहियवणिज्जारयसत्थेण पलोइउं पुट्ठा ॥२८॥  
लब्भंति कैत्तिणं मोल्लेण इमाओ तो तहिं तेहिं । खेड्डेण ताण वणिजारयाण इय पुच्छमाणाणं ॥२९॥

कहियाओ महग्घाओ उवचियगत्ताओ तो निएऊणं ।

गहियाओ तह चिय तेहिं किंतु ठाणं विमग्गंति ॥३०॥

तो कुमरेहिं भणियं नयरीमज्झाओ किं पि आणेउं ठाणं देमो त्ति पयंपिऊण मज्झे गया दो वि ॥३१  
चिट्ठंति रासहीओ वह्निउत्ताओ अह कुमरोऽवि । जाव गओ नियमंदिरदुवारदेसम्मि ता दिट्ठो ॥३२  
पडिहारप्पमुहेणं परियणलोएण तो समग्गोऽवि । भीओ बिहीसिया का वि एस इइ चिंतिउं नट्ठो ॥३३॥  
साहइ नराहिवहणो सोऽवि हु पेसेइ धीरसुहडनरे । पुच्छंति ते कुमारं कोऽसि तुमं ? पभणए सोऽवि ॥  
रायसुओऽहं इंदो मओ त्ति कल्लम्मि सो सहत्थेहिं । दट्ठो मसाणभूमीइ इह कहं अल्ल संपत्तो ? ॥३५॥

तेण भणियं न एवं पडिबिम्बं किं पि दंसियं तुम्ह । अहयं तु जोइणीहिं नीओ अक्खयतणू एत्तो ॥३६॥  
 इमिणा उ बंधवेणं विमोइओ एवमाइयं सत्त्वं । बहुएहिं पच्चएहिं कहेइ कुमरो सबुत्तंतं ॥३७॥  
 तो पत्तिएइ राया सत्त्वो वि य परियणो पहिट्ठमणो । नयरे य कयं गरुयं वद्धावणयं नरिंदेण ॥३८॥  
 तो कुमरस्स सथासे धणंजओ चिट्ठए गुरुसुहेणं । भंजइ कीलइ परिभमइ चिट्ठए तेण सह निच्चं ॥३९॥  
 अन्नम्मि दिणे मंतस्स भुत्तिच्छेयम्मि जोइणीओ पुणो । जायंति रासहीओ भीया वणिजारया नट्टा ॥  
 मंतस्साणामोक्खं विणा उ ताओ न चेव गच्छंति । हिंडंतो य कुमरो धणंजओ चिय तहिं पत्तो ॥४१॥  
 तो करुणाए सुक्काओ तेण वच्चंति निययठाणम्मि । कुमरो धणंजओ चिय कयाइ साहण पयमूले ॥४२॥  
 जिणधम्मं सोऊणं सम्मत्तं देसचरणसंजुत्तं । पडिबज्जइ सेट्ठिसुओ नरवइतणओ य सम्मत्तं ॥४३॥  
 तो समयं चिय देवै गुरु य वंदंति दो वि निच्चं पि । पीइपडिबद्धचित्ता कुणंति जिणदेसियं धम्मं ॥४४॥  
 अह अन्नया नरिंदो इंदो जाओ मयंमि पियरंमि । तेण अमच्चत्तपए धणंजओ ठविडमारद्धो ॥४५॥

तेण भणियं नराहिव ! ण पंचदियहाण कारणम्मि अहं ।

एयंमि महारंभे कह वि खिविस्सामि अप्पाणं ॥४६॥

जे नायागयवित्ती अप्पारंभा जिणिंदधम्मरया । कालं गमंति निच्चं ते चिय इह परभवे सुहिणो ॥४७॥

जे उण तुच्छुम्मि य पाणवित्तिकजे कुणंति पावाइं ।

ते दुहिया सब्वत्थ वि भमंति मिच्छाभिमाणहया ॥४८॥

ता जइ इच्छुसि काउं मज्झ हिं मा खिवेसु तो एत्थ । दुत्तरपावारंभम्मि धम्मविग्घेक्कहेउम्मि ॥४९॥

तो सेट्ठिए ठविओ धणंजओ नरवरेण सयलाए । नयरीइ नायगत्ते पंचंगुवगप्पियपसाओ ॥५०॥

सब्वविरइपडिवत्तिं अहिलसमाणोऽवि न तरए काउं । सो नरवइसम्माणेक्कजणियपडिबंधमेत्तेणं ॥५१॥

तो नियजणयं धणयं सपुत्तगोत्तं तहिं समणेउं । धरइ गरुयसोक्खेणं जिणिंदधम्ममे पवत्तइ य ॥५२॥

अह अन्नया कहिं पि हु आसन्नं जाणिऊण निययाउं । पूयाओ जिणाययेणं सु कारिउं तह य काऊण ॥५३॥

साहम्मियसम्माणं दाणं दाऊण दुत्थियाईणं । संपूइऊण संघं सावयपडिमाओ सयलाओ ॥५४॥

काऊण निरइयारा अणुपालेऊण देसविरइं च । संलिहिऊण सरीरं कमेण पज्जंतसमयम्मि ॥५५॥

आलोइयपडिक्कंतो खामियनीसेसत्तसंघाओ । काऊण मासमेक्कं अणसणमुल्लसियसुहभावो ॥५६॥

वाचीससागरोचमठिईसु देवेसु अच्चुए कप्पे । संपत्तो अणुभुंजइ सोक्खाइं धणंजओ सेट्ठी ॥५७॥

॥ इति धनंजयश्रेष्ठिआख्यानकं समाप्तम् ॥

अथाकामनिर्जरया देवत्वप्राप्तौ जम्बुकाख्यानकमुच्यते—

महुरा नामेण पुरी महुमहचरियाहं जीह गोवियणो । गायंतो पहियाणं कुणइ चिरं गमणविग्धाइं ॥१॥  
जियसत्तू नाम तहिं राया रत्ने वि सत्तुणो जस्स । न चयंति रायलच्छि तवरज्जसिरिं समणुपत्ता ॥२॥  
कइया वि रायमग्गे निग्गच्छंतो पलोयए एसो । कालीनामं वेसं पासायसिरे पलयंतिं ॥३॥  
रूवाइगुणेषु तओ तीसे सो मुच्छिओ गहेऊणं । पक्खिवइ तमोरोहे भुंजइ सह तीइ विसयसुहं ॥४॥  
कालेण सुओ जाओ तीसे कालो त्ति से कयं नामं । सह दुन्नएहिं एसो वड्ढेउं जोव्वणं पत्तो ॥५॥  
तत्तो हरइ धणाइं जणस्स पाडइ घरेसु खत्ताइं । लुंढइ वट्ठासु जणं रोहइ बंदेसु गहिऊण ॥६॥  
विद्धंसइ नारियणं बला वि गिण्हेइ सारवत्थूणि । कालो विय पच्चक्खो अहिए च्चिय वट्ठइ जणस्स ॥७॥  
कइया वि इसो धवलहरसंठिओ अडविगयसियालाणं । सहं सोउं पुच्छइ केसिं जीवाण एस सरो ? ॥८॥  
ओलग्गएहिं भणियं कुमर ! सियालाण तो भणइ एसो । आणह सियालमेगं बंधेउं तह कयं तेहिं ॥९॥  
तो कीलयम्मि बद्धं कसेण ताडेइ सो इमं तत्तो । खिक्खियइ सियालो तो मणम्मि जायइ रई तस्स ॥  
अह ताडेइ पुणो पुण जा तस्स समग्गविगयचम्मस्स । निग्गयसोणियपवहस्स जीवियं वच्चए तत्थ ॥११॥  
तत्तो अकामनिजरवसेण सो वाणमंतरेसु सुरो । उप्पन्नो कालोडवि हु सयलं नयरिं उवहवइ ॥१२॥

तो पउरेणं मिलिउं वितन्नो नरवई इमेणावि । पउरं विसिज्जिऊणं काली भणिया जहा एसो ॥१३॥

तुज्झ सुओ संतावइ सयलं पि पुरिं निवारसु तयं तो ।  
अह सा भिउडिं घडिउं निढभत्थइ नरवरं कुविया ॥१४॥  
एक्को चिय मह पुत्तो तस्स तुमं वाणिया य सह एए ।  
उच्चाडिउं पयद्या सुद्धसहावस्स वि सया वि ॥१५॥

ता भीओ तीइ निवो मोणं काऊण संठिओ तत्तो । अहिययरं सो कालो तं नयरिज्जणं उवइवइ ॥१६॥  
अह अन्नया भमंतो साहूण उवस्सयम्मि सो तत्थ । वच्चइ कह वि तओ ते भीया न कुणंति वक्खाणं ॥  
तो कालेणं भणियं अभयं तुम्हाण कह नियधम्मं । अहमेत्थ धम्मसवणत्थमेव जं आगओ अज्ज ॥१८॥  
अह गुरुणा भणियं भइ ! चउगई एस ताव संसारो । नारयतिरियनरामरेण जिणेहिं निहिट्ठो ॥१९॥  
नारयतिरियाई केरिसा पुणो ! कहह पुच्छए कालो । तो करुणाए गुरुणा सवित्थरं सुत्तनिहिट्ठं ॥२०॥  
पुब्बुत्तसरूवं सव्वमेव साहंति नारगाइणं । तेसु य वच्चंति पुणो जीवा जह तह निसामेह ॥२१॥  
नरएसु महारंभेण तह महाघणपरिग्गहेणावि । पंचिंदियहिंसाए कुणिमाहारेण वच्चंति ॥२२॥  
मायासीलत्तेणं कूडतुलाकूडमाणकरणेण । कूडक्कयाइअलिण जंति सुणयाइतिरिएसु ॥२३॥

अंधा बहिरा दुंदा परसंतावेण हुंति मणुएसु । देवेषु वि दोहगं किञ्चिसयत्ताइ पावंति ॥२४॥  
 इय पावकारिणो परिभमंति पुणरुत्तमेव भवचक्रे । दुक्खेहिं अणंतेहिं तिब्बेहिं सया न सुचंति ॥२५॥  
 तो कालो परिचिंतइ अज्जवि थेवाइं पावठाणाइं । कहियाइं मह इमेहिं विहियाइं पुण अणेगाइं ॥२६॥  
 तो नरए गंतब्बं मए अवस्सं ति चिंतितं भणइ । कह पुण नरगाइसु न य गम्मए ? तो भणंति गुरू ॥

जह धिप्पइ जिणदिक्खा कम्मवणावलिहुयासजालोली ।

भवजलदववुट्ठी इव तो कालो भणइ तं मज्झ ॥२८॥

तुब्बे देह त्ति तओ णाणेणऽवलोइं गुरू भणइ । मा पडिबंघं कुब्बह अम्मापियरे विमोएउं ॥२९॥  
 तो कालेणं कहिए राया चिंतेइ ओसहेण विणा । एसो वाही वच्चइ धणियं उच्छाहिओ तत्तो ॥३०॥  
 जणणी तओ न मुंचइ निब्बंघेणं विलगिगउं तं पि । मोयाविऊण कालो पव्वइओ ताण पासंमि ॥३१॥  
 गीयत्थो संजाओ एगल्लविहारपडिममह एसो । पडिबल्लइ कालेणं विहरंतो गामनगरेसु ॥३२॥

नयरम्मि मुग्गसेले गओ तहिं नरवई य जियसत्तू ।

तस्स चिय अग्गमहिंसी भगिणी एयस्स साहुस्स ॥३३॥

तो रायादीणि चिय गयाइं तव्वंदणत्थमह कह वि । देवीए नायाओ अरिसाओ तस्स साहुस्स ॥३४॥

अप्पडिक्कम्मसरीरो तओसहं सो करेइ न कया वि । तो तीए पुच्छिऊणं वेज्जे मेलाविओ चुन्नो ॥३५॥  
अह भिक्खायरियाए मुणिसस तस्साऽऽगयस्स भत्तम्मि । मीलेऊणं दिन्नो चुन्नो तेणावि अरिसओ ॥३६॥  
तुट्ठेउं पडियाओ ओसहविसयं तओ मुणेऊणं । अहिगरणं सो साहू भत्तं पच्चक्खई सव्वं ॥३७॥  
एत्तो सियालदेवो उवविट्ठं अणसणे तयं दट्ठुं । आगच्छइ सरिऊणं वेरं पुब्बिह्खयं तत्थ ॥३८॥  
तत्तो सियालिमेगं विउब्बिउं डिंभसंजुयं एसो । खाएइ खिंक्खियंतो तं साहुं जणियगुरुवियणं ॥३९॥  
तत्तो नरवइसेनं रक्खइ उग्गिण्णपहरणं साहुं । देवोऽवि खणं दीसइ खणं न दीसइ पुणो एइ ॥४०॥  
एवं ताव सपेह्खयसियालिरूवेण भक्खिओ साहू । जाव गओ दियलोयं सम्मं अहियासिउं वियणं ॥४१॥  
एत्थ य अकामनिज्जरवसेण देवत्तणं सियालेण । पत्तं एत्तियमेत्तं उवजुज्जइ सेसयं तु पुणो ॥४२॥

कहियं पसंगओ छिय रोगो अहियासिओ जहा इमिणा ।  
दिब्बुवसग्गो य तथा अन्नोणऽवि होइ सहियव्वो ॥४३॥

॥ इति जम्बूकाख्यानकं समाप्तम् ॥

अथ बालतपःकर्मणा देवत्वप्राप्तौ तामलिसत्कोदाहरणमुच्यते—

नामेण तामलिती नयरी बहुरयणसंकुल त्ति सया । रयणायरो वि सेवइ जं परिघेत्तुं न्व रयणाइं ॥१॥  
मोरियुत्तो नामेण तामली तत्थ गहवई वसइ । अपमाणरिद्धिकलिओ वि जो सया वित्तपरिमुक्को ॥२॥  
तस्स य विसयसुहाइं निव्विसमाणस्स वच्चाए कालो । कइया वि पच्छिमाए निसाइ अह चित्तए एवं ।३॥

पोराणकम्मवसओ अत्थि घरे ताव (जाव) मज्झ विउलधणं ।

आढाइ ममं सयलोऽवि परियणो सयणवग्गो य ॥४॥

तो जाव पुराणाणं सुभकम्माणं न सव्वहा विगमो । झिज्जइ न धणं परिहवइ परियणो नेय ता जुत्ता ।५  
पाणामा पव्वज्जा घेत्तुं मह एवमाइ चित्तेउं । उट्ठेऊण पभाए निमंतिओ सयलसयणज्जणो ॥६॥  
सम्माणिऊण तत्तो विउलेणऽसणाइणा य सयणज्जणं । जेट्ठं सुयं कुडुंवे तस्स समक्खं पि ठावेउं ॥७॥  
पाणामं पव्वज्जं मंडो होऊण गिण्हए एसो । आयावणभूमीए उड्डं परिविहियवाहाहिं ॥८॥  
सूराभिमुहो छट्ठेणाऽऽयावेऊण पारणयदिवसे । भमिऊण उच्चनीयाइं मज्झिमाइं च गेहाइं ॥९॥

सुद्धोयणमभिगिण्हइ दारुमयपडिग्गहम्मि तं च पुणो ।

पक्खालेउं भंजइ जलेण इगवीसवाराओ ॥१०॥



इय छुट्छुट्टेणं आयावेऊण भुंजइ सया वि । इंदं वा खंदं वा रुदं वा नरवइममच्चं ॥११॥

सेट्ठिं च सत्थवाहं च जाव मायंगमह व कायं वा ।

सुणगाहमं व पेच्छइ सं जत्थ कहिं पि भममाणो ॥१२॥

उच्चस्स तस्स उच्चं नीयं नीयस्स कुव्वइ पणमं । एवं सट्ठिसहस्सा वासाणं कुणइ बालतवं ॥१३॥  
अन्नाणतवेण य तेण जाव चम्मट्ठिसेसओ जाओ । सो अणसणपडिवत्तिं करेइ ता नयरिबाहिम्मि ॥१४॥  
एत्तो य समुव्वट्ठे बलिचंचारायहाणिअसुरिंदे । बलिनामम्मि अणिंदा जाया सा रायहाणि त्ति ॥१५॥  
देवेहिं देवीहि य तत्तो सामत्थियं मिलेऊणं । अम्हे इंदाहीणाइं तेण रहियाण तो अम्हं ॥१६॥  
न हवइ खणं पि एसो य तामली अणसणम्मि वट्ठेइ । तम्हा नियाणमेयं कारेमो जेण इह एसो ॥१७॥  
इंदो उप्पज्जइ इय गयाइं ताइं तहिं विणिच्छइउं । भणिओ य तामली जह मुणेसु बलिअसुरारायस्स ॥  
अम्हे देवा देवीओ उवरओ सो य अम्ह पुरिमिहो । इंदो कुणह नियाणं तम्हा तुब्भे तहिं जेण ॥१९॥  
इंदा उप्पज्जह दिव्वविसयसोक्खाइं तत्थ अणुहवह । आणानिंदेसकराइं तुह भवामो तहम्हेडवि ॥२०॥

तामलिना चैतद्वचः क्वापि समाकर्णितमासीत्, तद्यथा—

आशंसया विनिर्मुक्तोऽनुष्ठानं सर्वमाचरेत् कर्म । मोक्षे भवे च सर्वत्र, निःस्पृहो मुनिसत्तमः ॥१॥

इत्यादि ॥

तो मोणं काऊणं ठिओ न जंपेइ किंचि वि तओ य । एयाइं नियाणट्ठा पुणो पुणो तं भणंति दढं ॥२२॥  
 ता जाव न जंपेइ किं पि ताव निव्विज्जिऊण एयाइं । सट्ठाणम्मि गयाइं एत्तो ईसाणकप्पम्मि ॥२३॥  
 इंदो चुओ इमस्स य पयम्मि सो तामली विहेऊण । मासटुगमणसणविहिं इंदत्ताए समुप्पन्नो ॥२४॥  
 तत्तो बलिचंचाए असुरकुमारेहिं सो तहिं इंदो । उप्पन्नो विन्नाओ तो कोवगएहिं एएहिं ॥२५॥  
 गंतूण तामलिच्चीए वामपायम्मि तामलिसरीरं । बद्धं सुंबेणं निट्ठहंति वयणम्मि तिक्खुत्तो ॥२६॥  
 को तामली य एसो बालतवस्सी सयं गहियलिंगो ? । अट्ठाणकट्टयारी सुणयाईण वि कयपणामो ॥२७॥  
 इच्चाइया अवन्ना कोवेणं जंपिऊण तस्स सवं । एगंते एडेत्ता सव्वाइं गयाइं सट्ठाणे ॥२८॥  
 एयं च समग्गं पि हु दिट्ठं ईसाणदेवदेवीहिं । तो सुरवइस्स कहियं कुविओ सो असुरदेवाण ॥२९॥  
 सयणिज्जगओऽवि हु असुरदेवदेवीहिं परिगयं सव्वं । बलिचंचरायहाणिं अवलोयइ कुवियदिट्ठीए ॥३०॥  
 तो सा सव्वा अंगारछारमुम्मुरकविळ्ळगब्भूया । जाया दिव्वपभावेण तस्स ईसाणसक्कस्स ॥३१॥  
 तत्तो असुरकुमारा देवा देवी य तं वियाणेउं । भीया तत्था आउलमणा य धावंति सव्वत्तो ॥३२॥  
 तो सहिउमसक्काइं ताइं ईसाणदेवारायस्स । तं दिव्वं देविड्ढिं तह दिव्वं तेयलेसं च ॥३३॥  
 सीसम्मि विहियपंजलिउडाइं विणओणयाइं त्वामंति । ईसाणदेवारायं पुणो पुणो चैव पभणंति ॥३४॥

न करिस्सामो पुणरवि एयं पडिसंहरेति नं सोऽवि । तो दिव्वतेयलेसं तप्पभिइं ताइं सव्वाइं ॥३५॥  
आणानिहेसकराइं होति ईसाणदेवरायस्स । एत्तो य चुओ एसो महाविदेहम्मि सिज्झिहिइ ॥३६॥  
एवइएणं अन्ने जीवा सिज्झंति जिणमए निरया(अट्ठ) । जावइयं तामलिणा विहियं किर बालतवकडं ॥३७

॥ इति तामलिसत्काख्यानकं समाप्तम् ॥



किं यथोक्तैश्छद्मस्थसंयमादिभिरेव हेतुभिर्देवत्वमाप्नुवन्ति जीवाः ?, आहोश्विदन्यैरपीत्याह—

अन्नेऽवि हु खंतिपरा सीलरया दाणविणयदयकलिया ।  
पयणकुसाया भुयणोव्व भद्दया जंति सुरलोयं ॥३४८॥

अन्येऽपि भद्रकमिथ्यादृष्ट्यादयः क्षान्त्यादिगुणयुक्ता भुवनवद्देवलोकमुपयान्ति ॥

कः पुनरसौ भुवन इति ?, उच्यते—

कंपिहं नाम पुरं जत्थ ससी कसिणपक्खवत्ती वि । बहलियजुण्हो रेहइ सियपक्खगउ व्व भवणेहिं ॥१

कुसलो नामेण तहिं सेट्ठी कुसलो कलासु सव्वासु । चउरो य तस्स पुत्ता ताण कणिट्ठो भुवणनामो । २।  
 विउलो य घरे तेसिं विहवो ववसाइणो सुया सव्वे । 'भुवणो उण रूवस्सी विणयप्पा सीलसंपन्नो ॥ ३॥  
 देवाणं सव्वेसिं पणमइ धम्मे पसंसइ सव्वे । अप्पकसाओ सदओ अमच्छुरो तह य पगईए ॥ ४॥  
 दीणाण दुत्थियाणं सयणाणं भद्दगायणाईणं । निच्चं पि देइ दाणं जहारिहं सविहवसरिच्छं ॥ ५॥  
 तो करयरंति सव्वे वि बंधुणो तह य ताण भज्जाओ । पिउणो य कहंति जहा सव्वं फेडइ धणं एसो । ६।  
 तो अन्नदिणे पिउणा सो भणिओ बंधवेहि य मिलेउं । परिहरसु दाणवसणं होसु विभिन्नो व अम्हाणं ।  
 तो भुवणेणं भणियं सक्केमि न दाणवसणमुज्जेउं । भिन्नोऽवि न होमि सयं तुम्हाऽएसं पुण करेमि ॥ ८

तो पिउणा बंधूहि य सयणाणं साहियं इमं तेऽवि ।

पभणंति न जुत्तमिणं जेण धणं आसि न हु पुच्चिं ॥ ९॥

तुम्हाण इमम्मि पुणो जाए जायाओ सयलरिद्धीओ । वसणं पि न जूयाई विरुद्धमेयस्स जं पि पुणो ॥  
 विह्वाणुरूवदाणं तम्मि वि अम्हे तहाविहं दोसं । न निएमो एमेव य ता वहउ तओ य ते सव्वे ॥ ११॥  
 पभणंति अहंकारेण बंधुणो जइ सलक्खणो एसो । नियलक्खणप्पभावं अणुभंजउ ता इमो चेव ॥ १२॥

१. भुवणो रूवस्सी विणयसंजुओ सीलं—सर्वासु ।

चिद्विस्सामो निह्वत्तवणाऽवि अम्हे पुणो य एमाई । उल्लंठं भणिऊणं कओ विभिन्नो इमो तेहिं ॥१३॥  
सो य न गिण्हइ अंसं भणंति तो बंधुणो असूयाए । घेततूण खिवसु देहे एयं अम्हे उ न धरामो ॥१४॥  
तो भुवणेणं गहिओ अंसो पत्तो तहिं धणं विउलं । वइउं च समारद्धं जिणुद्धाराइधम्मम्मि ॥१५॥  
रुद्धाइउलेसुं देतेण तओ कहं पि अइजिन्नं । दिट्ठं जिणिंदभवणं तुंगं सयलं पि तं तेण ॥१६॥

उद्धरियं सत्त्वं पि हु वइऊण धणं तओ जणो भणइ ।

भंडोहमेत्तएण वि विणा तुमं होसि कहमिणिं ॥१७॥

तत्तो य भणइ भुवणो नियभुयदंडेहिं अजियं चेव । भुजिस्सामि धणमहं न उणो पिउबंधवविहत्तं ॥१८॥  
तत्तो य बाह्वीओ 'निस्सरिओ मंदिराओ अजेउं । धणमेसो भममाणो एक्केणं जोइणा दिट्ठो ॥१९॥

तेण भणियं महायस ! किं धणकंखाइ भमसि ? किर बहुयं ? ।

न हि तुज्झ लक्खणाइं अन्नस्स तणुम्मि दीसंति ॥२०॥

ता एहि एत्थमेव य आसन्ने पव्वयंमि जेण धणं । अकिलेसेणेव करेमि तुज्झ अविणिट्ठियं चेव ॥२१॥  
तो भुवणो तेण समं वच्चइ आसन्नपव्वए तम्मि । गहिऊण य एक्केकं अइगरुयं तुंबयं दो वि ॥२२॥

१. विणिग्गओ—सर्वासु ॥

विवरे कहिं पि पविसंति वायए हत्थसंठियं कप्पं । सुवणो दिट्ठं च तओ सीहनिनायं विमुंचंतं ॥२३॥  
 सीहस्स सुहं कत्थइ अक्खुभिया तत्थ दो वि पविसंति । पुरओ य जलंतसिहिं दट्ठं मज्जेण वच्चंति ॥  
 वच्चंता य कमेणं अच्छुरगणवेडियं पवररूवं । देविं नियंति एकं अत्थाणसहाइ उवविट्ठं ॥२५॥  
 गोरिच्छुणीए हरिणो न्व तीइ सो जोइओ समविखत्तो । तो अप्पाणं पेच्छइ खरवलमाणं महिं रत्ते ॥  
 सुवणो य असंखुद्धो अवहीरेज्जण तं गओ पुरओ । पेच्छइ कणयसहाए रयणासणसंठियं पवरं ॥२७॥  
 सुरसेवियपयकमलं महिडिड्ढयं सुरवरं तओ एसो । तेणऽब्बुट्ठेज्जणं संभमवसओ कयंजलिणा ॥२८॥  
 निययासणादाणेणं निमंतिओ पभणिओ य विणएण । सोहम्मसुरवरोऽहं कीलाए आगओ एत्थ ॥२९॥  
 कं पिहपुरे नयरे जिणभवणं जं तए समुद्धरियं । तं कारियं मए छिय पुव्वभवे तो तटुद्धरणे ॥३०॥  
 परिरंजिओ य एत्थं पुन्नं च समजियं तहा विउलं । जा किं पि तुह न खूणं होही विह्वेण भइ ! इहं ॥

इय सोऊगं सुरजंपियाइं जा किं पि तत्थ सुवणोऽवि ।

भणिही ताव नियच्छइ अप्पाणं कणयरयणमए ॥३२॥

धवलहरम्मि निवन्नं सुरसरिपुलिणोवम्मि पल्लके । उट्ठेज्जण पलोयइ तो जाव दिसाओ सव्वाओ ॥३३॥  
 ता नियइ रयणरासीओ सव्वओ तह अमोल्लवत्थाइं । धणधन्नसुवण्णाणि य पलोयए निरवसाणाणि ॥

किं इंदयालमहवाऽवि सुमिणमेयं जओ न तं विवरं ।

न सुरो न य तस्स सभा अन्नं चिय दीसए सच्चं ॥३५॥

इय चिंतंतं एयं देवा पभणंति अंतरिक्खगया । तुह सोहम्मसुरेणं दिन्नं तुट्ठेण तेण इमं ॥३६॥

खित्तो य एत्थ कंपिहपुरवरे आणिऊण अम्हहिं । निहेसकारिणो तह निरूविया तेण तुह अम्हे ॥३७॥  
ता विलससु धणमेयं पत्तं नियएहिं चैव पुत्तेहिं । भुवणोऽवि तो विलासे कुणइ तहिं वयइ धणनिवहं ॥  
कालेण य तस्स पिया धणरहिओ बंधुणोऽवि य दरिहा । संजाया तो भुवणो हक्कारइ अप्पणो पासे ॥

मिच्छाहिमाणओ अलियंति तह वि हु न बंधुणो तस्स ।

चिट्ठंति पुण सुहेणं जणणी जणओ य तस्स घरे ॥४०॥

बंधूण पुण ठियाण वि भिन्नाणं देइ सो धणं विउलं । उद्धरइ सयणवग्गं वियरइ दीणाण दाणाइं ॥४१॥

जिणुद्धारेसु धणं सविसेसं वेच्चए तहा कुणइ । धम्मियजणवच्छल्लं पणमइ लिंगट्टिए सच्चवे ॥४२॥

एवं विणएण सया वट्ठंतस्सवि गुणेक्कनिलयस्स । गिण्हंति अवणं तस्स बंधुणो मच्छुरवसेण ॥४३॥

ताण य अवद्ववाए वट्ठंताणं पि तह सया एसो । पयणुकसायत्तणओ देइ धणं कुणइ किच्चाइं ॥४४॥

तो 'वित्तेणं सुवणं सुएणा तह परियेणेण वित्थरियं । दट्ठं अचयंतो जेट्ठबंधवो मच्छराउल्लिओ ॥४५॥  
 साहइ गंतूणा नराहिवस्स जह तुम्ह पुव्वपुरिसाणं । विउलाइं निहाणाइं लद्धाणि बहूणि एएण ॥४६॥  
 लोभघत्थो ण सुणइ वियारपरमत्थमह नरिंदो वि । सुवणं धराविज्जणं आणावइ अप्पणो पासे ॥४७॥  
 पुच्छेइ वडिहज्जणं अव्ववसायस्स तुह धणं कत्तो ? । तो परिचिंतइ सुवणो किमहं साहेमि एयस्स ॥४८॥  
 जम्हा जहट्ठिण साहिएवि उवहासमेव मह काही । एसो तो जं रुव्वइ करेउ एमेव तं मज्झ ॥४९॥  
 तो जाव न पडिवयणं देइ तओ कोवसुवगओ राया । वज्झं आणवइ तयं जाव य आरक्खिओ बाहिं ॥  
 नेऊण किर हणिस्सइ सोहम्मसुरेण ताव विणिउत्ता । देवा नयरस्सुवरिं सिलं विउव्वंति अइगरुयं ॥५१॥  
 पभणंति य जह नयरं चूरेमो नरवरेण सह एयं । जत्थ अणायारपराण वट्ठए एरिसवियारो ॥५२॥  
 मच्छुरिणोऽवि हु वयणेण साहुणोऽवि हु कयत्थणा एवं । कीरइ न वियारिज्जइ पत्तमपत्तं च गुणदोसं ॥  
 जिन्नं जिणभवणं उद्धरंतएणऽल्लियं जमेएण । पुन्नं तस्स वसेणं पहुणा अम्हाण धणमेयं ॥५४॥  
 दिन्नं इमस्स सक्कंति तं च दट्ठं न बंधवा तत्तो । जंपंति असंबद्धं पि मच्छुरेणाऽऽउल्लिजंता ॥५५॥  
 इच्चाइ णिसामेउं आदन्नो नरवरो भओतत्थो । धूवकहुच्छुयहत्थो नियत्थसियवत्थआभरणो ॥५६॥

१. विहवेणं—सर्वत्र ॥



सयलपुरलोयसहिओ भुवणं मोयाविऊण ते देवे । खामइ भत्तीइ पुणो पुणोऽवि ता जाव उवसंता ॥५७॥  
 'तत्तो हक्कारेउं बंधुणो निगगहं करेइ निवो । भुवणोऽवि लगिगऊणं पाएसु तओ इमं भणइ ॥५८॥  
 जं देव ! इमाणं कुणसि निगगहं ता घरम्मि नाहं पि । वच्चिस्सामि न दोसो जओ इमाणं मए वि पुरा ।  
 दिन्नं कस्सइ आलं तस्स फलं पावियं इमं इण्हि । अप्पा सुहदुक्खाणं कत्ता हंता य जं लोए ॥६०॥  
 इय एवमाइवयणेहिं तस्स मोएइ बंधवे राया । बहुयं सम्माणेउं तं पुण सगिहं विसज्जेइ ॥६१॥  
 तो कइवयदियहाइ वसिऊण गिहे निवाणुवित्तीए । तेण वि वेरगेणं सो पच्छा निययजेट्टसुयं ॥६२॥  
 ठावेऊण कुट्टम्बे मासं काऊण अणसणं तत्तो । सोहम्मसुरो चिट्ठइ जत्थ विमाणम्मि पुब्बुत्तो ॥६३॥  
 सोऽवि हु भुवणो जाओ देवो तत्थेव दोऽवि चइऊण । तत्तो महाविदेहे सिद्धिस्संती चिट्ठयरया ॥६४॥

॥ इति भुवनाख्यानकं समाप्तम् ॥



आह-ननु लुब्धस्थसंयमादिभिर्देवेषूपद्वानां तेषां क उत्पत्तिक्रमः ? किं च स्वरूपमित्या-  
शङ्कयाऽऽह—

उपपण्णाण य देवेसु ताण आरब्भ जम्मकालाओ ।  
उपत्तिकमो भन्नइ जह भणिओ जिणवरिंदेहिं ॥३४६॥

सुगमा ॥ यथाप्रतिज्ञातमेवाऽऽह—

उववायसभा वरयणनिम्मिया जम्मठाणममराणं ।  
तीसे मज्झे मणिपेढियाए रयणमयसयणिज्झं ॥३५०॥  
तत्थुववज्झइ देवो कोमलवरदेवदसुअंतरिए । अंतोमुहुत्तमज्झे संपुन्नो जायए एसो ॥३५१॥  
अह सो उज्जोयंतो तेएण दिसाओ पवररूवधरो । सुत्तविउद्ध व्व खणेण उट्ठिओ नियइ पासाइं ॥

सामाणियसुरप्पमुहो तत्तो सब्बोऽवि परियणो तस्स ।  
आगतुं अभिणंदइ जयविजण्णं कयंजलिओ ॥३५३॥

इंदुसमा देविद्वी देवाणुपिहिं पाविया एसा । अणुभंजंतु जहिच्छं समुवणयं निययपुन्नेहिं ॥

अह सो विम्बियहियओ चित्तइ दाणं तवं व सीलं वा ।

किं पुव्वभवे विहियं मए इमा जेण सुरिद्धो ? ॥३५५॥

इय उवउत्तो पेच्छइ पुव्वभवं तो इमं विचिंतेइ ।

किं एत्थ मज्झ किच्चं पढमं ? ता परियणो भणइ ॥३५६॥

अट्टसयं पडिमाणं सिद्धाययणे तहेव सगहाओ ।

कयअभिसेया पूणह सामि ! किच्चाणिमं पढमं ॥३५७॥

अह सो सयणिज्जाओ उट्टइ परिहेइ देवदूसजुयं । मंगलतूरवेहिं पढंतसुखंदिवंदेहिं ॥३५८॥

हरयग्ग्मि समागच्छइ करेइ जलमज्जणं तओ विसइ । अभिसेयसभाए अणुपयाहिणं पुव्वदारेणं ।

सुगमाः, नवरं सकथास्तीर्थकरदंष्ट्राः रत्नमयस्तम्भोपरि हीरकसमुद्भूकेषु क्षिप्नास्तिष्ठन्ति, ततः सिद्धायतने अष्टोत्तरशतं प्रतिमानां, तथा सुधर्मसभागतास्तीर्थकरदंष्ट्राः स्वस्वामिकृताभिषेकाः सन्तः

पूजयत यूयं, देवकृत्यानामत्रेदं प्रथमकृत्यं, 'हरयम्भि' त्ति स्वच्छप्रधानसलिलसम्पूर्णं हृदे समा-  
गच्छति, तत्र जलमज्जनं कृत्वा ततोऽभिषेकसभां प्रदक्षिणीकृत्य पूर्वद्वारेण 'विशति' प्रविशति । अभि-  
षेकविधिक्रममेवाह —

अह आरभिओगियसुरा साहाविय तह विउव्वियं चेव । मणिमयकलसाईयं भिंगाराई य उवगरणं ॥

घेतूण जंति खीरोयहिम्मि तह पुक्खरोयजलहिम्मि ।

दोसु वि गिण्हंति जलाइं तह य वरपुंडरीयाइं ॥३६१॥

मागहवरदामपभासतित्थतोयाइं मट्टियं च तओ । समयक्खेत्ते भरहाइंगंसिंधूण सरियाणं ॥३६२॥

स्तात्तवईणं महानईणं तओऽवराणं पि । उभयतटमट्टियं तह जलाइं गिण्हंति सयलाणं ॥३६३॥

गंतूण चुल्लहिमवंतसिहारिपमुहेसु कुलगिरिंदेसु । सव्वाइं तुवरओसहिसिद्धत्थयगंधमल्लाइं ॥३६४॥

गिण्हंति वट्टवेयडुसेलसिहरेसु चउसु एमेव । विजएसु जाइं मागहवरदामपभासतित्थाइं ॥३६५॥

गिण्हंति सलिलमट्टियमंतरनइसलिलमेव उवणेंति । वक्खारगिरीसु वणम्मि भद्वसालम्मि तुवराइं ॥

नंदणवणम्मि गोसीसचंदणं सुमणदाम सोमणसे । पंडगवणम्मि गंधा तुवराईणि य विमीसंति ॥

पाठसिद्धा एव । नवरं मागधवरदामप्रभासतीर्थतोयानि मृत्तिकां च, समयक्षेत्रे-अर्द्धतृतीयद्वीप-समुद्रलक्षणे पंचसु भरतेषु पंचस्वैरवतेषु गत्वा गृह्णन्ति, ततः पंचसु भरतेषु गंगासिन्धुसरितां, आदि-शब्दात् पंचस्वैरवतेषु रक्तारक्तवतीसरितां, तथाऽपरासामपि सकलानां हैमवतैरण्यवतादिक्षेत्रवर्तिनीनां रोहितारोहितांशसुवर्णकूलारूप्यकूलादीनां महानदीनामुभयतटवर्तिनीं मृत्तिकां जलानि च गृह्णन्ति, गङ्गासिंधुरक्तारक्तवतीसरिन्मृत्तिकाजलग्रहणानन्तरं च लुल्लकहिमवच्छिखरिपर्वतमुखेषु कुलगिरीन्द्रेषु गत्वा सर्वाणि माल्यानि-कुसुमानि सर्वान् गन्धद्रव्यविशेषरूपान् गन्धान् सिद्धार्थान्-सर्षपान् तथा सर्वा औषधीः-सुगन्धिमं हल्यागन्धिपर्णकादिरूपाः तथा सर्वाण्यपि तुवराणि-शरीरस्निग्धत्वापनोदाय सुगन्धिकषायद्रव्याणि गृह्णन्ति इत्युत्तरगाथायां सम्बन्धः, एवं चतुर्षु वृत्तवैताढ्यशैलशिखरेष्वपि गत्वा तुवरादीनि गृह्णन्ति, तथा महाविदेहपंचकविजयेषु यानि मागधादितीर्थानि तेषु सलिलं मृत्तिकां च गृह्णन्ति, तथा विजयान्तरवर्तिनदीनां सलिलसुपनयन्ति ततो वत्सकारगिरिषु भद्रशालवने च तुवरादीनि गृह्णन्ति, ततो नन्दनवनसौमनसपण्डकवनेषु क्रमेण तुवरादीनि सरसं गोशीर्षं श्रीखण्डं च गृह्णन्ति, सौमनसे विशेषतः सरससुरभिकुसुमदामग्रहणं कुर्वन्ति, पण्डकवने तु सुरभिगन्धान्वितानि

गन्धद्रव्याणि गृहीत्वा तुवरादिभिः सह मिश्रयन्तीति सूत्रसंक्षेपार्थः ॥ इह च सूचकत्वात् सूत्रस्याय-  
 मभिप्रेकार्हेजलादिवस्तुक्रमो दृष्टः, तद्यथा—स्वभाविकवैक्रियमणिरत्नसुवर्णादिमयकलशशृंगारान्  
 गृहीत्वा आभियोगिकदेवाः क्षीरोदधौ गत्वा जलं पद्मजातिविशेषांश्च सर्वान् गृह्णन्ति, एवं पुष्करोद-  
 ससमुद्रेऽपि, ततः समयक्षेत्रे भरतैरवतेषु गत्वा मागधादितीर्थजलानि मृत्तिकां च गृह्णन्ति, ततो  
 गंगासिन्धुरक्तारक्तवतीसरितामुभयतटमृत्तिकां सलिलं च गृह्णन्ति, ततो हिमवच्छिखरिपर्वतेषु  
 सर्वाण्यपि तुवरद्रव्याणि गन्धद्रव्याणि माल्यानि सर्वौषधीः सिद्धार्थाश्च गृह्णन्ति, ततः पद्महृद-  
 पौण्डरीकहृदेषु जलानि पद्मजातिविशेषान् च गृह्णन्ति, ततो हैमवतैरण्यवतेषु रोहितारोहितांशा-  
 सुवर्णकूलारूप्यकूलासरितां जलानि मृत्तिकां च गृह्णन्ति, ततः शब्दापातिनि माल्ययवति वृत्तवैताढ्ये  
 तुवरादीनि, ततो महाहिमवदूक्किमपर्वतेषु अपि तुवरादीनि, ततो महापद्ममहापौण्डरीकहृदेषु  
 पद्मजातिसहितादीनि जलानि, ततो हरिवर्षरम्यकेषु हरिद्रिकान्तानरकान्तानारीकान्तानदीनां  
 सलिलं मृत्तिकां च, ततो विकटापातिनि गंधापातिनि च वृत्तवैताढ्ये तुवरादीनि, ततो निषधनील-  
 वत्पर्वतेषु तुवरादीनि, ततस्तिगिच्छिकेशरिहृदेषु पद्मजात्यन्वितजलानि, पूर्वविदेहापर-  
 विदेहेषु शीताशीतोदामहानदीनां सलिलं मृत्तिकां च, ततो विजयाश्रितमागधादितीर्थानां  
 मन्तरसरितां च जलं मृत्तिकां च, ततः सर्ववत्सकारपर्वतेषु मेरौ च भद्रशाल्वने तुवरा-

दीनि, नन्दनवने तुवरादीनि सरसगोशीर्ष श्रीखण्डं च, सौमनसवने तु तुवरादीनि गोशीर्ष श्रीखण्डं दिव्यं कुसुमदाम च, पण्डकवनेऽप्येतदेव गृह्णन्ति, तथा अतीव सुरभिगन्धद्रव्याणि गृहीत्वा तुवरादिभिः सह मिश्रयन्ति, तीर्थकरजन्माभिषेकेऽप्ययमेवाभिषेकार्हजलादिवस्तुग्रहणक्रमो द्रष्टव्यः । तत एतत् सर्वं गृहीत्वा किं कुर्वन्ति ? इत्याह—

तो गंतुं सद्धानं ठविउं सीहासणम्मि ते देवं । वरकुसुमदामचंदणच्चियपउमप्पिहाणेहिं ॥३६८॥  
कलसेहिं ण्हवंति सुरा केई गायंति तत्थ परितुट्ठा । वायंति दुंदुहीओ पढंति बंदि व्व पुण अन्ने ॥  
रयणकणयाइवरिसं अन्ने कुव्वंति सीहनायाइं । इय महया हरिसेणं अहिसित्तो तोसमुट्ठेउं ॥  
उड्डुयमुयंगदुदुहिरवेण सुरयणसहस्सपरिवारो । सोऽलंकारसभाए गंतुं गिण्हइ अलंकारे ॥३७१॥  
गंतुं ववसायसभाए वायए रयणपोत्थयं तत्तो । तवणिज्जमयक्खरममरकिच्चनयमगगपायडणं ॥

पूओवगरणहत्यो नंदापोक्खरिणिविहियजलसोओ ।  
सिद्धाययणे पूयइ वंदइ भत्तीए जिणविंबे ॥३७३॥

गंतूण सुहृम्मसभं ततो अच्चइ जिणिंदसगहाओ ।

सीहासणे तहिं चिय अत्थाणे विसइ इंदो व्व ॥३७४॥

पाठसिद्धा एव प्रायः । तदेवमभरणमभिषेकविधिस्तत्कृत्यविशेषश्चोक्तो लेशतः, साम्प्रतं तेषामेव तत्रोत्पन्नानां यत् स्वरूपं भवति तदभिधित्सुराह—

इय सुहिणो सुरलोए कयसुकया सुवरा समुपन्ना ।

रयणुक्कडमउडसिरा चूडामणिमंडियसिरगा ॥३७५॥

गंडयललिहंतमहंतकुंडला कंठनिहियवणमाला । हारविराइयवच्छा अंगयकेऊरसयसोहा ॥३७६॥

मणिवलयकणयकंकणविचित्तआहरणभूसियकरगा ।

मुद्वारयणंकियसयलअंगुली रयणकडिसुत्ता ॥३७७॥

आसत्तमल्लदामा कणयच्छविदेवदूसनेवत्था । वरसुरहिगंधकयतणुविलेवणा सुरहिनिम्माया ॥



आजम्मवाहिजरदुत्थवस्त्रिया निरुवमाइं सोक्खाइं ।

भुंजंति समं सुरसुंदरीहिं अविचलियतारुन्ना ॥३७६॥

नाणासत्तीइ तुलंति मंदरं कंपयंति माहिवीढं । उच्छस्संति समुद्वा वि कामरूवाइं कुब्बंति ॥३८०॥

सच्छंदयारिणो काणणेसु कीलंति सह कलत्तेहिं ।

अणुणो गुरुणो लहुणो दिस्समदिस्सा य जायंति ॥३८१॥

वत्तीसपत्तबद्धाओ विविहनाडयविहीओ पेच्छंति । कालमसंखं पि गमंति पमुइया रयणभवणेसु ॥

सुगमाः । नवरं अंगदो-बाहुरक्तकः, केयूरस्तु बाह्वाभरणविशेष इति ॥ आह-यदि देवानामीहशानि सुखानि तर्हि कथं संसारः प्रतिपदं निन्द्यते ?, देवगतिमाश्रित्य तस्याप्युक्तन्यायेन सुखान्विततत्वा-दित्याशङ्क्याह—

इय रिद्धिसंजुयाण वि अमराणं नियसमिद्धिमासज्ज । पररिद्धिं अहियं पेन्धिज्जण जिज्झंति अंगाइं ॥  
उन्नयपीणपयोहरनीलुप्पलनयणचंदवयणाइं । अन्नस्स कलत्ताणि य दट्ठुण वियंभइ विसाओ ॥

एगगुरुणो सगासे तवमणुचिन्नं मए इमेणावि । हद्धी मज्झ पमाओ फलिओ एयस्स अपमाओ ॥  
 इय झुरिऊण बहुयं कोइ सुरो अह महिडियसुरस्स । भज्जं रयणाणि व अवहिऊण मूढो पलाएइ ॥  
 तत्तो वज्जेण सिरम्मि ताडिओ विलवमाणओ दीणो । उक्कोसेणं वियणं अणभंजइ जाव छम्मासं ॥  
 ईसाए दुही अन्नो अन्नो वेरियणकोवसंतत्तो । अन्नो मच्छरदुहिओ नियडीए विडंविओ अन्नो ॥

अन्नो लुद्धो गिद्धो य मुच्छिओ रयणदारभवणेसु ।

अभिओगजणियपेसत्तणेण अइदुक्खिओ अन्नो ॥३८६॥

पज्जंते उण झीणम्मि आउए निव्वढंततणुकंपे । तेयम्मि हीयमाणे जायंते तह विवज्जासे ॥३८७॥  
 आणं विलुंपमाणे अणायरे सयलपरियरजणम्मि । तं रिद्धिं पुरओ पुण दारिद्धभरं नियंताणं ॥

रयणमयपुत्तियाओ व सुवन्नकंतीओ तत्थ भज्जाओ ।

पुरओ उण काणं कुज्झियं च असुइं च बीभत्थं ॥३८८॥

तत्थ वि य दुव्विणीयं किलेसलंभं पियं मुणंताणं ।  
तत्थ मणिच्छियआहारविसयवत्थाइसुहियाणं । ३६३ ॥

पुरओ परशरदासत्तणेण विन्नायउयरभरणणं । रमियाइं तत्थ रमणिज्जकपतरुगहणदेसेसु ॥ ३६४ ॥  
पुरओ गव्भे य ठिइं द्ढुं डुंभीइ रासहीए वा । सा उप्पज्जुइ अरइं सुराण जं मुणइ सव्वन्नू ॥ ३६५ ॥

अत्तरार्थस्तु सुगम एव । भावार्थस्त्वयम् — यद्यप्यत्र राजादीनामिव देवानां समृद्धयादिजनितं व्यवहारतः सुखं श्रूयते तथापि निश्चयतस्ते ईर्ष्याविषादमत्सराद्यभिभूतत्वादुःखिना एव ॥ एतदेव

समर्थयन्नाह—

अज्ज वि य सरागाणं मोहविमूढाण कम्मवसगाणं । अन्नाणोवहयाणं देवाण दुहम्मि का संका ? ॥

वीतरागा एव भगवन्तः सुखिनो भवन्ति, देवास्त्वचिरतत्वात् सरागाः, मोहोऽत्र मदीया समृद्धि-  
मदीयं कलत्रं मामकं गृहमित्यादि ममत्वरूपो गृह्यते, तेन विपर्यासं नीताः, कर्म्मोणि-ज्ञानावरणा-  
दीन्यष्टौ तद्वशगाः तेषां, तथा अज्ञानं सम्यग्वस्तुनिश्चयाभावरूपं तेनोपहृताः तेषां चैवंभूतानां देवानां

दुःखे किल का शंका ?; न काचिदित्यर्थः । स्यादेतत्—मिथ्यादृष्टिदेवाः पुरतो दारिद्र्यभरं गर्दभीग-  
भोत्पत्त्यादिकं वा दृष्ट्वा भवन्तु दुःखिताः, सम्यग्दृष्टयस्तु चक्रवर्त्यादिकुलेषुत्पद्यन्तेऽतस्तेषां कुत  
एतद्दोषसम्भव इत्याशंक्याऽऽह—

सम्मद्दिष्टीण वि गन्धवासपमुहं दुहं ध्रुवं चैव । हिंङ्ति भवमणंतं च केद् गोसालयसरिच्छा ॥३६७

यद्यपि सम्यग्दृष्टयः प्रायेण हीनस्थानेषु नोत्पद्यन्ते तथाऽपि गर्भवासप्रमुखं दुःखं तेषामप्यवस्थित-  
मेव, किंच—सम्यग्दृष्टयोऽपि गोशालकसदृशाः सम्यक्त्वं वान्त्वा ततश्च्युताः केचिदुपाद्धिपुद्गलपरावर्त्त-  
लक्षणमनन्तं संसारं पर्यटन्ति, तत्र चानन्तदुःखमनुभवन्ति, यस्य च सुखस्यान्ते एतावद्दुःखमनुभूयते  
तत् कथं सुखमुच्यते ?; उक्तं च—“कह तं भद्वइ सोक्खं सुचिरेण वि जस्स दुक्खमहियंइ ? । जं च  
मरणावसाणे भवसंसारानुबंघं च ॥१॥” कः पुनरसौ गोशालक इति ?; उच्यते—श्रीमन्महावीरस्य  
कुशिष्यतयाऽसौ प्रसिद्धः एव, केवलं विस्मरणशीलानां स्मृत्याधानाय किंचित्तच्चरितमुच्यते—  
सिरिवद्धमाणसामी वयगहणाओ जया य बीयम्मि । वरिसम्मि विहरमाणो सिरिरायगिहस्स नयरस्स ।  
नालंदं वाहिरयं गंतूणं तंतुवायसालाए । चिट्ठइ वासारत्ते मासक्खमणं पवज्जेउं ॥२॥

तइया मंखस्स सुओ मंखलिनामस्स कुच्छिसंभूओ । भद्दाए भारियाए इह सरवणसन्निवेशम्मि ॥३॥  
जम्हा गोसालाए जाओ गोबहुलनामविप्पस्स । तो गोसालो नामं संपत्तो जोव्वणे गहिउं ॥४॥  
हत्थंमि चित्तफलं भममाणो एत्थ मंखवित्तीए । सो वि हु आगंतूणं तत्थ ठिओ जत्थ वीरजिणो ॥५॥  
तत्तो पारणगदिणे भयवं गाहावइस्स विजयस्स । गेहे पारइ पाउब्भवंति दिव्वाइं पंच तहिं ॥६॥  
वसुहारकुसुमबुट्ठी चेलुक्खेवो य दुंदुही चेव । आगासम्मि य तुट्ठा घोसंति सुरा अहो दाणं ॥७॥  
देवाउयं निबद्धं भवो परित्तीकओ य विजएणं । वित्थरिओ ससिविमलो जसो य सब्बत्थ एयस्स ॥८॥  
दिट्ठं इमं च सब्बं गोसालेणं गिहाओ विजयस्स । नीहरमाणं दट्ठुं जिणं च चत्तणेसु निवडेइ ॥९॥

तुट्ठो य भणइ भयवं ! धम्मयायुरिओऽसि तं अहं तु पुणो ।

तुम्हंतेवासी तं च जिणवरो नाऽयइ किंतु ॥१०॥

चिट्ठइ मोणेण तओ आणंदगिहम्मि मासपारणए । जाए बीयम्मि तहा तइए य सुनंदगेहम्मि ॥११॥  
तह चेव भणइ एसो भयवं मोणेण चिट्ठइ तहेव । कोह्हागसन्निवेशे माहणबहुलस्स गेहम्मि ॥१२॥  
कत्तियचाउम्मासियपाडिवय चउत्थपारणे जाए । आगंतूणं मिलिओ पणीयभूमीइ गोसालो ॥१३॥  
पुणरवि सीसत्तं वाहरेइ पडिबज्जए य भयवं पि । सीसत्तणेण एयं तत्तो य पणीयभूमीए ॥१४॥

छुब्बासाङं विहरइ गोसालो जिणवरस्स पयमूले । बहुआवईण मोएइ तं जिणो तत्थ करुणाए ॥१५॥  
 कुम्मारगामनयरं सिद्धत्थपुराओ पत्थियम्मि जिणे । पेक्खेइ वेसियायणबालतवस्सिं बहिं तस्स ॥१६॥  
 खलियारेइ अणज्जो तं गोसालो तओ य सो कुविओ । पक्खिवइ तेयलेसं तस्स बहडाए तो भयवं ॥१७॥  
 करुणाए सीयलेसं मंचइ गोसालयस्स रक्खद्धा । तो निययतेयलेसं नाऊणं पडिहयं तीए ॥१८॥  
 संहरइ वेसियायणबालतवस्सी तओ य भीएण । गोसालेणं पुढो भयवं ! कह तेयलेसाए ॥१९॥  
 लद्धी इह उप्पज्जइ ? तो भणियं भयवया कुणड जो उ । छुट्ठंछुट्ठेण तवं कुम्मासाणं च सणहाए ॥२०॥  
 पिंडीए पारणयं करेइ वियडासणेण एक्केण । आयावणभूमीए आयावइ उडुवाहाहिं ॥२१॥  
 छुम्मासाणं मज्झे उप्पज्जइ तस्स तेयलद्धि त्ति । इय संपहारिऊणं चिट्ठइ सो सामिपासम्मि ॥२२॥  
 कुम्मग्गामपुराओ सिद्धत्थपुरम्मि अन्नया भयवं । संपट्ठिओ तहिं सो पुच्छियतिलवइयरो पुड्वि ॥२३॥  
 परिगहियनियइवाओ अइचवलत्तेण तुच्छयाए य । वच्चइ कयघयाए य अन्नहिं सामिपासाओ ॥२४॥  
 तो छुम्मासतवेणं तेयनिसगं पसाहए एसो । आजीवियमगं पयडिऊण मेलेइ नियसंघं ॥२५॥  
 अह अन्नया कहं पि हु तस्स इमे छुदिसाचरा मिलिया । सोणे तह य कलिंदे कणियारे चैव अच्छंदे ॥  
 तह अग्गिवेसियायण अज्जुणगोमाउपुत्त नामे य । अट्ठंगनिमित्तं तेहिं तस्स पुव्वगयमुवइट्ठं ॥२७॥

लाभालाभाईयं कहेइ सो तेण सयललोयस्स । तत्तो य असव्वन्नं पि भणइ सव्वन्नमुप्पाणं ॥२८॥  
तो देसेसु भमंतो एसो चउवीसवासपरियाओ । नियसंघेणं सहिओ सावत्थीए गओ तत्थ ॥२९॥  
हालाह्लाइनमेण कुंभयारीइ आवणम्मि ठिओ । अरिहंतमप्पयं अणरिहोइवि तत्थ वि पख्वेइ ॥३०॥  
एत्तो य समोसरणं सिरिबीरजिणस्स तत्थ संजायं । लोयपवाओ य तहिं सिरिगोयमसामिणा एसो ॥  
विहरंतेणं निमुओ तत्तो परिसाइ समुवविट्ठाए । तप्पडिबोहनिमित्तं भयवंतं पुच्छए एसो ॥३२॥  
गोसालो एत्थ जणे जिणमरिहंतं च कहइ अप्पाणं । तो को एसो परिकहह सामि ! उप्पत्तिमेयस्स ॥  
तो मंखलिमंखसुओ एसो पव्वाविओ मए चेव । इच्चाइ तस्स चरियं सव्वं पि हु भगवया कहियं ॥३४॥  
सट्ठाणगया परिसा तो तं अवरोप्परं पि जंपंती । निमुया गोसालेणं अह कुविओ भयवओ उवरिं ॥  
आणंदो नाम तहिं थेरो सीसो जिणस्स वीरस्स । गोसालेणं भणिओ कहेज्ज तं नियगुरुस्सेवं ॥३६॥  
पूइज्जसि जं लोए सदेवमणुयासुरम्मि तं सयले । एएण न संतुट्ठो कहेसि अलियं समुप्पत्तिं ॥३७॥

तो भणिहिसि न हु कहियं एत्तो जइ वयसि किंचि वि तओइहं ।

तेएण भासरांसिं तुमं करिस्सामि आगंतुं ॥३८॥

तो भीओ आणंदो गंतुं एयं जिणस्स साहेइ । सिरिगोयमाइणो भयवया य सव्वेइवि पडिसिद्धा ॥३९॥

गोसालो तुब्भेहिं न सासियब्बो इहागओ किं पि । मिच्छं विप्पडिवन्नो सो समणेहिं समं जम्हा ॥४०॥  
 गोसालोऽवि हु एत्तो नियसंघेणं समं तहिं पत्तो । पभणेइ नायपुत्तय ! सीसो जो तुज्झ गोसालो ॥४१॥  
 सुक्काभिजाइओ होइऊण सो देवलोयमणुपत्तो । अहयं तु तस्सरीरे अज्जुणगसरीरमुज्झेउं ॥४२॥  
 संपयमेव पविट्ठो सिज्झिस्सं एत्थ चेव जम्मम्मि । इय नियगमइविगप्पियसिद्धनं साहिउं बहुयं ॥४३॥  
 पभणइ वीरजिणिंदं तं कहं मं कासवा ! वयसि एवं । एसो मंवल्लिपुत्तो गोसालो मज्झ सीसो त्ति ॥४४॥  
 तो भयवयाऽवि भणियं तेणां गामेहएहिं जह रुद्धो । उन्नालोमार्इहिं अंतरिउं मुणइ अप्पाणं ॥४५॥  
 आवरियमणावरिओऽवि तह अनन्नापि मुणसि तुममन्नं । गोसालय ! वायावित्थरेण अलिएण एएण ॥४६॥  
 अहं कुविओ गोसालो जिणमक्कोसेइ उच्चनीएहिं । वयणेहिं तओ सच्चवाणुभूइनामोऽत्थ अणगारो ॥४७॥  
 गुरुपरिहवमसहंतो गोसालं सासिउं समारद्धो । कुविएण तेण तत्तो निहओ सो तेयलेस्साए ॥४८॥  
 अट्टमकण्णे जाओ देवो गोसालओ पुणो चेव । जिणमक्कोसेइ तत्तो तयं सुणन्नत्तअणगारो ॥४९॥  
 अणुसासिउं पवत्तो तहेव तेएण द्वामिओ सोऽवि । केत्तियमवि कालं जीविऊण काऊणऽणसणाइ ॥५०॥

अच्चुयकण्णे जाओ महिडिहओ सुरवरो तओ य चुया ।

दोन्नि वि महाविदेहे सिज्झिस्संती इमे मुणिणो ॥५१॥

अक्कोसिउं पवत्तो पुणोऽवि गोसालओ जिणं वीरं । तो भयवया सयं चिय आरद्धो समणुसासेउं ॥५२॥



गोसालो परिकुविओ तत्तो सिरिवीरजिणवहट्टाए । निसिरेइ तेयलेसं सा य हया जिणपभावेण ॥५३॥  
 आयासे उप्पइया दाऊण पयाहिणं जिणिंदस्स । गोसालस्स सरीरं विणिइहंती पुणो विसइ ॥५४॥  
 तो जंपइ गोसालो छुम्मासवभंतरं तुमं मज्झ । तेएण विणिइड्डो मरिहिसि पित्तजरदाहेण ॥५५॥  
 तो भणइ जिणो अज्जडवि सोलस वासाइं आउयं मज्झ । नियतेएणं दड्डो मरिहिसि तं सत्तरत्तेण ॥५६॥  
 तत्तो पहाणलोओ वयणं सदइइ जिणवरिंदस्स । इयरो उण संसइओ गोसालं ता सुणइ सच्चं ॥५७॥  
 तो समणे निगगंथे भणइ जिणो निप्पभो इमो जाओ । ता हेउजुत्तिआगमवयणंहिं चोयह इयाणिं ॥५८॥

तह चेव कए समणेहिं ताण कुविओडवि किं पि गोसालो ।

न तरइ काउं दट्ठूण तं च तह निप्पभं जायं ॥५९॥

सिरिगोयमाइयाणं सोऊणं तह य जुत्तिवयणाइं । पडिबुद्धा आजीवियथेरा केइ जिणमुवेंति ॥६०॥  
 अन्ने गोसालेणं सद्धिं चलिया इमोडवि परिबुक्को । ससमीहियस्स लुंचइ दाढियलोमाइं कोवेण ॥६१॥  
 नीससइ दीहसुण्हं पलोयए सुन्नमेव पासाइं । कुट्टइ पाएहिं महिं धुणइ करे निंदए अप्पं ॥६२॥  
 पत्तो य कुम्भकारावणम्मि दाहेण परिगओ देहं । सिंचइ मट्ठियसलिलेण अंजलिं कुंभयारीए ॥६३॥  
 बंधइ पुणो पुणोडवि हु नच्चइ गायइ अभिक्खणं चेव । पत्तो य परवसत्तं दाहेणं पियइ मज्जं च ॥६४॥  
 किं एयं ति य पुट्ठो परूवए मज्झ मोक्खगमणस्स । समओ एसो तप्पत्थिएहिं कायव्वमेयं च ॥६५॥

तो गोसालो मरणं नाऊणं अप्पणो समासन्नं । आजीवियथरे भणइ मज्झ देहस्स नीहरणं ॥६६॥  
 कायन्वं महयाए इड्ढीए तह य घोसणापुब्बं । भणियन्वं चउवीसमनित्थयो एस सिद्धिगओ ॥६७॥  
 तह पडिवन्नो तेहिं सत्तमरायंसि परिणमंतमि । कह वि हु दंसणमोहे गए खओवसममेयस्स ॥६८॥  
 सम्मत्ते उवलद्धे अज्झवसाओ मणे ससुप्पन्नो । नाहं तित्थयो किंतु घायओ चेव समणानं ॥६९॥  
 पडिणीओ य गुरूणं जसघाई सयलसुद्धमग्गस्स । मिच्छं विप्पडिवन्नो तित्थंकरवीरनाहस्स ॥७०॥  
 इच्चाइ चित्तिऊणं थरे आजीविए य वाहरिउं । दाऊण बहुपयारे सबहे निब्बंधओ भणइ ॥७१॥  
 तुब्भेणं कालगयं देवाणुपिया ! ममं सुणेऊण । सुंवेण वामपाए बंधेउं निट्ठुहेउं च ॥७२॥  
 वयणम्मि तिन्नि वारे सावत्थिपुरीए मज्झयारेण । चच्चरसिंघाडाइसु कड्ढेज्जह घोसणापुब्बं ॥७३॥  
 मंखलिपुत्तो एसो गोसालो घायओ महरिसीणं । तित्थयरमतित्थयरं पि अप्पयं ठाविऊण इहं ॥७४॥  
 गुरुपडिणीओ जाओ छुउमत्थो चेव कालमणुपत्तो । चउवीसमनित्थयो वीरजिणो चिय पुणो एत्थ ॥७५॥  
 इय सिक्खं दाऊणं कालगओ पुब्बविहियिविहतवो । सामणपभावेण य उप्पन्नो अच्चुए कप्पे ॥७६॥  
 गोसालो चविऊणं तत्तो विंझगिरिपायमूलम्मि । नयरे उ सयदुवारे होही राया महापउमो ॥७७॥  
 तत्थ वि सो पडिणीओ होही साट्ठेण घायओ तह य । तत्तो सुमंगलेणं सुणिणा खलियारिणुण तहिं ॥

दहिज्ज तेयलेसाइ नासिओ सत्तमाइ पुढवीए । नेरइओ होऊणं गंतुं मच्छाइएसु तओ ॥७९॥  
नरए पुणो पुणो चिय उववजेऊण तह य तिरिएसु । सब्वत्थ दाहदहिओ मरिही सत्थेण छिन्नो य ॥८०॥  
एवं अणंतकालओ पाविहिइ कह वि माणुसं जम्मं । वेसाबंभणिभावेहिं हारिही निप्पलं तं पि ॥८१॥  
कइया वि तओ बोहिं लद्धुं गहिऊण तह य सामन्नं । अंते विराहिऊणं असुरकुमारो सुरो होही ॥८२॥  
एवं पुणो पुणो वि हु अंतम्मि विराहिऊण सामन्नं । भवणवइनिकाएसुं अग्गिकुमारो विवजेऊं ॥८३॥  
सेसेसु वि गंतूणं अट्टसु तह जोइसेसु इगवारं । अविराहियसामन्नो सोहम्मे सुरवारो होही ॥८४॥  
तत्तो सणंकुमारो तत्तो वि य बंभलोकप्पम्मि । सुक्कम्मि आणए आरणे य सब्वट्टसिद्धे य ॥८५॥  
एवं अवड्ढपोगलपरियत्तं हिंङ्गिऊण संसारं । सब्वट्टसिद्धचविओ महाविदेहम्मि तो सुकुले ॥८६॥  
जाओ दट्ठप्पइन्नो कुलउत्तो गिणिहऊण पव्वज्जं । उगं काऊण तवं पावेउं केवलं नाणं ॥८७॥  
अवल्लोइऊण सकयं तित्थयरासायणं च रिसिघायं । अणुहूयतव्विवागं व साहिही सयलसंघस्स ॥८८॥  
आसायणा गुरूपं तित्थयरमुणीण दुहफला एवं । ता म करेज्जसु तुब्भं पि कोइ तं इय तहिं कहिउं ॥८९॥  
सिद्धिहिइ खवियकम्मो इय गोसालस्स लेसओ चरियं । कहियं नेयव्वं वित्थरत्थिणा भगवईए उ ॥

॥ इति गोशालकचरितं समाप्तम् ॥

किं सर्वथा ? न तथाह—

एतां पश्यामः, किं सवया नः ॥३६८॥

तस्मात् देवगतावापि न पातः । कीरइ वेयावच्च सारं नन्नात् ।  
तस्मात् देवगतावापि न पातः । कीरइ वेयावच्च सारं नन्नात् ।

तम्हा देवर्गाई जं तिथ्यराण। सनपत। अत्राह विनयो-ननु वर्णिताइय मयान्तर अपि प्राप्यन्त

सद्यो धैव, तदेवं वर्णिता देवगतिराप । अहोश्चित

नदत्र किं चतसृष्वपि गतिषु सर्व-

तदत्र किं चतरहं ।  
-त्रि णमद्भिकमाशंङ्गयोत्तरमाह --  
८८- मन्त्रिणमन्त्रेहिं सयलजीवेहिं ।

एतथ य चउगइजलहिमि पारममताए ॥३६६॥

नारायणं नमस्कृत्य च सहिओ अणंतसा दुःखसयाजा नमः  
मंसारे इत्यर्थः, परिभ्राम्यद्भिः

जलध्यावि वि गम्यते, जलध्यावि शरीरमानसदुःख-

अत्र चतुर्गत्तिसल्लिपरिपूणं इति चानन्तशः

सकलजीवैरेकस्यामपि गतो ॥

संघातश्चानन्तशः सोढ इति ॥

किं बहुना ? तात्पर्यमुच्यते

सो नत्थि पएसो तिहुयणम्मि तिलतुसतिभागमेत्तोऽपि ।  
जाओ न जत्थ जीवो चुलसीईजोणिलक्खेसु ॥४००॥

स प्रदेशस्त्रिभुवने तिलतुषत्रिभागमात्रोऽपि नास्ति यत्रायं जीवश्चतुरशीतियोनिलक्षेषु प्रत्येकम्  
अनन्तानन्तवारा नोत्पन्नः, चतुरशीतियोनिलक्षा एवमवगन्तव्याः, तद्यथा—पुढविदगअगणिमारुय  
एक्के सत्त जोणिलक्खाओ । वण पत्तेयअणंते दसचउदस जोणिलक्खाओ ॥१॥ विगल्लिंदिएसु दो  
दो चउरो चउरो य नारयसुरेसु । पंचिंदितिरिय चउरो चउदसलक्खा य मणएसु ॥२॥ किंच—

सव्वाणि सव्वलोए अणंतसुत्तो वि रूविदव्वाइ । देहोवक्खपरिभोयभोयणत्तेण भुत्ताइ ॥४०१॥

इहानादौ संसारचक्रे चतसृष्वपि गतिष्वनन्तशः पर्यटता जीवेन सर्वस्मिन्नपि लोके यानि कानि-  
चित् सर्वाण्यपि द्रव्याणि-समस्तपुद्गलास्तिकायात्मकानि तान्यनन्तकृत्वः-अनन्तानन्तवारा एकैकजीवेन  
भुक्तानि, कथमित्याह—‘देहोवक्खरे’त्यादि, देहत्वेन-शरीरतया परिणमय्य भुक्तानि, तथा उपस्करः—  
शय्याऽऽसनभाजनानादिस्नद्धानि, तथा परिभुज्यत इति परिभोगो-वस्त्रभुवणवनितावाहनादिस्तद्रूपेण,  
तथा भोजनं-अशनखादिमादि तवात्मना चानन्तशः परिभुक्तानीति ॥ यद्यपि च रूपिद्रव्याणि

सर्वाण्यप्यनन्तशो जीवेन परिभुक्तानि तथाऽपि मोहनीयादिकर्मोदयात् कुतश्चित् प्रतिभवं सर्वमेव नूतनं मन्यते, न तु तृप्तिं व्रजतीति दर्शयति—

मयरहरो ब्व जलेहिं तह वि हु दुप्पूओ इमो अप्पा ।

विसयामिसम्मि गिद्धो भवे भवे वच्चइ न तत्तिं ॥४०२॥

गताथैव ॥ अथ प्रासंगिकमुपसंहरन्नुपदेशतात्पर्यमाह—

इय भुत्तं विसयसुहं दुहं च तप्पच्चयं अणंतगुणं ।

इण्हि भवदुहदलणम्मि जीव ! उल्लमसु जिणधम्मे ॥४०३॥

इत्येवमुक्तप्रकारेण भुक्तं तावत् सर्वमपि विषयसुखं, तत्प्रत्ययं—विषयसुखोपभोगहेतुकं दुःखं च नरकादिषु विषयसुखादनन्तगुणं भुक्तं, तद्यदि जीव ! दुःखेषु निर्वेदः कोऽपि तवास्ति तदिदानीं समस्तभवदुःखदलनसमर्थं जिनधर्म एवोद्यमं कुर्विति । तदेवमवसितं प्रासंगिकमपि, तदवसाने च चतुर्गतिभ्रवस्वरूपभावनात्मिका ॥ पंचमी संसारभावना समाप्तेति ॥

॥ इति संसारभावना ॥

अथ संसारस्य दुःखरूपत्वेऽपि शरीराश्रितं सुखं प्राणिनां भविष्यति, तस्य शुचिरूपत्वादित्या-  
शङ्क्य तदशुचित्वप्रतिपादनपरां षष्ठीमशुचित्वभावनां विभणिषुराह—

वीयट्टाणमुवट्ठंभेहयवो चिंतिउं सरूवं च । को होल्लु सरीरम्मि वि सुइवाओ मुणियतत्ताणं ? ॥४०४

शरीरस्य बीजं-शुक्रशोणितादि स्थानं-स्त्रीजनोदरं उपष्टम्भहेतवोऽपि तस्य पितृमातृशुक्र-  
शोणितादयः एतान् सर्वानपि विचिन्त्य तथा स्वरूपं शरीरस्य मांसशोणितास्थिचर्मादिसमुदायरूपं  
विचिन्त्य विदितवेद्यानां शरीरेऽपि निर्विवादप्रत्यक्षाशुचिवस्तुस्तोममये कः शुचिवादो ?, न कश्चिदित्यर्थः ।

अथ शरीरबीजादीन् सूत्र एव व्याचिख्यासुराह—

वीयं सुक्कं तह सोणियं च ठाणं तु जणणिगब्भम्मि । ओयं तु उवट्ठंभस्स कारणं तस्सरूवं तु ॥

बीजं-कारणं तच्च शरीरस्य पितुः शुक्रं मातुस्तु शोणितं, स्थानं तु तस्यादौ जननीगर्भे, शुक्रशोणित-  
समुदाय ओज उच्यते, शरीरोपष्टम्भस्यापि प्रथमतस्तदेव हेतुः, स्वरूपं तु तस्य शरीरस्य 'अट्टारस  
पिट्टिकरं' इत्यस्ते'त्यादि अनन्तरवक्ष्यमाणलक्षणमिति शेषः ॥ तदेवाह—

अद्वारस पिडिकरंडयस्स संधीओ होति देहम्मि । बारस पंसुलियकरंडया इहं तह छ पंसुलिण ॥

होइ कडाहे सत्तंगुलाइ जीहा पलाइ पुण चउरो ।

अच्छीओ दो पलाइ सिरं च भणियं चउकवालं ॥४०७॥

देहे-मनुष्यशरीरे पृष्ठिकरंडस्य-पृष्ठिवंशस्याष्टादशग्रन्थिरूपाः सन्धयो भवन्ति, यथा वंशस्य पर्वाणि । तेषु चाष्टादश सुसंधिषु मध्ये द्वादशभ्यः संधिभ्यो द्वादश पांसुलिका निर्गत्योभयपार्श्वोवावृत्य वक्षःस्थलमध्योर्ध्ववर्त्यस्थिन लगित्वा पल्लवाकारनया परिणमन्ति, अत आह--इह शरीरे द्वादश पांशु-लिकारूपाः करंडका वंशका भवन्ति, 'तह छप्पंसुलिण होइ कडाहे'ति तथा तस्मिन्नेव पृष्ठिवंशे शेषषट्सन्धिभ्यः षट् पांसुलिका निर्गत्य पार्श्वद्वयं चावृत्य हृदयस्योभयतो (ग्रं० ११०००) वक्षःपंज-राधस्ताच्छ्रिथिलकुर्वेस्तूपरिष्ठात् परस्परसंमिलितास्तिष्ठन्ति, अयं च कटाह इत्युच्यते । जिह्वा-मुखाभ्यन्तरवर्त्तिमांसखण्डरूपा दैर्घ्येणात्माङ्गुलतः सप्ताङ्गुलानि भवति, तौल्ये तु मगधदेश-प्रसिद्धपलेन चत्वारि पलानि भवन्ति । अन्तिमांसगोलकौ तु द्वे पले । शिरस्त्वस्थिखण्डरूपैश्वतुर्भिः कपालैर्निष्पद्यत इति ॥ तथा—



अद्भुदुपलं हिययं बत्तीसं दसणअट्टिखंडाई । कालेसुयं तु समए पणवीसपलाई निद्धिदं ॥४०८॥

हृदयं-अन्तर्वर्त्तिमांसखंडं सार्द्धपलत्रयं भवति । द्वात्रिंशच्च मुखे दन्तास्थिखंडानि प्रायः प्राप्यन्ते ।  
'कालिजयं तु' वचोऽन्तर्गूढमांसविशेषरूपं पंचविंशतिपलान्यागमे निर्दिष्टं ॥ तथा—

अंताई दोन्नि इहई पत्तेयं पंचपंचवामाओ । सट्टसयं संधीणं मम्माण सयं तु सत्तहियं ॥४०९॥

सन्धयः-अंगुलाद्यस्थिगण्डमेलापकस्थानानि । मर्माणि शंखाणिकाचियरक्रादीनि । शेषं पाठसिद्धि-  
मेव ॥ अपि च—

सट्टसयं तु सिराणं नाभिप्पम्भाण सिरमुवगयाणं ।

रसहरणिनामधिज्ञाण जाणऽणुगगहविघाएसु ॥४१०॥

सुइक्खवुघाणजीहाणऽणुगगहो होइ तह विघाओ य ।

सट्टसयं अन्नाण वि सिराणऽहोगामिणीण तहा ॥४११॥

पायतलमुवगयाणं जंघाबलकारिणीणमुवघाओ । उवघाए सिरि वियणं कुणंति अंधत्तणं च तहा ॥

अवराण गुदपविद्धाण होइ सङ्गं सयं तह सिराणं । जाण बलेण पवत्तइ वाऊ मुत्तं पुरीसं च ॥  
 अरिसाओ पंडुरोगा वेगनिरोहो य ताणमुवघाए । तिरियगमाण सिराणं सट्ठसयं होइ अवराणं ॥  
 बाहुवलकारिणीओ उवघाए कुच्छिउयरवियणाओ । कुव्वंति तहज्जाओ पणवीसं सिंभधरणीओ ॥

तह पित्तधारिणीओ पणवीसं दस य सुक्कधरणीओ ।  
 इय सत्त सिरसयाइं नाभिण्णभवाइं पुरिसस्स ॥४१६॥

इह पुरुषस्य शरीरे नाभिप्रभवानि शिराणां-स्नसानां सप्त शतानि भवन्ति, तत्र षष्ठ्यधिकं शतं शिराणां नाभेः शिरसि गच्छति, ताश्च रसहरणिनामधेयाः, तासां चानुग्रहविधातयोर्यथासंख्यं श्रुति-चक्षुरादीनामनुग्रहो विद्यानश्च भवति, तथा अधःपादतलगतानामनुपघाते जङ्घाबलकारिणीनां स्नसानां षष्ठ्यधिकं शतं भवति, उपघाते तु ता एव शिरोवेदनाऽन्धत्वादीनि कुर्वन्ति, शेषं पाठसिद्धमेवेति ॥  
 अथ स्त्रीनपुंसकयोः कियत्येता भवन्तीत्याद्याशंक्याह—

तीसूणाइं इत्थीण वीसहीणाइं होति संदस्स । नव ण्हारूण सयाइं नव धमणीओ य देहम्मि ॥

पाठसिद्धैव ॥ तथा—

मुत्तस्स सोणियस्स य पत्तेयं आढयं वसाए उ । अद्वाढयं भणंती पत्थं मत्थुलयवत्थुस्स ॥४१८

असुइमल पत्थब्बक्कं कुलओ कुलओ य पित्तसिंभाणं ।

सुक्कस्स अद्धकुलओ दुट्ठं हीणाहियं होज्जा ॥४१९॥

शरीरे सर्वदैव सूत्रस्य शोणितस्य च प्रत्येकमवस्थितमाढकं—मगधदेशप्रसिद्धमानविशेषरूपं भणंति, उक्तं च—“दो असईओ पसई, दो पसईओ सेइया, चत्तारि सेइयाओ कुलओ, चत्तारि कुडवा पत्थो, चत्तारि पत्था आढयं, चत्तारि आढया दोणो,” इत्यादि । धान्यभृतोऽवाङ्मुखीकृतो हस्तोऽसतीत्युच्यते । वसायास्त्वद्धाढकं भणंति, मस्तकभेज्जको-मस्तुलुंगवस्तु, अन्ये त्वाहुः—‘मेदःफिफ्फिसादि मस्तुलुंग’ मिति, तस्यापि प्रस्थं यथोक्तरूपं वदन्ति । अशुचिरूपो यौऽसौ मलस्तस्य प्रस्थषट्कं भवति । पित्तश्लेष्माणौ प्रत्येकं यथासंख्यं निर्दिष्टरूपः कुलको भवति । शुक्रस्य त्वर्धकुलको भवति एतच्चाढक-प्रस्थादिकं मानं बालकुमारतरुणादीनां ‘दो असईओ पसई’ त्यादिक्रमेणात्मीयात्मीयहस्तेन नेतव्यं,

उक्तमानाच्च शुक्रशोणितादेर्यत्र हीनाधिक्यं भवति तत्र वातादिदूषितत्वेनेत्यवसेयमिति ॥ ओत्राणि शरीरे यावन्ति भवन्ति तावन्त्युपदर्शयोपसंहरति—

एक्कारस इत्थीए नव सोयाइं तु होति पुरिसस्स । इय किं सुइत्तणं अट्ठिमंसमलरुहिरसंघाए ? ॥

द्वौ कर्णौ द्वे चक्षुषी द्वे घ्राणविवरे मुखं स्तनौ पायूपस्थे चेत्येवमेकादश ओत्राणि स्त्रिया भवन्ति, स्तनवर्जाणि शेषाणि नव पुरुषस्य । इत्येवमस्यादिसंघातरूपे शरीरे किं नाम स्वरूपतः शुचित्वं ? न किञ्चिदित्यर्थः ॥ यदि नाम शरीरं स्वरूपतः केवलाशुचिवस्तुसंघातरूपं ततः किमित्याह—

को कायसुणयभक्खे किमिकुलवासे य वाहिखित्ते य ।

देहमि मच्चुविहुरे सुसाणठाणे य पडिबंधो ? ॥४२१॥

ततो जिनवचनवासितान्तःकरणानां देहे कः प्रतिबन्धः स्यात् ? न कश्चिदित्यर्थः । कथम्भूते देहे ? इत्याह—काककुक्कुरादिभक्ष्ये केवलकृमिकुलवासे समस्तव्याधिजेत्रे मृत्युविधुरे—मरणावस्थायां निःशेषकार्यकरणाक्षमे पर्यन्ते श्मशाने स्थानं यस्य तत्तथा तस्मिन्चैवंभूत इति ॥ एवं च नाम देहस्याशुचित्वं येन तत्सम्बन्धे अन्यछुभमपि वस्तु अशुचित्वं प्रतिपद्यत इति दर्शयति—

वत्थाहारविलेवणतंबोलाईणि पवरदव्वाणि । होंति खणेण वि असुईणि देहसंबन्धपत्ताणि ॥४२२॥  
सुगमा ॥ तदेवं विपर्यस्तो लोकस्तैलजलागरुक्पूरकुसुमकुङ्कुममलयजरसताम्बूलवस्त्राभरणादिभिः  
संस्कृतं यच्छरीरं शुचित्वेनाध्यवस्यति तत्र तात्त्विकमशुचिस्वरूपत्वमुपदर्शितं । यान्यप्यवयवसराभेद्य-  
मृतकाद्याधारतडागजलादीन्यशुचिरूपाणि लोको मन्यते तान्यपि संस्कारवशात् शुभत्वं प्रतिपद्यन्त  
इति दर्शयति—

असुहाणि वि जलकोद्ववत्थपमुहाणि सयलवत्थूणि ।

सक्कारवसेण सुहाइं होंति कत्थइ खणद्धेणं ॥४२३॥

इहाशुभं जलं माघमासीयनूतनकरकर्करीप्रमुखभाजनेषु कतकफलादिना संस्कृतं क्रमेण सकल-  
जनस्पृहणीयतां प्रतिपद्यते, मदनकोद्रवा अपि भक्षिता ये सद्य एव मानुषं धारयन्ति तेऽप्यौषधादि-  
संस्कृतास्तत्क्षणेण एव शुभस्वादुरसत्वं प्रतिपद्यन्ते, वस्त्रमप्यतीव मलमलिनं खंजनादिभृतं रजकादिना  
संस्कृतं क्षणित्येव शुभत्वमुपगच्छति, एवं भवनशयनादिष्वपि वक्तव्यमिति । ततः किमित्याह—

इय खणपरियत्तंते पोगगलनिवहे तमेव इह वत्थुं । मन्नामि सुहं पवरं जं जिणधम्ममि उवयरइ ॥

इति-उक्तन्यायेन सर्वस्मिन्नपि पुद्गलनिवहे प्रतिक्षणं परावर्तमाने शुभे कर्पूरहारताम्बूलादौ देहादिसम्बन्धादशुभतां प्रतिपद्यमाने अशुभेऽपि मदनकोद्रवादौ शुभतामासादयति किं शुचिरूपं ? किं चाप्यशुच्यात्मकं ? व्यपदिश्यतामिति शेषः । तत् किं सर्वथा किञ्चिदपि वस्तु शुचितया अत्र न व्यपदेष्टव्यमित्याशङ्क्याह—‘तमेवे’त्यादि, तदेवेह वस्तु शुचिस्वरूपं प्रधानं चाहं मन्ये यत् साधु-देहादिकं कुसुमविलेपनवस्त्राभरणादिकं च जिनधर्मे-क्षान्त्यादिके जिनपूजादानशीलादिके चोपकुरुते, नान्यत्, तस्य सर्वस्यापि पापोपकारितया नरकादिभवेहेतुत्वेन तत्त्वतोऽशुचिस्वरूपत्वादिति ॥

यतश्चैवं तस्मादुदाहरणगर्भं कृत्योपदेशमाह—

तो मुत्तूण दुगुंछं उम्मायकरं कयंबविप्प व्व । देहं च बज्झवत्थुं च कुणह उवयारयं धम्मे ॥४२५॥

यस्मात्तदेव वस्तु शुचिस्वरूपं प्रधानं च यज्जिनधर्मे उपकरोति शेषं तु सर्वमशुच्येव वर्त्तते, तस्मादुन्मादिकारिणीं जुगुप्सां मुक्त्वा कदम्बविप्र इव देहं बाह्यवस्तु च-वस्त्रविलेपनादिकं जिनधर्मोपकारकं कुर्विति ॥ कः पुनरसौ कदम्बविप्र ? इति उच्यते—

कायंदी नाम पुरी कलहंसा जीइ कमलसरसीसु । कीलंतीणं पुरकामिणीण जायंति अइगुरुणो ॥१॥  
नामेण सोमसम्मो समग्गवेयाण पारओ उ तहिं । असमिक्खियवेयंतो विण्णो परिवसइ धणकल्लिओ ॥  
सोमसिरी नामेणं गिहिणी एयस्स ताण य गुणड्ढो । आसि कयंबो नामेण वल्लहो जेट्ठपुत्तो त्ति ॥३॥  
सो य सया सुइवाए तह निरओ जह समग्गवत्थूणि । पायं अब्भोक्खंतो दुगुंछमाणो परिब्भमइ ॥४॥  
तो लोणणं एसो तहेव अम्मापिज्झिं पन्नविओ । लोइयमग्गुत्तिन्ना सच्चा वि न रेहए किरिया ॥५॥  
ता अइमेत्तं एयं सुइवायं तं कुणंतओ लोए । उवहासं चिय पाविहिंसि होसि सयमवि य उम्मत्तो ॥६॥

अह न गणइ सो किंचि वि रुहिरासुइमाइएसु वत्थूसु ।  
लग्गो तक्खणमेव य कुणइ सचेलो चिय सिणाणं ॥७॥

हुं हुं ति कुणंतो चिय वत्थंचलठइयवयणनासो य । सच्चत्थ भमइ एसो अब्भोक्खंतो दुगुंछंतो ॥८॥  
तत्तो य जोव्वणभरे गहिओ कहमवि पभूयरोगेहिं । विरमंति पाउक्खालयाइं कहमवि अहोरेत्ते ॥९॥  
गंडेहिं समग्गं पि हुं सरीरमावूरियं तओ तेसु । काइं पच्चंति गलंति पूयरुहिरोहमणवरयं ॥१०॥  
निस्सवइ पमेहो पज्झरंति अरिसाउ सोणियपचाहं । खासंतो खेलं निट्ठुहेइ चिक्खणयमणवरयं ॥११॥  
उव्वमइ मेनिच्चव य भुत्तं उयरम्मि न रहइ कया वि । पगलेइ पीणसो नासियाए निज्झरणनीरं व ॥१२॥

न वहइ का वि दुगुंछा तत्तो नढो समगगसुइवाओ । दिनाइं दुगुंछियजाइवेज्जवगेण य करेइ ॥१३॥  
 समलाइं ओसहाइं अहस्रया गोयरम्मि हिंडंता । अप्पडिकम्मसरीरा इरियासमिईइ उवउत्ता ॥१४॥  
 मणवयणकायगुत्ता समतिणमणिलोदुहुकंचणा धीरा । गेहम्मि तस्स कहमवि समागया साहुणो दोन्नि ॥  
 ते ददट्ठण कयंवेण चिंतियं नूण सयललोयम्मि । एए चिय सुइणो जे धरंति बंभवयमखंडं ॥१६॥  
 को सुइवाओ अम्हारिसाण 'वज्झंतपावरेणूणं ? । हिंसालियाइपावेसु जे पयट्ठंति अविंसंका ॥१७॥  
 ता सयलपावविरया समच्चित्ता सत्तुमित्तवगगम्मि । एए सुई पवित्ता पक्खालियसयलपावमला ॥१८॥  
 तम्हा जइ कह वि अहं सुच्चिस्समिमेहिं दुद्धरोगेहिं । एएसिं चिय ता मगमणुचरिस्सामि धीराणं ॥१९॥  
 इय सुहभावेण इमस्स कह वि उवसंतवेयणिज्जस्स । विणियत्ता सव्वेडवि हु ते रोगा दारुणा वि दहं ॥  
 तत्तो साहुसगासे धम्मं सोऊण सावओ जाओ । मूलुत्तरगुणविसयं पवज्जए देसचारित्तं ॥२१॥  
 अम्ममापिऊणि तह सावयाइं विहियाइं परियणेण समं । अणुदियहं जिणधम्मं सुणेइ पूएइ जिणच्चिंवे ॥  
 चिंतइ य जह सरीरे इमम्मि मलमूत्तअट्टिसंधाए । उत्तमकुसुमविलेवणवत्थाहरणाइउवओगं ॥२३॥  
 जं कुणइ जणो तं मोहविलसियं केवलां चिय सुहेहिं । रेहइ न असुइपुंजो वत्थूहिं अलंकरिज्जंतो ॥२४॥



ता जमिह धम्मकज्जे वत्थं उवयरइ मोक्खहेउम्मि । तं चिय सुइं पवित्तं मन्नामि पसंसणिज्जं च ॥२५॥  
इय चिंतिऊण बज्झं हिरणवत्थाइयं समग्गं पि । उवओगं नेइ सया जिणिंदविंवाइकज्जेसु ॥२६॥  
चिंतेइ अन्नाया निसिविरामसमयम्मि ता मए इट्ठं । सयलं पि बज्झवत्थु विहियं उवयारयं धम्ममे ॥२७॥  
वररयणकरंडं पिव एयं पि सरीरगं मह सया वि । इट्ठं चिय आसि तओ करेमि उवयारयं धम्ममे ॥२८॥  
जत्तपरिरिक्खयं पि हु जम्मिमं रोगेहिं कीरए विहरं । अभिभवपयं जराए निहणिज्जइ मच्चुणा तह य ॥  
एसो चिय ता लाभो इमस्स उवयरइ जं इमं धम्ममे । इच्चाइ चिंतिऊणं सुगुरूणं पायमूलम्मि ॥३०॥  
गिण्हइ वयं समं चिय अम्मापियरेहिं कुणइ विउलतवं । सिद्धो कालेणं तह पिऊणि पत्ताइं देवत्तं ॥३१॥

॥ इति कदम्बविप्राख्यानकं समाप्तम् ॥

॥ तत्समाप्तौ च षष्ठी अशुचिभावना समाप्ता ॥



तदेवं संसारस्य दुःखात्मकतां शरीरस्याशुचितां च परिभाव्य धर्मध्यानमेव ध्यायेत्, तच्च लोक-  
स्वभावमेव भावयतो भवतीति सप्तमीं लोकस्वभावभावनामभिधित्सुराह--

चउदसरज्जू उड्ढायओ इमो वित्थरेण पुण लो गो ।

कत्थइ रज्जुं कत्थ वि य दोन्नि जा सत्त रज्जूओ ॥४२६॥

सप्तमनरकपृथिव्या अधस्तलादारभ्योर्ध्वागतो-दीर्घोऽसौ लोकश्चतुर्दशरज्जुको भवति, विस्तरेण  
पुनः क्वापि तिर्यग्लोके सिद्धिल्लेत्रप्रदेशे चैकरज्जुर्भवति, क्वचित्तु रज्जुद्वयं त्रयं यावत् सप्तमनरक-  
पृथिव्यां विस्तरेण सप्त रज्जवो भवन्तीति ॥ यदि नामैवं प्रमाणो लोकः ततः किमित्याह--

निरयावाससुरालयअसंखदीवोदहीहिं कलियस्स । तस्स सहावं चित्तेसु धम्मज्ञाणत्थमुवउत्तो ॥

प्रकटायैव ॥ तदेवमेकेन प्रकारेण लोकस्वभावभावना प्रोक्ता, अथ प्रकारान्तरेण तामभि-  
धित्सुराह--

अहवा लोगसभावं भावेसु भवंतरम्मि मरिऊण ।

जणणी वि हवइ धूया धूया वि हु गेहिणी होइ ॥४२७॥

ता जमिह धम्मकज्जे वत्थुं उवयरइ मोक्खहेउम्मि । तं चिय सुइं पवित्तं मन्नामि पसंसणिज्जं च ॥२५॥  
इय चिंतिज्जण बज्झं हिरणवत्थाइयं समग्गं पि । उवओगं नेइ सया जिणिद्विंवाइकज्जेसु ॥२६॥  
चिंतेइ अन्नाया निसिविरामसमयम्मि ता मए इट्ठं । सयलं पि बज्झवत्थु विहियं उवयारयं धम्ममे ॥२७॥  
वररयणकरंडं पिव एयं पि सरीरगं मह सया वि । इट्ठं चिय आसि तओ करेमि उवयारयं धम्ममे ॥२८॥  
जत्तपरिरक्खियं पि हु जमिमं रोगेहिं कीरए विहुरं । अभिभवपयं जराए निहणिज्जइ मच्चुणा तह य ॥  
एसो चिय ता लाभो इमस्स उवयरइ जं इमं धम्ममे । इच्चाइ चिंतिज्जणं सुगुरूणं पायमूलम्मि ॥३०॥  
गिण्हइ वयं समं चिय अम्मापियरेहिं कुणइ विउलतवं । सिद्धो कालेणं तह पिऊणि पत्ताइं देवत्तं ॥३१॥

॥ इति कदम्बविप्राख्यानकं समाप्तम् ॥

॥ तत्समाप्तौ च षष्ठी अशुचिभावना समाप्ता ॥



तदेवं संसारस्य दुःखात्मकतां शरीरस्याशुचितां च परिभाव्य धर्मध्यानमेव ध्यायेत्, तच्च लोक-  
स्वभावमेव भावयतो भवतीति सप्तमीं लोकस्वभावभावानामभिधित्सुराह--

चउदसरज्जू उड्डायओ इमो वित्थरेण पुण लोगो ।

कत्थइ रज्जुं कत्थ वि य दोन्नि जा सत्त रज्जूओ ॥४२६॥

सप्तमनरकपृथिव्या अथस्तलादारभ्योर्ध्वायतो-दीर्घोऽसौ लोकश्चतुर्दशरज्जुको भवति, विस्तरेण  
पुनः क्वापि तिर्यग्लोके सिद्धिन्नेत्रप्रदेशे चैकरज्जुर्भवति, क्वचित्तु रज्जुद्वयं त्रयं यावत् सप्तमनरक-  
पृथिव्यां विस्तरेण सप्त रज्जवो भवन्तीति ॥ यदि नामैवं प्रमाणो लोकः ततः किमित्याह--

निरयावाससुरालयअसंखदीवोदहीहिं कलियस्स । तस्स सहावं चित्तेसु धम्मज्ञाणत्थमुवउत्तो ॥

प्रकटार्थैव ॥ तदेवमेकेन प्रकारेण लोकस्वभावभावना प्रोक्ता, अथ प्रकारान्तरेण तामभि-  
धित्सुराह--

अहवा लोगसभावं भावेसु भवंतरम्मि मरिऊण ।

जणणी वि हवइ धूया धूया वि हु गेहिणी होइ ॥४२७॥

पुत्तो जणओ जणओ वि नियसुओ बंधुणोऽवि होति रिज्ज ।  
अरिणोऽवि बंधुभावं पावन्ति अणंतसो लोए ॥४२६॥

एते अपि सुगमे । नवरं लोकशब्देन पूर्वं पंचास्तिकायमयो लोको विवक्षितः । इदानीं तु लोक्रयते-  
केवलज्ञानिभिरवलोक्यत इति लोकः-संसार इति ॥  
अपरमपि संसारैरस्यमुदाहरणसहितं दर्शयति—

पियपुत्तस्स वि जणणी खायइ मंसाइ भवपरावत्ते ।  
जह तस्स सुकोसलमुणिवरस्स लोयम्मि कट्टमहो ॥४३०॥

अन्तरार्थः सुगम एव । भावार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चेदम्—  
सिरिउसभजिणिंदाओ संखाईएसु नरवरिंदेसु । समइक्कंतेसु जयप्पसिद्धइक्खाणुवंसम्मि ॥१॥  
सागेयपुरे नयरे विजओ नामेण नरवरो तस्स । हिमचूला नामेणं तीसे भज्जा य दो पुत्ता ॥२॥  
जेट्ठो य वज्जबाहू पुरंदरो णाम तह कणिट्ठो त्ति । एत्तो य इंदवाहणराया नागउरनयरम्मि ॥३॥  
धूया मणोरमा तस्स वज्जबाहू विवाहिउं एयं । महया सामग्गीए विणियत्तो नियपुराभिमुहं ॥४॥

एइ समं तेण य उदयसंदरो नाम सालओ कुमरो । पत्तो य तो कमेणं वसंतगिरिसेलसन्नेज्जे ॥५॥  
 दिट्ठो य तत्थ साहू सिलायले कत्थेई विसालम्मि । सूराम्भिमुहो आयाचयंतओ उड्ढवाहाहिं ॥६॥  
 तो भणइ वज्जबाहू एसो चिय मुणिवरो जए धन्नो । जो चत्तसव्वसंगो तवतणुयंगो जियाणंगो ॥७॥  
 अणुचरइ तवं विउलं चिट्ठइ परमक्खरंमि संलीणो । संसारभावमुक्को सज्झाणपरायणो एवं ॥८॥  
 अह उदयसुंदरेणं भणियं हासेण किं तुमं पि इहं । पव्वइहिसि जं साहुं सयण्हमेवं पसंसेसि ? ॥९॥

अह भणइ वज्जबाहू धरेमि चित्तम्मि आह तो इयरो ।

अहयं पि तुज्झ बीओ करेसि जइ ता तुमं च इमं ॥१०॥

तो आह वज्जबाहू सुमरेज्जसु मा य तं विसंवयसि । इच्चाइ जंपिऊणं दो वि गया साहुपासम्मि ॥११॥  
 कहिओ य तेण धम्मो तेसिं संवेयसारसंजणओ । पव्वयइ वज्जबाहू मणोरमाए समं तत्तो ॥१२॥  
 छुब्बीसइं कुमारा अन्ने वि हु उदयसुंदरप्पमुहा । गिण्हंति वयं पासे अइसयनाणिस्स तस्सेव ॥१३॥  
 तं विजयनिवो सोउं चित्तइ जरज्जरीकयतणू वि । चिट्ठामि अहं एवं बालेण वि तेण तह विहियं ॥१४॥  
 रज्जे पुरंदरं ठाविऊण तो सोऽवि गिण्हए दिक्खं । रज्जं पुरंदरस्स वि परिवालंनस्स कालेण ॥१५॥  
 कित्तिधरो नाम सुओ संजाओ तस्स दिन्नरज्जभरो । पडिवज्जइ पव्वज्जं पुरंदरोऽवि हु पुहइनाहो ॥१६॥

अह कित्तिधरो राया सहदेवीर समं सभज्जाए । भुजंतो विसयसुहाइं रत्नमणुपालइ नएण ॥१७॥  
 पेच्छइ य अन्नया सूरमंडलं राहुणा गसिजंतं । तत्तो संवेगओ मणम्मि एवं विंचितेइ ॥१८॥  
 उज्जोइयभुवणयलो असेसगहचक्रमउलियपयावो । पावइ इमं अवत्थं जइ ता सूरुओवि दुप्पेच्छो ॥१९॥  
 तो अवसेसनरेहिं गणणा अस्हारिसेहिं का एत्थ ? । नीसेसजयविरुद्धे पभवन्ते तम्मि देहम्मि ॥२०॥  
 सेवामि पुव्वपुरिसेहिं सेवियं ता अहं पि जिणदिक्खं । एयम्मि अभिप्पाए नाए मंतीहिं सो भणिओ ॥  
 उप्पज्जइ जाव सुओ तुम्हाणं देव ! ता पडिक्खेह । ताणुवरोहेण तओ सो गमइ दिणाइं किच्छेण ॥२२॥  
 सहदेवीए जाओ पुत्तो मंतीहिं गोविओ सोओवि । वड्हइ पच्छन्नठिओ सुकोसलो नाम से विहियं ॥२३॥  
 अह नाओ कित्तिधरेण कह वि रत्नं इमस्स तो दाउं । पव्वज्जं पडिक्खो पासे सिरिविजयसेणस्स ॥२४॥  
 तत्तो सुकोसलनिवो पालइ रत्नं मुणी वि कित्तिधरो । गीयत्थो संजाओ एगह्खविहारमल्लीणो ॥२५॥  
 भिक्खव्हा य पविट्ठो सागेयपुरम्मि कह वि तो दिट्ठो । सहदेवीए नयराओ तीइ धाडाविओ तत्तो । २६॥  
 निद्धाडावइ अन्ने वि सयलपासंडिणो इमा भीया । मा मज्झ सुओओवि इमेहिं हीरिही विप्पयारेउं । २७॥  
 ता रुयइ अंबधाई पुट्ठा य सुकोसलेण नरवइणा । कहियं च तीइ जह तुज्झ जणयनरनाह्कित्तिधरो ॥  
 तुह रत्नं दाऊणं पव्वइओ सो इहागओ अज्ज । निद्धाडिओ य तुह जणणिट्ठपुरिसेहिं नयराओ ॥२९॥

इच्चाइ निसामेउं तीए सयासाउ नरवरो तत्तो । गंतु वंदइ जणयं उवविसइ य सुद्धभूमीए ॥३०॥

तो एणमिऊण भणिओ रायरिसी ताय ! भवससुहम्मि ।

मज्जंतो जयवच्छल ! उवेहिओ कह तए अहयं ? ॥३१॥

सावज्जमयं दुग्गइनिबंधणं जं विणिच्छियं तुमए । रज्जं सामिय ! तं कह समप्पियं मह अणिट्ठफलं ? ॥

ता उत्तारेह ममं पि भीमभवसागराउ एयाउ । नियहत्थपसाईकयजिणदिक्खविउलनावाए ॥३३॥

तो अत्थु ते अविग्गं धम्मे रज्जाइएसु पडिबंधं । मा कुणसु जंपिए सुणिवरेण एत्थंतरे तत्थ ॥३४॥

भज्जा विचित्तमाला समागया गुब्बिणी समंतिगणा । पत्थेइ पत्थिवं मत्थयत्थसुपसत्थहत्थउडा ॥३५॥

सामि ! अणाहं रज्जं मा मंचसु ताव कहवयदिणाणि । करुणाए पडिच्छसु जाव तुमह सुयसंतई होइ ॥

एसो वि किं न धम्मो पालिज्जइ जं पया पयत्तेण । संतीहि वि एसत्थो समत्थिओ तत्थ पुणरुत्तं ॥३७॥

आयन्निऊण एयं नरनाहसुकोसलेण तो भणियं ? जो तुह गव्भे पुत्तो सो अहिसित्तो मए रज्जे ॥३८॥

अन्नं पुणो न केणइ भणियव्वं किं पि एत्थ वत्थुमि । आरंभेसु न मज्झं रमइ मणो इय भणेऊण ॥३९॥

संभासिऊण य तहा जहारिहं परियणं समगं पि । गिणहइ सुकोसलनिवो पिउपयमूलम्मि पव्वज्जं ॥

गीयत्थो संजाओ पिउणा सह कुणइ विउलतवकम्मं । विहरइ बहुलद्धिजुओ गामागरमंडियं वसुहं ॥



अह कित्तिधरो राया सहदेवीर समं सभज्जाए । भुजंतो विसयसुहाइं रत्नमणुपालइ नएण ॥१७॥  
 पेच्छइ य अन्नया सूरमंडलं राहुणा गसिजंतं । तत्तो संवेयगओ मणम्मि एवं विचिंतेइ ॥१८॥  
 उज्जोइयभुवणयलो असेसगहचक्कमउलियपयावो । पावइ इमं अवत्थं जइ ता सूरोऽवि दुप्पेच्छो ॥१९॥  
 तो अवसेसनरेहिं गणणा अस्हारिसेहिं का एत्थ ? । नीसेसजयविरुद्धे पभवंतं तम्मि देहम्मि ॥२०॥  
 सेवामि पुव्वपुरिसेहिं सेवियं ता अहं पि जिणदिक्खं । एयम्मि अभिप्पाए नाए मंतीहिं सो भणिओ ॥  
 उप्पज्जइ जाव सुओ तुम्हाणं देव ! ता पडिक्खेह । ताणुवरोहेण तओ सो गमइ दिणाइं किच्छेण ॥२२॥  
 सहदेवीए जाओ पुत्तो मंतीहिं गोविओ सोऽवि । वड्डइ पच्छन्नठिओ सुकोसलो नाम से विहियं ॥२३॥  
 अह नाओ कित्तिधरेण कह वि रत्नं इमस्स तो दाउं । पव्वजं पडिबन्नो पासे सिरिविजयसेणस्स ॥२४॥  
 तत्तो सुकोसलनिवो पालइ रत्नं मुणी वि कित्तिधरो । गीयत्थो संजाओ एगल्लविहारमल्लीणो ॥२५॥  
 भिक्खवट्ठा य पविट्ठो सागेयपुरम्मि कह वि तो दिट्ठो । सहदेवीए नयराओ तीइ धाडाविओ तत्तो । २६॥  
 निद्धाडावइ अन्ने वि सयलपासंडिणो इमा भीया । मा मज्झ सुओऽवि इमेहिं हीरिही विप्पयारेडं । २७॥  
 ता रुयइ अंबधाई पुट्ठा य सुकोसलेण नरवइणा । कहियं च तीइ जह तुज्झ जणयनरनाहकित्तिधरो ॥  
 तुह रत्नं दाऊणं पव्वइओ सो इहागओ अज्ज । निद्धाडिओ य तुह जणणिट्ठपुरिसेहिं नयराओ ॥२९॥

इच्चाइ निसामेउं तीए सयासाउ नरवरो तत्तो । गंतु वंदइ जणयं उवविसइ य सुद्धभूमीए ॥३०॥

तो पणमिऊण भणिओ रायरिसी ताय ! भवससुहम्मि ।

मज्जंतो जयवच्छल ! उवेहिओ कह तए अहयं ? ॥३१॥

सावज्जमयं दुग्गइनिबंधणं जं विणिच्छियं तुमए । रज्जं सामिय ! तं कह समप्पियं मह अणिट्ठफलं ? ॥

ता उत्तारेह मसं पि भीमभवसागराउ एयाउ । नियहत्थपसाईकयजिणदिक्खाविउलनावाए ॥३३॥

तो अत्थु ते अविग्गं धम्ममे रज्जाइएसु पडिबंधं । मा कुणसु जंपिए सुणिवरेण एत्थंतरे तत्थ ॥३४॥

भज्जा विचित्तमाला समागया गुन्विणी समंतिगणा । पत्थेइ पत्थिवं मत्थयत्थसुपसत्थहत्थउडा ॥३५॥

सामि ! अणाहं रज्जं मा मंचसु ताव कइवयदिणाणि । करुणाए पडिच्छसु जाव तुमह सुयसंतई होइ ॥

एसो वि किं न धम्मो पालिज्जइ जं पया पयत्तेण । मंतीहि वि एसत्थो समत्थिओ तत्थ पुणरुत्तं ॥३७॥

आयन्निऊण एयं नरनाहसुकोसलेण तो भणियं ? जो तुह गन्धे पुत्तो सो अहिसित्तो मए रज्जे ॥३८॥

अन्नं पुणो न केणइ भणियन्वं किं पि एत्थ वत्थुमि । आरंभेसु न मज्झं रमइ मणो इय भणेऊण ॥३९॥

संभासिऊण य तहा जहारिहं परिणं समगं पि । गिण्हइ सुकोसलनिवो पिउपयमूलम्मि पन्वज्जं ॥

गीयत्थो संजाओ पिउणा सह कुणइ विउलतवकम्मं । विहरइ बहुलद्धिजुओ गामागरमंडियं वसुहं ॥

सहदेवी वि हु सुहरं सोयत्ता खिज्जिं सुयविओए । अट्टज्झाणोवगया जाया गिरिकंदरे वग्घी ॥४२॥  
पियउत्ता वि हु सुणिणो तत्थेव गिरिम्मि ठंति वासासु । चाउम्मासियखमणे समइक्कंतंमि तो दोऽवि ॥  
कत्तियपाडिवए पारणम्मि वस्सिमम्मि पट्टिया दिट्ठा । वग्घीइ तीइ धावइ कयंतमुत्ति व्व तो एसा ॥  
पाणंतियमुवसगं नाउं तो दो वि ठंति उस्सगं । सुहभावणाइ चिट्ठंति तत्थ परमक्खरे लीणा ॥४५॥  
गिरिकूडम्मि वि तत्तो विज्जु व्व इमा समुल्लसेज्जण । निवडइ सुकोसले मुणिवरम्मि हणइ य चवेडाए ॥  
पाडेज्जण महीए जीवंतस्स वि तओ इमा तस्स । चरचरचरस्स तुट्ठा उक्कत्तइ चम्ममंसाइ ॥४७॥  
घोद्वेइ सोणियं अट्टियाइ मोडेइ कडयडरवेण । गहिज्जण तिक्खदाढानहरेहिं आमिसं असइ ॥४८॥

हियस्सुवरि निविट्ठा परितुट्ठा माणसम्मि सा वग्घी ।

इय मंससोणियाइ भुंजइ पुत्तस्स वि पियस्स ॥४९॥

भुंजंतस्स य एयं सुहभावणयाइ केवलं नाणं । उप्पन्नं तस्स महासुणस्स जाओ य अंतगडो ॥५०॥  
कित्तिधरोऽवि हु साहू संसारसहावभावणानिरओ । खविज्जण घाइक्कम्मं होऊणं केवली सिद्धो ॥५१॥  
इय भममाणेहिं भवाडईए पियपुत्तबंधुमाई वि । सुज्जंति वल्लहा वि हु अन्नाणंधेहिं जंतूहिं ॥५२॥  
तीसे य सुकोसलमारियाए देवीविचित्तमालाए । जाओ हिरन्नगव्वभो त्ति नाम पुत्तो महीवालो ॥५३॥

इय संखेवेण सुकोसलस्स कहियं मए इमं चरियं । नेयव्वं तं पुण वित्थरत्थिणा पउमचरियाओ ॥५४॥

॥ इति सुकोशलराजर्षिकथानकं समाप्तम् ॥

॥ तत्समाप्तौ च सप्तमी लोकस्वभावभावना समाप्तेति ॥



अथ धर्मध्यानार्थमेवाष्टमी कर्माश्रवभावना प्रारभ्यते, तत्र च संवेगवासनावासितान्तःकरणेन मुमुक्षुणा संसारक्लेशविसरविच्छेदाय सर्वदैवेदं मनसि भावनीयं, किमित्याह—

केवलदुहनिम्माविए पडिओ संसारसायरे जीवो । जं अणुहवइ किलेसं तं आसवहेउयं सब्वं ॥४३१

केवलदुःखैर्निर्मापिते-यदिते तदात्मके इत्यर्थः, एतस्मिन् संसारसागरे निपतितो जन्तुर्य रोगजन्म-जरामरणशोकदारिद्र्यदौर्भाग्यपरपरिभवविषादादिसम्भवं शरीरं मानसं च क्लेशराशिं-दुःखसमुदय-मनुभवति तं आश्रवति-आदत्ते गृह्णाति यैर्हेतुभूतैरष्टविधं कर्म जीवस्ते आश्रवाः-रागद्वेषकषायेन्द्रियादयस्तद्धेतुकं-तत्कारणमिति विज्ञेयमिति ॥ यैर्जीवः कर्माऽऽश्रवति तानाश्रवान् स्वत एव दर्शयति—

रागद्वोसकसाया पंच पसिद्धाई इंदियाई च । हिंसालियाइयाणि य आसवदाराई कम्मस्स ॥४३२

आश्रवा एव कर्मकचवरप्रवेशस्य द्वाराणीव द्वाराण्याश्रवद्वाराणि, तद्यथा — मायालोभकषायमिश्र-  
परिणामो रागः, क्रोधमानमिश्रपरिणतिस्तु द्वेषः । उक्तं च—‘माया लोभकषायश्चेत्येतद्रागसंज्ञितं  
द्वन्द्वम् । क्रोधो मानश्च पुनर्द्वेष इति समासनिर्दिष्टः ॥१॥ (प्रश्नम०) इति, कषायाः—कोधादयश्चत्वारः,  
स्पर्शनरसनादीनि पंचेन्द्रियाणि प्रसिद्धान्धेव, हिंसाऽलीकभाषणादीनि च आदिशब्दाच्चौर्यमैथुनपरि-  
ग्रहरात्रिभोजनमिथ्यात्वाविरतियोगादिपरिग्रहः, एतानि सर्वाण्यपि कर्मण आश्रवद्वाराणि । इदमुक्तं  
भवति—यथा कस्मिंश्चित् उद्घाटद्वारेऽपवरके मूलद्वारगवाक्षजालकादिभिर्द्वारैः पवनप्रेरितं रजःकचवरादिकं  
प्रविशति तथा जीवापवरके रागद्वेषादिभिर्द्वारैः कर्मरजःकचवरं प्रविशति, सर्वस्यापि कर्मोपादानस्य  
तद्धेतुत्वाद्, अत एतानि रागादीन्याश्रवद्वाराणि अभिधीयन्त इति ॥ तत्र रागद्वेषयोराश्रवद्वारत्वं  
स्वयमेव प्रकटयति—

रागद्वोसाण धिरत्थु जाण विरसं फलं मुणंतोऽपि । पावेसु रमइ लोओ आउरेव्वो न्व अहिण्णसु ॥

रागद्वेपयोः सकलत्रिभुवनशत्रुभूतयोः धिगस्तु तयोर्विरसं-परिणामदारुणं नरकगमनादिकमिह-  
 लोकैऽपि बन्धवधापभ्राजनानादिकं फलं जानन्नपि वराको लोकस्तदधिष्ठितः पापेषु-परधनहरणपर-  
 योपिद्गमनकलहादिकेषु रमते-रतिं लभते, यथा आतुरो-व्याधिगृहीतो वैद्यः स्वयमपथ्यभोगफलं  
 जानन्नपि अहितेषु-अपथ्येषु लोलतादिप्रेरितो रमते । इदमुक्तं भवनि-रागद्वेषातुरो लोकः पापेषु  
 प्रवर्तते, तत्प्रवृत्तौ च नूतनमशुभं दुरन्तं कर्म बध्नातीत्येवमनयोराश्रवद्वारता । एवमन्यत्राप्यसौ  
 स्वबुद्ध्या भावनीयेति ॥ अथ क्रोधमानमायालोभानामाश्रवद्वारतामाचिच्छुर्वन्नाह—

धम्मं अत्थं कामं तिन्नि वि कुद्धो जणो परिच्चियइ । आयइ ताई जेहि य दुहिओ इह परभवे होइ ।  
 पावति जए अजसं उम्मायं अप्पणो गुणब्भंसं । उवहसणिज्झा य जणे होति अहंकारिणो जीवा ॥  
 जह जह वंचइ लोयं माइल्लो कूडबहुपवंचेहिं । तह तह संचिणइ मलं बंधइ भवसायरं घोरं ॥४३६॥

लोभेणज्वहरियमणो हारइ कज्जं समायइ पावं ।

अइलोभेण विणस्सइ मच्छो व्व जहा गलं गिल्लिउं ॥४३७॥

पाठसिद्धा एव ॥ अथ क्रोधादीनां चतुर्णामपि क्रमेणोदाहरणान्याह—

कोहमि सूरविषो मयमि आहरणमुज्झियकुमारो ।

मायाइ वणिपदुहिया लोभमि य लोभनंदो ति ॥४३८॥

क्रोधे सूरविप्र उदाहरणं, तद्यथा—

नामेण वसंतउरं नयरंजत्थिदुधचलकंतीणि । कुमुयाइं सरवरेसु वि गिहाइं मुत्ताहलाइं च ॥१॥  
रेहंति असंखाइं राया कणगप्पहो त्ति नामेण । तं पालइ सोमजसो नामेण पुरोहिओ तस्स ॥२॥  
सूरो नामेण सुओ तस्स य चउवेयपाखो तह य । अन्नेसु वि सत्थेसुं कुसलो बहुगुणसमिद्धो य ॥३॥  
किंतु महाक्रोवपरो केणइ सह उज्जुयं न जंपेइ । एमेव पल्ललंतो चिट्ठइ अग्नि व्व घयसित्तो ॥४॥

वक्खित्तस्स य पिउणो जइ वच्चइ सो निवस्स पासम्मि ।

तो कोवेण पयंपइ तेण वि सह कन्नकडुयाइं ॥५॥

अह उवयरम्मि पियरे खप्परयगइ त्ति पिउपयं तस्स । न समप्पियं निवेणं दत्तं अन्नस्स विप्पस्स ॥६॥  
कोवेण धमधमंतो तत्तो चिट्ठइ समं कुडुम्बेण । निचं कलहंतो सो विरत्तमेयस्स तं सब्बं ॥७॥

भज्जा य तेण कहमवि लद्धा ख्वेण सयलनारीणं । अब्भहिया अह सा भुवणमोहणं जोव्वणं पत्ता ॥८॥  
 तो अन्नदिणे एसा उवविट्ठा मंदिरोवरि गवक्खे । जोयंती नरनाहं दिट्ठा तेणावि दिव्ववसा ॥९॥  
 तग्गहणत्थं तत्तो राया छिट्ठाइं मग्गए तस्स । सूरस्स जो य कुञ्जइ सया वि सह पाडिवेसीहिं ॥१०॥  
 किंतु अइकोवपगइ त्ति अन्नया ते न किं पि जंपंति । तइया पुण विन्नायं कहमवि नरनाहचित्तं ति । ॥११॥  
 एक्केण किं पि भणियं सहवसिएण वि तओ गहेऊण । सूरेण गरुयलउडिं कच्चरियं मत्थयं तस्स ॥१२॥  
 तो तेण साहियं नरवइस्स तेणावि तस्स सब्वस्सं । अवहरियं भज्जा वि हु गहिउं अंतेउरे छूढा ॥१३॥  
 तो नरवइणो उवरिं कुविओ नयराओ निग्गओ सूरो । गंतूण तावसाणं पासे अभिणिहए दिक्खं ॥  
 अन्नाणतवं काउं पज्जंते कुद्धमाणसो भणइ । जइ अत्थि तवस्स फलं मह तह अन्नम्मि जम्मम्मि ॥१५॥  
 होज्जामि वहाए नरवइस्स सपुरस्स इय मरेऊण । सनियाणो उप्पन्नो वाउकुमारं सु देवेसु ॥१६॥  
 तत्तो य महावायं विउव्विउं धूलिनिवहवरिसेण । पउरनराहिवसहियं थलीकयं तं पुरं सयलं ॥१७॥  
 उव्वट्ठिऊण तत्तो सो देवो पाविऊण डुंबत्तं । पाणिवहाई काउं उप्पन्नो छुट्ठपुढवीए ॥१८॥  
 उव्वट्ठिऊण तत्तो भमिउं संसारसागरमणंतं । मग्गहाविसए जाओ कत्थइ सो गामक्खुडोत्ति ॥१९॥  
 तत्थ वि य कोवपरवसमणेण कहमवि नरेसराभिसुहं । भणियं दुव्वयणं तेण कप्पितो वज्झभूमीए । २०॥



नेऊण तलारेणं रायाएसेण रुक्खसाहाए । उल्लंखिओ तहिं पुण आसन्ने आसि कोऽवि मुणी ॥२१॥  
सज्झाणसंठिओ तस्स तक्खणं केवलं परमनाणं । उप्पन्नं तव्वंदणहेउं सुरनरवरा पत्ता ॥२२॥  
तत्थ य धम्मकहाए वट्ठेते अंतरम्मि नरनाहो । रायगिहनयरसामी पुच्छइ पाए पर्णमिऊणं ॥२३॥  
भयवं ! किं जेयव्वं जिगीसुणा एत्थ ? तो भणइ नाणी । नरनाह ! अंतरंगं सेन्नं सव्वेण जेयव्वं ॥२४॥  
तं पुण काममहाभडकोवाहंकारमाइयं नेयं । एयंमि अजिप्पंते विहलो बहिरंगसत्तुजओ ॥२५॥  
धम्मत्थकामनासं जमजिप्पंता कुणंति कोवाई । परलोगे नरगाइसु कुणंति पुण दाखणं दुक्खं ॥२६॥  
किं बहुणा ? सोऽणत्थो इहपरभविओ य नत्थि जं कुविया ।  
कुव्वंति न कोवाई इमस्स जह गामकूडस्स ॥२७॥

तो नरवरेण भणियं मुणिंद ! को एस गामकूडो त्ति । अह सूजम्मपभिइं कहेइ तव्वइयरं नाणी ॥२८॥  
तो भणइ महीनाहो अज्ज वि एण्ण केत्तियं कालं ।  
सहिंयव्वं भवदुक्खं ? मुणिवर ! तो भणइ मुणिनाहो ॥२९॥  
भमिही भवं अणंतं नरिंद ! एसो तओ य पज्जंते ।  
बोहिं लहिउं किच्छेण सिज्झिहिइ विजियंभावरिज्ज ॥३०॥

इय कोवाइविवागं सोऊणं नरनराइणो बहवे । केई पसमं अन्ने उ संजमं के वि संमत्तं ॥३१॥  
पडिवज्जंति सयाणं कम्ममाणं विवरमणुसरेऊण । इय कोवविवागे सूरचरियमुवइट्ठमिह किं पि ॥३२॥

॥ इति सूरविप्राख्यानकं समाप्तम् ॥



‘मयमिम आहरणमुज्झियकुमारो’ति मदः-अहङ्कारो मान इति यावत् , तत्रोदाहरणमुज्झितनामा  
कुमारः, तद्यथा—

नंदिउरं नाम पुरं जत्थ समिद्धी गिरिंदचूलाए । उवमेज्ज सयलभावेण जइ न वड्ढेज्ज पइदियहं ॥१॥  
नामेण रयणसारो तत्थाऽऽसि महातरु व्व नरनाहो । सच्छाओ फलदाया सउणेहिं निसेविओ तुंगो । २  
तस्स य जीवइ न सुओ जाओ एक्कोऽवि तं दुहं मोत्तुं । अन्नं सयलं पि सुहं सुत्थीकयसयलरज्जस्स ॥३॥  
जाओ य अब्रहा वल्लहाइ देवीइ/ बंभनामाए । पुत्तो सुप्पे काउं स उज्झिओ कयवरुक्कुहडे ॥४॥  
तो देव्ववसेण इमो न मओ नामं च उज्झियकुमारो । संजायं तस्स तओ सुहेण परिवड्ढए तत्थ ॥५॥  
स्खाईया य गुणा सव्वेऽवि अणुत्तरा फुडं तस्स । किंतु अहंकारेणं न नमइ अम्ममापिऊणं पि ॥६॥

कीलंतो य कुमारं सन्वे वि अहिबिखवेह् दप्पेण । उत्ताणियहियओ नहनिवड्ढिही य परिभमइ ॥७॥

पेच्छइ सुवणं पि तणं वच्चइ न कयाइ पिउसमीवेडवि ।

पणमइ न देवयाण वि नामं पि हु न सहइ गुरूणं ॥८॥

अह अन्नया निवेणं समप्पिओ सो कलाण गहणट्ठा । अज्झावयस्स कहमवि तत्तो तं भणइ सो एवं ॥  
रे रंक ! ममाहिंतो किं अब्भहिंयं तुमं मुणसि ? जेण । ठविऊण ममं नीयासणम्मि वेत्तासणे गरुए ॥

उवविससि अप्पणा तो कहेइ अज्झावओ नरिंदस्स ।

सन्वं पि तस्स चरियं राया वि हु भणइ तं एवं ॥११॥

मज्झ सुओ त्ति न तुमए संकेयन्वं बला वि चड्डेउं । पाढेयन्वो एसो सिरम्मि दंडेण निहणेउं ॥१२॥  
अज्झावएण एवं कहियं कुमरस्स जह इमं राया । पभणइ तो कुमरोडवि हु दप्पेणं पभणए एवं ॥१३॥

किं माणुसमिह राया ? कोडसि तुमं रंक ! मज्झ सिक्खवणे ? ।

अज्झावएण तत्तो वहिओ सो कंवघाएण ॥१४॥

तो तेण लड्डिघाएण तहा सिरे ताडिओ उवज्झाओ । जह चिंगियाउ देंतो पडिओ धरणीइ मुच्छाए ॥  
एसो य वइयरो नरवरेण सन्वोडवि अवगओ तत्तो । निविस्सओ आणत्तो कुमरो नीहरइ नयराओ ॥

तत्तो पगरिसपत्ताऽहंकारो सच्चहा वि उम्मत्तो । संजाओ गामाइसु लोएण हसिज्जइ भमंतो ॥१७॥

भममाणो य कहिं पि हु पत्तो अडवीइ आसमपयम्मि ।

अतिहि त्ति तावसेहिं नीओ कुलवइसयासम्मि ॥१८॥

पलहन्थियं विहेउं उवविट्ठो तत्थ पणमइ न कं पि ।

तो तावसेहिं भणिओ किं पणमसि कुलवइ न तुमं ? ॥१९॥

अहं भिउडिं भालयले घडिऊणं सो भणेइ रे तुज्जे । मं न मुणह रायसुयं अब्भहिंयं देवयाणं पि ॥२०॥

पणमामि न इंदस्स वि किं पुण तुम्हाण मुंडमेत्ताणं । इच्चाइ जंपमाणं तेहिं अजोगो त्ति विन्नाओ । २१।

दिट्ठो य अवन्नाए जा गच्छइ तत्थ अडविमज्झम्मि । तो आगच्छइ पुरओ सीहो नायं विमंचंतो ॥२२॥

ता दप्पेण न एसो नासइ चिंतेइ रायउत्तोऽहं । किं भेण्डियमेत्तस्स वि इमस्स एत्तो पलाएमि ? ॥२३॥

इच्चाइ चिंतयंतो निहओ सीहेण करचवेडाए । मरिऊणं उप्पन्नो सुणओ तत्तो खरो करहो ॥२४॥

तो नरनाहपुरोहियपुत्तो जाओ तहिं पि नंदिउरे । चउदस विज्जाठाणाइं पढइ देसंतरे गतुं ॥२५॥

पढिऊण आग्रयस्स य पुरलोयसमन्निओ नराहिवइ । आगच्छइ पच्चोणिं करेइ गरुयं च सम्माणं ॥२६॥

जाई कुलं सुयं नरवरिंदसम्माणमीसरियमाई । गुणनिवहो सच्चोऽवि हु अमहं चिय न उण अन्नस्स । २७।

इच्चाइ चिंतयंतो तह कह वि गओ मणे मउक्करिसं । जह पुणरवि संजाओ हसणिज्जो सयल्लोयस्स ॥२८॥  
गायणडुंबस्स सुओ जाओ मरिउं तओ य अचिरेण । पोढत्तणं च पत्तो गायइ पुरओ नरिंदस्स ॥२९॥  
ददुहुं च तत्थ एयं पीइ उवरोहिओ समुब्बहइ । नियगेहमायरेणं नेइ तहिं देइ बहुदाणं ॥३०॥  
गीयं चेद्वा भणियं सव्वं बहु मन्नए य एयस्स । किं बहुणा ? तव्विरेहे गमइ सुहुत्तं पि किञ्छेण ॥३१॥

तत्तो लोओ राया सयणजणो परियणो य विम्हइओ ।  
किं हीणजाइयंमि वि इमम्मि विप्पस्स इय पेम्मं ॥३२॥

अह विहरंतो देससु केवली आगओ तहिं नयरे । तव्वंदणानिमित्तं गओ नरिंदो सपुरलोओ ॥३३॥  
तत्थ य पुरोहियम्मि वि पत्ते धम्मे य नाणिणा कहिए । पुढं नराहिवेणं भयवं ! किं हीणजाइम्मि ॥३४॥  
एयम्मि वि पडिबंधो अम्हाण पुरोहियस्स अइमेत्तो ? । तो केवल्लिणा भणियं पुत्तो निव ! एस एयस्स ॥

कहमिव ? तो पुब्बभवो सुणिवइणा साहिओ समग्गोऽवि ।  
अट्टमयट्ठाणाण य कहिओ इहपरभवविवागो ॥३६॥  
तो भणियं नरवइणा माणविणडिओ सुओऽवि मह भयवं ! ।  
उल्लियकुमारनामो आसि कहिं सो गओ मरिउं ? ॥३७॥

भणियं तो केवलिणा नरिंद ! सुणयाइएसु तिरिएसु । भमिऊण सो चिय इमो बंभणहुम्बत्तमणुपत्तो ॥  
 पुरओ अज्ज वि भमिही सुइरं संसारसायरे घोरे । विसहंतो नारयहीणतिरियनरदुक्खलक्खाइं ॥३९॥  
 लहिऊण तओ बोहिं किच्छेणं सिञ्झिहि त्ति इच्चाइ । सोऊण नाणिओ भासियाइं निवरयणसारेण ॥४०॥  
 संवेयसुवगएणं रज्जं दाऊण भाइणेज्जस्स । गहिया दिक्खा कइवयमंतिकलत्ताइकलिएण ॥४१॥  
 सच्चत्थ अहंकारं पायं परिहरइ सेसलोओऽवि । तम्मूलं जेण दुहं महवमूलं तु सयलसुहं ॥४२॥

॥ इत्युज्झिनकुमाराख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ 'मायाए वणियदुहिय त्ति' उदाहरणमुच्यते, तद्यथा—

'सिरिवाणारसिनयरी सिरिपासजिणिंदपयपवित्ताए । दीसइ न अप्पवित्तो जीइ जणो कोइ सच्चत्थ व ॥  
 कमलावासो कमलं व निवसए तीइ कमल<sup>३</sup>सिट्ठि त्ति । पजमिणिनामा धूया य तस्स रूवाइगुणकलिया ॥  
 बालत्ताओ य इमा बहुलीए तह अहिट्ठिया बाढं । जह पियराइं वि न मुणंति तीइ गूढं अभिप्पायं ॥३॥

१. वाणारसिति नयरी—सर्वत्र ॥ २. सेट्ठिं—सर्वत्र ॥

तो विणयं पियराणं करेइ तह कह वि सा जह इमाइं । रुवाइएहिं तीसे विणएणं रंजियमणाइं ॥४॥  
नेच्छंति तव्विओयं खणं पि तो पुरवराओ अन्नाओ । निद्धणवणियस्स सुओ रुयस्सी चंदणो नाम ॥५॥  
आणेऊण य नियघरे पाणिं धूयाए गाहिओ तेहिं । घरजामाउयभावं पडिवन्नो चिट्ठए तत्थ ॥६॥  
सिग्घं च उवरयाइं पिऊणि तीसे तओ य घरसामी । जामाउओडवि जाओ पुत्ताईणं अभावाओ ॥७॥  
तत्तो निरंकुसा पडमिणी वि परिविहियपवरसिंगारा । रुवंततरुणएहिं अन्नन्नोहिं समं छुन्नं ॥८॥

अभिरमइ निच्चमेव य बाहिं तु महासइ व्व भत्तारं ।

तहकह वि हु अणुयत्तइ जह छेयजणं पि भोलेइ ॥९॥

अह अन्नया पसूया जाओ पुत्तो तओ य तं एसा । अधवारंती भणिया भत्तारेणं तुमं एयं ॥१०॥

किं न धवारेसि ? तओ सा पभणइ मज्झ बालभावाओ ।

परपुरिसफरिसनियमो तत्तो एसो वि परपुरिसो ॥११॥

तो देहे वि न लग्गइ मह एसो किं पयोहराईसु ? । इय सोउं परितुट्ठो तीसे उज्जुयमई भत्ता ॥१२॥  
चित्ठइ य अहो सीलं मह भज्जाए अणुत्तरं किं पि । मह वहरित्तं पुत्तं पि जेण फरिसइ न देहेण ॥१३॥  
अन्नं धरेइ धाविं पुत्तस्स धवारणट्ठमह एसो । एवं सो परिवड्डइ अहस्सया चंदणो हेट्ठे ॥१४॥

ववहरमाणो चिट्ठेइ जाव ता तरुणबंभणो एक्को । पवरुज्जलधोयत्तियनियंसणो चंदणविलित्तो ॥१५॥  
 अब्भोक्खंतो मग्गं दब्भपवित्तियकरो समणुपत्तो । दिंतो आसीवायं समग्गपणमंतलोयस्स ॥१६॥  
 पट्ठिउं चंदणवणिणो समप्पयंतस्स अक्खए तस्स । लग्गं हट्ठस्स तणं सिरम्मि कहमवि निवडमाणं ॥  
 तं जाव नियकरेणं सेट्ठी अवणेइ तस्स सीसाओ । तो भणिओ तेण इमो सेट्ठि ! पडिक्खसु तुमं ताव ॥  
 कडिहस्सामि जओड्हं नियसीसं जेण तक्करं इयं । लोए वि पसिद्धं तणसए वि चोरो तणे चोरो ॥१९॥  
 तो देहावयवस्स वि खमामि अन्नायकारिणो नाहं । छिंदिस्सामि इमं तो कयावराहं नियसिरं पि ॥२०॥  
 तो सेट्ठी धरइ तयं महुए सौंसवि अन्नपासाओ । घेत्तुं वाहइ छुरियं सिरस्स कट्टेण तो धरिउं ॥२१॥  
 नीओ य घरे भणियं तुट्ठा णे तुह सुइत्तणं दट्ठुं । तंबोलण्हाणभोयणदाणाईहि य कया पूया ॥२२॥  
 तेण वि य भोयणाई मोत्तुं रोक्कं तु दविणवत्थाई । किं पि न गहियं तत्तो सो अहिययरं मणे तुट्ठो ॥  
 चिंतइ य जह सहाओ मह असहायस्स जुज्जए एसो । जेण सुइं य निरीहो बंभरओ भणियकारी य ॥  
 इय चिंतिऊण भणिओ सो विप्पो चंदणेण जह भइ ! । असहायस्स मह घरं चिंतसु तं जेण चाणिज्जं ॥  
 देसंतरे वि गंतुं निच्चित्तोड्हं करेमि विप्पेण । भणियं सेट्ठि ! निरीहाण बंभयारीण अम्हाणं ॥२६॥  
 किं तुह घरचिंताए ? तो भणियं चंदणेण सच्चमिणं । किंतु उवरोहओ मह करेह एयं पि जेण इहं ॥२७॥



परउवयारत्थं चिय जम्मो तुम्हारिसाण तो विप्पो । कहकहमवि पडिवज्जइ चिंतइ सयलं पि घरकज्जं ॥  
तह तेण वियडुहेणं तरुणेण घरम्मि चैव पत्तेण । गाढमणुरत्तचित्ता रमिज्जए पउमिणी निच्चं ॥२९॥  
गहिऊण पउरभंडं गओ वणिज्जेण अन्नया उज्जू । चंदणवणिओ देसंतरम्मि कुसुमउरनयरस्स ॥३०॥  
आवासं दाऊणं बाहिम्मि ठिओ निसाइ सोऊण । तन्विरमे जा जग्गइ ता पेच्छइ कस्सइ तरुस्स ॥३१॥  
मूलनिलीणं एक्कं कट्ठीभूयं अईव निच्चेट्ठं । कं पि महंतं पक्खिख तहट्ठिए तम्मि य समग्गा ॥३२॥  
सेसा वच्चंति दिसासु पक्खिणो उयरपूरणनिमित्तं । तो कट्ठभूयपक्खी उट्टेउं ताण नीडेसु ॥३३॥  
अभिरुइयपक्खिरूवं भक्खेउं चिट्ठए तह चैव । इइ पइदिणं कुणंतो दिट्ठो सो चंदणेण तहिं ॥३४॥  
अन्नम्मि य दियहे रुक्खगहणमज्झे सरीरचिंताए । कम्मयरेणं सहिओ उवविट्ठो चिट्ठए जाव ॥३५॥  
चंदणसेट्ठी ता पेच्छए तहिं दूरओ सपिच्छीए । मगं विसोहयंतं अभयं ओसरह भो जीवा ! ॥३६॥  
एवं पुणो पुणो वि हु जंपंतं तरुवरस्स मूलम्मि । आगच्छंतं सणिअं सणिअं खवणयरिसिं एक्कं ॥३७॥  
जाव य सो तरुमूले चिट्ठेइ पलंघियाहिं बाहाहिं । ताव रमंती सहियायणस्स मज्झाउ नीहरिउं ॥३८॥  
आगच्छइ निवधूया कहमवि पासम्मि तस्स तो तेणं । वियणं नाऊण तहिं गलयं वलिऊण सव्वं पि ॥  
आभरणं से गहिउं खड्डुए निहणियं मया य इमा । खड्डुए पक्खिखत्ता पुणो पलंघियभुओ तत्थ ॥४०॥

चिट्ठइ रुखवंतरिओ य चंदणो पेच्छिऊण तं सयलं । कम्मयरेणं सहिओ वच्चइ निययम्मि आवासे ॥४१॥  
 धूयासंबंधंमि य दवावए पडहयं नरिंदो वि । दिज्जइ कणयसहस्सं जो धूयं कहइ इय बुट्ठे ॥४२॥  
 चंदणकम्मयरेणं कहियं सयलं पि सो तओ खवणो । बहुयं विडंबिऊणं तहिं विणासाविओ रत्ता ॥४३॥

तो चंदणो विचिंतइ कट्ठीभूओ जहा इमो पक्खी ।

तह खवणओ पिया मे विप्पो वि य हंत किं एवं ? ॥४४॥

ता दोलइ मह चित्तं गंतुं पेच्छामि ताण चरियाइ । इय चिंतिऊण सयलं विक्किणियं तेण नियमंडं । ४५।  
 पडिभंडं गहिऊणं सिग्घं पि समागओ नियपुरीए । बाहिं सब्वं मोत्तुं अप्पसहाएहिं संजुत्तो ॥४६॥  
 गेहम्मि अड्ढरत्ते गओ न याणाइ जह जणो कोइ । एत्तो य पउमिणी वि हु अकंटए मंदिरे जाए ॥४७॥  
 आसत्तमणा सेवइ सेच्छए अहोनिस्सिं पि तं बहुयं । दीवम्मि पज्जलंते जात्र गवक्खेण तं सब्वं ॥४८॥  
 दट्ठं नियदिट्ठीए खणमेगं चंदणोऽवि चिट्ठेउं । अच्छरियमहो पेच्छह विम्भियच्चित्तो पढइ एवं ॥४९॥

“बालेनाबुम्बिता नारी, ब्राह्मणोऽतुणहिंसकः । काष्ठीभूतो वने पक्षी, जीवानां रत्नको व्रती ॥१॥  
 आश्चर्याणीह चत्वारि, मयाऽपि निजलोचनैः । दृष्टान्यहो ततः कस्मिन्, विश्रब्धं क्रियतां मनः ? ॥२॥”  
 इय भत्तणो मुणेउं सहं तो पउमिणी वि संभंता । उट्ठइ संठवंती विसंठुलं सब्वमप्पणं ॥५०॥

भीओ बडुओ वि पलायणट्टमुग्घाडए तओ दारं । अह चंदणपुरिसेहिं गहियाइं दोडवि पविसेउं ॥५१॥  
तो चंदणेण कन्ने नासं चिय पडमिणीइ छिंदेउं । निस्सारिया घराओ रत्तो य समप्पिओ बडुओ ॥५२॥  
वडिहयओ काऊणं निट्ठिवसओ सोडवि तेण आणत्तो । भमिउं दुहियाइं मयाइं ताइं भमिहंति संसारं ।  
वणिदुहिया बंभण पक्खि खवणओ य अज्जयंति पावाइं । मायासीलत्तेणं चउरो वि इमाइं दुडाइं ॥५४॥  
सुत्ते वणिदुहिय चिय भणिया सेसाइं पुण पसंगेण । भणियाइं इय मुणेज्जह अन्ने वि अणंतदिट्ठता ॥५५॥

॥ इति वणिग्दुहित्राख्यानकं समाप्तम् ॥



‘लोभम्मि य लोभनंदो’त्ति उदाहरणभिधीयते, तद्यथा—

सन्वोडयआरामेसु जत्थ महमहइ सयलकालं पि । वरपाडलाइगंधो तमिह पुरं पाडलीपुत्तं ॥१॥  
जियसत्तू तत्थ निवो रिउणो विजिया वि जस्स रत्तम्मि । पावंति भोगसंगं निवसंता कयलिहरएसु ॥  
पारद्धं तेणावि हु कइया वि खणाविउं गुरुतलायं । कणयमया उड्डेहि य खणमाणेहिं कुसा तत्थ ॥३॥  
संपत्ता बह्वे ते य किट्ठियातो न चेव नज्जंति । कणयमयत्तेण तओ कड्डेउं ताण मज्झाओ ॥४॥

दोन्नि कुसा उड्डुहिं नीया जिणदाससावयसयासे । मोहं च मग्गियं तेहिं होइ जं लोहमइयाणं ॥५॥

जिणदासस्स य नियमो सया वि काणक्कयम्मि तो उड्डा ।

पडिसिद्धा तेण गया वणिणो नंदस्स पासम्मि ॥६॥

गहिया य लोहमोहेण तेण जाणंतएण वि सुवन्नं । एवं दियहे दियहे दोन्नि कुसा गिण्हए नंदो ॥७॥

देइ य तुडो उड्डाण धूयधूयणगुडाइयं बहुयं । कुसयाण य मोहेणं उड्डा निचं पियंति सुरं ॥८॥

अन्नदिणम्मि य नंदो केहिं वि अब्भरहिएहिं सयणेहिं । वीवाहाइपगरणे बला वि नीओ अणिच्छंतो ॥९॥

कणयमया य न कहिया कुसया एएण नियसुयाणं पि । मुक्का थविउं छन्ना य कत्थई तो सुयेणेए ॥१०॥

पडिहासंति न कहमवि गिण्हज्जंता महग्घमुल्लं ति । नंदेण य तम्मि दिणे वच्चंतेणं सयणगेहे ॥११॥

भणिया सुया जहा ते बहुमोहेण वि कुसा न हत्थाओ ।

मोत्तब्बा तुब्भेहिं इय सिक्खविउं इमो वयइ ॥१२॥

उड्डा य आगया तत्थ तो सुया देंति ऊणयं मोहं । एए य तत्तिएणं न देंति जा ताव कुद्धेहिं ॥१३॥

पक्खित्ता एएहिं उल्लालेऊण हट्ठपंगणए । जायं पयडं कणयं फिट्ठे तो ताण किट्ठम्मि ॥१४॥

दिट्ठा य रायपुरिसेहिं ते कुसा तो समं पि उड्डुहिं । नीया नरिंदपासे एत्तो चिय आगओ नन्दो । १५॥

नाओ सयलोडवि हु एस वइयरो चुन्नाए तओ नियए । पाए एककुसीए भणइ य सयणाण गेहम्मि ॥१६॥  
एएहिं अहं नीओ चुक्कविओ तत्तियस्स लाभस्स । इय पलवंतो नीओ बंधेउं रायपुरिसेहिं ॥१७॥  
आरोविओ य सूलाइ तो इमो नरवरस्स भणिण । हक्कारिउण पुट्टो जिणदासो चिय नरिंदेण ॥१८॥

किं कुसया न ह गहिया तुमए ? सो आह इत्थ परिमाणं ।

लंघइ एवं काणक्कयस्स नियमंमि भंगो य ॥१९॥

जायइ मह देव ! तओ पडिसिद्धा ते कुस त्ति नरनाहो । तुट्टो एवं सोउं सम्माणइ वत्थमाइहिं ॥२०॥  
भंडारं च समप्पइ निययं सयलं पि निच्छुए सो य । मन्नाविज्ज कट्टेण गाहिओ तहडवि तां रत्ता ॥२१॥  
नंदो वि पसिद्धो लोभनन्दनामेण गाढबुद्धो त्ति । इय लोभीण निरीहाण अंतरं चिंतसु सया वि ॥२२॥

॥ इति लोभनन्दाख्यानकं समाप्तम् ॥

तदेवं क्रोधादिकषायाणामाश्रवद्वारत्वे दर्शितान्युदाहरणानि, न तु रागद्वेषयोः, तत्त्वतः कषाया-  
त्मकत्वात्तयोर्गतार्थत्वादिति । अथेन्द्रियाणामाश्रवद्वारत्वमुपदर्शयन्नाह—

होति पमत्तस्स विणासगाणि पंचिंदियाणि पुरिसस्स ।

उरगा इव उग्गविसा गहिया मंतोसहीहिं विणा ॥४३६॥

यथा मन्त्रौषधाभ्यां विना उग्रविषा महाकुष्णसर्पा विनाशायैव भवन्ति तथेन्द्रियाण्यपि श्रोत्रादीनि  
पञ्च पुंसः प्रमत्तस्य संतोषादिनतप्रतिविद्यानविरहितस्येहपरलोकयोर्विनाशकानि भवन्ति ॥ तथा  
चैतदर्थसमर्थनाय सर्वेषामपीन्द्रियाणां यथाक्रममुदाहरणान्याह—

सोयपमुहाण ताण य दिट्ठता पंचिमे जहासंखं ।  
रायसुय—सेट्ठितणओ गंध—महुप्पिय—महिंदा य ॥४४०॥

इह श्रोत्रस्य विनाशहेतुत्वे राजसुतो दृष्टान्तः, तद्यथा—

नामेण वंभथलयं नयरं सुरकरिमुहं व वरयणं । चंदो व्व भुवणचंदो तत्थ निवो कुवलयानन्दो ॥१॥  
अमरगुरू नामेणं चडविहमइसंजुओ तहिं मंती । रामो नामेणं नरवइस्स पुत्तो कलग्गहणे ॥२॥  
विहिण् लेहायरिण्ण अप्पिओ नरवइस्स तेणावि । जुवरायपयं एयस्स देमि इय पुच्छिओ मंती ॥३॥

तेण भणियं न जोग्गो देव ! इमो निवपयस्स तो रत्ता ।  
भणियं को किर दोसो एयस्स ? तओ भणइ मंती ॥४॥

आवालकालओ चिय वसम्मि सोइंदियं न एयस्स । अवसिंदियत्तणं पुण मूलमणत्थाण समयलाण ॥५॥

तो नरवरेण भणियं किह सचिव ! विणिच्छियं तए एयं ? ।  
सो आह देव ! एसो बालत्ताओऽवि मह गेहे ॥६॥

बहुवारा उवयंतो तत्थ य ढुंबाइगायणसरेसु । अन्नोसु वि सुहएसुं सहेसु विइन्ननियसवणो ॥७॥  
सुणमाणो सुइरं पि हु चिट्ठंतो पेक्खिओ मए देव ! । विन्नायं तेण जहा न वसे सवणिंदियमिमस्स ॥  
ईसि हसिज्जण तत्तो भणियं रत्ता अणुत्तरा तुज्झ । बुद्धी सयकालं पि हु तेण अजुत्तं इमं वयणं ॥९॥  
भणिउं न तरामो किंतु अमह चित्तमि न वसए एसो । दोसो नरिंदतणयाण जेण गीयाइअहिलासो ॥  
किमिह विरुद्धो ? जम्हा गेयं सुणिही बहं इमो एवं । सेसमजुत्तं काही किं जेण अजोगया रज्जे ॥११॥  
तो भणियममच्चेणं जह देवो आणवेइ तह चेव । किंतु न इंदियवग्गे लहुदोसं इंदियं किं पि ॥१२॥  
जं सब्वाइं सुहे चिय लहुदोसाइं इमाइं दीसंति । पगरिसपत्ताइं पुणो सयलाइं वि गरुयदोसाइं ॥१३॥  
जह अग्गीए लवोऽवि हु पसरंतो दहइ गामनगराई । एक्केक्कमिंदियं पि हु तह पसरंतं समग्गगुणे ॥१४॥  
नासइ मूलाओ चिय जम्हा एक्केण चेव सोएणं । वच्चइ निहणं हरिणो सलहो उण चक्खुणा चेव ॥१५॥  
घाणेण य भिंगाई मच्छाई रसणओ विणस्संति । फरिसेण गइंदाई इय एक्केक्कं पि सब्बेसिं ॥१६॥  
दोसाण निहाणं देव ! इंदियं तो वसिंदिओ चेव । नंदइ इयरोऽवि जणो विसेसओ पत्थिवा जेण ॥१७॥

अवसिंदियाण तेसिं सयलजए वज्जए अयसढक्का । अइदुलहा विथिन्ना य नासए सयलरज्जसिरी ॥१८॥

इयराण किं विणस्सइ ? नामं पि हु जाण न मुणए कोऽवि ।

ता देव ! इमो दोसो मा दीसउ लहुयओ हियए ॥१९॥

एयस्स लहू भाया जो जाओ संपयं सुओ तुम्ह । स मए दिट्ठो नीसेसरायलक्खणजुओ चेव ॥२०॥  
ता तस्स चिय उचियं जुवरायपयं ति अम्ह पडिहाइ । एएण पुणो रज्जं न होइ नासइ य मूलाओ ॥२१॥  
इच्चाइजुत्तिसंगयमुदाहरंते वि तम्मि मंतिम्मि । चिंतइ निवो नियच्छुह अहो अमच्चस्स कुमइत्तं ॥२२॥  
पोढमहीयकलं तह पुत्तं रूवाइगुणजुयं मोत्तं । दावइ रज्जं जम्हा कळेजायस्स डिंभस्स ॥२३॥

इय आयइं अदट्ठुं संपयमेत्तणुणा नरिंदेण । भवियव्वयाइ ठविओ जेट्ठसुओ चिय पए नियए ॥२४॥  
कालेण तओ जाओ रामो चिय नरवरो पिउम्मि मए । लहुबंधू वि हु ठविओ जुवरायपए अमच्चेण ॥२५॥  
देसो य तस्स दिन्नो कुमारमुत्तीइ कोइ अहविउलो । नियभुयबलेण अन्नोऽवि अज्जिओ तेण परदेसो ॥  
तत्तो अहोनिंसी चिय रामनरिंदो सुणेइ गेयाइं । गाएइ ताइं सयमवि रइउं सयमहिणवाइं च ॥२७॥

सियलवइ डुंबमाई चिट्ठइ मिलिओ य ताण मज्झम्मि ।

खणमवि डुंबाइं न ओसरंति तो तस्स पासाओ ॥२८॥



इय सो गेयपसत्तो चिंतइ न कयाइ रत्नकजाइ । न गणइ य मंतिवयणाइ नेय विद्धाण उवएसे ॥२९॥  
तो तरुणसुसरडुंबीहिं सह पसंगम्मि बहुमाणम्मि । अगणेउं इहपरभवदुहाइं सेवइ अणायारं ॥३०॥  
तत्तो नयरस्स बहिं उववणपरिवेडियं अइमहंतं । सो कारइ पासायं विवित्तमेत्थ द्विओ य पुणो ॥३१॥  
सेवइ डुंबीओ सुणइ गीयमेयाण गायइ सयं पि । इय लद्धस्वगासेहिं डुंबेहिं पुरं पि तं सयलं ॥३२॥  
विद्यालिज्जइ निच्चं एत्तो लहुबंधवो य एयस्स । विक्कमपयावकलिओ गरुयपसिद्धिं गओ लोए ॥३३॥  
मिलिज्जण तओ पउरेहिं मंतिसामंतमंडलीएहिं । लहुबंधुणो महाबलनामस्स समग्गमवि एयं ॥३४॥  
साहेउं रामनरिंदेवेडियं सिग्घमेव सो तत्थ । आहूओ संपत्तो एगंतो रामनरनाहं ॥३५॥  
ठविउं सिक्खवइ अणेयहेउदिट्ठतजुत्तिवयणेहिं । जा नाओ अचिगिच्छो गिद्धो मूढो अणप्पवसो ॥३६॥  
ता धरिउं हत्थेणं पुराउ नीहारिओ स जीवंतो । रज्जे उण लोएणं महाबलो चेव संठविओ ॥३७॥  
नयधम्मविक्कमेहिं रज्जं सो पालए जणाभिमओ । अभिमयडुंबीइ समं रामोऽवि हु रत्नपब्भट्ठो ॥३८॥  
देसेसु भमइ भिक्खं धिक्कारिज्जइ जणेण सव्वेण । अह अन्नया य डुंबी संगहिआ जस्स डुंबस्स ॥३९॥

हणिज्जण कत्तियाए निवाइओ तेण सो तओ मरिउं ।  
जाओ हरिणो तत्थ वि सव्वेणज्जंतमवहरिओ ॥४०॥

निसुणेइ गोरिगेयज्जुणीओ परिहरियतणजलो गिद्धो । पत्तो सरगोयरमन्नया य वारहेण सो निहओ ॥  
 जाओ नियबंघुपुरोहियस्स पुत्तो तहिं पि सवणेण । गाढं अवहरियमणो हिंडंतो जोव्वणं पत्तो ॥४२॥  
 पच्छिमसंबंधेण य इट्ठो सो किं पि नरवरिंदस्स । तत्थ वि य जहावसरं पयट्ठगेयाइं निसुणेइ ॥४३॥  
 रयणीइ तो कइया वि पहंक्कठियस्स नरवरिंदस्स । गायंति सरसगेयं डुंबाइ तओ नरिंदेण ॥४४॥  
 पासट्ठिओ पुरोहियपुत्तो भणिओ महाऽऽगयाए इह । निहाइ मोक्कलेउं इमाइं वच्चेज्ज तं गेहं ॥४५॥  
 परिगलमाणीइ तओ रयणीए सवणसुहयरं गेयं । निसुणेतोण इमेणं न कयं वयणं नरिंदस्स ॥४६॥  
 तो कुविओ नरनाहो मोक्कल्लइ जग्गियम्मि तं गेहे । उट्ठेऊण पभाए बंधावेउं च तं विप्पं ॥४७॥  
 सवणेसु खिवावइ उक्कलंतततेल्लमाइयं तह य । बहुयं विडंविऊणं मारावेउं च सो पच्छा ॥४८॥  
 पच्छायावं बहुयं वहेइ निंदेइ तह य अप्पाणं । पेच्छ मए कह एयं विहियं थेवे वि अवराहे ? ॥४९॥  
 अइसयनाणी य इमेण वंदिओ तो कयाइ तस्संते । धम्मं सोऊण अवसरम्मि पुच्छइ जहा भयवं ! ॥५०॥  
 एसो पुरोहियसुओ थेवस्वराहेऽवि किं मए एवं । निग्गहिओ ? एवं वा विहिए किं एत्तिओ हियए ॥५१॥  
 पच्छायावो पीई य तम्मि ? अहं भगवया वि निदिट्ठं । आणासारत्तेणं सो तह तुमए विणिग्गहिओ ॥  
 पीई पच्छायावो य जेण सो पुव्वबंधवो तुज्झ । कह भयवं ? ति निवेणं पुट्ठो रामभवमारद्धुं ॥५३॥

सब्वं पि तस्स चरियं कहेइ नाणी तयं च सोऊणं । संवेयगओ राया चिंतइ पेच्छह अहो ! जीवा ॥५४॥  
 असमंजसेसु वट्ठंति किह णु भवसायरे परिभमंता । अवराहाभावम्मि वि जं निहओ निययंबधू वि ॥  
 सवणिंदियं च पेच्छह जायमणत्थयफलं कहं तस्स ? । जं तइया सचिवेण य निहिट्ठं तं तहा जायं ॥  
 एक्कं पि इंदियं जइ एवमणत्थयफलं तओ एत्थ । चिट्ठंति अंतरंगा अज्झवि रिउणो बहू लोए ॥५७॥  
 रागदोसकसाया सेसाणि य चक्खुराई करणाइं । अन्नाणकामपमुहा हिंसालियमाइणो चेव ॥५८॥  
 ता एवमणत्थेहिं निरंतरं पूरियम्मि संसारं । संते य सिवट्ठाणे को चिट्ठइ एत्थ मंदोडवि ? ॥५९॥  
 इय एवमाइ परिचिंतिऊण तत्तो महाबलो राया । गिण्हइ दिक्खं पासे अइसयनानिस्स तस्सेव ॥६०॥  
 इंदियकसायपमुहं मोहबलं सब्वमेव निदल्लिउं । निरवायं संपत्तो सो सिद्धिडाणमचिरेण ॥६१॥  
 रामो य भवं भमिही इंदियवसगो अणंतयं पुरओ । पज्जंतेडवि हु वोहिं पाविस्सइ कह वि किच्छेण ॥

॥ इति श्रेष्ठेन्द्रियविपाके राजसुताख्यानकं समाप्तम् ॥

अथ चतुरिन्द्रियविपाके श्रेष्ठितनयाख्यानकं कथ्यते, तद्यथा—

विजयउरं नाम पुरं वरतरुणिउरत्थलं व रमणीयं । गुरुउन्नइमणुपत्तं अहिलसणिज्जं च सब्वस्स ॥१॥  
 विस्संभरो त्ति नामेण नरवरो तत्थ वइणतेउ व्व । कयविजयाणंदो केसवो व्व साहीणसारगओ ॥२॥

कुसलमई नामेनं तस्स अमच्चो जसोहरो नामं । सेट्ठी य तत्थ निवसइ पीई एयाण तिण्हं पि ॥३॥  
तह कह वि जह वियोयं खणमवि नेच्छंति भोयणाईहिं । अब्बोन्नमुवरंता गमंति कालं तओ ताणं ॥४॥  
जाओ एक्केक्कसुओ तेऽवि हु तिन्नि वि समं अहीयंति । समगं भुंजंति भमंति जंति नरवइसयासम्मि ॥  
अह अन्नया य भणिओ सेट्ठी सच्चिवेण जह सुओ तुज्झ । वच्चंतो रायहरे न सुंदरो जेण नरवइणो ॥६॥

मह तुज्झ पीइछेयं काही एसो त्ति सेट्ठिणा तत्तो ।

भणियं अमच्च ! किं कारणं ति तो भणइ मंती वि ॥७॥

जं जं पेच्छइ रूवं रमणीयं रमणिमाइयाण इमो । तं तं दिट्ठिं नसिउं चिट्ठइ सुइरं निरिक्खंतो ॥८॥  
दिट्ठो य मए एवं अणेगहा तो विणिच्छियं एसो । तरलक्खो पोढत्तं पत्तो गच्छंतओ एत्थं ॥९॥  
रायडलम्मि विणासं काही संभावयामि अहमेवं । तो धरसु संगहेउं घरेऽवि कहमवि तओ सेट्ठी ॥१०॥

कुणइ तह चिय तह वि हु न ठाइ एसो निरुज्झमाणो वि ।

वच्चइ रायकुलाइसु चक्खिंदियपरवसो जाओ ॥११॥

अह लक्खिओ निवेण वि सो तरलक्खोत्ति तेण पडिहारो ।  
भणिऊण तो निसिद्धो तस्स पवेसो नियघरम्मि ॥१२॥

तत्तो य नयरमज्ज्ञे हिंडइ अन्नऽन्नपररूवाइं । पेच्छंतो तं चेव य तो तरलक्खो त्ति से नामं ॥१३॥  
संजायं सव्वजणे संपत्तो जोव्वणं च तो एसो । कुणइ विणासे बहुए पिया य पावइ उवालंभे ॥१४॥  
अह सिट्ठिं चिंतासायरम्मि पडियं कयाइ दट्ठण । पभणंति वाणिउत्ता तुम्हाएसे<sup>३</sup>णिमयमग्गे ॥१५॥  
देसंतरम्मि नेमो खिविऊणं पवहणंमि तो सेट्ठी । अणुमन्नइ एयं कयमिमेहिं तह चेव तो एसो ॥१६॥  
देसंतरेऽवि हिंडइ चक्खिंदियपरवसो निरिक्खंतो । रूवाइं अन्नया तो देवउले कत्थइ दिट्ठा ॥१७॥  
पुत्तलियाओ अच्चब्भुयरूवातो निरिक्खमाणो सो । चिट्ठइ न करेइ भोयणाइयं परवसो जाओ ॥१८॥  
तो बुद्धिमया केणइ वणिउत्तेणं कराविया अन्ना । वत्थमया पुत्तलिया पाहणपडिमाइ पडिछंदे ॥१९॥  
तत्तो पाहणमइयं गोवेउं तदुवरिं तु वत्थमइ । ठावंति पुत्तियं तं पि चिट्ठए सो निरिक्खंतो ॥२०॥  
तो वत्थमई नीया आवासे तीइ पिट्ठमणुलण्णो । तरलक्खोऽवि हु गेहे समागओ तं निरिक्खंतो ॥२१॥  
पुरओ कयाइ तीए कुणइ य सो भोयणाइकिरियाओ । कयविक्कए य सरिए वलिया सव्वे सदेसम्मि ॥  
आगच्छंता य पहम्मि लूसिया तक्करेहिं अडवीए । पुत्तलिया वि हु नीया तो तव्विरहम्मि तरलक्खो ॥  
जाओ गहिह्लओ चेट्ठए य असमंजसाइं अह सव्वे । सामत्थंति मिलेउं वणिउत्ता जह पुरा सेट्ठी ॥२४॥

संताविओ इमेणं सज्जेण वि संपयं तु उम्मत्तो । जाओ इमो महंतं तस्सुव्वेयं मणे काही ॥२५॥  
तम्हा अडवीए चिय एयं चइऊण तत्थ वच्चाओ । पुट्टा य सेट्ठिणा अन्नमुत्तरं किं पि काहामो ॥२६॥  
तत्तो तह चेव कयं इमेहिं इयरोडवि तम्मि रत्तम्मि । हिंडइ ठिओ गहिल्लो पुप्फफलाईहिं तणुवित्तिं ॥  
कुणमाणो सहयाराइतरुवरे पेच्छमाणओ पवरे । अह अन्नया य जीसे पडिछंदे सुत्तहारेहिं ॥२८॥  
विहिया सा पुत्तलिया सा रायसुया सयंवरा नगरे । विजयउरे वच्चंती विस्संभरायतणयस्स ॥२९॥  
भवियव्वयावसेणं आवासइ तम्मि चेव ठाणम्मि । कुमरीहि समं कीलं कुणमाणी तेण सा दिट्ठा ॥३०॥

तो तं निरिक्खमाणो तरलक्खो चिट्ठए अणिमिसच्छो ।

वच्चइ जहिं जहिं चिय एसा अणुवयइ तत्थ इमो ॥३१॥

अह जाव गया एसा भोयणवलाए निययआवासे । चिट्ठइ य भुंजमाणी इयरोडवि हु ता गओ तत्थ ॥  
चिट्ठइ निरिक्खमाणो भुजंतिं उट्ठियं निसन्नं वा । चंकम्मंतिं सेज्जाठियं च तो रायपुरिसेहिं ॥३३॥  
उग्गिणजट्टिसुट्ठीहिं हक्किओ जा न वच्चए कह वि । ता बद्धो मुक्को पुण तहट्ठिओ पेक्खिओ निहओ ॥  
मरिऊण य सलभत्तं पुणो पुणो पाविऊण दहणम्मि । पडिऊण मओ बहुसो भमिही भवसायरमणंतं ॥

॥ इति चत्तुरिंद्रियविपाके श्रेष्ठिसुताख्यानकं समाप्तम् ॥

‘गंधमहुष्पिय’ त्ति प्रियशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते, गंधप्रियः कुमारो घ्राणेन्द्रियविपाके उदाहरणं, मधुशब्देन सर्वमपि मधुरं-मनोज्ञं वस्तूच्यते तत् प्रियं-बहुभं यस्यासौ मधुप्रियः, रसनेन्द्रिय-विपाके दृष्टान्तः । तत्र गन्धप्रियकुमाराख्यानकमुच्यते—

नामेण पउमसंडं पुरं अणिट्ठाओ सूहवाओऽवि । नारीओ महदोसा गुणेक्कनिहिणोऽवि जत्थ नरा ॥१॥  
राया पयावई तत्थ विहियअविसेससगठिइनासो । बंभाइणोऽवि लंघइ जा दूरुज्झियविसिद्धवहो ॥२॥  
तस्स य रत्तो जेढो पुत्तो बालत्तभावओ चेव । जं जं सुयंधवत्थुं तं तं सुइरं पि जिंघेइ ॥३॥  
इय वड्डंतपसंगो घाणिंदियपरवसो इमो जाओ । सयरम्मि परघरे वा भमइ सुयंधाइ जिग्घंतो ॥४॥  
गंधप्पिओ त्ति नामं जायं तो तस्स सयलनयरम्मि । तस्स य माइसवत्ती नियसुयरज्जत्थिणी हंतुं ॥५॥  
छिड्डाइं गवेसए अन्नया य सरियाइ बहुयनावाहिं । पवरविलासिणिकत्तिओ मित्तेहि य कीलइ जलम्मि ॥  
तत्तो माइसवत्ती विसेण संजोइउं महारुइं । पुडियाए बंधिऊणं समुग्गए पक्खिवइ चुन्नं ॥७॥  
तं पि हु मंजूसाए तं पि हु अन्नाइ तं पि अन्नाए । एवं चुन्नसमुग्गयमणेयमंजूसपक्खित्तं ॥८॥  
काऊण पवाहावइ उवरिं पवहंतओ य सो तत्थ । आगच्छइ तो कुमरो आणावइ अप्पणो पासे ॥९॥  
अह जाव समग्गाओ मंजूसाओ समुग्गयं तह य । उग्घाडिउं नियच्छइ पेच्छइ पुडियाइ तो बद्धं । १०।

चुन्नं सुंघिय<sup>१</sup>मेत्तं विहडइ जं जीवियं तओ दाउं । घाणम्मि चिरं जिंघइ वारंताणं पि सव्वेसिं ॥११॥  
 परिणममाणे गंधे सुक्को पाणेहिं तो इमो झत्ति । विन्नाओ सयलम्मि वि जणम्मि तो एस वुत्तंतो ॥१२॥  
 इय घाणिंदियवसगो चुक्को रज्जस्स सो दुहाइं च । अणमुं जिही भवन्नवमज्झगओ दुव्विसहयाइं ॥१३॥

॥ इति घ्राणेन्द्रियविपाके गन्धप्रियकुमाराख्यानकं समाप्तम् ॥

—३३३३३३३३३३—

अथ मधुप्रियस्याऽऽख्यानकमुच्यते—

अत्थि सिद्धत्थपुरं नयरं धम्मत्थपगरिसगया वि । मोक्खत्थिणो न रसिया धम्मं अत्थे य जत्थ नरा ॥१॥  
 नामेण विमलवुद्धी सेट्ठी परिवसइ तत्थ बहुविहवो । पुत्तो य तस्स जाओ अण्यओवाइयसएहिं ॥२॥  
 सो उण परिवड्ढंतो जिब्भिंभदियलोलयाइ महुरसे । अन्नज्जे आहारइ दियहं सयलं अतिप्पंतो ॥३॥  
 गहणत्थं च कलाणं समप्पिओ तो पिऊहिं सो ताओ । गिण्हइ किं पि न सम्मं रसभोयणलालसत्तेण ॥  
 दुस्सिक्खिओ कलासुं तो परिणइ कं पि वाणियगधूयं । कडुत्तित्तलवणअं विलक्कासायमहुरेहि य रसेहिं ॥

१. °मेत्तो वि हरइ जो जिवियं—जे० J ॥



निधं पि रसोऽं कारवेह तीसे य दोसगुणविसयं । अन्नऽन्नजणेण समं कुणमाणो चिद्धइ वियारं ॥६॥  
ववसायं च न किंचि वि कुब्बइ जणयाइएहिं भन्नंतो । उक्किटमज्झिमाहमरसे रसंतो गमइ दियहं ॥७॥  
अह अन्नया चिंचितइ सब्वेऽवि हु ता मए रसा भुत्ता । मइरामंसरसेहिं विणा अभोजेहिं अम्ह कुले ॥८॥  
ता जइ भुंजामि न ते न नियत्तइ ताव मज्झ मणवंछुं । ता जं जायइ तं होउ भुंजणिज्जा मए ते वि ॥  
इय चिंतिज्जण लग्गो मइरामंसाइ भुंजिउं छुन्नं । गिद्धो पच्छा पयडं पि भुंजए रयणिदिवसेसु ॥१०॥  
अम्मापिऊहिं तत्तो निवारिओ जत्तओ सखेएहिं । अन्नेहिं वि विद्धेहिं लोएण गुरूहि य सुहीहिं ॥११॥  
तह वि हु न ठाइ एसो अम्मापियरेहिं तो सगेहाओ । लिहिज्जण राउत्ते अक्खराइं नीहारिउं मुक्को ॥१२॥  
तत्तो निरंकुसो भमइ एस भुजंतो अभोजाइं । पियमाणो य अपेयाइं सेवमाणो अक्काइं ॥१३॥  
कालेण य गिद्धो माणुसामिसे भमइ गामनयरेसु । छुन्नं च डिंभरूवाइं माणुसे हणइ नित्तिंसो ॥१४॥  
गुणनिप्पन्नं च कयं लोएण महुप्पिउ त्ति से नामं । जेणऽहितसइ मणुन्नं वत्थुं सब्वं पि सब्वरसं ॥१५॥  
अह अन्नया रमतं कस्सइ गामस्स परिसरे डिंभं । अवहरिज्जण पलाणो वाहरपुरिसेहिं संपत्तो ॥१६॥  
बंधेउं नरवइणो समप्पिओ तेण बहुविडंबणया । सुइरं विडंबिज्जणं तओ विणासाविओ तत्थ ॥१७॥

नरए गंतूण तओ भवे भवे रसणपरवसो एवं । अणुभुंजिही दुहाइं छेयणमरणाइजणियाइं ॥१८॥  
'मच्छाइएसु जम्मेसु विसहंतोऽणंतयं भवं भमिही । इय जीवाण दुरंता जिहिंभदियलोलया भणिया ॥

॥ इति जिह्वेन्द्रियविपाके मधुप्रियश्रेष्ठिसुताख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ स्पर्शनेन्द्रियविपाके महेन्द्राख्यानकमुच्यते--

विस्सउरं नाम पुरं कोडिपडागाओ रिद्धिमंताण । जत्थुभिभया उ नज्जंति सयलपुरजयपडागाओ ॥१॥  
धरणिंदो नाम तहिं राया सेसोव्व धरियमहिवलओ । चूडामणिकिरणुज्जोइयाणणो भोगसंपन्नो ॥२॥  
तस्स महिंदो नामं पुत्तोऽणंगो व्व रूवसंपन्नो । तत्थ य मयणो नामं पुत्तो इव्वभस्स सेट्ठिस्स ॥३॥  
मेत्तिं महिंदकुमरो करेइ सह तेण दोऽवि तो सम्मं । भोयणासयणाईयं कुणंति समगं परिभमंति ॥४॥  
तो सयलजणपसिद्धो नेहो एयाण तत्थ संजाओ । नामेण चंदवयणा भज्जा मयणस्स वररूवा ॥५॥  
देहसुकुमारयाए तीए विजियाण कमलिणिदलाणं । मन्ने जलम्मि वासो सिरीसकुसुमाण य अरंने ॥६॥  
तीसे य सहत्थेणं देतीइ गिहागयस्स लग्गो हत्थो हत्थम्मि सुकुमारो ॥७॥

१. नरगाइदुहाइं चिय विसं—सर्वत्र ॥

तो चिंतइ मह मित्तो सलहिज्जउ महियलम्मि जो सयलं । निइयमालिंगंतो इमीइ संवेयए फरिसं ॥८॥

करमेत्तफरिसणेण वि विहिओऽहमिमीइ अमयसित्तो व्व ।  
सव्वंगफरिससंवेयगस्स किं कुणइ न वि याणे ? ॥९॥

इच्चाइ चिंतिज्जणं तीइ समं सो वियड्ढभणिईहिं । परिहासं कुणइ बहुं भाउज्जाय त्ति छुउमेण ॥१०॥  
तत्तो अणंगकीडं कुणमाणो अन्नया फरिसलुद्धो । आलिंगइ सव्वंगं तमिमो परिसुक्कपरिसंको ॥११॥  
आसेवए य तत्तो निच्चमणायारतप्परो एवं । चिट्ठइ महिंदकुमरो तीइ समं लज्जपरिहीणो ॥१२॥  
मयणो य उज्जुभावो तं दट्ठुं मन्नए न कइया वि । भणइ य भाउज्जायाइ सह इमो कुणइ परिहासं ॥  
धरणिंदो य नरिंदो अणभिन्नो तं कुमारसुद्धिसिउं । रज्जाहिसेयकज्जे कारइ पउणं समगं पि ॥१४॥  
एत्तो महिंदकुमरो गिद्धो 'फासे य चंदवयणाए । न मुयइ अहोनिंसिं पि हु नेइ तयं काणणाईसु ॥१५॥  
उज्जाणियामिसेणं चिट्ठइ तत्थ वि य कइवयदिणाणि । एवमुवलद्धपसरेण तेण तप्पफरिसगिद्धेण ॥१६॥  
अवियारियपरिणामेण मयणदेहस्स घायगा रत्तिं । पच्छन्नं पेसविया तेहिं हओ सो य घाएहिं ॥१७॥  
रायपुरिसेहिं पत्ता तेऽवि हु नीया नरिंदपासम्मि । सेहिज्जंता साहिंति पेसिया तुह सुएणड्ढहे ॥१८॥

१. फासम्मि चं—वा० J. जे० ॥

तो सञ्चवइयरं जाणिऊण कुविओ नराहिवो भणइ । आरक्खियं जहेसो दुट्ठो कुमरो विडंबेउं ॥१९॥  
असुगऽसुगविडंबणया मारेऊणं कहेल्ल मह वत्तं । आणासारं नाउं सच्चिवेहिं निवं तओ कुमरो ॥२०॥

जाणाविओ कहं पि हु करुणाए सोऽवि चंदवयणं पि ।

घित्तूण पलाणो नरवरो वि नियपवरविज्जेहिं ॥२१॥

मयणं कारइ सज्जं रज्जं पुण देइ अवरपुत्तस्स । तेण वि वेरगेणं काऊण वयं गओ सिद्धिं ॥२२॥

चिंतइ मयणोऽवि अहो ? पेच्छसु ललियाइं मोहवसगाणं ।

विस्सासिऊण मित्तत्तणेण तस्सेव दारम्मि ॥२३॥

बुब्भंति तयं पि हु मारयंति नित्तिसमाणसा पावा । एवं ठिए वि अल्ल वि विसयपिवासा महामोहो ॥

इच्चाइ चिंतिऊणं घेत्तुं दिक्खं च सह नरिंदेण । परिवाल्लिऊण सम्मं वेमाणियसुरवरो जाओ ॥२५॥

चंदवयणाए सद्धिं मद्धिंदकुमरोऽवि अंगमेत्तेण । वच्चंतो अडवीए गहिओ भिह्माण धाडीए ॥२६॥

वणिजारयाण हत्थे अन्नेसिं विक्खिओ तओ एसो । अन्नेसिं पुण हत्थे विक्कीया चंदवयणा वि ॥२७॥

तेहि वि नेउं दूरे पासे मेच्छाण भिन्नदेसेसु । ते विक्कियाइं दोन्नि वि रयणत्थं कंबलाण तओ ॥२८॥

घेप्पइ ताण सरीराओ तच्छिउं रुहिरमणुदिणमतुच्छं । बह्हाइएहिं पुणरवि पोसेउं घिप्पए तं पि ॥२९॥

कृपासंपूणितापंडुराहं कालेण दो वि होऊणं । मुक्काहं पाणेहिं भमिहंति भवं पुरोऽणंतं ॥३०॥

॥ इति स्पर्शनेन्द्रियविपाके महेन्द्रराजपुत्राख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ हिंसादीनामाश्रवद्वारत्वं सहस्रान्तमुपदर्शयन्नाह —

हिंसालियपमुहेहि य आसवदारेहिं कम्ममासवइ ।  
नाव व्व जलहिमज्जे जलनिवहं विविहद्धिड्डेहिं ॥४४०॥  
ललियंग-धणायर-वज्जसार-वणिउत्त-संदरणमुहा ।  
दिट्ठता एत्थं पि हु कमेण विबुहेहिं नायव्वा ॥४४१॥

हे अपि पाठसिद्धे, तत्र प्राणातिपातनैकान्ताशुभकर्माऽऽश्रवति, यथा पूर्वभवे गंगदत्तः, तन्निवृत्त-  
स्तु न तदाश्रवति, यथा प्राग्भव एव तद्भ्राता ललिताङ्गः, एष व्यतिरेकहृष्टान्तः, अयमेव च सूत्रे  
साक्षादुपात्तः, अन्वयहृष्टान्तस्तु गंगदत्तः स्वयमेव द्रष्टव्यः, तदेतौ द्वावपि युगपदुच्येते, तद्यथा—

आसि इह सन्निवेशो नामेणं धन्नसंचओ जत्थ । बहुरिद्धिसंजुओऽवि हु अत्थित्तविज्जिओ लोओ ॥१॥  
 अन्नोऽन्नवद्धपेम्मा कुलउत्ता दो वि भायरो तत्थ । अडवीए कट्ठाणं कयाइ सगडं भरेऊण ॥२॥  
 विणियत्ता ते दोऽवि हु लहुओ खेडइ धुरिद्धिओ सगडं । पुरओ वच्चइ पाएहिं जेट्टबंघू तओ एसो ॥३॥  
 मग्गंमि चक्खुलिंङिं सणियं पेच्छइ तिरिच्छमभिजंतीं । तो भणइ लहुयबंघुं रक्खेल्ल वराइयं एयं ॥४॥  
 दालेऊणं सगडं खेडेल्लसु चित्तए तओ इयरो । किं रक्खियाए एयाइ ? ताव चूरिल्लमाणीए ॥५॥  
 केरिसओ होइ सरो ? निसुणेमि तयं विचिंतिउं एयं । खेडेइ तीइ उवरिं सगडं निहयमणो एसो ॥६॥  
 सण्णिपणिंदियभावेण सा वि सबं पि बुज्झइ मणे तो । जेट्टवयणेहिं तुट्ठा इयरेणं दूमिया बाढं ॥७॥  
 संचुन्निया य सगडेण विगयपाणा वसंतउरणये । धूया सा संजाया घरम्मि धणनामसेट्ठिस्स ॥८॥  
 वीवाहिया कमेणं संपत्ता जोव्वणं तओ तीसे । गब्भम्मि समुप्पन्नो मरिउं सो जेट्टकुलउत्तो ॥९॥  
 तुट्ठा य तयं गवभं वहइ इमा णाइसीयउण्हेहिं । हियपत्थाहारेहिं सुहेण परिवालितं कमसो ॥१०॥  
 समए पसवइ पुत्तं कारइ वद्धावणं मणे तुट्ठा । ललियंगओ त्ति नामं तस्स कयं गुरुपमोएण ॥११॥  
 परिचड्ढंते सोक्खेण तम्मि पुत्तम्मि तत्थ कालेण । लहुबंघू वि हु मरिउं उप्पन्नो तीइ गब्भम्मि ॥१२॥

पुन्वभववेरियत्तेण तीए अरइं जणेइ सो गरुइं । तो बद्धपओसा तम्मि पियइ दुट्ठोसहे एसा ॥१३॥

गवभो य विणस्सइ तह वि नेय निरुवक्कमाउयत्तेण ।

अरइमहासायरनिवडिया य कह कह वि तो एसा ॥१४॥

पसवइ पुत्तं कालेण दासचेडीए अप्पिउं तं च । उज्झावेइ पउट्ठा दिट्ठो पिउणा य निजंतो ॥१५॥  
गहिओ य तीइ हत्थाओ सा य सब्बं पि तेण परिपुट्ठा । साहेइ वइयरं तो विचिंतए सो जहा एसो ॥  
न हवइ जणणिसयासे तो अन्नघरम्मि अप्पिउं छुन्नं । वट्ठारिज्जइ धाईहिं गंगदत्तो त्ति कयनामो ॥१७॥  
नायं जणणीए इमं कहमवि सो वइए जहडन्नत्थ । भत्तारस्स वि उवरिं तो रोसं वहइ सा हियए ॥१८॥  
पुन्वभववभासेण य नेहो ललियंगयस्स बंधुम्मि । तो दोडवि पियापुता तं पडियगंति जत्तेण ॥१९॥  
स्वाणं पाणं वत्थाइयं च सब्बं पि देंति से छुन्नं । रममाणो य कया वि हु बाहिं जणणीइ सो दिट्ठो ॥२०॥  
तो कुट्ठाए बहुयं पिट्ठेउं मारिउं पि आरद्धो । किंनु करुणापरेहिं केहिं वि मोयाविओ कहवि ॥२१॥  
जाओ य अन्नया को वि ऊसवो जाणिऊण तो जणओ । ललियंगेणं सद्धिं भोयणवेलाइ लहुपुत्तं ॥२२॥  
ठावेइ गंगदत्तं पट्ठीए अप्पणो दुवेणहं पि । छुन्नं च देंति पक्कन्नमाइ नियभायणेहिंतो ॥२३॥  
जणणीए विन्नाओ घरिउं बाहाए कडिहओ तत्तो । हणिउं पणिहपहारेहिं असुइमज्झम्मि पक्खित्तो ॥

तत्तो य अद्धजिमिया वि दोऽवि उट्टंति संभमुब्भंता । पक्खालिउं जलेणं विणिग्गया तं गहेज्जणं ॥ २५ ॥  
वेरग्गगया गंतूण बाहिरे तरुतलम्मि उवविट्ठा । चिट्ठंति जाव चिंतासोयमहासागरनिमग्गा ॥ २६ ॥  
भिक्खवट्ठा वच्चंते साहू पेच्छंति ताव पवरगुणे । वेरग्गगया ते वंदिज्जण पुच्छंति जह भयवं ! ॥ २७ ॥  
तुम्हाण कत्थ ठाणं ? धम्मं भुत्तुत्तरे सुणिस्सामो । तेहिं पि जोग्गयं पेच्छिज्जण कहियं नियट्ठाणं ॥ २८ ॥  
ते य गया तत्थ चिय अवरणहे भोयणावसाणम्मि । पुच्छंति ताण पासे जिणधम्मं तेऽवि साहंति ॥ २९ ॥  
पुट्ठं जणएण य सुणिवरिंद ! किं होइ नियअवच्चेऽवि । जणणीए वि पओसो मारणववसायपज्जंतो ? ॥  
तो भणइ गुरू परजम्मवेरिओ जो अवच्चभावेण । जायइ तंमि पओसो जणणीए वि होइ जं भणियं ॥  
“माता भूत्वा दुहिता भगिनी भार्या च भवति संसारे । व्रजति सुतः पितृतां भ्रातृतां पुनः शत्रुतां चैव ॥  
शत्रुरपि भवति पुत्रः प्रद्वेषो जायते महौस्तत्र । केषाञ्चिद् वैरपरम्पराऽपि संवद्धंतेऽत्रैवम् ॥ २॥”  
तम्हा न विम्हओ एत्थ कोइ जं एरिसाणऽणंताणं । असमंजसाण विज्जइ निलओ चिय एस संसारो ॥  
को कस्स एत्थ जणओ ? का माया ? बंधवो य को कस्स ? । कीरंति सकम्मेहिं जीवा अन्नऽन्नरूवेहिं ॥  
मोत्तूण निब्बुइपुरिं अन्नत्थ न किं पि सासयं रूवं । न य लेसोऽवि सुहाणं एत्तो चिय धीरपुरिस्सेहिं ॥  
कट्ठाणुट्ठाणाइं वि काउं वासो कओ तहिं चेव । चिट्ठंति य परिमुक्का तत्थ इमेहिं भवदुहेहिं ॥ ३५ ॥



इच्चाइ निसामेउं मुणिवरवयणाइं गरुयसंवेयं । उव्वहमाणा तिन्नि वि अवितहमेयं ति मन्नंता ॥३६॥  
नियवइयरं मुणीणं साहेउं सयलदुक्खनिहलणिं । पव्वज्जं ताणं पि हु पासे सम्मं पव्वज्जंति ॥३७॥  
अचिरेण वि कालेणं सुत्तं पढिऊण हुंति गीयत्था । मासाओ मासाओ तिन्नि वि पारेंति तो धीरा ॥३८॥  
इय उरगतवच्चरणं कुणंनि ते तत्थ बहुयवासाइं । केवलनाणं संपाविऊण सिद्धिं गओ जणओ ॥३९॥  
पुत्ता य पुणो दोन्नि वि विहिणा संलेहणं विहेऊण । अनियाणो ललियंगो चिट्ठइ पाओवगमणम्मि ॥  
चिंतइ य गंगदत्तो आजम्माओ वि निययदोहरगं । जाओऽहमेत्थ जम्मे जं किर माऊइ वि अणिट्ठो ॥  
इच्चाइ चिंतिऊणं कुणइ नियाणं तवस्स एयस्स । जइ दुक्करस्स फलमत्थि मज्झ होज्जामि ता अहयं ॥

इट्ठो सव्वस्स वि परंभवम्मि काऊण दो वि तो कालं ।

कप्पम्मि महासुक्के महिड्डिया सुरवरा जाया ॥४३॥

भोत्तूण दिव्वभोए चविउं ललियंगओ इहं भरहे । रोहिणीगब्भप्पभवो वसुदेवसुओ समुप्पन्नो ॥४४॥  
गव्भम्मि देवईए तस्स सुओ होइ गंगदत्तो वि । बलदेववासुदेवा जाया जह दोऽवि ते कमसो ॥४५॥  
तह पुण्वि पि हु कहियं सवित्थरं नेमिनाहचरियम्मि । एवं कयाकओ दुक्खसुहफलो होइ जीववहो ॥

॥ इति अकृत्यनिर्वर्तितप्राणातिपातगुणदोषयोर्ललिताङ्गदत्ताख्यानकं समाप्तम् ॥

अथ मृषावादे धनाकरवणिगाख्यानकमुच्यते—

इह विजयवज्रण्डरं नयरं परलोयभयविमुक्तं पि । परलोयभीरुलोयारंभियबहुधम्ममवाचारं ॥१॥  
सुलसधणायरनामा वाणियगा दोन्नि इडिढसंपन्ना । निवसंति घरेसु तर्हि एगट्टाणाणुल्लगेषु ॥२॥  
दाणरुई अच्चंतं धणायरो तत्थ मिच्छदिट्ठीऽवि । किंतु घरहट्टमाइसु मुच्छा माणाहिया तस्स ॥३॥  
दीणाइयाण दाणाइं देइ कारइ सिवाइभवणाइं । कूयतलायपवाइसु वेच्चइ बहुयं निययदविणं ॥४॥  
एवं कयाइ गेहम्मि तस्स पुन्नम्मि मासखवणम्मि । तवनाणसंजमनिही समागओ सुणिवरो कोइ ॥५॥  
भद्गभावेण इमेण तस्स भत्तीइ सत्तुगसरावं । फासुयमेसणियजलं च दिन्नमुवयारयं किं पि ॥६॥  
इय किं पि धम्मरुइणोऽवि तस्स आरंभकरणनिरयस्स । वच्चंति दिणाइं अविरयस्स अलियाइपावेसु ॥  
अह सुलसेण कयाइ वि वरंडओ अंतरम्मि दोण्हं पि । गेह्हाणं सीमत्थं पारद्धो निययभूमीए ॥८॥  
आणा धणायरेणं दिन्ना ता तस्स भणइ मह एसा । भूमी तो दोण्हं पि हु ववहारो राउले जाओ ॥९॥  
दुट्ठासणिनामाए तत्थ य भट्टारियाइ आइट्ठं । धिजं धणायरस्स उ मिलिज्जण अमच्चपडरेहिं ॥१०॥

१. वेच्चइ निययं धणं बहुयं—जे० ॥

जह कसिणचउदसिदिणे धणायरो तीइ धिज्जकरणत्थं ।

समहिद्धिओ पुरं पि हु मिलियं सयलं सनरनाहं ॥११॥

तो पउरामच्चैहिं भणियं भो ! एत्तियम्मि वि गयम्मि ।

अलियं न भासियच्चं तुमं पि जं धम्मनिरओडसि ॥१२॥

मूलं धम्मस्स य वन्नियाइं सच्चं दया अचोरिक्कं । परजुवइवज्जणं चिय विसेसओ चैव पुरिसस्स ॥१३॥

लोए सत्थेसुं चिय मंडणमिह सच्चमेव निहिट्टं । जस्स पइट्ठा वयणे वि नत्थि किं तस्स पुरिसत्तं ? ॥१४॥

नियकालववत्थाए सच्चवे सच्चेणं चिय जणे पयट्ठंति । सीयं उण्हं वासं च रुक्खफलकुसुममाईणि । १५।

सच्चुच्छेए सच्चोडवि छिज्जई एत्थ लोयववहारो । पुहइससिसूरसागरपमुहा वि मुयंति मज्जायं ॥१६॥

एक्केण वि अलियपयंपणेण नासिज्जाए समग्गोडवि । विहिओ विसेसधम्मो सच्चं चिय भणसु ता एत्थं ॥

तत्तो धणायरेणं कम्मवसट्ठेण भूमिसुच्छाए । अन्नाणेण य भणियं अलियं जाणंतएणावि ॥१८॥

जह एसा मह भूमी न होइ जइ देवि ! ता तुमं चैव । जाणेज्जसु मह एवं भणिज्जा कयंजली जाव ॥

विणियत्तिसइ एसो ता धरिओ थंभिज्जा देवीए ।

न तरइ पयमवि चलिउं पडिया लोयस्स ता ताला ॥२०॥

खुट्टो खुट्टो ति इमो पयंपियं निदिओ य सव्वेहिं । खिसिज्जइ धम्मोऽवि हु तेण कओ सव्वलोएण ॥  
 तो हरिउं सव्वस्सं पुराओ नीहारिओ नरिंदेण । मुक्को य कुडुंबेणं एगागी दुक्खिओ भमिउं ॥२२॥  
 मरिऊण गओ रयणप्पभाइ नारयदुहाइं अणुहविउं । अडवीए पल्लिवइत्तणेण जाओ सबरसामी ॥२३॥  
 नीहारिओ तओऽवि हु बलियनरिंदेण केणइ तओ य । हिंडइ अन्ननेसुं पल्लिवणेसुं पलायंतो ॥२४॥  
 इय पुव्वजम्मक्रम्मावसेसनडिओ कहिं पि सो ठाणं । अलहंतो किच्छेणं पावेंतो पाणविट्ठिं पि ॥२५॥

परिभमइ सया अह नत्थि अन्नया भोगणस्स सामग्गी ।

कहमवि तत्तो लंघइ सपरियणो जाव तिणिण दिणे ॥२६॥

अह गाढं चिंताए गहियस्स बुहाकिलंतदेहस्स । सत्तुगसरावमेगं नीरस्स य करवरो एक्को ॥२७॥  
 केणावि अदिट्ठेणं उवणीओ तं च विभइउं दिन्नं । नियपरियणस्स जायं पज्जत्तं अप्पणा पच्छा ॥२८॥  
 परिभुत्ते निक्खुट्ठं एवं जायइ दिणे दिणे तत्तो । विम्हइओ परिचिंतइ सो किमियं दुक्खलक्खेसु ॥२९॥  
 भोगणमेत्तसुहं मे उवट्ठियं दीसए ? अह कर्याइ । इय चिंततेण इमेण अडवि मज्जेण मुणिकलिओ ॥३०॥  
 परिमुणियसयलभावो चिट्ठंतो कत्थइ तरुतलम्मि । अइयसनाणी सूरी दिट्ठो कहमवि तदंतम्मि ॥३१॥

१. \*मज्झम्मि—वा० ॥

धम्मं सोऽं पुच्छइ वेरगगओ जहा अहन्नोऽहं । ठाणब्भट्ठो किं परिभमामि निच्चं पि दुक्खत्तो ? ॥३२॥  
भोयणमेत्तं च इमं उवट्ठियं किह पु को य तं देइ ? । इय साहसु पसिऊणं पयडसमगगत्यपरमत्य ! ॥  
नाणी वि जहा पुड्वि तेण अलीयं घरस्स कज्जम्मि । भणियं तस्साऽऽरद्धं साहइ सव्वं पि एयस्स ॥३४॥

भणइ य तह भइ ! तए गिहस्स कज्जम्मि भासियं अलियं ।

ठाणब्भट्ठो परिभमसि तेण कम्मवसेसेण ॥३५॥

साहू य सत्तुगेहिं एसणियजलेण तह य जं तइया ।

पडिलाभिओ तह चिय तस्स महादाणविडविस्स ॥३६॥

कुसुसुगमो तहेयं भोयणमेत्तं फलं पुणो होही । इहइं पि बोहिलाभो पुरओ सुरवरसिवसुहाइं ॥३७॥  
देइ तुह चाणमंतरदेवो पुन्नेण चोइओ तेण । भोयणमेयं अलिण तुह असेसा कया धम्मा ॥३८॥

निहया सव्वेऽवि हु साहुदाणधम्मो अईव पुण पोढो ।

गाढं निकाइओ तेण निहणिओ न य विपक्खेण ॥३९॥

इय सोऽं नियचारियं सूरिसयासम्मि तह य जिणधम्मं । अरिहं देवो गुरुणो साहू इच्चाइ सम्मत्तं ॥४०॥  
पडिवज्जइ पल्लिवई नियमइ महुमज्जमंसमाईणि । अन्नतथ तओ नाणी विहरइ सो चिट्ठइ तहिं पि ॥४१॥

कइया वि विजयवद्धणपुराओ पुरिसो भमंतओ एक्को । अडवीइ तीइ पत्तो चिट्ठइ सो जीइ पल्लिवई ॥  
 तिसिओ छुहाकिलंतो सो चिट्ठइ जाव तरुतलनिविट्ठो । ता एइ सेन्नकलिओ तस्साऽऽसन्नम्मि पल्लिवई ॥  
 सत्तुगनीराइं विभजिऊण दाऊण निययसेन्नस्स । आसन्नं तं दट्ठं पुरिसं तस्स वि य वियरेइ ॥४४॥  
 सत्तुगनीराइं पुच्छए य कत्तो समागओ तं सि ? । सो आह विजयवद्धणपुराओ अहमागओ एत्थ ॥४५॥  
 तो पुच्छइ पल्लिवई सुलसधणायरगिहाइं किं तत्थ । विज्जंति अमुगदेसे ? तो भणियं तेण पुरिसेण ॥४६॥  
 रत्नं तम्मि पएसे गिहाण नामं पि विज्जए न तहिं । बहुयं च उव्वसं चिय तं नयरं संपयं तत्तो ॥४७॥  
 परिचिंतइ पल्लिवई गिहस्स कज्जम्मि जस्स तं पावं । समुवज्जियं मए किर नटं मूलाओ तं गेहं ॥४८॥  
 तक्कज्जकयं तु पुणो पावं अज्ज वि न भिज्जए मज्झ । बुज्झइ तह वि न जीवो अहो दुरंतो महामोहो ॥४९॥  
 विहरंतो सो नाणी अहऽन्नया आगओ तहिं चेव । कहिओ य पल्लिवइणो समओ मच्चुस्स आसन्नो ॥

काऊण अणसणविहिं समाहिजोएण सो तओ मरिउं ।

कप्पम्मि बंभलोए महिडिहओ सुरवरो जाओ ॥५१॥

चइऊण तओ एसो सिज्झिहिइ महाविदेहवासम्मि । इय सोऊण धणायरचरियं वज्जसु मुसावायं ।५२।

॥ इति मृषावादविपाके धनाकरवणिगाख्यालकं समाप्तम् ॥

अथादत्तादानविपाके वज्रसाराख्यान<sup>१</sup> कमुच्यते—

नयरं अवन्तिवद्धणनामं महिमंडलमिम विक्रयायं । मोत्तुं रयणपईवे अन्नस्स अनिब्बुई न जहिं ॥१॥  
नामेण वज्रसारो वाणियओ वसइ तत्थ धणसामी । दाणेण जो सया वि हु मत्तगइंदो व्व पज्जरइ ॥२॥  
वज्जिजंतो सो मग्गणेहिं उक्करिसमागओ तत्तो । देइ धणमणुचियं पि हु विडमग्गणभंडमाईणं ॥३॥  
अट्ठाणवण तओ पुन्नक्खयओ य तस्स कालेण । झीणं सब्वं पि धणं तओ अपुज्जंतअहिलासो ॥४॥  
विणियत्तंते मग्गणजणे य विहलमिम चिंतए एसो । माणम्मि पणट्ठे मज्झ जुल्लए मरणमेवेणिंह ॥५॥  
काउं तं च न सक्केमि जइ तओ जुल्लए अवस्सं पि । देसच्चाओ इहइं सहिउं तु न जुल्लए कह वि ॥६॥  
असरिसजणावमाणं विहलत्तं विहलपत्थणाए य । ता रयणउरे चिट्ठइ माउलओ मज्झ धणकल्लिओ ॥७॥  
वच्चामि तस्स पासे इय चिंतेऊण पत्थिओ एत्तो । मग्गट्ठियम्मि गिरिउरनयरे पहिओ तहिं कोई ॥८॥  
रयणउराओ पत्तो मिलिओ पुट्ठो य माउलयवत्तं । तेण भणियं निवेणं अवराहं अमुगमुद्धिसिउं ॥९॥  
हरिऊणं सब्वस्सं विहिओ सो निद्धणो गओ इणिंह । पासम्मि वज्रसाराभिहस्स नियभाइणेज्जस्स ॥१०॥  
इय सोऊणं वज्जाहओ व्व चिंतेइ वज्रसारोडवि । हा देव्व ! तुमं मोत्तुं को जाणइ पहरिउमकंडे ? ॥११॥

१. °कमभिधीयते—वा० जे. ॥

अवहरिउं मह विहवं हरिओ जं माउलस्स वि तए सो । तं नूणं मं दढ्ढं संचलियं तस्स पासम्मि ॥१२॥  
न तथा दूमेइ ममं जाओऽवि हु अप्पणो विहवभंसो । जह विहलो माउलओ दूमइ तत्तो नियत्तंतो ॥

अहवा किं इमिणा चिंतिएण न हि चिंतिएहिं अमहाणं ।  
विणियत्तइ दड्ढविहिस्स तस्स दुट्ठो उ परिणामो ॥१४॥  
घडइ अघडंतयं पि हु विहडावइ सुघडियं पि 'मणभिमयं ।  
को पडिहणइ मुणेइ व खलविहिचरियाइंणंताइं ? ॥१५॥

इच्चाइ चिंतिऊणं तस्सेव य गिरिउरस्स नयरस्स । मज्झे संचलिओ सामगस्स अन्नेसणनिमित्तं ॥१६॥  
वच्चंतेण य मग्गे उल्लोयंती पभाइ दिसिचक्कं । रयणावली निवडिया दिट्ठा बाहिं पुरवरस्स ॥१७॥  
तो चिंतियं अणेणं अदिन्नदाणं इमं निवडियं पि । दूरेण वल्लणिज्जं भणियं सत्थे विसिट्ठाणं ॥१८॥  
किंतु तहाविहदुत्थो माउलओ निसुणिओ मए तस्स । अवणेमि दुत्थभावं काउं एयं अक्कजं पि ॥१९॥  
इय चिंतेउ इमेणं गहिउं रयणावली सुसंगुत्ता । विहिया परिहणमज्झे पओलिदारं गओ तत्तो ॥२०॥  
तत्थ य रायनिउत्ता पुरिसा पविसंतनीहरंतज्जणं । सोहंति तओ लग्गा सोहेउं वल्लसारं पि ॥२१॥

१. अण—सर्वत्र ॥



तत्तो सोहंताणं ताणं खुद्धस्स वज्जसारस्स । रयणावली कडीओ पडिया नीओ य सह तीए ॥२२॥  
 एसो नरिंदपासे वज्जो कुविण तेण आणत्तो । एत्थंतरे य गेहाउ निग्गओ सो अकहिउं ति ॥२३॥  
 अवसेरीए पट्टीइ आगया तत्थ जणणीभज्जाओ । दिट्ठो सो ताहिं तओ निज्जंतो वज्जभूमीए ॥२४॥  
 लोयाओ वइयरे जाणियम्मि तत्तो सदुक्खमेयाओ । आरद्धाउ सकरुणं विविहपलावेहिं पलवेउं ॥२५॥  
 विहव्वभंसं काउं इट्ठविओगं च देव्व ! न हु तुट्ठो । एयाए आवईए जमेस अज्ज वि तए खित्तो ॥२६॥

नियदविणं देतेणं रेणुसमाणं पि न गणियं जेणं ।

तस्स वि इमा अवत्था हा देव्व ! कहं तए विहिया ? ॥२७॥

इच्चाइ पलवमाणीहिं ताहिं रोयावियं पुरं सयलं । एत्थंतरम्मि बाहिं नीहरिया कह वि पुन्नेहिं ॥२८॥  
 अइवल्लहा नराहिवधूया जत्ताए नयरज्जस्स । तीए पलवंतीओ दट्ठूणं ताओ करुणाए ॥२९॥  
 पुट्ठाउ वइयरं ताहिं साहिओ सो वि सपुरलोयाहिं । अब्भत्थियाए सब्बेण तह य कुमरीइ पडिवन्नं ॥  
 जह मोयावेमि इमं आरक्खिनरा य तीइ खणमेगं । पडिसिद्धा तो गंतुं विन्नत्तो गुरुनिबंधेण ॥३१॥  
 राया चलणेसु विलग्गिऊण मोयाविओ तओ कह वि । सो तीइ तओ बाढं वेरग्गओ सुणेऊण ॥३२॥  
 धम्मं साहुसयासे जणणीभज्जाहिं सह वयं घेत्तुं । पच्चक्खइ सब्बं पि हु अदिन्नदाणाइसावज्जं ॥३३॥

इय निवडियं पि गहियं परदब्बं होइ अइगुरुविवागं । परिभाविऊण एवं वज्जसु सब्बं पि तं तिविहं ।

॥ इत्यदत्तादानविपाके वज्रसाराख्यानकं समाप्तम् ॥



अथ मैथुनव्रतविषये वणिक्पुत्राख्यानकमुच्यते—

कोसंबी नाम पुरी चित्तसुरा जीइ चित्तसालासु । सग्गाओ आगया इव नजंति कुतूहलक्खित्ता ॥१॥  
विमलधणो नामेणं सेट्ठी परिवसइ तीइ तस्स सुओ । नामेण सिवो सब्बत्थ विस्सुओ अज्जियधणोहो ॥  
पियरंमि उवरए सो कयाइ मोत्तूण गुब्बिणिं भजं । घेत्तूण पडरभंडं गओ वणिज्जेण दूरम्मि ॥३॥  
कयविक्कएहिं तत्थ य ठिओ चिरं अज्जियं धणं विउहां । तहेसनिवेण य तोसिएण दिन्नं वराहरणं ॥४॥  
छत्तं तुरओ य तहा नामं पि हु सिरिवइ त्ति से ठवियं । भज्जा य से पसूया कोसंबीए पचरधूयं ॥५॥  
विद्धिं गया य एसा गिण्हइ इत्थियणसमुच्चियकलाओ । पत्ता य जोव्वणं सा मणहरणं सुरवराणं पि ।  
परिणीया उज्जेणीवत्थव्वयबंधुदत्तनामेणं । वणिउत्तेण ठिया वि य अणुभंजइ तत्थ विसयसुहं ॥७॥  
चिरकालाउ नियत्तो तीसे जणओ य निययनयरीए । वच्चंतो उज्जेणिं पत्तो वासासु तो तीए ॥८॥  
छाएऊणं चिट्ठइ ववहारत्थं च बंधुदत्तस्स । वच्चइ घरम्मि निच्चं तत्थ य पेच्छइ निययधूयं ॥९॥

तीसे य रूचलायन्नमूढाहिययस्स तस्स संजाओ । संबंधो तो सेवइ सो तीइ समं अणायारं ॥१०॥  
इय तत्थ ठाइऊणं वासारत्ते गओ सगेहम्मि । कोसंबीए पुरीए वणियसुओ सिरिवई कमसो ॥११॥  
वद्धावणयं काउं सो गुरुखिंदीइ चिट्ठए तत्थ । तइंसणत्थमह अन्नया य आणावए माया ॥१२॥  
धूयं उज्जेणीओ मज्जणसालाइ मज्जणनिमित्तं । उवविट्ठस्स य पिउणो समागया सा तओ तेण ॥१३॥

दिट्ठा पविसंती मंदिरम्मि सो उण न तीइ उवलज्जो ।

तो सिरिवई धसक्कियहियओ चिंतइ अहो किमियं ॥१४॥

चउरो मासे निचं जीइ समं सेविओ अणायारो । सा मज्झ खिय धूया एसा गुरुपावनिलयस्स ॥१५॥  
ता को पेच्छइ वयणं अन्नाणंधस्स मज्झ पावस्स ? । कत्थ गयस्स य होही एरिसपावस्स मह सुद्धी ? ॥  
तो जाव अज्ज वि ममं न पेच्छए पावकारिणं एसा । ता वच्चाभि कहं पि हु होमि अदिस्सो अहं जेण ॥  
परजुवइसंगमाओ अनियत्ताणं अणज्जचित्ताणं । इय पावपवित्तीओ हवंति इहपरभवदुहाओ ॥१८॥  
इच्चाइ चिंतिउं अकहिउं च सो परियणस्स नीहरिओ । दारेण पच्छिमेणं गेहोचवणस्स मज्जेण ॥१९॥

तत्तो जाव चिरेण वि न नियत्तइ ताव परियणो भीओ ।  
सन्वत्तो वि गवेसइ न य पावइ सुद्धिमेत्तं पि ॥२०॥

सिववणिओऽवि हु केणइ वच्चइ देसंतरम्मि सत्थेण । चिट्ठइ अपरिचिए सव्वहा वि कत्थइ पुरे गंतुं ॥२१॥  
 तत्थ य साहुसयासे हिंसालियतेयमेहुणाईणं । सुणिऊण विवागं आसवाण सयमणुह्वेडं च ॥२२॥  
 वेरगगओ दिक्खं गेण्हइ सम्मं तयं च पालेडं । वच्चइ कयविडलतवो वेमाणियदेवलोएसु ॥२३॥

धूया वि विसन्ना तस्स चिंतए पेच्छु आगयाए मए ।

किं सो गओ अक्कम्हा नीहरिडं मह पिआ एत्तो ? ॥२४॥

इय चिंतंतीए कयाइ परियणे केणई नरेण इमं । संलत्तं जह मग्गे उल्लेणीए ठिया अम्हे ॥२५॥  
 वासारत्तं सव्वं अम्हं ता नीय बंधुदत्तस्स । निबं पि हु वचंतो गिहम्मि इच्चाइ निसुणेडं दे ॥२६॥

एसा धसक्खियमणा चिंतइ हा नूण जेण सह जाओ ।

मह तत्थ अणायारो सो खिय जणओ इमो मज्झ ॥२७॥

एत्तो खिय सो सहसा मज्झागमणे गओ विणिगंतुं । ता मज्झ कुलक्खयकारिणीइ परिभट्टसीलाए ॥  
 किं जीविणए एत्तो ? इच्चाइ विगप्पिडं अक्कहिडं च । गंतूणं आरूढा मरणत्थं कत्थइ गिरिम्मि ॥२८॥  
 दिट्ठा य तत्थ सुणिणो धम्मं सोऊण ताण पासम्मि । पव्वजं पडिवज्जइ तओ पवित्तिणिसयासम्मि ॥

१०. °सामी य—जे० J मु०॥

सुतं अहिज्जिऊणं विउलं काऊण तह तवोकम्मं । आलोइयपडिकंता सा वि गया देवलोयम्मि ॥३१॥  
॥ इति मैथुनविपाके शिवनामकस्य श्रीपत्यपराभिधानस्य वणिकपुत्रस्याख्यानकं समाप्तम् ॥

—३३३—

अथ परिग्रहाश्रवविषये सुन्दराख्यानकमाख्यायते—

भदिलपुरं ति नामेण पुरवरं सुरयणेहिं संकिन्नं । सियपासाया दीसंति जत्थ नरनिवहरूद्धा वि ॥१॥  
तत्थ सुनंदो तह सुंदरो य निवसंति दोन्नि वणिउत्ता । तत्थ सुनंदो जेढो भावियचित्तो य जिणधम्ममे ॥  
बालत्ताउ वि गहियाइं तेण संमं दुवालस वयाइं । चउमासाइपमाणं पकरेइ पुण परिगहवयम्मि ॥३॥  
सामाइयपोसहमाइएसु जिणपूयणाइसुं तह य । उज्जयमई सया वि हु साहुपयाराहणपरो य ॥४॥

लहुओ उ सुन्दरो निच्चमेव अत्थेक्कंखिरो भमइ ।  
धम्मस्स पुण न याणइ नामं पि हु सिदिलपरिणामो ॥५॥

अह अन्नया विचिंतइ बोहित्थेणं विलंधिउं जलहिं । गच्छिस्समह इण्हिं वणिजेणं रयणदीवम्मि ॥६॥  
रयणेहिं पवहणं पूरिऊण तत्तो नियत्तिउं इहइं । आगंतूणं पुणरवि गहिऊण कयाणगाइं च ॥७॥  
गंतूण रयणदीवं रयणाणं पवहणं भरेउण । आगच्छिस्सं इहइं पुणो पुणो इय वणिज्जेण ॥८॥

होहिंति मज्झ गेहे महग्घयणाणऽसंखरासीओ । तो सञ्च्वाण वि उवरिं भविस्सए मज्झ ईसरियं ॥९॥  
 अप्पसमाणं काउं पेच्छिस्सइ मं तओ नरिंदो वि । मज्झ अणिच्छंतस्स य अप्पिस्सइ नयरसेट्ठिपयं ॥  
 तत्तो अवायवहुलं समुद्वणिजं अहं चएऊणं । सयलपुहईपसिद्धो एत्थ भविस्सामि ववहरओ ॥११॥

दविणं कलंतरेण य बुडिंढु तहकह वि वच्चिहइ दूरं ।

संखं तस्स न अहमवि जह जाणिस्सामि कइया वि ॥१२॥

तो मज्झ घरदुवारे नरिंदसामंतमंडलीएहिं । सेवागएहिं दविणत्थमइसएणं निरुद्धस्मि ॥१३॥  
 सक्किस्सइ संचरिउं पि नेय कोऽवि हु तओ य मह एवं । ईसरियं च पसिद्धी पटुत्तणं चेव एयाइं ॥१४॥  
 तिन्नि वि अणुत्तराइं होहिंति समगगसुवणमज्झस्मि । मह बंधवो उ चिट्ठइ धम्ममेक्करसो अतत्तन्नू ॥१५॥

तस्स न होही विहवो ववसायाभावओ व्विय जडस्स ।

न हि छुहियस्स कओऽवि हु अव्ववसायस्स वयणस्मि ॥१६॥

निवडइ किंचि वि तम्हा नियईसरियाइ किमवि नेयस्स ।

देमि निरत्थयमेव य भिन्नो होऊण तो एवं ॥१७॥

जहचिंतियववसायं करेमि एमाइ पच्छिम्मनिसाए । चित्ते निच्छइऊणं पभायसमयस्मि उट्टेउं ॥१८॥

कयपाभाइयकिच्चो एगंते जेट्टबंधवं ठविउं । पभणइ बंधव ! भिन्नो तुज्झ भविस्सामि अहमिण्हिं ॥ १९ ॥

तो भणइ सुनंदो वच्छ ! किं इमं इयरलोयअणुसरिसं ।

जंपसि तुमं पि ? को मज्झ विज्जए तं विमोत्तूण ? ॥ २० ॥

तुज्झइवि य अत्थि अन्नो को मं मोत्तूण ? होसि तो कस्स ।

भिन्नो तुमं ति एमाइबहुयजुत्तीहिं भणिओइवि ॥ २१ ॥

तीइ मणोरहमालाइ चोइओ किं पि मन्नए न इमो । होइ अणिच्छंतस्स वि तो भिन्नो जेट्टबंधुस्स ॥ २२ ॥

अह जं जं ववसायं जेट्टो थेवं पि कुणइ तेणा वि । अज्झइ पभूयदविणं चडिओ पुण पवहणे लहुओ ॥ २३ ॥

वच्चंतस्स य मग्गे तं भग्गं सो य फलहखंडेण । उत्तरिज्जण ससुहं कत्थइ दीवंतरे लग्गो ॥ २४ ॥

वाणिज्जाइकमेणं दविणं अज्जेइ किं पि सो तत्थ । तं पि हु नासइ तक्करजलाइउवसग्गनिवहेहिं ॥ २५ ॥

एवं अणेगवाराओ तेण ससुवज्जियं च नट्टं च । दविणं जेट्टस्स पुणो वड्डइ पुत्तेहिं अणुदियहं ॥ २६ ॥

तत्तो पभूयकालेण निद्धणो सुंदरो सनयरम्मि । आगच्छइ इयरो उण जाओ अइगरुयरिद्धिज्जुओ ॥ २७ ॥

सम्मणिज्जण तो तेण सुंदरो वत्थभोयणाईहिं । भणिओ बंधव ! चिट्ठसु इण्हिं इहइं पि मज्झ धणं ॥

साहीणीं तुह सव्वं धम्मं चिय केवलं तुमं कुणसु । सकुडंबस्स य तुज्झं भोयणवत्थाइयं सयलं ॥ २९ ॥

अप्समं अहमेव य वियरिस्सामि ति पभणिए तेण । चिंतेइ सुन्दरो पेच्छ किह ममं पभणए एसो ? ॥  
 काउरिसो चिय किमहं धम्मं कुणमाणओ अववसाओ । जं दिन्नमिमेणं चिय उवजीविस्सामि रंढ व्व ॥  
 किंतु विहवुवभवेणं गन्वेण समुन्नया न याणंति । वच्चावच्चविभागं ठाणमठाणं च न सुणंति ॥३२॥  
 विह्वावलेवनडियस्स तो अहं बंधवस्स एयस्स । सक्किस्सामि न एवं दट्ठुं सोऊण व अणऽक्खे ॥३३॥  
 विवरीयपरीणामत्तणेण इय सुन्दरो विचिंतेउं । गाढं पउट्ठहियओ जेट्ठम्मि अट्ठुढभावेऽवि ॥३४॥  
 रासिं कस्सइ साहुस्स संतियं किं पि गिण्हिउं कह वि । बोहित्थवणिज्जेणं पुणो वि दीवंतरेसु गओ ॥  
 निच्चमणुस्सुयहिओ निययाभिग्गहकओ सुनन्दो वि । धम्मपरो नाएणं अज्झइ रयणाण कोडीओ ॥३५॥  
 जह जह वड्डइ विहवो तह तह अणवरयमेव वेच्चइ । सो तं सत्तसु खेत्तेसु सुणियघरजोव्वणसरूवो ॥  
 जह जह वेच्चइ एवं तह तह वड्डंतंरयणनिवहेण । तेणिब्भपयं पत्तं सलहिज्जेतेण विबुहेहिं ॥३६॥  
 जह कणयरयणनिम्मियवहुयाहरणम्मि विज्जमाणेऽवि । होइ तुरंगो मुच्छाविवज्जिओ तह इमो विहवे ॥  
 न कुणइ कया वि मुच्छं परिमाणकडो अभिक्खमुवउत्तो । चिट्ठेइ वेच्चइ धणं जिण्णुद्धाराइठाणेसु ॥३७॥  
 वंदइ निययकयाइं जिन्नाइं नवाइं चेइयहराइं । पवयणपभावणाओ कारइ जत्ताउ पूयाओ ॥३८॥  
 आहारवत्थपत्ताइएहिं पूएइ सुणिगणं निच्चं । दीणाण देइ दाणं कुणइ सधम्मण वच्छल्लं ॥३९॥



पुत्रोदयपवणागरिसियं च मन्त्रइ य कयवरं व धणं । भावाणुडाणां करेइ सो पोसहाईणि ॥४३॥  
इय मुच्छाए विरहिए अणसुए तम्मि गन्वपरिमुक्के । समुवलियबहुपुत्रे वित्थरियजसे य चिद्धंते ॥४४॥  
भमिडं समगदेसंतराई पुवुत्तनायओ चेव । सयलेसु वि ववसाएसु विहलभावं पवन्नेसु ॥४५॥  
पुणरवि विलक्खहियओ दीणो सव्वस्स सोयणिज्जो य । भद्विलउरम्मि नियए समागओ सुंदरो गेहे ॥४६॥  
तो वित्थरियं दट्ठुं जेडं बंधुं पओसमावन्नो । सम्माणिओऽवि दूरं तेण इमो चिंतए एवं ॥४७॥  
चिद्धामि इमस्स घरे तत्तो पाडेमि गरुयवीसंभे । ववहारमिसेण धणं अप्पायत्तं बहुं काउं ॥४८॥  
तो छुन्नपओगेणं हणामि एयं कए य तह पच्छा । पल्लवसिजइ मह चेव बहुधणं तेण विट्ठवेडं ॥४९॥  
अन्नं अन्नेण वि अज्जिऊण अन्नं कमेण ता जाव । इव्वभो होहं अहमेव अहव अन्नायधणसंखो ॥५०॥  
इच्चाइ चिंनिऊणं भुंजइ चिट्ठइ सुनंदपासम्मि । घेत्तुं पभूयदव्वं तत्तो ववहरइ पुरमज्जे ॥५१॥  
तो चिंतइ बहुदव्वे चडिए हत्थे किलिट्ठपरिणामो । मारेमि सुनंदं छुन्नमेव सव्वं पि जेणेयं ॥५२॥  
दविणं मह होइ तओ रयणीए पोसहं सुनंदोऽवि । गिण्हइ चउदसीए गेहोवरयम्मि एगागी ॥५३॥  
कवडपसुत्तो चिट्ठइ य सुंदरो उट्ठिऊण रयणिभरे । किर मारिस्सामि इमं ति चिंतयंतो धणाकंखी ॥

गुरुपावपरिर्णैः तीर्त्वा ततो चोदृण किण्हेण । डसिओ सप्पेण इमो मरिउं नरए समुप्पन्नो ॥५५॥  
 'भावियभवस्सरूवो काऊणं तस्स सयलमयकिच्चं । जं आसि तेण गहियं वणिजत्थं तं समग्गं पि ॥५६॥  
 संगोवेइ सुनंदो नियदविणं अह कयाइ नाऊण । कस्सइ मुणिस्स पासे आसन्नं आउयं निययं ॥५७॥  
 जेट्टसुयं ठावित्ता कुडुंबभारे पभूयदब्बं च । दाऊण धम्मकल्लेसु खामिउं सयलसंघं च ॥५८॥  
 काऊण सुनंदो अद्धमासमणसणविहिं समादीए । अरुणाभम्मि विमाणे सोहम्ममे सुरवरो जाओ ॥५९॥  
 इय एयस्स परिग्गहपरिमाणकडस्स सुच्छरहियस्स । संतं पि असंतं पि व दब्बं आरंभकरणं च ॥६०॥  
 इयरस्स असंताइं वि परिग्गहे चिय धणाइं सत्त्वाइं । आरंभविहाणाणि य दब्बटाए समग्गाइं ॥६१॥  
 जं सुच्छ चिय भणिया परिग्गहो सा य तस्स अइगरुई । अनियत्तो भावेण हि आरंभपरिग्गहेसु इमो ।  
 तम्हा महिडिड्ढओ निद्धणो व कुज्जा परिग्गहपमाणं । इहरा अविरइहेउं कम्मं आसवइ सुच्छाए ॥६३॥

॥ इति परिग्रहविरतिविपाके सुन्दराख्यानकं समाप्तम् ॥

एवमपराण्यपि दुष्टमनोवाक्कायाद्याश्रवाणां दृष्टान्ताख्यानकानि स्वयमेवाऽवगन्तव्यानि ॥

॥ इत्यष्टमी कर्मश्रवभावना समाप्ता ॥

तस्मादेतानि प्राणातिपाताद्याश्रवद्वाराणि तद्विरमणकपाटस्थगनेन संवरणीयान्येव, अन्यथोक्तप्रका-  
रेणाशुभकर्मश्रवणाद्, अत आश्रवभावनाऽनन्तरं संवरभावनोच्यते, तत्र प्राणातिपाताश्रवद्वारस्य  
संवरणोपायमाह—

जो सभं भूयाइं पेच्छइ भूएसु अप्पभूओ य । कम्ममलेण न लिप्पइ सो संवरियासवदुवारो ॥

सामान्यभणनेऽपि प्रक्रमाद्विशेषो द्रष्टव्यः, ततश्च संवृतं-तद्विरतिग्रहणेन स्थगितं प्राणातिपात-  
लक्षणं आश्रवद्वारं येन स संवृताश्रवद्वारः, अयं च सोऽभिधीयते यः किमित्याह-यः सम्यग् भूतानि-  
पृथिव्यादीनि जीवलक्षणानि प्रेक्षते-आगमश्रवणाद्विद्वारेण जानाति, ततश्च भूतेष्व्वात्मभूतो भवति,  
ज्ञानस्य विरतिफलत्वाद्, भूतानि सर्वाण्यपि आत्मवत् सम्यग् रक्षतीत्यर्थः, एवंविधश्च संवृतप्राणाति-  
पाताश्रवद्वारत्वात्तज्जनितकर्ममलेन न लिप्यत इति, तस्मादेतत् परिभाष्येदं कुरु ॥ किमित्याह—

हिंसाइ इंदियाइं कसायजोगा य भुवणवेरीणि । कम्मासवदाराइं रंभसु जइ सिवसुहं महसि ॥

हिंसादीनि-हिंसामृषास्तेयमैथुनपरिग्रहादीनीत्यर्थः, इंद्रियाणि-श्रोत्रचक्षुरादीनि, कषायाः-क्रोधा-  
दयो, योगाः-मनोवाक्कायाः, एतानि सर्वाण्यपि नारकाद्यनन्तदुःखहेतुभूतकर्मश्रवणात् कर्मश्रवद्वारा-

राणि भुवनत्रये वैरिभूतानि 'निरुंभसु' त्ति तद्विपक्षासेवनकपाटस्थगनेन निरुंद्धि, यदि शिवसुखं महसि-वाञ्छसीति ॥ ननु कथं पुनरेते आश्रवाः सर्वेऽपि युगपन्निरुध्यन्त इति संक्षिप्तं साधारण-तन्निरोधे कंचनाप्युपायं कथयत यूयमित्याह—

निगहिण्हिं कसाण्हिं आसवा मूलओ निरुंभंति । अहियाहारै मुक्के रोगा इव आउरजणस्स ॥

कषायैः क्रोधादिभिर्निरुद्धैरन्ये सर्वेऽप्याश्रवा एकहेलयैव निरुध्यन्ते, कषायाणामेव सर्वानर्थमूल-त्वात्, न हि लोभादीनन्तरेण कोऽपि हिंसामृषास्तेयादिषु प्रवर्त्तते, इत्यतोऽप्यथाहारनिरोधे रोगा इवातुरजनस्स कषायनिरोधे सर्वेऽप्याश्रवा मूलत एव निरुध्यन्त इति ॥ भवत्वेवं, किन्तु त एव कषायाः कथं निरुध्यन्त इति कथयताम् ?, अत्राह—

रुंभंति तेऽवि तवपसमझाणसन्नाणचरणकरणेहिं । अइबलिणोऽवि कसाया कसिणभुयंग व्व मंतेहिं ।

प्रतीतिार्था ॥ इन्द्रिययोगानां विशेषतोऽतिबलिष्ठाश्रवद्वारत्वात्तन्निरोधेऽनुशास्तिप्रदानेन गुणविशेषं प्रदर्शयद्भिर्विशेषतः सर्वदैवाऽऽत्मीयो जीवः प्रवर्त्तनीय इति दर्शयति—

गुणकारयाइं धणियं धिइरज्जुनियं तियाइं तुह जीव ! । निययाइं इंदियाइं वल्लिनिउत्ता तुरंग व्व ॥

मणवयणकायजोगा सुनियत्ता तेऽवि गुणकरा होंति ।  
अनियत्ता उण भंजंति मत्तकरिणो व्व सीलवणं ॥४४८॥

गतार्थे ॥ अथाऽऽसन्नभवसिद्धिकानामेवाश्रवद्वारनिरोधे प्रवृत्तिर्भवति, नान्येषामित्याह—

जह जह दोसोवरमो जह जह विसएसु होइ वेरगं । तह तह विन्नायव्वं आसन्नं से य परमपयं ॥

दोषाः--प्राणान्तिपातरागद्वेषकषायाद्याश्रवद्वारलक्षणाः यथा यथा च तेषामुपरमः--प्रवृत्तिनिरोध-  
लक्ष्णो भवति, यथा यथा च विषयेषु--शब्दरूपादिषु वैराग्यं--विरागता भवति, तथा तथा 'से' तस्य  
दोषनिवृत्त्यादिमतः परमं--प्रकृष्टं मोक्षलक्षणं पदमासन्नं विज्ञातव्यं, अनासन्नमुक्तिपदस्याऽभव्यस्य  
दूरभव्यस्य चेत्यं प्रवृत्त्ययोगादिति ॥ अथाऽऽश्रवद्वारसंवरणप्रवृत्त्युत्साहकं दृष्टान्तद्वयमाह—

एत्थ य विजयनरिंदो चिलायपुत्तो य तक्खणं चेव । संवरियासवदारत्तणम्मि जाणेज्ज दिट्ठता ।४५०

सुगमा ॥ कः पुनरसौ विजयनरेन्द्रः ? उच्यते—

पुरमासि विजयवद्धणनामं माणससरं व सच्छुपयं । वरकणयकमलकलियं विहूसियं रायहंसेहिं ॥१॥  
तं पुण विजयनरिंदो पालइ रज्जम्मि जस्स सयकालं । कुसुमाण बंधणं निग्गहो य इंदियगणस्सेव ॥२॥

नामेण चंदलेहा तस्स पिया आसि चंदलेह व्व । अकलंका जयसारा निरुवमलायन्नरूवेहिं ॥३॥  
दासत्तणं पि तीसे वंछंति सुरा वि पेक्खिउं रूवं । अमरीओऽवि हु निंदंति अप्पयं दंसणे तीए ॥४॥  
सलह्जिंतीइ तओ सयलजणेणं इमीइ गुणनिवहो । अजिइंदिएण कहमवि निमुओ उज्जेणिनरवइणा ।५।  
सा य जिणसासणया महासई अप्पणो य भत्तारो । पडिबोहिऊण सावयधम्मम्मि पयट्ठिओ बाढं ।६।  
दूओ उज्जेणिनिवेण पेसिओ तो कयाइ विजयस्स । तेणावि मग्गिया तस्स पणइणी चंदलेह त्ति ॥७॥

तो विजयनरिंदेणं भणियं भो दूय ! जइ वि तुम्ह पहु ।

बहुबलवित्थरकलिओ तहऽप्पबलवित्थरा अम्हे ॥८॥

तह वि हु तस्स न जुत्तं पयडं परजुवइपत्थणं एवं । न य पागयपुरिसोऽवि हु जीवंतो अप्पइ कलत्तं ॥  
ट्चाइ जंपिऊणं अवमाणेडं विसज्जिओ दूओ । सोऽणेगुणं गंतु तं साहइ निययसामिस्स ॥१०॥

अह सो कुविओ बलभरसमन्निओ विजयनरवइस्सुवरिं ।

वच्चइ सदेससीमाइ विजयराया वि तयभिमुहो ॥११॥

आगंतूणं मिलिओ लग्गं आओहणं अइमहंतं । सत्तुगमुट्ठिं पिव विजयसेत्तं मिग्रस्स बलनिवहे ॥१२॥

तह वि हु खत्तियवित्ति अणुयत्तंतो न तत्थ विणियत्तो ।  
जुञ्झइ विजयनरिंदो जाओ य खणेण विरलबलो ॥१३॥

भिन्नो य सत्थघाएहिं जाणिउं तो अवस्समरियव्वं । निहारावइ हत्थि बाहिं संगमभूमीओ ॥१४॥  
ओयरिउं तो हेडा काउं सो पंचमुट्ठियं लोयं । संवरिणं च तथा आसवदाराइं सव्वाइं ॥१५॥  
थाणु व्व उद्धदेहो काउसग्गम्मि ठाइ सो तत्थ । पच्चक्खेउं सिद्धाइसक्खियं सयलसावज्जं ॥१६॥  
देहगलमाणसोणियगंधायरिसियपिवीलियगणेहिं । वज्जमुहेहिं विभिन्नो विहिओ सो चालणिसरिच्छो ॥१७॥  
संवेयमुव्वहंतो भावंतो भावणं विसुद्धमणो । सयलत्थनिप्पिवासो अमुच्छिओ निययेदेहम्मि ॥१८॥  
सत्तमदिवसे मुक्को पाणेहिं समं समग्गकम्मेहिं । पावियकेवलनाणो सिद्धो होऊण अंतगडो ॥१९॥  
सोऊण वइयरमिमं पलाइउं सीलरक्खणनिमित्तं । गंतुं अन्नत्थ वयं पडिवज्जइ चंदलेहा वि ॥२०॥

॥ इति विजयनरेन्द्राख्यानकं समाप्तम् ॥

—३३३३३३३३—

अथ चिलातीपुत्राख्यानकमुच्यते—

धिज्ञाइएण केणइ कया पइन्ना जहा ममं वाए । जो जिणइ तस्स सीसो भवामि इय विज्जगव्वेण ॥१॥

नडिओ परिभमंतो एसो जिणसासनं च खिसंतो । पञ्चाविओ जिणेंजं केणावि य साहुणा वाए ॥२॥  
 कुव्वंतो वि य सो दव्वओ वयं देवयाइ तहकह वि । संचोइओ जहा से भावेण वि परिणयं एयं ॥३॥  
 जाइमयं तु न मंचइ कुणइ दुगुंछं च भारिया य पुणो । नेहं तंमि न मंचइ कारइ तह कम्मणं तस्स ॥  
 अप्पवसीकरणत्थं अह सोऽणालोइउं अपडिकंतो । मरिउं देवेसु गओ भज्जा वि य तस्स तेणेव ॥५॥  
 बेरगणेणं दिक्खं घेतुमणालोइया अपडिकंता । मरिउं देवेसु गया चुओ तओ भत्तुणो जीवो ॥६॥  
 जाइमयपरदुगुंछाकम्मस्सुदएण रायगिहनयरे । धणसत्थवाहगेहे दासीए चिलाइयाए सुओ ॥७॥  
 जाओ भज्जाजीवोऽवि तत्थ धणसत्थवाहपुत्ताणं । धणदेवमाइयाणं पंचणहं उवरि धूय त्ति ॥८॥  
 तीसे य बालहारी जाओ सो चिय चिलाइयापुत्तो । सो तं खेळावंतो बहुविहकिरियाओ पयडेइ ॥९॥  
 अन्नाओ वि अणालीओ कुणइ धणमाइएहिं गेहाओ । निस्सारिओ तओ सो गओ भमंतो अडविमज्झे ।  
 सीहगुहानामाए ठिओ तहिं तक्कराण पल्लीए । सोडीरो नित्तिसो अगगपहारित्ति तो कमसो ॥११॥  
 तक्करसेणाहिर्वई जाओ सो चेव अन्नया चोरे । भणइ इमो रायगिहे धणस्स गेहम्मि वच्चाओ ॥१२॥  
 ध्रया नामेणं सुंसुम त्ति जा तस्स तं अहं एक्कं । गिण्हस्सामि धणं पुण सेसं सव्वं पि तुम्हाण ॥१३॥  
 इय भणिउं भिहेहिं सहिओ रयणीइ सो गओ तत्थ । धणगेहम्मि पविट्ठो सव्वणऽवसोयणिं दाउं ॥



सोऽहं चिलाइपुत्तो इय भणिऊणं गिहं सुसेऊण । गहिऊण सुंसुमं पि य तओ पलायाण पट्ठीए ॥१५॥  
पुत्तेहिं समं तह वाहराए लग्गो धणो त्ति तो चोरा । धणमुज्झेउण गया चिलाइपुत्तो पुणो एक्को ॥१६॥  
गहियाए सुंसुमाए वबंतो तरइ जा न तं वहिउं । आसन्ना य धणाई जाया ता छिंदिउं तीसे ॥१७॥  
सीसं धेत्तूण करे वयइ नियत्ता धणाइणो तत्तो । मग्गे चिलाइपुत्तो दट्ठुं झाणट्ठियं साहुं ॥१८॥  
पुच्छइ संखेवेणं धम्मं करगहियनिसियकरवालो । भणइ य इहरा तुज्झ वि मा एवं छिज्जिही सीसं । १९।  
तो जोगगयमुवगंतुं संलत्तं तेण साहुणा एवं । उवसम-विवेग-संवर-इय धम्मो भट्ट ! संखित्तो ॥२०॥  
तो एगंते होउं परिभावइ अक्खराण ताणऽत्थं । पुब्बभवब्भासेण य सो एवं तस्स परिणमइ ॥२१॥  
उवसमउ चिय धम्मो चत्ता कोहाइणो मए तम्हा । धम्मो विवेगओ तो चएइ सीसं च खगं च ॥२२॥  
इंदियमणवइकायाइसंवरं होइ धम्मसंपत्ती । इय ताइं संवरेंउं उवसग्गे ठाइ सो धीरो ॥२३॥  
सोणियगंधेणं आगयाहिं कीडीहिं वज्जंतुडाहिं । अट्ठाइज्जदिणाइं खज्जो सो चालणि व्व कओ ॥२४॥

उक्तं च सिद्धान्ते—

“जो तिहिं पएहिं धम्मं समभिगओ संजमं समारूढो । उवसम विवेग संवर चिलाइपुत्तं नमंसांमि ॥१॥  
अहिसरिया पाएहिं सोणियगंधेण जस्स कीडीओ । खायंति उत्तमंगं तं दुक्करकारयं वंदे ॥२॥

धीरो चिलाइउत्तो मूयंगलियाहिं चालणि व्व कओ । सो तह वि खल्लमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥३॥  
अड्ढाइल्लेहिं राइदिगहिं लद्धं चिलाइपुत्तेणं । देविंदामरभवणं अच्छरगणसंकुलं रम्मं ॥४॥

॥ इति चिलातीपुत्राख्यानकं समाप्तम् ॥

॥ नवमी च संवरभावना समाप्ता ॥

अस्यां नवमभावनायां नूतनवक्ष्यमानकर्मणो रागादिनिग्रहेण संवर उक्तः, चिरबद्धं तु यत् सत्तायां विद्यते तदपि निर्जराणीयमेव, अन्यथा मोक्षप्राप्त्यभावाद्, इत्यतः संवरभावनाऽनन्तरं निर्जराभावनोच्यते, निर्जरा च चिरबद्धस्य कर्मणः कनकावलीप्रमुखतपोविशेषैर्भवतीति प्रतिपादयन्नाह—  
कणगावलिरयणवल्लिमुत्तावलिसीहकीलियप्पमुहा । होइ तवा निज्जणं चिरसंचियपावकम्माणं ॥

कनकावलीप्रमुखं तपश्चिरसंचितपापकर्मणां निर्जरणहेतुत्वादुपचाराद् “रूपको भोजन” मित्या-  
दिन्यायतो निर्जरणमुच्यते । तत्र कनकावलीतपः किमभिधीयते ? इति, अत्रोच्यते, चतुर्थं कृत्वा  
पारयति, ततः पष्ठं, ततोऽष्टममित्येका काहलिका, अत्र स्थापना

१	ततश्चाष्टौ षष्ठानि	२	२	२
२		२		२
३	अस्य स्थापना—	२	२	२

करोति, एनैः किल काहलिकाया अधस्ताद्वाडिमकं निष्पद्यते,

ततश्चैकमुपवासं कृत्वा पारयति, ततो द्वौ तत स्त्रीस्ततोऽपि चतुर इत्येवं पंच षट् सप्ताष्टौ नव दशैकादश द्वादश त्रयोदश चतुर्दश पंचदश ततः षोडशोपवासान् कृत्वा पारयति, एषा दाडिमकस्या- धस्तादेका कनकावलीसम्बन्धिनी लता भवति । ततश्चतुस्त्रिंशत् षष्ठानि करोति, एतैः किल कनकावलय-

धस्ताद् पदकं संपद्यते अस्य स्थापना —

२	२	२	२	२	२
२	२	२	२	२	२
२	२	२	२	२	२
२	२	२	२	२	२
२	२	२	२	२	२

अथवा अन्यथा पदकं स्थाप्यते । ततः पंचदश, ततश्चतुर्दश, एव- कृत्वा पारयति, एषा कनका- इयं च पदकस्योपरिष्ठात् प्रथम- षोडश पंचदश चतुर्दश एवं यावदेक उपवासः, एवं पद्मे लता सिद्धा भवति । ततश्चाष्टौ षष्ठानि करोति,

२२
२२२
२२२२
२२२२२
२२२२२२
२२२२२२
२२२२
२२२
२२

ततः षोडशोपवासान् कृत्वा पारयति, मेकैकहान्या तावन्नैयं यावदेकमुपवासं वलीसम्बन्धिनी द्वितीया लता भवति, लता प्रतिलोमा ऊर्ध्वं विरच्यते, तद्यथा- च सति एषा प्रथमलतासदृशी द्वितीय- एतैरप्येतदुत्तरोपरि द्वितीयं दाडिमकं

निष्पद्यते । ततोऽष्टमं षष्ठं चतुर्थं करोति (ग्रं० १२०००) तैर्द्वितीया काहलिका निष्पद्यते । एवं च सत्युपरिकाहलिकाद्वययुक्ता दाडिमकयुगान्विता लताद्वयसम्पन्ना तदधस्तान्निबद्धपदका च कनकावली सिद्धा भवति । अस्मिन् कनकावलीतपसि सर्वोप्यपि चत्वारि चतुर्थानि भवन्ति, चतुष्पंचाशत् षष्ठानि,

चत्वार्यष्टमानि, द्वे दशमे, द्वे द्वादशे, द्वे चतुर्दशे, द्वे षोडशे, द्वे अष्टादशे, द्वे विंशतितमे, द्वे द्वाविंशतितमे,  
 द्वे चतुर्विंशतितमे, द्वे षड्विंशतितमे, द्वे अष्टाविंशतितमे, द्वे त्रिंशत्तमे, द्वे द्वात्रिंशत्तमे द्वे चतुस्त्रिं-  
 शत्तमे इति; एवं च सर्वैकत्वेवर्षमेकं चतुर्विंशतिश्च तपोदिनानि भवन्ति, अष्टाशीतिश्च पारणकदिनानि,  
 उभयमीलनेन वर्षेणैकेन त्रिभिर्मासैर्द्वाविंशत्या च दिनैरियं समर्थ्यते । अस्यां च कनकावल्यां सर्व-  
 कामिताहारेण पारणकं भवति, निर्विकृतिकेन वा अलेपद्रव्यैर्वा आचाम्लेन वा इत्येवं पारणकमेदादियं  
 चतुर्द्धा भवति । ततः पंचभिर्वर्षैः मासद्वयेनाष्टाविंशत्या च दिवसैश्चतुर्विधाऽपीयं समाप्यत इति ॥  
 रत्नावल्यग्नयेवमेव द्रष्टव्या, केवलं दाडिमद्वये पदके च षष्ठस्थानेऽष्टमानि वाच्यानि, शेषं सर्व  
 तथैवेति ॥ अथ मुक्तावलीतपो भण्यते-अत्राऽऽदौ चतुर्थं, ततो द्वाबुपवासौ ततः पुनरपि चतुर्थं, ततस्त्रय  
 उपवासाः, ततः पुनरपि चतुर्थं, चत्वार उपवासाः, एवं चतुर्थान्तरितमेकोत्तरवृद्ध्या नेयं, चेतुर्थं  
 पंचोपवासाः, चतुर्थं षट्, चतुर्थं सप्त, चतुर्थमष्टौ चतुर्थं नव चतुर्थं दश चतुर्थमेकादश चतुर्थं  
 द्वादश चतुर्थं त्रयोदश चतुर्थं चतुर्दश चतुर्थं पंचदश चतुर्थं षोडशोपवासाः, एवमर्धं मुक्तावल्या  
 निष्पन्नं, द्वितीयमप्यर्द्धमेवमेव द्रष्टव्यं, केवलमत्र प्रतिलोमगत्या उपवासान् करोति, तद्यथा-षोडशो-  
 पवासान् कृत्वा पारयति, ततश्चतुर्थं, ततः पंचदशेत्थेवं चतुर्थान्तरितमेकोत्तरहान्या नेयं यावत् द्वाबु-  
 पवासौ कृत्वा पर्यंते चतुर्थं करोति, अत्र स्थापना—

१	२	यावत्
१	२	१४
३	१	१५
४	२	१६
यावत्	१	१६

इह तपोदिनानां शतत्रयं भवति, षष्टिस्तु पारणकदिवसाः, उभयमीलनेन वर्षैका-  
समतिक्रामति । पारणकभेदाच्चातुर्विध्यं कनकावलीवदत्रापि द्रष्टव्यमिति ॥ अथ सिंह-  
विक्रीडितं तपः प्रोच्यते—एतच्च लघुबृहद्भेदाद् द्विविधं, तत्र लघुसिंहविक्रीडितमित्यम-  
वगन्तव्यं, तद्यथा—एकौ दो एकोऽवि य उववासा तन्नि दोन्नि चउरो य । तन्नि य पंच  
य चउरो छ पंच सत्तेव व उववासा ॥१॥ छ चैव अट्ट सत्त य नवउववासेहिं होइ  
पढमलया । अट्ट नव सत्त अट्ट य छ सत्त पण छ च चउरो य ॥२॥ पण तन्नि चउर

दोन्नि य तिवेगो दोन्नि एग उववासा । पढमलया विवरीया अट्टहिया होइ बीयलया ॥३॥  
चउपन्नसयं च तवोदिणाणि इह पारणां तैत्तीसं । छहिं मासेहिं सत्तहिं दिणेहिं वच्चइ समगगमिणं ॥४॥  
पारणकभेदाच्चातुर्विध्यमत्रापि द्रष्टव्यमिति । अथ बृहत्सिंहविक्रीडितमुच्यते—  
एकौ दो एको चिय तन्नि दुवे चउर तन्नि पण चउरो । छ चैव पंच सत्त य छ अट्ट सत्तेव नव अट्ट ॥१॥  
दस नव एक्कारस दस दुवालसेक्कारसेव तेरसया । बारस चउदस तेरस पनरस चउदस य सोलसगं ॥२॥  
इय पढमलयं काउं तत्तो पन्नरस कुणइ उववासे । पढमलयं चिय तत्तो विवरीयं सोलसाईयं ॥३॥  
पज्जंते उववासं करेइ इय होति पिंडियाइं इहं । चत्तारि तवदिणाणं सयाइं सगनउयअहियाइं ॥४॥  
एगहिं पारणया सन्वेगत्तेण वरिसमेगं च । छम्मासा अट्टारस दिणाइं पारणयभेएण ॥५॥

एयं पि चउञ्चमेयं वोच्छिन्नं सुप्पइद्वियमुणम्मि । जमिमम्मि अपच्छिमओ सो चिय वीरेण वागरिओ ॥

इह प्रमुखग्रहणादन्येऽप्यपर्यन्तास्तपोविशेषाः सन्ति, तेष्वपि मध्ये विनियजानुग्रहार्थं केचिद् दृश्यन्ते-तत्र भद्रतपः प्रोच्यते, एतदपि लघुबृहद्भेदतो द्विभेदं, तत्र लघ्वित्थमवसेयं-एक दुग तिन्नि चउरो पंचुववासेहिं होइ पढमलया । तिन्नि चउ पंच एक्को उववासदुगेण बीया उ ॥१॥ पण एक दोन्नि तिन्नि य उववासचउक्कण तइयलया । दो तिन्नि चउर पंच य एक्कुववासे चउत्थलया ॥२॥ पंचमलयाइ चउरो पण एकग दोन्नि तिन्नि उववासा । पणसत्तरि उववासा सञ्चे पणवीस पारणया ॥३॥ अत्र

१	२	३	४	५
३	४	५	१	२
५	१	२	३	४
२	३	४	५	१
४	५	१	२	३

स्थापना--तिर्यग् ऊर्ध्वकोणेषु च गण्यमानेऽस्मिन् सर्वतः पंचदशागच्छंतीति, सर्वतो- भद्रमप्येतदुच्यते, तिग चउरो पंच बीया उ ॥१॥ तदेवं लघु प्रतिपादितम् । अथ तदेव बृहत् प्रतिपाद्यते-एकग दुग छु सत्तोववास पढमलया । चउ पंच छु सत्तेगो दो तिन्दुववास सत्तेग दोन्नि तिन्नि य चउ पण छुहिं चैव होइ तइयलया । तिग

चउर पंच छु च य सत्तेग दुगे चउत्थी उ ॥२॥ छु चैव सत्त एक्को दुग तिग चउ पंचमेहिं पंचमिया । दुग तिग चउ पण छु चिय सत्तेक्कगएहिं छुट्ठी उ ॥४॥ पण छु च सत्त एकग दुग तिग चउरोववास सत्तमिया । छुन्नउयसयं इह तवदिणाण गुणपन्न पारणया ॥५॥

इह स्थापना—

पाद्यते, पंचग छ सत्त अट्ट  
सत्तुववासेहिं बीया उ ॥१॥  
तइयलया । नव पंच छच्च  
य उववासा अट्ट नव य  
पारणया ॥३॥

१	२	३	४	५	६	७
४	५	६	७	१	२	३
७	१	२	३	४	५	६
३	४	५	६	७	१	२
६	७	१	२	३	४	५
२	३	४	५	६	७	१
५	६	७	१	२	३	४

अथ भद्रोत्तरं तपः प्रति-  
य नवोववासेहिं होइ पहमलया । अट्ट नव पंच छच्च य  
छ च्वेव सत्त अट्ट य नव पंचहिं च्वेव होइ  
सत्तहिं उववासेहिं चउत्थी उ ॥२॥ पंचमलयाइ सत्त  
पण छक्कं । तवदिवसा पणसत्तरसयमिह पणवीस

लघुबृहत्-  
सर्वतो-  
भद्र-  
आदि-  
तपसां  
करण-  
विधिः

५	६	७	८	९
८	९	५	६	७
६	७	८	९	५
९	५	६	७	८
७	८	९	५	६

अत्र स्थापना  
मिति । अथ आचा-  
मिश्रोदनाभ्यवहार-  
त्रीण्याचामाम्लानि

एतेष्वपि भद्रमहाभद्रभद्रोत्तरेषु पारणकभेदाच्चातुर्विध्यं द्रष्टव्य-  
माम्लवर्द्धमानकं तपः प्रोच्यते, अथ प्रथममाचाम्लमलवणकांजिक-  
लक्षणं विधीयते, ततश्चतुर्थं, ततश्च द्वे आचामाम्ले पुनश्चतुर्थं,  
पुनश्चतुर्थं, चत्वार्याचामाम्लानि पुनश्चतुर्थं, पंचाऽऽचामाम्लानि

एवं चतुर्थीतान्धेकोत्तरवृद्ध्या तावदाचामाम्लानि वर्द्धनीयानि यावच्छ्रुतमाचामाम्लानां कृत्वा चतुर्थं  
करोति, इह च सर्वसंख्यानतः शतं चतुर्थीनां, पंचाशदधिकानि पंचसहस्राण्याचामाम्लानां, उभय-  
मीलने चतुर्दशभिर्वर्षैस्त्रिभिर्मार्सैः चतुर्विंशत्या च दिनैः सर्वगिदमतिक्रामति । अथ सप्तसप्तमिकाया-

अतः प्रतिमाः प्रतिपाद्यन्ते, तद्यथा-सप्तसप्तमिका अष्टाष्टमिका नवनवमिका दशदशमिका चेति,  
अत्र आद्या सप्तसप्तमिका क्रियते, एकोनपंचाशद्दिनानीत्यर्थः, तत्रायसप्तके प्रतिदिनेमेकैका दत्तिगृह्यते,  
द्वितीयसप्तके तु प्रतिदिनं दत्तिद्वयं, तृतीयसप्तके प्रतिदिवसं दत्तित्रयं, चतुर्थसप्तके दत्तिचतुष्टयं,  
एवमेकैकदत्तिवृद्ध्या तावन्नेयं यावत् सप्तमसप्तके प्रत्यहं दत्तिसप्तकं ग्राह्यं, अत्र स्थापना—[७७७७७७]  
द्वितीयाऽष्टाष्टमिका, अष्टौ अष्टकाः क्रियन्ते, चतुर्षष्टिर्दिनानीत्यर्थः, अत्रापि प्रथमाष्टके प्रतिदिन-  
मेकैका दत्तिगृह्यते, द्वितीयाष्टके द्वे द्वे, एवमेकैकदत्तिवृद्ध्या तावद् नेयं यावदष्टमेऽष्टके प्रतिदिन-  
मष्टौ दत्तयो गृह्यन्ते, अत्र स्थापना—[८८८८८८] तृतीया नवनवमिका, नव नवका विधीयन्ते, एका-  
शीतिदिनानीत्यर्थः, अत्रापि प्रथमनवके प्रतिदिवसेमेकैका दत्तिः, एकैकवृद्ध्या च नवमनवके प्रतिदिनं  
नव दत्तयः, स्थापना—[९९९९९९१९१९] चतुर्थी दशदशमिका, दश दशकान् यावत् क्रियते, शतं दिनाना-  
मित्यर्थः, अत्रापि प्रथमदशके प्रतिदिनमेका दत्तिस्ततश्चैकैकदत्तिवृद्ध्या दशमदशके प्रतिदिनं दश दश  
दत्तयः । स्थापना—[१०१०१०१०१०१०१०१०१०१०१०] नवभिर्मार्गैस्त्रितुर्विशतिभिर्दिनैश्चित्तोऽध्येता प्रतिमाः  
समर्थयन्ते । अथ जान्द्रायणं तपः प्रतिपाद्यते, अत्र च भिक्षादत्तिभिः कवलैर्वा यवमध्ये वज्रमध्ये चेति  
द्वे प्रतिभे भवतः, तत्र च यवमध्ये शुक्लपक्षप्रतिपदि एका भिक्षादत्तिः कबलो वा एकोऽभिगृह्यते,



द्वितीयायां द्वे, तृतीयायां तिस्रः, एवमेकोत्तरवृद्ध्या यावत् पौर्णमास्यां पंचदश, कृष्णपक्षप्रतिपदि च पंचदश दत्तयः कवला वा गृह्यन्ते, द्वितीयायां चतुर्दश इत्येवं यावदमावास्यायामेका दत्तिः कवलो च एको गृह्यते इति, मासेनैषा समर्थ्यते । वज्रमक्ष्या तु कृष्णपक्षप्रतिपदि प्रारभ्यते, प्रथमदिने च पञ्चदश दत्तयः कवला वा गृह्यन्ते, तत एकैकहान्या तावन्नीयते यावदमावास्यायां शुक्लपक्षप्रतिपदि चैका दत्तिः कवलो वा एको गृह्यते, ततो द्वितीयाया आरभ्य एकोत्तरवृद्ध्या तावन्नीयते यावत् पौर्णमास्यां पंचदश दत्तयः कवला वा गृह्यन्त इति, मासेनैषाऽपि समाप्यत इति ॥

अथ सर्वांगसुंदरं तपः प्रतिपाद्यते, सर्वांगानि सुंदराणि-सौन्दर्योपेतानि भवन्ति यस्मात्तपोविशेष-पात् असौ सर्वांगसुन्दरः तपोविशेषः, स इदानीं प्रतिपाद्यते, तद्यथा—सर्व्वंगसुंदरतवो कायव्वं होइ सुद्धपक्खम्मि । एत्थ य अट्ठुववासा एगंतरिया विहेयव्वा ॥१॥ आयंबिलेण विहिणा कायव्वं एत्थ होइ पारणयं । खंतीइ मद्दवाईणऽभिगगो एत्थ कायव्वो ॥२॥ अवरद्धे वि न कज्जा कोवाई तह करेज्ज सत्तीए । पूयं जिणाण दाणं च देज्ज जइकिविणमार्इणं ॥३॥ अस्य च तपसः सर्वांगसुन्दरत्वमानुषंगिक-मेव फलं, मुख्यं तु सर्वज्ञज्ञया क्रियमाणानां सर्वेषामेव तपसां मोक्षावाप्तिरेव फलमिति भावनीयम्, एवमुत्तरत्रापि । रुजानां-रोगाणामभावो निरुजं तदेव प्रधानफलविवक्षया शिखेव शिखा-चूला यत्रासौ

निरुजशिवः तपोविशेषः, सोऽधुनाऽभिधीयते, तद्यथा-आयामपारणेणं निरुजसिंहम्भी करेज तह  
 चेव अट्टववासे नवरं कायब्वा कसिणपक्खम्मि ॥१॥ पत्थाईहिं गिलाणो पडियरिब्बो मए त्ति घेत्तब्बो ।  
 इह निच्छुओऽवसेसं पूयादाणाइ तह चेव ॥२॥ परमाणि शक्रचक्रवर्त्योदियोग्यानि प्रकृष्टानि हार-  
 केयूरकंकणादीनि भूषणानि यस्मादसौ परमभूषणः, स चेत्यमवसेयः-इह परमभूसणतवे कायब्वाइं  
 हवंति सन्वाइं । बत्तीस अंबिलाइं एगंतरियाइं विहिपुब्बं ॥१॥ दायब्वाइं इह भूसणाइं जिणचेइयाण  
 सत्तीए । जिणपूयादाणाइं एत्थवि तह चेव सत्तीए ॥२॥ अथ कल्पवृक्ष इव कल्पवृक्षः, सौभाग्यफल-  
 प्रदाने कल्पवृक्षः सौभाग्यकल्पवृक्षः, स चेत्यमवसेयः- सोहगकप्परुक्खो कायब्बो होइ चेत्त-  
 मासम्मि । उववासेहिं एगंतरेहिं मासं समगं पि ॥१॥ पूयादाणाइविही तह चेव समत्थिए य एयम्मि  
 सोवन्नरुप्पमइओ अहवाऽवि हु तंडुलाइमओ ॥२॥ फलभरविणमंतविचित्तसाहपरिमंडिओ मणाभि-  
 रामो । काऊण कप्परुक्खो दायब्बो चेइयहरम्मि ॥३॥

इंदियविजओ य तवो तत्थ य पढमैदियं समासज्ज । पुरिमैक्कासणनिब्बिगइय आयाम उववासा ॥१॥  
 बीयाइइंदिएसु वि पत्तेयं एवमेव तो एयं । पणवीसवासरेहिं समप्पए पंचहिं लयाहिं ॥२॥

एवं कसायमहणो तत्थ वि कौहं कसायमासज्ज । एक्कासण निब्बिगइं आयं बिल तह य उववासो ॥३॥

एतथ य लयाउ चउरो समप्पए सोलसेहिं दिवसेहिं । नामेण जोगसुद्धी तवो तहिं मणविसुद्धिकए ॥४॥  
निब्बि'गई आयंभिलसुववासो चेव होइ कायब्बो । तिन्नि लयाओ मणवइतणूहिं दिवसा य नव इहयं ॥  
अहं कम्मसूयणतवो उववासेक्कासणेगसित्थं च । एगट्ठाणं इग दत्तिनिब्बियाऽऽयाम अडकवलं ॥६॥  
एतथ य अट्ट लयाओ अट्टहिं कम्मेहिं दिवस चउसट्ठी । तित्थयरजणणिपूयाजुत्तं भइवयमासम्मि ॥७॥  
तित्थंकरजणणितवो सत्तहिं एक्कासणेहिं विन्नेयं । तह समवसरणतवमवि भणंति भइवयमासम्मि ॥८॥  
एतथ य जहसत्तीए एक्कासण निब्बियं च आयामं । उववासो य विहेउं चउसु वि दारेसु पत्तेयं ॥९॥  
इह एयं कायब्बं भइवयचउक्कयम्मि पत्तेयं । सोलसहिं वासरेहिं चउसट्ठी दिणा इहं सव्वे ॥१०॥  
पूइज्जंति य सत्तीइ एतथ जिणसमवसरणबिंबाइं । उववासाइतवेणं नंदीसरतवमणुट्टेज्जा ॥११॥  
नंदीसरपडपूयापुव्वममावसदिणम्मि सत्तीए । चेतसस पुत्तिमाए तवेण उववासपसुहेण ॥१२॥  
पुंडरियपूयपुव्वं पुंडरियतवो करेज्ज जहसत्तिं । जिणभवणठवियकलसे अक्खयसुट्ठीइ अणुदियहं ॥१३॥  
खिप्पंतीए भरिज्जइ सो कलसो जत्तिएहिं दियहेहिं । एवइयाइं दिणाइं एक्कासणएहिं अक्खयनिही ॥१४॥  
एक्काए पडिवयाए दोसु य बीयासु तिसु य तइयासु । चउसु चउत्थीसु तहा पंचसु तह पंचमीसुं च ॥

इय जाव पन्नरसपुन्निमासु कीरंति जत्थ उववासा । सो सव्वसोकखसंपत्तिनामओ तवविसेसो त्ति ॥  
दंसणनाणचरित्ताण सुद्धिहेउं करेज पत्तेयं । तिष्ठुववासे पूएज दंसणाईणि सत्तीए ॥१७॥

ऊनोदरतातपश्च पंचविधं भवति, उक्तं च-अप्पाहार अवड्डा विभाग पत्ता तहेव किंचूणा । अट्ट  
दुवालस सोलस चउवीस तहेक्कतीसा य ॥१॥ अत्र यथासंख्यं सम्बन्धः, तद्यथा-अष्टभिः कवलैरल्पा-  
हारीनोदरता १, नवादिभिर्द्वादशान्तिकैः कवलैरुपाद्धौनोदरता २, त्रयोदशादिभिः षोडशान्तैर्द्विभागो-  
नोदरता ३, सप्तदशादिभिश्चतुर्विंशत्यवसानैः प्राप्नोदरता ४, पंचविंशत्यादिभिरेकत्रिंशत्पर्यन्तैः  
कवलैः किंचिन्न्यूनताभिधाना ऊनोदरता ५, इयं च पंचविधाऽप्यूनोदरता प्रत्येकं त्रिभेदा भावनीया ।  
तद्यथा-एकादिभिः कवलैर्जघन्या, अष्टादिभिरुत्कृष्टा, द्वाद्यादिभिस्तु मध्यमेति । एकैकं तीर्थक्रमश्चित्य  
चतुर्विंशतिभिराचाम्लैर्दमयन्तीतपो भवतीति ।

सुमइत्थ निच्चभत्तेण निग्गओ वसुपुज्जजिणो चउत्थेण । पासो महीऽवि य अट्टमेण सेसा उ छुट्टेणं ॥  
इति निष्क्रमणतपः । अट्टमभत्तंतमी पासोसभमहिरिट्ठेमीणं । वसुपुज्जस्स चउत्थेण छुट्टभत्तेण  
सेसाणं ॥१॥ इति केवलतपः । निव्वाणमंतकिरिया सा चउदसमेण पढमनाहस्स । सेसाण मासिएणं  
वीरजिणिंदस्स छुट्टेणं ॥१॥ इति निर्वाणतपः ।

नव किर चाउम्मासे छु किर दोमासिए उवासीय । बारस य मासियाइं बावत्तरि अद्धमासाइं ॥१॥  
एक्कं किर छुम्मासं दो किर तेमासिए उवासीय । अड्ढाइज्जाइं दुवे दो चेव दिवड्ढमासाइं ॥२॥  
भइं च महाभइं पडिमं तत्तो य सव्वओभइं । दो चत्तारि दसेव य दिवसे ठासी य अणुबद्धं ॥३॥  
गोयरमभिग्गहजुयं खमणं छुम्मासियं च कासी य । पंचदिवसेहिं ऊणं अवट्ठिओ वच्छनयरीए ॥४॥  
दस दो य किर महप्पा ठासि मुणी एगराइयं पडिमं । अट्टमभत्तेण जई एक्केक्कं चरमराइयं ॥५॥  
दो चेव य छट्ठसए अउणातीसे उवासिया भयवं । न कयाइ निच्चभत्तं चउत्थभत्तं च से आसि ॥६॥  
तिणिणि सए दिवसाणं अउणापन्ने उ पारणाकालो । उक्कुडुयनिसेज्जाणं ठियपडिमाणं सए बहवे ॥७॥  
सव्वं पि तवोकम्मं अपाणयं आसि वीरनाहस्स । पव्वज्जाए दिवसे पढमे खित्तंमि सव्वमिणं ॥८॥  
बारस चेव य वासा मासा छु चेव अद्धमासो य । वीरवरस्स भगवओ एसो छुउमत्थपरियाओ ॥९॥

इति श्रीमन्महावीरतपः । तदेवमपारः श्रुतसागरः, तत्प्रतिपादिततपसां चानन्ताः कर्तार इत्यतोऽनेकानि स्कन्दकप्रमुखपुरुषविशेषैराचीर्णानि तपांसि श्रूयन्ते, कियन्तीह लिख्यन्ते ? दिङ्मात्रं किंचिदेतद् गंधहस्तिपंचाशकादिशास्त्रदृष्टमुपदर्शितं, नतु स्वमनीषिकयेति, अन्धेऽपि बहुश्रुताम्नायात् तपोविशेषाः समवसेया इति ॥ अथ तपःसमाचरेणे गुणमुपदर्शयन्नाह—

जह जह दट्पइन्नो वेरगगओ तवं कुणइ जीवो । तह तह असुहं कम्मं झिज्जइ सीयं व सूरहयं ॥  
नाणपवणेण सहिओ सीलुज्जलिओ तवोमओ अग्गी । दवहुयवहो व्व संसारविडविमूलाइं निद्वहइ ॥

सुगमे ॥ अथ तपोबहुमाने तत्कर्तृनुत्कर्षयन् प्रणमंश्चाऽऽह—

दासोऽहं भिच्चोऽहं पणओऽहं ताण साहुसुहडाणं । तवतिक्खवग्गदंडेण सूडियं जेहिं मोहबलं । ४५४।

पाठसिद्धैव ॥ अथ तपोविषय एव शिष्योपदेशमाह—

मइलम्मि जीवभवणे विइन्ननिब्भिच्चसंजमक्काडे । दाउं नाणपईवं तवेण अवणोसु कम्ममलं ॥ ४५५॥

जीव एव भवनं-गृहं तस्मिन् कर्मकचवरमलिने, आगंतुककर्ममलनिषेधार्थं चित्तीर्णनिबिडसंयमकपाटे ज्ञानप्रदीपं दत्त्वा पिटिकादिस्थानीयेन तपसा कर्ममलमपनय येन निर्धृतिमवाप्नोसि, उक्तं च “नाणं-  
पयासयं सोहओ तवो संजमो य गुत्तिकरो । तिण्हं पि समाओगे मोक्खो जिणसासणे भणिओ ॥ १ ॥  
पुनरपि तपःशोषितकर्ममलान् सुनीन् नामग्राहं नमस्कुर्वन्नाह—

तवहुयवहम्मि खिविऊण जेहिं कणगंव सोहिओ अप्पा। ते अइमुत्तयकुरुदत्तपमुहमुणिणो नमंसामि ४५६

कः पुनरतिमुक्तकमुनिरिति ? उच्यते—

जिणभवणवयंसयपह्वेहिं फुसइ ब्व जं ससिकलंकं । पोलासपुरे पवरम्मि तंमि विजओ महाराया ॥१॥  
तस्स य नामेण सिरी भज्जा सीहसुमिणसूइओ तीसे । जाओ पुत्तो अइमुत्तओ त्ति नामं च से विहियं ॥२॥  
किंचूणअट्टवरिसो अह सो समलंकिओ महग्घेहिं । वत्थाहरणेहिं पभूयरायउत्तेहिं परियरिओ ॥३॥  
कणयमएणं तिंदूसएण कीलेइ रायमग्गम्मि । तम्मि य काले बाहिं समोसढो तत्थ जिणवीरो ॥४॥  
तत्तो गोयमसामी गोयरचरियाइ आगओ तत्थ । तं दट्ठं अइमुत्तो माई न अंगेसु परितुडो ॥५॥  
तो समुहो आगंतुं पुच्छइ विणएण वंदिऊण तहा । देवाणुपिया ! तुब्भे के बुच्चह ? कीस वा अडह ? । ६।  
रंजियहियओ तत्तो अबालचरिएण तस्स भयवं पि । गोयमसामी पभणइ अम्हे समणा य निग्गंथा । ७।  
भिक्खलट्ठा य अडामो भणियं तो तेण एह मह गेहं । दावेमि जेण भिक्खं गहिऊण करंगुलीइ तओ ॥८॥  
अइमुत्तएण नीओ गोयमसामी नरिंदभवणम्मि । तं तह दट्ठं तुट्ठा तज्जणणी आगया समुहा ॥९॥  
तिपयाहिणीकरेत्ता वंदित्ता विउलअसणमाइहिं । पडिलाभिऊण वंदइ गोयमसामिं तओ वलियं ॥१०॥

पुच्छइ कुमरो भयवं! तुभे वच्चिहिह कं इओ वसहिं? । तो गोयमेण भणियं बाहिं चिट्ठइ समोसरिओ ।  
 अम्महं धम्ममायरिओ वीरजिणो तस्स चरणमूलम्मि । वच्चिस्सामो अम्हे इय भणिऊणं गओ तत्थ ॥१२॥  
 अइमुत्तयकुमरो ऽवि हु वच्चइ पच्छा जिणस्स पासम्मि । भयवं पि तयणुरूवं भवमहणिं देसणं कुणइ॥  
 अइमुत्तओ वि उगगं काउं जम्मंतरम्मि पव्वज्जं । गंतूण देवलोयं चइऊण इहं समुप्पन्नो ॥१४॥  
 पुविं पि बहुयकम्मे खविण् लहुकम्मयाइ तो इण्हि । सोउं जिणस्स वयणं तक्खणमुवलद्धसम्मत्तो । १५।  
 पभणइ तुम्ह सहत्थेण दिक्खियं अप्पयंअहं भयवं! । इच्छामि जिणोऽवि तओ पभणइ मा कुणह पडिबंधं ।  
 तो परमं संवेयं समुच्चवंतो पिऊणि अइमुत्तो । पभणइ मंचह अम्मो ! दिक्खं गिण्हामि जिणपासे । १७।  
 बालोऽसि तुमं पुत्तय ! सुकुमारो पवरसोक्खदुल्लिओ । केवलकट्ठाणुट्ठाणनिम्मियं तो वयं दुकरं ॥१८॥  
 इय भणियम्मि पिऊहिं अइमुत्तो भणइ सच्चमेयं ति । उच्छलिण् पुण विरिए अणंतविरियस्सजीवस्स । १९।  
 विज्जइ न दुक्करं तिहुयणेऽवि गेहे य संपलित्तम्मि । का बालवुड्ढपमुद्दाण नीहरमाणान किर चिंता ? ॥२०॥  
 जरमरणरोयसोयग्गिसंपलित्तो य एस भववासो । तो नीहरमाणमओ को रुंभइ किर हिओ संतो ? । २१।  
 इच्चाइजुत्तिसंगयगिराहिं पडिबोहिऊण पियराइं । अइमुत्तएण गहिया दिक्खा जिणवीरपासम्मि ॥२२॥  
 एक्कारस अंगाइं तत्तो सो पढइ थेवदियहेहिं । थेरण सन्निगासे अहड्ढया एइ घणसमओ ॥२३॥



बालसहावत्तेणं तत्तो लङ्गुण अंतरं किं पि । वरिसंतेसु घणसुं गहिऊणं नियपडिगगहयं ॥ २४ ॥  
 बाहिं गओ नियच्छइ वहमाणं गरुयउदगवहमेक्कं । कीलइ तहिं तरंतो नावं काउं पडिगगहयं ॥ २५ ॥  
 उवरयबुद्धीए बहिं गएहिं श्रेहिं सो तहिं दिट्ठो । आणीओ वसहीए सिरिवीरजिणस्स य समगं ॥ २६ ॥  
 तं काहिऊणं पुट्टं भयवं ! अइमुत्तओ कुमाररिसी । कइया सिज्झिहिइ भणेइ तो जिणो एत्थ चेव भवे ॥ २७ ॥  
 कयउग्गतवच्चरणो निट्ठवियासेसकम्मसंघाओ । एसो सिज्झिहिइ तओ पडियरियव्वो पयत्तेणं ॥ २८ ॥  
 इच्छामो त्ति भणित्ता तं सम्मं उवररंति तो श्रेया । पोढत्तं संपत्तो सोऽवि उदारं तवं कुणइ ॥ २९ ॥  
 तंजहा-गुणरयणसंवच्छरतवोकम्मं उवसंपजइ, पढमं मासं चउत्थंचउत्थेणं, दिया ठाणुक्कडिए, रत्तिं  
 वीरासणएणं अवाउडएणं, वीयं मासं छट्ठंछट्ठेणं, तइयं मासं अट्ठमंअट्ठमेणं, चउत्थं मासं  
 दसमंदसमेणं, पंचमे मासे पंचण्हं उववासाणं पारेइ, छट्ठे मासे छण्हं, एवमेगुत्तरबुद्धीए जाव  
 सोलसमे मासे सोलसण्हं उववासासाणं पारेइ, दिया ठाणुक्कडिए, रत्तिं वीरासणएणं अवाउडएणं ति ।  
 बारस भिक्खुपडिमाओ पकरेइ, तंजहा-मासियं दोमासियं तिमासियं एवं जाव सत्तमासियं,  
 पढमसत्तराइंदियं दोच्चसत्तराइंदियं तच्चसत्तराइंदियं अहोराइयं एगराइयं ति ॥  
 इय अन्नेण वि छुट्ठइ माइतिच्चवेण तवहुयासेण । कणगं व अप्पयं सोहिऊण सिद्धिं गओ एसो ॥ ३० ॥

॥ इति अतिमुक्तकाऽऽख्यानकं समाप्तम् ॥

कुरुदत्तमहर्षिसंविधानकमुच्यते--

नागपुरं नामेणं नगरं जं नागरायसीसं व । नाणामणिसंक्रिणं दुद्धरिसं फलिहगिहधवलं ॥१॥  
परिवसद् कोइ इवभो तत्थ सुओ तस्स नाम कुरुदत्तो । सो मुणियभवसरूवो पढमे चिय जोव्वणारंभे ॥२॥  
तं रिद्धिमुज्झिऊणं चइऊण कलत्तसयणसंबंधं । पव्वजं पडिवज्जइ पढइ य अचिरेण सयलसुयं ॥३॥  
कुणइ य तवोविसेसे वहवे पुंन्वि पवन्नियसरूवे । तो अन्नया पवज्जइ पडिमं अइभीसणमसाणे ॥४॥  
अह तत्थ केइ कुडिया समागया वाहराए मुसियधणा । पुच्छंति पढं कुरुदत्तमुणिवरं पढपरिभट्ठा ॥५॥  
जाव य न किं पि जंपइ एसो परमक्खरम्मि संलीणो । तो तेहिं अणज्जेहिं मट्ठियपालिं सिरे काउं ॥६॥  
खित्तो चियाइ अग्गी कमसो वाहिं तओ जलियदेहो । अंतो सज्झाणानलपणासियासेसकम्ममलो ॥७॥  
अंतगड्केवली होइऊण कुरुदत्तमहरिसी सिद्धो । एवमणंता सिद्धा तवहुयवहदड्ढकम्ममला ॥८॥

॥ इति कुरुदत्तकथानकमवसितं, तदवसाने च दशमी निर्जराभावना समाप्ता ॥

तपसा कर्म निर्जरयताऽप्युत्तमगुणेषु बहुमानः कार्यः, अन्यथा तपसोऽपि तथाविधफलाभावेन वैयर्थ्यप्रसंगात्, अतो निर्जरणभावनाऽनन्तरं उत्तमगुणभावनामाह—

धन्ना कलत्तनियलाइं भंजिउं पवसत्तसंजुत्ता । वारीओ व्व गयवरा घरवासाओ विणिक्खंता ॥  
 धन्ना घरचारयबंधणाओ मुक्खा चरंति निस्संगा । जिणदेसियं चरितं सहावसुद्धेण भावेण ॥४५८॥  
 धन्ना जिणवयणाइं सुणंति धन्ना कुणंति निसुयाइं । धन्ना पारद्धं ववसिऊण मुणिणो गया सिद्धिं ॥  
 दुक्करमेण्हिं कयं जेहिं समत्थेहिं जोव्वणत्थेहिं । भगं इंदियसेन्नं धिइपायारं विलुग्गेहिं ॥४६०॥  
 जम्मं पि ताण थुणिमो हिमं व विप्फुरियझाणजलणम्मि । तारुणभरे मयणो जाण सरीरम्मि वि विल्लीणो  
 जे पत्ता लीलाए कसायमयरालयस्स परतीरं । ताण सिवरयणदीवंगमाण भदं मुणिंदाणं ॥४६२॥

सुगमा एव । नवरं वारी-गजबंधनार्थं गर्त्ता, गृहमेव चारकबन्धनं-गुप्तिन्यन्नं, धृतिः  
 मानसोऽवष्टम्भः सैव प्राकारस्तमारूढैः । कषाया एव मकरालयः-समुद्रः । शिवो-मोक्षः स एव  
 रत्नद्वीपः, अन्योऽपि समुद्रपारं गतः किल रत्नद्वीपं व्रजतीति ॥ अथोत्तमगुणवतां महर्षीणां नमस्कार-

करणेन तद्बहुमानमाविर्भावयन्नाह—

पणमामि ताण पयपंकयाइं धणुखंदपमुहसाहूणं । मोहसुहडाहिमाणो लीलाए नियत्तिओ जेहिं ॥

स्पष्टा । धनुकथानकं चेदं—

काकंदी नाम पुरी कामिणिवररयणभूसणपहाहिं । जीए विलुत्ततमाए मंगलमेत्तं चिय पईवा ॥१॥  
तीए जहट्टियनामा जियसत्तू नाम नरवरो तह य । धणसत्थवाहघरिणी असंलघणसामिणी सुगुणा ॥२॥  
परिवसइ सत्थवाही भदा नामेण तीइ गुणकलिओ । धणुनामो वरपुत्तो बालत्ते चैव पंचत्तं ॥३॥  
पत्ते जणयम्मि य बुडिढमुवगओ सो अहिज्जइ कलाओ । बत्तीस इब्भकन्नाओ पवररूवाओ जणणीए ॥४॥  
परिणाविओ महंता पासाया कारिया य बत्तीसं । तम्मज्जे य महंतं धणुजोग्गं कारियं भवणं ॥५॥  
बत्तीसाए भज्जाहिं परिगओ तेसु भुंजए भोए । न मुणइ उदयत्थमणा रविणो वि हु परमसुहकलिओ ॥६॥  
बत्तीसपत्तबद्धाइं नाडयाइं निरिक्खमाणो सो । अहिणवसुरो व्व सग्गे गयं पि कालं न याणइ ॥७॥  
अह कइया वि हु दट्ठं बाहिं वच्चंतयंजणसमूहं । नियपरियणम्मि पुढे विन्नाओ तेण जिणवीरो ॥८॥  
सहसंबवणुजाणे समोसदो तो य गरुयसद्धाए । चडिज्जण रहे वच्चइ सपरियणो वंदणनिमित्तं ॥९॥

तप्पडिवुज्झणसमओ त्ति जाणिउं भगवया वि से कहिओ ।

दुहहेऊ दुहरूवो दुक्खफलो एस संसारो ॥१०॥

मोत्तूणं जिणधम्मं एयम्मि न अन्नमत्थि दुहसरणं ।

सइ सामग्गीए इमो पडिपुन्नो जेहिं न हु विहिओ ॥११॥

विसयामिसलवगिद्धेहिं तेहिं मूढेहिं हारिओ अप्पा । काउं तं पुण धीरा वयंति अयरामरं ठाणं ॥१२॥

इय वीरजिणिंदसुभासियाइं संवेयसारजणयाइं । सोऊण धणुकुमारो संविग्गो भणइ उट्टेउं ॥१३॥

जिण ! सदहामि निगंथपवयणं तह य तुह सहत्थेण ।

दिक्खं इच्छामि जिणोडवि भणइमा कुणसु पडिबंधं ॥१४॥

तो बहुयपयाराहिं जणणिं मोयाविऊण जुत्तीहिं । जियसत्तुरायसयमेवविहियनिकखमणवरमहिमो ॥१५॥

सयमेव पंचमुट्ठियलोगं काऊण गिण्हए दिक्खं । जावल्लीवं छुट्टं उज्झियधम्माए भिक्खाए ॥१६॥

पारणयमंबिलेणं ओमोयरियाए इय जिणिंदस्स । पयमूलम्मि पवज्जइअभिग्गहं पढमदियहेडवि ॥१७॥

एक्कारस अंगाइं अचिरेण अहिज्जिऊण घोरतवं । कुणमाणो वीरासणपमुहट्ठाणेहिं पेयवणे ॥१८॥

चिट्ठंतो निसिदिवसं धीरो विहरइ महीइ निस्संगो । बाहिं किसइक्खतण अंतो विप्फुरियतवतेओ ॥१९॥

सेणियनिवपुट्टेणं सभाए ससुराऽसुराए वीरेणं । वागरिओ दुक्करगारओ त्ति भुवणस्स कयहरिसो ॥२०॥  
नवमासपरीमाणं काउं इय दुक्करं तवच्चरणं । काउं पाओवगमं मासं ठाऊण स महप्पा ॥२१॥  
जाओ अणुत्तरसुरो सव्वट्ठे आगओ य इहतत्तो । पक्खालियकम्ममलो महाविदेहम्मिसिज्झिहिइ ॥२२॥

॥ इति धनुमहर्षिकथानकं समाप्तम् ॥

अथ स्कन्दमुनिवराख्यानकमुच्यते—

कत्तियपुरंति नयरं पडरपहं सरयसूरबिंबं व । अग्गी नाम नरिंदो अग्गि चिय सत्तुसलहाणं । १।  
ध्या य तस्स अइसयरूववई कत्तिय त्ति नामेणं । गिद्धेण तेण जोव्वणमणुप्ता सा सयं चेव ॥२॥  
परिणीया कालेणं पुत्तो जाओ कयं च से नामं । किर सामिकत्तिगेयो अह वड्डइ सो कुमारत्ते ॥३॥  
वीरसिरी नामेणं जाया भगिणी य तस्स सा दिन्ना । रोहीडगम्मि नयरे कुंचनरिंदस्स तो कुमरो ॥४॥  
अन्नेसिं कुमराणं वसंतमासूस्वम्मि कइया वि । माम्बहसालाओ पाहुडाइं एंताइं पेच्छेइ ॥५॥

पुच्छेइ जणणिं तत्तो माम्बहओ मज्झ नत्थि किं ? अम्मो ! ।

जेण न किंचि वि मह पट्टवेइ अह तस्स रुयमाणी ॥६॥

साहइ जणणी जह वच्छु ! तुज्झं मज्झ वि य एक एव पिया ।  
माम्बहओ एसो चिय तुह जणओ चेव तेणेक्को ॥७॥

कह पुण एवं अंब त्ति पुच्छिए कहइ तस्स सा सब्वं । तं सोऊण कुमारो वच्चइ सहस त्ति निव्वेयं ॥८॥  
सुगुरुसमीवे दिक्खं पडिवज्जइ सो य थेवदियहेहिं । गीयत्थो तो विहरइ एगल्लविहारपडिमाए ॥९॥  
किक्किंधिपव्वए अन्नया य पडिमट्ठियस्स निसिदिवसं । जाया बुढी तत्तो देहमलं खालिऊण जलं । १०।  
पाहणदहे पविट्ठं जायं सब्बोसहीसरूवं तं । ण्हाओ जणो विमुच्चइ तहिं तओ सब्बवाहीहिं ॥११॥  
इय दक्खिणावहे तम्मि पव्वए तं पवत्तए तित्थं । रोहीडगंमि नयरे विहरंतो वयइ सो तत्तो ॥१२॥  
वीरसिरीबहिणीए भिक्खट्ठा आगओ नियघरम्मि । दिट्ठो तो नेहेणं रूखं दट्ठुं किंसाइत्तणुं ॥१३॥  
परिणमइ अन्नह चिय तं कुंचनराहिवस्स जह एसो । एयाए हिययदइओ कोऽवि तओ नीहरंतो सो । १४।  
भिन्नो सत्तीइ इमेण पिट्ठिदेसम्मि पडइ धरणीए । पुण्वि पि हु सिद्धाए तस्स तओ मोरिविजाए ॥१५॥  
मोरियखंदियसेले नीओ उप्पाडिऊण सो साहु । तत्थ य समाहिपत्तो दिवं गओ तो पएसस्स ॥१६॥  
जायं तस्सऽभिहाणं सामिगिहं सो य खंदसेलम्मि । कालगओ तो जायं नामं खंदो त्ति बीयं पि ॥१७॥

एतौ य जाणिउं मारिओ त्ति बंधू सदुक्खमभिरुयइ ।

वीरसिरी तह भणइ य भगिणीवहणा कयं तुज्झं ॥१८॥

बंधव ! पाहुन्नं सोहणं ति अहवा न तस्स इह दोसो । अवरज्झंति पुराकयपावाइं तस्स मज्झं वि य ॥१९॥  
इच्छाइ तप्पलावे सोउं नाउं नरिंदकुंवेण । जह बंधवो इमाए हओ मए सो अणज्जेण ॥२०॥  
कुणइ पलावे तो एस दुक्खिओ कहमहं पि मुच्चिस्सं । अवियारियकारी एरिसाओ अइगरुयपावाओ ? ॥२१॥  
इय गरुयविसायं वयइ तह इमो जह समं सभज्जाए । वीरसिरीए दिक्खं पडिचज्झइ सुगुरुमूलम्मि । ॥२२॥  
तो वीरसिरी वरिसाइं तिन्नि आराहिज्जेण पव्वज्जं । देवत्तं संपत्ता दिवं गओ कुंचसाहू वि ॥२३॥

॥ इति स्कन्दमुनिकथानकं समाप्तम् ॥

अथोपसंहरन्नाह —

इय एवमाइउत्तमगुणरयणाहरणभूसियंगाणं । धीरपुरिसाण नमिमो तियलोयनमंसणिज्जाणं । ॥६४॥

सम्यग्ज्ञानादयो गुणा एव रत्नाभरणं तेन भूषिताङ्गानां, शेषं सुगममित्येकादशी भावना समाप्ता ॥  
उत्तमगुण भावनाऽनन्तरमुक्ता, उत्तमगुणानां च मध्ये जिनधर्मप्राप्तिरेवोत्तमोत्तमो गुणः,



तद्भाव एव शेषगुणानां सद्भावात् सफलत्वाच्चेत्यत  
शासनबोधिप्राप्तिभावनात्मिकां द्वादशीं भावनामाह—

भवरन्नामि अणंते कुमग्गसयभोलिण कहकह वि । जिणसासणसुगईपहो पुन्नेहिं मए समणपत्तो ॥

जिनशासनमेव सुगतिपथः । कथंकथमपि कष्टेनासौ मया प्राप्तः, शेषं सुगमम् ॥ किमित्यसौ  
कष्टेन प्राप्तः ? इत्याह—

आसन्ने परमपए पावेयन्वमि सयलकक्षाणे । जीवो जिणिंदभणियं पडिवसुइ भावओ धम्मं ॥४६६॥

सुगमा ॥ इतश्चायं कष्टप्राप्य इति दर्शयति—

मणुयत्तेत्तमाईहिं विविहेहेऊहिं लुभए सो य । समए य अइदुलंभं भणियं मणुयत्तणार्इयं ॥४६७॥

सुबोधा ॥ केन पुनर्वचनेन समये मनुजत्वादिकं दुर्लभमुक्तम् ? इत्याह—  
माणस्स खेत जई कुलरूवाऽऽरोग आउयं बुद्धी । सवणोगगह सद्धा संजमो य लोयमि दुलहाइं

अस्याश्च गात्राया भावार्थो बलिनरेन्द्राख्यानके संमार्ख्यात एव, मनुजत्वादिकं चागमे 'बुल्लुग  
पासग धन्ने' इत्यादिभिर्दशभिर्दृष्टान्तैर्दुर्लभमुक्तं, अतस्तन्मध्यादुपलक्ष्णार्थं युगसमिलाहृष्टान्तमेकमाह-  
अवरदिसाए जलहिस्स कोई देवो खिवेसु किर समिलं । पुव्वदिसाए उ जुगं तो दुल्लहो ताण संजोगो  
अवि जलहिमहाकल्लोलपेक्षिया सा लभेसु जुगच्छिड्डं । मणुयत्तणं तु दुल्लहं पुणो वि जीवाणऽऽन्नाणं

प्रतीतार्थे ॥ यथा मनुजत्वं दशभिर्दृष्टान्तैर्दुर्लभं, एवं क्षेत्रजात्यादीन्यपि । तनस्तानि सर्वाणि  
लब्ध्वाऽपि यो जिनधर्मे प्रमाद्यति स जरामरणादिभिराघातः शोचयतीति दर्शयति—

खेत्ताईणि वि एवं दुल्लहाइं वणिणयाइं समयम्मि । ताइं पि हु लद्धूणं पमाइयं जेण जिणधम्मो । ४७१।  
सो जूरइ मच्चुजरावाहिमहापावसेन्नपडिरुद्धो । तायारमपेच्छन्तो नियकम्मविडंविओ जीवो । ४७२।

गतार्थे ॥ अथ लब्धायामपि मनुजत्वादिसामग्र्यां जिनधर्मश्रवणस्य दुर्घटतामाह—

आलस्स मोहवन्ना थंभा कोहा पमाय किविणत्ता । भय सोगा अन्नाणा वक्खेव कुल्लह्ला रमणा ॥

एहिं कारणेहिं लब्धूण सुदुल्लहं पि मणुयत्तं । न लहइ सुइं हियकरिं संसारुत्तारणिं जीवो ४७४

आलस्यमनुत्साहः, मोहो गृहादिप्रतिबंधरूपः, किमेतेऽपि प्रवजिता जानन्तीति परिणामोऽवज्ञा, स्तम्भो गर्वः, क्रोधः साधुदर्शनमात्रेणैवात्मारूपः, प्रमादो मद्यविषयादिरूपः, कार्पण्यं साधुसमीपे गमने दातव्यं कस्यचिद् किंचिद् भविष्यतीति वैक्लव्यं, भयं साधुजनोपवर्ण्यमाननरकादिदुःख-श्रवणसमुत्थं, शोक इष्टवियोगादिजनितः, अज्ञानं कुतीर्थिकवासनादिजनितोऽनवबोधः, व्याक्षेपो गृहकृषिहृद्वादिप्रयोजनजनितं व्याकुलत्वं, कुतूहलं नटनृत्यावलोकनादिविषयं, रमणं द्यूतक्रीडनादिकं, आलस्यादिपदानां पंचम्यैकवचनान्तत्वादेतेभ्यः कारणेभ्यो न लभते जन्तुर्जिनधर्मे श्रुतिं, शेषं स्पष्टमिति ॥ जिनधर्मोऽपि दुर्लभ इति पूर्व प्रतिपादितं तदेव च समर्थयन्नाह—

दुल्लहो म्रिय जिणधम्मो पत्ते मणुयत्तणाइभावेऽवि । कुपहबहुयत्तणेणं विसयसुहाणं च लोभेणं ॥

सुखावसेया ॥ अथ लब्धदुर्लभजिनधर्मः कश्चिदात्मानं प्रमाद्यन्तं शिष्यन्नाह—

जस्स बहिं बहुयजणो लद्धो न तए वि जो बहुं कालं ।  
लद्धम्मि जीव ! तम्मि वि जिणधम्मे किं पमाणसि ? ।

यस्य जिनधर्मस्य बहिः— पृथग्भूतो बहुर्जनो—मिथ्यादृष्टिरूपोऽनन्तो जीवराशिवर्त्तते, यश्च जिनधर्मस्त्वयाऽपि हे जीव ! बहू—अनन्तानन्तकालं पूर्वभवे भ्रमता न लब्धः, तस्मिन्नपि एवंविधे जिनधर्मे कथंकथमपि लब्धे किं प्रमाद्यसि ?, नष्टस्यास्य पुनरप्यतिदुर्लभत्वान्न युक्तस्तत्र तव प्रमाद इति भावः ॥ अनिवृत्तप्रमादो भवभयोद्भ्रान्तः पुनरप्यात्मानं शिञ्चयितुमाह—

उवल्लवो जिणधम्मो न य अणुचिन्नो पमायदोसेण । हा जीव ! अप्पवेरिय ! सुबहुं पुरतो विसूरिहिसि ॥  
दुल्लहो पुणरवि धम्मो तुमं पमायाउरो सुहेसी य । दुसहं चनरयदुक्खं किह होहिसि ? तं न याणामो ॥  
लद्धम्मि वि जिणधम्मो जेहिं पमाओ कओ सुहेसीहिं । पत्तो वि हु पडिपुन्नो रयणनिही हारिओ तेहिं  
जस्स कुसुमोगमो चिय सुरनरिद्धी फलं तु सिद्धिसुहं । तं चिय जिणधम्मतरं सिंचसु सुहभावसल्लिहेहिं  
जिणधम्मं कुवंतो जं मन्नासि दुक्करं अणुट्ठाणं । तं ओसहं व परिणामसंदरं कुणसु सुहहेउं । ४८ ।

इच्छंतो रिद्धीओ धम्मफलाओऽपि कुणसि पावाइं । कवल्लेसि कालकूडं मूढो चिरजीवियत्थी वि

भवभमणपरिस्संतो जिणधम्ममहातरुमि वीसमिउं । मा जीव ! तंमि वि तुमं पमायवणहुयवहं देसु ॥  
 अणवरयभवमहापहपयइपहिण्हिं धम्मसंबलयं । जेहिं न गहियं ते पाविहिंति दीणत्तणं पुरओ । ४८४ ।  
 जिणधम्मरिद्धिरहिओ रंको चिय नूण चक्कवट्ठी वि । तस्स वि जेण न अन्नो सरणं नए पडंतस्स ॥  
 धम्मफलमणुहवंतोऽवि बुद्धिजसरूवरिद्धिमाईयं । तं पि हु न कुणइ धम्मं अहह कहं सो न मूढप्पा ? ॥  
 जेणं चिय धम्मेणं गमिओ रंको वि रत्तसंपत्तिं । तम्मि वि जस्स अवन्ना सो भन्नइ किं कुलीणो त्ति ? ॥  
 जिणधम्मसत्थवाहो न सहाओ जाण भवमहारत्ते । किह विसयभोलियाणं निव्वुइपुरसंगमो ताणं ? ॥  
 निययमणोरहपायवफलाइं जइ जीव ! वंछसि सुहाइं । तो तं चिय परिसिंचसु निच्चं सद्धम्मसल्लेहिं  
 जइधम्मामयपाणं मुहाए पावेसि साहुमूलंमि । ता दविण्ण किणेउं विसयविसं जीव ! किं पियसि ?

अन्नन्नसुहसमागमचिंतासयदुत्थिओ सयं कीस ? । कुण धम्मं जेण सुहं सो चिय चित्तेउ तुह सव्वं ॥  
 संपप्पंति सुहाइं जइ धम्मविवज्जियाण विनराणं । तो होल्ल तिहुयणम्मि वि कस्स दुहं ? कस्स व न सोम्वं ?  
 जह कागिणीइ हेउं कोडिं रयणाण हारए कोई । तह तुच्छविसयगिद्धा जीवा हारंति सिद्धिसुहं ॥  
 धम्मो न कओ सलं न जेमियं नेय परिहियं सण्हं । आसाए विनडिण्हिं हा ! दुलहो हारिओ जम्मो ॥  
 नाणस्स केवलीणं धम्मायरियस्स संघसाहूणं । गिण्हंतेण अवन्नं महेणं नासिओ अप्पा ॥ ४६५ ॥  
 सोयंति ते वराया पच्छा समुवट्ठियम्मि मरणम्मि । पावपमायवसेहिं न संचिओ जेहिं जिणधम्मो ॥  
 लद्धु पि दुलहधम्मं सुहेसिणा इह पमाइयं जेण । सो भिन्नपोयसंजत्तिओ व्व भमिही भवसमुद्वं ॥  
 गहिंयं जेहिं चरित्तं जलं व तिसिण्हिं गिम्हपहिण्हिं । कयसोगगइत्थयणा ते मरणंते न सोयंति ॥  
 को जाणइ पुणरुत्तं होही कइया वि धम्मसामग्गी ? । रंक व्व धणं कुणह महव्वयाण इण्हिं पि पत्ताणं

पाठसिद्धा एव, नवरं 'इच्छंतो रिद्धीओ' इत्यादिगाथायामयं भावार्थो—यथा कश्चिच्चिर-  
 जीविनाऽपि मूढो विपर्यस्तः सर्वो मरणहेतुः कालकूटं कवलयति एवं भवानपि हे जीव ! धर्मस्य

फलभूताः-कार्यभूताः ऋद्धीर्वाञ्छन्नपि दारिद्र्यादिदुःखहेतुभूतानि पापानि करोतीति । 'जइ धम्ममयपाण'मित्यादिगाथाया अप्यग्रं परमार्थः-यतो विषयाः-शब्दरूपरसगन्धस्पर्शरूपाः ते च नरकादितीव्रवेदनाहेतुत्वाद्विषमिव विषं, तच्च विषयविषं स्वल्पमप्यर्थेनैव संप्राप्यते, धर्मस्त्वमृत-पानरूपः सुरमनुजमोक्षसुखहेतुत्वात्, स च बहुरपि साधुमूले सुधैव लभ्यते, परं मोहविपर्यस्तो जीवस्तं परिहृत्य द्रविणेनापि क्रीत्वा विषयविषमेव पिबतीति । 'साउं न जेमिय' मित्यादि, तथाविधप्राप्त्यभावात् स्वादु-मनोज्ञं न भुक्तं १, श्लक्ष्णं-सूक्ष्मं वस्त्रं न परिहितं २, शेषं स्पष्टमिति ॥

अथोदाहरणप्रदर्शनगर्भमुपसंहरन्नाह—

अलमित्थ वित्थरेणं कुरु धम्मं जेण वंछियसुहाइं । पावेसि पुराहिवनंदणो व्व धूया व नरवइणो

सुगमा, नवरं पुराधिपः-श्रेष्ठी तस्य नन्दनः-पुत्रः, तत्कथानकमुच्यते—

जत्थ गिहदीहियासुं हंसीउ व कामिणीओ गेहेसु । रवसुहलहंसयासंगिणीओ वियरंति लीलाए । १।  
तं धरणितिलयनामं नयरं सेट्ठी य सुंदरो नाम । पखिसइ तत्थ तस्स य जाओ कइया वि किर पुत्तो । २।  
तम्मि य उयरम्मि ठिए जणओ जाए य उवरया जणणी । जाओ कुलस्स वि खओ नट्ठो विहवो य सब्बोऽवि

ता करुणाए लोएण षालिओ विद्धिसुवगओ एसो । अह लज्जंतो नयरं मोत्तूणं जत्थ केणावि ॥४॥  
 नामं पि न याणिज्जइ सालिगामे ठिओ तहिं गंतुं । जं जं कुणइ कया वि हु कहमवि वाणिज्जवसायं । ५॥  
 सो सो जायइ विहलो तत्तो उयरं पि भरिउमसमत्थो । दूरं विसन्नहियओ सो पासंडीण पासम्मि । ६॥  
 वच्चइ कहइ य बालत्तणाउ आरब्भ अत्तणो दुक्खं । तेऽवि य भणंति सब्बे जह धम्मविवज्जिया जीवा ॥७॥  
 किं भइ तं दुहं जं लहंति न पुरा सयं विहियपावा । ता सयलसोक्खनिलयं धम्मं चिय कुणसु सुहकंली  
 धम्मं च दाणहोमाइएहिं साहंति तस्स ते तत्तो । एवं परिव्वभमंतो कयाइ सो साहुमूलम्मि ॥९॥  
 पत्तो निसुणइ धम्मं केणइ सुहकम्मपरिणइवसेण । तं जुत्तिसंगयं मन्निऊण काउं समाढत्तो ॥१०॥  
 भागेण चंडिऊणं मिलए कुसुमाइं नेइ जिणभवणे । पूयइ वंदइ बिंबे कुणइ य आरत्तियाईयं ॥११॥  
 धम्मं अन्नं पि हु तणुकिलेससज्झं समायरइ सब्बं । कमसो परिणयधम्मो वड्ढंतसुहेक्कपरिणामो । १२॥  
 आसंसाए विरहिओ निरुसुओ कुणइ पोसहाईयं । जं किंचि वि ववसायं कुणमाणो तो भरइ उयरं । १३॥  
 नामं च तस्स वट्ठइ विहियं लोएण दुग्गओ त्ति तओ । कइया वि बहुयसंचियकुसलो घेत्तूण सुग्गणं ॥  
 पडियं एक्कं सीसेण वच्चए पुरवरम्मि अयलउरे । तस्स बहिं तरुमूले वीसममाणेण तेणेक्को ॥१५॥  
 ददट्ठण सिद्धपुत्तो पोत्थियहत्थो परेण विणएण । पुट्ठो किमिमीए पोत्थियाए लिहियं ति ? सो आह ॥१६॥



सउणाण फलं ते केरिस त्ति सो दुग्गाएण पुणरुत्तं । पुढो छीयाइ फलं साहइ पढमं पि तं च इमं । १७।  
ठाणट्टियस्स पढमं नियकलं किं पि काउकामस्स । होइ सुहा असुहा वि य छीया दिसिभायभेएण । १८।  
पुव्वदिसा धुवलाभं जलणे हाणी जमालए मरणं । नेरइए उव्वेओ पच्छिमए परमसंपत्ती ॥ १९॥  
वायव्वे सुहवत्ता धणलाभो होइ उत्तरे पासे । ईसाणे सिरिविजयं रजं पुण बंभठाणम्मि ॥ २०॥  
पहपट्टियस्स समुहा छीया मरणं नरस्स साहेइ । वजेह दाहिणं पि हु वामे पढीए सिद्धिकरा ॥ २१॥  
होइ पवेसे वामा असुहयरा दाहिणा सुहा भणिया । पढीए हाणिकरा लाभकरा सम्मुही छीया ॥ २२॥  
निग्गमे सोहणा वामा, पवेसे दाहिणा सुभा । सूलि सूलिकरा सामा, नरो पुन्नेहिं पावइ ॥ २३॥  
इच्चाइ निसामेउं करमुब्भेउं अईव हरिसपरो । नच्चेइ दुग्गाओ पुच्छए य तो सिद्धपुत्तोऽवि ॥ २४॥  
किं भइ! नच्चसि तुमं एवं ? तो भणइ एस जे तुमए । कहिया पसत्थसउणा जाया सव्वे वि ते मज्झ ।  
नच्चा मि तेण तुढो एत्थंतरयम्मि आगओ तत्थ । विक्कमनामो राया पेच्छइ तं तह पणच्चंतं ॥ २६॥  
पुच्छइ य कारणं सोऽवि तत्थ इयरोऽवि साहइ तमेव । तो सउणपरिक्खत्थं राया सयलम्मि नियनयरे  
आघोसावइ जो बाहिरागए जाव पंच दियहाइं । दम्मस्स वि मुग्गे लेइ तस्स जीयं पि गिण्हामि ॥ २८॥  
तो भीया वाणियगा दुग्गायमुग्गे न लेति जा कह वि । ता सयलं भमिज्जणं दिवसं एसो परिस्संतो २९।

सुन्नावणम्मि सुत्तो मोंदं ओसीसयम्मि दाऊण । चिंतइ सऊणाण फलं दिट्ठं सव्वणुणा ताव ॥३०॥  
तन्वयणं च जुगंते वि अन्नहा होइ नेव ता मज्झ । किं चिंताइ इमीए त्ति निच्छिउं निम्भरं सुत्तो ॥३१॥  
एत्तो य बीयहियं च राइणो सुमइनामओ मंती । परिवसइ तत्थ भज्जा जयावली तस्स ताणं तु ॥३२॥  
अट्ठण्ह सुयाणवरिं जाया सोहगमंजरी नाम । धूया पाणेहिंतोऽवि बहुहा सा य अणुरत्ता ॥३३॥  
इव्वभसुयंमि सुदंसणनामे दूईहिं सो य भन्नंतो । नेच्छइ तं परिणेउं केणावि हु कारणवसेण ॥३४॥  
नंपि हु न देंति पियराइं तस्स अह छन्नपरिणयणहेउं । मन्नाविज्जइ बहुहा छुम्मासं कुसलदूईए ॥३५॥  
तंमि दिणे पडिचन्नं गहिओ सुन्नावणम्मि संकेओ । दूइए समं सोहगमंजरी पवरसिंगारं ॥३६॥  
काउं पढमनिसाए गया तहिं तो गवेसमाणीए । दूईए अंधयारम्मि दुग्गओ लग्गओ हत्थे ॥३७॥  
पडिबोहिऊण तीए तुट्टाए चंदणेण स विलित्तो । उद्धलिओ समग्गो देहे कप्परधूलीए ॥३८॥  
रइओ सिरम्मि सिरक्कुसुमसेहरो पारणेत्तवत्थाइं । सुहुमाइं अमोह्ठाइं तीए नियंसाविओ एसो ॥३९॥  
अइपवरनित्तलामलमोत्तिगहारोऽवलंबिओ कंठे । दाहिणकरम्मि बद्धं च कंकणं ताण नो दूई ॥४०॥  
गाहइ करं करेणं सरावकयहुयवहस्स दावेइ । चत्तारि मंडलाइं अप्पइ दोण्हं पि तंबोलं ॥४१॥  
अह सा पउमिणिनामा दूई तुट्टा पुरट्टिया भणइ । अज कयत्था अणुसूयवहुवरे जोइयम्मि अहं ॥४२॥

सोहृगमंजरी अज्ज तं सि तं पि हु सुदंसणो अज्ज । विहिओ मए वि एसो संजोगो पुन्नमंताणं ॥४३॥  
 पुरओ विही पमाणं तो सणियं दुगओडवि पडिभणइ । अम्हे वि इमं भणिमो विही पमाणं अओ एत्थ  
 तो पडमिणीए सहेण लक्खिओ कोडवि एस अन्नो त्ति । सोहृगमंजरीए कन्नो कहियं तओ एयं ॥४५॥  
 अहं सणियमवक्कमिउं गयाओ गेहे पलाइउं तत्तो । सो उण सुदंसणो तत्थ नाऽगओ चिंतिउं किं पि ।  
 सोहृगमंजरी वि हु थलगयसफरि व्व तह्वेहीओ । काऊणं खणमेगं सयणतले पणवए ततो ॥४७॥  
 मोत्तण धीरपुरिसे पहरसि अबलासु कन्नयासु तहा । निहज्ज ! अकरुण तुमं सच्चं चिय जं अणंगोडसि ।४८।  
 न कुलं न या वि सीलं न गुरुयणो नेय बंधवज्जणो वा । वयणिज्जं पि न गणियं न यावि सो पिययमो जाओ  
 सो वि न दिट्ठो जेणं परिणीया तंमि अंधयारम्मि । नणु विनडियम्मि विहिणा न कन्नया नेय परिणीया  
 मज्झ अउन्नाए तहं बालेहिं वि जमिह गिज्जए लोए । तं सच्चं चिय जायं न य जारो नेय भत्तारो ॥५१॥  
 इच्चाइ विलवमानी भणिया सा पडमिणीइ किं सुयणु!! पलवसि एवं? न हि तुज्झएत्थ दोसस्स लेसोडवि  
 अवरज्झामि अहं चिय असिमिक्खियकारिणी जओ खित्ता । एरिसवसणसमुहे तुमं मए ऊसुयत्तेण ।५३।  
 ता किमिह विसाएणं अईयकज्जम्मि ? होसु तं धीरा । जं एत्थ पत्तयालं तं चिय अणुचिट्ठियव्वं ति ५४  
 इय कहमवि एयं सा संबोहेऊण पडमिणी तीसे । जणिसयासे गंतुं कहेइ तं वइयरं सव्वं ॥५५॥

सा वि हु भीया सचिवस्स साहए सोऽवि चिट्ठए बुद्धो । एत्तो य नरिंदसुया अणंगसिरिनामिया तत्थ  
बहुपुत्तवरिं जाया इट्ठा रत्तो तहेव जणणीए । जाओ तीसेऽवि हु एस बइयरो दिव्वजोएण ॥५७॥  
जम्हा सामंतसुए अणुरत्ता साऽवि अमरकेउम्मि । केणावि हेउणा सो परिणेतं तं न वंछेइ ॥५८॥

पियराणि वि तं न हु दैति तस्स तो छुन्नपरिणयणहेउं ।

मग्गाविज्जइ सोऽवि हु मालइनामाए धाईए ॥५९॥

छुम्मासाणं अंते पडिवज्जइ सोऽवि तम्मि दियहम्मि । भणिओ य जहा एज्जह गेहगवक्खम्मि पच्छिम्मए  
लंबंतदोरियं चालिऊण होज्जसु तहिं सुपडिलगो । अब्भुवगए वि न गओ रायविरुद्धं ति एसो त्ति ॥६१॥  
एत्तो य दुग्गओ उट्ठिऊण संपत्तपवरसिंगारो । पेच्छुणयदंसणत्थं चलिओ मग्गट्ठियं नियइ ॥६२॥  
रमणीयमंगसिरीपासायं तस्स हेट्ठओ जाव । कोऊहलेण चिट्ठइ खणमेगं दोरियं ताव ॥६३॥  
दट्ठणं लंबंतिं चालइ एमेव कुमरिसहियाहिं । तो भणिओ लग्गेज्जसु गाढं अह चिंतए एसो ॥६४॥  
वीयं नाडयमेयं उवट्ठियं किं पि हंत अहवा मे । किं चिंताए ? पमाणं एत्थ वि सव्वणुणो वयणं ॥६५॥  
तत्तो गाढं लग्गो नीओ आयड्ढिऊण गेहुवरिं । ता मालईए पुव्वक्कमेण विहियं दुवेणहं वि ॥६६॥  
पाणिग्गहणं तुट्ठा भणइ सुहासीणवहुवरं तत्तो । उत्तिन्नो मे भारो अज्ज कयत्था अहं जाया ॥६७॥

जं अणुरूवो जाओ चिराउ तुम्हाण एस संजोगो । पसिऊणं कुणउ विही पवड्डहमाणं इमं एत्तो ॥६८॥  
तो दुग्गएण भणियं एवं होउ त्ति भासिए सहसा । भीयाए माल्ईए अणंगसिरिसवणमूलम्मि ॥६९॥  
कहियं मुट्ठ भिह तओ अन्नो कोऽवि हु इमो त्ति तो एसा ! भणइ लहुं जइ एवं जहागयं तो विसज्जेसु ॥७०॥  
कयमेवं चिय तो माल्ईए गंतूण दुग्गओऽवि तओ । सुगपडियं ऊसीसे काउणं निब्भरं सुत्तो ॥७१॥  
तह चेव अणंगसिरिं पलवंतिं कह वि संठवेऊणं । तज्जणणीए गंतूण माल्ई कहइ सब्वं पि ॥७२॥  
सा वि हु विक्कमरायस्स साहए भीयमाणसा एयं । सोऽवि हु विसन्नहियओ चिट्ठइ कायव्वपरिमूढो  
एत्तो य सुमइसच्चिवो समागओ धूयवइयरं सब्वं । कहइ नरिंदस्स इमोऽवि भणइ मज्झं पि तुल्लमिणं  
कहमिव तो नरनाहो कहिडं सब्वं पि वइयरं तस्स । भणइ अमच्च ! न अन्नो एत्थ उवाओ त्ति तो जेहिं  
परिणीयाओ इमाओ नरे गवेसाविऊण ते एत्थ । आणावेह तओ ते सब्वत्थ वि सच्चिवपुरिसेहिं ॥७६॥  
जोयंतेहिं न पत्ता अह जाव निसाए चरमसमयम्मि । दारेण तस्स सुन्नावणस्स वच्चंति ते कह वि ॥७७॥  
तो गंधो एइ विलेवणस्स तह ताण पवरकुसुमाणं । तो पविसिऊण मज्झे गवेसमाणेहिं सो लद्धो ॥७८॥  
नीओ य निवइपासे पच्चिभनाऊण तेण तो भणिओ । किं होसि पुव्वदिट्ठो सो चिय तं सुग्गवाणियओ ?  
आमं ति तेण भणिए पुच्छइ वसुहाहिवो कहसु भइ ! । रयणीए वइयरं सच्चमेव साहेइ तो एसो ॥८०॥

सचिवेण समं सामत्थिऊण तो नरवरेण दिन्नाइं । बारस गामसयाइं तस्स पभूयं च धणकणयं ॥८१॥  
तो जिणधम्मपभावेण पइदिणं वड्डूमाणधणनिवहो । उवरूढसिणेहाहिं दोहिं वि भज्जाहिं ताहिं समं ॥  
सेवइ विसयसुहाइं सलाहणिज्जाइं सयल्लोयस्स । कुणइ य जिणधम्मं दिट्ठपच्चओ सो विसुद्धमणो ॥  
जिन्नाइं उद्धरेइं जिणभवणाइं नवाइं कारेइ । विहिणा वियरइ दाणाइं सुणइ सुगुरूण वयणाइं ॥८४॥  
उवचिट्ठाणं गोटीइ अन्नया जंपियं नरिंदेण । पेच्छुह दुग्गय ! सउणा तुह सच्चफला किहं जाया ? ॥८५॥

अहं भणइ सो नराहिव ! सउणा न फलंति न य असउणा वा ।

निच्छयओ सुहफलओ धम्मो दुक्खप्फलं पावं ॥८६॥

जं परसया सउणा अणेयवाराउ मह पुरा जाया । पावोदएण तह वि हु न किंचि पत्तं फलं पवरं ॥८७॥  
इण्हिं तु असउणाऽवि हु जायंति कयाइ कज्जकिरियासु । सुहफलया चेव हवंति तह वि धम्मप्पभावेण ॥  
ता धम्मं चिय नरवर ! करेसु जो पोढयं समणुपत्तो । लोहाइं व पावाइं रसो व्व वरकंचणत्तेण ॥८९॥  
परिणमइ सुहफलत्तेण कुणइ सुहियं समग्गजियल्लोयं । पूरइ मणोरहे सग्गमोक्खसोक्खाइं वियरेइ ॥  
इह लोए चिय सुहभावसेविओ होइ सुहफलो धम्मो । अहमेव उदाहरणं एत्थ पुरा पावक्कमेहिं ॥९१॥  
एगंतदुत्थिओ सुत्थिओ य इण्हिं सुचिन्नजिणधम्मो । इच्चाइसुजुत्तीहिं पडिबोहइ सो महीनाहं ॥९२॥

सच्चिवं नियभज्जाओ अन्नं पि हु परिणं जणवयं च । पच्छा जेहं पुत्तं ठावेऊणं नियपयम्मि ॥९३॥  
विहिणा सकलत्तो वि हु दिक्खं घेत्तण पालिऊणं च । सुरलोए उप्पन्नो सिञ्झिहिइ महाविदेहम्मि ॥९४॥

॥ इति पुराधिपनन्दनाख्यानकं समाप्तम् ॥

अथ नरपतिदुहित्राख्यानकमुच्यते—

जउणानईए तीरे रयणवई नाम पुरवरी आसी । ससुरयणा वि निहीणासेसजणा धणयनयरि ङ्व ॥  
नामेण अमरकेऊ तीए निवो आसि मयरकेउ ङ्व । कमलुभवोऽवि णिजियसयलजओ रइसणाहो य ॥  
एयस्स अगमहिंसी पाणेहिंतोवि वल्लहा भज्जा । धूयाओ तीइ जायाओ सत्त पुत्तो न एक्कोऽवि ॥३॥  
अह ताण अइमहंते केवलधूयाहिं वडिहए खेए । अट्टमियाऽवि हु धूया जाया तत्तो विसन्नाए ॥४॥  
देवीए अक्कहिं चिय रन्नो खिविऊण कट्टमइयाए । मंजूसाए एसा पवाहिया जउणसरियाए ॥५॥  
अस्सउरम्मि य नयरे सुलसो नानेण वाणिओ आसि । केवलबहुधूयाहिं संतविओ वट्टए सोऽवि ॥६॥  
तेण य सा मंजूसा पत्ता गेहम्मि आणिऊण तओ । उग्घाडिया नरेसरधूया दिट्ठा य तम्मज्जे ॥७॥

अहं क्षतिं विसन्नो माणसम्मि चिंतेह हंत ! किं एयं ? । नियहत्थेहिं मए चिय ववसियमसमंजसं कज्जं ॥  
 जेण न माइ सएऽवि हु रंडासत्थो गिहम्मि पुरओऽवि । अन्ना वि का वि एसा अम्हाणं मत्थए पडिया ॥  
 झिज्जइ य दयालुत्तं जउणाए पुणो पवाहयंताणं । चिट्ठउ एसाऽवि हु कोहियस्स दद्दूवमा तम्हा ॥१०॥  
 जउण त्ति विहियनामा गिहम्मि तो तस्स गरुयदुक्खेण । वड्ढंती सा जाया कमेण वरिसट्ठपरिमाणा ॥  
 अहं पट्ठवेइ सेट्ठी चारणहेडं धणस्स अडवीए । वच्चइ साऽवि हु अवसा अइदुहिया गमइ दियहाइं । १२।  
 जाया जोव्वणसमुहा य अन्नया नयरवाहिरुज्जाणे । चारंती गावीओ निसुणइ सिद्धंतमहुरकुणिं ॥१३॥  
 तं अणुसरिडं वच्चइ जाव खणं ताव पुण्णिमससिं व । तारायणपरियरियं पेच्छइ सूरिं समुणिविंदं ॥  
 सिद्धंततत्थं तस्संतियम्मि सोऊण अमयनिसंसंदं । संवेयगया पुच्छइ भयवं ! किं एत्तियं मज्झ ॥१५॥  
 दुक्खं चिय केवल्यं ! तओ गुरू भणइ केत्तियं भहे ! । तुह दुक्खमिणं नारयदुहाइं ताइं समासज्ज ॥  
 जेहि य न कओ धम्मो पमायबहुलेहिं मूढहियएहिं । किं ताण दुहमसुलहं तक्कारणविहियपावाणं ॥१७॥  
 न सुहाइ दुहं कस्स वि सुहाइं सब्बोऽवि वंछइ तथा वि । सुहयं न कुणइ धम्मं न चयइ दुक्खप्फलं पावं ।  
 ता भहे ! उन्विग्गा जइ दुक्खाणं सुहाणि अहितससि । ता जिणवरिंदभणिए धम्ममे चिय उज्जमं कुणसु  
 तो जउणाए भणियं भयवं ! महं सब्बहा वि अधणाए । निच्चपराहीणाए होज्ज णु काधम्म सामग्गी ? ॥



तत्तो गुरुहिं भणियं देवाणुपि ! पवज्जसु जिणिंदं । देवं विलीणरायं पंचमहव्वयधरे गुरुणो ॥२१॥  
 नेणहसु य दुवात्तस गिहिवयाइं भत्तीइ तह य सत्तीए । अन्नं पि देहसज्झं करेसु जिणवंदणाईयं ॥२२॥  
 अह तीइ वियारेउं अवगंतुं तह य निययसत्तीए । पडिवन्नं गुरुवयणं संवेयगयाए तं सव्वं ॥२३॥  
 अह छुट्ठाओ पारइ सया वि जहसंभवं समायरइ । जिणवंदणाइ किच्चं वट्ठइ विणएण सव्वेसिं ॥२४॥  
 इय जह जह कुणइ इमा धम्मं तह तह सपरियणस्सेव । जायइ इट्ठा वणिणो तव्वभज्जाए य पइदियहं ॥  
 चाराविज्जइ न धणं पावइ इट्ठं च असणवत्थाई । कारिज्जइ न हु कम्मं अन्नं पि हु तेहिं तो एसा ॥२६॥  
 तत्थ य रम्मज्जाणं महप्पभावस्स धणयजक्खस्स । विज्जइ एत्थ य एसा वच्चंती गुरुसमीवम्मि ॥२७॥  
 विणियत्तंती य खणं वीसमइ इओ य नरवरिंदसुओ । मयरद्धओ त्ति नामं अइसयरूवाइगुणकल्लिओ ॥  
 आराहेउं तं जक्खमेइ वरभज्जपत्थणाहेउं । वीसममाणिं च तहिं किं पि सिणिद्धं नियइ जउणं ॥२९॥  
 अह अन्नयाडचिरेणं तीए समजियबहूयपुत्तेहिं । भणिओ पेरिज्जंतेण तेण जक्खेण सो कुमरो ॥३०॥  
 रयणवइनयरपहुणो नरवइणो अमरकेउनामस्स । जउणा नामेणेसा धूया नीसेसगुणकल्लिया ॥३१॥  
 नवरं पुव्वभवज्जियपाउदएणं सयाइ जणणीए । पक्खित्ता इच्चाई कहिउं सव्वं पि जक्खेण ॥३२॥  
 भणियं इण्हि तु इमा संचियबहुविमलकुसलकम्मेण । लक्खियइ निहयपावा ता वच्छ ! तुमं इमं बालं

परिणसु अणुरूपं नियगुणाण एसा य तुज्झ परिणीया । होहिइ असंसयं रिद्धिविद्धिसुहकारिणी परमा  
इय सोउं तव्वयणं सयमेव य जुत्तिसंगयं नाउं । सुलसं मग्गेऊणं परिणीया सा कुमारेण ॥३५॥  
अह पवरवत्थभूसणसमलंकियविग्गहाए जउणाए । ठाणं संपत्ताए अमरीओऽवि लंघए रूपं ॥३६॥  
पाणपियाए सह तीइ पमुइओ निच्चमहिणवसुरो व्व । विसयसुहाइं निसेवइ तओ स मयरद्धयकुमारो  
साऽवि हु कुणइ विलासे तस्स पसाएण तह समायरइ । सविसेसं जिणधम्मं पच्चक्खफलोवलंभेण ॥३८॥  
सह सुलसवणिकुडुंवेण तीइ पडिबोहिउं कुमारोऽवि । विहिओ जिणिंदधम्मम्मि निच्चलो सग्गमोक्खफले  
कालेण य पियरे उवरयम्मि रज्जे परिट्ठिओ एसो । मयरद्धओ कुमारो पयावनयविक्रममब्भहिओ ॥  
सा पट्टमहादेवी जउणा ठविया तओ महाराया । मयरद्धओ महीए जाओ सयलाए विक्खाओ ॥४१॥  
सुलसवणिओऽवि ठविओ सेट्ठिपए गोरवेण गरुएण । गिण्हइ य सावयत्तं जउणावयणेण सकुडुंबो ॥४२॥  
अइसइणा केणावि हु कहियं जउणा तओ वियाणेइ । नियपियरममरकेउं रयणवइपुरीइ निवसंतं ॥४३॥  
अह सो बलिणा केणावि राइणा कह वि दिव्वजोएण । अवहरियसयलरज्जो सकुडुंबो आगओ तत्थ ॥  
मयरद्धयनरवइणा जउणावयणाउ तो महंतेण । सम्मानिओ तुरंगमकरिवरयणाइदाणेण ॥४५॥  
सो अमरकैउणाऽवि हु भज्जासहिएण तत्थ चिन्नाओ । जउणाए चइयरो तो पहिद्धहियओ तहिं वसइ ॥

अहं जडणाए ताणि वि अम्मापियराइं परियणजुयाइं । पडिबोहिऊण ठवियाइं जिणमए पवरधम्ममम्मि  
मयरद्धयस्स अइगुरुसाहेज्जेणं पुणों वि पावेइ । नियरत्तममरकेऊ पालइ निक्कंटयं तं च ॥४८॥  
परिणयजिणिंदधम्मो य अन्नया चिंतए य निसिचरिमे । पेच्छह धूयाए वि हु जडणाए तहा विहलियाणं  
अम्हाण ससुद्धरणेण कह विहिओ इह भवेडवि उवयारो ? । परलोइयं तु भणिमो किं उवयारं न जस्स जए  
दिट्ठो तित्थयेहिं वि पडिउवयारो बहूवयारेहिं । वोच्छेयकरो नारयतिरियाइहुहाणऽन्ताणं ॥५१॥  
सुरनरसिवसोक्खकरो दिट्ठो जं तीइ अम्ह जिणधम्मो । तत्थ य पडिउवयारो को अन्नो होइ सुवणेऽवि ?  
तम्हा पुत्तो धूया व नेह सुहदुक्खकारणं किं पि । जायंति सुहदुहाइं निच्छयओ पुन्नपावेहिं ॥५२॥  
किं पुत्ताउ न जायइ कुलवोच्छेओ न तं समुद्धरइ । धूया असंसओ चिय सव्वत्थ तओ अणेगंतो ॥५४॥  
मयरद्धयनरनाहो सुइरं भोत्तुं तओ नरिंदिसिं । जडणाए नंदणं सूरनामयं ठाविउं रज्जे ॥५५॥  
सह जडणाए घेत्तुं पवज्जं पालिउं निरइयारं । पत्ते केवलनाणे दोन्नि वि पत्ताइं मोक्खम्मि ॥५६॥

इति राजदुहितुयमुनाऽऽख्यानकं समाप्तम् ॥ तत्समाप्तौ च द्वादशी भावना समाप्ता ॥

अत्राह विनेयः—समाप्तास्तावद् द्वादशाभ्येता भावनाः, किं पुनरेताभिर्भाविताभिः सिध्यतीत्याह—

इय भावणाहिं सम्मं गाणी जिणवयणबद्धमइल्लभ्वो । जलणो व्व पवणसहिओ समूलजालं दहइ कम्मं सुखोन्नेया ॥ ज्ञानी जिनवचनबद्धमतिल्लो भावनाभिः कर्म क्षपयति, न केवलाभिरित्युक्तं, तत्र किमिति ज्ञानसाहाय्यमपेक्ष्यत इत्याशङ्क्य ज्ञानमाहात्म्यमुत्कीर्तयन्नाह—

नाणे आउत्ताणं नाणीणं नाणजोगजुत्ताणं । को निस्सरं तुल्लेज्जा चरणम्मि परक्कमंताणं ? ॥५०२॥

नाणेणं चिय नल्लइ करणिज्जं तह य वल्लणिज्जं च । नाणी जाणइ काउं कल्लमकल्लं च वल्लेउं ॥५०३॥

जसकित्तिकरं नाणं गुणसयसंपायगं जए नाणं । आणा वि जिणाणेसा पढमं नाणं तओ चरणं ॥

ते पुज्जा तियलोए सव्वत्थ वि जाण निम्मलं नाणं । पुज्जाण वि पुज्जयरा नाणी य चरित्तजुत्ता य

भदं बहुस्सुयाणं बहुजणसंदेहपुच्छणिज्जाणं । उल्लोइयंभुवणाणं झीणम्मि वि केवल्लमयंके ॥५०६॥

जेसिं च फुरइ नाणं ममतनेहाणबंधभावेहिं । बाहिज्जंति न कहमवि मणम्मि एवं विभावेंता ॥५०७॥

सुगमा एव । नवरं श्रेष्ठां सम्यग्ज्ञानं स्फुरति ते ममत्वस्नेहानुबन्धादिभिर्भावैः कथमपि न बाध्यन्ते । किं कुर्वन्त इत्याह-मनसि-चित्ते ज्ञानबलेन एवं वक्ष्यमाणं विभावयन्त इति ॥ किं विभावयन्तो ज्ञानिनो ममत्वादिभिर्न बाध्यन्त इत्याह—

जर्मरणसमं न भयं न दुहं नरगाइजम्मओ अन्नं । तो जम्मरणजरमूलकारणं छिंदसु ममत्तं ॥  
जावइयं किं पि दुहं सारीरं माणसं च संसारे । पत्तं अणं तसो वि हु विहवाइममत्तदोसेण ॥५०६॥  
कुणसि ममत्तं धणसयणविहवपमुहेसु ऽणंतदुक्खेसु । सिदिल्लेसि आयरं पुण अणंतसोक्खम्मि मोक्खम्मि

एता अप्युत्तानार्था एव । नवरं यावत् किमपि शारीरं मानसं च संसारे दुःखं तावत् सर्वमपि विभवादिममत्वदोषेणानन्तशोऽपि जीव ! त्वया प्राप्तमिति परिभाव्य छिद्धि ममत्वमित्येवं विभावयन् ज्ञानी ममत्वेन तावत् क्वापि न बाध्यते । तथा धनं गवादिकं, स्वजनाः-पुत्रमातृमातुलकादयो, विभवो-द्रविणादिः, प्रमुखग्रहणाच्छरीरादिपरिग्रहः, एतेष्वनन्तदुःखहेतुषु वस्तुषु जीव ! करोषि ममत्वं,

१. °तसुतो विह-सु. ॥

अनन्तसौख्ये तु मोक्षे आदरं शिथिलयसि, तन्नूनं महत्यन्तरे भ्रमितोऽसि, मैवं कुर्वित्यादिप्रकारेण  
चाऽऽत्मनोऽनुशासिं प्रयच्छन् ज्ञानी ममत्वेन न बाध्यते ॥ स्नेहानुबन्धेन तर्हि किं विभावयन्न बाध्यते?

इत्याह—

संसारो दुहेहेऊ दुस्वफलो दुसहुदुस्वरूवो य । नेहनियलेहिं बद्धा न चयंति तहा वि तं जीवा । ५११ ।  
जह न तरइ आरुहिउं पंके खुत्तो करी थलं कह वि । तह नेहपंकखुत्तो जीवो नारुऽहइ धम्मथलं । ५१२ ।  
ब्बिज्जं सोसं मलणं बंधं निप्पीलणं च लोयम्मि । जीवा तिला य पेच्छह पावंति सिणेहसंबद्धा । ५१३ ।  
दुरूज्झियमज्झाया धम्मविरुद्धं च जणविरुद्धं च । किमक्खुं जं जीवा न कुणंति सिणेहपडिबद्धा ? । ५१४ ।  
थेवोऽवि जाव नेहो जीवाणं ताव निव्वुई कत्तो ? । नेहस्वयम्मि पावइ पेच्छ पईवो वि निव्वाणं । ५१५ ।

सुगमाः ॥ अथ पूर्वोक्तमुपसंहरन्नुत्तरग्रन्थं च सम्बन्धयन्नाह —

इय धीराण ममत्तं नेहो य नियतए सुयाइसु । रोगाइआवईसु य इय भावंताण न वि मोहो ॥

धिया-निर्मलबुद्ध्या राजन्त इति धीरा-ज्ञानिनस्तेषामिति-उक्तप्रकारेण भावयतां ममत्वं स्नेहश्च सुतादिषु निवर्त्तते, तथा रोगाद्यापत्सु चेति-एवं वक्ष्यमाणन्यायेन भावयतां ज्ञानिनां विमोहो-विमूढता न भवति ॥ किं विभावयन् ज्ञानी रोगाद्यापत्सु न मुह्यतीत्याह—

नरतिरिणसु गयाइं पलिओवमसागराइंणंताइं । किं पुण सुहावसाणं तुच्छमिणं माणसं दुक्खं ॥  
सकयाइं च दुहाइं सहसु उइन्नाइं निययसमयम्मि । न हु जीवोऽपि अजीवो कयपुव्वो वेयणाइहिं ॥

रोगपीडाद्यापल्लनिते मानसे दुःखे समुत्पन्ने कोऽपि ज्ञानी एवं विभावयन्नात्मानमनुशास्ति, तद्यथा-हे जीव ! भवतः पूर्वं संसारसागरे परिश्रमतो नारकतिर्यङ्मरामरेषु दुःखितस्थाननन्तानि पल्योपमसागरोपमाणि गतानि, किं पुनर्जिनधर्माचरणप्रभावानुमितसुखावसानं तुच्छं च अल्पकाल-भाव्येतन्मानसं दुःखं नापयास्यति ? अपि त्वपयास्यत्येव, मा वैक्लव्यं भजस्वेति भावयन् ज्ञानी तेन दुःखेन न बाध्यते । अपरामपि तद्भावनामाह—‘सकयाइं चेत्यादि, तद्धेतुसमाचरणेन स्वयमेव

पूर्वं कृतानि च दुःखानि निजसमये समुदीर्णानि सहस्व, महानिर्जराफलत्वात् सम्यक्सहनस्य, न च वेदनादिभिः, आदिशब्दात् पराक्रोशदानादिभिः, जीवोऽप्यजीवः कृतपूर्वः कदाचनापि, यदा जीवः जीवत्वं वेदनादिभिः कथमपि न परित्यजति तदा किं वैक्लव्येनेति भावः ॥ अथ केवलतीव्रमहारोगापञ्चनितदुःखाधिसहनार्थं चतुर्थसनत्कुमारचक्रवर्त्युदाहरणगर्भा तद्भावनामाह—

तिव्वा रोगायंका सहिया जह चक्षिणा चउत्थेणं । ते तुमं पि हु सहसु सुहं लहसि जमणंतं

सुगमा । सनत्कुमारचक्रवर्त्युदाहरणं तूच्यते—

जम्मट्ठाणं जं परमपुरिसहत्थीण विंझरणं व । कुरुजणवयप्पसिद्धं तमत्थि हत्थिणउरं नयरं ॥१॥  
भममाणस्स थिरस्स वि धवलस्स वि सयलरंजियजणस्स । अमयकरस्स व जलही समुब्भवो जसं पभावस्स  
नामेण आससेणो तत्थ नरिंदो पिया य सहदेवी । तस्स सुओ य इमाणं चउदसवरसुमिणपरिकहिओ ॥  
जाओ सणंकुमारो तस्स य सामंतस्सरसंभूओ । सहपंसुकीलिओ सहपवडिड्ढओ बालकालाओ ॥४॥  
मित्तं महिंदसीहो त्ति नाम गिण्हइ कलाओ सह तेण । अह से जोव्वणसमयम्मि अन्नया वट्ठइ वसंतो

१ \* पवाहस्स-वा. जे. J. ॥



तत्थ य सणकुमारो सह रायसुएहिं नायरेहिं च । वच्चइ सन्निवड्डीए नयरुज्जाणेसु कीलंतो ॥६॥  
कीलावसरसमत्तीए जलहिक्होलनामतुरयम्मि । आरूढो कुमरगणेहिं सह इमं वाहमाणो य ॥७॥  
अवहरिओ एएणं पत्तो य अदंसणं खणद्धेण । नरनाहआससेणो नाऊणं वइयरं एयं ॥८॥  
सह बलभरेण लग्गो पट्टीए तस्स तो पयंडेण । पवणेण पयाइं तुरंगमस्स भग्गाइं सयलाइं ॥९॥  
तत्तो महिंदसीहो नरनाहं मग्गिऊण आएसं । एकळओ वि लग्गो पट्टीए सणकुमारस्स ॥१०॥  
राया य पडिनियत्तो एत्तो य सणकुमारकुमरस्स । आसो सयलं पि दिणं वूढो अडवीए बीयदिणे ॥  
मज्झण्हे खिन्नो अइसएण निळालिऊण जीहग्गं । छुहिओ पिवासिओ सव्वहा वि थक्को विधुरियंगो ॥  
तो जा सणकुमारो कवियं पळ्हाणगाइयं तह य । ओसारइ ता नाउं अकज्जकारि न्व पाणेहिं ॥१३॥  
परिसुक्को सो तुरओ सणकुमारो वि तो तहिं उदयं । कत्थ वि य अपावंतो दीहद्धाणेण परिखिन्नो ॥१४॥  
ववदड्ढयाए रत्नस्स देहसुकुमारयाए तह चैव । मज्झण्हाभावओऽवि य सत्तच्छयरुक्खमूलम्मि ॥१५॥  
आउलियतणू नयणाइं भंजिउं निवडिओ महीवीढे । अह तस्सडहिणवपुन्नोदएण तत्थेव रुक्खम्मि ॥१६॥  
निवसंतेणं जक्खेण हिमसिलासीयलं समाणेउं । नीरं सित्तो सव्वंगमेव तो लद्धचैयन्नो ॥१७॥  
तं पियइ जलं दट्ठुं पुरट्ठियं पुच्छए य तं जक्खं । कोऽसि महायस ! तं आणियं च कत्तो इमं नीरं ? ॥

एतथेव य सत्तच्छ्रुयतरुमि निवसामि ताव जक्खोऽहं । नीरं च इमं माणससराउ तुह आणिहं दिन्नं ॥  
 इय जक्खेणं भणिए भणइ कुमारो न एस मह नूणं । संतावो विणियत्तइ माणससरमज्जणं मोत्तुं ॥२०॥  
 अह जक्खेणं करसंपुडंमि काऊण सो तहिं नीओ । सेच्छाए मज्जणं कुणइ तत्थ तं पियइ नीरं च ॥२१॥  
 तत्तो य पुब्बभववेरिएण वेयड्ढवासिणा दिट्ठो । असियक्खनामएणं जक्खेण तओ य सो कुविओ ॥  
 बहुतिक्खसक्करानिवहपरिगयं भग्गसयलतरुसंडं । पवणं विउव्विऊणं नहंंधारेइ धूलीए ॥२३॥  
 तो अग्गिपिंगनयणे सुहनिग्गच्छंतजलणजालोहे । परिमुक्ककअट्टहासे विउव्वए भीसणपिसाए ॥२४॥  
 तेहिं वि जाव न भीओ ता नयणविणिग्गमंतजालेहिं । नाएहिं दढं बद्धो सो सव्वंगेसु जक्खेण ॥२५॥  
 लीलाए जुन्नरज्जु व्व तोडिया तेण नायपासा वि । रक्खसरूवेण तओ जक्खो कुमरस अडिभट्ठो ॥२६॥  
 करचरणपहारेहिं तो पहरंतो इमो कुमारेणं खंडाखंडिं विहिओ निट्ठुरमुट्ठिप्पहारेहिं ॥२७॥  
 अह लोहजडियदढमुग्गरेण कुमरं स रक्खसो कुविओ । संताडिऊण वच्छत्थलम्मि नो वडिड्डं लग्गो ॥२९॥  
 उम्मूलिऊण चंदणमहातरुं ऊरुएसु कुमरेण । अच्छोडिओ महीए तो छिन्नतरु व्व सो पडिओ ॥२९॥  
 अह दूरमुक्खिवेडं खित्तो कुमरस्स उवरि तेण गिरी । तेणं दढपीडियंगो मुच्छाए अचेयणो जाओ ॥  
 तो लद्धचेयणेणं समं कुमारेण बाहुजुब्बेण । लग्गो जक्खो तो तेण वज्जकट्ठिणाहिं सुट्ठीहिं ॥३१॥

सयसिक्करो न्व विहिओ न मओ निरुक्कमाउ अमरो त्ति । घाएहिं पुणक्कंतो सव्वंगं पीडिओ बाढं ॥  
अहं विरसमारसेउं नट्ठो जक्खो तओ कुमारस्स । कोज्जह्लागएहिं सुरेहिं विज्जाहरेहिं च ॥३३॥  
सुक्खा बुढी कुसुमाण सुट्ठु जक्खो जिओ त्ति उग्गुट्ठं । तो सरवराओ चलिओ कुमरोवि हु पच्छिमदिणम्मि ॥  
जा थेवभूमिभागं वच्चइ ता नंदणाभिहाणवणे । धूयाओ अट्ठ पेच्छइ विज्जाहरमाणुवेगस्स ॥३५॥  
ताहिं दिसाकुमरीहिं व पलोइओ सो सिणिद्धदिट्ठीए । तेणा वि विम्हिएणं पुट्ठा उवसप्पिउं एक्का ॥३६॥  
भेइ काओ तुब्भे किं सुन्नमलंकिं इमं रणं । ताहिं भणियं महायस ! अत्थि अदूरे इओ अमहं ॥३७॥  
पियसंगमाभिहाणा नयरी वीसमह तीए ता तुब्भे । तो सव्वं पि मुणिससह इय भणिए तीए सो चलिओ  
किंकरदरिसियमगो पत्तो नयरीए तीए रायघरे । सिरिमाणुवेगविज्जाहरेण अब्भुट्ठिअं गुरुए ॥३९॥  
रयणासणम्मि उववेसिज्जण भणिओ महायस ! इमाणं । मह धूयाणडट्ठण्हं कहिओ नेमिच्चिएण पुरा  
अस्मियक्खजक्खविजई वरो त्ति पत्तो सि सो तुमं इणिंह । ता पाणिग्गहणेणं अणुग्गहं कुणसु एयाणं  
इय भणिए कुमरेणं तक्कालोच्चियविहाणओ ताओ । परिणीयाओ अट्ठ वि रम्मम्मि य वासभवणम्मि ॥  
रयणीए ताहिं समं भोए भोत्तुं सुरोवमे सुत्तो । संजाए य पभाए करबद्धं कंक्कणं मौत्तुं ॥४३॥  
अन्नं न किंपि पेच्छइ भज्जाओ खेयरे घरं नयरं । चिट्ठइ केवलभूमीए चिंतए सो तओ कुमरो ॥४४॥

सुमिणं व इंदयालं व बुद्धिमोहो व किं इमो मज्झ । अहवा किं एएणं वच्चा मो ताव पुरओ त्ति ॥४५॥  
 जा थेवभूमिभागं वच्चइ ता तंमि चेव रत्नंमि । मणिमयखंभपइट्ठियभवणं एक्कस्स सेलस्स ॥४६॥  
 सिहरट्ठियं नियच्छइ चिंतइ अन्नं उवट्ठियं किं पि । एयमिह इंदयालं इमं पि ता अहव पेच्छामो ॥४७॥  
 जा आसन्नो वच्चइ ता करुणसरेण रोयमाणीए । इत्थीए सुणइ सइं अणुसारेणं च तस्सेव ॥४८॥  
 पासायछुट्ठभूमिं कमेण पत्तो तमेव रुयसइ । निच्चलविइन्नकन्नो फुडक्खरं निसुणए एवं ॥४९॥  
 कुरुकुलनहयलससहर ! गुणनिलय ! सणंकुमार ! वरकुमार ! । अह अन्नम्मि वि जम्मे तं चिय सरणं हवेज्जाहि  
 इय भणिज्जण सदुक्खं पुणो पुणो तीए रोयमाणीए । सत्तमभूमिइ गओ लियनामासंकिओ कुमरो ॥  
 तो विगयभओ गंतुं धीरो सो भणइ तत्थ तं बालं । किं भइ ! एत्थ तुमं ! रुयसि सदुक्खं च किं एवं  
 किं वा सणंकुमारो तुह होइ गया सि तस्स जं सरणं ? । दीहं नीससिज्जणं अह सा पडिभणइ तं कुमरं  
 भत्ता सणंकुमारो मह होइ मणोरहेक्कमेत्तेण । सागेयपुराहिवसुरहिरायचंदजसदेवीए ॥५४॥  
 तणया दिन्नाइहं तेहिं तस्स सुहयस्स न उण संजाओ । सह तेण विवाहो तेण पेक्खिओ सो न पच्चक्खं  
 एयम्मि अंतरे अवहरिज्जण एक्केण खेयेरेणाहं । वेउब्बियपासाए इमंमि रत्नम्मि परिसुक्का ॥५६॥  
 खयराहमो य कत्थइ सो इण्हि अप्पणा गओ एवं । जा कहइ तस्स एसा ता पुत्तो असणिवेगस्स । ५७॥

नामेण वज्रवेगो सो खयरो आगओ तयं कुमरं । उक्खिवइ गयणमग्गे अह सा हाहारवं काउं ॥५८॥  
 पडिया धरणीए तओ मुट्ठिपहारेहिं वज्रकट्टिणेहिं । हंतूणं तं खयरं एइ कुमारो पुणो तत्थ ॥५९॥  
 आसासिऊण निययं च वइयरं साहिऊण नं बालं । परिणइ सुनंदनामं इत्थीरयणं च सा होही ॥६०॥  
 अह वज्रवेगखेयरभगिणी संझावलि त्ति नामेण । तत्थाऽऽगया नियच्छइ निहयं नियबंधवं तत्तो ॥६१॥  
 पहमं गाढं कोवं समुवगया सुमए तओ पच्छा । नेम्मित्तियवयणं भाइवहयभज्ज त्ति तं होसि ॥६२॥  
 तत्तो विवाहहेउं उवट्ठिया सा उ तस्स कुमरस्स । सोऽवि हु परिणेइ तयं समणुत्ताओ सुनंदाए ॥६३॥  
 एत्तो वि हरियचंदो खयरो तत्थेव चंदसेणो य । आगच्छंति सयासे कुमरस्स भणंति जह अम्हे ॥६४॥  
 सिरिचंदवेगसिरिभाणुवेगपुत्ता रहं च सन्नाहं । घेत्तुं तुम्ह सयासम्मि पेसिया निययजणएहिं ॥६५॥  
 जं नायपुत्तमरणो तुम्होवरि एइ बलभरसमग्गो । खयरवइअसणिवेगो गिण्हह एयं तओ सरहं ॥६६॥  
 सन्नाहं कुमरोऽवि हु गिण्हइ संझावलीइ तह दिन्नं । पन्नत्तिं च पडिच्छइ एत्तो य समागया तत्थ ॥६७॥  
 नियवलजुत्ता सिरिचंदवेगसिरिभाणुवेगखयरिंदा । तत्थाऽऽगएण लग्गा जुज्झे सह असणिवेगेण ॥६८॥  
 अह नाण बले भग्गे लग्गं सह असणिवेगखयरेण । कुमरस्स महाजुज्झं तेण तो मुक्कं उरगत्थं ॥६९॥  
 गरुडत्थेण निवारइ कुमरो तह अग्गिसत्थमवि हणइ । सत्थेण वारुणेण वायव्वं सेलसत्थेण ॥७०॥

तो धणजुज्झे जित्तो खयरौ कुमरेण खगगजुज्झेऽवि । छिन्नकरो परिविहिओ इच्छंतो बाहुजुज्झं तु ॥  
 चक्केण सुद्धवियलो विहिओ कुमरेण असणिवेगो त्ति । अह तस्स रायलच्छी सव्वा कुमरम्मि संकंता ॥  
 तत्तो सुनंदसंझावलीहिं अहिणंदिओ महारिद्धिं । संपत्तो सह खेरबलेहिं सो वयइ वेयइ ॥७३॥  
 तत्थ य सव्विड्ढीए मिलिउं विज्जाहरेहिं सव्वेहिं । अहिसित्तो सो कुमरो विज्जाहरचक्कवट्ठिपए ॥७४॥  
 तो अक्खलियपयावो दसदिसिपसरंतनिम्मलजसोहो । अणुरत्तनमिरनीसेसखयरमणिमउडमसिणपओ ।  
 विज्जाहराहिवत्तं परिवालइ अइमहंतसोक्खेण । अन्नदिणे विन्नत्तो विज्जाहरचंदवेगेण ॥७५॥  
 मह लहुयबंधुणो भाणुवेगखयरस्स सत्त धूयाओ । मज्झ वि धूयाण सयं कहियं नेमित्तिएण पुरा ॥  
 तुह भज्जत्तेण तओ कराविया भाणुवेगपासाओ । पियसंगमाभिहाणा पुरी मए तीइ अडवीए ॥७८॥  
 वीवाहियाओ धूयाओ अट्ट मह बंधुणो तहिं तुमए । चत्ता य तहिं कारणवसेण तुब्भे जमेयस्स ॥७९॥  
 साहियकज्जरस्सम्हे सेवावित्तिं सयं करिस्सामो । तम्हा तयं खमेज्जह अविणयमिणिंह तु धूयाओ ॥८०॥  
 परिणेह मज्झ काउं गरुयपसायं सयं पि धूयाणं । तो तं सणंकुमारो परिणेइ महाविभूईए ॥८१॥  
 एवं दसोत्तरेणं भज्जाण सएण समगमसमाइं । सेवंतेण सुहाइं विसयसमुत्थाइं तेण तहिं ॥८२॥  
 आइडं कइया वि हु सव्वेसिं खेरराण जह अज्ज । कीलाहेउं माणससरम्मि गंतव्वमम्हेहिं ॥८३॥

अहं सयलवेयरेहिं अवरोहेण य समं समग्गेण । माणससरम्मि वच्चइ सो असियक्खो जहिं जित्तो ॥  
तीरे य तस्स कयलीहरम्मि रम्मम्मि गुरुविभूईए । तित्थरियं अत्थाणं खेयरखयरीजणाइन्नं ॥८५॥  
आरद्धे पेच्छुणए वरिसं एक्कं इओ समग्गेसु । देसेसु गवेसंतो महिंदसीहो तहिं पत्तो ॥८६॥  
अग्घाइ कमलगंधं निसुणइ सारसरवं च तो एसो । वच्चइ तस्सऽणुसारेण जाव भवंतरं पत्तो ॥८७॥  
वीणावेणुरवसुहं गेयं निसुणेइ पेच्छए कमसो । खेयरलोयाणुगयं सणंकुमारं सतरुणियणं ॥८८॥  
तो नवजलयसमूहं दट्ठूण सिहि न्व वडिहयपमोओ । जा संसइओ पेच्छइ ता पढियं बंदिणा तत्थ ॥  
जय आससेणकुलनहमियंक ! कुरुभवणलग्गणक्खंभ ! । जय तिहुयणनाह सणंकुमार ! जय लद्धमाहप्प !  
इय तप्पढियं नाउं संजायविणिच्छओ पुरो जाव । वच्चइ हरिसियहियओ सणंकुमारेण ता दिट्ठो ॥८९॥  
अब्भुट्ठिओ समीवे समागओ हरिसपुलइयंगेण । आणंदंसुजलाविलनयेणेणाऽल्लिगिओ गाढं ॥९०॥  
तत्तो कयप्पणामो महिंदसीहो सणंकुमारो य । नयणेहिंतो फुसिउं आणंदजलं समुवविट्ठा ॥९१॥  
पुट्ठो महिंदसीहो सणंकुमारेण भीसणारत्ते । कह एत्थ तुमं पत्तो ? कह व अहं एत्थ विन्नाओ ? ॥  
तायस्स अम्मयाए सपरियणाणं पि कुसलमिच्चाइ । पुट्ठे महिंदसीहो सब्बं कहिउं जहावत्तं ॥९५॥  
पुच्छइ सणंकुमारं आसऽवहाराउ चइयरं सब्बं । सयमज्झे परिणीयं तक्कहणत्थं समाइसिउं ॥९६॥

त्रिमलमइपणइणिं तो सो सुत्तो रहहरंमि गंतूणं । पन्नत्तीविज्जाओ नाऊणं तीइ सच्चं पि ॥९७॥  
 कहियं ता जाव तहिं मिलिया ते तत्थ दोऽवि अह सच्चं । सोउं महिंदसीहो परितुडो पुच्छए देविं ॥  
 कह असियक्खो वेरी सणंकुमारस्स ? देवि ! मह कहसु । अह सा पन्नत्तीओ नाउं एयं पि परिकहइ ॥  
 कंचणउरं ति नामेण पुरवरं अत्थि भरहवासम्मि । विक्कमजसो त्ति राया इत्थिलोत्तणेणिमिणा ॥१००॥  
 पंचसयाइं अंतेउरीण रूवाहियाण विहियाइं । तत्थ वि य नागदत्तो नामेणं सत्थवाहो त्ति ॥१०१॥  
 विण्हुसिरी नामेणं तस्स पिया अमरसंदरीणं पि । अब्भहिया रूवाइहिं लोयणमणमोहणगुणेहिं ॥  
 विक्कमजसेण रत्ता दिट्ठा एसा तहिं पि तो खित्ता । मयाउरेण अंतेउरम्मि अह तीइ सह भोए ॥१०३॥  
 परिहरियरत्तकज्जो अवमन्नियसेसंभज्जवग्गो य । परिभुंजइ निसिदिवसं सो अगणियलोयअववाओ ॥  
 नियभज्जाए विउत्तो उम्मत्तो होइ नागदत्तोऽवि । कत्थ गया सि पिययमे ! ससंकमुहि ! पीणथणवट्टे ?  
 इच्चाइ पलवमाणो भमइ पुरे अन्नया य सेसाहिं । कम्मणजोएण हया विण्हुसिरी निवइभज्जाहिं ॥१०६॥  
 तम्मरणम्मि य राया उम्मत्तो होइ नागदत्तो व्व । सोयइ कंदइ चिलवइ न देइ दहिउं तयं मूढो ॥  
 अह वंचिऊण मंतीहिं नरवरं कह वि सा मसाणम्मि । नेऊण उज्झिया तो अपासिउं नं सयं राया ॥  
 परिहरियभत्तपाणो गाढयरं विलवमाणओ जाओ । उम्मत्तमणो दडुं च तं तहा मंतिवग्गेण ॥१०९॥



तस्मि अदिदृष्टि निवो मरइ त्ति इमो विणिच्छिउं चित्ते । नेऊण दंसियं तं गलंतबहुपूयरुहिरोंहं ॥११०॥  
 वायसकडिहयनयणं सच्चत्थ वि सलवलंतकिमिजालं । तिक्खविहंगमचंचुप्पहारनिवडियल्लयसम्मूहं ॥  
 दट्ठूण तयं राया कलेवरं दुड्ढिभगंधवीभत्थं । झत्ति विसन्नो हियए अप्पाणं निंदए बाढं ॥११२॥  
 रे जीव ! जस्स कल्ले लज्जे मोत्तुं तए न गणियाइं । जाईकुलसीलाइं फुसिओ चंडुल्लजसोहो ॥११३॥  
 तस्स मयच्छीदेहस्स परिणई एस एरिसी जाया । सयलजणसोयणिज्जा जा तीरइ नेय दट्ठुं पि ॥११४॥  
 इय सो वेरगगओ परिहरिऊणं तणं व रायसिरिं । सूच्चयसूरिसयासे दिक्खं पडिवल्लए विहिणा ॥  
 छट्ठमदसमदुवालसाइ उगं तवं तहिं काउं । अणसणविहिणा पच्छा सणंकुमारे सुरो जाओ ॥११६॥  
 तत्तो य चवेऊणं रयणउरे पुरवरम्मि संजाओ । जिणवयणभावियप्पा जिणधम्मो नाम सेट्ठिसुओ ॥  
 सेट्ठी वि नागदत्तो अट्ठज्जाणं गओ पियाविरहे । मरिउं तिरिएसु य हिंदिऊण सीहउरनयरम्मि । ११८।  
 नामेण अग्गिसम्मो बंभणपुत्तत्तेणेण उप्पन्नो । घेतूण तिदंडिवयं कयाइ देसेसु हिंडंतो ॥११९॥  
 सो रयणपुरे पत्तो दोणहं मासाण पारइ सया वि । अक्खित्तो तेण जणो तत्थ य हरिवाहणो राया ॥  
 भत्तो भगवाण सुणेइ आगयं तं तिदंडियं तत्थ । पारणए य निमंतइ समागओ सो य तग्गेहे ॥१२१॥  
 जिणधम्मोऽवि हु पासे निवस्स कहमवि य दिच्चजोएण । पत्तो दिट्ठो भगवेण पुच्चभववेरवसओ य ॥

रोसारुणनयणेणं भणिओ राया इमस्स पट्ठीए । थालंमि उसिणखीरं जइ भुंजावेसि तो अहयं ॥१२३॥  
 तुज्झ गिहे पारणयं करेमि नो अन्नहा तओ राया । पणभइ भुंजावेमो कस्सइ अन्नस्स पट्ठीए ॥१२४॥  
 तं नेच्छइ सो कहमवि आदिट्ठो पुब्बज्जम्मवेरेणं । अणुरत्तेण निवइणा तो तव्वयणंपि पडिवन्नं ॥१२५॥  
 तत्तो ठविउं पट्ठीइ तस्स जलणुसिणपायसं थाले । भुंजइ भगवो तुट्ठो सेट्ठी वि हु भावणं परमं ।१२६।  
 भावंतो तव्वियणं सम्मं अहियासए सुहेक्कमणो । थालं सरुहिरमंसं तो तप्पट्ठीए उक्खित्तं ॥१२७॥  
 अह सो गेहम्मि गओ सम्माणेज्जण खामिउं तह य । सयलं पि परियणं पूइज्जण जिणचेइयाण तहा ॥  
 घेत्तूणं गुरुमूले दिक्खं वच्चइ गिरिस्स सिहरम्मि । पडिवज्जिज्जण अणसणमुस्सग्गे पुब्बदिसिहुत्तो ।१२९।  
 चिट्ठेइ अद्धमासं इय सेसासु वि विसासु पत्तेयं । उस्सग्गमद्धमासं करेइ सब्बे य दो मासे ॥१३०॥  
 तस्साज्जणसणेण ठियस्स पिट्ठिदेसम्मि गिद्धकायाई । भक्खंति सियालाई य निइयं मंसरुहिराइं ।१३१।  
 अहियासइ य महप्पा तं वियणं सो मणम्मि भावंतो । सकयं वेएमि इमं कम्मं ति परस्स को दोसो? ।  
 अहियासिज्जण एवं वियणं आराहिज्जण पव्वज्जं । सोहम्ममे उप्पन्नो इंदत्तेणं समाहिगओ ॥१३३॥  
 तेणाभिओगिणं कम्मेण तिदंढिओडवि सो मरिउं । तस्सेव य उप्पन्नो एरावणवाहणत्तेण ॥१३४॥  
 आउक्खयम्मि चविउं इंदो हत्थिणउरम्मि नयरम्मि । जाओ सणंकुमारो तिदंढिजीवो पुणो सुइरं ॥

भूमिं नरतिरिप्तुं असियक्खो नाम जायए जक्खो । इय पुब्बजम्मवेरी सो सुंदर ! अज्जउत्तस्स । १३६ ।  
एवं विमलमईए सणंकुमारस्स सयलचरियम्मि । कहिए महिंदसीहस्स रइहराओ सुहपसुत्तो ॥ १३७ ॥  
उट्टइ सणंकुमारो वच्चइ सह परियणेण वेयड्डे । खेयरलोयाणुगओ सुरोवमे भंजए भोए ॥ १३८ ॥  
तत्तो महिंदसीहो अन्नादिणे अवसरम्मि विन्नवइ । जह कुमर ! तुम्ह विरहे कालं दुक्खेण जणयाइं ॥  
गमयंति ता पसायं काउं अम्हाण सिग्घमेवेण्हि । गम्मउ तहिं ति विन्नत्तिवयणसमणंतरं चेव ॥ १४० ॥  
खेयरबलेण सयलेण परिगओ संगओ य भज्जाहिं । चलिओ पियराभिमुहो सह चेव महिंदसीहेणं ॥  
पत्तो खणंतरेणं तत्थ समारणंदियाइं जणयाइं । सयलाओ य पयाओ अह नरवइआससेणेण ॥ १४२ ॥  
सामंताइजुएणं रज्जे ठविओ सणंकुमारो त्ति । विहिओ महिंदसीहो सेणाणी अप्पणा य पुणो ॥ १४३ ॥  
तित्थयरधम्मतित्थे थेराण तहाविहाण पासंमि । दिक्खं पवज्जिऊणं संसाहइ अत्तणो अट्ठं ॥ १४४ ॥  
पालंतस्स य रज्जं सणंकुमारस्स विक्कमनएहिं । उप्पन्नाइं चउदस चक्कप्पसुहाइं रयणाइं ॥ १४५ ॥  
चक्कुवदंसियमग्गो मागहतित्थाइसाहणकमेण । साहेऊणं भरहं वाससहस्साउ संपत्तो ॥ १४६ ॥  
हत्थिणउरम्मि पुणरवि इत्तो सोहम्मसुरवई कह वि । जाणेइ ओहिणा जह मह ठाणे पुब्बमिह एसो ॥  
आसि सुरिंदो तम्हा बइसणयमवेक्खिऊण मह बंधू । एसो त्ति निच्छिऊणं वेसमणसुरं समाइसइ ॥

रज्जाहिसेयमहिमं सणंकुमारस्स कुणसु तं गंतुं । छत्तं मउडं हारं कुंडलजुयलं सचमरजुयं ॥१४९॥  
 पाउयजुयलं वरखोमजुयलसीहासणं सपयवीढं । वणमालं अन्नं पि हु अप्पेज्जसु पाहुडमिमंति ॥१५०॥  
 वत्तव्वं च तए जह वत्तं तुह पुच्छए सुहम्मवई । अब्भुवगंतुं एयं वेसमणो वच्चाए तत्थ ॥१५१॥  
 रंभातिलोत्तमाओ गंधव्वपट्टं य तंबरुयनामा । गंधव्वियआउज्जियसहिओ सक्कस्स वयणेण ॥१५२॥  
 वच्चइ तहिं कहेइ य वेसमणो सिरिसणंकुमारस्स । रज्जाहिसेयकज्जे तुम्हाणं पेसिओ अहयं ॥१५३॥  
 सक्केण ततो कुव्वइ मणिपीढं जोयणप्पमाणं सो । अह सेयमंडवं तदुवरिं च वेउव्वियं कुणइ ॥१५४॥  
 मणिपेढियं च रयणेहिं निम्मियं कुणइ उवरि पीढस्स । सीहासणं तदुवरिं ठवेइ मणिरयणनिम्मवियं ॥  
 तदुवरि निवेसिऊणं सणंकुमारं सुरेहिं संजुत्तो । वेसमणो खीरोयहिजलेण मणिरयणकलसेहिं ॥१५६॥  
 अहिसिंचइ जयजयरवंदुहिसहेण जणियजणहरिसो । सुरवइपेसियआहरणपवरवत्थेहिं अलंकरइ ॥१५७॥  
 गंधव्व्याणीएण य सहारिसनच्चंतरंभमार्इहिं । विहिए पेच्छुणए अइमहंतविच्छुडुपुव्वम्मि ॥१५८॥  
 नयरपवेसे य कए वेसमणो सह सुरेहिं सट्ठाणे । वच्चइ सणंकुमारोऽवि पालए चक्कवट्ठियं ॥१५९॥  
 अह अन्नया सुरिंदो सोयामणिनाडयं निरिक्खंतो । चिट्ठइ जा सोहम्मे ता ईसाणाउ कप्पाओ ॥१६०॥  
 संगमओ नामेणं तस्स सयासम्मि सुरवरो एइ । सक्कसभाए य सुरा तह कह वि हु तस्स तेएण ॥

सन्वेऽवि हु अभिभूया जह सेसगह न्व सूरचिबुदए । पवमदृतेयसिरिणो जाया विगयप्पहा झति । १६२ ।  
अह तम्मि सुरम्मि गए सक्को पुट्ठो सुरेहिं सन्वेहिं । एरिसतेयस्स इमस्स सामि ! संगमयदेवस्स ॥  
को हेऊ ? तो सक्को पभणइ एएण पुव्वजम्ममि । परिविहियं उग्गतवं आयंबिलवड्डमाणं ति ॥ १६४ ॥  
किं अन्नस्स वि कस्सइ तेयसिरी एरिसा इहं अत्थि ? इइ पुट्ठेणं कहियं सक्केण सणंकुमारस्स ॥ १६५ ॥  
देवाण वि अब्भहियं रूवं तेओ य तो सुरा दोन्नि । विजओ यवे जयंतो तमसद्वहिं इहं पत्ता ॥ १६६ ॥  
बंभणरूवेण तओ सुयंधतेहेहिं विहियअब्भंगो । दिट्ठो सणंकुमारो तो रूवं तस्स दट्ठणं ॥ १६७ ॥  
विम्मियहियया चिंतंति सक्कभणियाओ रूवमेयस्स । अब्भहियं चिय तत्तो सविम्वहं ते परोप्परओ ॥  
वयणं निरिक्खमाणा सणंकुमारेण पुच्छिया भद्दा ! । किमिहाऽऽगमणपओयणमह भणियं तेण तुम्हाणं  
भुवणव्वहियं सोउं रूवं दट्ठं इहाऽऽगया अम्हे । नियरूवगव्विओ तो भणइ नरिंदो जइ इमं ति ॥  
तो उवविट्ठा चिट्ठह खणमेगं जाव मज्जणं काउं । अत्थाणसहाए अहं कयसिंगारो उवविसामि ॥ १७१ ॥  
इण्हं तु मज्झ अब्भंगियस्स तुव्वेहिं रूवलेसोऽवि । अज्ज वि न हु दिट्ठो तो बहिं गया ते सुरा दो वि ॥  
चक्की वि य कयमज्जणविलेवणो पवरविहियसिंगारो । अत्थाणे उवविसिउं सदावइ दो वि ते विप्पे ॥  
अह ते चक्किसीरं दट्ठणं विम्मिया परोप्परओ । अवलोयंति वयंति य सविसायमणा मणुस्साणं ॥

लायन्नरूवतणुजोव्वणाणि खणदिट्ठनट्ठरूवाणि । तं सोऊणं सिरिचक्कवट्ठिणा भणियमह एवम् ॥१७५॥  
 किं निंदह भो ! मणूयाण रूवमाई ? भणंति तो ते उ । देवाण जम्मपभिइं जा पल्लंतम्मि छुम्मासा ॥  
 ता रूवतेयजोव्वणपमुहाणि अवट्ठियाणि चिट्ठंति । वट्ठंति ताइं पायं नराण मज्झिमवयं जाव ॥१७७॥  
 तुम्ह पुण रूवजोव्वणसिरीइ अच्छेरयं इमं किं पि । जं दिट्ठा अम्हेहिं वि जा नट्ठा सा खणेणिणिं ॥  
 जम्हा मज्जनसमयाओ आरओ रोयसमुदण्णेयं । अवहरियरूवसोहं सरीरयं तुम्ह पडिवन्नं ॥१७९॥  
 कह जाणह पुण तुव्वे एयं ति ? तओ कहंति ते विप्पा । सक्कपसंसं सोउं देवा अम्हे इहं पत्ता ॥१८०॥  
 इच्चाइ साहिए चक्कवट्ठिणा जाव लोइयं निययं । वच्छुयलं हारजुयं सअंगयं बाहुजुयलं च ॥१८१॥  
 तो दिट्ठं विच्छायं अह निव्वेयं गओ इमो झत्ति । चिंतइ अहो असारो किह णु इमो पेच्छ संसारो ?  
 नियसु सरीरस्स वि भंगुरत्तणं जं किरेत्तिण्णावि । कालेण इमं विधुरं विहियं जुगवं पि रोगेहिं ॥१८३॥  
 जस्स कए पावाइं देहस्स इमाइं सेवए लोओ । परिणामो तस्स इमो जायइ पेच्छसु खणद्धेण ॥१८४॥  
 तो नूणमठाणे चिय पडिबंधो एस एत्थ जीवाणं । मुक्खत्तणं इमोऽवि हु अहिमाणो जोव्वणाईसु ॥  
 तम्हा असग्गहो चिय परिग्गहो नूण सयलजीवाणं । उम्माओ भोगासेवणं पि इय तणुअणिच्चत्ते ॥  
 इच्चाइ चिंत्तिऊणं वेरग्गगओ सुयस्स रत्तभरं । आरोविउं पवत्तो भणिओ सामंतमंतीहिं ॥१८७॥

विलससु ता रजसिरिं देव इमं पच्छिमंमि उ वयंमि । प्रेत्तब्बं वयमवि दुक्करं तु इण्हि तयं तुम्हं ॥  
 रोगा वि देहधम्मो लोए साहारणो चिय समग्गो । ओसहमाई य तहिं जुज्जंति न रजसिरिचाओ ॥  
 इच्चाइ जंपमाणा भणिया सिरिचक्कवट्ठिणा एए । एवं ठिए किमज्जडवि विलसेयब्बा नरिदिसिरी ॥१९०॥  
 पच्छिमवए य भणियं जं वयगहणं तहिं पि को नियमो ? । विलसंति जत्थ एवं रोगजरामच्छुणो बलिणो  
 पुब्बं नरगाइभवे पत्ताणं णंतदुक्खलक्खाणं । का वयदुक्करया वि हु सया वि दुहियाण जंतूण ? ॥१९२॥  
 रोगाण य पडियारो सच्चं चिय ओसहाइणो किंतु । तं ओसहं विमूढा कुणंति णेगंतियं तह य ॥  
 जमणच्चंतियमेयं कुणंति न य तं मुणंति पुण एवं । पडियारो धम्मो चिय रोगाईणं जओ भणियं ॥  
 नं किं पि कुणह सव्वारयेण तिब्बोसहं सरीरस्स । जेण जरमरणवाही पुणोडवि देहे न संभवइ ॥१९५॥  
 संसोसहेहिं य पुणो रोगा फिट्ठंति नेव अहवा वि । जायंति अवगया वि हु पुणोडवि समए सकम्माणं ॥  
 अन्नं च पुरा पायाइं देहकज्जे कयाइं विविहाइं । तह वि हु इमस्स जाओ परिणामो एरिसो चेव ॥१९७॥  
 सावजेहिं सरया वि ओसहेहिं पुणोडवि कह इण्हि । अन्नाइं करेमि अहं तस्स वि कज्जम्मि पावाइं ? ॥  
 ता जो मज्झ हिएसी तेण न विग्घो खणं पि कायब्बो । धीरपुरिसाणुच्चिन्नं मह मग्गं अणुसरंतस्स ॥  
 इय काऊण निरुत्तरममच्चसामंतपमुहपरिवारं । पुत्तं निवेसिऊणं रज्जे राहायरियपासे ॥२००॥

पडलगतणं पिब उज्झिऊण सव्वं पि चक्कवट्टिसिरिं । पडिवज्जइ पव्वज्जं थिरपगई सो गिरिदोव्व ॥  
 अणुसरियं धीर ! तएचरियं निययाण पुव्वपुरिसाणं । सिरिभरहचक्कवट्टिप्पमुहाणं जयपसिद्धाणं ॥ २०२ ॥  
 पेच्छइ य जणो सव्वो विलीयलक्खाडं सपरदेहम्मि । विहवे सयणेसु तथा न य कुणह जहा तए विहियं  
 इच्चाइपयारेणं उववूहेडं सणंकुमारमुणिं । ते देवा तुट्टमणा तत्तो वच्चंति सुरलोयं ॥ २०४ ॥  
 अह मंती सामंता रायाणो करितुरंगरहसुहडा । अंतेउरं समगं निहिणो अभियोगियसुरा य ॥ २०५ ॥  
 अन्नोऽवि य परिवारो सणंकुमारस्स जाव छम्मासं । पट्ठीइ परिभमिओ विलवंतो दीणवयणेहिं ॥ २०६ ॥  
 सीहावलोयणेण वि परं न कइया वि तेण सच्चविओ । तो तस्स निरीहत्तं विणिच्छिउं एस विणियत्तो  
 रायरिसिणा वि पढमं छुट्ठे भत्ते कयंमि पारणए । चीणाकूरो लद्धो छगलियतक्केण सह भुत्तो ॥ २०८ ॥  
 पुणरवि छुट्ठं विहियं इच्चाइ कुणंतयस्स उगगतवं । अणुचियआहारेहिं होति फुडा सत्तिमे रोगा ॥ २०९ ॥  
 कंहु अभत्तसद्धा तिन्वा वियणा य अच्छिक्कुच्छीसु । कासं सासं च जर अहियासे सत्त वाससए ॥ २१० ॥  
 कुणमाणस्स य उगं एयस्स तवं विसुद्धभावस्स । धीरस्स होति लद्धीओ गुरुप्पभावाओ जं भणियं ॥  
 आमोसहि विप्पोसहि खेलोसहि जह्मोसही चैव । सव्वोसहिपमुहाओ लद्धीओ सत्त जायंती ॥



तह वि कयत्थिजंतोऽवि तेहिं रोगेहिं सो पयंडेहिं । सम्ममहियासइ चिय धीरो न करेइ पडियारं ॥  
अह सयलसुरसभाए गुरुबहुमाणेण जणियउक्करिसो । सक्को कुणइ पसंसं पुणो वि तस्सेव महरिसिणो ॥  
रोगेहिं एत्तियं बाहिओवि तन्निगहे समत्थोऽवि । जह अहियासइ धीरो एसो तह कुणइ को अन्नो? ॥  
इय सोऊणं ते चिय देवा इह एंति तं असइहिंडं । तो सबरवेज्जलवं काउं पभणंति तं साहुं ॥२१६॥  
तुम्ह चिगिच्छं अम्हे काउं वाहीओ निगगेहो ति । तुसिणीओ संचिइइ सुणी वि तो ते भणंति पुणो ॥  
इय पुणरुत्तं बहुहा तेसु भणंतेसु पभणए साहू । बहिरंगअंतरंगो दुविहो वाही इहं ताव ॥२१८॥  
जरकासाई पढमो बीओ पुण होइ कम्मवाहि ति । सयमवि पढमस्स विणिगगेहम्मि तत्थाहमवि सक्को  
बीयस्स निगगहं पुण करेह जइ तुम्ह अत्थि सामत्थं । अह ते भणंति को एत्थ पचओ पढमनिगगहणे ? ॥  
जं तुम्ह अत्थि सयमवि सामत्थं तो सुणी सहत्थेण । एक्कं करंगुलिं पम्हुसेइ कुणइ य सुवन्नाभं ।२२१।  
भणइ य अन्नं पि करेमि नियतणं एरिसं समगं पि । किंतु समयंतरंमि वि जं वेयव्वं निययकम्मं ॥  
तं वेइज्जइ इण्हं पि जइ तओ होज्ज एत्थ किमजुत्तं ? । इय अहियासेमि अहं रोगाणं वेयणं सम्मं ॥  
तो जइ सामत्थं तुम्ह निगगहं कुणह कम्मवाहिस्स । बहिरंगवाहिनिगगहणपच्चलो पुण सयमहंपि ॥  
अह कणयाभं सुणिविहियमंगुलिं पासिऊण तह सोउं । सुणिवयणाइं तुट्ठा नमिउं दुन्नि वि भणंति सुरा

धत्तोऽसि तुमं मुणिसीह ! जो सयं निग्गहे समत्थो वि । रोगवियणं सया वि हु इय अहियासेसि सम्ममिणं  
 सक्को वि सलहणिज्जो तुम्ह पसंसाए जो सया निरओ । सहहिउं पि न तीरंति तुम्ह गुणा पहु ! अउत्तेहिं  
 इय संथुणिऊण मुणिं सक्कपसंसाइवइयरं च तथा । तस्स कहिउं समग्गं वच्चंति सुरा नियं ठाणं । २२८।  
 सिरिचक्कवट्टिसाहू सणंकुमारो वि कुमरभावम्मि । पन्नास सहस्साइं वासाणं चिट्ठिऊण तथा ॥ २२९॥  
 पन्नाससहस्साइं अणुपालेऊण मंडलीयपयं । तह वासलक्खमेगं ठाऊणं चक्कवट्टिपए ॥ २३०॥  
 वासाण लक्खमेगं सम्मं परिवाल्लिऊण पव्वज्जं । सम्मेयसेलसिहरे गंतुं पज्जंतसमयम्मि ॥ २३१॥  
 काऊण मासमेगं तत्थाणसणं समाहिजोएण । कालं काऊण गतो सणंकुमारम्मि कप्पम्मि ॥ २३२॥  
 आउक्खए य तत्तो चविऊण महाविदेहवासम्मि । अवणीयकम्मकवओ सिद्धिस्सइ एस मुणिसीहो ॥

॥ इति श्रीसनत्कुमारचक्रवर्त्यारुणानकं समाप्तम् ॥

अपरमपि ज्ञानिनो यत् कुर्वन्ति तद्दर्शयति—

जे केइ जए ठाणा उईरणाकारणं कसायाणं । ते सयमवि वज्जता सुहिणो धीरा चरंति महिं । २३०।

धिया-सम्यग्ज्ञानलक्षणया राजन्त इति धीराः ज्ञानिनः सुखिनो महीं चरन्ति-पर्यटन्ति, किं कुर्वन्त इत्याह-स्वयमपि ज्ञानेन विज्ञाय तानि वर्जयन्तः-परिहरन्तः, कानीत्याह-जगति यानि कानिचित् स्थानानि, कथंभूतानीत्याह-उदीरणाकारणं-उद्दीपनभूतानि, केषामित्याह-कषायाणाम्-क्रोधादीनाम्, इदमुक्तं भवति ज्ञानिनः स्वयमपि ज्ञात्वा सर्वाण्यपि कषायोदीरणास्थानानि वर्जयन्ति, तद्वर्जनेन च कषायाः सर्वथैव नोदीर्यन्ते, कषायाभावे चामृतसिक्ता इव सुखिनस्ते पृथिव्यां पर्यटन्तीति ॥ अपरमपि ज्ञानिनः किं कुर्वन्तीत्याह—

हियनिस्सेयसकरणं कल्लाणसुहावहं भवतरंडं । सेवंति गुरुं धन्ना इच्छंता नाणचरणाइं ॥५२१॥  
सुगमा । नवरं ज्ञानिनोऽपि विशिष्टतरं ज्ञानमिच्छन्तो गुरुं सेवन्त एवेति मंतव्यमिति ॥

अपरमपि ज्ञानिनो यदनुतिष्ठन्ति तदाह—

मुहकडुयाइं अंते सुहाइं गुरुभासियाइं सीसेहिं । सहियन्वाइं सया वि हु आयहिंयं मग्गमाणेहिं ॥  
इय भाविऊण विणयं कुणंति इह परभवे य सुहजणयं । जेण कएणऽन्नोऽवि हु भूसिस्सइ गुणगणो सयत्तो  
सुखकटुकानीत्यादि भावयित्वा इह परत्रापि च सर्वसुखजनकं विनयं गुर्वोदीनां सम्यक्कुर्वन्ति

ज्ञानिनो, येन विनयेन कृतेनान्योऽपि ज्ञानादिगुणगणः समस्तोऽपि भूष्यत इति । अथ समस्तस्यापि पूर्वोक्तग्रन्थस्य फलमुपदर्शयन्नाह—

एवं कए य पुव्वुत्तज्ञाणजलणेण कम्मवणगहणं । दहिऊण जंति सिद्धिं अजरं अमरं अणंतसुहं ॥५२४॥

एवं च ज्ञानिभिस्तनुस्वजनविभवपुत्रकलत्रादिषु समत्वस्नेहादिवर्जने कृते रोगादिवेदनाऽधिसहने वाऽनुष्ठिते गुर्वादिषु च विनयेनाऽऽराधितेषु पूर्वोक्तं द्वादशभावनात्मकं यद् विशुद्धं धर्ममयानं तदेव उवलनस्तेन समग्रमपि कर्मवन्नगहनं दग्ध्वा ते ज्ञानिनः सिद्धिं यान्ति, कथम्भूतां ?—जरामरणवर्जिता-  
मनन्तसौख्यां चेति गाथार्थः ॥

अथ प्रस्तुतप्रकरणकर्त्ता स्वकीयनामोपदर्शनपूर्वकमेतत्प्रकरणपठनश्रवणादिफलमभिधित्तुराह—  
हेमंतमयणचंदणदणुसूरिणाइववन्नामेहिं । सिरिअभयसूरिसीसेहिं रइयं भवभावणं एयं ॥५२५॥  
जो पढइ सुत्तओ सुणइ अत्थओ भावए य अणुसमयं । सो भवनिव्वेयगओ पडिवज्जइ परमपयमग्गं ॥  
न य वाहिज्जइ हरिसेहिं नेय विसमावईविसाएहिं । भावियचित्तो एयाए चिट्ठए अमयसित्तो व्व ॥५२७॥

सुबोधः ॥ नन्वनेन भवभावनाप्रकरणेन सर्वेषामपि जन्तूनामविशेषणोपकारः सम्पद्यते  
आहोश्वित् केषांचिदेवेत्याशंक्याऽऽह—

उपयारो य इमीए संसारासुइकिमीण जंतूणं । जायइ न अह व सव्वणुणोऽवि को तेसु अवयासो ? ॥  
तो अणभिनिविट्ठाणं अत्थीणं किं पि भावियमईणं । जंतूण पगणमिणं जायइ भवजलहिबोहित्थं ॥  
संसार एवाशुचिस्तत्कृमिरूपा ये जन्तवः, संसाराभिनन्दिन इति भावः, तेषां जन्तूनामनया  
भवभावनया कदाचिदप्युपकारो न जायते, अथवा छद्मस्थमात्रेण माहशेन विरचिता तिष्ठत्वियं दूरे,  
सर्वज्ञस्यापि तेषु-संसाराभिनन्दिषु जन्तुषु प्रतिबोधोपकारे कर्तव्ये कोऽवकाशः—कोऽवसरः ?,  
तेषामभ्ययत्वेन दूरभयत्वेन वा केनाऽप्युपकर्तुमशक्यत्वात्, तस्मात् कदाग्रहानभिनिविष्टानां  
धम्मार्थिनां किंचिज्जिनचचनभावितमतीनां जन्तूनां प्रकरणमिदं भवजलधौ बोहित्थवज्जायते,  
संसारसमुद्रनिस्तारहेतुर्जायत इति भाव इति गाथाद्वयार्थः ॥

समस्ताध्येतुजनकण्ठहृदयभूषकत्वाच्च रत्नावलीकल्पेयं भवभावेनेति दर्शयति—  
इगतीसाहियपंचहिं सएहिं गाहाविचित्तरयणेहिं । सुत्ताणुगया वरयणमालिया निम्मिया एसा ॥

वररत्नमालिकेव वररत्नमालिका एषा भवभावना मया निर्मिता, कैरित्याह-गाथा एव विचित्ररत्नानि गाथाविचित्ररत्नानि तैः, कियत्संख्यैरित्याह—एकत्रिंशदधिकपञ्चशतैरिति गाथार्थः । इह यद्यपि यद्भवितव्यं तदेव भवति तथाऽपि शुभाशयफलत्वाच्छोभनार्थेषु आशंसा विधेयेति दर्शनार्थमाशंसां कुर्वन्नाह—

भुवणम्मि जाव वियइ जिणधम्मो ताव भव्वजीवाणं । भवभावणवरयणावलीइ कीरउ अलंकारो ॥  
यावदत्र भुवने श्रीमल्लिनधम्मः क्वापि विचरति तावदनया भवभावनावररत्नत्रल्या भव्वजीवाना-  
मलंकारः क्रियतां, सर्वेषामेव भव्वजन्तूनां पठनादिना एतदुपकारः संपद्यतामिति भाव इति गाथार्थः ॥  
प्रायोऽन्यशास्त्रदृष्टः सर्वोऽप्यर्थो मयाऽत्र संरचितः । न पुनः स्वमनीषिकया तथापि यत् किञ्चिदिह वित्तथम्  
सूत्रमतिलङ्घ्य लिखितं तच्छ्लोऽयं मय्यनुगृहं कृत्वा । परकीयदोषगुणयोस्त्यागोपादानविधिकुशलैः ॥  
छद्मस्थस्य हि बुद्धिः स्वलति न कस्येह कर्मवशस्य ? । सद्बुद्धिविरहितानां विशेषतो मद्बिद्यासुमताम्  
कृत्वा यच्छास्त्रमिदं पुण्यं समुपाजितं मया तेन । मुक्तिमचिरेण लभतां क्षपितरजाः सर्वे भव्यजनः ॥

॥ इति श्रीहेमचंद्रसूरिविरचिता भवभावनावृत्तिः समाप्तेति ॥

## ॥ प्रशस्तिः ॥

—३३३३३३३३३३—

श्रीप्रश्नवाहनकुलाम्बुनिधिप्रसूतः, क्षोणितलप्रथितकीर्तिरुदीर्णशाखः ।

विश्वप्रसाधितविकल्पितवस्तुरुच्चैश्छायाश्रितप्रचुरनिर्वृतभव्यजन्तुः ॥१॥

ज्ञानादिकुसुमनिचितः फलितः श्रीमन्मुनीन्द्रफलवृन्दैः । कल्पद्रुम इव गच्छः श्रीहर्षपुरीयनामाऽस्ति ॥

एतस्मिन् गुणरत्नरोहणगिरिर्गोम्भीर्यपाथोनिधित्तुंगत्वानुकुतक्षमाधरपतिः सौम्यत्वतारापतिः ।

सम्यग्ज्ञानविशुद्धः संवरतपस्स्वाचारचर्यानिधिः, शान्तः श्रीजयसिंहसूरिरभवन्निःसंगचूडामणिः ॥३॥

रत्नाकरादिवैतस्माच्छिष्यरत्नं बभूव तत् । स वागीशोऽपि नो मन्ये, यद्गुणग्रहणे प्रभुः ॥४॥

श्रीवीरदेवविबुधैः सन्मंत्राद्यतिशयप्रवरतोयैः । द्रुम इव यः संसिक्तः कस्तद्वृणकीर्त्तने विबुधः ? ॥५॥

तथाहि-आज्ञा यस्य नरेश्वरैरपि शिरस्यारोप्यते सादरं, यं हृष्ट्वाऽपि मुदं व्रजन्ति परमां प्रायोऽतिदुष्टा अपि

यद्वक्त्रांबुधिनिर्यदुज्ज्वलवचःपीयूषपानोद्यतैर्गीर्वाणैरिव दुग्धसिन्धुमथने तृप्तिर्न लेभे जनैः ॥६॥

कृत्वा येन तपः सुदुष्करतरं विश्वं प्रबोध्य प्रभोस्तीर्थं सर्वविदः प्रभावि तमिदं तैस्तैः स्वकीयैर्गुणैः ।

शुक्तीकुर्वदशेषविश्वकुहरं भव्यैर्निबद्धस्पृहं, यस्याऽऽशास्वनिवारितं विचरति श्वेतांशुशुभ्रं यशः ॥७॥  
 यमुनाप्रवाहविमलश्रीमन्मुनिचन्द्रसूरिसम्पर्कात् । अमरसरितेव सकलं पवित्रितं येन भुवनतलम् ॥८॥  
 विस्फूर्जत्कलिकालदुस्तरतमःसन्तानलुप्तस्थितिः, सूर्येणैव विवेकभूधरशिरस्यासाद्य येनोदयम् ।  
 सम्यग्ज्ञानकरैश्चिरन्तनमुनिजुग्मः समुद्योतितो, मार्गः सोऽभयदेवसूरिभवत्तेभ्यः प्रसिद्धो भुवि ॥९॥  
 निजशिष्यलवश्रीहेमचन्द्रसूरे मुखेन विवृतिरियम् । सूत्रयुता तैरेव हि विहिता श्रुतदेवतावचनात् ॥१०॥  
 सप्तत्यधिकैकादशवर्षशतैर्विक्रमादतिक्रान्तैः । निष्पन्ना वृत्तिरियं श्रावणरविपंचमीदिवसे ॥११॥<sup>१</sup>

१. 'मुखेन तेनेदम् । श्री रिष्टनेमिचरितं विहितं श्रुतदेवतावचनात्-ने० ॥

२ निष्पन्नं चरितमिदं श्रावणरविपंचमीदिवसे ॥११॥ सं १२४५ वर्षं चैत्र शुदि १४ रवौ चरितमिदं लिखितमिति ॥छ॥

३ अतः परं इमे पंच श्लोकाः श्रीपालनगरजैनज्ञानभंडारमुद्रितप्रतौ केनचिन्मुनिवरेण स्वहस्तेन लिखिताः । परं कस्या हस्तप्रतेः उद्धृत्य इमे लिखिताः तन्नोदृकितं तत्र ।

आसीत् मेढतकं स्थाने, वोविस्थश्रावको धनी । पोहिका नाम तद्भार्या, शीलादिगुणसंयुता ॥१२॥

सौवर्णिकः प्रसिद्धोऽत्र, समायातः सुतस्तु यो । सामना मन्यनात्मा तु साधारणसमाह्वयः ॥१३॥

सोहिणी नाम्नी भार्या, पुत्रो लक्ष्मीधरोऽस्ति तस्येह । छत्रापल्यां च तथा, वीरश्रेष्ठयंगसभूतः ॥१४॥

श्रेष्ठी यशोदेव इति प्रसिद्धो, गेहे तयोर् वृत्तिरियं समग्रा । रिथते गृहे चेल्लकनामकस्य, श्रेष्ठः तथा प्रेरकनंदनस्य ॥१५॥

निष्पादिताऽस्माभिरतोऽप्यमीपां, निशेषकाणामपि मुक्तिहेतुः ।

संपद्यतां शीघ्रमसौ सहायक म...तानामपरांगिना च ॥१६॥



अत्र प्रत्यक्षरगणनया ग्रन्थाग्रं<sup>१</sup> १२९५० ॥ इति श्रीभवभावना समाप्ता ॥

इति श्रीप्रश्नवाहनकुलकल्पपादप्रसूतश्रीहर्षपुरीयगच्छशृङ्गार-  
श्रीअभयदेवसूरिविरपादाम्बुजाम्रमरश्रीहेमचन्द्रसूरिवर्य-  
विहिता स्वोपज्ञा भवभावनावृत्तिः समाप्ता

## शुद्धिपत्रकम्

[अतीव मनोयोगपूर्वं मुद्रापणकारणेऽपि मुद्रणकारिणामनुपयोगेन बुद्धिवैकल्येन च केषुचित् स्थानेषु तैरशुद्धपाठा मुद्रिता एव । कुत्रचित् बिन्दूना मात्राणा च उद्गुपने तेषा कौशल्यमपि दृश्यते । अत इय करबद्धा प्रार्थना वाचकेभ्यो यदस्मिन् शुद्धिपत्रके येशुद्धाः पाठा दर्शितास्तान् प्रथममेव स्वपुस्तके शुद्धान् कृत्वा पश्चादेव वाच्यतामय ग्रन्थ । ]

[सपादकः]

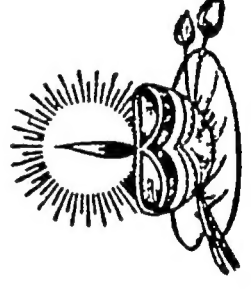
पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
६	१४	दूसहाओ	दूसहाओ	६	अन्नं	सेन्नं
८	१	तत्से	तत्से	९	भोत्तण	भोत्तण
८	६	सिण्णाह	सिणेह	२	खित्ताओ	खित्ताओ
१४	१०	वृद्धत्वेन	वृद्धत्वेन	६	वहवो	वहवो
१७	९	कालयाओ	कालियाओ	१	उल्लू°	कुल्लू°
२९	६	अंते	अंतो	८	अगु°	अंगु°
"	११	ंरेण	ंरेण	१	छिदंति	छिदंति

पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
५	०खंति	०खंती
४	गिहामि	गिणहामि
२	०कवाडं	०कवाडं
२	निव्वुइ	निव्वुइ
३	तत्ता	तत्तो
१२	दीसह	दीसइ
९	जइ	जहा
३	०निसि	०निसियं
८	एक्का	एक्को
१	जीविरं	जीवियरं
१	पासिइं	पासिउं
८	०गणरं	०गरं
१०	पभूययिं	पभूयविं
११	कि	वि
१२	०क्करं	०क्करं

पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
५	कवय्यत्तै	कवयत्तै
१२	इच्छता	इच्छंता
७	नडियो	नडिओ
३	मुजेउं	मुंजेउं
७	च	व
६	अयलो	अयलो
१	हारा	हारं
७	पणमए	पभणए
९	०धुदकं	०दुदकं
४	गहिं	गहिं
१२	०यमि	०यम्मि
४	पेछंत्ताण	पेछंत्ताण
१३	तदो	तदं
५	चलको	चल्लको
७	च	य

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
२४०	१३	वहह्	वहइ
२४८	१०	लाओ	लोओ
२६०	४	सवथ	सवत्थ
२७३	९	अयि०	अवि०
२८५	१०	वयणं	वणय
२९६	१	वितन्नो	विन्नत्तो
३०२	७	मुयणो०	मुवणो०
३०६	४	अम्हहि	अम्हेहि
"	७	अलियति	अल्लियंति
३११	४	आरभि०	आभि०
३३८	१०	विरमंति	विरमंवि न

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
३३८	१३	मेनिच्चव	निच्चमेव
३३९	५	अम्हा०	अम्हा०
३४४	१	देवीरि	देवीप
३५४	१	निवट्ठ०	निविट्ठ०
३८७	१२	अइयसं	अइसयं
४२६	८	ससुद्रः	ससुद्रः
४३३	५	घाट्ठ०	ट्टा०
४३९	१	षालि०	पालि०
४४१	९	उट्ठं	उट्ठं
४४२	५	पणं	पणुं
४७०	११	सावजेहि	सावज्जेहि



इति श्रीभवभावनाप्रकरणं  
समाप्तम्

# श्रीमती गंगाबाई जैन चेरिटेबल ट्रस्ट

बोलेपारले [बेस्ट] मुंबई.

